I 10978

almanah

Luceafărul

1982

almanah Luceafărul

Luceafărul

Anul care, iată-l, vine
Să v-aducă numai bine

Tudor Arghezi

Primul Almanah „Luceafărul"

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ
redactor şef

M. UNGHEANU
redactor responsabil

Mircea Croitoru, secretar de redacţie,
prezentare artistică

Gheorghe Buluţă

Au colaborat : Ion Cucu, M. Cârciog, N. Georgescu, Artur Silvestri, Voicu Olari ● Corectură : Ilie Neacşu, Ion Ioachim ● Paginator : Stelian Caba

Pe coperta I : Pagină de manuscris din „Erotocritul" logofătului Petrache ● Petru Vintilă : „Homo faber" ● Peisaj de iarnă (foto : Vasile Minecan) ● Benone Şuvăilă : „Cuibul toamnei" ● Coperta II : Desen de Mihu Vulcănescu ● Coperta IV : „Flori" de Margareta Sterian

I 10978

-- DEC 2014

BIBLIOTECA „ASTRA"
STIRIU

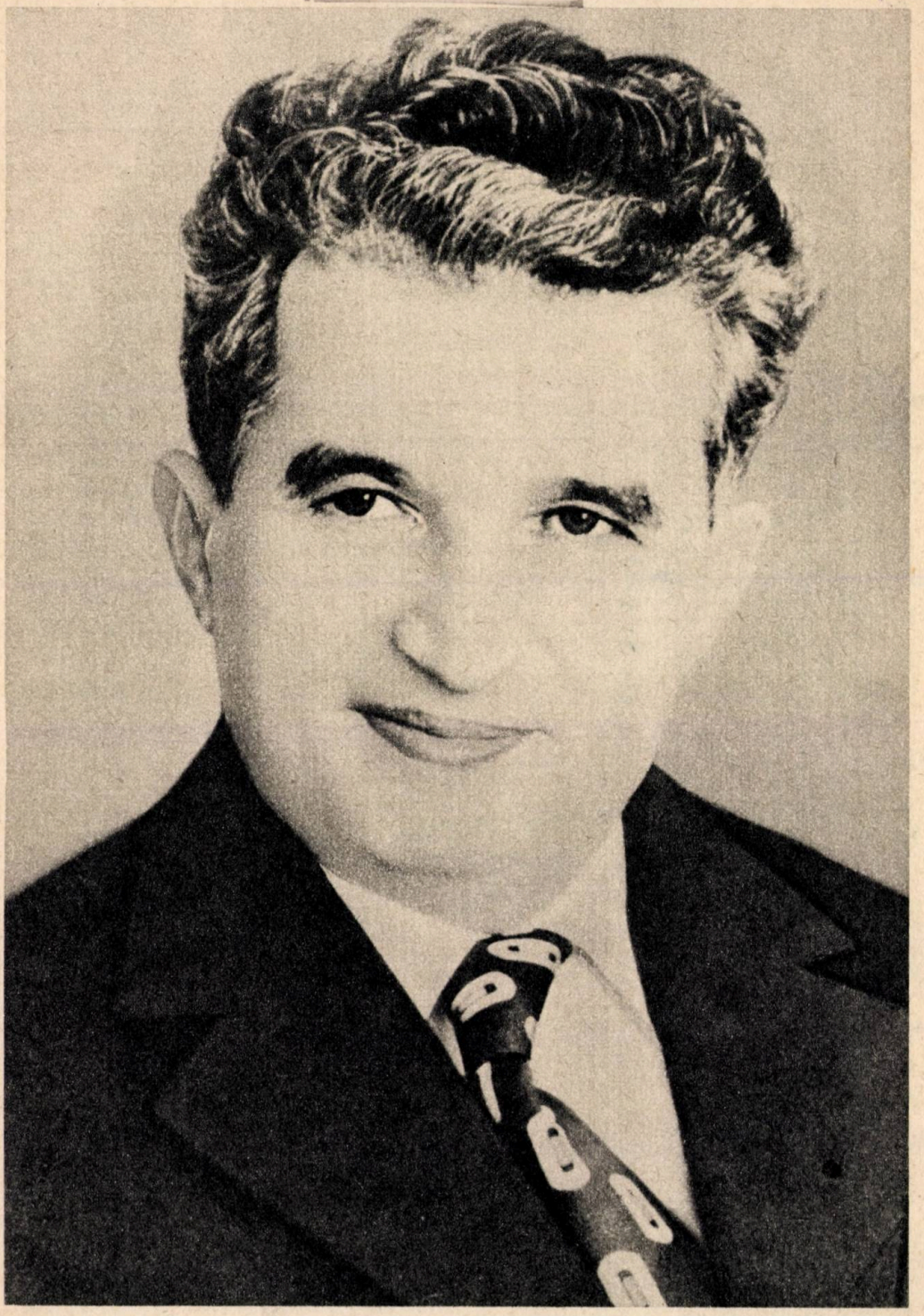

SĂNĂTATE ŞI DURATĂ!

U
IAN 2022

Noi sărbătorim pe cine vrem, cum vrem, după datinile, obiceiurile şi-n legea noastră ; noi lăudăm pe-ai noştri, pe care-i recunoaştem şi-n care ne recunoaştem.

Ale uzinelor panouri de onoare, vitrinele cu portretele fruntaşilor în muncă, de la sate, şi la-nvăţătură, din facultăţi şi şcoli, ne arată pe noi cei cu merite, faţă de noi cei cu merite.

Poporul român s-a sprijinit dintotdeauna pe inşii de excepţie : pe cine s-a rezemat el i-a meritat.

Imprejurările prea vitrege ale timpurilor, răscrucea unde sîntem puşi nu ne-au dat nici bunuri, nici vremi de linişte şi risipă, în petreceri. Nu ne-au dat nici prea multe ocazii să-i sărbătorim pe-ai noştri cum ar fi meritat. Nici după moarte, mulţi dintre ei nu şi-au primit răsplata cumsecade, pentru-acele fapte ce i-au consacrat drept părinţi ai patriei şi fii de reazim ; la apărare, la unire, la întregire, la eliberare.

Noi nu facem fală, nu facem faimă deşartă. Sîntem un popor măsurat şi deloc fanatic. Prea multele necazuri publice ne-au lăsat o timorare şi-o stîngăcie în fire şi-n orînduială, cînd vrem să-i lăudăm pe-ai noştri.

Acestea sînt formele de luptă cu inerţia, cu ambiţiile egoiste, cu urzelile şi lăcomiile de afară.

Un popor e liber şi civilizat, stăpîn pe propriile destine atunci cînd şi-i apără şi-i înconjură cu merite şi cu puteri pe cei ce-l apără şi-l merită, îi dau prestigiu, demnitate şi putere.

Demnitatea şi puterea la care ajunge un lider se răsfrîng nemijlocit asupra poporului ce l-a născut şi i-a dat investitură.

Bunurile noastre au luat prin secole calea tributurilor şi a obligaţiilor. Cu ce să ne fi sărbătorit noi inşii de excepţie ?

Meritele alor noştri, voievozi şi domnitori, s-au măsurat nu rareori, după interesele capitalelor celor puternici, şi ale celor care-i sprijineau să ia puterea. Este o mare lecţie a istoriei românilor, că numai conducătorii nesupuşi puterilor opresoare, protectoare sau garante şi-au reuşit destinul, opera şi menirea. Slugile, vînduţii şi cumpăraţii n-au rămas în istoria valorilor noastre.

In pămîntul nostru şi pe pămîntul nostru se află multe pietre scrise. Pe unele se fac elogiul neguţătorului de grîne, care a plătit corăbii cu piine. Dar nu piinea era năzuinţa. Era ideea şi era faptul că, avînd cu toţii piine, oamenii nu s-au risipit şi-au putut să dăinuiască.

Pe alte pietre se laudă cei ce au adus izvoarele şi-au făcut să fie apă în cetate. Dar nu apa era năzuinţa.

Era ideea şi era faptul că avînd fîntîni, oamenii au putut sta locului.

Cînd o naţiune a ajuns la puterea de a-şi alcătui singură cartea de onoare e Epopeii Naţionale, cînd îşi stabileşte prin propria voinţă ierarhiile, criteriile şi scara valorilor sale — prin acest însuşi fapt ea dovedeşte curaj, maturitate şi putere înlăuntru şi putere în afară. Noi nu ne permitem gratuităţi.

In vremuri ca acestea, nu-i stă gîndul nimănui la fast şi la ceremonii. Ar fi o risipă.

Nu atît persoana lui Nicolae Ceauşescu, nu atît numele unui ţăran şi muncitor, ridicat prin merite supreme, la demnităţile supreme, le evocăm şi preţuim, cît opera istorică a acestui bărbat de stat o consacrăm şi-o validăm, solidarizîndu-ne cu faptele-i, cu proiecţiile-i şi cu munca din lăuntru şi din lume.

Cu opera Lui faptică în organizare, în politică şi-n programele de Stat şi de Partid ne solidarizăm. Mulţumim cum ne-a condus pînă aici şi ne angajăm să mergem cu El mai departe. Greu, uşor, cum ne-o fi.

Aceasta-i istoria generaţiei noastre.

Pe unii laudele-i epuizează, altora le dau sublima energie.

Probele ce le-a trecut cu strălucire şi bărbăţie îl arată ca pe un tovarăş în afara laudelor.

El este actualitatea istorică a noastră, indentificat istoriei românilor.

Nicolae Ceauşescu nu este o persoană : prin fapte şi legi, El este Instituţia Supremă. Acum i se poate vorbi sinecdotic :

Eşti opera noastră pentru care şi prin care numai istoria românilor are dreptul să ne judece.

Lăudîndu-Te, sîntem în deplină maturitate politică : recunoaştem Partidului meritul fundamental de-a fi înrolat, crescut şi călit, şi de-a fi promovat la vreme în răspunderea fundamentală un om excepţional.

Sănătate şi Durată !

Ion Gheorghe

34751.

CREZ

Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce forme are, ce munți îi țin centrul
de greutate, ce rîuri o înfloresc unduios,
ce păduri o clatină, ce iarbă o-nmiresmează,
ce stele își fulgeră culoarea în grîne și tei cei tineri ;
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce rădăcini o străbat, ce năpraznice metale,
ce vine de aur, ce catedrale de sare.
ce șerpuiri de țiței și cărbune, ce vaste
unduiri desferecă fiece sămînță primăvara :
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce-nseamnă pentru ea libertatea, de unde
și cum și-a modelat-o, știind, căutînd, făptuind,
libertatea fiindu-i cea mai dreaptă cale spre adevăr,
fieru-nroșit în foc prinzîndu-l cu dinte de clește ;
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce temelii are, de piatră și lut, și oseminte,
stropite cu sînge, și-aprinse, întru purificare, întru durată,
ce oameni, cap la cap, vertebră de vertebră,
i-au înălțat coloana infinită, mai dreaptă și mai demnă ;
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce mînii au străbătut-o și ce nesfîrșită blîndețe,
ce jertfe de sine și ce sete de tainică împlinire,
din umanitate renăscînd umanitatea ei mai întreagă
deși nici aspra și plînsa cenușă nu i-a fost străină ;
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce vrea, ce e-n stare să facă, într-un suiș amețitor,
în văzul, în dura realitate a lumii, cînd cumpenei
lucidității, să nu se frîngă, îi trebuie și-un strop de apă vie
și-acela-i distilat, o lacrimă din sudoarea frunții gînditoare ;
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce putere transformă apa rîurilor în lumină,
minereul în fier, aerul în sarea pămîntului,
și mai ales ce forță degajă sufletele oamenilor
izbite de raza cea mai fină-a credinței în acest veac ;
Dacă vrei să simți, să gîndești, să spui despre țara aceasta
ce o face să țină fruntea tot mai sus, tot mai dîrză,
încordată într-un efort care este departe de a fi doar
al ei, tatonînd comunismului înălțimile, adîncimile,
întoarce-te în tine însuți, adică în toți, la matricea lui azi ;
Și-nvață, mereu, ce-nseamnă să ai un puternic Partid, Partidul,
Comunist Român, un eroic Popor — Poporul Român, un mare
Conducător — Ceaușescu, tot astfel cum te-ai apropia de
scopul, țelul și idealul tău cel mai intim și temeinic,
dacă vrei să simți, să gîndești, să spui adevărul despre
România

Grigore Hagiu

DOCTRINA CEAUȘESCU

Cultura, arta și literatura — factori fundamentali de progres

Nota într-una din cărțile sale, în urmă cu mai bine de jumătate de veac, marele nostru cărturar-titan Nicolae Iorga : „...politica țării românești este un lucru foarte greu. Dar acest foarte greu se poate realiza cu condiția ca acel ce se află la cîrma țării să meargă în concordanță cu ceea ce înseamnă sufletul național. Numai că sufletul național trebuie să știi a-l înțelege, trebuie să pricepeți acest suflet național, să-l lămuriți, să-l faceți pe deplin conștient, să-l transformați în energie pentru ca la un moment dat să dispuneți în felul acesta de toată forța unui popor".

Judecată de valoare perenă, această legătură indisolubilă, nemijlocită între interesele vitale ale poporului, ale națiuni și ale conducătorului ei, a fost realizată în anii devenirii noastre libere, socialiste, cînd poporul român, prin propria-i voință, a ridicat la cîrma treburilor partidul comuniștilor. „Ne îndeamnă la această politică sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu numai ideologia marxist leninistă, ci și parcă din depărtările istoriei, strămoșii noștri Ștefan cel Mare, Mircea, Matei Corvin, Mihai Viteazul, Ioan de Hunedoara, Mușatinii și atîția alții care și-au închinat viața înălțării noastre".

Doctrina politică a președintelui Nicolae Ceaușescu omul-simbol al progresului României din ultimele decenii, conducătorul ce îmbină în chip strălucit tradiția românească cu cerințele epocii contemporane este o doctrină a vremilor noastre, gîndită în contextul lumii de azi, dar

și în perspectiva devenirii noastre comuniste. Fiindcă edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul românesc și crearea premiselor care să permită trecerea treptată la comunism presupune asigurarea unui progres multidimensional economic, social, cultural. Or, aceasta se realizează printr-o conducere științifică unitară a întregului sistem politico-social, prin perfecționarea relațiilor sociale, creșterea democrației socialiste, participarea largă a oamenilor muncii la făurirea conștientă a noii orînduiri. Înfăptuirea acestor transformări presupune ridicarea conștiinței socialiste la un nivel superior, ridicarea nivelului general de cultură al maselor. Iată de ce printre componentele durabile ale doctrinei politice a tovarășului Nicolae Ceaușescu un loc de seamă îl ocupă cultura, arta și literatura, considerate factori fundamentali de progres, bunuri ale întregului popor, și nu un lux destinat unei elite de beneficiari. În felul acesta, secretarul general al partidului conferă artelor și creatorilor săi un statut nou, demn, înălțător ; un adevărat cod de principii din care se decantează cu claritate premisele unei arte legate de popor, ale unei arte legate de popor, ale unei arte militante, situate mereu de partea ideilor novatoare, a idealurilor de progres și civilizație. Țelul suprem al artei noastre este OMUL cu plusurile și minusurile lui, cu bucuriile și greutățile lui, omul eliberat de tarele morale ale vechii orînduiri, ce se înalță pe plan spiritual însușindu-și o concepție înaintată și acționînd în spiritul noului umanism. „Dorim – sublinia președintele Nicolae Ceaușescu în Mesajul adresat Conferinței naționale a scriitorilor din iulie 1981 – o literatură profund angajată în lupta poporului pentru o viață mai bună și prosperă, pentru construirea socialismului și comunismului, o literatură militantă, revoluționară, care să oglindească eroismul și elanul creator al poporului și să insuflețească masele populare în opera istorică pe care o înfăptuiesc astăzi pe pămîntul României, sub conducerea partidului și care să redea convingător și emoționant fizionomia omului de astăzi, eliberat de exploatare și asuprire, care își făurește în mod conștient propriul viitor fericit.

DOCTRINA CEAUȘESCU

Prezent în mijlocul creatorilor de artă, la evenimentele majore ale vieții culturale, la întîlnirile acestora, sau prin mesajele adresate, tovarășul Nicolae Ceaușescu a îndemnat pe scriitori să se inspire direct de la sursă, să păstreze o permanentă legătură cu poporul, să cunoască și să se identifice cu modul de a gîndi și a trăi al acestuia. Cu alte cuvinte, așa cum spunea Leonardo da Vinci, creatorul să nu bea din ulcior, ci să meargă la izvor. Întreaga operă a secretarului general al partidului este plină de îndemînare ca artistul cetățean, scriitorul, fie el poet, prozator, dramaturg, critic sau istoric literar, să participe activ la viața țării, să trăiască efectiv în clocotul uriașei activități pe care o desfășoară națiunea noastră, să ia parte activă la viața publică, obștească, să-și aducă contribuția la marea operă de înnoire socialistă a României — așa cum, la timpul lor, scriitori remarcabili din trecut s-au aflat întotdeauna în miezul luptei pentru progres, pentru libertate și independență a patriei, pentru împlinirea celor mai arzătoare aspirații ale poporului. Și istoria noastră oferă exemple demne de reținut cînd marii oameni de cultură, adevărații artiști au fost alături de popor, au trăit în mijlocul lui exprimînd în operele lor realitatea vremii, ajutîndu-i și însuflețindu-i în lupta pentru progres social. „Credem — nota cu aproape un secol în urmă luceafărul poeziei românești, Mihai Eminescu, cu o forță vizionară proprie geniilor — că nici o literatură puternică, sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor nu poate exista decît determinată ea însăși, la rîndul ei, de spiritul acelui popor, întemeiată adică pe baza largă a geniului național... Fără îndoială, există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pămîntul, în modul de a fi al poporului lor, pentru a produce ceva permanent".

Este, așa cum rezultă din opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, o problemă esențială a creației artistice : pentru a se mărturisi sieși și lumii, pentru a fi reprezentativă, opera de artă trebuie să poarte însemnele specifice, distinctive ale poporului său. În cazul nostru, al poporului român.

Și trebuie să ne mîndrim că odată cu marile transformări economico-sociale ce au avut loc pe pămîntul românesc, în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., etapă distinctă în istoria devenirii noastre socialiste, au fost create opere de artă de o certă valoare pe care istoria literaturii le va consemna la loc de cinste. Este, credem, dovada cea mai elocventă a fertilității doctrinei politice a președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la locul și rolul literaturii și artei în societatea noastră socialistă.

Gheorghe Sprințeroiu

Ce-am fi putut să fim

Ce-am fi putut să fim nu știe
cărturarul-stilp de cuvinte
nici țăranul din oasele căruia
crește grîul ca o răsplată în veac
nici sfîntul militar din dunga
Voronețului
nici cel mai bogat, nici cel mai
sărac
n-a fost odată ca niciodată să fim
între ziduri de pace albine solare
n-a fost odată ca niciodată să nu
privească nimeni în munții noștri
de aur și sare
ning liniști albe în universuri de fum
la noi carii poftelor rod în porți
de la-nceputuri auzirăm și șezum
în cămașă de luptă și de nehodinire
o parte se zidea, se năruia altă
parte
cu neamuri, cu iubiri și cu grine
balada meșterului ne intra-n destin
și rînd pe rînd șezum în cămașă
de moarte
Dar ce-am fi putut să fim tot am
fost
din ierni de cenușă urcînd în copii
verbul petrecerii noastre în timp
numai unul singur și simplu a fi
păziți de cuvintele limbii române
inserîndu-ne-n ierbi ca-ntr-o vatră
de sat
și purtîndu-ne dorul și știindu-ne
dorul
fără stingere dealul îndelungat
se-ntîlneau, se-ntîlnesc multe
drumuri la noi
altădată, odată demult și acum
botezîndu-ne fiii-n cămașă de luptă
grăniceri lîngă ape șezum

Nicolae Dan Fruntelată

EXECUTORII TESTAMENTARI

De te-ar iubi și alții, scumpă țară,
Cum te iubesc plingîndu-te acum,
Te-ai naște din noi toți, a doua oară,
Din turbioane cosmice de fum.

Eu ca pe-un cifru te păstrez în mine,
Ca pe limanul ultim te ador,
Aici mi-e rău și tot aici mi-e bine,
Aici am fost născut și am să mor.

Nici nu mă uit la înspicări de verbe,
Eu nu sînt șef la fondul lexical,
O disperare-n sîngele meu fierbe,
Ca-n călărețul călărit de cal.

Caricaturi îmi trec mereu prin față,
Din tot ce scriu silabe — abia îngîn,
Pe degete sudoarea îmi îngheață,
Dar sînt, am fost și-am să rămîn român.

Știu mintea mea cît simte și cît poate,
Aș înhăma-o la un car ceresc,
Și-apoi l-aș alerga pe deșelate
Să simtă firmamentul cît gîndesc.

Sînt puși destui tăcerea să mă-nvețe,
Cu milă îi privesc, dar știu precis
C-am cheltuit o-ntreagă tinerețe
Și visul vechi rămîne totuși vis.

Din mintea mea au scos puține gînduri,
Probabil altceva le-a trebuit,
Dar am să duc cu mine între scînduri
Un creier nu destul de cheltuit.

Sălbatec m-aș lua de piept cu cerul,
Dar fiii mei atît de-aproape-mi sînt,
Că mila îmi confiscă adevărul,
Mă-ntorc cu umilință pe pămînt.

Am fost viteaz, dar fără trebuință,
Destinul meu rămîne incomplet,
Pe jumătate m-am simțit ființă
Și-atît de rar marmorean poet.

Am nimerit o eră curioasă,
Întîia, după cîte-am auzit,
În care omul cînd avea o casă
O părăsea de triburi umilit.

Năpraznic foc eu am purtat cu ochii
Ca să-l aprind într-un popor întreg,
Dar voie-aveam să fim doar mediocri ?
Și rar mi-a fost în drept să mă dezleg.

A fost mai greu decît se poate spune,
Ne-am menținut printr-un consorțiu laș
În nebunie și-n deșertăciune,
Stupizi, nemuritori, sinucigași.

Iubirea pentru tine ni-i comodă,
Eu nici n-aș zice vorba a lupta,
Cuvinte mari în limba ta fac modă,
Dar jertfa pentru tine e mai grea.

Întreabă-te la care din aceștia
Ce azi te măgulesc zîmbind rotunzi,
De-ar fi să te alunge deznădejdea,
Tu, țară, ai putea să te ascunzi.

Eu îți iubesc săracii și durerea
Și cred în noi, și-n viitor, și-n porți,
Aici trăiesc și nu plec nicăierea,
Dar oare, am puterea unei morți ?

Nu-ți pot jura că ți-aș muri la granițe
Așa cum știu că ai ostași de rînd,
Care, ducîndu-mi cărțile în raniți,
De dragul țării ar muri cîntînd.

Eu sînt fricos, eu n-am decît o moarte,
Și-așa cum sînt n-am să mă las din nou,
Dar te-aș ascunde-n cele șapte arte
Și-n inima unui popor erou.

Nu pot să-ți cer o moarte în tranșee,
Dar pot să-ți cer ca, dac-ai să mi-o ceri,
Să pot trăi adînc pentru-o idee,
Cu-ncovoierea ultimei puteri.

Și dacă toți iubindu-te ca mine
Te-ar revărsa din ei fosforescent,
Ne-ar fi mai bine și ți-ar fi mai bine
Și n-ai mai încăpea pe continent.

Adrian Păunescu

ȚARA VĂZUTĂ DE TINERI SCRIITORI

Dimensiunea umană a unui oraș

Îmi iubesc orașul ca pe proprii părinți dar obișnuiesc să-l iubesc sincer mai întîi prin oamenii lui care îi dau cea mai fascinantă și mai pură dimensiune, aceea omenească, vie fără să fie minuită pe scripeții macaralelor, pe flanșele motoarelor, scoasă din cuptoarele pentru oțel, din furnale, laminată la sute de grade Celsius...

Este o greșeală de neiertat pentru cei care confundă și astăzi Hunedoara doar cu oțelul. Oamenii de aici s-au obișnuit să facă și altceva. Două fabrici : una de încălțăminte și o alta de tricotaje lucrează de cîțiva ani buni aici.

De unde se vede că și din punct de vedere industrial-economic orașul a căpătat noi dimensiuni...

Oamenii au început să se așeze odată cu orașul lor. Începe să-i caracterizeze și pe hunedoreni statornicia unui loc anume. Odată cu aceasta au început să-și umanizeze propriul oraș.

S-au înmulțit în mod considerabil la Hunedoara meseriile umane. Au apărut cîteva meserii a căror dimensiune principală nu mai este ca altă dată duritatea...

Tot altdată era un adevărat gest de eroism plecarea unui scriitor la Hunedoara pentru a scrie. Cîtă vilvă a stîrnit gestul unui reporter contemporan care a stat 400 de zile încheiate în orașul flăcărilor !

Astăzi Hunedoara — acest frumos oraș din Hațeg faimos prin duritatea lui — își are scriitorii săi, cărțile sale și oamenii vin la Hunedoara să se întîlnească nu numai cu oțelarii, ci și cu scriitorii, cu muncitoarele de la fabricile de încălțăminte și tricotaje, de la întreprinderile de construcții etc.

Cînd toată lumea se teme de viltoarea tehnicii (dar nu face nimic în fața stafiei modernului) Hunedoara începe să-și umanizeze destinul. Cînd apar zeci de pledoarii pentru ridicarea unor statui a cutăror personalități în cutare oraș — la Hunedoara s-a descoperit faptul că nu există nici o statuie. Un singur grup statuar mai mult basorelief înfățișînd scene din viața și munca siderurgiștilor a fost înălțat la intrarea în C.S. Hunedoara.

Cînd cineva din afara orașului, bine intenționat și sincer a întrebat revoltat „Dar unde sînt statuile voastre ? Statuile Hunedoarei ?, i s-a răspuns calm, fără panică : „Statuile orașului sînt muncitorii !"

Valeriu Bărgău

Patriei

Temei și zare ne rămîi mereu,
adînc de vrere și înalt de stea –
Spre tine se îndreaptă gîndul meu,
cu tot ce știe-n el mai bun avea.

Trecut, prezent și ziua care vine
ființa ne-o cuprinseră firesc –
Vremelnicele omenești destine
prin tine nemurirea și-o trăiesc.

Ce-ți datorăm se-așează mai presus
de cîte stringe veacul sub peceți –
Un semn doar de iubire-i de adus :
prinosul nesfîrșirilor de vieți.

Corneliu Șerban

Iarbă transilvană

Găzduiește fără să suprime.
Erou, plugar, cîntăreț
împrieteniți sînt în leagănul ei.
Rostindu-și foșnirea în vise
umple golul dintre brazi
cu o palmă de viață,
acoperă noroiul existențial.
îl usucă.
Poți merge veacuri de-a rîndul
prin ea
fără să dai de urmele ce duc
la marile prăpăstii
ale minciunii.
Erou, plugar, cîntăreț
netrișați de trifoi, de nalbă, de bujor
la masa de joc a zilelor.
Găzduiește fără să suprime.

Olimpiu Nușfelean

Apuseni: Lumea s-a născut odată cu ei

Îi iubesc cu consecvență, cu tăria cu care îi iubești pe cei care ți-au dat viață, pe bătrînii satelor românești. Îi țin minte pe mulți după nume, după port, după înțelepciune, după vorbă ; lungile mele drumuri prin țară au avut, între altele, scopul de a-i afla, de a le asculta poveștile, de a mă iniția prin ei, în „istoria vie" a veacului nostru. Lumea, spunea un mare iubitor de părinți, s-a născut odată cu ei, ei înșiși numind-o... O lume a înțelepciunii și a bunătății ; a hazului sfătos și a vorbirii înmiresmate de metafore ; a iubirii și a încrederii ; a frumuseții morale și a respectului față de semeni ; o lume a cultului pentru muncă și a spiritului de cumpătare. O lume ale cărei legi izvorăsc dintr-un cod milenar, nescris, dar păstrat ca stindard. Acești bătrîni întruchipează o ipostază a eternității românești. Fără ei, sărăcia și uscăciunea ne-ar urîți sufletele. Iată-l, de pildă, pe Silviu Papiriu Pop din Buciumi. O viață întreagă a cultivat meri ; a construit un depozit de păstrare cu pereți dubli în stil roman ; a adus dragostea de mere în tot Sălajul, a vîndut și a cumpărat meri și peri din Imperiu ; pînă la Curtea din Viena se auzise de recoltele sale, și pînă în piețele din Londra și Paris îi ajungeau coșulețele cu Parmen auriu ; în toate satele dimprejur a vindecat copii de dureri de burtă cu mere vechi, lipsite de acid ; regele însuși, cu ocazia sfințirii catedralei din Sibiu, în anul 1933, a gustat din merele lui Silviu Papiriu Pop și a cerut să-i fie cumpărate cantități mai mari, pentru ospețele regale. Astăzi, satul Buciumi a devenit o localitate pomicolă după frumoasa pildă a celui mai în vîrstă (86 ani) dintre locuitorii săi. Vorbind despre mere, din privirile-i ostenite de uscăciunea vîrstei, izvorau lacrimi.

În călătoriile prin țară am cunoscut și alți bătrîni a căror existență a rămas pentru mine ca o apă vie. Bătrînii Maramureșului, bătrînii Bucovinei, bătrînii Gorjului... controlează, cum ar spune un scriitor, doar ecoul vieții și mai puțin mersul ei tumultuos, modern. Ei sînt cîteodată doar martori ; își cioplesc crucea, dar se bărbieresc la complexul de deservire ; poartă haine negre, țin post vinerea și merg la băi la Amara. Aici se întîmplă uneori să nu îndrăznească să doarmă pe cearceafurile hotelurilor ; se descalță la ușă, pe coridor, strîng firimiturile de pe masa cantinei în poală, pentru a le arunca, ei și nu personalul de serviciu, la coș ; cînd pot, își mătură camerele, făcînd inutil serviciul cameristei ; se fotografiază în fața pavilionului, așezați pe scaune și cu palmele pe genunchi.

În satele de munte, ei construiesc mori de apă, instalații hidroelectrice, microcentrale eoliene, dar construiesc și viori, buciume, cimpoaie și fluiere. Ei mai păstrează încă, „de fudulie", taina amnarului. Zăbovesc în fața școlii, cu ochii la nepoți, ori pe prispele bufetelor comunale ; cînd intră să bea o litruță, cei care vin de la muncă își lasă sapele în stradă, fără teamă că le-ar mai fura cineva. În marea lor bunătate și iubire de oameni, ei sărută mîna doctorului care le redă sănătatea și își iau pălăria în fața agronomului care a făcut să rodească pămîntul cu patru mii de kilograme grîu la hectar.

În fața lor, a acestor bătrîni din Șintereag, Vadu Izei, Bosanci, Cobadin, Vinga, Goicea, Pecica, Rășinari..., mă plec cu respectul cel mai ales.

Ion Longin Popescu

Dobrogea: Spiritul locului

Există amintiri care nu tulbură doar conștiința și sentimentul, ci merg mult mai în profunzimea filogeniei noastre și dau naștere unor ciudate, greu de explicat, reflexe la auzul unui nume de om, de sat, de oraș, de ținut. Ascult uneori povestiri despre deltă sau despre acel colț de Dobroge, alunecat în apele Razelmului, și în numele unor amintiri unice simt dorința de a evada din marile orașe și de a mă reîntoarce acolo unde aceste amintiri au izbucnit și s-au copt din seva unor trăiri de neegalat.

Da : serile care m-au prins de mai multe ori pe dealurile Beștepe, marile revărsări de flăcări prin stufărișurile menite să îngrașe plaurii și să-i prefacă în pămînturi locuite.

Apoi : drumul tatii prin nămeții de februarie, de la Rusca la Carasuhatu de Jos, cînd presimțise (telepatie poate ?) că fiu-su a căzut în apă fiartă și va rămîne pe viață cu un picior pătat.

Și : docherii cu spinările strîmbate de greul sacilor cu grîu și a bîrnelor de stejar aduse anume pentru încropirea unui port mai mare.

Deci : drumurile pe canalul Litcov în căutarea stufului de lapte pentru vitele bunicilor și ale unchiului Vasile, sau șarpele de apă care mi s-a încolăcit pe un braț în clipa cînd încercam să așez pe umeri un braț de fîn uscat.

Acolo, tot acolo, am surprins oameni și jivine intrînd în marea taină a sfîrșitului. Familia noastră ținea un juncan în bălțile de peste Dunăre. Tata n-a avut timp să-l aducă încoace. Prin ianuarie au început să alunece ghețurile. S-a format apoi un zăpor. Apele au rupt malul și au tăbărît în bălți. Abia spre primăvară tata a găsit corpul mutilat al juncanului între crengile răsucite ale unei sălcii, un fel de balabustă a sălciilor, goală pe dinăuntru de puteai încropi acolo ceaiul burghez de la ora cinci. Un an mai tîrziu s-a sfîrșit și învățătorul Croială, cel în casa căruia intram să cer cărți cu povești nemuritoare.

Intram în adolescență și gardurile vecinilor începeau să devină mai scunde. Din curtea lui moș Mercur nu mai scoteam gulii pe furiș. Salivam și plecam mai departe ; m-ar fi văzut bătrînul de după gard. Tot în acel timp se isca un vînt nou peste colțul prins între Razelm, Dunăre și Mare : lumea vroia să adune satul în

fotografii de oraș, iar în preajma lui să scoată piatră pentru primele furnale de la Galați. Jumătate din bărbați s-au mutat în scurt timp la mină, sau au trecut la constructorii de blocuri și drumuri. Restul s-au făcut tractoriști, ciobani cu școală, pescari reciclați, marinari pe drumul Mahmudia — Galați, depanatori de aparate electronice. Puțini, prea puțini oameni din ținutul ăsta au simțit nevoia să plece spre alte colțuri de țară. De aceea o cred pe Elena Brânză, primărița, cînd îmi spune că în Mahmudia numărul locuitorilor s-a dublat în ultimii douăzeci de ani.

Spiritul locului a rămas neschimbat.

Astă vară am văzut gîrla Franțuzului. A fost închisă. În toată zona aia, de la Murighiol pînă la Kilometrul 76, sînt numai eleștee. A scăzut și numărul pescarilor, iar locul lor e luat de mecanici, cunoscători în furajarea artificială a crapilor aclimatizați. Ei nu se mai scoală la miezul nopții, ca să prindă locul vîrșelor înainte de spargerea întunericului, dar asta nu înseamnă că pescarii reciclați au o muncă mai ușoară. I-am văzut și aș spune : dimpotrivă.

Acesta e locul din care vin spre mine cele mai prețioase amintiri. Și e chiar locul spre care mereu mă înalț atunci cînd simt o nedreptate, o jignire, un cuvînt născut din răutate. Poate că e un fel de „te spun la mama", atunci cînd în jocurile copilăriei cineva vrea s-o facă pe tartorul. Dar nu, cu siguranță nu, e vorba de ceva cu adevărat tulburător, care mă cheamă și mă tot cheamă în ținutul acela de ape și pămînturi și oameni minunați și stele ridicate de-o palmă peste creștetul copilăriei. O, ce n-aș da să învinge ispitele de acum și să-mi întorc pașii spre acele locuri !

Pavel Perfil

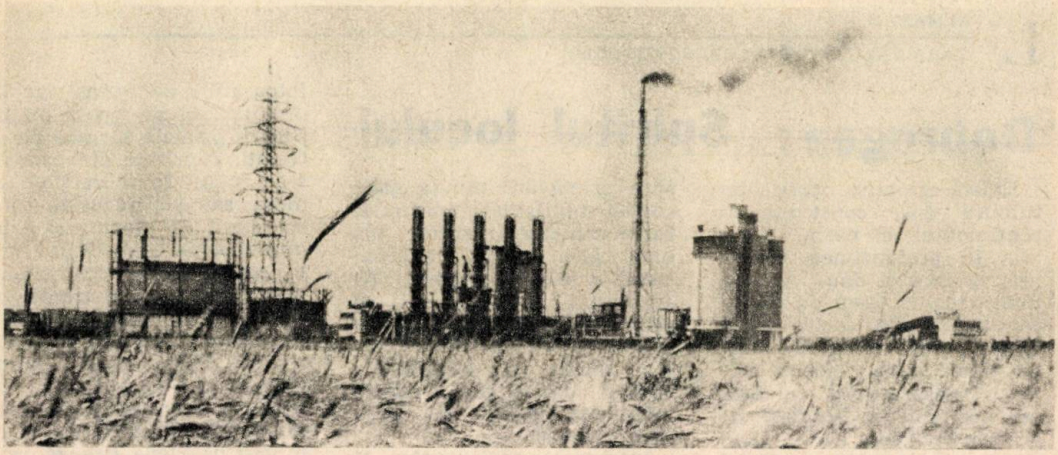

Bărăgan: Cu un primar despre proverbe

Stăm de vorbe pe proverbe. Adică pe cuvinte făcute de oameni, despre oameni, într-o comună în care oamenii, dacă nu muncesc, simt că nu există. Comuna Vedea, județul Giurgiu, se întinde de-a lungul șoselei Giurgiu — București, pe o distanță de mai bine de patru km, încît e greu să întîlnești un bătrîn dintr-un capăt în celălalt al ei. Dar comuna există și dincolo de casele care mărginesc șoseaua, croind drumuri și străzi, împămîntenind copacii înspre cîmp, acolo unde de obicei nu vezi decît arătură, pămînt gras întors cu spatele la soare. Se discută despre creșterea producției de lapte, despre furajarea rațională, despre mecanizare și păsunat. Gheorghe Mihalcea este primar de 15 ani în Vedea, 15 ani bătuți cum zice el, amestecați cu trei de vice. Un om care acum e în baltă, peste puțin la I.C.I.L., mai tîrziu la secția de covoare manuale, la I.A.S., la secția de croitorie a comunei.

Să zicem, îl întreb pe primar trecînd prin comună, să zicem că urmează să fiți chemat într-un loc și să spuneți : ei, uite, asta îmi place să rezolv. De pildă, acum, unde v-ar place să fiți chemat ? Primarul întîrzie cu răspunsul preferind să-mi arate comuna dintr-o piatră de hotar în cealaltă. Și-n timp ce mergem, o dăm, cum s-ar spune, pe proverbe. Adică cineva spune un proverb și primarul îl adaptează la realitățile comunei. Se începe cu anul care nu aduce ce aduce ceasul. Asta cum mai e ? Păi, să faci un grîu bun într-un an, să vină o grindină și să-l termine. Sau să crești un lan, să nu-l păzești și să vină un incendiu.

Bună ziua !, salută primarul în dreapta și-n stînga. Bună ziua, i se răspunde. E bună, îl întreb pe primar, cînd se cunoaște de dimineață ? Uneori nici nu trebuie să te apuce prînzul, că ziua se cunoaște după cum ai rezolvat ceva sau nu, din zorii ei. Dacă nu s-a înclinat nici într-o parte sau în alta, înseamnă că n-ai rezolvat nimic. O dimineață pornește bine cînd „Gloriile" intră pe cîmp cînd roua nu s-a topit, cînd n-au întîrziat remorcile sau dacă te îngrijești de masa caldă și apa rece pentru oameni. Și cu : „mai bine fruntaș în satul tău decît codaș la oraș" cum e ? Satul cere cît mai mulți fruntași ; cel puțin să moștenească niște tradiții, dragoste față de muncă, față de un bună ziua. Am tras destul la opincă pînă-n 60, cînd le scoteam seara, le băteam de protap la car de cădea pămîntul de pe ele și dormeam cu capul pe loitrea carului. Ați mințit vreodată ? îl întreb pe primar, mirîndu-mă și eu de întrebare. Am !, zice Gheorghe Mihalcea. Că reparam un drum cu balast pe o ulită și vine un copil și se-nvîrte cu alții pe lîngă mașina în care eram. Îmi dai mașina ?, mă întreabă. Îți dau mașina, i-am spus, dacă îmi prinzi o gîscă. Și cu gîndul la drum, am uitat de el. Numai ce văd că se-apropie băiatul cu gîscă în mînă. Îți dau gîsca, îmi spune, dă-mi mașina, că ți-ai dat cuvîntul de primar. Măi, să fiu, îi zic, da cum să ți-o dau bre, că nici la volan nu ajungi ? Și uite, și azi mă ține minte băiatul că n-am fost serios, și-mi răspunde el la salut, dar cu-ndoială.

Și-acum, ce ne-am propus ? Să mai vină și tinerii pe acasă, să rămînă pe-aici, că nunți pe anul ăsta au fost vreo 20 pînă acum, copii de s-au născut, vreo 80. Și să vină nu numai în vacanțe, ci să și rămînă pe aici. Și-o să-i primim cu apă potabilă în fiecare gospodărie, cu o casă de cultură, cu două ateliere-școală, cu o nouă sală de sport. Avem deja o pistă pentru tenis, handbal, volei. Piscină ziceți ? Va fi și piscină. Că se cheamă că un sat nu poate fi rău pentru cine s-a născut în el. Uitați-vă și dumneavoastră : unde-i izvorul bun de apă, toată lumea se adapă. Că satul le-a dat viață, tăți, i-a primit în vacanțe, le-a ținut nuntile. E bine să se întoarcă tinerii de pe unde s-au împrăștiat. Comuna s-a schimbat, locuri de muncă sînt. Orașul e aproape. Și comuna s-o țină și s-o primenească. Și să prindă rădăcini. Iar noi, cîți om fi, om sta pe lîngă cei tineri, că nu știu cum de s-a-ntors vorba aia, că bătrînii ar trebui să-și cumpere tineri, dar poate n-om ajunge să-i cumpărăm, c-or veni ei și singuri.

Areta Șandru

Sibiu: Istoria se învaţă simplu

Cînd oamenii au început să-şi dureze aşezările, au măsurat universul cu măsura visului lor. Au hotărnicit invazia necuprinsului, obligîndu-l să se oprească la porţile visului, căci şi-au turnat visele în piatră, ca să le poată dărui statornicie şi în abur de suflet, ca să le poată învălui în căldura umanităţii nepieritoare.

Un oraş nu-i niciodată numai o aglomerare, mai mult sau mai puţin ordonată, de construcţii. Înainte de a fi orice altceva e un rug pe care au ars aspiraţii, înfrîngeri, speranţe fără de moarte alimentate de milioane de vieţi trudnice şi aparent mărunte. Dar vieţile acelea mărunte sînt carnea şi sîngele lui, uriaşa uzină în care e plăsmuit şi făcut.

Şi iată că, aproape poţi spune : un oraş e, în cele din urmă şi înainte de orice, sufletul oamenilor purtat şi modificat de valul vremii.

Priviţi şi ascultaţi zidurile. Veţi afla istorii ce n-au fost niciunde consemnate. Uluitoare, dramatice, pline de încercări nebănuite, dacă veţi simţi arcuşul vieţii alunecînd pe străzi, iscînd o muzică ştiută, caldă şi apropiată ca o răsuflare de om. Şi veţi păşi prin oraşe ca prin propriul vis, recunoscînd sunetul luminii şi al umbrei căzînd peste case în ritmul bătăilor inimii ce-şi spune : „ici au trăit oameni şi inima lor e aidoma mie, o pot auzi cum pompează sîngele, făcîndu-l să urce prin secole, veşnicind, prin curgerea lui neistovită, pieirea şi renaşterea, tulburătoarea trecere a gîndului prin şi peste moarte", şi atît e suficeint pentru a-ţi stîrni orgoliul de a fi om.

E o vară cu zile neobişnuit de calde şi zidurile Sibiului vechi îndură povara soarelui ca pe un asediu. În lumina bogată îşi netezesc zbîrciturile şi îşi oferă generoase faţa lor blîndă, puţin surpată de încercări, dar emanînd în continuare acel, deloc neglijabil, sentiment al securităţii.

Oamenii trec pe lîngă ele, prin ele, se lasă absorbiţi de chemarea lor tăcută, îşi trăiesc viaţa în prezenţa lor pe care o găsesc firească, necesară, actuală, deşi ele au vîrste venerabile. Aceasta nu-i stinghereşte, dimpotrivă, le insuflă o minunată încredere în ei, în puterile lor, în viitorul ce poate avea temeiuri atît de vechi şi solide. Le ştiu aici de ani şi ani, le-au ştiut bunii şi străbunii lor, astfel încît pot crede că, începînd de prin secolul al XIII-lea, zidurile cetăţii au prins rădăcini în acest sud de Transilvanie, ţinînd piept năvălirilor tătare şi otomane, reflectînd ecoul marii bătălii de la Şelimbăr, înfiorîndu-se de răspicarea acelor sfinte doleanţe înscrise de

un Gheorghe Şincai, Ion Budai-Deleanu, Samuil Micu, Ioan Molnar-Piuariu, în memorabilul „Supplex-Libellus Valachorum", lăsîndu-se mîngîiate de umbra Bălcescului venit cu gînd bun de tratative cu revoluţionarii maghiari, sumeţindu-se mai înalt, a neresemnare, cînd procesul de la Cluj, înscenat memorandiştilor, punea capăt unui moment cheie din lupta de eliberare naţională.

Azi, viaţa în bătrîna cetate a Sibiului e ca un arbore ce a dat lăstari şi oamenii de aici ştiu să îi poarte de grijă. O fac zi de zi, în marile unităţi industriale republicane, constructorii de maşini-unelte şi maşini utilitare, cei din industria utilajelor industriale, din industria uşoară şi alimentară, cei din învăţămînt, artă şi cultură.

În noile cartiere de locuinţe, oraşul vechi îşi regăseşte tinereţea şi cadenţele ploilor seculare şi cîntecul de piatră peste care acestea au căzut, în visele fierbinţi ale copiilor. În visele acestora, trecutul se înalţă spre ei urcînd domol prin cumintele „Pasaj al scărilor" spre „Primăria veche" pînă spre str. Cetăţii cu ale sale turnuri, al olarilor, al dulgherilor, şi mai departe, prin Poarta leşurilor către Bastionul Haller, sau făcîndu-şi drum pe sub Turnul Sfatului spre Podul minciunilor şi Casa artelor şi iar mai departe spre Turnul scărilor, sau spre Turnul de poartă şi chiar spre miraculos obsedanta Piaţă a aurarilor, şi astfel, din turn în turn, fantezia se dedă cu zborul înalt, cu fascinantul cîntec al pietrei pornite să înfrunte cerul şi să-şi supună veacul şi în felul acesta istoria se învaţă simplu, căci de la o stradă la alta copii parcurg secole şi se regăsesc abia adolescenţi, gata să-şi făurească visul de mîine în care vor amesteca senini sîngele calcaros al cetăţii cu betonul noilor cuceriri şi aspiraţii.

Rodica Braga

20 DE ANI

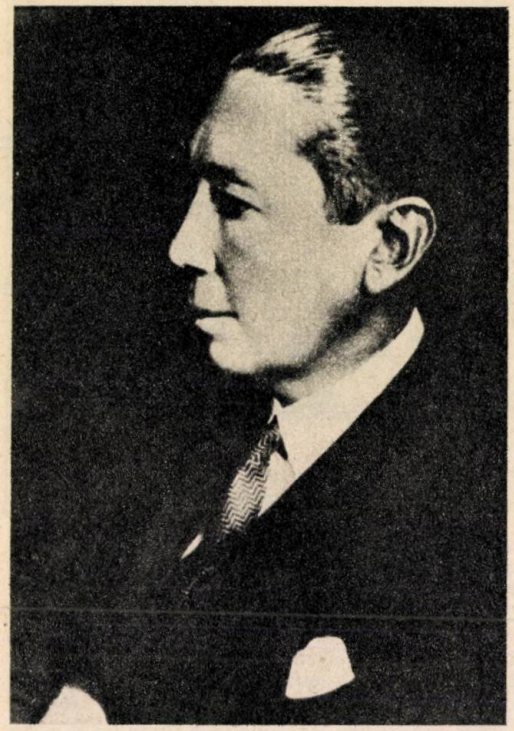

La capătul a două decenii de activitate politico-diplomatică, care i-a consacrat un loc proeminent în devenirea românească și internațională a primei jumătăți a veacului nostru, Nicolae Titulescu mărturisea : „Nimeni nu va tăgădui că mi-am consacrat activitatea mea cauzei păcii".

Mai mult decît un bilanț, cuvintele șefului cancelariei diplomatice românești afirmau și reafirmau, cu calitatea opțiunilor ce-i erau caracteristice, un crez politic și moral.

Pe care el l-a slujit cu scînteietoare inteligență și exemplară devotiune.

Într-o lume care a cunoscut în mai puțin de jumătate de veac două războaie mondiale pustiitoare, într-o lume care a cunoscut pacea doar ca un armistițiu, Nicolae Titulescu și-a consacrat întreaga forță a minții sale geniale și a verbului său patetic, elaborării, exprimării și promovării unei concepții realiste constructive și morale despre pace.

Glasul său care a sunat lucid și convingător la Paris, Londra, Berlin și Viena, Roma și Geneva, Sofia și Atena, Varșovia și Praga ș.a., conferințele sale despre și în favoarea păcii îmbogățind filozofia relațiilor internaționale cu idei și concepte de o mare valoare teoretică și practică. Asemenea intervenții cum au fost : **Dinamica păcii** — Reichstag-ul german, Berlin, 6 mai 1929 ; **Politica și pacea** — Societatea Internațională de filologie, științe și arte frumoase, Londra, 21 mai 1929 ; **Progresul ideii de pace** — Universitatea din Cambridge, 19 noiembrie 1930 ; **Despre metodele practice de a apăra pacea existentă** — Camera Comunelor a Marii Britanii, Londra, 3 iunie 1937 ; **Ordinea în gîndire** — Universitatea Komensky, Bratislava, 19 iunie 1937 — pentru a nu aminti decît cîteva, cu remarcabil ecou — se constituie în pagini antologice ale irenologiei și polemologiei contemporane, căci ele realizează nu numai o sinteză a unor îndelungate elaborări teoretice și a unei vaste experiențe practice pe plan internațional, ci conturează acel teren al luciditătii și echilibrului care oferă omului de știință și omului politic posibilitatea de a elabora noi modele cognitive și soluții prospective, în măsură să contribuie la deslușirea conținutului și asigurarea sensului pozitiv al evoluției raporturilor între state la scara generală a umanității.

De numele lui Nicolae Titulescu sînt legate remarcabile contribuții aduse la abordarea marilor probleme internaționale ale vremii sale, fie că este vorba de așezarea relațiilor dintre state pe principiile și normele de legalitate și moralitate, eliminarea forței și a amenințării cu forța și reglementarea pe calc pașnică, politică a diferendelor dintre state, făurirea securității europene, înfăptuirea dezarmării ș.a.

A fost un idealist. Dacă îl judecăm după credința pusă în acest ideal și în slujba acestui ideal. Puțini asemenea lui — într-un secol care a înscris în biografia sa atîtea eminente personalități — s-au devotat cu atîta ardoare slujirii păcii, puțini asemenea lui — și el este unul dintre aceia care au trăit deopotrivă cele două războaie mondiale, care au încercat atît de grav umanitatea, din prima jumătate a secolului nostru — și-au păstrat încrederea în pace, în posibilitatea organizării și salvgardării păcii.

A fost un realist. Dacă îl judecăm după validitatea acțiunilor și punctelor de vedere avansate și susținute. Căci, pledînd pentru pace, el nu a rămas la nivelul construcțiilor abstracte, înțelegînd că înfăptuirea păcii impune realizarea unei mentalități pacifice și organizarea legală a păcii, construcția păcii, căci el nu s-a lăsat sedus nici de himere, dar nici copleșit de înfrîngeri.

Ce e pacea și ce trebuie făcut pentru apărarea ei — sînt cele două mari întrebări cărora Nicolae Titulescu a căutat să le răspundă printr-un amplu și profund demers teoretic.

ÎN TRANȘEELE PĂCII

Pacea văzută ca o condiție sine qua non a dezvoltării, a eliminării acelor dușmani care sînt neîncrederea, îndoiala și descurajarea, a afirmării plenare a spiritului și forței creatoare a tuturor națiunilor, pacea ca drept fundamental, sacru, al tuturor popoarelor, identifică în Nicolae Titulescu un apărător și un promotor dintre cei mai fervenți. Remarcabil este faptul că Nicolae Titulescu a înțeles, afirmat și apărat rostul esențial al păcii într-o lume trăind aproape ciclic războiul, că el a înțeles indivizibilitatea păcii și securității, într-o lume în care interdependențele, oricum mai puțin numeroase decît astăzi, erau mai dificil de sesizat, că el s-a pronunțat pentru o pace globală și dreaptă — realizînd că minusurile într-o direcție sau alta ar fi pus sub semnul întrebării însuși conținutul și însăși veridicitatea noțiunii de pace, că el a înțeles pacea ca un fenomen dinamic, ca o construcție de interes general, în care popoarele erau primele chemate să se exprime și să fie ascultate.

Problematica războiului și a efectelor sale sociale identifică în Nicolae Titulescu unul dintre cei mai profunzi și rafinați analiști. Nicolae Titulescu are meritul de a fi infirmat pînă la descalificare arguțiile de pînă la el privind caracterul imanent și implacabil al războiului, de a fi demitizat ideea războiului victorios, de a fi pledat pentru eliminarea forței din relațiile internaționale și de a fi susținut la fel de argumentat posibilitatea reglementării pe cale pașnică, politică, a tuturor diferendelor internaționale. Nicolae Titulescu a înțeles profund exigența apărării și consolidării păcii, subliniind că redobîndirea păcii, cîștigarea păcii au impus de fiecare dată — istoria o probează — sacrificii imense, resimțite de generații la rînd.

Concepția lui Nicolae Titulescu despre pace, despre apărarea și consolidarea ei se sprijină pe doi piloni de extremă însemnătate, pe care el îi definea a fi irealizarea mentalității pacifice, pe de o parte, și organizarea legală a păcii, pe de altă parte. Nicolae Titulescu a înțeles că, dincolo de frontiere, dincolo de sisteme social-politice, noi toți aparținem uneia și aceleiași mari familii umane. Nicolae Titulescu a înțeles acest mare adevăr și a pledat patetic pentru integrarea ideii solidarității umane în conștiința maselor, convins fiind că realizarea unei asemenea mentalități pacifice era în măsură să asigure premisele și cadrul de abordare și rezolvare a problemelor păcii într-un mod nou.

Cît privește organizarea păcii, orice analiză a ideilor și acțiunilor lui Nicolae Titulescu în această direcție n-ar putea ocoli constatarea că ne aflăm în fața unui sistem coerent, întemeiat pe o mare forță de pătrundere și înțelegere a sensului și conținutului dezvoltării social-istorice, în fața unei concepții și acțiuni sprijinite pe rațiune și moralitate, promovînd direcții și obiective de largă audiență, în care se regăsesc într-un mod generos interesele tuturor popoarelor, ale tuturor națiunilor.

Citindu-l și recitindu-l pe Nicolae Titulescu ai sentimentul profund și autentic al întîlnirii cu un mare contemporan. Explicația rezidă în faptul că Nicolae Titulescu a avut un spirit vizionar cuprinzător, depășind granițele timpului istoric în care a trăit, că el s-a angajat cu înaltă principialitate și deplină consecvență în slujba progresului, a făuririi unei lumi a viitorului, eliberată de inechitate și teamă, a făuririi unei lumi în care să nu mai fie săraci și bogați, învinși și învingători, a făuririi unei lumi mai bune și mai drepte.

Dezvoltarea relațiilor dintre state pe multiple planuri, a unor relații întemeiate pe principiile și normele de drept internațional — la a cărui îndrumare pe un făgaș pozitiv el a adus o contribuție esențială — reprezenta pentru Nicolae Titulescu un obiectiv primordial al organizării și o cale sigură a realizării păcii. Principiile independenței și suveranității naționale, egalității juridice depline în drepturi, integrității teritoriale, neamestecului în treburile interne reprezentau în concepția sa condiții sine qua non ale dezvoltării relațiilor între state, ale existenței libere și afirmării plenare a tuturor popoarelor, formînd pentru el un tot indivizibil.

Cînd se va scrie cîndva, dacă se va scrie, o istorie a tuturor înfrîngerilor și victoriilor înregistrate în lupta pentru instaurarea legalității internaționale, Nicolae Titulescu își va găsi neîndoielnic un loc proeminent și în paginile ei.

Eradicarea forței și amenințării cu forța din practica relațiilor internaționale — eliminarea războiului ca „instrument legal" de soluționare a conflictelor dintre state, definirea agresorului și asumarea angajamentului de a nu recurge la agresiune, indiferent de argumentele de ordin intern sau extern care ar fi putut fi invocate, elaborarea unor instrumente juridice internaționale instituind obligativitatea soluționării pe cale pașnică, politică, a diferendelor și conflictelor dintre state, fixînd căile și mijloacele chemate să fie folosite în

această direcție, au reprezentat pentru Nicolae Titulescu tot atîtea obiective ale organizării păcii și căi concrete pentru împlinirea acestui deziderat de interes general. Nemulțumindu-se doar să reliefeze virtuțile păcii și să prezinte implicațiile dezastruoase ale războiului, Nicolae Ttitulescu s-a angajat statornic în lupta pentru scoaterea războiului în afara legii. Cît de semnificative și actuale sînt cuvintele pe care el le spunea în urmă cu aproape o jumătate de veac, cînd afirma : „Se mai poate oare concepe acea diviziune fundamentală a dreptului internațional în cele două mari ramuri : dreptul păcii și dreptul războiului ? Nu trebuie oare revizuite metodele acestei discipline juridice, înlăturînd terminologia absurdă a dreptului războiului, adică a dreptului de exercitare a crimei, prin admiterea unui singur drept, acela al păcii ?"

Ridicîndu-se împotriva acelora care confundau starea de pace cu frecvența pronunțării cuvîntului pace, Nicolae Titulescu a înțeles că pacea rămînea doar un singur cuvînt dacă nu se întemeia pe securitate. Combătînd, în același timp, pozițiile celor care căutau, în mod artificial, să împartă preocupările în această direcție, în „securitate occidentală" și „securitate orientală", cu toate efectele negative pentru succesul unui asemenea proces. Întemeiat pe o îndelungă și cuprinzătoare analiză a vieții internaționale, Nicolae Titulescu a reafirmat necesitatea realizării securității europene, a unei securități de tip nou, rupînd cu tradiția de pînă atunci care aprecia gradul de securitate al unei țări după gradul ei de înarmare.

Înfăptuirea dezarmării reprezenta în concepția omului politic și diplomatului român calea sigură pentru dobîndirea securității și asigurarea păcii. Nicolae Titulescu a sesizat și subliniat relația directă, de intimă și reciprocă determinare, între securitate și dezarmare, a pledat pentru un nou concept de securitate la care urma să se ajungă prin reducerea echilibrată și progresivă a forțelor armate și a armamentelor și, în final, prin realizarea dezarmării generale și totale ; a militat principial și a acționat consecvent pentru deblocarea negocierilor de dezarmare, pentru așezarea lor pe făgașul discuțiilor concrete și măsurilor practice, pentru democratizarea cadrului de abordare și a mecanismelor de adoptare a deciziilor din acest domeniu.

Foarte puțini sînt oamenii politici și diplomații care să fi înțeles cu mai mult de jumătate de veac înainte, importanța rezolvării problemelor economice mondiale pentru destinele păcii europene și internaționale. Afirmînd că foametea, subdezvoltarea, criza de materii prime sau de debușeuri economice, de credite, comerțul îngrădit de bariere economice de tot felul generează neîncredere, teamă, nemulțumire, blochează canalele comunicării și subminează temeiurile înțelegerii și colaborării între ele, Nicolae Titulescu a atras atenția asupra necesității adoptării de măsuri în toate aceste probleme, măsuri care să fie rodul unei vaste și reciproc profitabile colaborări între toate statele, ceea ce ne permite să-l considerăm, fără frica de a greși, din perspectiva ideilor avansate și a soluțiilor preconizate, drept un precursor al operei de făurire a unei noi ordini economice internaționale.

Ca unul dintre arhitecții Societății Națiunilor, Nicolae Titulescu a pledat pentru organizația internațională cu vocație de universalitate, relevîndu-i și susținîndu-i constant rosturile în apărarea păcii și apărîndu-i locul și prestigiul — în ciuda limitelor sale — față de toți denigratorii, pesimiștii și cei care doreau să o vadă dispărînd. Lucid și critic, Nicolae Titulescu recunoștea limitele Societății Națiunilor, dar nu pentru a-i reduce competențele și pentru a slăbi încrederea în ea, ci pentru a stimula acțiunea consacrată perfecționării ei și a Pactului Societății Națiunilor, pentru eliminarea tuturor elementelor divergente și găsirea mecanismelor de acțiune directă, reală, constructivă, de interes general.

Atît în realizarea unei mentalități pacifice, cît și în organizarea păcii, Nicolae Titulescu acorda un rol de cea mai mare însemnătate popoarelor, în a căror înțelepciune, simț al echilibrului și spirit de dreptate, el a crezut fără rezerve. Subliniind marile responsabilități politice și morale ale oamenilor, Nicolae Titulescu a pledat pentru o diplomație deschisă, supusă controlului popoarelor, relevînd funcțiile care, în acest cadru și în acest sens, erau chemate să le aibă mijloacele de informare în masă.

În slujba marilor sale idei, Nicolae Titulescu a pus o acțiune statornică, de peste două decenii — remarcabilă prin durata și cuprinderea ei, valoarea aportului concret și perenitatea soluțiilor avansate, prin contribuțiile originale de idee și act politic aduse materializării marilor comandamente ale vieții internaționale, acțiune împlinită cu dăruire fără parcimonie, cu entuziasm fără egal, cu pasiune ardentă și vitalitate neslăbită, diplomatul român fertilizînd generos dezbaterile, negocierile și demersurile tuturor marilor organizații și conferințe internaționale ale vremii sale. „Pelerin al păcii", „tribun al păcii", „academician al păcii" — organizațiile internaționale, societățile academice și mijloacele de informare ale vremii sale l-au gratulat cu cele mai alese atribute, transcriind în aceeași măsură prețuirea și stima pentru opera sa de excepție — Nicolae Titulescu s-a făcut, pe

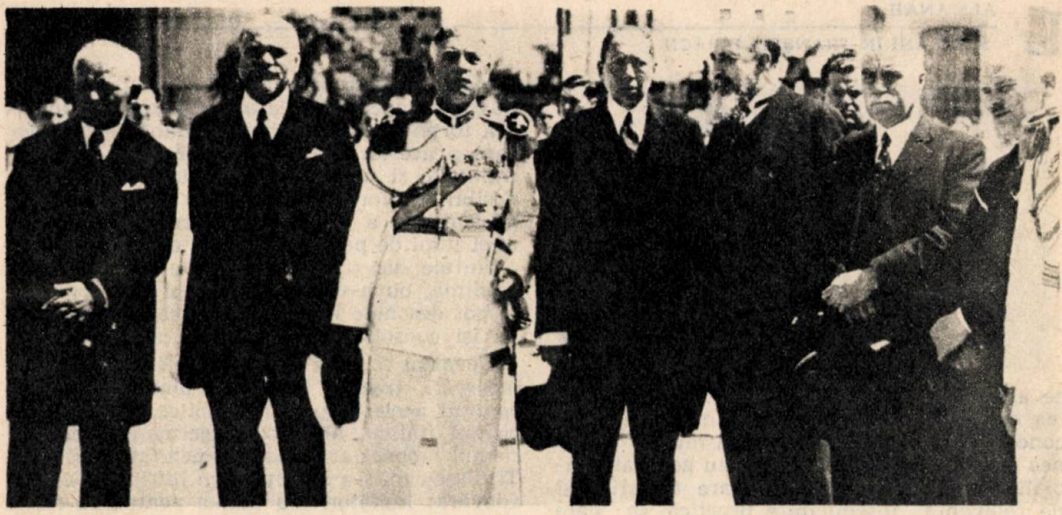

cele mai diverse meridiane, exponentul unei necesități, promotorul unui deziderat, apărătorul unui ideal. Nicolae Titulescu a fost un „soldat al păcii", așezat voluntar și rămas credincios, timp de peste 20 de ani, în tranșeele păcii, necunoscînd demobilizarea.

Omul politic și diplomatul român nu a fost un academist afirmat în planul dezbaterilor savante, ci un om de acțiune, care și-a consacrat consecvent gîndul și demersul unuia și aceluiași scop. Luptătorul Nicolae Titulescu — căci Nicolae Titulescu a fost un mare luptător pentru pace — a acționat într-o epocă de profunde transformări și tulburătoare evoluții, în epoca în care forțele fascismului orb păreau să înăbușe lumea, iar exponenții conciliatorismului occidental își pierduseră într-atît luciditatea, încît erau acuzați pe drept de deplină obnubilare. Trecerea timpului nu poate face să se estompeze și nu doar în memoria tratatelor de istoria diplomației sau o oamenilor politici, ci în însăși memoria noastră colectivă, însemnătatea atitudinilor adoptate de Nicolae Titulescu în deceniul patru al secolului nostru, cînd glasul său s-a ridicat cu înaltă principialitate și remarcabilă fermitate împotriva manifestărilor agresive cărora aveau să le devină protagoniști de tristă celebritate hitlerismul german, fascismul italian, și militarismul japonez, pentru a ne referi doar la „Dosarul japono-chinez", „Dosarul etiopian", „Dosarul spaniol", „Dosarul rhenan", trăite de el în calitate de ministru de externe. Titularilor cancelariilor diplomatice din marile centre europene, interlocutorilor săi din forumurile internaționale ale vremii, Nicolae Titulescu le-a produs însă sistematic dovezile unor asemenea evoluții încercînd să-i scoată dintr-o stare de pasivitate și să-i angajeze într-un efort solidar pentru prevenirea experienței dezastruoase a primului război mondial. Discuțiile sterile, proiectelor himerice, rivalităților mai mari sau mai mărunte, verbiajului devorator de timp și ucigător de idee și acțiune, Nicolae Titulescu le-a opus un întreg ansamblu de propuneri și inițiative concrete, susceptibile să asigure materializarea dezideratelor în acțiune. Exegeții operei titulesciene și analiștii evoluției interbelice remarcă în consens că instaurarea regimurilor fasciste în Europa a determinat o potențare relevantă a angajării ideatice și practice a lui Nicolae Titulescu care, mai mult decît oricare dintre contemporanii săi, nu s-a lăsat în nici un fel înșelat de aparențe și sedus de false promisiuni.

Și chiar dacă atitudinile și demersurile sale n-au putut împiedica unele evoluții negative, ideile și acțiunile sale nu sînt mai puțin însemnate, constituindu-se în pagini de referință ale istoriei diplomației universale.

Remarcabil gînditor și om de acțiune, Nicolae Titulescu a lăsat moștenire posterității o operă care s-a hrănit din dragostea profundă față de poporul român și din înțelegerea superioară a marilor comandamente ale epocii, din angajarea sa nelimitată în numele aspirațiilor de pace, cooperare și progres ale tuturor popoarelor, pe care el le-a slujit cu neostenit devotament.

Asprul, dar dreptul judecător care este timpul confirmă în esență gîndirea și acțiunea lui Nicolae Titulescu, consacrîndu-i un loc proeminent în biografia secolului XX, căci el face parte dintre aceia a căror operă s-a întîlnit cu istoria, transmițînd umanității un profund mesaj, care îl așază la loc de cinste în conștiința tuturor generațiilor care i-au urmat.

Dimensiunile gîndirii și acțiunii sale invită permanent la reflecție, analiza substanței lor relevîndu-ne noi și convingătoare mărturii ale unei opere de remarcabilă armonie, dar și de o distinctă unitate care trăiește — în ceea

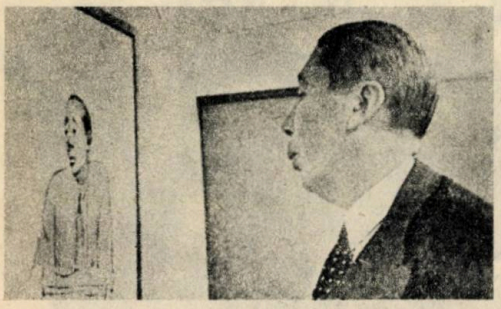

ce are esențial, definitoriu — prin actualitatea ei aparte. Umanismul și democratismul concepției, pe de o parte, realismul și pasiunea acțiunii, pe de altă parte, au generat simbiotic o operă de mare valoare teoretică și de relevantă însemnătate practică, în care interesele naționale au fost înțelese și promovate întotdeauna într-o consonanță de fond cu cele ale comunității internaționale.

Elogiile aduse lui Nicolae Titulescu conturează, încă de pe acum, o întreagă literatură, mărturisind fascinația pe care omul și opera le-au exercitat asupra contemporanilor și a posterității.

Dincolo de toate atributele care s-ar putea invoca — fie că am numi cultura enciclopedică, uimitoarele sale cunoștințe juridice, spiritul și rafinamentul său, logica exemplară, elocința de excepție, puterea de muncă, disciplina interioară, intuiția sa adînc pătrunzătoare, viziunea sa larg cuprinzătoare, înțelepciunea și realismul judecăților și actelor politice, credința, fermitatea cu care își apăra și își promova punctul de vedere, interesele țării sale, idealurile generoase ale umanității — un adevăr se ridică deasupra tuturor.

Nicolae Titulescu a fost o mare conștiință.

Opera lui Nicolae Titulescu nu este doar o pagină de istorie.

Opera lui Nicolae Titulescu are valoarea unui mesaj de remarcabilă actualitate.

Omul și opera reverberează în conștiința contemporaneității un apel la rațiune și responsabilitate, de înaltă atitudine spirituală și morală, un apel patetic pentru eliberarea deplină și definitivă a comunității internaționale de sub domnia dreptului forței și așezarea ei sub domnia forței dreptului.

Nicolae Titulescu este și rămîne un contemporan, pentru că el a fost un om al viitorului. Nicolae Titulescu nu este o umbră desprinsă din lumea amintirilor, ci rămîne o prezență în arena luptei pentru o nouă ordine economică și politică mondială, pentru o lume întemeiată pe rațiune, încredere, înțelegere, pentru o lume a securității, păcii și colaborării, mai matură și mai profund morală.

Evoluțiile contemporane — profund îngrijorătoare, consemnate în atîtea părți ale lumii noastre, unde rațiunea abandonează în favoarea forței brutale — impun o atentă considerare a acestor idei, o asimilare a esenței lor raționale și umaniste, văzîndu-l ca un aport posibil la eforturile de astăzi și de mîine de salvgardare a civilizației și reconstrucție a unei lumi de pace. Conștientă de pericolele ce o bîntuie, dar și de posibilitățile pe care buna-credință, buna-voință și spiritul de cooperare le pot deschide în fața ei, lumea contemporană își consolidează șansele de a supraviețui.

Devastat fizic de boală și sufletește de mari încercări, trecînd în lumea umbrelor la începutul acelei nopți apocaliptice în care fascismul italian, hitlerismul german și militarismul japonez aruncaseră umanitatea, Nicolae Titulescu nu s-a sfîrșit ca un înfrînt, ci ca un adevărat luptător. Nu numai pentru că nu a renunțat la ideile sale, nu numai pentru că nu și-a abjurat crezurile, nu numai pentru că nu și-a pierdut speranțele în victoria rațiunii, în victoria dreptului și a dreptății, ci și, înainte de toate, pentru că a luptat, pînă în ultima clipă, împotriva războiului, subliniind răspunderi, denunțînd inerții, înlăturînd false iluzii, acționînd pentru recîștigarea păcii, mobilizînd conștiințele răvășite. Atunci cînd, pentru o clipă, speranța murise, cînd tenebrele fascismului păreau să pună definitiv stăpînire peste lume, glasul lui, obosit dar clar, răsuna răspicat și optimist, căci el credea, alături de toți devotații acestui crez — și timpul i-a dat dreptate — că ceața brună se va ridica, lăsînd loc luminii unui nou ev în care, înțelepțite, popoarele vor face totul pentru eliminarea războiului din viața planetei și instaurarea unei păci trainice. „Titulescu — scria marea ziaristă Geneviève Tabouis — a înțeles că viitorul aparține păcii și a fost omul care a făcut mari eforturi pentru colaborarea dintre Est și Vest, considerînd în acele vremuri tulburi că pacea este posibilă, că ea trebuie dobîndită".

Vorbind cîndva despre poetul Fréderic Mistral, pe care îl iubea, Nicolae Titulescu afirma : „Oameni ca el nu sînt numai forțe ale naturii, ci adevărate evenimente".

Viața și opera lui Nicolae Titulescu ne îndreptățesc să afirmăm că o asemenea caracterizare generoasă, dar lucidă, i se potrivește de minune lui însuși.

Nicolae Titulescu a trăit și a murit pentru pace, numele său meritînd a fi înscris pentru eternitate în Panteonul ziditorilor de mari idealuri, lăsîndu-ne o tulburătoare și vibrantă moștenire : „Cei ce mor pentru o idee sînt eroi al căror testament este un singur cuvînt : continuați !"

George G. Potra

Academicianul DAVID PRODAN

N-am avut șansa să-l am dascăl. În anul cînd începeam să studiez istoria medie a României părăsea catedra continuîndu-și activitatea ca șef de secție la Institutul de istorie și arheologie din Cluj și concentrîndu-se asupra scrisului. Lăsase în facultate faima unui profesor inflexibil; drept dar inflexibil, necruțător cu impostura cu amatorismul, cu improvizația bazată pe vagi amintiri. Era temut și respectat fiindcă cerea studenților muncă temeinică și asiduă. Lecturi adîncite și critice, însușirea deplină a instrumentelor cercetării. Pretindea cu alte cuvinte să devină istorici profesioniști. Adică ceea ce și-au propus ei înșiși să devină optînd pentru o astfel de facultate. Generată de mitologia studențească, imaginea profesorului era prin forța împrejurărilor limitată și prin urmare cel puțin în parte falsă după cum mi-am dat seama întîlnindu-l. Întîmplarea fericită a făcut să-i stau pentru prima dată în față în atelierul lui Ladea, adică în acel spațiu de acum legendar unde, însă —, (printre statui terminate și altele abia începute) au poposit de-alungul anilor alături de artiști, oameni de cultură ai Clujului de la Lucian Blaga, Constantin Daicoviciu, D. D. Roșca, Virgil Vătășianu, Liviu Rusu, la Alexandru Căprariu, Mircea Zaciu, Pompiliu Teodor și Vasile Muscă. În acea vreme Ladea trudea la Școala ardeleană *și, ca întotdeauna, se documenta asupra epocii și a personalității corifeilor. La rugămintea sculptorului însoțit de Pompiliu Teodor, într-o după-amiază în atelier a poposit și academicianul Prodan L-am cunoscut astfel participant distins și erudit într-un ideal cenaclu unde a revenit și a discutat cu ceilalți despre arte și istorie, despre raporturile dintre ele. M-au impresionat atunci și continuă să mă încînte și azi distincția senioral a omului; eleganța sa de neconfundat (eleganță, care trebuie s-o subliniem, este a spiritului); calmul imperturbabil și siguranța rostirii; o anumită reținere în relațiile umane pe care o uiți însă îndată ce profesorul începe să vorbească; arhitectura solidă, logica și frumoasa expresivitate a fiecărei aserțiuni, a fiecărei relatări, a fiecărui răspuns. Fiindu-i alături îți dai cu repeziciune seama cît ai de cîștigat interogîndu-l, rugîndu-l să explice, stîrnindu-l să spună. Deceniile de trudă în arhive și biblioteci, de osîrdie a reconstituirii cît mai fidele și mai concrete a trecutului nostru istoric l-au pus în posesia unor cunoștințe, a unei înțelegeri, a unei viziuni pe care puțini le-au avut ori le au. O cît de parțială cunoaștere a acestora echivalează în mod fericit cu o introducere fermă și (s-o mai spunem?) autorizată într-un capitol de fiecare dată major al istoriei naționale. De acest ade-*

HRONIC

IANUARIE

1882

● **Titu Maiorescu (1840—1917) publică în „Convorbiri literare" (numărul datat 1.I/1.II.1882) articolul Literatura română și străinătatea, formulînd teoria „romanului poporan": „Subiectul propriu al romanului este viața specific națională, și personajele principale trebuie să fie tipurile unor clase întregi, mai ales a țăranului și a claselor de jos".**

1907

● **1.I.1907 — a apărut la București, bilunar, apoi lunar, pînă la 25.XII.1910, revista „Convorbiri critice" (în primul an cu titlul „Convorbiri"), sub conducerea lui Mihail Dragomirescu (1868—1942), care în articolul — program stabilește ca principiu călăuzitor al publicației criteriul**

estetic în aprecierea operei de artă. („...„toți poeții, numai adevărați poeți să fie, au dreptul să fie judecați cu aceeași măsură — măsura cerinței artei"). Printre colaboratori s-au aflat I. L. Caragiale, E. Lovinescu, Panait Cerna, V. Eftimiu, Cincinat, Liviu Rebreanu, M. Sorbul, Ion Minulescu etc.

1907

● **1.I.1907 — a apărut, pînă în 1938, săptămînalul „Țara noastră", editat de Octavian Goga, inițial la Sibiu, apoi la Cluj (1922—1931) și București (1932—1938). Revista a publicat literatură patriotică,**

militantă, inspirată mai ales din lumea satului. Printre colaboratori s-au aflat M. Sadoveanu, Ilarie Chendi, P. Dulfu, D. Ciurezu, Al. O. Teodoreanu, Zaharia Stancu ș.a.

1932

● **6.I.1932 — a murit la București Iacob Negruzzi (n. 1842), redactorul „Convorbirilor literare" și secretar al „Junimii" care s-a remarcat și prin volumul de memorialistică — Amintiri din „Junimea" (1921)**

1932

● **10.I.1932 — s-a născut la Drăghici, Argeș, poeta Otilia Nicolescu.**

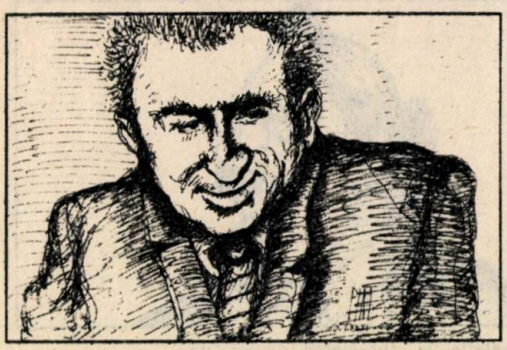

● **30.I.1932 — s-a născut la Slătioara, Vîlcea, Dinu Săraru, cronicar dramatic și prozator. Scrieri : Teatru românesc și interpreți contemporani (1966), Al treilea gong (1973), Niște țărani (1974), Clipa (1976), Dragostea și revoluție (1981)**

văr s-au putut, din fericire, convinge, nu numai cei care au avut șansa să-l cunoască, ci și cititorii impresionantului șir de lucrări științifice pe care le-a scris.

Orice încercare de a prezenta o operă ca aceea creată de academicianul David Prodan este mai mult decît temerară. Cărțile sale întrec prin dimensiuni și consistență lucrări pe care le-au elaborat colective de specialiști, domeniile abordate sînt de cea mai mare actualitate. De la cercetarea istoriei iobăgimii la Răscoala lui Horea, de la combaterea falselor teorii despre imigrația românilor din Țara Românească și Moldova în Transilvania la investigarea structurilor societății românești transilvane în epoca luminilor; de la prezentarea programului politic formulat de Inochentie Micu la studierea exhaustivă a unui act ca Supplex libelus valahorum *a cărui importanță în istoria generală a românilor poate fi înțeleasă numai acum. Reconstituirea vieții de fiecare zi a satului transilvan și a evoluției acestei vieți din veacul al XVI-lea pînă în veacul al XVIII-lea ; prezentarea detaliată în etape consecutive a mecanismelor exploatării și alienării ; prezentarea sistematică în devenire istorică a luptei naționale a românilor transilvani cu dezvăluirea sensurilor și cuprinderii acestei lupte ; analiza conceptelor de națiune medievală și națiune modernă așa cum apar ele în gîndirea social-politică românească ; aprofundarea problematicii complexe a secolului luminilor cu evidențierea contribuțiilor românești și cu urmărirea efectelor despotismului luminat iosefinist în Transilvania sînt numai cîteva dintre domeniile unor vaste, originale și prestigioase contribuții. Opera savantului s-a edificat sistematic cu inegalabilă răspundere și trudă. La temelie, scrierile sale au toate cercetări îndelungate ale unor izvoare de multe ori necunoscute anterior. Este explicabil, de aceea, că istoricul de talie europeană a revenit asupra unor lucrări mai vechi lărgindu-le, aducîndu-le la zi, modernizîndu-le și, mai ales, este explicabil că marile sale creații aparțin cu deosebire ultimilor ani.*

Ajuns în posesia unui material documentar pe care nimeni nu l-a stăpînit înaintea lui, conștient că „Răscoala este un crud dar complex document uman", academicianul David Prodan a făurit această carte cu mijloace aparte și descrise cu admirabilă luciditate în prefață : „Fac aci, astfel, istorie de fapt. Nu fapte sporadice, sub nume nesemnificative, ci fapte multiple, de repetiție, de frecvență, mărturisind generalitatea : nu numai fapte de excepție, sub nume de reprezentative, ci fapte de rînd, de masă, mărturisind mentalitatea comună, și nu în eflorescența ci în plenitudinea lor, în variabilitatea mărturisirii lor. Apelez des la amănuntul «nesemnificativ» care vidifică fapta, faptele mai întîi, în tumultul și nuditatea lor umană și apoi, întemeiat pe ele, semnificațiile."

Se cuprinde, în aceste rînduri, o tulburătoare profesiune de credință și se explică modernitatea unei viziuni asupra istoriei care — într-un capitol fundamental al istoriografiei românești contemporane — împacă rigoarea științifică absolută cu cultura și cu orizontul spiritual al cititorului contemporan.

Mircea Țoca

PLANETĂ DE PRIETEN

Fănuş Neagu

„Lipseşte biografia autorului plină de sensuri ca şi opera sa. Mama sa este o Miroslava : doi fraţi s-au certat aşa de rău, încît unul rămîne cu numele de Ghinea, iar celălalt îşi schimbă prenumele în nume, devenind Miroslava. Scriitorul a jucat de cîteva ori volei în echipa de tineret a României. Se apreciază că numai cu banii daţi pe sifoane ar fi putut cumpăra un automobil. A fost internat la spitalul de urgenţă, aflîndu-se în aceeaşi cameră cu Nichita Stănescu şi Octav Pancu-Iaşi. A dat şi mai dă multor prieteni ceasuri de încîntare şi veselie. A dat şi mai dă Mogoşoaiei şi altor case de creaţie culoarea umană fără de care culoarea istorică nu există. A fost şi continuă să fie membru marcant în toate forurile breslei. Este însurat, are o fetiţă, a iubit. Printre asemenea informaţii mai pot fi introduse alte mii, cu care s-ar putea construi o biografie romanţată sau un roman biografic. Poate că el va fi scris cîndva. Nu s-au confruntat realităţile operei cu realităţile biografice. Istoricul literar partizan al geneticului are din acest punct de vedere mult de făcut : cum au fost faptele, ce au devenit în literatură, care este locul prozatorului într-o tradiţie naţională a literaturii cu cheie. Scriitorul nu se deosebeşte de pictorul care-şi introduce în figuraţie cunoscuţii. Poate fi găsit autorul în personajul principal din **Cantonul părăsit** sau în Raminţki din **Frumoşii nebuni,** unde Radu Zăvoianu ridică în braţe o fetiţă, Anitta, care este fata autorului. Che Andrei este probabil unchiul său ; din Dinu şi Dumitrache a ieşit Eduard Valdaraşdin ; Dan Spătaru, Angel Grigoriu şi Ştefan Bănulescu — Radu Zăvoianu. Legăturile pot fi în continuare divulgate : ele ţin de indiscreţie, dar şi de istoria literaturii.

Interiorul operei, ca unitate structurată prin unicate şi repetiţii, merită să fie amănunţit. S-a vorbit de unitatea spaţială, conflictuală şi stilistică. Interiorul unui univers e consolidat prin repetiţii şi anticipări care dau drept legii să se afirme. Unitatea familială pare a fi o chestiune de destin dezvoltată sau nu. „Ilinca era icoana Caterinei de altădată" se afirmă în **Tutunul.** Dar cei doi Mohreni prezintă **(Îngerul a strigat)** repetiţia fizică şi de destin detaliată. Ei n-au noroc în dragoste : Neculai cu nevasta şi cu Vetina, Ion cu Tiţa şi Oli. Tiţa asigură repetiţia

FEBRUARIE

1907

● **11.II.1907 — s-a născut Traian Herseni (m. 1980), eseist, sociolog, teoretician al culturii. Scrieri (selectiv) : Sociologie şi etică (1965), Sociologia literaturii (1973).**

● **13.II.1907 — s-a născut la Focşani poetul Al. Călinescu (m. 6.IX.1937, Sinaia), editor, în colaborare, al revistei „13", autor al volumelor Declin (1934) şi Mări moarte (1937)**

● **14.II.1907 — s-a născut la Băbeni, Vîlcea, poetul Dragoş Vrânceanu (m. 4.V.1977, Bucureşti).**

1932

● **1.II.1932 — s-a născut la Cîrnăţeni, Tighina, prozatorul Anatolie Paniş.**

● **5.II.1932 — s-a născut criticul Virgil Ardeleanu.**

● **20.II.1932 — a apărut la Bucureşti, pînă la 6.I.1934, revista „România literară", sub conducerea lui Liviu Rebreanu. Printre colaboratori : M. Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu, I. Minulescu, Virgil Gheorghiu, Emil Botta, Şerban Cioculescu, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu etc.**

MARTIE

1907

● **9.III.1907 — s-a născut la Bucureşti Mircea Eliade, „savant al simbolurilor", cum îl numeşte „Time" din 10.II.1966, şi scriitor român de reputaţie universală, membru al mai multor academii străine, doctor honoris causa a numeroase universităţi de peste hotare, deţinător al mai multor premii şi distincţii, printre care Legiunea de Onoare (Paris, 1978), numele său fiind inclus în toate enciclopediile şi dicţionarele de specialitate de mare circulaţie, în prezent profesor la Universitatea**

din Chicago. S-a impus prin întreaga sa operă în rîndul marilor umaniști ai vremii noastre. Bibliografia operei sale precum și lucrările în volum și diverse publicații care i-au fost consacrate sînt incluse în volumul de con-

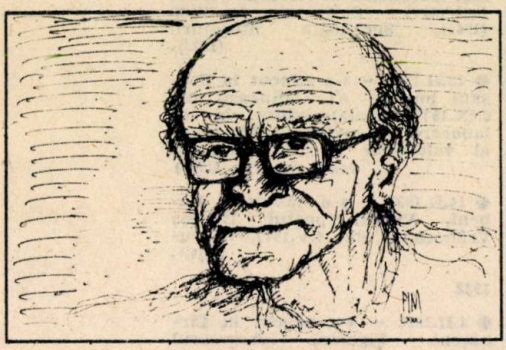

tribuții bibliografice — Mircea Eliade, întocmit de Mircea Handoca, editat în 1980 de Soc. literară „Relief românesc". După această dată mai menționăm lucrările : De la Zalmoxis la Genghis-Han (Ed. Științifică, 1980) și În curtea lui Dionis (Ed. Cartea Românească, 1981), precum și lucrarea lui A. Marino — Hermeneutica lui M. Eliade (Ed. Dacia, 1980).

1932

● **Marție 1932 — a apărut la București, pînă în mai 1938 (apoi între 19.II.1939 — 8.IX.1940), re-**

vista „Azi", sub conducerea lui Zaharia Stancu, ca publicație a noii generații. Au colaborat : Mircea Eliade, Mihai Beniuc, Edgar Papu, Virgil Teodorescu, Silvian Iosifescu, Radu Boureanu, Cicerone Theodorescu, M. R. Paraschivescu, Virgil Gheorghiu etc.

1932

● **2.III.1932 — s-a născut la Gogoșari, Ilfov, Petre Ghelmez.**

structurilor masculine : Ion Chiriac din **Cocoșul negru,** Neicu, Ion și alții din **Îngerul a strigat.** Funcționează deci și circulația unor personaje din nuvele în roman : sau dintr-o nuvelă în alta : familiile Căpălău, Jinga, Ene Lelea, Papa Leon. Unele situații schițate undeva sînt complicate în alt loc. Ceea ce se întîmplă numai la petreceri în **Îngerul a strigat,** devine propriu stării de vacanță sau regimului cotidian în **Frumoșii nebuni.** Gică Dună, aranjîndu-și în pod o cameră cu oglinzi, are predispozițiile unui Violatos. Maja e măritată cu un bătrîn și are doi iubiți mai tineri ; Asta e măritată cu un bătrîn și cu Radu Zăvoianu, și îl iubește pe Raminți, pe care-l preia, ca și cealaltă, de la prietenul său. Elementele reluate în diferite variante, dau sentimentul obsesiei ; repetiția e și mama simbolului. S-a văzut semnificația bisericii. Nu s-a dezvoltat semnificația ciinilor în sensul evidențiat de Nil, și prezent de la **O sută de nopți** încoace : Ciinii. Cele mai scîrboase ființe". Se poate ajunge în această direcție a cercetării pînă la infinitesimal, scriindu-se bunăoară studiul intitulat **Rolul brîndușei în opera lui Fănuș Neagu.**

Acceptînd realitatea unei viziuni baroce, se pot urmări imaginile tipice și cele originale ale autorului. Un întreg capitol s-ar ocupa de funcția clopotului. Element indispensabil unei spiritualități medievale, și apoi renascentiste, clopotul este realitate atmosferă și echivalență metaforică extraordinară într-un sistem manierist : „Sună-n mine clopote de fum bătut cu izmă..." **(Atîrnat de-o sanie cu coperți de scorțișoară,** în **România literară,** nr. 5/1973).

Pornind de la stilul cronicilor și al **Frumoșilor nebuni,** se va reabilita un concept istoric de o mare importanță, devenit prin profesioniști înculți o vorbă peiorativă : **manierismul. Pentru** aceasta pot fi folosite titluri, fraze, pasaje : „...cunoașteți ploaia care bate cu unghia-n osul amintirii...") **(Nopți de dragoste și de război,** în **România literară,** nr. 25/1975).

În funcție de caracterul baroc, manierist al operei, demersul comparatist ar fi fost salutar ; în raport cu epocile istorice care le-au creat, și cu fenomenele particulare acestei perioade.

Aceste lacune pot fi înmulțite. Ele ar putea fi pentru alții postulate ale exegezei. După care ar urma alte concluzii, ca după orice operă mare".

Marian Popa

(Din **Viscolul și carnavalul**)

PLANETĂ DE PRIETEN

Dinu Săraru

O biografie a lui Dinu Săraru nu s-a scris încă. Ca oricărui scriitor la cincizeci de ani biografia i se amină pentru mai tîrziu. Dar omul a fost un spectacol și prezența lui se ține minte. Este de pe undeva de sub munte. Proza lui tîrzie descrie zona, semn că i s-a imprimat adînc în conștiință. Satul e Slătioara din Vilcea și are o veche biserică de lemn care semnifică relația cu o civilizație refugiată din obiecte în oameni. Numele Săraru trimite la o îndepărtată origine ardeleană : **sărarii** erau vînzătorii de sare din Transilvania, coborîți de dincolo, dincoace, sub munte pe drumuri vechi. Scriitorul se consideră însă oltean, dar dinspre Vilcea, ceea ce în harta locală, tradițională are o semnificație care scapă celor din afară. Vitalitatea și energia acestor făcători de istorie de sub munte s-a transmis și urmașului. Dinamismul și nervozitatea inteligentă au fost totdeauna trăsăturile lui.

Putea fi întîlnit în redacții. A dovedit pricepere la **Secolul XX** și **Luceafărul** părînd a fi menit rolului de secretar de redacție. Multe nume astăzi mari ale literaturii române îi datorează ceva din nimbul de glorie cîștigat, fără s-o știe. L-a persuadat sistematic în acest sens pe Eugen Barbu cu înfățișarea lui de diavol, rubicond, ommiscent și factotum. Cînd îl tipărea pe D. R. Popescu nu credeam că se gîndea să devină chiar el un concurent al acestuia. Avea încredințarea a fi dat în puținele articole de critică literară scrise, definiția adevărată a acestuia și a altora. Nu suporta critica neologistică, devitalizată și steril intelectualizată a momentului.

A fost mulți ani de zile cronicar dramatic părînd a fi menit rolului de cronicar dramatic. A fost prezent la toate premierele importante și a susținut cu fidelitate un dramaturg pe care l-a pus mai presus decît pe ceilalți: Aurel Baranga. N-a crezut niciodată că a greșit, și timpul pare a-i da dreptate. Era ceea ce se spune un om de teatru, adică înrăit al dreptunghiului de scîndură luminat de reflectoare și încercuit de aplauze. A avut cu teatrul o afinitate structurală. S-a simțit un actor în orice împrejurare, adică s-a știut privit și a ținut să convingă întotdeauna. L-a ajutat darul de a povesti, fabulos și inteligent. Orice împrejurare se decupa spectaculos în șueta lui, delimitîndu-și o realitate organică, coerentă, convingătoare. Avea umor. Cel puțin unii din ascultători au regretat că nu scrie.

A trecut prin presa cotidiană, care nu satisfăcea suficient probabil nevoia de contact cu publicul. N-a făcut purici. A lucrat în televiziune, ani de zile și părea a fi menit televiziunii. A adus aici același dinamism și mobilitate, judecată rapidă și capacitate de a improviza. I se potrivea, dar nu s-a confundat cu ea.

● **11.III.1932 — s-a născut la Harghita Iosif Naghiu. Scrieri : Autostop (1970), Valiza cu fluturi (dramă, 1975), Teama de păsări (versuri, 1968).**

APRILIE

1882

● **21.IV.1882 — a murit, la Iași, Vasile Conta (n. 1845), om politic junimist, colaborator al**

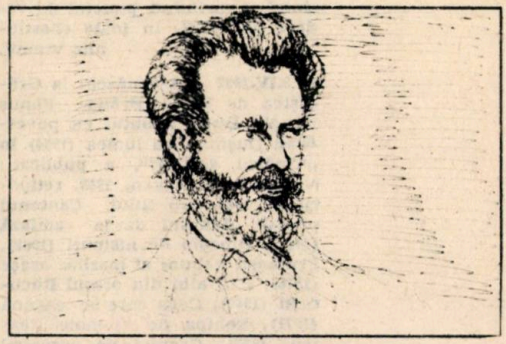

„Convorbirilor literare", filozof materialist român, promotor al evoluționismului și ateismului. Principalele sale lucrări — Teoria fatalismului (1875—1876), Teoria ondulațiunii universale (1876—1877), Încercări de metafizică (1879) și Bazele metafizicii (postum, 1890) s-au tipărit și în limba franceză la Paris și Bruxelles, bucurîndu-se de aprecieri încă de la apariția lor.

1907

● **6.IV.1907 — s-a născut la Budele, Vîlcea, Bogdan Amaru (Alex. Pîrîianu, m. 28.X.1936, Spitalul Filaret București), scriitor din perioada interbelică ale cărui scrieri au apărut postum (Goana după fluturi, Ed. Minerva, 1973)**

● **11.IV.1907 — a murit folcloristul S. Fl. Marian (n. 1847), culegător de poezii populare, hore și**

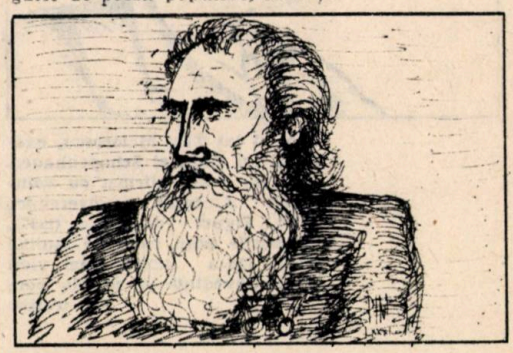

chiuituri din Bucovina, autor al unor lucrări de mare însemnă-

tate folclorică : Sărbătorile la români (3 vol., 1898—1901), Nunta la români (1890) și Înmormîntarea la români (1892).

1932

● 3.IV.1932 — a apărut la București pînă la 24 aprilie același an, revista „Veac nou", condusă de Al. Sahia, revistă de orientare socială și politică pronunțat partinică, exprimînd punctul de vedere al P.C.R. în toate chestiunile vremii.

● 5.IV.1932 — s-a născut la Grădiștea de Sus, Brăila, Fănuș Neagu. După debutul cu povestirea Dușman cu lumea (1954) în „Tînărul scriitor", a publicat : Ningea în Bărăgan, 1959, retipărit în 1964 sub titlul Cantonul părăsit, Somnul de la amiază (1960), Dincolo de nisipuri (1962), Frumoșii nebuni ai marilor orașe (1976), Caii albi din orașul București (1967), Casa care se leagănă (1971), Echipa de zgomote (teatru, 1970), Cronici de carnaval (1972), În văpaia lunii (1979), Cartea cu prieteni (1979), Scoica (1980), Insomnii de mătase (1981).

IUNIE

1882

● 14.VI.1882 — s-a născut la Tecuci Ion Petrovici (m.1972), memorialist, filozof, moralist, dis-

cipol al lui Titu Maiorescu, exeget al lui Kant și Schopenhauer. Ca scriitor s-a afirmat cu volumele : Amintiri universitare (1920), Figuri dispărute (1937), Amintirile unui băiat de familie (1938), De-a lungul unei vieți (1966), dovedindu-se un fin portretist.

1932

● 5.VI.1932 — a apărut la București, pînă la 31 iulie același an,

A devenit director de teatru semn că prima și ultima iubire i-a fost tot teatrul. Un teatru mic a devenit în scurtă vreme un teatru mare. Tentativa de a-și disciplina trupa a produs murmure, dar rezultatele au dizolvat rezistențele. Cîteva din marile spectacole postbelice sînt opera echipei de la Teatru Mic în care a colecționat cîțiva din cei mai mari actori ai momentului.

Directoratul teatral a fost un triumf și omul părea că s-a stabilizat. Dar directorul, care la teatrul său nu dădea semne a iubi excesivi literatură dramatică contemporană promovînd autori de mîna a doua a revenit în viața literară. A avut prieteni care nu i-au mai putut suporta locvacitatea fluidă și perisabilă și l-au pus să scrie. Unul dintre ei a fost Adrian Păunescu. **Flacăra** a devenit gazda unor amintiri despre o lume țărănească care părea și nu părea cunoscută. Din aceste amintiri, extrase cu tenacitate de redacție de la ubicuul și mobilul autor pentru care masa de scris era o tortură declarată s-a născut un roman. Așa apare mai de mult **Desculț** într-o revistă săptămînală pentru a fi apoi o carte și încă una foarte citită. Tipărit în volum, **Niște țărani** a avut un succes de public enorm. Unii au văzut în carte o pastișă a **Moromoților**. Alții un concurent pentru Marin Preda ca prozator al țărănimii. În realitate era vorba despre descrierea unei realități umane autentice, pe care a mai cercetat-o și Puțuri în **Două paie la trei măgari, D. R. Popescu** în romanele sale care ascund realități mehedințene sub veșmînt mirobolant și gotic, M. Sorescu în **La lilieci.** Țăranii lui au plăcut cititorului : erau autentici. A mai plăcut și altceva : că aceste amintiri modelate în roman sfidau formula prozei curente ancorîndu-se tenace în marea tradiție a prozei omenești. A izbîndit împotriva curentului instalat de critică. Și-a simțit victoria ca foarte prețioasă. A revenit cu un roman din altă lume : cea a orășenilor și activiștilor de partid. A fost citit pe nerăsuflate cu nostalgia romanului precedent. Cartea era bine scrisă, cu știința loviturilor de teatru în urzeala ei epică, dar fără iradiația pe care o dă densitatea și autenticitatea mediului cunoscut din tată-n fiu. A perseverat : o a treia carte, care promite a fi un ciclu, preia personajele din celelalte. E o carte de probleme și de atitudine. **Toamna roșie** atestă că scriitorul este fascinat de mediul țărănesc, pe care-l simte autentic pentru spiritualitatea și viabilitatea operei lui literare. A apărut și o componentă nouă : scriitorul e interesat de fosta aristocrație vîlceană și de virtuțile ei în istorie. Complexul aristocrației prezent la Călinescu și Preda, apare și aici. Revanșa fochistului care devine căpitan de vas. Fostul secretar de redacție, un fel de om care publică pe alții fără a-i mai rămîne timp să se publice pe sine, este astăzi un scriitor care preocupă alți secretari de redacție. Dacă acest surprinzător și substanțial început își va avea continuarea promisă, autorul — fost redactor, fost secretar de redacție, fost ziarist, fost cronicar dramatic, fost teleast — va fi personajul unei monografii. În noul rol autorul pare a fi făcut pentru monografie.

Anonymus Notarius

Născut la 9 martie 1907 în București, Mircea Eliade împlinește în 1982 vîrsta de 75 de ani. Pasionat de științele naturale, elevul Eliade Gh. Mircea tipărește primul său articol în 1921 în Ziarul ştiinţelor populare despre Dușmanul viermelui de mătase. Este începutul unei prodigioase cariere științifice al cărei model mărturisit a fost B.P. Hașdeu. În 1924 și 25 colaborează cu diverse articole de orientalistică la reviste ca Orizontul, Foaia tinerimii, Universul literar, Adevărul literar etc. Face studii universitare la București pe care le termină în 1928, după care pleacă pentru studii de orientalistică în India, de unde se va întoarce în țară în 1932. Totodată începe cariera literară a lui Mircea Eliade cu Isabel și Apele diavolului, cu într-o mînăstire din Himalaya, cărora le urmează Soliloc vilie, Maitreyi, India, Alchimia asiatică și celelalte. Literatura se îmbină cu preocupările de orientalistică, de antropologie, de istoria religiilor etc. După război se stabilește peste hotare unde-și continuă activitatea științifică și literară. Modelul său sînt marii înaintași români ca Hașdeu și Iorga care au făcut în egală măsură știință și literatură. Tipărește în limbi străine cărți ca Le Mythe de l'eternel retuor (1949), La nostalgie des originesw (1971), Aspects du mythe (1973), Traité d'histoire des religions (1949) și multe altele. Reputația de antropolog și orietalist a lui Mircea Eliade, de istoric al religiilor duce la apariția unor volume omagiale dedicate activității lui. Cartea despre Sacru și Profan, una din cele mai cunoscute ale autorului, studiază dialectica relației dintre sacru și profan în viața curentă a societății. Reproducem mai jos un fragment din această lucrare.

MIRCEA ELIADE

„Nostalgia paradisului"

Baumann rezumă în felul următor miturile africane referitoare la epoca paradisiacă primordială : în timpurile acelea oamenii nu cunoșteau moartea ; înțelegeau limba animalelor și trăiau cu ele în pace ; nu munceau deloc și aveau la îndemînă o hrană îndestulătoare. În urma unui anumit eveniment mitic — pe care nu-l vom studia aici — această etapă paradisiacă a luat sfîrșit și umanitatea a devenit așa cum o cunoaștem noi astăzi.

Sub o formă mai mult sau mai puțin complexă, mitul *paradisiac* se întîlnește aproape pretutindeni în lume. El comportă întotdeauna un anumit număr de elemente caracteristice, în afară de nota *paradisiacă* prin excelență, imortalitatea. Am putea clasa aceste mituri în două mari categorii: 1. cele care vorbesc despre extrema apropiere primordială între

Cer și Pămînt ; 2. cele care se referă la un mijloc concret de comunicare între Cer și Pămînt. Nu e vorba acum să analizăm aici multiplele variante pe care le prezintă fiecare dintre aceste două tipuri, nici să precizăm ariile respective de difuziune și cronologia lor. Pentru studiul nostru, o singură trăsătură ne interesează : descriind situația primordială, miturile relevează caracterul ei paradisiac prin chiar faptul că Cerul era in illo tempore foarte aproape de Pămînt, sau se putea ajunge ușor la cer prin intermediul unui arbore, a unei liane sau a unei scări, ori escaladînd un munte. Cînd Cerul s-a despărțit brutal de Pămînt, adică momentul în care a devenit *depărtat*, ca în zilele noastre, cînd arborele sau liana care legau Pămîntul de Cer au fost tăiate și muntele care atingea Cerul s-a turtit, epoca paradisiacă a luat sfîr-

revista bilunară de literatură proletară „Bluze albastre", sub conducerea lui Al. Sahia.

● 12.VI.1932 — s-a născut la Cluj-Napoca prozatorul de limbă maghiară Bálint Tibor.

AUGUST

1907

● 7.VIII.1907 — s-a născut la Craiova eseistul, comparatistul și istoricul de teatru Ion Zamfirescu.

● 25.VIII.1907 — a murit B. P. Hașdeu (n. 1838), savant de talie universală, membru al Academiei Imperiale de Științe din St. Petersburg (1883), al Societății Academice din Sofia, al Academiei din Belgrad și al Academiei din New York (1895), unul dintre cei mai prestigioși filologi români, creator original în domeniul teatrului (Răzvan și Vidra, 1867), precursor al prozei moderne în nuvela Duduca Mamuca (1863). Ca istoric, pe lîngă descrierea și publicarea unor documente valoroase, a publicat, între altele, o Istorie critică a românilor (2 vol., 1873—1875). Ca filolog, a publicat, de asemenea, numeroase texte vechi românești, între care se evidențiază Cuvente den bătrîni (3 vol., 1878, 1879, 1881) și a început elaborarea și editarea monumentalului dicționar al limbii istorice și poporane.

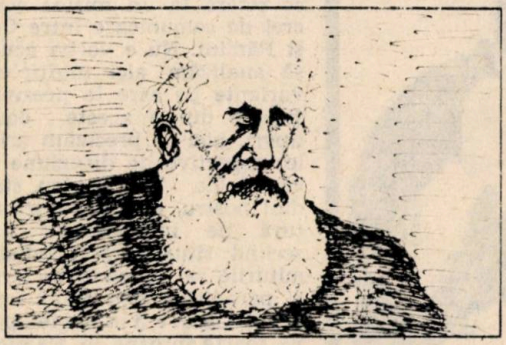

și umanitatea a dobîndit actuala ei condiție.

Într-adevăr, toate aceste mituri prezintă omul primordial bucurîndu-se de beatitudine, spontaneitate și libertate, pe care cu atîta amărăciune le-a pierdut în urma unei *căderi*, adică în urma unui eveniment mitic care a provocat ruptura între Cer și Pămînt. *In illo tempore*; în acel timp paradisiac, zeii coborau pe Pămînt și se amestecau cu oamenii : și oamenii la rîndul lor puteau urca la Cer escaladînd un munte, un arbore, o liană sau o scară, ori chiar lăsîndu-se purtat de păsări.

O analiză etnologică atentă va pune în evidență contextul cultural al fiecărui din aceste tipuri de mituri. S-ar putea arăta, de exemplu, că miturile extremei proximități primordiale Cer-Pămînt, răspîndite mai ales în Oceania și în Asia sud orientală sînt într-un anumit fel solidare cu o ideologie matriarhală. S-ar mai putea arăta că imaginea mitică a acelei *axis mundi* — munte, arbore, liană — aflîndu-se în *centrul lumii* și legînd Pămîntul cu Cerul, imagine atestată deja la triburile cele mai primitive (australieni, pigmei, triburile din regiunile arctice etc.), a fost mai ales elaborată de culturile pastorale și sedentare și s-au transmis marilor culturi urbane ale Antichității orientale. Dar nu ne vom opri asupra analizei etnologice : pentru subiectul acestui capitol tipologia miturilor ne este suficientă.

Să enumerăm trăsăturile specifice ale omului în epoca paradisiacă, fără să ținem cont de contextele respective : imortalitate, spontaneitate, libertate ; posibilitatea de ascensiune la Cer și *întîlnirea* fără dificultate cu zeii; prietenia cu animalele și cunoașterea limbii lor. Acest ansamblu de libertăți și de puteri s-a pierdut în urma unui eveniment primordial : „căderea" omului se traduce astfel atît printr-o mutație ontologică a propriei sale condiții cît și printr-o ruptură cosmică.

Or, nu este lipsit de interes să constatăm că prin tehnici speciale șamanul se străduiește să abolească actuala condiție umană — aceea a omului căzut — și să reintegreze condiția omului primordial despre care ne vorbesc miturile paradisiace. Se știe că printre ceilalți mînuitori ai sacrului în societățile arhaice, șamanul este specialistul prin excelență al extazului. Grație capacităților sale extatice — adică grație faptului că-și poate abandona după voință corpul și întreprinde călătorii mistice în toate regiunile cosmice — șamanul este vraci și psihopomp și de asemenea mistic și vizionar. Numai șamanul poate urmări sufletul rătăcit al bolnavului pentru a-l captura și a-l reda corpului ; el este cel care însoțește sufletele morților în noile lor locuințe ; și tot el întreprinde lungi

călătorii extatice în Cer pentru a prezenta zeilor sufletul animalului sacrificat şi a implora binecuvîntarea divină. Într-un cuvînt, şamanul este marele specialist în *chestiuni spirituale*, adică cel care cunoaşte mai bine decît oricine multiplele drame, riscuri şi pericole ale *sufletului*. Complexul şamanist reprezintă pentru societăţile „primitive" ceea ce în religiile mai elaborate n-a căzut de acord să se desemneze prin *mistic* şi *experienţă mistică*.

O şedinţă şamanică comportă în general următoarele elemente : 1. chemarea spiritelor auxiliare, de cele mai multe ori ale animalelor, şi dialogul cu ele într-un limbaj secret ; 2. bătaia tobelor şi pregătirea călătoriei mistice ; 3. transa (jucată sau reală), în timpul căreia se crede că sufletul şamanului şi-a abandonat corpul. Scopul oricărei şedinţe şamanice este obţinerea extazului, numai în starea de extaz şamanul poate *să zboare* sau *să coboare* în Infern, adică îşi poate îndeplini misiunea sa de vraci sau de psihopomp.

Or, este semnificativ faptul că pentru a-şi pregăti transa, şamanul foloseşte *limbajul secret* sau, cum se mai numeşte în alte regiuni, *limbajul animalelor*. Şamanul imită pe de o parte comportamentul animalelor şi pe de altă parte se străduieşte să le imite ţipătul, mai ales acela al păsărilor. Shieroszewski a înregistrat acestea la şamanii iacuţi : „Cînd sus, cînd jos, cînd în faţă, cînd în spatele şamanului se aud zgomote misterioase... Ai impresia că auzi văicăreala nagîţului amestecată cu croncănitul şoimului pe care-l întrerupe şuieratul unui sitar : e strigătul şamanului care variază în felul acesta intonaţiile vocii sale... Se aude croncănitul vulturilor cu care se amestecă văicărelile nagîţului, ţipetele ascuţite ale sitarilor şi refrenul cucilor". Castagné ni l-a descris pe acel *baqça* kirchiz-tătar „imitînd cu o precizie remarcabilă ţipetele animalelor, cîntecul păsărilor, zgomotul zborului lor". Cum a remarcat şi Lehtisalo, o bună parte din cuvintele folosite în timpul unei şedinţe şamanice au la origine imitaţia ţipetelor păsărilor şi ale altor animale. Aceasta e adevărat mai ales pentru refrenele şi olariurile constituite cel mai adesea din onomatopee, foneme şi triluri cărora poţi să le ghiceşti fără greutate originea : imitarea ţipetelor şi a cîntecului păsărilor. În general şamanul vorbeşte în timpul şedinţei cu o voce ascuţită, o voce din cap, în falset, vrînd prin aceasta să arate că nu el vorbeşte ci un *spirit* sau un *zeu*. Dar e momentul să remarcăm că aceeaşi voce ascuţită este în general folosită cînd se cîntă formule magice. *Magia* şi *cîntecul* — în special cîntecul imitînd păsările — sînt numite de foarte multe ori prin acelaşi termen. Vocabula germanică pentru formula magică este *galdr*,

porane a românilor — Etymologicum Magnum Romaniae (4 vol., 1886, 1887, 1893, 1898).

● **26.VIII.1907 — a murit la Oradea Iosif Vulcan (n. 1841), unul dintre cei mai perseverenţi animatori culturali, fondatorul revistei „Familia" în care au publicat Eminescu, Coşbuc şi Goga.**

SEPTEMBRIE

● **12.IX.1882 — s-a născut la Cenade, Alba, prozatorul** Ion Agârbiceanu **(m. 28.V.1963 ; Cluj), a cărui notă definitorie în creaţie este realismul dur, care merge uneori pînă la naturalism. Editorial a debutat în 1903**

cu volumul De la ţară, ulterior apărîndu-i volumele : În clasa cultă (1910), Două iubiri, În întuneric, Prăpastia (1910), Arhanghelii, Datoria (1914), Popa Man, Luncuşoara în Păresimi (1920), Trăsurica verde (1921), Chipuri de ceară (1921), Spaima (1922), Chipuri şi icoane (1928), Minunea (1936), Sectarii (1938), Amintirile (1940), Din copilărie (1956). Toţi exegeţii remarcă superior realizate literar povestirile din volum Fefeleaga. Pe lîngă numeroase studii despre creaţia sa, M. Zaciu şi C. Regman i-au consacrat monografii.

● **3.IX.1907 — s-a născut la Tritenii de Sus (Cluj) prozatorul Pavel Dan (m. 1937), autorul vo-**

lumului Urcan bătrînul (1938), cărula Monica Lazăr i-a consacrat o monografie în 1967.

● 26.IX.1907 — s-a născut la Adjud poetul Dan Botta (m. 1958), autorul volumelor Eulalii (1931), Limite (eseuri, 1936), Comedia fantasmelor (dramă, 1939), Aleksantis (dramă, 1939), Charmion sau despre muzică (1941).

OCTOMBRIE

● 10.X.1907 — s-a născut la Craiova poetul Constantin Nisipeanu, editorul revistei „Radical" apărută în 1933 la Craiova. Scrieri : Cartea cu grimase (1933), Metamorfoze (1934), Spre țara închisă în diamant (1937), Femeia de aer (1943), Cartea cu oglinzi (1962), Să ne iubim visele (1967), Stăpîna viselor (1968), Păstorul de umbre (1971), O lăută de frunze (1977).

● 18.X.1907 — s-a născut la Brăila Mihail Sebastian (m. 1945), eseist, prozator și dramaturg : Fragmente dintr-un carnet găsit (1932), Femei (1933), De două mii de ani (1934), Orașul cu salcîmi (1935), Cum am devenit huligan (1935), Jocul de-a vacanța (1938), Steaua fără nume (1944), Ultima oră (postum, 1946), Insula (postum, 1947).

● 22.X.1907 — s-a născut la Constanța prozatoarea Celia Serghi. Scrieri : Pînza de paianjen (1938, 1971), Cad zidurile (1950), Mirona (1972), Iubiri paralele (1974), Pe firul de paianjen al memoriei (1977).

NOIEMBRIE

1907

● 20.XI.1907 — s-a născut la Sebiș (Arad) poetul Mihai Beniuc. Volume de versuri : Cîntece de pierzanie (1938), Cîntece noui (1938), Orașul pierdut (1943), Poezii (1943), Un om așteaptă răsăritul (1946), Steaguri (1951), Poezii (1952), O seamă de poeme (1953), Pe-aici nu se trece (1953), În frunte comuniștii (1954), Mărul de lîngă drum (1954), Partidul m-a-nvățat (1954), Trăinicie (1955), Azimă (1955), Inima bătrînului Vezuv (1957),

care se întrebuințează cu verbul *galan*, a cînta, termen care se apiică mai ales la țipetele păsărilor.

Dacă se ține seamă de faptul că în timpul inițierii se consideră că șamanul întîlnește un animal care-i revelează anumite secrete ale meseriei, care-l învață *limbajul animalelor* sau care devine *spiritul lui auxiliar (familiar)*, se înțeleg și mai bine raporturile de prietenie și familiaritate care se stabilesc între animale și șaman : acesta vorbește limba lor și devine prietenul și stăpînul lor. Să remarcăm imediat că a obține prietenia animalelor și, în același timp dominarea lor, nu implică în orizontul mentalității arhaice o regresie la o condiție biologică inferioară. Pe de o parte, animalelor li se atribuie un simbolism și o mitologie foarte importante pentru viața religioasă ; în consecință, a dialoga cu animalele, a vorbi limba lor, a deveni prietenul și stăpînul lor, echivalează cu a dobîndi o viață spirituală mult mai bogată decît simpla viață comună muritorilor de rînd. Pe de altă parte, animalele au în ochii „primitivului" un prestigiu considerabil : ele cunosc secretele vieții și ale Naturii, cunosc chiar secretul longevității și al imortalității. Reintegrîndu-se condiției animalelor, șamanul participă la secretelor lor și se bucură de viața lor completă.

Să subliniem acest fapt : prietenia cu animalele și cunoașterea limbii lor reprezintă un sindrom paradisiac. *In illo tempore*, înainte de *cădere*, această prietenie făcea parte din condiția umană primordială. Șamanul recuperează în parte situația paradisiacă a omului primordial și aceasta grație descoperirii spontaneității animale (imitarea comportamentului) și a *limbajului animalelor* (imitarea țipetelor lor). Este important să constatăm că dialogul cu animalele sau incorporarea lor de către șaman (fenomen mistic pe care nu trebuie să-l confundăm cu *posedarea)* constituie etapa preextatică a ședinței. Șamanul nu-și poate abandona corpul ca să-și înceapă călătoria mitică decît după ce a dobîndit, prin intimitatea cu animalele, o beatitudine și o spontaneitate inaccesibile în situația sa profană zilnică. Experiența vitală a acestei prietenii cu animalele îl proiectează în afara condiției generale a umanității „căzute", permițîndu-i să ajungă în *illud tempus* despre care ne vorbeau miturile paradisiace.

Traducere de Maria Ivănescu

*) Fiind doar un extras ilustrativ s-a renunțat la trimiterile bibliografice.

TUDOR VLADIMIRESCU ANTIETERISTUL

Personalitățile ca și cărțile au o viață postumă. De multe ori cea de-a doua este mai importantă decît prima. Cariera postumă a personalității lui Tudor Vladimirescu a fost plină de suișuri și coborîșuri. Gloria cunoscută în timpul vieții a fost mai scurtă. Gloria de după moarte, deși de durată, n-a fost de aceeași intensitate întotdeauna. Poporul a făcut din el un domn, „Domnul Tudor" și l-a ridicat în galeria marilor eroi populari. A fost un domnitor al celor de jos. Ascensiunea lui n-a fost însă la fel de dragă tuturor contemporanilor. Anume cronici versificate despre revoluția lui Tudor Vladimirescu nu privesc cu ochi buni mișcarea slugerului din Vladimiri și o așază lîngă cea a lui Ipsilanti. Putem spune chiar că primele texte despre mișcarea revoluționară a lui Tudor nu i-au fost favorabile. Ele sînt scrise de boieri sau boiernași pe care pandurii lui Tudor i-au pus pe fugă și i-au zgîlțîit puternic. Altele sînt datorită unor eleni și filoeleni pe poziții eteriste, care nu văd în Tudor un erou, ci un adversar sau chiar un „trădător" al Eteriei.

Izvorul popular a fost cel care a penetrat cel mai greu în istoriografia românească. Au cîștigat teren primele restituiri ale revoluției de la 1821 scrise unele în afara României de pe poziții grecești sau grecizante, lucru care nu trebuie să ne mire dată fiind organizarea rețelei eteriste, relațiile ei în multe orașe mari europene și participarea la ea a multor intelectuali. Anul 1821 a fost modelat deci de acești ochi, de aceste mîini și de aceste interese. Din ele reieșea că Tudor Vladimirescu ar fi fost subordonat Eteriei și că defecțiunea lui față de Ipsilanti este o cauză a eșecului eterist în țările românești. Versiunea eteristă, atotputernică o vreme, avea și avantajul unei minime justificări morale și politice a lichidării lui Tudor Vladimirescu de către Alexandru Ipsilanti Statornicindu-se o imagine aproximativ asemănătoare cu cea expusă aici cercetarea în profunzime a evenimentelor de la 1821 n-a mai părut o chestiune de urgență.

Istoriografia română n-a întîrziat însă să-și dea versiunea ei. La Aricescu și Xenopol, în primul rînd, la N. Iorga, într-o primă fază a preocupărilor lui despre Tudor Vladimirescu, revoluția lui Tudor este privită ca o reacție cauzată de motive interne, și nu ca un produs la impuls străin. Xenopol cel puțin este foarte ferm în a arăta în a sa **Istorie a românilor din Dacia traiană** că Tudor Vladimirescu avea cu totul alte țeluri decît Eteria. Față de această imagine a revoluției și a lui Tudor Vladimirescu, lucrarea lui Andrei Oțetea pe aceeași temă înseamnă o revizuire. A. Oțetea procedează analitic și demitizant într-o carte riguros construită pe baza surselor folosite. Rezultatul este portretul unui Tudor mai puțin eroic și ideal, a unui om despuiat de atributele legendei populare. Dar ceea ce ni se pare esențial în cartea lui A. Oțetea este faptul că mișcarea lui Tudor privită într-un cadru general sud-est-european reprezintă un segment al acțiunii eteriste, iar că sfîrșitul lui Tudor își are și el explicația în această ființă. A. Oțetea și-a bizuit construcția monografică pe

ştiri existente, unele nu prea sigure, dar mai ales pe descoperirea unui document, numit de „istoric" legămîntul lui „Tudor", prin care s-ar vădi „contactul politic" dintre Tudor şi eterişti, cu alte cuvinte, întreprinderea în mai multe ediţii a lui A. Oţetea, se întoarce la versiunea de tip filoelen a istoriei evenimentelor din 1821 în Ţările Române. Dar poate fi explicată revoluţia de la 1821 în Ţara Românească prin acţiunea unei societăţi secrete care urmărea în primul rînd eliberarea Greciei . Şi poate fi subordonată masa insurecţională a pandurilor lui Tudor intereselor unei pături social-politice străine, e vorba de fanarioţi, pe care aceşti insurgenţi îi vedeau fără ezitare drept adversari politici ?

A răspunde negativ la aceste întrebări înseamnă a respinge teza de aspect filoelen a lucrării lui A. Oţetea. Sarcina şi-a asumat-o un cercetător tînăr Mircea T. Radu într-o carte **Tudor Vladimirescu şi revoluţia de la 1821 din Ţara Românească,** care pleacă de la un stoc de documente mai mare şi în orice caz citite altfel decît le citise A. Oţetea. Voluminoasa carte a lui Mircea T. Radu este, mai presus de orice, o carte de metodă în cercetarea istorică, o carte de critica izvoarelor. Mircea T. Radu lucrează în principiu pe aceleaşi texte pe care a lucrat şi A. Oţetea (nu fără izvoare noi, hotărîtoare), dar lectura şi interpretarea lor îl conduce de cele, mai multe ori la concluzii contrare celor ale înaintaşului său. Mircea T. Radu pune în discuţie o interpretare şi o metodă. El confruntă documentele revoluţiei între ele, îşi face din proclamaţiile lui Tudor surse de căpătîi şi apelează tot timpul la o confruntare de caracter general, dar esenţială, cu trăsăturile generale ale epocii şi problemele cardinale ale Ţării Româneşti. Mircea T. Radu descoperă numeroase contraziceri între concluziile trase de A. Oţetea şi fapte atestate de documentele anului 1821. Cei mai mari boieri ai ţării, susţine A. Otetea au aderat la Eterie şi au manevrat ridicarea lui Tudor. Mircea T. Radu ne arată mai întîi că interesele boierimii autohtone erau altele decît ale boierimii fanariote, această majoritar eteristă, şi că practic nu se poate dovedi această afiliere la eterie a marii boierimi româneşti. Dacă e adevărat că a existat o înţelegere a lui Tudor Vladimirescu cu boierimea este prea puţin probabil că boierimea română ar fi fost eteristă în proporţia propusă de A. Oţetea. Apoi, Mircea T. Radu descoperă un izvor complet ignorat de A. Oţetea, nu singurul, dar cel mai important : este vorba despre memoriile lui I.P. Liprandi, care a condus în cadrul armatei ruse importante misiuni de spionaj şi care face o relatare completă asupra evenimentelor de la 1821 din Muntenia, lăsînd deoparte complet Eteria. Acest izvor confirmă o linie de interpretare mai veche, linia Xenopol, la care se întoarce prin această revizuire masivă Mircea T. Radu. Ea constă în sublinierea inconfundabilităţii mişcării lui Tudor cu eteria si interesele ei, chiar dacă anume versiuni au ţinut s-o facă şi istorici de marcă au susţinut-o prin lucrările lor.

Revoluţiei lui Tudor i s-a atribuit un ţel antiotoman cu precădere. Cu alte cuvinte, ţelul pe care-l avea Eteria. Dar documentele infirmă insistent acest lucru şi este de mirare că o lucrare atît de atentă totuşi cu documentele folosite, cum este cea a lui A. Oţetea, a putut să susţină ţelul antiotoman, atunci cînd revoluţia lui Tudor are un clar ţel antiboieresc, antifanariot şi nu poate intra decît în conflict cu mişcarea eteristă antiotomană. Era de altfel în tradiţia locului menajarea Porţii şi cîntărirea posibilităţilor de acţiune cînd era vorba de otomani. Nici răscoala lui Caragheorghe n-a procedat altfel. Tudor se înscrie într-o prudentă tradiţie pămînteană, în care se vor înscrie şi paşoptiştii : ei sînt mai curînd cu turcii decît împotriva împărăţiei lor.

După publicarea cărţii **Tudor Vladimirescu şi revoluţia de la 1821 în Ţara Românească,** Mircea T. Radu a consacrat un şir de articole chestiunii legămîntului lui Tudor. Este valabil acest act ori este o contrafacere. Existent doar într-o traducere germană, deci într-o copie trimisă unui diplomat austriac după moartea lui Tudor şi după represaliile asupra Eteriei, acest document merita desigur o discuţie. Ce confirmă autenticitatea acestei copii ? Mircea T. Radu a ţinut să demonstreze aspectul lui postrevoluţionar, deci falsitatea lui, şi singura probă importantă a demonstraţiei A. Oţetea cade.

Dincolo de restituirea caracterului autentic al mişcării lui Tudor, cartea lui Mircea T. Radu mai are marele merit de a semnala încă un caz în care interese propagandistice partizane reuşesc să mistifice un eveniment de istorie românească datorită priorităţii istoriografice. Dacă legendele săseşti au fost întrebuinţate de curtea de la Buda pentru a exagera portretul lui Ţepeş şi a-i justifica detenţia la care l-a supus Matei Corvin, istoriografia filoelenă sau eteristă a înfăţişat în aşa fel istoria revoluţiei lui Tudor încît iniţiativa revoluţionarului român să fie subordonată conform unui „legămînt" cu Eteria care nu poate fi omologat ştiinţific, iar asasinare a lui să aibă o aparentă justificare. Cartea lui Mircea T. Radu face lumină în hăţişul de ştiri contradictorii şi restituie adevărata dimensiune a evenimentelor şi a eroului martir al acestei revoluţii româneşti.

V. Caragheorghe

MĂRINIMIA LUI CUZA

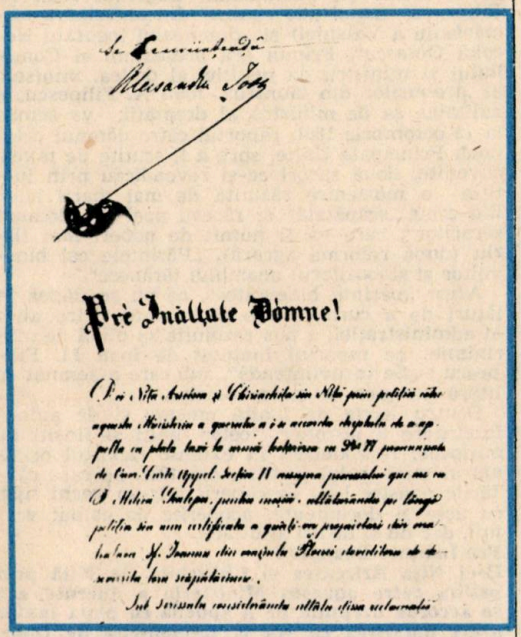

Prè Înălțate Domne!

Au trecut 122 de ani de la ziua de 24 Ianuarie 1859, în care Adurarea Electivă a Țării Românești — „unindu-se asupra principiului Unirii (proclamat de Divanurile Ad-hoc al celor două principate) — „s-a unit asupra persoanei ce reprezintă acest principiu". Persoana era Alexandru Ioan Cuza, ales domn al Moldovei, cu 19 zile mai devreme (la 5 ianuarie 1859).

„Colonelul de lănceri" (cavalerie) devenise la 23 octombrie 1858, hatmanul (comandantul) întregii oștiri moldovene. „Simpatic și inteligent, avînd replica promptă și ascuțită" (cum îl caracterizează C. C. Giurescu), cu vechi tradiții revoluționare printre ascendenți, Alexandru Cuza fusese ales de moldoveni și pentru însușirile sale ostășești, de care nu se făcea nici un secret, întru desăvîrșirea Unirii, precar concepută de Convenția de la Paris : cu doi domnitori, două Camere și două guverne.

La București, mobilizarea mahalalelor, cu urmași vechilor căuzași din 1848 — tăbăcarii, măcelarii, oborenii și prăvăliașii —, a tinerilor „școlari", dar și a țărănimii din satele apropiate și chiar mai depărtate, i-a determinat pe cei 33 de deputați conservatori (alți șapte fuseseră invalidați cu o zi înainte), făcîndu-i ca la 24 ianuarie să voteze, în unanimitate, același domnitor al Moldovei, amestecat și el printre „rebeliștii" de la Iași, în martie 1848.

Dar pînă la recunoașterea „deplinei Uniri" de către Puterile garante, Alexandru Cuza a fost

Călător prin constelație (1957), Cu un ceas mai devreme (1959) Cîntecele inimii (1960), Materia și visele (1961), Culorile toamnei (1962), Pe coardele timpului (1963), Cu faruri aprinse (1964), Colți de stîncă (1965), Alte drumuri (1967), Mozaic (1968), Inima-n zale (1969), Lumini crepusculare (1970), Etape (1971), Arderi (1972), Turn de veghe (1972), Pămînt... pămînt (1973), Focuri de toamnă (1974), Rămîne pururi vatra (1974), Patrula de noapte (1975), Țara amintirilor (1976), Aurul Regelui Midas (1977), Dialog (1977), Elegii (1979), Vă las ca frunza (1979), Lupta cu îngerul (1981).

1932

● **10.XI.1932 — s-a născut la Iași.** Șt. Cazimir. **Scrieri :** Caragiale — universul comic (1967), Tensiunea lirică (1971), Stelele cardinale (1975).

● **17.XI.1932 — s-a născut la Bilca, Suceava,** George Muntean. **Scrieri :** Cercetări literare (1969), Interferențe (1981)

DECEMBRIE

● **14.XII.1932 — s-a născut la Galați** D. Solomon.

● Repertoriu bibliografic (selectiv).

— Cărți apărute în urmă cu 75 de ani (1907 — selectiv) :

● **N. Iorga :** Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte, în legătură cu dezvoltarea culturală a neamului **(vol. II, 1908 ; vol. III, 1909)**

● **I.L. Caragiale :** 1907 din primăvară pînă-n toamnă (rechizi-

toriu privind tragicele evenimente din 1907)

— D. Th. Neculuță : Spre țărmul dreptății (versuri)

— N. Dunăreanu : Chinuiții (nuvele)

— Emil Gîrleanu : Odată ! (nuvele)

— M. Sadoveanu : Însemnările lui Neculai Manea : La noi în Viișoara și Vremuri de bejenie.

— E. Lovinescu : Nuvele
1932
● Repertoriu bibliografic (selectiv) de acum 50 de ani (1932)
— Ion Piliat : Caietul verde
— Ilarie Voronca : Petre Schlemihl
— Perpessicius : Itinerar sentimental
— Radu Boureanu : Zbor alb
— Saşa Pană : Prozopoeme (Viaţa romanţată a lui Dumnezeu)
Pe lîngă Răscoala (2. vol.) de Liviu Rebreanu, epopee a frămîntărilor ţărăneşti de la 1907, în 1932 au mai apărut (selectiv) :
— M. Sadoveanu : Nunta domniţei Ruxandra

— Gala Galaction : Papucii lui Mahmud
— Anton Holban : Parada dascălilor
— Em. Bucuţa : Capra neagră
— I. Peltz : Horoscop
— Cezar Petrescu : Plecat fără adresă
1932
● Monografii şi critică literară
Pe lîngă Viaţa lui Mihai Eminescu de G. Călinescu „Monumentul cel mai impunător ce s-a ridicat pînă astăzi lui Eminescu" (G. Ibrăileanu), a apărut şi Arta şi frumosul de Tudor Vianu (studii şi eseuri)

Gheorghe Catană

Portrete de Mihai Pânzaru-Pim

nevoit să numească două guverne, în cele două capitale, precum şi o Comisie centrală la Focşani.

Din „ministerul provizoriu" de la Iaşi făceau parte : Mihail Kogălniceanu, prezident, şi Vasile Alecsandri, ministrul de externe, iar din cel de la Bucureşti „dumnealui Logofătu Ioan A. Filipescu" (omul „de centru" din anterioara căimăcămie a Valahiei) şi „dumnealui logofătu Nicolai Golescu". Primul era preşedinte al Consiliului şi ministru de justiţie, al doilea, ministru al „treburilor din lăuntru". Ioan A. Filipescu, în calitatea sa de ministru al dreptăţii, va semna la 12 octombrie 1861, raportul către domnul celor două Principate Unite, spre a fi scutite de taxele cuvenite, două surori ce-şi revendicau prin justiţie o moştenire răsluită de mai marii zilei. Ele erau „scăpătate" şi făceau apel la „domnul săracilor", care va fi numit de popor, mai tîrziu (după reforma agrară), „Părintele cel binevoitor şi slobozitorul neamului ţărănesc".

Acest „părinte binevoitor", ce nu se dădea în lături de a curma orice nedreptate, orice abuz al administraţiei, a pus rezoluţia sa plină de mărinimie, pe raportul înaintat de Ioan M. Filipescu : „Se încuviinţează", sub care a semnat cu litere energice, de mare hotărîre.

Pentru lecţia de înaltă omenie şi de adîncă înţelegere a nevoilor celor mulţi şi lipsiţi de mijloace, reproducem în extenso raportul original al ministrului justiţiei din 1861, pe care căutările noastre l-au descoperit într-un vechi sipet cu acte şi documente, acoperite de colbul vremii, dar nu şi de cel al uitării.

Pre Înălţate Doamne !

D-ei Niţa Ariceasca şi Chirichiţa sin Niţă prin petiţia catre aquestu Ministeriu a querutu a i se accorda dreptulu de a appella cu plata taxi la urmă hotărirea cu No 77 pronuntiată de Onor. Curte Appel. Secţia II assupra processului que are cu D. Mitică Gealepu, pentru moşia, allăturindu pe langă petiţia sea unu certificatu a quatti-va proprietari din mahalaoa Sf. Ioannu din oraşiul Ploesci doveditoru de deseverşita loru scăpătăciune.

Sub-scrissul considerandu attâtu dissa reclamaţii quatu şi dissulu certificatu, pe de-uă parte a făcutu punere la calle de a i se priimi appellulu provisoriu, era pe de alta cu respectu suppune aquesta la cunnosciinţa Mării-Voastre, rugându-ve se bine-voiţi a da deslegare de urmează seu nu a se accorda reclamanteloru dreptu de appela cu plata legiuitei taxe la urmă

Sum cu quellu mai profundu respectu,
Pre Înălţate Doamne,
Allu Măriei-Voastre,
Pre plecatu şi
Pre suppussu servitore
Ministru Secretariu cu Statu
la Ministeriu Justiţiei
din România

N-a trecut prea mult timp şi la 4 decembrie 1861, un firman de la Constantinopole arăta că „Înalta Poartă şi Puterile garantate au aderat la Unirea Principatelor". Alexandru Ioan Cuza adăuga în mesajul său din 15 decembrie 1861 : „Unirea va fi aşa precum România o va simţi şi o va dori".

Nicolae Vasilescu-Capsali

CEZAR IVĂNESCU

Turn

I venirăm dimineața... cînd ?
robii mei vii, cînd ?
treptele bat cu alb de dinți
și viermicule fierbinți...
unde-i Regele-Sămînță ? cînd ?
chiar acum. acumul cînd ?

I cînd ați șatrat Regele ?
(ne deschideți poarta cînd
crima și toiegele
ni le tîriim rizînd !)
Regele-Sămînță carele
Moartea o prindea de pulpe
și-n voința unei culpe
unghi ucis îi desfăcea picioarele !

I unde-i Regele-Sămînță
ce-al ei sex l-avea-n putință,
mortul Morții an pe an,
mais où sont les neiges d'antan ?

●

HORVATH DEZIDERIU

Zîmbetul zorilor de toamnă

Crispate de toamnă,
Nopțile sînt secondate de vînturi.
Iarba în rugină
Tînjește după aerul cald,
Ametit de cerul de plumb
Și de norii din funigene.
Și totuși
Timpul nostru bate la ușa
Verilor persistente
Ce își adapă fîntînile în ape de cristal
Și în roade smulse acum din albul zilelor
Ca și din amurgul ce suie alert,
Cu un ceas mai devreme,
Prin ferestrele deschise
Ale orelor de tihnă
Cu aceeași insistență.
Ciorchinele,
Mustind a suc dulce, desprind din miere
Săruturi de mărgăritar
Ce se topesc în esența mustului
de aur aburind.
Zorile sosesc cu aceiași dăruire de sine,
Cu aceeași dragoste pentru oamenii locului
Ca și în diminețile de primăvară,
Învăluind cu stratul de lumină
Fața curată, zîmbitoare spre cer,
Al gliei în culoare de humus,
La fel ca și fețele făurarilor de vise și de pîine

RADU CÂRNECI

Diptic de iubire

***

Mărită fii iubire în lumină :
trup fără trup, stăpînitor de moarte,
cu clipele umblînd în mine doar te
imaginez pe-a dorului retină.

(Cum să te-mbrac în slava mea puțină,
tăcut veșmînt aripa ta să poarte ?
Cum, nemurirea s-o legăm de-o soarte
plutind suav : corolă peste tină ?)

În urma mea un drum cu vechi icoane
stingîndu-se, în față : neoprirea
cu-un punct de jertfă pregătind coroane

Și iată-mă zorind spre clipa ună
ca spre Golgota : aspră-i nemurirea
iubirea doar acolo-i, timp, și sună...

***

Tăria mea, și tronul meu, și fala
aici le-aduc, la trecerea oprită,
aici, unde lumina e uimită,
la pasărea de taină, triumfala.

Ca-n flăcări se deschide cathedrala
privindu-mă, acum destăinuită,
ca melodia-n melodii ivită,
și-n odă se preschimbă îndoiala.

O, bogății, împărății deșarte,
tu, glorie, care mă-ncerci cu slava,
aici aș vrea să mă opresc în moarte.

Dar pînă-atunci cîntărilor mă dărui,
evlaviind cu gura mea, bolnava,
și totul piere-n jurul meu, mă nărui...

●

VALERIU STANCU

În luntrea ochiului

de partea cealaltă-am trecut
prin mărul păcatului
verzi conifere de toamnă bolnave
în ochi ni se-aprind
de partea cealaltă
pasageri ai amintirilor
și-ai fugarelor forme
îngropate în lună
(în una din cele douăsprezece luni
ale anului putred,
ca o rană ne-aprindem)
ca peștii cu ochi bulbucați
din acvariu
privim
trecînd prin mărul păcatului
de partea cealaltă

ALBUM MARIN PREDA

1976 — În fața Casei de creație de la Mogoșoaia zîmbind fotoreporterului Ion Cucu (pagina din stînga) ● Pe malul lacului Mogoșoaia, în fața Castelului lui Brâncoveanu cu mai tinerii colegi Cezar Ivănescu și M. Ungheanu (sus) ● Tot la Mogoșoaia în compania actriței Valeria Seciu și a poetului Cezar Ivănescu (stînga) ● Marin Preda fără pălăria de cow-boy (sus)

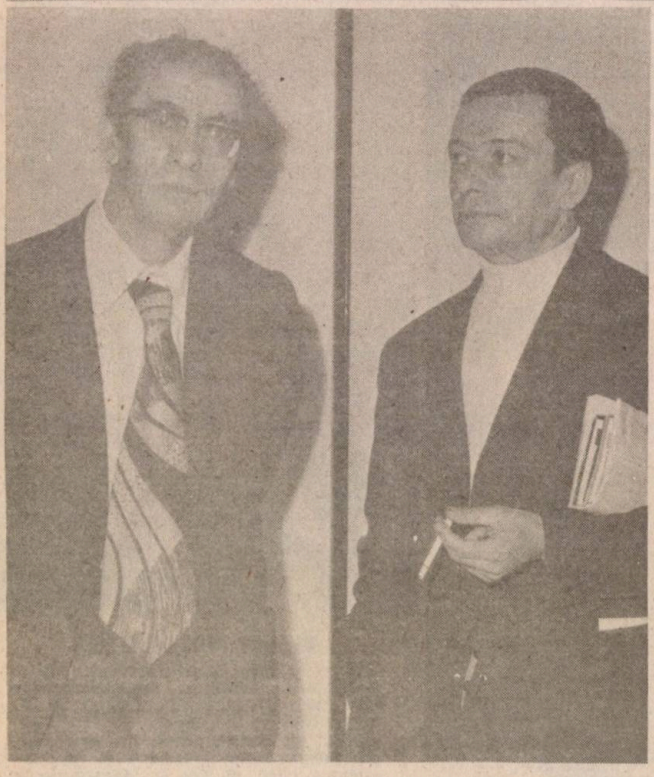

1976 — La primirea în P.C.R. a lui Marin Preda : în dreapta și în stînga scriitorului : Ion Gheorghe și Aurel-Dragoș Munteanu (sus). 1977 — În pauzele Conferinței naționale a scriitorilor alături de Geo Dumitrescu, prieten din vremea debutului (stînga) ● Nina Cassian și Marin Preda la o masă rotundă organizată de „Scînteia tineretului" (Etapa documentației pentru „Intrusul "(jos)

1976 — Marin Preda vorbind despre sine în fața colegilor scriitori ; în stînga, poetul Vasile Nicolescu (sus) ● Moment de meditație (dreapta sus) ● Iarăși la o masă rotundă a „Scînteii tineretului" (dreapta) ● În parcul de la Mogoșoaia, vara (jos)

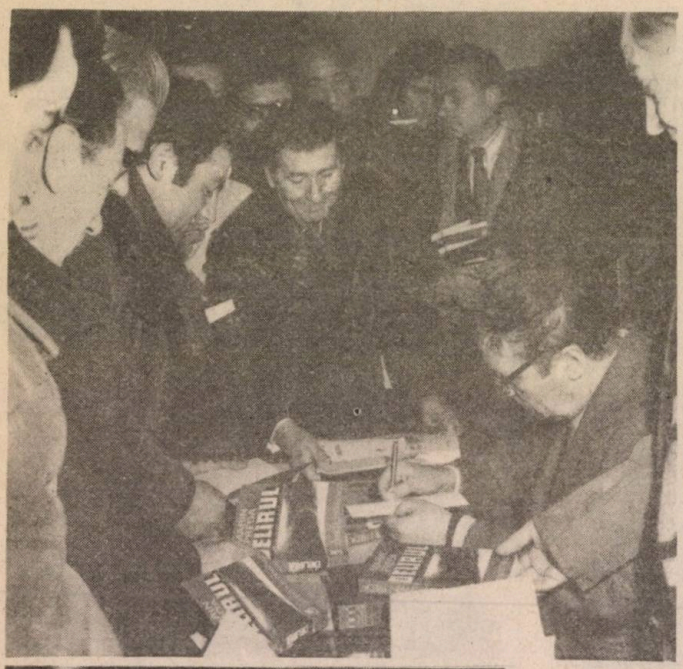

Lansarea romanului „Delirul" la „Cartea Românească"

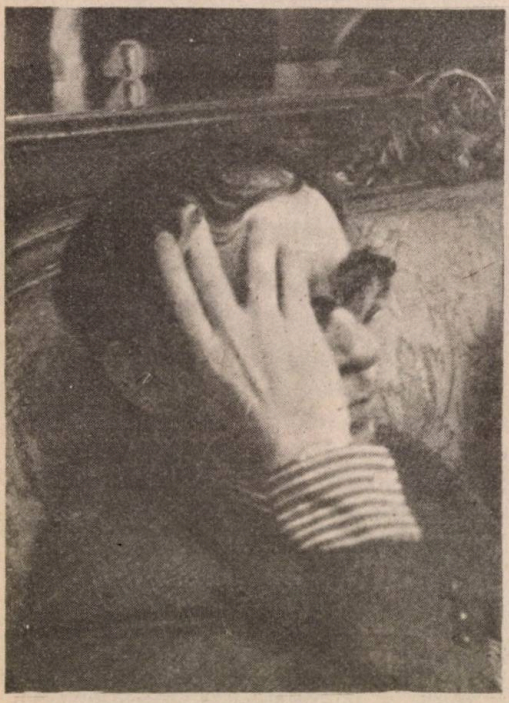

Fotografii de Ion Cucu

Eram poet. La București. De cîteva luni asiguram corectura „Curentului literar magazin", unde fusesem adus în vara lui 1940 de Ion Velicu, autorul unui volum de versuri straniu intitulat „Lucreția Bugeac". De fapt, acesta era numele unei tinere sculptorițe, căreia maestrul meu îi dedicase astfel o patetică declarație de dragoste (în scris).

. . . . . .

Revista apăruse, banuții încasați se volatizaseră, iar subsemnatul, împreună cu Ion Velicu, degustam (flămînzi de-a binelea) eternul șvarț servit la „Café de la Paix", unde, uneori, mai ne bucuram și de creditul vreunui chelner, dar numai pînă la contravaloarea infamei diluții de baiț.

Era într-o luni seara, după o duminică austeră, cînd făcusem numai zîmbre la gîndul iahniei de cartofi pe care am fi putut-o devora la iaurgeria poetului Cosma. Însă acesta, duminica și lunea, își ținea închisă locanta, pentru a-și îngădui transcrierea versurilor ticluite pripit, în decursul săptămînii, pe hîrtia utilizată la împachetarea chiftelelor cerute de mușterii grăbiți, care le luau acasă sau la locul de muncă. Pîinea lui Dumnezeu, și Cosma ăsta, Mitică după cum îl alintam noi, „amărăștenii", deoarece deseori uita să ne încaseze banii pe bucatele consumate.

— Ascultă, Marincule, ai ceva poeme la tine ?... Ai mai scris vreo baladă, dintr-ălea trăsnite ? — m-a întrebat la un moment dat Velicu, apucat parcă de-o inspirație subită.

— Am, meștere !... Că ieri, ce era să fac ? — i-am răspuns eu intrigat. Putem încasa niscaiva leuți pe ele ?

— N-aș prea zice, — mi-a înginat mentorul, dar mai avem o șansă... Să ne prindem sufletele cu niște fursecuri. Mergem la Ovidiu Riureanu. Ține un cenaclu literar, în fiece duminică, împreună cu Elena Diaconu, poetă și-un fel de nevastă... Poate o mai fi rămas ceva !... Haidem !... Totdeauna se oferă cafea și fursecuri preparate de minuțele talentatei doamne...

După ce-am ajuns pe-nop-

REÎNTÎLNIRI CU MOROMETE

tate la casa lui Riureanu, aflată pe undeva, la periferia Bucureștiului, am constatat vizual că nu eram singurii care contasem pe această disperată soluție, de ultimă oră (și la propriu, și la figurat).

Camera scriitorului (poet și el în timpul liber, dar și învățător, sau poate chiar profesor de română), căreia îi mai zicea și „salon literar", era burdușită de-o mulțime de tineri cu ochii arși de friguri. Or de foame, or din pricina temperaturii creatrice interioare.

Gazda era totuși încîntată. Din ziua precedentă îi rămăsese un lighean plin cu fursecuri extra (uscate), plus ceva zaț de la cafeaua servită prea puținilor oaspeți. Era clar că avusese parte de-o duminică literară slabă, cînd aspiranții la glorie preferaseră să se hrănească pe la neamurile stabilite în comunele suburbane, posesoare de ogrăzi cu găini, ouă și pui la ceaun, de grădini cu roșii, ardei și castraveți, de beciuri cu molan de tip cărțălău.

În noaptea aceea l-am cunoscut pe cel ce-avea să devină, peste ani, marele „moromete". Velicu mi-a șoptit, în timp ce încruntatul prozator ne citea o schiță care-i apăruse în „Timpul", că se cheamă Marin Preda și că lucrează la redacția celebrului cotidian.

A mai citit și Riureanu, și iar s-a mai adus o tavă cu fursecuri și cafele, a recitat și Elena Diaconu, o femeie de-o frumusețe tulburătoare, pe care Marin o devora din ochi cu-o insistență dureroasă, și iar s-a mai făcut plinul cești-lor și-al farfurioarelor. Că mîncau scriitorii, nu se știau. Apoi am fost invitat și eu.

Atunci le-am declamat, găsindu-mă pentru întîia oară în fața unui public de colegi, „Balada pasagerului care s-a sinucis în closetul unui hotel din dosul Gării de Nord". Apelînd la un timbru din cele mai lugubre, trăgeam cu coada ochiului la reacțiile asistenței.

Aproape un sfert de ceas, cît a durat dramatica mea baladă, nimeni nu s-a mai atins de platoul cu fursecuri. Îl trăsesem lîngă mine, pentru clipa cînd aveam să-mi termin istovitoarea lectură.

Cînd am răcnit ultimele două versuri : „...de unde picase sinistrul pasager, nu oare din infern, zvîrlit de-o satanică muiere ?", Marin Preda m-a cercetat curios, oarecum intrigat. Apoi, în „pauza de masă", m-a interpelat îngîndurat :

— Satanică muiere, he ?... Ete, al dracului !

Prin 1947, la sediul editurii „Europolis", de la Dobrogeanu-Gherea, unde îndeplineam funcțiile de director, redactor, administrator, casier și femeie de serviciu, fiind unicul salariat al firmei, Preda m-a vizitat într-o după-amiază toridă.

Avea o carte și se interesa dacă n-o puteam tipări. Deoarece editura pe care o conduceam se afla într-o certă evoluție spre faliment, i-am sugerat să meargă la „Cartea Românească", recent preluată de la foștii patroni, iar Ion Caraion era un fel de redactor-șef.

Acolo i-a și apărut „Întîlnirea din pămînturi".

La despărțire, mi-a amintit zîmbind de balada mea, blajin malițios :

— Măi Vladule, zece muieri să fie, chiar și satanice, cum ziceai tu, pe toate le-aș osîndi !... Oricum, numai de s-ar isprăvi odată !

Au urmat nenumărate întîlniri obișnuite, legate de apariția cărților sale, sau de niște pokere de spaimă, cînd „morometele", la fiecare pot încasat de altul, declara sarcastic, dînd-o pe țărănie :

— Te-ncropișI, monșer, îți merge cartea !

Ceea ce nu-l oprea să joace ore de-a rîndul, pînă-și recupera și ultimul leuț. De multe ori îi plăcea numai să asiste la joc, chibițindu-ne, atent și curios la sucelile hazardului. După miezul nopții, dîndu-și seama că mai aveam de lucru, ne părăsea salutîndu-ne :

— He, he, să vă văz mîine ce-i faceți, nenorociților !... Mă duc să scriu... Refac „Risipitorii"... Alții, nu ca de-alde voi. Las', că vă-nvăț eu minte. Pa !...

Îl vizitam frecvent la Palatul brîncovenesc de la Mogoșoaia, unde-și avea atelierul de creație. Se lăsa greu cînd îl rugam să-mi arate manuscrisul aflat în lucru. Totuși, uneori, o făcea cu nespusă mîndrie, cînd îi arase bine plugul peste noapte.

Îmi cinstea și el casa de la Tîncăbești, călcîndu-i adeseori pragul. Îi plăcea sub șoprul din spate, unde ne ospătam pe timp de vară. Chiar ținea să-mi declare ritos :

— Monșer, farmecul gospodăriei tale îs taman aracii ăștia, beligile și proptele pe care le-ai grămădit lîngă perete... Cum aveam și noi, la casa bătrînului... Mai ai gălbioară din aia, de-anul trecut ? Deși mie îmi pică bine vinul roșu, nici gălbioara ta nu-i de aruncat... Ba, dimpotrivă !

Mai am și-acum. E vorba de-un cupaj fericit, realizat din aligoté, riesling italian și muscat ottonel. Cînd am să-l reîntîlnesc pe „moromete", că vine-o vreme, vine-o vamă, precis am să-mi iau și damigenuța cu mine. Și iarăși o să ne așternem la taclale, iarăși o să-și rîdă de mine, pe seama acelei nefericite balade, cu pasagerul mort într-un hotel din dosul Gării de Nord... Parc-am să-l aud spunîndu-mi :

— Muiere satanică, he ?... Ete, al dracului !

Vlad Mușatescu

(din volumul „Memorii aproximative")

CONDIȚIA GAZETARULUI

Lucram la *Luceafărul*, eram redactor-șef adjunct, adjunctul acestui marè om și mare scriitor care rămîne Ștefan Bănulescu. Mă plimbam, din cînd în cînd, cu Ștefan Bănulescu și ne gîndeam cum să facem revista mai bună, cum să aducem la *Luceafărul* cît mai multe semnături prestigioase și cît mai mulți oameni tineri și talentați. Și-atunci i-am zis lui Ștefan Bănulescu: „Ce-ar fi să încercăm să obținem o rubrică de la Marin Preda ?" „Dom' Păunescu, mi-a zis Ștefan Bănulescu, dom' Preda nu dă, că ne-a promis de multe ori și n-a dat".

Săptămîni în șir m-am ținut de Marin Preda. Eram și eu un scriitor, nu mă consideram un fitecine, dar am acceptat regimul umilinței absolute pentru a obține în favoarea culturii române ceea ce nimeni nu obținuse cu regularitate pînă atunci : „publicistică de Marin Preda", acest spirit tutelar al unei bune părți a literaturii române de azi, acest nume grandios care, împreună cu M.R.P. Bogza și Eugen Barbu, cu Jébeleanu și Geo Dumitrescu, cu Doinaș și Emil Botta și cu ceilalți mai tineri, Lăncrănjan, Nichita, Fănuș, D. R. Popescu, Ivasiuc, Breban vor fi peste ani nume de referință ale memoriei noastre. Dar dacă despre toți se mai știa cîte ceva, despre Preda nu se știa decît că nu se confesează.

Pentru mine au urmat nopți de groază, nopți în care Marin Preda accepta să stăm îndelung de vorbă, dar nu accepta să scrie nimic din cele ce spunea. Vorbea complicat, abrupt, brusc devenea sintetic și-apoi redevenea analitic pînă la exasperare. Și-atunci am început să notez eu. Notam și Marin Preda se plimba prin odaia lungă a casei sale din Dr. Herescu și relua ideile, și le reformula, se ducea și făcea o cafea, bea cafeaua și i se părea că i-a crescut prea tare tensiunea, scotea o cutiuță de medicamente, o apropia de ochi după ce-și scotea ochelarii și lua un tranchilizant, și eu iar îl întrebam, și Marin Preda iarăși îmi răspundea și reformula și era gata să renunțe, și-mi zicea: „Dă-o-n mă-sa, dom' Păunescu, ce vrei dumneata de la mine articole cînd eu nu pot să scriu ?! Mai bine ia de la amicul dumitale Barbu, care poate să scrie toată ziua-bună ziua articole". Iar eu ziceam : „Haideți, domnu' Preda, că iese nemaipomenit". „Iese pe aia a mă-si !" „Iese și pe-aia, dar iese și articolul... Și Marin Preda izbucnea într-un rîs formidabil. Și îmi cerea să-i citesc ce scrisesem eu. Ridica sprîncenele și parcă începea să-nțeleagă că e ceva acolo. Și continuam.

Greu, greu de tot ieșeau articolele. De fapt, frînturile de literatură care aveau să constituie în fiecare săptămînă rubrica „Marin Preda răspunde la o întrebare", iar mai tîrziu cea mai senzațională carte a lui Marin Preda, cea mai neașteptată și mai palpitantă, *Imposibila întoarcere*. Cînd revăd paginile acelei cărți (bun al tuturor azi) mi-amintesc de nopțile pe care le-am dărîit — mi-aș permite chiar să spun le-am sacrificat — nu numai lui Marin Preda, ci cauzei nobile de gazetar al adevărului, pe care am slujit-o și pe care și azi, cu alte mijloace, încerc s-o slujesc. Eram acum 8 ani,

Cum se deschide

Aveam în buzunar un articol despre care mi se spusese că ar fi prea lung și nu s-ar fi încadrat în tematica revistei la care lucram. Era un text despre un om și niște mere. Am cărat plicul prin lungul tunel pardosit cu linoleum și unde, în locul unui paznic, m-a întîmpinat o femeie cu mers legănat, zîmbind pînă și în pauzele dintre cuvinte. Mi-a pus două-trei întrebări și, cu gestul unei țărănci care-i arată unui copil locul în care să-și lase cărțile de școală, mi-a arătat un birou pustiu, acoperit de un cristal ciobit sub care zîmbea din fotografie un puști cu păr lung și auriu. Am lăsat plicul pe încredere.

După ce-am publicat două sau trei reportaje, în loc să devin mai sigur, descopeream nu cum se scrie, ci cum nu merită să scrii și mă întrebam singur, ei, și ce-i dacă ai publicat două texte în *Luceafărul* ? În locul unui răspuns textele continuau să apară, uneori, cu alte titluri (bunăoară unul se numea Respectați mersul corăbiilor și a apărut cu titlul Oameni și locuri), ca în iarna următoare să mă trezesc chemat pentru a primi premiul revistei. În seara aceea au participat la festivități o sumedenie de personalități ale vieții literare. Am citit lamentabil (ca întotdeauna) un fragment, am primit o diplomă și am ciocnit o cupă de șampanie. În înghesuiala acestei săli m-am trezit față-n față cu Marin Preda. A întins cupa și mi-a zis noroc, monșer,

L

nu acum 30 de ani. Eram mai tînăr decît Marin Preda. Dar eram scriitori amîndoi, eram colegi şi nu mi-a fost niciodată ruşine că Marin Preda se culca dimineaţa la 6, cînd eu plecam cu materialul la redacţie, îl dictam lui Neli Arsenescu şi, nedormit, mă duceam să-l aştept pe Marin Preda la editură să şi-l revadă. Marin Preda venea pe la ora 2, citea, corecta şi înainte de a mi-l da îmi zicea : „Monşer, acum să-mi dai banii". Nici asta nu m-a umilit niciodată, pentru că ştiu că unui mare scriitor trebuia să-i fi dat eu bani (sau gazeta la care lucram) înainte de a-i cere el. Şi-apoi mă duceam cu şpaltul, şi-apoi mă duceam cu pagina, şi suportam (tot în acelaşi timp) înjurăturile — uneori meritate — ale duşmanilor literari ai lui Marin Preda care mă strigau ca ţuţăr şi în toate felurile. Numai nea Fănică Bănulescu îmi spunea : „Bravo dom' Păunescu. O să ne-aducem aminte că noi am făcut *Luceafărul* în care au publicat dom' Preda publicistică şi dom' Jebeleanu poezii ca asta :

„Vai de sufleţelu nostru
Care cînd să fie mare,
Ni se cocoşă ca prostul.
Proştilor dînd ascultare".

Şi, uite, mi-aduc aminte. Şi, uite, sînt mîndru c-am trăit umilinţa fertilă de-a fi stenograful, corectorul, curierul şi (maximum) gazetarul din apropierea unui mare scriitor. Spune asta cineva care vrea să fie (şi crede că va fi) nu un oarecare scriitor. Fără acea umilinţă pe care am trăit-o de bună voie, nici o victorie ulterioară n-ar fi fost victorie deplină.

Şi, ca să fiu acelaşi ca atunci, mă-ntorc în timp şi parc-aş fi într-o dimineaţă cu articolul copiat de mine după gîndurile lui Marin Preda gata, aştept să vină un taxi, pe care îl voi plăti din buzunar, şi înclinîndu-mă demnităţii scritorului pe care-l las să se odihnească, plec eu, gazetarul căruia îi trebuie şi nesomnul, spunînd în şoaptă şi-n demnitate : „Mulţumesc, Marin Preda".

Adrian Păunescu

noaptea de scris

mi-a spus ceva care începea cu ai grijă, s-a apropiat cineva, Marin Preda mi-a strins mîna şi a plecat. Şi ce dacă am primit premiul revistei *Luceafărul* ? Dacă nu aflu cum se scrie, tot degeaba. Şi de atunci de fiecare dată cînd am avut sentimentul că am ratat un text îmi venea să-mi spun, mă, tu degeaba ai luat premiu şi tot degeaba ai dat mîna cu Marin Preda, nu-ţi foloseşte la nimic. Uneori am impresia că sînt foarte aproape de răspuns, alteori mă îngrozeşte gîndul că nu voi afla niciodată ceea ce caut şi că mă simt vinovat de cîteva secunde irosite din viaţa unui mare scriitor. Poate că rolul unei reviste este şi acela de a da unui scriitor prilejul de a-şi pune întrebări şi de a căuta răspunsuri.

Cu anii m-am apropiat de revistă, am cunoscut şi lumea scriitorilor prin acel binoclu care purifică datorită distanţei, am renunţat la publicistică, ca după o zi să scriu iar, am blestemat reportajul, ca peste o săptămînă să mai încerc unul ca să descopăr acelaşi lucru, că aşa nu se scrie şi, mihnit pentru eşec, să-mi spun, măi, băiete, tu degeaba ai dat mîna cu Marin Preda.

Cu propoziţia asta mă biciuiesc mai tare decît cu o sută de observaţii pe text şi cu ea îmi deschid fiecare noapte de scris. Şi după ce în *Luceafărul* îmi mai apare un text am sentimentul că încă n-am găsit nici un răspuns.

Cornel Nistorescu

MOROMEȚII II

ÎNCEPUTUL ÎNCEPUTULUI

Întîlnirea dintre Ilie Moromete și fiii săi este povestită în sat de băiatul lui Parizianu și răspîndită apoi de către Parizianu însuși pînă cînd ajunge la urechile Catrinei Moromete zvonul că bărbatul ei strînsese ani de zile bani la chimir să-și cheme feciorii fugari acasă. Diferența dintre atitudinea lui Moromete — **dăduse din umeri cînd fusese întrebat** — și zvonul adus de al lui Parizianu declanșează o gravă criză de conștiință la Catrina Moromete, care va sta la baza rupturii dintre soți. Pus în situația să refacă acțiunea — **Ce se întîmplase la București** — mai ales că el însuși nu înțelegea prea bine acel **lucru ciudat și teribil** ce s-a petrecut în mintea mamei (mai bine-zis, nu înțelegea la vîrsta aceea), autorul dezvoltă scena din odaia lui Nilă după un model clasic al narațiunii : **cineva** (Pariziana) afla de la **altcineva** care a fost de față (de la fiul său) **ceva** și povestește la rîndul său ce și **cum** a înțeles. (La Caragiale acest procedeu este des întîlnit. Ne-am referi, din literatura universală, la **Utopia** lui Morus care este structurată, ca narațiune, pe același model. Avem în vedere nu neapărat discuțiile „utopice" dintre Nicolae Moromete și notarul comunist al comunei, dar chiar o aluzie discretă a autorului : Ilie Moromete vede la un moment dat titlul unei cărți pe care o citea fiul său și pronunță cuvîntul „U-manism" despărțit semnificativ pentru ca să iasă în evidență particula „U"). Astfel, în Capitolul III din roman se împletesc mai multe stiluri : al băiatului cu patru clase de liceu (al lui Parizianu), al autorului însuși care refăce acțiunea ironic și polemic (ne amintim de o „dispută" între cei doi din romanul **Delirul** ; în Morometii II autorul, alias Niculae Moromete, este lezat de gestul vărului său (care răspîndește în sat zvonuri defavorabile familiei) — apoi, al protagoniștilor (parodiat după Morometii I) și al lui Ilie Moromete însuși, singurul autentic. Între aceste oglinzi paralele focalizate toate spre un singur eveniment : **Ce se întîmplase la București**, punctul de vedere al autorului rămîne cel mai greu de individualizat, deși avem în permanență sentimentul detașării lui ironice de personajele din primul volum al romanului pentru a le reîntîlni pe alte coordonate. Abia în finalul scenei masca este dată jos și el intervine direct : **Ce putea tatăl lor să înțeleagă din ceea ce îi arătaseră și ce trebuia ei să ghicească din felul lor gîituit cu care se răstiseră ceasuri întregi unii la alții ?** Totuși, întrucît organizarea momentelor acțiunii îi aparține, aici vom căuta în primul rînd punctul său de vedere despre întîlnirea fraților cu tatăl și vom remarca din capul locului unitatea narațiunii în jurul unor simboluri centrale. De la intrarea în marele oraș ni se explică siguranța de sine a lui Ilie Moromete în registrul unei mentalități general populare, prin simbolurile esențiale ce ordonează viața omului de la țară : apa și soarele : **acestea sînt așezări efemere, ei sînt stăpînii pămîntului, și nu știa care au apă în perete și nu mai văd lumina soarelui de atîtea etaje.** Termenii sînt repuși în discuție în timpul mesei din odaia lui Nilă de către Paraschiv care descrie din activitatea lui de sudor tocmai repararea unui cazan de apă din peretele unui imobil și apoi le împărtășește celorlalți dorința lui arzătoare : să aibă o casă și în casă lumină electrică : **pun mîna și țac, se aprinde odaia ! Și mă duc și la bucătărie și țac, și lumina în bucătărie.** (același Paraschiv, bolnav de plămîni, care-și exprimă gîndurile, pe față **cum se schimbă lumina cînd trec norii prea repede pe un cer nestatornic**). Apoi, scena omorîrii șobolanului, pregătită cu minuțiozitate de către autor pentru a deveni motivul central al narațiunii, trimite la motivul fîntînii : **Nilă nu veni, dar Achim și al lui Parizianu se lipiră cu burțile pe marginile geamului și se uitară jos să vadă ce se întîmplă. Bulevardul era înțesat de oameni, se mișcau încoace și-n colo ca un furnicar. Paraschiv apucă față de pernă de fund, o răsturnă și-o scuturâ în capul lor și șobolanul căzu în vid. Îl urmări cum se rostogolea în aer cu burta în sus făcîndu-se din ce în ce mai mic. Și cînd ajunse jos se auzi întîi o izbitură CA UN PLESCĂIT ÎNTR-O APĂ, apoi țipete de groază, urlete subțiri de femei.**

Băieții refac, inconștient, un joc de copii : spurcarea puțului dintr-un cătun prin aruncarea unui animal în el. Pentru a putea fi din nou folosit, puțul trebuie golit de apă (sleit) și curățat cu o substanță dezinfectantă (creolină). În această viziune, sacrificiul șobolanului devine simbolic : orașul însuși, ca fîntînă, este infestat (vezi și reclama nemțească **Jawohl** de pe blocul de vis-à-vis) și trebuie curățat. Cei care-l curăță la propriu, gunoierii, sînt tot țărani : **Ucebé-ul tocmai asta era, o instituție binecunoscută în sat unde ajungeau cei care cădeau jos.** În concepția general populară țăranii vin la oraș să-l curețe dar și să-l împrospăteze, să-l purifice ; tendința lor de a judeca (și pedepsi) este ironizată de către autor (care are în vedere numai o categorie de țărani veniți la oraș, pe cei **care cădeau jos ; în Delirul** însă, prin personajul central, orașul este judecat și condamnat de către sat). Aceeași tendință este văzută de către Lucian Blaga în tragic : **Arhanghelii veniți să pedepsească orașul / Se rătăcesc prin baruri cu aripile arse** — unde arhanghelii sînt tocmai țăranii veniți și acaparați, care-și deturnează scopul atrași de posibilitățile noi ale vieții de la oraș etc. În replică la acest sacrificiu ni se descrie (Cap.

Marin Preda candidat, alături de Laurențiu Fulga la alegerile pentru M.A.N. în județul Teleorman. Al doilea din stînga Petre Anghel.

XIV) un altul, la țară : copiii prind pe islaz un mînz mursecat de lup, îl omoară prin sufocare ca să nu se mai chinuie (nu se mai poate vindeca) și-l aruncă într-un lan de porumb. (scena se petrece imediat după plecarea lui Nicolae Moromete sugerînd și ușurința, disprețul cu care tînărul părăsește locurile natale). Șobolanul va sta pe trotuar pînă cînd vor veni gunoierii să-l ia, pe cînd în sat, jertfa animală este resorbită în regnul vegetal ; natura se apără și se vindecă de la sine, nu are nevoie de instituții de salubrizare ca societatea marelui oraș. Sacrificiul șobolanului încheie seria întrebărilor nostalgice ale celor trei despre „ce mai e prin sat" eliminînd acele obsedante „înghițuieli", „noduri în gît" care li se pun de fiecare dată cînd vor să spună ceva. Brusc se revine la prezent — unde va locui al lui Parizianu — apoi, întrebarea grea a lui Moromete și plecarea bătrînului, ușa rămasă deschisă în urma lui (ca și fereastra), coborîrea scărilor.

De fapt, pentru autor, reîntîlnirea tatălui cu fiii are o cu totul altă semnificație. Nu întîmplător Nilă este în centrul atenției : este pentru ultima oară cînd îl mai vede Moromete. Moartea lui în război este anunțată lapidar : **Nu se știe pe ce căi se află mai apoi că regimentul lui de dorobanți trăsese și în ruși și în nemți care vruseseră să-i vire pe ei înainte într-o luptă grea, și de aceea muriseră atîți de mulți. Se spune că după luptă alte unități îi găsiră pe ai noștri aruncați ÎNTR-O FÎNTÎNĂ și că printre ei fusese și Nilă.** Parafrazînd, „ai noștri" au murit ca niște șobolani, „vîriți" într-o luptă grea ca într-o capcană și apoi aruncați într-o fîntînă.

Pierderea pămîntului, prefigurată de tăierea salcîmului, este urmată acum de pierderea unui fiu prefigurată, la rîndul ei, de un joc inconștient. Cînd Nilă era, somnoros, în salcîm, taică-său îi zise în glumă : **Urcă-te pînă spre vîrf, nu-ți fie frică, n-o să cadă cu tine. Dacă vezi că se mișcă sai și tu jos de-acolo, mai spuse el batjocoritor. Nilă nu răspunse la această batjocură, se urcă tăcut spre vîrf, legă frînghia și se dădu jos.** Acea frînghie care-l urmărea obsesiv pe Moromete în timpul pierderii pămîntului **(„Ce înseamnă funia asta cu care perceptorul vrea să-i stringă de gît tocmai acum cînd grîul..." ; „Ne strînge de gît, Dumitre !....")** — îi era destinată lui Nilă, cel care urcase pînă spre vîrful salcîmului cu ea în mînă, cel care-l strînsese de gît pe învățătorul Todoreci la premilitară fiind gata să-l sugrume pentru că nu înțelegea de ce trebuie să se joace de-a războiul prefigurînd chiar războiul — cel care, la București, își avea odaia de portar la ultimul etaj al unui imobil din centru și, revăzîndu-și tatăl, parcă are mereu un nod în gît cînd vrea să spună ceva. Prin moartea lui dispare din roman unul dintre cele mai interesante tipuri de țărani : omul mai slab la minte dar curat la suflet, cu simțul măsurii, cu echilibrul pămîntului în faptă ; omul care presimte intențiile altora negăsind cuvinte pentru a le numi.

Nicolae Georgescu

Însemnări despre MARIN PREDA

File dintr-un jurnal

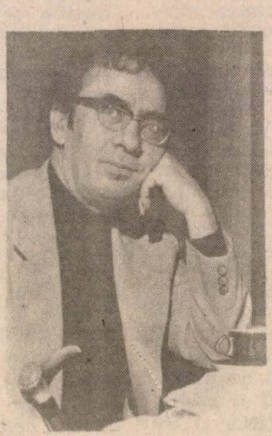

1.

Marin Preda avea un fel ciudat de-a vorbi despre colegii scriitori.

Un amestec de zeflemea și detașare ironică, un fel de superioritate bonomă în aparență. Cel mai mare calificativ în legătură cu talentul „cutăruia" era, în cazurile speciale : „bun moncher." Atît. Nici cît e de bun, nici dece e bun.

2.

Se destăinuia rar, cu grijă și control minuțios și cînd o făcea, povestea ca și cum și-ar exersa fraza, cu multe amănunte și totuși simplu, subliniind scenele comice cu rîsul acela al lui „heeee", un fel de behăit ușor răgușit.

L-am auzit povestind aceeași întîmplare la intervale diferite. Povestea de fiecare dată altfel. Miezul era neschimbat, dar amănuntele total diferite.

3.

Nu suporta cîinii îi ura instinctiv și de cîte ori ieșea la plimbare cu nelipsitul său baston cioplit de un admirator, îi lovea fără milă indiferent dacă erau dulăi sau jigodii mai prizărite. Doamnei Preda îi plăceau cîinii și a încercat, fără succes, să păstreze mai multă vreme cîțiva.

Unul a fost „subtilizat" cu concursul unui binecunoscut actor de comedie pe care moncherul îl rugase să-l facă dispărut deoarece... e plin de purici. Al doilea, extrem de mic, habar n-am de ce rasă, cu părul creț și negru, de mărimea unui arici, de cîte ori îl vedea pe Preda începea să scîncească alarmat. Fiind mic și ușor de ocrotit a rezistat mai multă vreme. Apoi a dispărut pur și simplu. Gurile rele susțin că tot cu concursul acelui actor.

4.

Era calculat pînă la zgîrcenie, nu dădea bacșiș și nu împrumuta niciodată bani. De cîte ori plătea masa, scotea un portmoneu burdușit de un teanc gros de bancnote. Eu și poetul Mircea Dinescu ne miram invariabil :

— Moncher, ce de bani, dumnezeule !

Și el răspundea invariabil cu un surîs hîtru de țăran șiret imprimînd tonului o anumită gravitate explicativă :

— Știi, moncher, nu sînt banii mei. Sînt banii lui frate-meu pentru lumină...

— Înseamnă că n-a plătit lumina de doi ani...

— Nu știu, habar n-am, treaba lui. Mie mi i-a dat să-i țin.

Și se cufunda în mutenie sau schimba subiectul cu iscusință.

5.

De cîte ori venea, seara tîrziu, la Mogoșoaia și ne găsea în sala de mese, după ce-și lua două sticle de apă minerală de la bufet, semn că se pregătește de scris, înainte de-a ieși pe ușă se oprea în prag cu pălăria aia maro pe cap și ne striga amuzat : „Beți, mă, beliților ca să vă distrugeți !" Era expresia lui preferată care-l amuza grozav.

6.

Pe la începuturile venirii mele la Mogoșoaia, tînăr fiind și din dorința de-a epata, mărturiseam uneori, fără să mă întrebe nimeni, despre cît și ce am lucrat. A trecut multă vreme, poate doi ani, și într-o zi, pe la amiază, intrînd în sala de

mese, Preda a exclamat adresîndu-se unui interlocutor imaginar: „Auzi domnule, ce chestie, el lucrează şi noi am venit aici să ardem gazul...".

7.

Păstra o discreţie desăvîrşită în legătură cu proiectele sau munca sa literară. Nu se destăinuia nimănui şi nu l-am auzit vreodată spunînd: am lucrat atît sau atît, am lucrat bine sau rău. Scria îndeobşte noaptea pînă spre zori, şi-mi amintesc că de cîteva ori, întîlnindu-l la ora prînzului, l-am întrebat, pur formal, cum merge scrisul. De fiecare dată mă privea prin ochelarii cu multe dioptrii, sau rîdea enigmatic şi se făcea că nu mă aude.

8.

Mi s-a părut ciudat obiceiul său de-a oferi spre lectură manuscrisul proaspăt terminat, (criticilor în special), dar şi altor apropiaţi. Nu ştiu nici astăzi de ce o făcea. Sînt convins însă că nu din dorinţa de-a afla ceea ce, de altfel, ştia singur. Era, mai degrabă, un mic alint, un act de acreditare preventivă, un capriciu? Sau pur şi simplu o stratagemă?

9.

Povestea cum pe vremea cînd fusese mobilizat militar, pe undeva prin Moldova, tînăr fiind şi sătul de viaţa cazonă, s-a hotărît să meargă cu alţi camarazi „la femei". (Avea un haz irezistibil, mima o naivitate perfectă şi făcea observaţii picante). S-au dus, era o casă prăpădită cu „june" cam trecute. Fiind cu toţii militari, tratativele au început cu preţul care a fost cerut înainte. Şi cum n-aveau bani, sau cel puţin „moncherul" n-avea, una dintre „fete" i-ar fi întrebat dacă n-au pături.

Desigur că aveau, ba chiar cîte două, groase, cazone, călduroase.

— Şi, întrebam noi, ce-ai făcut moncher, ai dus pătura?

— Ei, aici e aici. Iată cum stă chestiunea. Am plecat la cazarmă şi eu n-am mai revenit.

Apoi, brusc, cu o seriozitate profundă:

— Moncher, nu puteam da pătura, mă înţelegi. N-o puteam da din două motive: întîi că era a statului şi apoi că mi-ar fi fost frig... Asta-i!

10.

L-am întîlnit curînd după ce terminase Cel mai iubit dintre pămînteni.

Nu-l văzusem o bună bucată de vreme şi l-am regăsit palid, mai slab şi îmbătrînit. Urmele eforturilor nocturne erau vizibile.

A acceptat greu dialogul cu mine (eram în relaţii neclare de ostilitate reciprocă din motive absolut stupide), dar, pînă la urmă, ne-am regăsit căldura de-odinioară ajutaţi şi de un pahar de coniac fin.

Eram la Intercontinental şi, după două-trei pahare, i-am propus să mîncăm ceva. De fapt să cinăm. Nu eram singur şi amicul care mă însoţea şi care-l cunoştea pe Marin Preda a trebuit să declare de cîteva ori solemn că-l va duce pînă la Mogoşoaia cu maşina.

La Mogoşoaia ne-am instala la „vechea" masă şi am stat cîteva ceasuri.

În noaptea aceea, pentru prima dată în ultimii ani moncherul a fost extrem de cald, aproape sentimental. Lucru neobişnuit şi contrar sobrietăţii sale.

Era iarnă, aveam o căciulă flocoasă de iepure vărgat pe care mi-o trăgea peste ochi din minut în minut cu gesturi care se vroiau afectuase dar care, prin repetiţia lor exasperantă, mă enervau. Din cînd în cînd mi-o arunca pe jos, mă altoia puternic peste spate şi repeta cu voce duioasă: „Mă Passos mă! Mă, Passos, mă!" Atît!

La un moment dat, şocat de manifestările care prin stereotipia lor deveneau agasante, i-am întrerupt efuziunea cu un ton poate prea iritat: „Gata, moncher, ajunge, că nu mai suport".

A încetat brusc, s-a posomorît, m-a privit fără nici o expresie prin ochelarii cu multe dioptrii şi fără vreun cuvînt s-a ridicat şi-a urcat în cameră. După aproximativ o lună l-am reîntîlnit în uşa editurii Cartea românească. L-am salutat cordial şi l-am întrebat ce mai face.

— Ce te interesează pe dumneata ce fac?, mi-a răspuns cu o iritare pe care n-am înţeles-o şi nici n-o voi înţelege vreodată.

11.

Am mai scris despre Marin Preda că a fost unul dintre marii slujitori ai condeiului. Un profesionist desăvîrşit, un scriitor care-şi respecta talentul sacrificîndu-şi mulţi ani, multe nopţi, pentru a lăsa în urmă o operă. Nu ştiu cît era de „harnic", dar cînd începea o nouă carte intra într-un soi de nelinişte, avea o permanentă stare de febrilitate şi, zile întregi, expresia de năuceală nu-i dispărea de pe chip.

Aproape că nu vorbea şi se arăta doar seara, trecînd pe la bufet, pentru cîteva minute, posomorît şi neterestru.

Mircea Micu

NEGOIȚĂ IRIMIE

Iluminînd

Tresar în singe fluvii roșii
Și curg, iluminînd în somn
Sub lanuri galbene strămoșii
Vegheați de al Moldovei domn.

E ora cînd la Voroneț
Albastrul cer urcă din mare
Un fluviu de cuvinte rare :
Al patriei cîntec — măreț.

Descîntec la Valea Vinului

Trăiască apa minerală
Pe care chiar Montaigne o bea,
Mai îndrăznind o cugetare,
Mai lustruind sub cer o stea.

Se spargă, dar, în zori tăcerea
Cocoșilor pe-acoperișe,
Cînd se pictează învierea
Luminilor picînd piezișe.

Cînd ard pe-acoperișuri ude
Lichenii în busole verzi,
Chemîndu-te ca să te pierzi
Într-un alai de paparude.

Ploaie de vocale

Suna ca și o ploaie de vocale
Picînd pe-ngălbenite dicționare,
Ploua ca-n podul școlilor primare
Pe la Ploiești și Blaj și mai la vale.

Ploua chiar sus în țanc la Valea Mare
Ca într-un paradox cu capu-n jos,
Și fulgerul se iscălea frumos
Chiar pe coperți de vechi abecedare.

Pădurile vuiau în nordul minții
Storcînd prin nouri rufe vechi, murdare,
Ci unde ești, copile, cu toți dinții
Să rizi sub ceruri spre rîvnitul soare ?

●

VIOREL DINESCU

Flori de întuneric

Materiei îi ofeream tăcut
Păduri de crini și zile deodată
Ca să pătrund în templul unui gînd
Să rup pecetea nopții inventată.

Zadarnic așteptam să crească-n vînt
Flori mari de întuneric parfumate
Inevitabil ceasul se oprea
În taină ca în praguri de cetate.

GABRIEL CHIFU

Zorii

bătrîna ta vecină mergînd cu sacoșa
devreme
la piine la lapte
surprinsă de izbucnirea mai violentă
ca niciodată a zorilor
lovită peste față de lumină ca de o lavă
caiifelată
doborită și ajutate de tine să se ridice
te întreabă speriată
(in aceeași dimineață
un autocamion parcat pe o alee
un chioșc de ziare
pur și simplu mutate din loc
tot de lumina năvalnică a zorilor)
domnule ce se întîmplă bombardament ?
iar tu vînător de minuni în cotidian
te bucuri
de această fisurare a banalului de acest
agresiv surplus de lumină de această
greșită
reacție fizică a masei solare
de acest semn astral
așa cum te-ai bucura dacă o uriașă ființă
opacă și mută
deodată ar începe să se bilbiie
și să dea semne că vrea să vorbească
altă dată călătorești pe șoseaua
ce leagă gara de sfioasa așezare S.C.
un țăran transportă pe o bicicletă
(solid ancorat cu sfoară)
televizorul nou nouț
făcîndu-și socoteala mirată că e prea
strîmtă
cutia aceea ca să încapă în ea
atîtea cîntece și povești cît se spune
o mașină și încă una și încă una
șifonează liniștea
toate aceste mașini sînt picăturile de singe
scurse
din rana unei divinități neînțelese
și iar trăiești aventura izbucnirii zorilor
acum o lumină molatecă
însă concretă grea
pătrunzînd peste tot imposibil de refuzat
o simți strecurîndu-se chiar printre
lucrurile din valiza ta
valiza subit îngreunată de lumina zorilor
nu o mai poți ține în mînă
aceeași izbucnire a zorilor încă o dată
numai că în plină noapte
zorii țîșnesc din senin din nimic
din lăuntru
în plină noapte lumina te aruncă
afară din viața ta
te catapultează într-un peisaj într-o stare
a căror semnificație îți scapă fericitule
olesule Asta așteptai ? departe prin ani
o ușă se deschide pentru tine
prima și ultima oară

Luceafărul 1000

Arhiva «Luceafărului»

O linie de conduită

Puţină lume se îndoieşte de faptul că ştie cel mai bine ce înseamnă o revistă literară. Este atît de simplu ! Avem exemple ilustre, ne cunoaştem prea bine interesele, deci... Cu toate acestea, pare că viaţa unui hebdomadar artistic urmează căi necunoscute, supuse mai degrabă unui destin social şi istoric, decît voinţei conştiente a celor care participă la naşterea lui. În zilele noastre, coerenţa ideilor şi acţiunea culturală depinde de factori discontinui şi de afinităţi imprecise, într-atîta măsură, încît este aproape imposibil să distingi o linie de conduită în mulţimea de almanahuri, săptămînale pe care ne străduim să le citim. „Luceafărul" pare să fi fost menită, de la început, a înfrunta riscurile unei atitudini de echipă. Am cunoscut-o sub înfăţişarea versiunii pe care i-a dat-o Eugen Barbu, atît de iritantă şi de vie încă, la aproape 15 ani de la schimbarea la faţă din 1968. Dar ce exemplu de gazetărie plină de talent şi de vigoare probează revista de atunci. Ce pamfletar usturător şi generos era marele prozator atît de hulit mai tîrziu ! El a crezut multă vreme că, totuşi, cuvintele nu sînt gloanţe, şi cît de tare s-a înşelat. A împrăştiat în dreapta şi-n stînga rafale, compunînd o publicaţie incitantă, cu care am fost toată lumea în dezacord şi pe care ar trebui s-o regretăm din toată inima, fiindcă a rămas în rafturile bibliotecilor drept un etalon de personalitate. Unii nu-i iartă nici azi redactorului şef de atunci.

Cînd spun că trebuie să regretăm ceva, mă refer, desigur, la un anumit climat de discuţii, exaltînd aspiraţii spre autodepăşire. Tot ceea ce poate fi mai dăunător literaturii şi culturii, în general este starea de chietudine, mulţumirea de sine bleagă, autocontemplarea fericită. Sîntem atît de mîndri uneori de ceea ce întreprindem, atît de împăcaţi cu marea noastră literatură, încît tindem să uităm faptul că mai rămîn atîtea şi atîtea de făcut pentru ca să ne meritărn înaintaşii. În acest proces, o revistă literară poate să reprezinte elementul de neliniște, de provocare, factorul care să ne scoată din *repetiţie* şi

din adormirea cuvintelor învăţate pe de rost. Ea nu înseamnă nimic dacă nu tulbură, dacă nu ne scoate din ţiţîni şi nu-i determină pe cititori să fie conştienţi de propriile adevăruri. Montherlant spunea odată că a avea mulţi prieteni este o obligaţie de contabil, pe cînd a-ţi face mulţi duşmani este o profesiune de aristocrat. S-au înmulţit contabilii, dar aristocraţii spiritului trebuie să fie cu atît mai demni de ostilitatea celor nevrednici. O revistă este citită şi cu atît mai respectată, cu cît are mai mulţi inamici pe care să şi-i merite prin adevărurile pe care le promovează, prin cîştigul de luciditate şi prin intoleranţa faţă de rău şi faţă de prostie.

Aurel-Dragoş Munteanu

Revista noastră

De ce i-am spus „Mioriţa" ? Pentru a defini credinţa noastră nestrămutată, singura noastră raţiune de cetăţeni şi oameni ai condeiului

Pentru a ajuta, cît de puţin, la crearea acelor opere viitoare care să poată sta alături de balada ce-a străbătut veacurile.

Programul nostru este adunat în două cuvinte : tradiţie şi actualitate.

Nu o tradiţie privită ca un şir de reconsiderări, de studii plicticoase sau chiar interesante, ci o tradiţie care, născînd actualitatea, face parte integrantă din ea.

Nu o actualitate mărginită la azi, ci mergînd cît mai departe în zilele de mîine, pe care le pregătim, pentru noi şi pentru viitorime. Tradiţie şi actualitate : o literatură a clocotului creator, o literatură demnă de poporul care a dat pe Bălcescu şi Eminescu,

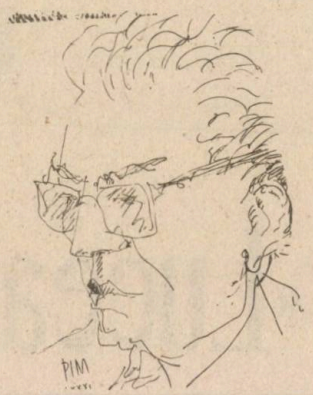

Creangă şi Caragiale, Sadoveanu şi Arghezi, a poporului care a ştiut să-şi organizeze un conducător înţelept, şi clar-văzător, Partidul Muncitoresc Român.

Tradiţie şi actualitate : a descoperi şi a încuraja toate talentele tinere, pentru a le preda celor de mîine.

Tradiţie şi actualitate : a încredinţa paginatorului un cîntec cules din munţii Gorjului, o poezie de Arghezi şi versurile unui debutant.

Tradiţie şi actualitate : a înlătura plictiseala din literatură.

Tradiţie şi actualitate : jos cu oftatul semi-romanţios, cu văicăreala pseudolirică, cu autopsiile critice.

Tradiţie şi actualitate : cine este cititorul nostru ? Muncitorul, studentul, eleva de liceu, activistul de partid, îndrăgostitul, militarul, cei ce şi-au dăruit viaţa comunismului.

Deci : o revistă scrisă numai pentru cititor.

Tradiţie şi actualitate : a sluji poporul, pe drumul care şi l-a ales : construcţia socialismului.

Tradiţie şi actualitate : a respecta testamentul Văcărescului, lucrînd pentru creşterea limbii româneşti şi a patriei cinstire ; a demasca duşmanii poporului.

Tradiţie şi actualitate : o literatură profund românească, profund realistă, profund socialistă.

Tradiţie şi actualitate : împotriva improvizaţiei şi a lucrului în serie, pentru o muncă literară entuziastă şi eroică.

Mihu Dragomir

1958.

Un tandru vers

Cu emoţie pentru noi toţi cei care ne-am făcut veacul cel de douăzeci de ani la **Luceafărul**, salutăm acest minunat loc de muncă al tinereţii speranţelor noastre literare.

Mi-aduc aminte, cu dragoste, că la această revistă am fost chiar lucrător. Ea ne-a fost şi ne este o sprînceană a privirii noastre galeşe şi autoritare.

Cuvîntul nu este suficient pe cît suflet şi suflare are în spate !

Revistă curată şi deschisă prin care tinerele talente şi-au găsit destinul, literar, **Luceafărul** străluceşte în su-

fletul nostru ca un tandru vers eminescian. În ciuda unor defecte inerente experienţei de viaţă şi de presă, **Luceafărul** este o revistă exemplară prin modul ei constructiv de promovare în munca gîndului.

Cum odinioară şantierul de la Agnita-Botorca a dat însufleţire şi sens tineretului nostru, astăzi **Luceafărul** mi-roase tot a piatră asudată de sufletul visător al tinerei noastre generaţii.

A te logodi cu literatura pînă la nuntă, dacă ai noroc, prin frumuseţea vie a acestei hîrtii tipărite te transfigurează. În mod solemn îţi mărturisesc, iubite cititorule, că întîia mea cravată de pionier a fost şi îmi rămîne această revistă a noastră a tuturora.

La Mulţi ani eminesciană revistă !

Nichita Stănescu

«„Luceafărul" de azi este cum am vrut şi eu să fie»

Tot timpul cît am lucrat la revista „Luceafărul", toate zilele pe care le-am dedicat revistei au fost pentru mine nişte zile de atenţie, de cercetare, de investigare a talentelor tinere. Şi asta este o preocupare a mea permanentă. Nu ştiu dacă am făcut tot ce vroiam să fac, pentru că au fost şi unele condiţii obiective care mi-au atenuat cîteodată elanul. Cred însă că în toată activitatea mea s-au ilustrat dorinţa şi preocuparea permanentă — determinată de felul meu de a gîndi, de felul meu de a fi — pentru tinerele talente literare, pentru tinerii poeţi.

Sînt mulţi tineri care au debutat în perioada cît am condus „Luceafărul", tineri publicaţi de revistă şi după aceea, care astăzi sînt autori ai unor cărţi de valoare. De altfel, consider debutul ca un lucru care se întîmplă mereu, cu fiecare filă pe care o scrii. Şi din această cauză sînt aproape de debutanţi, considerîndu-mă eu însumi mereu un debutant.

Am lucrat bine cu colectivul redacţiei, mulţi din redactorii de acum ai „Luceafărului" fiind redactori şi atunci. Erau tineri, şi sînt tineri.

„Luceafărul" de azi este aşa cum am vrut şi eu să fie. Felicit de aceea redacţia pentru felul cum ştie să realizeze acest lucru foarte important de descoperire şi promovare a talentelor.

Doresc „Luceafărului" mulţi ani, să nu îmbătrînească niciodată !

Virgil Teodorescu

Fondatorul

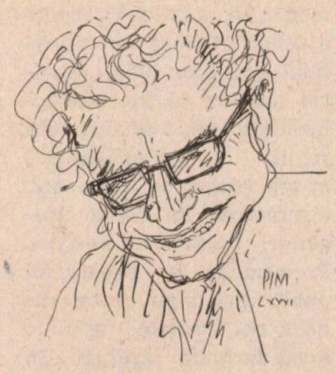

Aşadar, s-au scurs 20 de ani de la apariţia primului număr al revistei „Luceafărul" ! Cu acest prilej mi s-a cerut să aştern pe hîrtie o amintire... doar una din nenumăratele amintiri frumoase, şi mai puţin frumoase, iar altele de-a dreptul amare.

Voi începe cu o precizare. Spre deosebire de alte publicaţii ale Uniunii Scriitorilor (exceptînd, doar în parte, „România literară"), „Luceafărul" a avut un fondator. De aceea consider că scurgerea timpului care, din punctul nostru de vedere, înseamnă, printre altele, şi istorie literară, trebuie să îndrepte un fascicol de lumină asupra celui ce a fondat revista şi să-l repună, post-mortem, în drepturile sale.

Deci, amintirea mea se va intitula : Mihu Dragomir. Viaţa poetului a fost scurtă, tumultoasă şi, aşa cum se cuvine unui scriitor combatant, cu urcuşuri aducătoare de lauri, dar şi cu căderi dureroase.

Mihu Dragomir a făcut parte din conducerea uniunii, a fost primul conducător al Comisiei de îndrumare a tinerilor scriitori, în cadrul căreia ne-am cunoscut ceva mai bine şi ne-am împrietenit, a fost şeful secţiei de poezie la revista „Viaţa românească", i s-au decernat premii de stat. Două publicaţii ale uniunii au premers „Luceafărului". „Buletinul cercurilor literare", iar apoi „Tînărul scriitor". S-a dat, aş zice, din una în alta. Mihu Dragomir şi-a adus însă aportul la apariţia ambelor reviste. Îmi amintesc că prin 1953 „Tînărul scriitor" trecea printr-o gravă criză de conducere. Drept care, în urma unei analize, Biroul Uniunii i-a încredinţat conducerea publicaţiei. A acceptat cu condiţia de a fi ajutat de doi colegi : Aurel Martin şi subsemnatul. Într-un timp relativ scurt, Mihu Dragomir a făcut din „Tînărul scriitor" una dintre cele mai interesante pu-

blicații literare. Generații de poeți, prozatori și critici literari îi datorează revistei și conducătorului său o evoluție fericită...

Exact în perioada de înflorire a „Tînărului scriitor", Mihu Dragomir a fost atras de mirajul cinematografiei. Literalmente, l-am implorat să nu abandoneze conducerea revistei pentru o direcție de scenarii ce i se oferea. N-am izbutit să-l conving. A trecut la cinematografie, lăsînd în urma sa un mare gol. A urmat la șefie Demostene Botez care, pînă atunci, colabora rodnic cu publicația ținînd lunar rubrica „Poșta redacției". În curînd s-a văzut că noua sarcină îl depășea. Consecințele n-au întîrziat în a se arăta : „Tînărul scriitor" a încărunțit mai repede decît chiar noul său redactor-șef. D. Botez făcuse greșeala de a se izola atît de colectivul de redactori, format numai din tineri, cît și de restul conducerii. Firește, au început să se caute soluții. Și pentru că scoaterea din funcție a unui scriitor, totuși de prestigiu, nu se putea face chiar atît de ușor, unora li s-a părut că desființarea publicației ar reprezenta o soluție mai ușor de aplicat.

Între timp, Mihu Dragomir gustase din cupa amară a cinematografiei și părăsis terenul celei de-a șapte arte. Revenind în cadrul Uniunii Scriitorilor, Mihu Dragomir a prezentat Secției de literatură a C.C. al partidului, proiectul unei noi reviste literare ce urma să ia ființă în locul „Tînărului scriitor". N-am cunoscut conținutul proiectului. Știu însă că noua revistă urma să se numească „Miorița", mai știu că între această denumire și modul cum Mihu Dragomir vedea revista exista o concordanță deplină. Aș îndrăzni să afirm că acum 20 de ani poetul depunea pe masa celor în drept un proiect care anticipa în multe privințe politica literară și culturală a prezentului (așa cum o atestă textul inedit „Revista noastră" publicat azi în Almanahul „Luceafărul"). Îndrăzneala viziunilor lui Mihu a fost întîmpinată cu simpatie, dar și cu o anumită suspiciune din partea unora. Suspiciunile acestor „unora" iscate de „Miorița" s-au transformat în bănuieli. I s-a cerut atunci lui Mihu Dragomir să prezinte nu numai o nouă componență a redacției, ci să găsească și o altă denumire a revistei. Și astfel s-a ajuns la „Luceafărul". A satisfăcut, de asemenea, și noua componență a redacției. Încă din prima lună a anului 1958 („Tînărul scriitor" își încetase activitatea, iar bugetul său remis „Luceafărului") m-am apucat de lucru sub conducerea lui Mihu Dragomir, fondatorul revistei. Pornind de la programul publicației, s-au căutat rubrici noi, variate, apoi o nouă formulă grafică. In acest scop s-a apelat la nenumărați specialiști. Concursul însă a fost cîștigat de Romulus Zaharia, care apoi a fost inclus în componența redacției. Primul număr al „Luceafărului" fusese încheiat și gata de apariție în februarie, dar „startul" întîrzia. Apoi întîrzierea s-a transformat în tergiversare. N-am cunoscut niciodată cauzele adevărate ale acestei tergiversări. Abia în luna a șaptea a anului 1958 „Luceafărul" a prins să strălucească în constelația revistelor literare din țară. Răsfoiți primul număr al revistei. Începînd cu prima pagină și încheind cu ultima veți afla nu numai scrisul lui Mihu Dragomir, ci și sufletul său dăruit destinului literelor române.

Bucuria apariției primului număr ne-a fost însă umbrită de nedreptatea făcută fondatorului revistei. Cineva, nefiind de acord ca Mihu Dragomir să treacă drept redactor-șef al revistei pe care o concepuse, a născocit o formulă de conducere sui generis. Un comitet cu un conducător onorific și cu cîțiva membri activi, care, pe rînd, urmau să îndeplinească pe durata unui trimestru funcția de redactor-șef. O revistă care pornea la drum purtînd pecetea unei personalități distincte — Mihu Dragomir — puțin cîte puțin avea să se depersonalizeze. Vă închipuiți durerea adîncă a poetului. Noi însă, colaboratorii lui, l-am considerat mai departe conducătorul „Luceafărului". La suferințele acestea ale lui Mihu s-au adăugat altele noi de altă natură, și de care aveam să iau cunoștință abia după sfîrșitul său prematur.

De aceea cred că astăzi, cînd aniversăm 20 de ani de la apariția primului număr al „Luceafărului", se cuvine să evocăm numele fondatorului.

Haralamb Zincă

Apele de aur

Era într-o vreme de lemn pictat cu tinereţe. Zile fericite, cînd umblam cu buzunarele pline de manuscrise. La **Luceafărul** am înţeles pentru prima oară că pot să fiu sau că sînt scriitor. Şi de douăzeci de ani, toate sau aproape toate corăbiile închipuite de sufletul meu intră în apele de aur ale acestei reviste. Chiar şi-n rarele clipe cînd am plecat de-acolo supărat, jurînd să nu mă mai întorc, frunzele celui mai alb mesteacăn al meu sunau ca o dragoste aproape nepămîntească lîngă această stea a zorilor unde de-atîtea ori m-am simţit şi am fost prinţul de rouă. La **Luceafărul**, ca şi pentru atîţia prieteni dragi, creşte pentru mine, între litere, un fir de iarbă, care e firul de mamă şi de nemurire al lumii. La **Luceafărul** am învăţat scrierea cu inima a punctelor cardinale. Acolo am văzut minji adormiţi între două fîntîni, fîntîni zugrăvindu-se ca zvîcniri de lebădă între rugi de iederă roşie, ziduri iluminate de păuni, păuni născîndu-se din luna ce-nverzeşte într-o seară de aprilie şi seri de aprilie aşternîndu-se pe toate zilele anului. Niciodată n-am fost mai aproape de mine şi de oameni ca în tinereţe cînd suiam treptele spre **Luceafăr.**

Fănuş Neagu

Şezătorile noastre

O evaluare atentă şi complexă a multiplelor contribuţii ale revistei *Luceafărul* la dezvoltarea literaturii şi culturii române în genere va pune în lumină, aşa cum am mai avut prilejul să subliniez, abordînd această problemă, fapte şi direcţii care îi conferă un loc unic în istoria noastră literară din toate timpurile. Nu în virtutea unui entuziasm firesc pentru cel mai tînăr membru al echipei redacţionale fondatoare, ci, respectînd adevărul confirmat de cele două decenii de activitate prodigioasă, cîte se împlinesc în aceste zile de la memorabilul eveniment al apariţiei, se poate spune că *Luceafărul*, prin linia nouă pe care a afirmat-o în promovarea spiritualităţii contemporane, a făcut epocă de pionierat, reuşind să realizeze o sinteză creatoare între tot ceea ce a avut mai valoros publicistica românească din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, implicit din primul deceniu de după Eliberare, şi orientările partidului nostru în acest domeniu al revoluţiei socialiste. Este meritul indiscutabil al *Luceafărului* de a fi intuit unele din elementele noii concepţii ce se configura asupra rolului literaturii socialiste şi de a fi lucrat în acest sens. Avînd ca principal animator un Mihu Dragomir, deopotrivă om al avangardei şi al echilibrului clasic, unind în mod organic elanurile celei mai tinere generaţii cu experienţa unor iluştri înaintaşi pentru care colaborarea la *Luceafărul* a devenit o perioadă fertilă din creaţia lor, revista şi-a cîştigat repede un public cititor care a încurajat-o inimos pe drumul ce şi-l croia singur de la număr la număr. Făcînd din deschiderea către public un punct de onoare al programului ei, o profesiune de credinţă aş spune. *Luceafărul* a creat un adevărat sistem de contact cu cititorul, de la şezătoarea literară şi dezbaterea de cenaclu la deplasările cu caracter documentar, soldate cu valoroase pagini de poezie şi publicistică, inspirate nemijlocit din realităţile cunoscute de scriitorii, cu precădere tineri. Hotărîtor a fost în acest sens faptul că printre principalii susţinători ai noii reviste se numărau scriitori cu o adevărată vocaţie a contactului direct cu cititorul. Mihu Dragomir mărturisea o dată că e în intenţia sa să scrie nişte „însemnări ale unui trubadur", idee care ar merita materializată, întrucît şezătorile literare, aşa cum erau ele concepute şi organizate de *Luceafărul*, oferă prilejul relevării unor experienţe literare unice, pline de farmec şi de entuziasm, în desfăşurarea cărora nu ştiai

ce să admiri mai întîi : noblețea plină de stimă a cititorilor sau emoția și receptivitatea confraților față de miile de oameni care în orele de după muncă în uzină sau la cîmp, în școală sau facultate veneau să ne asculte și să dialogheze cu noi. Dintr-o fulgerare de gînd, iată cîteva clipe care au rămas : la Piatra, în județul Teleorman, în februarie 1962, la o întîlnire au venit cîteva mii de oameni și, cum pe atunci, căminul cultural de astăzi era abia în construcție, manifestarea a trebuit să se țină direct în șosea, în fața comitetului comunal de partid. S-a adus o masă pe care a trebuit să ne urcăm rînd pe rînd pentru a putea fi văzuți și auziți cît de cît (căci nici microfon de amplificare nu exista), lecturile literare alternînd cu luările de cuvînt spontane ale țăranilor referitoare la realitățile comunei lor, ca și la literatură. Noi nu eram decît trei oameni : Mihu Dragomir, Corneliu Leu și subsemnatul. La Leșul Ursului, pe Dorna, în gura minei prospăt dată în exploatare am citit ortacilor ieșiți din șut la lumina lămpașelor a căror flacără trebuia întețită spre a putea urmări textul. Tot în Moldova, pe șantierul de la Săvinești, într-o lungă baracă, pesemne în egală măsură sală culturală și cantină, a trebuit să citim la lumina a două lanterne într-o seară, întrucît instalația de lumină s-a defectat datorită unei furtuni năpraznice care a mai stîrnit și un mic incendiu la stingerea căruia am năvălit după aceea cu toții, auditori și scriitori. Dintre multele și neuitatele întîlniri cu publicul atît de receptiv din Moldova, una are un farmec deosebit pentru că întîia oară i-am pus și noi la cale o farsă lui Nicolae Tăutu, omul care dădea deopotrivă sare dar și dulceață deplasărilor noastre. Printre cărțile de croitorie proaspăt apărute pe atunci era și una al cărui prim autor semna N. Stănescu Tăutu. Cum la Suceava era programată o șezătoare organizată de comitetul local de femei, am rugat pe una din activiste să răspîndească printre cititoarele ce urmau să vină la această manifestare vestea că poetul Nicolae Tăutu de pe afiș e una și aceeași persoană cu unul dintre semnatarii respectivei cărți de croitorie. Să folosească deci prilejul pentru a-i pune întrebările cuvenite și a-i face sugestii. Șezătoarea era pe sfîrșite. Tăutu prin recitările sale le impresionase pînă la lacrimi pe ascultătoare încît uitaseră cu totul de cele casnice, astfel că farsa risca să fie ratată. Atunci am început să-i fac semne disperate amicei mele, activista, să îndemne femeile la dialog. Drept pentru care, spre stupoarea bădiței Eusebiu Camilar, Mariei Banuș, lui Dumitru Corbea și Mihu Dragomir, rînd pe rînd cîteva femei au început să-l laude pe atît de fascinantul nostru prieten că în răgazul dintre un volum de lirică, o piesă de teatru sau un scenariu de film s-a gîndit și la traiul lor cotidian, ușurîndu-l prin modelele atît de ingenios și practic concepute. Sufragii unanime au întrunit modelele pentru gravide. iar anunțata carte de croitorie pentru copii avea o desfacere sigură la Suceava. Nicolae Tăutu cu acea delicatețe sufletească inegalabilă și cu prezența de spirit proverbială avea să se antreneze în acest joc, să răspundă solicitărilor și chiar să dea autografe cu omagii de 1/2 întrucît respectiva carte, de care avusesm grijă să nu lipsească de la standul din hol, mai avea un autor. De cele mai multe ori, șezătorile noastre deveneau evenimente sărbătorești pentru localitățile unde se desfășurau. În cea mai mare comună din țară, la Dăbuleni, într-o amiază de iarnă vioroasă, aveam să fim întîmpinați încă de la marginea satului cu colăceri purtînd steaguri și avînd caii frumos împodobiți, ca la nuntă, din al cărei ritual luaseră și ploștile cu țuică fiartă din care ne-au îmbiat să luăm cîte o gură, ca să ne mai încălzim. În fața căminului cultural, după ce am străbătut tot satul încadrați de colăceri, un alai sărbătoresc avînd în frunte pe bătrînii satului, care au ținut și ei să ne întîmpine cu pîine aburindă, abia scoasă din testul instalat chiar acolo. Am mai fost de mai multe ori în sala acelui cămin cultural, dar niciodată nu mi s-a părut atît de ambiantă prin culorile de borangicuri, pînze, cojocele. Bătrînii care ne întîmpinaseră stăteau chiar în primul rînd și după fiecare lectură (din echipă făceau parte Dan Deșliu, Ion Brad, Ilarie Hinoveanu, Sina Dănciulescu și subsemnatul) nu se sfiau să comenteze cu voce tare cele auzite. Fiecare șezătoare era un bun prilej de cunoaștere sau reîmprospătare, în memorie, a unor realizări, locuri istorice, monumente. Astfel că încheindu-ne noi vizitele în mină și șezătorile din zona Gura Barza-Brad am ajuns la Țebea, să vedem mormîntul lui Avram Iancu și Gorunul lui Horia către miezul nopții. Din nou o lanternă a fost salvatoare și parcă pentru a da dimen-

siune evenimentului întreaga echipă, vreo opt inşi, ne-am prins de mînă şi am înconjurat Gorunul legendar. Ştafeta şezătorilor a fost preluată pe nesimţite de noile promoţii ale stelelor fără nume, ponderea documentară fiind sporită considerabil. Ne amintim cu plăcere de cîte ori ne întîlnim cei ce am luat parte la turneul de peste o săptămînă pe ruta Ploieşti — Brazi, Braşov — Tractorul, Hunedoara O.S.M., 2 Lupeni, Tg. Jiu — Peştişani, Craiova — Işalniţa, Curtea de Argeş — hidrocentrală. Dintre multele şi atît de variate privelişti ale muncii surprinse din adîncurile minelor de la Lupeni, pe coloanele de cracare de la Brazi, nimeni, desigur, nu va uita perforarea de cuptor de la O.S.M. 2 din Hunedoara, ultima de acest gen pe care acelaşi Ştefan Tripşa, prietenul nostru, avea s-o înlăture într-un timp record. Evenimentul, dramatic pentru oţelari, coincidea cu ziua de naştere a lui Adrian Păunescu şi inspiratul poet avea să-l imortalizeze într-o compunere patetică inclusă şi în chiar volumul său de debut „Ultrasentimente". De altfel, cărţile scrise după acest turneu aveau să sublimeze multe din impresiile şi trăirile acumulate. Acum cînd *Luceafărul* îşi rememorează drumul său, de două decenii, mi se pare de aceea intim necesar să evocăm şi aceste itinerarii lirice, purtate, cum scrie un confrate într-o dedicaţie :

Pe la şezători
Prin sate cu flori,
În veşnic colind
Tot luceferind.

Niculae Stoian

Erau nişte seri frumoase

Nu ştiu ce destinaţie va avea foarte curînd acea nacelă de la etajul al doilea al clădirii din Ana Ipătescu, care adăpostea redacţia acestei reviste prin anii '62—'68. Venisem acolo cu o servietă în care aveam macheta revistei pe care voiam s-o fac şi adusesem cîţiva oameni noi cu care mă gîndeam să dau o altă faţă publicaţiei. Nu ştiu în ce măsură această serie va fi înregistrată de istoria literaturii, dar acum, cînd cîţiva dintre copiii, pentru că erau nişte copii, de atunci au devenit adevărate vedete literare, parcă îmi spun că în aceşti şasea ani s-a întîmplat totuşi ceva. Prin acel birou pe care-l zugrăvisem în mai multe culori pentru a smulge din monotonie interioarele tip ale redacţiilor noastre, au defilat o seamă de personalităţi literare, începînd cu Vladimir Streinu, proaspăt venit de „undeva" şi pe care nu îndrăznea nimeni să-l publice, un Al. Paleologu, şi el în aceeaşi situaţie, mai amabil pe vremea aceea cu mine, din motive pe care le bănuiţi, sau un Petre Pandrea istovit moralicește de o mare nedreptate şi căutînd un spaţiu tipografic pentru a relua contactul cu un public care aproape îl uitase... Tot acolo sus, dacă nu mă înşel, în sala barocă a Casei Scriitorilor din Calea Victoriei, plină de oglinzi şi de un tineret boem care nu era deprins încă să discute liber, polemic, l-am zărit pentru prima oară pe un tînăr blond,

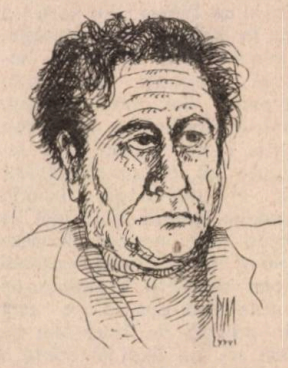

sfios, palid temător de aproape, cu nişte ochi puri, cum îi va fi avut la vremea lui Nicolae Labiş, aproape ascuzînd foile foşnitoare pe care voia să i le citesc sau să mi le citească, nu mai pot să precizez — într-o siluetă efeminată, pe marele poet de mai tîrziu, Ioan Alexandru. În acel birou, cu uşa mereu deschisă, exploda ca o mină cu explozia întîrziată din sfert în sfert de oră un ţărănoi cu ochelari, abia sosit la oraş, plin de poezie şi de zeităţi agreste, bombănitor ca Jupiter Tonans, mereu întunecat, mereu nemulţumit, un fel de berbece al redacţiei care dinamita în şedinţele redacţionale reputaţiile prestabilite cu aerul revendicativ al unuia despre care lumea încă nu aflase dar o să vadă ea : era Ion Gheorghe, poetul naţional de mai tîrziu, care şi-a asumat mitologia pelasgă şi ne-a adus la cunoştinţă că există o sculptură planetară pe care noi o ignorăm (între noi fie zis, nişte pietre fusionate de vînturi şi ape în vadurile riurilor noastre). Tot acolo, a apărut într-o după-amiază un alt băiat de la ţară, cu părul tuns scurt ca un boxer din anii '40, cu un aer clovnesc, mirat şi sarcastic. Era un fel de ocnă bătrînă, travestit deocamdată în adoles-

cent, cel care nu știu dacă auzise de Prévert dar care l-a tras la indigou pe românește, uimindu-i pe baladiștii solemni ai epocii. Era Marin Sorescu, fiul meu renegat, devenit dramaturg la imboldurile mele, atunci cînd începuse să ce autopastișeze. De el mă leagă amintiri aproape brutale și tocmai de aceea de neuitat. Scrisese **Iona** și un ambasador care-și făcea ucenicia scalpîndu-ne textele m-a pus să i-o scot din pagină de cinci sau de șase ori, nu mai țin minte. I se părea că-n piesa asta există o mie de capcane și după ce mă interoga de cîte trei ori cîte un ceas, punîndu-mă să-i povestesc ce drăcovenii vrea să zică autorul, dădea un bun de tipar infirmat rapid pe la miezul nopții, cînd noi, cu toții : eu, autorul, redactorii, corectura abia răsuflasem ușurați ; pe ploaie, pe trăsnete, în nopți senine cu asta îmi pierdeam timpul : să-l lămuresc pe tovarășul S (de la secret) ce-i cu **Iona** lui Marin Sorescu. N-o să vă descriu care a fost stupefacția responsabilului cu ștampila cînd a văzut că **Iona** apăruse, că trecuse o săptămînă și că nu-l chemase nimeni să-l tragă de urechi. Tovarășul S a avut atunci revelația curajului său : se-ncionchinase, dădea mîna cu subalternii, parcă cîștigase la loto premiul cel mare, într-un cuvînt, piesa lui Marin Sorescu îl întinerise cu zece ani. Ca să vezi...

Tot în sala aceea, tapisată cu mătase roșie, prin fumul de țigară pe care ferestrele deschise iarna și vara abia reușeau să-l expurgheze, cred c-am zărit de puține ori silueta serafică a lui Nichita cel blond, cu capul lui de heruvim. Se ascundea undeva, în fundul sălii, asculta ce asculta și, cînd îmi venea mie mai bine, îmi strica ploile. După bunul său obicei bizantin, lăuda pe toată lumea. Dacă poetul ixulescu scria ceva despre, să zicem, oceanul sideral, Nichita o lua pe la Ploiești, ținînd un adevărat curs de poezie într-o limbă nemaipomenită, plină de metafore care mă uluiau. Bineînțeles nu era vorba de nici un fel de poet ixulescu. Trubadurul celest ținea liturghia lui pe care toți o ascultau cu gurile căscate. Probabil că așa o beau la Sfîntu Sava, în urmă cu un veac, dascălii greceștí cînd evocau Parnasul...

Dintr-o coasă — că aveam o masă a prezidiului pe care trona un vas borțos plin cu apă (epigramă vie la adresa celor din fața mea care se strecurau din cînd în cînd jos, la madam Candrea, ca să-și încarce bateriile) — sărea asupra mea un fel de matahală tînără, cu gestul lui Danton, interpelîndu-mă cu o violență care-mi plăcea al dracului dar n-o spuneam, contrazicîndu-mă, rezemîndu-se de spătarul scaunului din fața lui și vorbind cîte o oră : Adrian Păunescu. Ca să mai rîdem, îmi permiteam glume pe care le regretam, dar asta se purta la cenaclul **Luceafărul** : „Fii drăguț, Păunescule, nu vorbi din patru labe ! El nu se supăra și-mi trîntea cîte una să mă usture la lingurică. Lumea nu mai știa ce să creadă. Se întorseseră lucrurile cu susul în jos : unde era autoritatea mea de conducător, de redactor-șef, de scriitor cu reputație și așa mai departe... Nu înțelegeam că de fapt eram martorii democratizării lente a vieții literare care cunoscuse pînă atunci numai condamnați, mareșali ai literelor și îndrumători cu beți-gașul. Cred că Păunescu a fost cel mai mare spărgător **de gheață al acelei epoci.** Tocmai prin îndrăzneala lui de a riposta, prin curajul de a avea o opinie, chiar dacă era greșită sau absurdă, cum **i se mai întîmplă și astăzi.**

Erau niște seri frumoase. Pe vremea aia nu erau folk și ghitare, dar opiniile se schimbau cu violență și poeții erau jumuliți bine de tot, trimiși acasă măcar cu unele învățăminte dacă nu cu promisiunea unei publicări în paginile ospitaliere ale acelei reviste de atunci, care contrazicea severitatea plicticoasă a altora și care se transformase într-o arenă a faptelor literare. În paginile ei s-au publicat pentru prima oară, după mulți ani, răspunsuri ale unor scriitori atacați în acele pagini, răspunsuri care-și găseau loc în aceleași coloane. Faptul era atît de surprinzător, încît fusesem aproape obligat să scot unele materiale pentru că polemica părea un lucru interzis. **Luceafărul** avea atunci o respirație bărbătească, patimă, știa să nege cu frenezia cu care afirma. Tot acolo poate și-au găsit loc multe cruzimi. Cu siguranță că s-au săvîrșit și multe nedreptăți. Dar ce frumoasă recoltă a răsărit din acele pagini pe care le țin legate între niște coperți de carton ! Aproape că nu-mi vine să cred că tot ce are mai bun literatura tînără din zilele noastre și-a făcut ucenicia într-o suită mereu mirobolantă.

Cine vrea să se convingă că **Luceafărul** de atunci trăgea o brazdă nouă într-un cîmp al literelor încremenit nu are decît să se întoarcă în acele pagini și la acei ani.

Eugen Barbu

(Din volumul „O luptă pierdută").

La răsărit de „Luceafărul"

Aş vrea, dacă omenescul din mine mă va lăsa, să evoc începuturile revistei *Luceafărul* sau unele aspecte din anii în care am slujit-o, nu cu memoria inimii, ci cu aceea a lucidităţii, deşi am îndoieli că, în asemenea cazuri, luciditatea rece, detaşată, poate fi mai obiectivă şi mai dreaptă decît inima, decît participarea intens afectivă, deci implicit subiectivă. Prin 1959, nevoia unei reviste bune, vii, prestigioase, cu un program înnoitor, practic şi patriotic, capabilă să descopere talente noi şi să le impună, plutea pretutindeni în aer. Cel care a captat de pe cerul spiritualităţii noastre această nevoie obiectivă, după lungi eforturi depuse împreună cu un grup de prieteni mai tineri, a fost admirabilul arhitect de presă şi cultură, poetul Mihu Dragomir, care scrisese pînă atunci *Gînduri prăfuite* (1935), *Rugă de ateu, adică vorbe despre orînduieli şi cîrmuitori* (1938), *Prima şarjă* (1950), *Stelele păcii* (1952), *Tudor din Vladimiri* (1954), *Pe struna fulgerelor* (1955), *Războiul* (1954), *Întoarcerea armelor* (1959). Deşi uitat astăzi cu atîta încăpăţînare şi diabolică strategie critică, Mihu Dragomir era un spiritus-rector, o inteligenţă activă, un animator cultural, în sensul cel mai bun al termenului, o personalitate catalizatoare, un mare patriot şi un poet autentic. A fost un poet stimat, deschizător de drumuri în lirica nouă, un poet piatră de hotar în cultura românească socialistă, de pe care ingratitudinea unor oameni, aversiunea altora,

i-a şters numele cu forţa ploilor torenţiale. Viitorul, cu acea obiectivitate obligatorie pentru istoria literară, îl va rescrie din nou, nu numai pe o piatră de hotar, ci pe un monument. Lucrul acesta s-ar înţelege bine, dacă s-ar putea arăta foarte răspicat şi direct ce a însemnat în climatul acela spiritual apariţia *Luceafărului*. Era un climat în care mulţi modernişti, purişti, evazionişti, teribilişti de mai tîrziu slujeau cu fanatism la altarul dogmatismului, exclusivismului troglodit, în care, în loc de poporul român, limba sau cultura română se spunea numai pronumele posesiv *nostru* sau *noastră* care începuseră să aibă o valoare semantică mai vagă decît *res, rei* în limba latină, fiindcă putea însemna aproape orice. De la titlul revistei şi de la articolul program, pe care l-am discutat cu Aurel Martin şi Mihu Dragomir o noapte întreagă în biblioteca lui, pînă la titlul rubricilor şi orientarea generală a revistei, în contextul respectiv, *Luceafărul* era o regăsire a identităţii noastre culturale, o implicare lucidă a creaţiei în marile probleme ale specificului naţional, afirmarea răspicată a unor idei fundamentale, de care a depins în toate timpurile supravieţuirea fiinţei noastre naţionale. Au fost principii sfinte cu care prima echipă a *Luceafărului* n-a făcut nici o tranzacţie, chiar dacă uneori i-a supărat pe unii care se instalaseră ca pentru eternitate la hăţurile culturii noastre naţionale, deşi strîmbau din nas că le miroase prea mult a oaie şi a opinci, şi-a plug, şi-a coada vacii, şi-a frunză verde, şi-a doină, şi-a păcură şi cărbune. Din dîra de foc şi lumină lăsată de Eminescu şi de revista *Luceafărul* de la Sibiu pe cerul literelor Mihu Dragomir şi cu el prima grupare a revistei de la care sărbătorim azi 1 000 de numere, au luat cu un gest prometeic jar ca să aprindă literele noului *Luceafăr*. Azi poate părea o metaforă ceea ce atunci era o credinţă. O lucidă şi nestrămutată credinţă. Prin această revistă, drumul paşoptist patriotic şi naţional al *Daciei literare*, reintra, după o dureroasă absenţă, în fluxul culturii româneşti, cu grija şi stima pentru trecutul nostru istoric, pentru viaţa şi creaţia artistică a poporului român ; pentru frumuseţea limbii sale. Cultivînd specificul nostru naţional, nu uităm, firească, de contribuţia altor culturi la patrimoniul culturii universale. Ne plăcea tuturor, de pildă, să cultivăm în modul cel mai entuziast îndrăzneaţa şi originala poezie sovietică, Maiakovski şi Esenin, în primul rînd, şi apoi, cum era firesc, la o revistă tinerească, pentru tineret, poeţii tineri pe-atunci Vinokurov, Evtuşenko, Vosnesenski ş.a. Mihu Dragomir, Niculae Stoian, Teodor Balş şi Violeta Zamfirescu traduceau cu pasiune din asemenea poeţi şi noi îi comentam cu stimă şi legitimă participare. În general, poezia bună, autentică, din ţările socialiste era sistematic prezentă în paginile revistei. La fel stăteau lucrurile cu

poezia antifascistă, progresistă, umanistă, de valoare artistică indiscutabilă din alte literaturi: franceză, spaniolă, italiană, americană. E adevărat, n-am publicat fără discernămînt. Nu fiindcă nu cunoșteam și alți poeți ori scriitori, ci fiindcă ne apăram o credință estetică și fiindcă țineam la o elementară demnitate națională, la mîndria geniului nostru național. Deliberat se evitau ploconirile provinciale față de alte culturi, din multiple cauze mai mult sau mai puțin obiective. Țineam să fim noi înșine, comuniști români, care creau o cultură nouă, socialistă la ei acasă și, în primul rînd, pentru acest popor, pentru această mare familie socialistă formată din români, maghiari, germani, sîrbi și din alte naționalități care ne-am împărtășit împreună din dulceața și amarul acestor pămînturi. *Luceafărul* a pornit la drum cu un crez limpede. L-a ilustrat în articole teoretice și prin creația beletristică propriu-zisă.

În acest crez intrau dorința de a fi utili poporului și spiritualității naționale, dorința de continuitate a culturii române, de deschidere față de alte culturi. Cu toate acestea, revista a fost stropită nu o dată cu fel de fel de epitete, dar și încurajată cu o stimă și o dragoste fără egal de publicul cititor și de către colaboratorii foarte tineri sau foarte vîrstnici pentru noi, ca M. Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, V. Eftimiu, Mihail Sorbul, Tudor Vianu, Al. Philippide, Nagy Istvan, Alfred Margul Sperber, Oskar Walter Cisek etc. Orice s-ar spune, o revistă este mai întîi o personalitate. Personalitatea a fost Mihu Dragomir pentru început. Aceasta polarizează în jurul ei un colectiv. Colectivul din jurul lui Mihu a fost ca o familie. Unit, loial, devotat revistei. Primul nucleu spiritual al *Luceafărul* s-a pulverizat. Colectivul s-a destrămat pentru a se recompune sub alte conduceri. Și tot așa de cîteva ori de-a lungul existenței sale de 1 000 de numere. Au fost perioade cînd *Luceafărul* s-a ascuns în nori grei pentru cel ce scrie aceste rînduri și a asistat la răsăritul lui, dar orice-a fost nu m-am gîndit niciodată la apusul lui. Din păcate uneori *voci* **foarte nelibere** îi doresc stingerea.

Mi se pare de necrezut, de conceput. Cine stimează cu adevărat cultura nu poate sufla cu răceală nici într-o lumînare, pentru a aduce întunericul, dar într-un Luceafăr ?

Ion Dodu Bălan

PARODII DE DAMIAN URECHE

Balada Aradului

După MIRCEA MICU

Aradul meu, Aradul meu picant,
În care, tainic, mi-a fost dat să scriu,
Talentul meu s-ar fi făcut neant,
De n-ai fi fost cu mine grijuliu.

Mai mirosea a U.T.A. și-a Șiria
Cînd am bătut Metropolei la uși,
La Mogoșoaia mă minca pustia,
De nu-l aveam ca sprijin pe Fănuș.

Și slujbă bună am, dar nu-i mirare,
Cînd spune mama că-s poet, nu știu.
La vila scriitorilor, la mare
De multe ori mă simt ca un nabab.

Și pescuitul merge, cînd am timp,
Mai prind cîte ceva, la o adică ;
Guvizii de la Neptun și Olimp
Cu bățul cînd mă văd, îmi știu de frică.

Aradule, eu nu te uit niciCînd,
Mă umpli de-amintiri precum un stup,
Spre Micălaca de trimit vreun gînd,
Pe tine cu evlavie te pup !

Descîntec de nuntă

După CONSTANȚA BUZEA

String părinții buzele.
Vino, vînt, și plînge-le !
Se mărită bluzele,
Se însoară sîngele.

Dăm sarmale focului,
Poate-n ciuda bradului.
Intră-n miezul jocului
Chiar și talpa iadului.

Dans de-a valma,
dans lumesc,
Alandala, fraților,
De invidie pocnesc
Ochii divorțaților !

Ris în pragul plîngerii,
Trifoind lucernele,
Se însoară îngerii,
Se mărită pernele !

Mirii parcă merg pe roți,
Răsfățați destinului,
Cînd tronează peste toți
Dinastia vinului.

S-au umflat burdufele
Pe fripturi cu scripete,
Se mărită rufele,
Se însoară țipete !

Dintr-un posibil jurnal de critic

1. CUI ÎI E FRICĂ DE CRITICA TÎNĂRĂ?

Socotind că n-a sosit încă momentul (dar, oare, va sosi vreodată ?) să-mi redactez „amintirile de la Luceafărul", mai limitez acum să dau curs doar cîtorva notații de natură confesiv-reflexivă, a căror temă vizează ceea ce aș numi raporturile mele de critic și redactor cu tinerii critici colaboratori permanenți ai revistei noastre. Mărturisesc cu toată sinceritatea că nu aș fi luat o asemenea decizie dacă, așazicînd momentul literar actual n-ar fi cerut-o imperios. Vreau, anume, să spun că mă simt implicat într-unul din cele mai paradoxale „procese" din cîte mi-a fost dat să identific în ultimele decenii, intentat spiritului critic autentic. Ceea ce, evident, mă obligă să fac mărturisirile și precizările de rigoare, menite, sper, a limpezi cît de cît „cazul". Oricît ar părea de absolutizantă, fac afirmația potrivit căreia poate că cel mai semnificativ eveniment înscris în analele criticii românești din ultimul deceniu este acela marcat de pătrunderea (spectaculoasă, decisă și de lungă durată) în sfera vieții literare a strălucitei promoții de interpreți foiletoniști promovați, cu consecvență dar și cu grav simț de răspundere, în paginile revistei, „Luceafărul". Dacă mă gîndesc puțin la împrejurările concrete în care a avut și mai are loc încă acest surprinzător (pentru mulți) evident, constat cu înfiorată mirare, că este vorba despre una din acele fericite și foarte rare întîlniri ce au loc între solicitările iminente ale realității obiective și generozitatea guvernată de legi inefabile, aparținînd spiritului creator autohton de a răspunde exact la momentul potrivit respectivelor solicitări. Mai direct spus : este în firea lucrurilor ca într-un moment în care, pe de o parte, creația literară românească actuală, deplin stăpînă pe propriile-i potențe, înregistrează o excepțională ascensiune valorică și, în care, pe de altă parte, recepția ei critică, altfel calificată, matură și subtilă, suferă, totuși, pe anumite porțiuni din pricina modului de lucru cu „ușile închise", în spatele cărora, pasă-mi-te, ar fi investiți cu dreptul de a oficia și chiar a decreta, doar cîțiva aleși ai domeniului, apăruți în deceniile anterioare, spun, deci, că este în firea lucrurilor ca într-un moment literar stăpînit de o asemenea antinomie de esență, potrivnică manifestării libere a spiritului critic, să se ivească soluția capabilă a contribui la reașezarea vieții literare în albia normală. Or, trebuie arătat că soluția în cauză rezidă în vital necesara spărtură făcută în circumferința acestui cerc perfect închis, minuțios betonat, tocmai de către „noul val" critic al cărui punct de greutate este asigurat, indiscutabil, de strălucita „formație" găzduită în paginile „Luceafărului". Cît despre împrejurarea că tocmai revista noastră se dovedește a fi locul bulversantei confruntări, nu trebuie să mire prea mult, fie și numai pentru că însăși menirea ei de publicație preocupată constant de identificarea și promovarea scriitorului tînăr, implicit, a noului, îi incumbă o atare poziție deschisă. Că redacția revistei, prin conducerea și prin secția ei de critică, în cunoștință de cauză, trece cu mult dincolo de obligațiile uzuale, de litera declarațiilor de principiu, stimulînd din toate puterile o asemenea acțiune de radicală primenire, iată o altă fațetă a problemei în legătură cu care ar fi bine să-i lăsăm a judeca de-i drept sau nu ce facem pe cei ce ne vor urma.

Care sînt reacțiile tipice față de un asemenea fenomen realmente resurecțional nu mai constituie, deja, un secret. Ca unul care, prin forța împrejurărilor, (fericită împrejurare dar și bogată în „bucurii" personale dintre cele mai palpabile !) cunosc prin participare directă evenimentul, mi-aș îngădui să relev doar cîteva din aceste tipuri de reacție. Iată, doi sau trei pretinși pontifi ai criticii se arată de-a dreptul consternați constatînd că noii veniți dau semne de „indisciplină", abătîndu-se de la regulamentul de subordonare, pro priu, zice-se, raportului

dintre maestru și emul. Drept urmare, de unde într-o clipă de sinceritate cu sine unul din „pontifi" declară în scris că ar fi fericit să elaboreze o publicație de critică avîndu-i alături pe foarte tinerii și talentați învățăcei, nu peste multă vreme, depunînd un zel și o vehemență demne de cu totul alte cauze, face tot ce-i stă în putință, indiferent de împrejurare, spre a ne convinge că, nici mai mult nici mai puțin, aceiași (foști) învățăcei sînt bîntuiți de toate relele caracterului uman, acuzîndu-i, totodată, de desăvîrșita absență a vocației critice. Un alt pretins pontif (care în ultimii zece-cincisprezece ani nu a scris mai mult de zece-cincisprezece articole despre literatura actuală, și pe acestea știe domnia-sa bine de ce le-a scris !), de asemenea, puternic șocat, publică un articol, chipurile, despre teorie și practică în critică, în care nu numai că eludează complet morala dictonului „lupus in fabula", acuzînd pe alții de dogmatism, ci în același loc întocmește liste strategic dichisite de nume, reprezentînd, în viziunea sa cu totul „obiectivă", „dezinteresată", „adevărata critică" de azi, inclusiv pe cea tînără, și-i trece (cu avertisment !) sub tăcere pe incomozii (foști) învățăcei. A atrage atenția asupra faptului că adevărata critică tînără de azi, în concepția autorului acelui articol este reprezentată exclusiv de oameni care scriu (din cînd în cînd) despre orice numai despre literatura română contemporană nu, reprezintă un act cu totul superfluu. În fine altul (sau alții) dintre aceeași pretinși pontifi ai criticii simulează că nu știu despre ce este vorba, că, adică nu a auzit despre existența acestor critici tineri și că, de fapt, atenția sa este reținută de cutare ori cutare recenzent obedient, lipsit de orice personalitate, care, știe toată lumea, răspundea prompt la comenzile „maeștrilor", lăudînd în chip penibil ce „trebuie" lăudat și masacrînd fără scrupul tot ce „trebuie" masacrat.

2. ELOGIU SPIRITULUI CRITIC TÎNĂR

Cît de profund adevărat este adagiul care ne spune că avem dreptul a ne bucura de propriile noastre înfăptuiri în măsura în care sîntem capabili a ne bucura de înfăptuirile semenilor noștri, îmi dau seama, cu uimită emoție, și acum cînd îmi propun să mă refer la un fapt anume înscris pe axa a ceea ce, dacă îmi este îngăduit, aș numi „povestea" existenței mele de redactor la secția de critică a revistei „Luceafărul" timp de peste zece ani. Constat, așadar, că din noianul de întîmplări, imagini și impresii (vai, nu puține dintre ele pe veci înghesuite, cu disperat efort de voință sufletească, în cele mai ascunse unghere ale îndurătoarei mele memorii) solicitate a mă sprijini în lucid-patetica dorință de a omagia venerabila și (totuși !) adolescentina vîrstă a revistei noastre, marcată de apariția numărului UNA MIE, își dau ghes, acaparîndu-mi conștiința, mărturisesc, peste măsură euforizată și sentimentalizată, numai acele întîmplări, imagini și impresii, care așa-zicînd, dezinvindualizîndu-mi eul, mă proiectează, intelectual-biografic este, în miezul acelor evenimente care prin conținutul lor palpabil dau întreaga măsură a faptei noastre literare, adică faptei ce aparține atît membrilor redacției, cît și colaboratorilor celor mai devotați și mai apropiați. (O paranteză : a fi colaborator devotat și apropiat al revistei noastre mai ales în ultimii ani, iată o temă asupra căreia, sînt sigur, cei ce ne vor urma se vor apleca nu numai cu neștirbit interes dar și cu neistovită curiozitate în ceea ce privește efortul de apreciere justă a raportului dintre cauză și efect, dintre adevăr și legendă). Mărturisesc deschis că dacă se pune chestiunea de a numi direct unul din aceste evenimente nu-mi este deloc greu să o fac. Aceasta întrucît există unul care, din punctul meu de vedere, ca redactor al secției de critică, se detașează în chip spectaculos, asumîndu-și-le, prin caracterul lor de *summa*, pe toate celelalte. Este vorba, desigur, de înscrierea pe agitata, incomoda și chiar iritanta traiectorie aparținînd spiritului critic cultivat de „Luceafărul" în ultimii aproape zece ani a strălucitei „echipe" de tineri interpreți ai actualității literare românești alcătuită din Mihai Coman, Dan Alexandru Condeescu, Sultana Craia, Paul Dugneanu, Valentin F. Mihăescu, Dan C. Mihăilescu, Artur Silvestri și Doina Uricariu. Este, poate, îndrăznesc să afirm, cel mai de seamă „accident" înnoitor suferit de „istoria vie", a criticii românești din ultimul deceniu. Și nu am nici o îndoială că multe și importante isprăvi circumscrise aceluiași domeniu, în anii ce vin, vor purta pecetea inconfundabilă a spiritului critic edificat de ceea ce se va numi, eventual, noua critică tînără „Luceafărul" '80. Care sînt elementele constituiente ale acestei adevărate noi mișcări în critica

actuală, iată întrebarea la care se poate răspunde dacă nu foarte doct, în schimb, cu nedisimulat entuziasm analitic. Pe fondul unor vocații individuale dovedind o puțin obișnuită substanțialitate, un incoruptibil atașament față de ideea cunoașterii și înțelegerii, pe cît cu putință, a întregii literaturi române de azi și din trecut și o derutantă (pentru cei care nu-i cunosc sau nu doresc să-i cunoască) detașarea față de micile mari incoveniente ale nu tocmai reconfortantei atmosfere din viața literară, acești tineri și autentici intelectuali nu înțeleg să facă altceva decît critică literară. Acesta este unicul punct comun din programul lor de lucru, încolo fiecare cu zestrea inalienabilă a felului său de a fi: Mihai Coman, spirit sistematic, savant și ceremonios tranșant, Dan Alexandru Condeescu, spirit ardent, pasional și imprevizibil în reacții; Sultana Craia, spirit aparent liniștit, politețe avertizantă a frazei critice; Paul Dugneanu, spirit analitic de o subtilitate aproape imperceptibilă, necontenit cenzurat de o suspiciune „criticistă" (în sens kantian!) aproape... feminină; Valentin F. Mihăescu, spirit împătimit pentru analiza dinamic minuțioasă, dominat de neistovita dispută interioară ce are loc între „vocea" simțului de măsură, obiectivarea, și aceea a abandonării, fără măsuri de precauție, în plasa beatitudinii polemice; Dan C. Mihăilescu, spirit fantast și frenetic, capabil de eforturi intelectuale uimitoare, dispus a se angaja la cele mai himerice proiecte, fără a ne face, totuși, să credem că cel puțin o parte din ele nu vor fi duse la bun sfîrșit; Artur

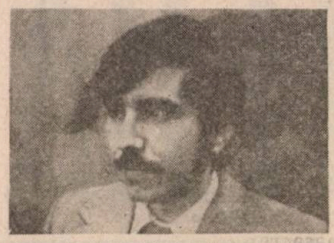

Silvestri, spirit mateian, în variantă, aș zice, „democratică", îndescendență călinesciană, dezinvolt și prețios, retoric și fastuos, grațios și incisiv, într-un cuvînt, impunătoare alură de critic artist; Doina Uricariu, spirit de o luciditate febril poetică, dăruită cu o capacitate asociativă și disociativă amețitor barocă, dispusă a intra în lumea poeziei confraților pînă la uitarea totală de sine.

Și încă ceva: luînd seama la zarva cu atîta obstinație întreținută de o bună bucată de vreme în jurul acestei „echipe" de tineri critici, mă gîndesc că nu e cu totul nepotrivit să vorbim de un adevărat complex al spiritului critic tînăr de la „Luceafărul", căruia îi cad victime numeroșii nemulțumiți ce își fac cunoscută poziția cum pot și pe unde pot. Nu susțin neapărat că întrunește atributele unui argument „științific", dar înclin să cred că și acesta e un simptom demn de reținut în împrejurarea că dorim să privim lucrurile direct în față.

Nicolae Ciobanu

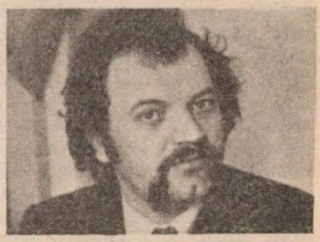

LITERATURA

ISTORIE VIZIBILĂ ŞI ISTORIE

Literatura s-a inspirat adesea din zestrea de fapte care nu intră în atenţia istoricului oficial. Acestea oferă literaturii un cîmp de acţiune mai larg şi mai ales o libertate pe care didacticismul manualului de istorie i-o poate sufoca. Astfel de cărţi nu resping documentarea şi nici respectul adevărului istoric. Dimpotrivă, ele îşi fac din investigaţie un titlu de cinste, dar ele se îndreaptă cu precădere către istoria ascunsă, părăsită în documente şi tradiţii din varii motive. Un exemplu concludent este documentarea atentă făcută pentru ciclul de romane Regii blestemaţi, **scris de Maurice Druon, cercetare de arhivă la care au participat alături de autor Pierre de Lacretelle, Georges Kessel şi alţii. Ceea ce nu l-a împiedicat pe Maurice Druon să se lase în voia fanteziei acolo unde simţul său romanesc i-o cere.** Regii blestemaţi **se bizuie însă fundamental pe documente autentice şi se îndreaptă mai ales către faţa ascunsă a lucrurilor. Romanul urmăreşte conflictul dintre regele Franţei, Filip cel Frumos, şi Ordinul Templierilor, condus de Jaques de Molay, ca şi consecinţele în timp ale acestui conflict. Prestigiul acestui ordin călugăresc cruciat era mare după cum ne-o spune Maurice Druon în romanul său :**

„Numele de templier era pe atunci de ajuns ca să evoce meleaguri depărtate şi fapte de vitejie, corăbiile cu pînze umflate îndreptîndu-se către Orient, ţările în care cerul e veşnic albastru, galopul călăreţilor prin nisip, comorile Arabiei, prizonierii răscumpăraţi, oraşele cucerite şi prădate, cetăţile cu scări uriaşe zidite la marginea mării. Se povestea chiar că templierii aveau porturi

NECUNOSCUTELE ECUAŢIEI CANTEMIR

Scriitorii n-au fost doar contemplatori ai societăţilor secrete, ci uneori, chiar membri ai acestora. Într-un studiu despre Ştiinţa sacrosanctă a lui Dimitrie Cantemir, Lucian Blaga scrie despre savantul domnitor al Moldovei următoarele :

> **„O luminoasă slavă de om învăţat şi-a făcut Cantemir încă din viaţă fiind, pretutindeni pe unde-a umblat, iar prin legăturile sale şi în ţări pe unde n-a umblat. El sta în corespondenţă cu oameni de copleşitoare autoritate ai epocii, printre alţii cu Leibnitz, polihistorul cel mai prodigios al acelor ani, a cărui efigie Cantemir o reproduce în dimensiuni mai locale şi în condiţiile răsăritului nostru. E de presupus apoi că Dimitrie Cantemir s-a folosit pentru întemeierea legăturilor sale cu oamenii din Occident şi de alte mijloace : nu este tocmai exclus ca asemenea motiv să-l fi îndemnat să se înscrie într-un ordin spiritual secret cum e acela al ros-crucianilor, care-şi aveau fără îndoială masoneria lor. Ca membru al ordinului de Rosa-Cruce, Cantemir a avut desigur ocazia să cunoască o doctrină iniţiatică, ce a exercitat o serioasă influenţă nu numai în veacul al XVIII-lea, ci şi mai tîrziu. E păcat în orice caz că nu se ştie aşa-zicînd nimic despre activitatea lui Cantemir în calitatea sa de rosi-crucian şi nici despre legăturile ce le întreţinea cu ordinul. I-au fost oare de vreun folos aceste punţi la dobîndirea titlului de principe al „imperiului roman", sau atunci cînd a fost ales membru al Academiei de la Berlin ? Este aici o întrebare la care sîntem îndreptăţiţi, dar care deocamdată nu are nici un răspuns".** (Izvoade).

ȘI SOCIETĂȚILE SECRETE

ASCUNSĂ

tainice, de unde se îmbarcau pentru continente necunoscute".

Templierii reprezentau pentru contemporani victoria, bogăția, inițierea. Pentru Filip cel Frumos al Franței Ordinul templierilor nu însemna decît o a doua putere în stat care trebuia înlăturată. Aceasta este intriga romanului Regii blestemați. **15 000 de cavaleri templieri sînt puși sub acuzație, iar averile ordinului trec în visteria Franței. Procesul început în 1307 se sfîrșește în 1314, cu arderea Marelui Maestru al ordinului, care de pe rug afurisește pe rege și pe acoliții lui, pedeapsa urmînd să treacă și asupra urmașilor. Romanul înfățișează felul în care celebrul blestem se înfăptuiește. Nu este însă vorba de miracole. O parte a călugărilor refugiați pe la sate, adăpostiți în mănăstiri, trecuți sub protecția regelui Aragonului perpetuează viața ordinului trecut în ilegalitate, reorganizat în taină pe vechile lui principii. Fosta organizație a templierilor devine în Franța o rețea ascunsă cu un rol decisiv în înfăptuirea „blestemului" lui Jaques de Molay. Ciclul romanesc al lui Maurice Druon ne oferă imaginea constituirii unei societăți secrete.**

Trebuie să recunoaștem că știm prea puțin despre viața și personalitatea lui Dimitrie Cantemir. După cum știm prea puțin, de pildă, despre viața și personalitatea unui strălucit contemporan al lui, Nicolae Milescu, ajuns și el după o trecere pe la Constantinopol la curtea țarilor. Aceste întrebări își mai așteaptă încă răspunsul.

CONTRADICȚIILE BOIERILOR «LUMINIȘTI»

Istoricul literar este asemănător detectivului. El anchetează faptele întocmai ca detectivul înaintînd către o imagine globală a lor. Urmărind circulația cărții în românește pe parcursul secolului al XVIII-lea, Al. Duțu face o interesantă hartă a itinerariilor manuscriselor și copiștilor. Ceea ce nu se tipărea circula în traducere manuscrisă. Dar nu circulau doar manuscrisele, ci și copiștii. Al. Duțu detectează un grup de boieri care-și face rost de aceleași manuscrise transcrise de cam aceeași copiști. Faptul e semnificativ și circumscrie o grupare boierească caracterizată de aceleași interese intelectuale. Dar lista cuprinde nume ale boierilor conspiratori din veacul al XVIII-lea al Moldovei în frunte cu Darie Dărmănescu. Istoricul literar aduce peste timp cu mijloacele sale dovada existenței unui grup boieresc minat de interese asemănătoare. Mai multe din titlurile manuscriselor (**Istoria etiopicească a lui Iliodor, Zăbava fantasiei, Din scrierile lui Oxenstiern, Aventurile lui Telemac, Taina francmasonilor**) precizează caracterul luminist și francmasonic al grupării. Doi din membrii acestei grupări sînt denunțați de Mihail Kogălniceanu ca vinovați de uciderea voievodului Grigore Ghica al Moldovei, de către capugibașa țarigrădean venit cu acest scop de la Poartă. Cel care protestase împotriva răpirii de către austrieci a Bucovinei, era dușmănit de cancelaria imperială și bănuit de poarta otomană.

În nuvela **Trii zile din istoria Moldaviei** Mihail Kogălniceanu ne înfățișează și motivele pentru care falnicul voievod era urît de boierimea care citea altfel literatura liberală a Occidentului: Grigore Ghica Vodă „le amenința dărîmarea aristocrației prin dragostea și ocrotirea ce da

norodului". Manolachi Bogdan și Ioniță Cuza, cititori ai literaturii luminilor, vor fi colaboratorii din umbră ai tragicei suprimări a voievodului Moldovei. N. Iorga, care a identificat tipologia francmasonică a acestei societăți secrete boierești, nu s-a sfiit să acuze pe cei doi boieri de a fi servit interese străine românilor, adică interese austriece. Lucru plauzibil dacă ne gîndim că formula acestei asociații umanitare este asemănătoare cu aceea a societăților francmasonice din Transilvania vremii. Ideea că poporul este neluminat și că o elită, o aristocrație trebuie să-l lumineze, o găsim acolo. Mai multe cronici versificate au cîntat cu tristețe moartea lui Grigore Ghica vodă al Moldovei. Evenimentul a prilejuit și prima piesă în limba română, apărută în Transilvania : **Occisio Gregorii in Moldavia Vodae.** Literatura se întîlnește și aici cu viața societăților secrete.

PEDEPSIREA CONJURAȚILOR

Nuvela **Trii zile din istoria Moldaviei**, apărută la 1844 în **Propășirea**, mai are o a doua parte intitulată **18 august 1778**. Prima se intitula **1 octombrie 1777** și trata despre asasinarea lui Grigore Ghica Vodă cu concursul celor doi boieri Manolachi Bogdan și Ioniță Cuza. 18 august 1778 este ziua executării acestor doi boieri vinovați de a fi mașinat și împotriva domnului Constantin Moruzi. După succesul îndepărtării nenorocitului și plînsului voievod Grigore Ghica Vodă, societatea secretă nu-și încetă acțiunile. Deși adus cu concursul boierilor conspiratori la tronul Moldovei, Constantin Moruzi „fără să vrea, scrie M. Kogălniceanu, el trebui a da dreptate lui Grigore Ghica v.v.". Acești boieri sînt după Mihail Kogălniceanu oamenii „intrigii și pirii", „singurele conjurații ce le mai rămăsese curajul să facă împotriva stăpînitorilor de carii era nemulțumiți".

Ce s-a întîmplat, de fapt ? Iordache Darie Dărmănescu, membru al societății boierești secrete, a trimis printr-un om al său 24 de manifeste („efiale") revoluționare pentru a fi lipite la giamia pașei și prin cafenele. Se sconta pe o concluzie turcească care să presupună o bază de masă acestei mici conspirații fără bază de masă. În același timp și în același scop, conspiratorii au folosit și numele unor boieri neamestecați în complot într-o plîngere către poartă întocmită de Manolachi Bogdan și Ioniță Cuza. „Eftalele", plîngerile vizau pe Constantin Moruzi, deși nu-l numea. Manifestele și plîngerea ajung în mîna domnitorului care pentru a pune capăt acestor continui cabale boierești și frămîntări politice continui hotărăște executarea primilor culpabili : Bogdan și Cuza. Cronica versificată închinată prompt evenimentului scrie că Bogdan visa să fie domn : „Ca stăpînu mare să fiia / În patrie cu domniia". Cei doi boieri sînt executați cu sabia noaptea în închisoare, iar capetele lor expuse vederii mulțimii. Situația a făcut impresie și va trece într-o cronică versificată, în nuvela lui Mihail Kogălniceanu, **Trii zile...** și mai tîrziu, în 1936 în roman prin D. V. Barnoschi care scrie **Conspirația Dărmănescului.**

HOREA ȘI LUMINISMUL

Marile curente de idei ale veacului cuprind evident în albia lor aceste societăți secrete. Dărmănescu și ai lui îi citeau pe Voltaire. Definitorie pentru această ideologie a veacului XVIII este miza pe minoritățile „luminate" de care ar depinde soarta lumii. Luminismul nu este încă democrație și umanitarismul acestui secol este diferit de al celor următoare. Bogdan și Cuza boieri, incontestabil, „învățați" și „luminați nu erau egalitariști ca oamenii Revoluției franceze și nu-l înțelegeau pe domnitorul Grigore Ghica vodă a cărui pieire au pregătit-o. Pentru a caracteriza climatul de idei de la sfîrșitul secolului XVIII în Transilvania unde va izbucni curînd răscoala lui Horea, David Prodan scrie în **Supplex Libellus Valachorum** următoarele : „Fac cuceriri (ideile luministe, n.n.) cu deosebire în aristocrația cultă. Logile masonice, de pildă, aceste pepiniere ale noilor idei, aici, pînă la un timp, sînt populate exclusiv de ea. Francmasoneria venea de sus în jos, era încurajată de însuși puterea imperială. În lojile masonice găsim activînd înalți demnitari, consilieri de stat, arhiduci. Nu era străină de ea nici persoana împăratului. Francmasoneria era doar unul din pilonii susținători ai monarhiei luminate. Numai treptat intră în aceste loji și alte categorii, nobilimea comună, intelectualitatea (profesori, oameni de știință, gînditori, oameni de litere) sau burghezime de rînd (editori, librari, negustori)". Luminismul nu înseamnă aici democrație, iar pînă la revoluție mai e o cale de mers. Iată de ce „luministă înainte de revoluție, scrie același istoric, aceeași aristocrație după revoluție e stîlpul puternic al reacțiunii absolutiste". Pe acest fundal ideologic „luminat" al Austro-Ungariei, Răscoala lui Horea apare ca o reacțiune neagră și regretabilă a maselor ignorante și este tratată astfel chiar de o parte din intelectualitatea română a timpului.

Este interesant să scoatem la suprafață cîteva nume din asociațiile acestor „luminători". Era printre ei baronul Samuel Bruckenthal, guvernator al Transilvaniei, la fel și J. C. Eder și Ioseph Franz Sulzer, cunoscuți susținători ai unor teze istoriografice denigratoare pentru români, dar și români ca Gherasim Adamovici, viitor episcop ortodox al Transilvaniei, Petru Petrovici, episcop ortodox de Timișoara, Iosif Ianovici de Sacabent, episcop ortodox de Virșeț, doctorul oculist Ioan Piuariu Molnar și alții. Conformismul, lipsa de real democratism, adversitatea față de spiritul revoluționar sînt imputate acestei organizații umanitariste de secol XVIII de către N. Iorga, care face și un aspru portret scriitorului român Ioan Piuariu Molnar, din care reproducem :

> „Pe atunci Molnar „oculist chesaro-crăesc", profesa idei filantropice de un caracter nebulos, era un „amic al oamenilor", un „filosof", după moda pretențiosului secol al XVIII-lea și care făcea

parte din loja de curînd întemeiată a Francmasonilor din Ardeal. Găsi cu cale — era aşa de puţin român acest doftor împărătesc, acest viitor profesor la Cluj, acest adept al francmasoneriei cosmopolite ! — să facă morală bieţilor ţărani ce mergeu la omor şi la moarte cu un sîngeros şi obscur crez de dreptate în mintea lor de nedreptăţiţi şi, întorcîndu-se înapoi, el fratele Tunsului, consăteanul unui martir şi al unui profet al românilor, îşi ascuţi cu îngrijire pana de conţopist medical pentru a face luminatului guvern şi luminatului vlădică din Sibiu un raport în care arăta că numise pe revoltaţi oameni răi, care nu înţelegeau de cuvînt şi trebuiau trataţi cu asprime. Ce ochi proşti avea pe vremea aceea vestitul oculist !".

Chiar neinsufleţită de duhul naţional pe care i-l dorea N. Iorga, dar pe care Ioan Piuariu Molnar n-aveau cum să-l aibă, doftorul împărătesc a avut o contribuţie culturală notabilă în Transilvania timpului său, pe care marele savant nu uită s-o consemneze conştiincios. Ulterior Răscoala lui Horea va fi recuperată de intelectualii ţărilor româneşti, e vorba de paşoptişti, din altă perspectivă. S-a atribuit chiar acestei răscoale o origină cultă, de sus în jos, după moda acestor societăţi secrete apuse, dar David Prodan, în **Răscoala lui Horea**, a arătat că nu e vorba decît de o proiecţie retrospectivă care profita de cîteva trăsături incontestabile ale celebrei răscoale a lui Horea. Luminiştii timpului, membrii sau nu, ca scriitorul roman Ioan Piuariu Molnar, n-au înţeles adînca justificare istorică şi umană a marelui eveniment de la 1784 pe care aristocraţia „luminată" a timpului îl parafa cu două execuţii publice cu roata.

HIMERA ETERISTĂ: MAREA ELADĂ

Scriitorul Righas este întemeietorul unei societăţi secrete. După A. D. Xenopol Righas ar fi înfiinţat societatea Eteria, nume de tristă amintire pentru români, pe la 1780. El avu în acţiunea sa propagandistică şi politică concursul cercurilor greceşti vieneze, între care pe al fraţilor Poulios (aromâni grecizaţi ca şi Righas), care-i tipări o parte din lucrări, după cum şi pe al altora : Emil Gaudin, reprezentantul Franţei revoluţionare, negustorul Hortolan, un iacobin, negustorul Turnavitu, personaj misterios şi influent al vremii etc. Reţeaua clandestină în care se afla Righas era vastă şi a terminat prin a-l duce la moarte. Proiectele de bibliotecă ale acestui revoluţionar vizau o renaştere a Greciei sub chipul Marii Elade care ar fi cuprins teritoriile europene ale Imperiului Otoman, inclusiv ţările româneşti. Hărţile lucrate de Righas şi tipărite la Viena sînt expresive în acest sens. Eşecul armatelor eteriste în ţările româneşti, practic trupe de ocupaţie şi de jaf, fără marca vreunui mare ideal, au denunţat ceea ce nu era viabil şi justificat în planurile sale. Visurile imperiale neoelene au avut pe pămînt românesc un trist sfîrşit. Ideile lui Righas au rodit însă în peninsula greacă unde populaţia locului, între care numeroşi aromâni, au ştiut să ducă un război victorios pentru eliberarea ţării lor. Scriitorul revoluţionar de la 1780 nu şi-a mai văzut însă visul cu ochii. Considerat primejdios conspirator impotriva Imperiului Otoman, Righas este arestat şi suprimat la 1798.

Nu ştim dacă Eteria lui Righas este tot una cu Eteria care-şi are ca bază Odesa şi drept iniţiator pe Nicolae Scufos din Arta. Ultimul cercetător al vieţii lui Righas nu aduce prea multe clarificări asupra relaţiei lui Righas cu Eteria.

Ce va fi fost „Eteria lui Righas", L. Vranoussis afirmă a nu şti. Ne semnalează doar că emblema folosită de acesta pentru un steag, „măciuca lui Hercule" este un semn de inspiraţie masonică. Reproducem consideraţiile aceluiaşi autor asupra raporturilor acestor societăţi cu cele din Apusul Europei.

> „Şi în vremea lui Righas şi mai înainte (după cum s-a întîmplat şi mai tîrziu) se semnalează existenţa unei „mişcări eteriste" greceşti ca o ramură sau imitaţie a altor asociaţii secrete din Europa. Este epoca în care „confraternităţile" joacă un rol important în mişcarea francmasonică internaţională, propovăduind un larg spirit umanitar. Foarte repede se formează şi se cultivă o ideologie liberă — de obicei diferită de la o ţară la alta — afirmînd idealuri morale, spirituale şi politice, reclamînd necesitatea unor reforme, ca şi idealuri patriotice vizînd eliberarea naţională. Puţin mai tîrziu, aceste curente de idei se vor materializa şi în comploturi revoluţionare. Din această mişcare, vor lua naştere mai apoi (puţin după 1800), în Italia, organizaţiile revoluţionare ale „carbonarilor" şi ramificaţiilor lor, în timp ce mişcarea eteristă greacă — după asociaţiile masonice cu diferitele lor denumiri („Alexandros", „Phoenix" „Athena", „Hotel de limbă greacă" şi altele), asociaţii secrete sau cu oarecare aparenţă legală (invocîndu-se preocupări literare, educative, umanitare etc) — se vor transforma într-o adevărată organizaţie patriotică secretă, care va pregăti lupta în 1821, binecunoscuta „Filiki Eteria" (= Asociaţia Prietenilor) sau „Eteria" (înfiinţată în 1814)".

Caracterizarea activităţii acestor societăţii ramificate este o bună introducere la activitatea revoluţionarilor de la 1848 din această parte a Europei. Cît despre Eteria care a acţionat în ţările româneşti ea a trecut în cronicile versificate, care au privit cu antipatie mişcarea de la 1821 şi în mod deosebit contribuţia eteristă pe pămîntul românesc. Demnă de toată admiraţia, mişcarea de eliberare a grecilor din Helada a avut la nord de Dunăre un aspect pe care literatura română l-a consemnat negativ conside-

rînd o „jalnică tragedie". Aceste înţelegeri secrete şi insurecţia lor au lăsat după ele la 1821 o societate sleită de jafuri şi atrocităţi, dezorganizată şi cadavrul unui mare erou al românilor Tudor Vladimirescu.

MIRAJUL DACIEI ANTICE

Dacă societatea filoelenă a eteriştilor visa o Mare Eladă care să înglobeze şi ţările româneşti, substituindu-se în Europa Imperiului Otoman pe urmele celui bizantin, societăţile secrete de pe teritoriul românesc de după revoluţia lui Tudor Vladimirescu erau caracterizate **toate**, indiferent de gradul de organizare şi reuşită, de dezideratul reconstituirii vechii Dacii, adică practic al unirii tuturor românilor într-un singur stat. Cosmopolitismul vechilor societăţi umanitariste este înlocuit cu un conţinut nou în care ideea de naţiune şi de revoluţie spun totul.

În **Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea**, N. Iorga defineşte societăţile literare româneşti ca societăţi politice :

> „Viaţa scriitorilor români din tineretul radical de pe la 1840 încoace nu avuse centre de îndrumare şi sfătuire, de critică şi îndemn. Societăţile ce se înfiinţaseră pînă la 1848 aveau de fapt caracter politic, şi chiar dacă ar fi fost întemeiate cu alt scop, însemnătatea problemelor politice trebuia să le cîştige şi să le stăpînească".

Prima societate secretă care cuprinde scriitori se înfiinţează pe la 1838 în Transilvania, este de inspiraţie poloneză şi model francmasonic asemănător cu cel al societăţilor francmasonice de la Cracovia şi Lemberg. Primul conducător al acestei asociaţii este Adolf David, care arestat moare în închisoare. Cel care-i ia locul este tot un polonez H. Müler venit şi el din Galiţia. Actualul stadiu al descifrării documentelor acestei societăţi ne permite identificarea între membrii ei a lui Zaharia Carcalechi, deitorul Bibliotecii româneşti de la Buda, a lui Damaschin Bojincă, bănăţean care închină primul mare elogiu lui Mihai Viteazul, şi a lui Ion Heliade Rădulescu, cunoscut scriitor din Ţara Românească. Agitaţia poloneză urmărea crearea de acţiuni şi alianţe favorabile unei viitoare dezrobiri a Poloniei. Accentul nu mai cade aici pe „luminarea" de sus în jos, ci pe eliberarea naţională. Conţinutul acestor societăţi secrete se schimbă.

După această societate secretă vin la rînd cele din Principate ; mascate de obicei de saloane literare :

> „Este neîndoielnic că în deceniul care a precedat Revoluţia de la 1848 au existat în Ţara Românească cel puţin trei societăţi secrete, scrie istoricul C. Zane. Societatea secretă întemeiată de doctorul Tavernier şi pusă sub conducerea lui T. Cîmpineanu, societatea secretă întemeiată de J.A. Vaillant şi pusă sub conducerea lui Mitică Filipescu şi societatea cunoscută sub numele „Frăţia", întemeiată din iniţiativa lui I. Ghica şi N. Bălcescu. În acelaşi timp după modelul celei de a doua a existat la Iaşi în 1841 o societate secretă similară". (N. Bălcescu, Opera, Omul, Epoca).

Revoluţia franceză şi Napoleon au dat vechilor societăţi secrete un conţinut şi un sens nou : revoluţionar şi naţional în egală măsură. Nu întîmplător primii organizatori ai societăţilor secrete româneşti din preajma lui 1848 sînt francezi expatriaţi. Tavernier, de exemplu, era ofiţer bonapartist. Societatea iniţiată de el i-a avut ca membrii dintre scriitori pe I. Voinescu II, pe Cezar Bolliac şi pe Grigore Alexandrescu. Precumpănea aici totuşi după modelul vechilor societăţi secrete moldovene boierimea. I. Cîmpineanu era unul dintre aceştia, dar rolul lui în crearea unui climat de idei a fost, după cîte spune I. Ghica, mare. Aici s-au format viitorii radicali ai revoluţiei noastre de la 1848. I. Heliade Rădulescu a fost şi el membru al acestei societăţi, dar s-a retras oportunist înainte de căderea lui I. Cîmpineanu. Planurile de a-l instala ca domn reformator pe I. Cîmpineanu şi de a ajuta răscoala poloneză au eşuat şi ele. Mirajul suprem al acestei conspiraţii era Dacia veche.

A doua societate secretă cunoscută a fost înfiinţată de alt francez I.A. Vaillant şi pusă sub conducerea lui Dumitru Filipescu. De primă importanţă în această societate a fost rolul lui Eftimie Murgu, viitor protagonist al Revoluţiei de la 1848 în Banat. Un comitet patriotic cu sediul la Bucureşti diriguia întreaga organizaţie şi desigur şi filiala ieşeană înfiinţată de acelaşi Vaillant şi intitulată „Fiii Coloniei lui Traian despre nord-est a provinciei Moldova". Ambele societăţi au fost descoperite şi membrii lor pedepsiţi. Cea de la Bucureşti a fost obiectul unui celebru proces de epocă. N. Bălcescu, care ne interesează în primul rînd aici, a fost membru al acestei societăţi prezidată de Vaillant şi Filipescu şi a fost condamnat la o detenţiune care i-a scurtat ca şi lui Mitică Filipescu viaţa. Preocuparea centrală a acestei societăţi secrete era reconstituirea în vechile hotare a Daciei vechi, adică unirea tuturor românilor de la nordul Dunării într-un singur stat.

A treia societate e întemeiată de amnistiatul N. Bălcescu şi de I. Ghica la Bucureşti şi se numeşte „Frăţia". Alături de aceşti doi scriitori mai sînt prezenţi şi Cezar Bolliac, Aron Florian, Dimitrie Cantemir şi pictorul D. Rosenthal. Odată cu eşecul Revoluţiei de la 1848 în ţările româneşti şi pribegia revoluţionarilor „Frăţia" încetează să mai existe. Prezenţa lor la actele revoluţiei transilvane vorbeşte însă despre acelaşi deziderat al reconstruirii Daciei vechi.

> „Este mai mult ca sigur, scrie C. Zane, că aceste societăţi se asemănau între ele din punctul de vedere al organizării interne, fără să atingă toate acelaşi grad de organizare, însă se deosebeau din punct de vedere al compoziţiei lor sociale şi al programelor. Ca organizare toate au putut adopta modelul francmasonic care asigura mai bine păstrarea secretului şi legătura între membrii societăţii. Mai toa-

te societăţile revoluţionare din Franţa, în aceeaşi perioadă, recurg la acest model. (...) Aceste societăţi în momentul cînd ating un grad suficient de dezvoltare au o organizare bine definită ; au un statut pe care se bazează ierarhia lor interioară, o denumire, anumite simboluri, o parolă de recunoaştere, o ideologie şi un program. Membrii societăţii sînt între dînşii „fraţi" şi toţi se recunosc „patrioţi". „Între ei are să domnească frăţia, unirea şi potrivirea". Pot fi membri numai românii sau naturalizaţi, în vîrstă de cel puţin 18 ani şi care au o profesie şi un domiciliu stabil. La intrare fiecare „profan" îşi ia în mod solemn obligaţia de a-şi „jertfi viaţa împreună cu ceilalţi pentru scopurile societăţii". Ei îşi mai iau îndatorirea de a păstra în mod absolut secretul şi de a da ascultare şi supunere chiar cu pericolul vieţii şi al averii. Tocmai pentru a asigura şi mai bine secretul se întrebuinţează în corespondenţă scrisul cifrat şi, în organizare, despărţirea pe grupe, decade, centurii, legiuni etc. ai căror membrii nu se cunosc între ei. Organizarea lor reeditează astfel, în diverse variante, tipul curent în Franţa — în special în epoca 1830—1840. Uneori aceste societăţi pentru a-şi acoperi mai bine scopurile revoluţionare arborează preocupări filantropice".

Societatea lui Mitică Filipescu avea ca termen de adresare pe „frate", iar ca parolă „luna mai 1840" de unde concluzia că atunci a fost înfiinţată. Ca societăţi literare care au acoperit ca un paravan aceste acţiuni secrete revoluţionare citãm din 1843 încolo : **Societatea literară din Bucureşti**, apoi **Asociaţia pentru înaintarea literaturii române**, la Paris **Societatea studenţilor români din Paris** şi decurgînd din aceasta **Insocierea lazariană**. Spre deosebire de precedentele societăţi transilvănene, aici accesul e limitat în funcţie de naţionalitate sau cetăţenie română, trăsătură semnificativă pentru scopurile naţionale şi politice ale acestor societăţi. Imaginea reper şi simbol a fost în aceste asociaţii imaginea lui Mihai Viteazul. Cîte unul din membrii fiecărei societăţi îi închină marelui voievod o lucrare hotăritoare în cariera postumă a personalităţii acestuia : Damaschin Bojincă, **Vestitele fapte şi perirea lui Mihai Viteazul**, Florian Aaron, **Idee repede de istoria principatului Tării Româneşti**, 3 vol. (unde lui Mihai Viteazul i se consacră aproape un volum întreg) şi N. Bălcescu, **Istoria românilor supt Mihai vodă Viteazul**. Campania lui Mihai Viteazul care unise la un loc cele trei ţări româneşti sintetiza într-însa programul naţional şi revoluţionar al „fraţilor" şi „căuzaşilor" de a uni Moldova, Muntenia, Transilvania într-o singură ţară în hotarele Daciei antice. Nu întîmplător publicaţiile scoase de tinerii revoluţionari şi scriitori se vor numi fie **Dacia liberă**, fie **Magazin istoric pentru Dacia**, fie **Dacia viitoare**. Cultura şi literatura română datorează mult acestor tineri care au făcut în acelaşi timp politică şi literatură difuzînd generoasele şi durabilele lor idei pe calea scrisului. Dar contestarea acţiunii lor politice, culturale, literare va veni tot din partea unei societăţi secrete, al cărui spirit director era fiul unui revoluţionar de la 1848, societatea **Junimea**.

CULISELE JUNIMII LITERARE

Multă strădanie a depus Iacob Negruzzi în **Amintiri de la Junimea** să absolve societatea Junimii de acuzaţia că ar fi făcut mai ales politică. El se înverşunează mai ales împotriva etichetei de „fanarioţi" aplicată junimiştilor, etichetă cu conotaţii speciale în epocă. Aceste strădanii nu sînt fără rost. Începuturile Junimii literare coincid cu ale unei Junimi secrete, de tip francmasonic, al cărei aspect politic este evident. Nu întîmplător majoritatea junimiştilor fondatori vor face carieră politică mai tîrziu, deşi deviza lor pentru marele public fusese indiferentismul politic. Pentru E. Lovinescu scrierea polemică **Dreptul public al românilor şi Şcoala lui Bărnuţiu** este urmarea directă a afilierii criticului la francmasonerie. Şcoala lui Bărnuţiu era un fenomen politic şi deloc literar. Delimitările sînt de natură politică, şi nu literară.

Cercetările mai noi (Z. Ornea, **Junimea şi junimismul**, 1978) au adus informaţii noi despre condiţia francmasonică a Junimii iniţiale : loja se numea L'Etoile de Roumanie, a fost înfiinţată la Iaşi în 1865 şi cuprindea pe Vasile Pogor, Iacob Negruzzi, Nicolae Gane, Teodor Rosetti, Leon Negruzzi, P.P. Carp, Nicolae Calianul, Nicolae Mandrea şi alţii. Deşi apare după 1848 cînd ştim că francmasoneriile se democratizaseră, Steaua României este o lojă preponderent boierească, în orice caz plină de vîrfurile societăţii ieşene. O altă caracteristică spre deosebire de societăţile secrete francmasonice ale 1848 — lui este numărul mare de străini pe care această lojă îi cuprinde. De altfel implicarea politică a junimiştilor se produce mai ales în chestiunea tratamentului străinilor în Moldova. Petiţia pe care la 29 mai 1867 o primea Carol I pentru apărarea drepturilor populaţiei străine israelite din Moldova este semnată la loc de frunte de junimişti ca Pogor, Carp etc. Şcoala lui Bărnuţiu avea un punct de vedere opus junimiştilor în această chestiune : iată explicaţia politică a reacţiei lui Titu Maiorescu. Articolul acestuia despre Şcoala lui Bărnuţiu este departe de a fi un studiu ştiinţific, cum a fost prezentat uneori ; el rămîne un act politic pentru că exprimă o opţiune politică şi duce discuţia în afara cîmpului literaturii. Cît de deplasat era acest atac al lui Titu Maiorescu ne-a arătat-o în 1935 Petre Pandrea în studiul **Filozofia politico-juridică a lui Simeon Bărnuţiu**.

Noile cercetări n-au făcut întotdeauna legătura între activitatea culturală şi literară a junimiştilor şi această aderenţă politică exprimată prin condiţia de membru al Stelei României şi tot ceea ce decurgea de aici. Dar cele două manifestări nu pot fi izolate. Este evident că odată cu aderiunea la loja Steaua României ac-

tivitatea junimistă devine din ce în ce mai închegată şi mai organizată, iar delimitările ei publice din ce în ce mai ferme, atît pe plan politic, cît şi literar. Să nu uităm că direcţiunea veche în cultură atacată de Titu Maiorescu era esenţialmente o direcţie politică, direcţia „roşie" a paşoptismului liberal. Titulatura de critic cultural ce i-a acordat mereu lui Titu Maiorescu nu-l izolează de planul politic, ci îl implică, orice critic al culturii avînd în vedere şi contextele social politice ale momentului cultural. Cînd face obiecţia prezenţei politicii în poezia timpului, el refuză practic o anume politică, la fel cum mai tîrziu va face şi Gherea refuzînd o anume încărcătură politică a literaturii, în favoarea alteia. Simeon Bărnuţiu reprezenta şi el aceeaşi direcţie veche, paşoptistă, în politică şi cultură, şi fiul revoluţionarului paşoptist Ioan Maiorescu, va intra în conflict cu moştenirea spirituală a tatălui său. Sigur este că etapa cristalizării ideologice, junimii coincide cu etapa celor mai strînse legături cu loja ieşeană.

Steaua României reprezenta o formulă francmasonică anacronică, aristocratizantă, elitistă, de un umanitarism inactual la sfîrşitul secolului trecut. Cu vremea însă majoritata membrilor acestei loji se depărtează de ea şi importanţa ei scade. Este foarte probabil că acest efect este urmarea descoperiri de către unii membrii a afilierii lojii la alte interese care contraveneau intereselor româneşti. În activitatea Junimii şi a lui Titu Maiorescu se observă cu vremea o distanţare de atitudinile primei etape, un mai mare accent pus pe literatură şi pe spiritul naţional. Nu întîmplător Titu Maiorescu o fost revendicat de sămănătorişti ca părinte al curentului. După 1870 se produc şi apărările foarte apăsate ale Junimii de cosmopolitism. Fuziunea iniţială dintre lojă şi societatea literară nu mai era de mult perfectă.

Multe din trăsăturile inexplicabile ale biografiei Junimii îşi pot găsi aici o explicaţie. Conflictele Junimii cu alte grupări literare, ca şi conflictele sau tensiunile dintre membrii ei merită a fi studiate şi în lumina acestei duble existenţe a fondatorilor Junimii. Caragiale va fi privit cu mirare ascensiunea politică a „caracudei" junimiste, succesele ei sociale şi politice în comparaţie cu propria sa carieră. După toate aparenţele. Junimea a împrumutat tot de aici cîteva din tipicurile ei. Regularitatea întîlnirilor săptămînale, banchetele anuale, tipul de conferinţe etc. Tot aici se înscrie, după toate semnele, şi trimiterea de studenţi săraci la studii pe spezele societăţii, gest în mai vechea tradiţie de „luminare" a societăţilor secrete. Şi tot pe această cale s-a produs şi ruralizarea literaturii : „democratizare" ostentativă a lumii literare pe care aristocraţii şi-o permiteau ca dovadă a superiorităţii lor. Cu alte cuvinte începuturile Junimii nu se pierd deloc în noaptea timpurilor...

★

Preocuparea pentru studierea vieţii societăţilor secrete se izbeşte fie de insuficienţa informaţiilor, fie de prejudecăţi cu dată veche. Ele constituie realităţi istorice a căror cunoaştere este la fel de importantă ca pentru orice alt aspect social şi politic. Lupta poporului român pentru independenţă şi unitate naţională nu poate fi, de pildă, înţeleasă fără cunoaşterea activităţii societăţilor secrete din ţările româneşti după 1830. Cercetările Corneliei Bodea pe această temă o atestă fără dubiu. Numele unor societăţi secrete, în special cuvîntul fracmasonerie, sînt, conform unor prejudecăţi pentru mulţi, tabu. Istorici ca N. Iorga, David Prodan, G. Zane, Cornelia Bodea, Al. Duţu se ocupă însă în lucrările lor de activitatea societăţilor secrete în ţara noastră în modul cel firesc. Ele au avut consecinţe culturale şi politice pozitive în ansamblu şi acest trebuie subliniat. În astfel de asociaţii au fost conservate cunoştinţe ştiinţifice şi culturale de prim ordin. Societăţile de formulă luministă au avut un rol progresist prin ideologia lor novatoare, deschizînd drumul unei noi mentalităţi umaniste, moderne în viaţa societăţii. Lupta pentru libertate a grecilor şi a tuturor popoarelor din Peninsula balcanică şi-a găsit, spre exemplu, adăpostul în aceste societăţi, chiar dacă uneori ele nu sînt şi altor scopuri. Semnificaţia progresistă şi revoluţionară a celor de după 1800 este evidentă. Istoricul literar are sarcini sporite în această direcţie.

M. Ardeleanu

★ ★ ★

BIBLIOGRAFIA FOLOSITĂ : V. Alecsandri, **Opere,** 7, Minerva, 1981 ; Lucian Blaga, **Izvoade,** Minerva, 1972 ; D. V. Barnoschi, **Conspiraţia Dărmăsescului,** Cartea românească, 1936 ; Cornelia Bodea, **Lupta românilor...,** 1834—1849, Ed. Acad. 1967 ; Damaschin Bojinca, **Scrieri,** Facla. 1978 ; Maurice Druon, **Regii blestemaţi,** Univers, 1965 ; Al. Duţu, **Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII,** EPL, 1968 ; M. Eminescu, **Scrieri politice şi literare,** Minerva, 1905 ; Ion Ghica, **Amintiri din pribegia de la 1848,** I—III, Scrisul românsc, 1940 ; idem, **Opere,** EPL, 1967 ; Nicolae Iorga, **Istoria literaturii româneşti în veacului al XIX-lea,** I—III, 1907—1909, idem, **Istoria literaturii româneşti,** III, 1933, idem, **Istoria românilor,** vol. VIII, 1938 ; idem, **La place des Roumains dans l'histoire universalle,** Ed. Enciclopedică, 1980 ; idem, **Fracmasoni şi conspiratori în Moldova secolului al XVIII—lea,** Analele Acad., 1928 ; Ştefan Ionescu. **Bucureştii în vremea fanarioţilor,** Dacia, 1974 ; Mihail Kogălniceanu, **Opere,** I, Ed. Acad, 1974 ; E. Lovinescu, **Titu Maiorescu,** I, Ed. Fund., 1940 ; Titu Maiorescu, **Însemnări zilnice,** I, Socec, 1936, idem **Critice,** II, EPL, 1967 ; Iacob Negruzzi, **Amintiri din Junimea** ; Z. Ornea, **Junimea şi junimismul,** Minerva, 1978 ; Radu Pantazi, **Simeon Bărnuţiu,** Ed. Ştiinţifică, 1967 ; P. P. Panaitescu, **Dimitrie Cantemir,** Ed. Acad., 1958 ; Petre Pandrea, **Filozofia politico-juridică a lui Simeon Bărnuţiu,** 1935; David Prodan, **Supplex Libellus Valachorum,** Ed. Ştiinţifică, 1967 ; idem Răscoala lui Horea, 1978 ; L. Vranoussis, **Righas un revoluţionar grec din Principate,** Ed. Eminescu, 1979 ; A. D. Xenopol, **Istoria partidelor politice din România,** A. Baer, 1910—1911, idem. **Istoria românilor din Dacia Traiană,** vol. X, Ed. Cartea Românească, 1980, C. Zane, **N. Bălcescu, Omul opera, epoca,** Ed. Acad. 1975 : **Cronici şi povestiri versificate,** .Sec. XVII—XVIII), Ed. Acad, 1967 ;

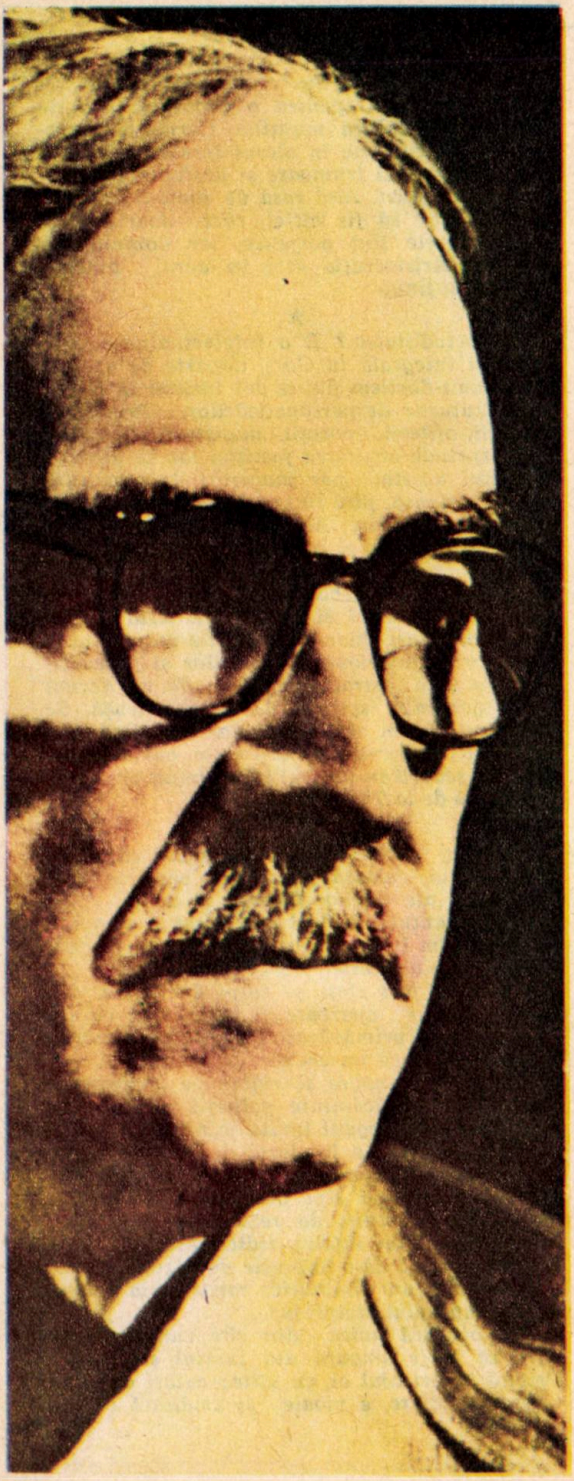

DAN SMÂNTÂNESCU

CÎND TUDOR ARGHEZI SEMNA «ALFA»

În 1943 a apărut în presă faimoasa tabletă-pamflet „Baroane" în care Tudor Arghezi ataca vehement pe Albert von Killinger, ambasadorul Germaniei hitleriste în România.

Consecința curajului civic al lui Arghezi a fost internarea sa în lagărul politic de la Tîrgu-Jiu. Acolo a continuat să lucreze și să scrie. Era prin decembrie 1943 cînd în acel lagăr, cu cei mai de vază deținuți politici, s-a clădit o bisericuță de lemn chiar în centrul lagărului. Cu acel prilej, Tudor Arghezi, obișnuit a consemna zilnic orice eveniment, a scris un articol intitulat : „Bisericuța din lagărul de la Tîrgu-Jiu : un giuvaer". Era o minunată „tabletă", necunoscută însă, deoarece autorul a strecurat-o cu discreție în ziarul local „Gorjanul" din 19 decembrie 1943 sub un pseudonim inedit „Alfa". Nici eu n-aș fi știut că ar fi fost scris de Tudor Arghezi dacă o întîmplare fericită nu m-ar fi pus în posesia manuscrisului original pe care, pentru deosebita sa valoare literară, cum și prin necunoașterea lui, îl reproduc aici. Este, de fapt, un splendid elogiu adus Gorjului și gorjenilor. Iată-l :

„Gorjul e o regiune de surpriză.

Întîi, căci se cuvine să fie pus întîi, e gorjanul. E el, român, e și oltean, dar e mai mult decît atîta, cu toate că ar fi deajuns să rămîie și fără alte originalități. E altfel de român și altfel de oltean. Gorjanul, comparat cu ceilalți români, considerați pe județe, are nu știu ce are, ceva așa, ca un lipici al lui, o noimă de aristocrație...

Dacă n-ați văzut gorjencele acelea, cucoanele acelea, în opinci, în cojoc, cu chipul rotunjit într-o bogată năframă boierească, n-ați văzut nimic și duceți-vă să le vedeți. Pictorii care ne-au îmbuiat capul cu Balcicul, să-și ia șevaletul și paleta, să apuce pe rîu în sus, la dreapta și la stînga lui și să ne spue în expozițiile din București cum li s-au agățat pensulele de sprînceana Smarandei, de ițarii lui Marin, de genele Paringului, și de acea lumină de aur mare care fulgeră pămîntul celui mai sărac județ, de oamenii cei mai zdraveni și mai teferi la minte.

Gorjanul, are stilul lui în vorbă, în port, în inteligență. Aș pune rămășag că nu-i în tot județul un singur prost. În felul lui, fiecare Gorjan e o individualitate. Iată sentinela din poarta lagărului de internați politici. E un sătean mititel, de vre-o patruzeci

și cîțiva de ani. Face onorurile cum se pricepe, între ofițerii și gradații de la intrare. Invitații la sfințirea bisericii, sînt numeroși, se cam îmbulzesc. Soldatul a rămas un moment singur, să descifreze singur cartonașele tipărite ale comandamentului, fără de care musafirii sînt nepoftiți. Lagărul se găsește la 200 de pași de oraș, iar un domn și-a uitat documentul acasă.

— Lasă-l să intre camarade, îl îndeamnă pe șoptite cîțiva invitați cu actul de invitare în regulă. E un domn mare, nu-l ține la poartă.

Soldatul se uită și la unii și la alții. E un gorjan concentrat de cîteva zile. Consemnul e să intre numai musafirii care prezintă invitația. Se gîndește o secundă și răspunde gorjenește :

— Știu eu că-i mare. Și dvs. sînteți toți mari. Numai că eu sînt mic, păcatele mele.

★

Mai sus, în lagăr, pe vasta alee elegantă, păzită de drapele lungi paralele, de înălțimea stîlpilor, din vîrful cărora curg tricolore pînă-n pămînt, la o răspîntie de uliți, printre cartierele de cabane, o altă sentinelă, un alt sătean, alt gorjan, acesta înalt, ca sentinela lui Grigorescu, stă cu ochii îndreptați către coamele albe ale Parîngului, descifrînd printre vălurile violete ale unei ceți delicate, sanatoriul monumental de la Dobrița, atîrnat, pe munți, ca un avion alb uriaș.

— La ce te uiți, camarade ?, îl întreb.

— La Mîndra !, răspunde soldatul. Mîndra este unul din piscurile din gloata Carpaților înghesuiți într-acolo.

Lîngă soldat păzește cu ochii înflăcărați un cîine svelt, negru, care vrea să înțeleagă întrebarea și răspunsul.

— Vă uitați la cățeaua mea ?, zice ostașul cu baioneta înfiptă în văzduh.

Era cîinele lui de încredere. A venit să facă și el concentrarea cu soldatul, care-i cioban.

★

În Tîrgul Jiului, capitala Gorjului, nici negustorii nu sînt ca ceilalți din restul țării. Ei știu să te primească și să surîdă, politicoși, fără servilism, dar niciodată indiferenți. Fiind în trecere prin oraș, am intrat în toate prăvăliile, de toate mărfurile, n-am cumpărat de nicăieri nimic, dar m-am aprovizionat cu mărfurile sufletești cele mai bune. Mă rog, cînd vă săturați de negustorii din București, dați o fugă pînă la Tîrgu-Jiu — numai 16 ore de drum — și serviți-vă la ei. Domnii comercianți din Capitală ar putea să ia din magazinele locale o frumoasă lecție de omenie și de bună cuviință.

Ca negustorii e și clientela, o clientelă care știe ce vrea, pretențioasă la calitate, dar cu adevărat distinsă. Cucoanele aci, neobișnuit de semnificativ pentru o provincie atît de departe, pe latura munților Cernei și Retezatul, sînt cucoane în alesul înțeles al cuvîntului, nu numai frumoase și deștepte, dar îmbrăcate cu gust. Altă rasă de români ! Și nici n-ar putea să fie altfel, căci doamnele și domnișoarele sînt gorjence, iar domnii sînt gorjeni. Aristocrația este în aerul binecuvîntatului ținut.

★

Intelectualitatea ? E o intelectualitate concretă și integrală în Gorj, departe de spoiala unui semi-doctism foarte des întîlnit în Bucureștii tuturor despersonalizărilor. Profesorii, medicii, ofițerii, avocații, magistrații sînt alții. Te surprinde acuitatea justiției lor de gîndire. Oamenii aceștia par maceraţi de o cultură veche și densă, fără intervale, fără lipsa verigilor de înlănțuire. Ai putut, cînd cîntau clopotele din lagăr și orchestra militară intona un zumzet admirabil organizat, de reculegere, să stai de vorbă cu ei despre problemele esențiale ale artei și literaturii. Asta se întîmplă rare ori chiar în librăriile universitare. Tonalitatea interioară a opiniilor și judecăților sînt încă caracterizate și de un accent strict gorjan : spiritul de independență. Se cunoaște că din osul lui Tudor din Vladimiri sînt ieșiți oamenii pe care i-am cunoscut cu prilejul ședерii în lagărul împrejmuit cu sîrmă ghimpată de la Tîrgu-Jiu.

★

Povestea bisericuței este frumoasă ca și înfățișarea ei, culeasă parcă din basmele lui Andersen, ale fraților Grimm și Swift.

Comandantul lagărului a visat o imagine de Ierusalim în lagăr, un altar naiv și fraged, un chivot, o bijuterie.

Schitul a fost zidit pe tălpi de piatră, din bîrne groase aparente și înconjurat cu un brîu de iarbă primăvăratică țesută fin și verde în decembrie, ca un chenar de smarald. De-asupra bîrnelor negre se ridică pe povîrnișuri variate o îmbrăcăminte galbenă de zale de șiță. Cerdacul elegant invită mînăstireşte. Ușa bisericii înseși e o broderie de stejar. În interior, catapeteasma, stranele, analogul, pupitrul cîntărețului sînt puternic asigurate în gingășiile sculpturii de rezistența stejarului. Interiorul e, bine înțeles, zidit masiv și culoarea lui candidă dă o impresie de văzduh senin. Bisericuța e un diminutiv, raportat la imensitatea lagărului dimprejur.

E o biserică unică din cîte cunosc eu și pare să cînte singură din lumini și icoane. Privită în peisajul ei, cu atîtea culori de contraste studiate, e vioaie și zmălțată ca un brotăcel.“

ANCHETA «Luceafărul»

PAUL ANGHEL
FĂNUŞ NEAGU
NICOLAE BREBAN
DINU SĂRARU
ION LĂNCRĂNJAN
AUREL-DRAGOŞ MUNTEANU
FRANCISC PĂCURARIU
EUGEN BARBU
VASILE REBREANU

CĂRŢI DESPRE CARE SE VORBEŞTE

Cine citeşte opiniile literare ale scriitorilor români de la sfîrşitul secolului trecut nu se poate să nu ajungă la capitolul regretelor că literatura română nu are încă cititorii pe care-i merită. O spune de mai multe ori Caragiale, despre care nu se poate zice că era un autor necitit. Literatura română a dus o adevărată bătălie de-a lungul timpului pentru a-şi cîştiga drepturile în faţa propriilor cititori. Datorită impetuozităţii oratorice a lui N. Iorga, această bătălie a luat chiar aspectul unei lupte de stradă pentru afirmarea limbii şi literaturii române. Cu vremea însă literatura română şi-a creat drepturi din ce în ce mai ferme în faţa cititorului român. Prima carte care a cunoscut un neaşteptat succes de cititori a fost ediţia pe care Titu Maiorescu a făcut-o poeziilor lui Eminescu. Publicul era interesat şi se recunoştea într-un scriitor de mare valoare. Dar titlurile cărţilor şi revistelor de mare audienţă la cititor au rămas o raritate. Istoria literară citează cazul revistei Flacăra, care ajunsese pe la 1911–12 la cîteva zeci de mii de exemplare ca pe un exemplu rar. Cea care a adus literaturii un număr mai mare de cititori a fost însă proza interbelică şi mai ales specia ei cea mai atractioasă – romanul. Cărţile lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu au cunoscut un real succes de public. După război, tot romanul este cel care înregistrează cele mai mari succese. În ultimul deceniu, Delirul de Marin Preda a provocat interesul unui număr de cititori pe care nici un roman din perioada interbelică nu l-a avut. De aceeaşi audienţă s-au bucurat romanele lui Ion Lăncrănjan Suferinţa urmaşilor şi Fiul secetei. Seria de romane din ciclul romanesc al lui Paul Anghel Zăpezile de-acum un veac au probat prin succesul lor la cititor interesul nedezmînţit pentru roman şi pentru istoria românească. Alţi prozatori ca Augustin Buzura, C. Ţoiu, Francisc Păcurariu au înregistrat şi ei importante succese de public. Cu precedente mai vechi prin publicul pe care şi-l cîştigaseră sînt cărţile scoase de Eugen Barbu şi Fănuş Neagu. Lista de succese ale prozei româneşti contemporane se poate lungi. Dar ceea ce este important

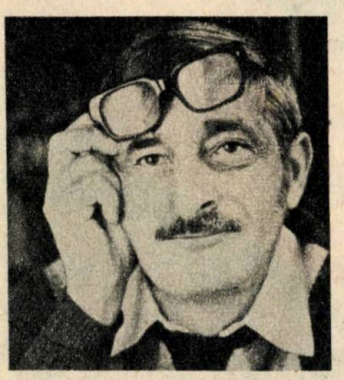

să observăm este că atît calitatea literaturii, cît și nivelul problematic al acestei proze care se scrie astăzi și desigur mai ales al romanului contemporan este altul. Relația cu cititorul s-a schimbat indiscutabil. Acesta așteaptă cartea de proză românească și-i urmărește comentariile. Predilecția lui se îndreaptă mai ales către cărțile care abordează aspecte mai puțin bătute din istoria social-politică a țării și cărțile susținute conflictual asupra actualei perioade postbelice. Mulți consideră evoluția prozei și a romanului drept cea mai interesantă prin contribuția unor autori de formule atît de diferite și de nuanțate. Observația morală și psihologică din Marin Preda, culoarea și lirismul prozei lui Eugen Barbu, intelectualitatea subtilă și arhitectonică savantă a romanelor lui Paul Anghel, eflorescența lingvistică a paginii lui Fănuș Neagu, arborescența barocă a lui D. R. Popescu, tragismul și construcția romanelor lui Ion Lăncrănjan, turnura intelectuală a prozei lui Aurel Dragoș Munteanu, ironia lui George Bălăiță, proza meditativă a lui C. Țoiu, simbolistica lui Vasile Rebreanu, problematica lui Francisc Păcurariu, sondajele lui Augustin Buzura, sugestiva construcție a lui Eugen Uricaru conferă peisajului romanului românesc o bogăție reală. Care este părerea scriitorilor despre această literatură ? Cum văd și cum explică ei evoluția prozei românești ? Asupra saltului făcut de proza noastră în raporturile ei cu cititorul am adresat mai multor prozatori români următoarele întrebări :

Cum explicați succesul romanelor dumneavoastră ? Cum se explică audiența romanului românesc contemporan ?

PAUL ANGHEL: „M-a interesat în primă instanță alteeva, o chestiune de cercetare pură"

Explicația succesului e de fapt de ordine sociologică, ține de instaurarea unor mai bune raporturi între societate și literatură. Romanul, chiar și cel al destinului individual, chiar și cel al stărilor psihice fără tipuri și narațiune, reprezintă o proiecție a unui moment social, moment spre care tind să se grupeze — ca pilitura de fier în jurul unui magnet — mai multe serii de cititori. În cazul cînd romanul nu e fals, cînd problematica are un coeficient mai ridicat de interes general, cînd e realizat artisticește la minimum, succesul e ca și asigurat, atîrnă de public. Probă romanele despre „obsedantul deceniu" sau romanele despre probleme social-istorice controversate, tip „Delirul". Acest tip de roman nu se va putea epiza decît prin saturația cantitativă. Sau, și mai bine, prin editarea unor culegeri de documente, studii și monografii despre epoca în cauză, care și-ar expropria global materia. Succesul s-ar muta în altă parte. Literaturii nu i-ar rămîne puțin, ea s-ar elibera de o factologie acoperită cu un tabu, pînă ieri, revenind la chestiunile de substanță, cele care fac materia literaturii dintotdeauna.

Aceeași justă concurență între literatură și cercetarea propriu-zisă sociologică, în primul rînd, ar trebui să se instaureze și în privința actualității imediate, despre care nu vorbește nimeni. Romancierul e prudent, sociologul ca și inexistent. Ambii — în ipoteza că ultimul ar exista — așteaptă să se ridice în tabu, care n-a fost însă proclamat, e subînțeles. Și atunci ? Atunci se vede că între literatură și societate raporturile nu sînt atît de perfecte, cum le-am dori, chiar cînd ne

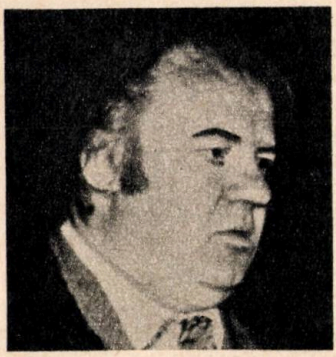

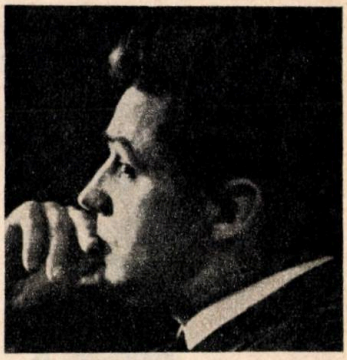

mîngîiem cu succesul. Ideal, succesul ar trebui să decurgă dintr-o stare de normalitate în care nici exacerbarea interesului cititorului față de un „fruct oprit", nici tentația exacerbată a scriitorului față de „fructul oprit" să nu joace sau să joace în limite rezonabile fără consecințe pentru valoare.

Nu știu dacă romanele mele au avut succes. M-a interesat — în primă instanță — altceva, o chestiune de cercetare pură. Pe care nici n-am dus-o pînă la capăt. Eu am cerut și cer cititorilor mei cu totul altceva decît vîlva legată de apariția cărților mele în librărie : răbdarea să aștepte.

FĂNUȘ NEAGU: „O clipă de fericire"

Succesul cărților mele mi-l explic prin aceea că eu sînt povestitor — în primul rînd povestitor, iar lumea modernă, oricît de stresată (sau tocmai de aceea), se întoarce cu tot sufletul spre povestea care aprinde imaginația și încarcă inima cu picul de vrajă cu care știm să înoptăm frumos, fără gînduri negre. O poveste bună, un foc de lemne și ninsoarea foșnind la geam, iată trei elemente din care poți închega o clipă de fericire... În al doilea rînd, eu nu dau drumul în lume nici unei cărți dacă nu atinge, prin toate cuvintele, o culme de aur.

Proza s-a apropiat în ultimii ani de marile probleme care frămîntă lumea românească — și asta nu putea să n-o ridice în stima cititorului. Orice romancier încearcă să răstoarne credințele false, dogmatismul, lașitatea și bîiguielile aparținînd unei lumi care-a apăsat umerii acestui neam. Proza noastră actuală e un pumnal îzbind în rana ce amenință să cuprindă un întreg organism — scoate, prin urmare, sîngele proaspăt ca să ude durerea cu viață vie. Poate că sînt un orgolios, dar cred că-n România nu se va mai putea scrie proză proastă sau fadă, cel puțin cîteva sute de ani.

NICOLAE BREBAN: „Romanul, așa cum îl înțeleg eu, nu are legătură cu nuvela"

— Nu știu, în primul rînd, cum înțelegeți noțiunea de succes. Dacă succes înseamnă a fi prezent, de, sunt prezent și sunt bucuros și puțintel mîndru de asta. Pentru că, după război și poate că și comparată cu perioada de dinainte, începutul anilor '30, este momentul cel mai mare al prozei, prin dominația romanului văzut ca atare : o construcție vastă, înălțată ca o catedrală pe coloanele personajelor complexe, vii, previzibile-imprevizibile, cu ritmuri enorme unde se povestesc serii de legende, reflectînd o lumină supranaturală. O lumină-sunet, dacă-mi permiteți. Romanul actual românesc înglobează (și trebuie s-o facă!) nu numai proza ca atare, dar și aproape toate genurile literare, apoi istoriografie, sociologie, filozofie, urbanistică, artă militară, memorii etc., etc. Da, un gen eteroclit, compus ca vitrourile din frînturi disparate, din contradicții, anatomii, elemente ce se opun antagonic sau nu, fapt care a făcut pe unii (E. M. Cioran) să-i conteste valabilitatea. Romanul, așa cum îl înțeleg eu, nu are legătură cu nuvela. Pentru mine, romanul e un sistem posibil și nu o casă. Un oraș cu case evident, și cu parcuri, abatoare, turnuri, fabrici, muzee, subsoluri și canale, cazărmi etc., etc și toate acestea trebuie să funcționeze și să fie armonice, frumoase. Culturii noastre îi lipsește un astfel de obiect (îi lipsește nu ca vocație, ci ca școală și tradiție) : ceea ce ține de un sistem, un efort sintetic, semnul maturității unei culturi. Romanul se alătura astfel unei școli urbanistice, filozofice, muzicale, istoriografice. În acest fel, romanul va ajuta la reluarea momentului de vîrf între cele două războaie, cînd prin varii personalități s-a simțit și s-a tentat această direcție.

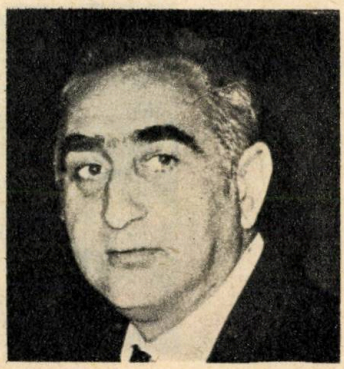

DINU SĂRARU: „Pe cititor nu-l interesează nici arta fără adevăr, dar nici adevărul fără artă"

Cred că adevărul curat și pătimașa mea ambiție de a fi cinstit cu cititorul, așa cum mi-ar fi plăcut mie să fie un scriitor cu mine, au fost două din argumentele succesului de care s-au bucurat romanele : Niște țărani, *și* Clipa, *și* Dragostea, *și* Revoluția.

Și mai cred că a plăcut sentimentul de risc *pe care l-au lăsat cărțile mele. Cineva mi-a spus odată : „Dumitale nu ți-e frică, domnule, n-ai copii ?!" Sigur că acest sentiment și acest mod de a gîndi în fața paginii de literatură nu e cel mai fericit și, cum se știe, își are izvorul în anii cînd a scrie despre ce se petrecea atunci în România însemna a construi o realitate paralelă cu adevărata realitate, o realitate frumoasă, cu oameni care nu mai puteau să respire de atîta bine încît nici nu e de mirare că, multă vreme, cititorul român a fugit de scriitorul român.*

Eu mă încăpățînez să cred însă că cititorilor mei le-a plăcut și cum povestesc. Mare lucru să poți povesti omenește, dar iarăși la fel de riscant într-o viață literară dominată de gazetari care își închipuie că fac critică literară susținînd că a fi înțeles ușor de bietul cititor e o infirmitate. Dacă aș putea să-mi perfecționez „primitiva" însușire de a povesti omenește aș fi foarte fericit. Un regizor foarte talentat, căruia i-am încredințat romanul Niște țărani *spre ecranizare, a crezut și el, pe semne, că am povestit prea omenește și în cîteva scene a apelat la o modalitate ce a făcut absolut ininteligibilă povestea și lumea a părăsit sala de cinematograf. Unii critici însă au declarat filmul o capodoperă. Să-l bucure, oare, sincer pe regizorul meu faptul că e autorul unei capodopere refuzată de spectatori?!*

Succesul literaturii române de azi își află justificarea exclusiv în raportul echitabil dintre arta scriitorului și adevărul vieții de toate zilele. Cînd, acest raport este păstrat în echilibru, succesul este sigur. Pe cititor nu-l interesează nici arta fără adevăr, dar nici adevărul fără artă. Însă adevărul, adevărul rămîne fundamental în operația de validare a operei de artă. Nici un adevăr spus prost, gîngăvit, nu are valoare în artă, dar nici arta de a spune frumos banalități nu mai impresionează pe nimeni, oricîtă critică literară s-ar face pe marginea ei.

ION LĂNCRĂNJAN: „N-are rost să ne întoarcem la experiențe pe care le-am depășit de mult"

— Vă mărturisesc că m-am gîndit de multe ori, în vremea cînd m-am „bătut" cu tot felul de obtuzități, apărîndu-mi cărțile de răstălmăciri (mă refer la perioada 1971—1975, cărțile aflate în discuție fiind **Drumul cîinelui** și **Caloianul**) — dacă sînt sau nu sînt vrednice aceste cărți de atîtea strădanii, care depășeau într-un fel strădaniile propriu-zise ale scrierii lor ! ? Problema se punea cu acuitate, răspunsul însă nu putea veni decît de la public, de la cititorul pentru care fuseseră scrise cărțile respective, cum s-a și întîmplat pînă la urmă, cum nu se putea să nu se întîmple. Răspunsul acesta a fost, se știe, pozitiv, a fost încurajator, interesul deosebit al publicului larg față de aceste cărți fiind de fapt cea mai mare răsplată a eforturilor depuse, a

stăruinței care m-a făcut să nu dau înapoi într-o bătălie care nu era, din fericire, numai a mea. De aceea am și amintit de aceste „întîmplări personale", pentru că ele nu au fost și nu sînt ale mele, pentru că închegarea și afirmarea unei noi și puternice orientări în literatura română, contemporană nu s-au realizat ușor, de azi pe mîine, necesitînd, dimpotrivă, eforturi multe și tot atît de multe sacrificii. Asta pentru că dogmatismul, fie el vechi, fie nou, fie că era preponderent proletcultist, fie că era de factură predominant estetizantă, a întîmpinat această orientare cu toate onorurile, împrejmuind-o cu reproșuri și cu învinuiri, în perioada începuturilor, dar și după aceea, pînă în clipa de față. Învinuirea inițială se numea **denigrare,** altfel spus, literaturii care se bizuia pe o cercetare critică a realităților noastre noi i se reproșa că ponegrește aceste realități. După aceea s-a trecut la ceea ce s-a numit (și se mai numește, în chip inerțial, desigur) **inversarea schemelor,** literatura amintită nefăcînd altceva, după socotința unora, decît că înlocuiește albul cu negrul, devenind din idilă negativistă, cu toate că e vorba de altceva, cu toate că într-o carte (și în cadrul unei orientări) importante sînt întotdeauna semnificațiile. De la **inversarea schemelor** s-a trecut la înghesuirea unei întregi literaturi într-un singur deceniu, care a fost transformat practic într-un fel de pat al lui Procust pentru o întreagă literatură, care e numită, la grămadă, se potrivește, nu se potrivește, n-are importanță, **literatura obsedantului deceniu,** care deceniu și care literatură etc., etc. Interesant și mai nou e că ultimele reproșuri și învinuiri (precizez : reproșuri și învinuiri, nu obiecții critice, nu judecăți de valoare, ci simple etichetări) îl au în vedere pe **cititor,** căruia i se spune că a acordat și acordă prea mult credit literaturii politice, care nu face nimic altceva decît că dezvăluie niște adevăruri, spune niște lucruri, în vreme ce „literatura bună", „literatura adevărată", literatura la înălțimea căreia **cititorul** încă nu a reușit să se ridice, nu e luată în considerație, nu se bucură de atenția pe care ar merita-o. Reproșurile și învinuirile de acest fel sînt expresia cea mai clară a neputinței care vrea cu orice preț să fie putință, dovedind încă odată, deși nu mai era nevoie, că inaccesibilitatea proprie la semnificație și la idee duce, prin autoamăgire, către învinuirea altora, învinuit fiind, în cazul nostru, **cititorul** care nu e destul de receptiv și de subtil etc., etc.

Explicațiile dorite de dumneavoastră trebuie căutate, așadar, în altă parte, nu acolo unde ar vrea unii să ne trimită, receptarea promptă și vie a romanului românesc contemporan fiind dovada cea mai clară a faptului că o realitate nouă și dinamică, aflată în mișcare, tulburată pînă în adîncuri, și-a găsit, a început să-și găsească, transfigurarea artistică necesară, a căpătat contururi din ce în ce mai precise în cadrul unei întregi literaturi, care se învigora ea însăși în acest fel, sporindu-și patosul umanist, devenind direct și manifest politică, fără a mai cere de undeva „reduceri de taxe" în ce privește calitatea. Politica și politicul, confruntarea cu istoria, schimbările aduse de revoluție, cîștigurile și pierderile produse de aceste schimbări, încrederea în ziua de mîine a poporului și neliniștea stîrnită de un eventual război, dorul de mai bine și teama că nu vom trece peste pragul viitorului mileniu, aspirația unora către fericirea și delăsarea ostenită a altora, eroismul și conservatorismul, reacționarismul vechi sau nou — au intrat și intră firesc în dezbaterile care constituie osatura principală a unor cărți, fără a copleși însă omul, fără a-i estompa preocupările, dîndu-le, dimpotrivă, mai multă pregnanță, sugerînd răspunsuri la întrebări capitale (fără a dăscăli), apelînd din ce în ce mai mult la semnificația de profunzime. Din cauza aceasta s-au bucurat de oarecare interes romanele pe care le-am scris, din cauza aceasta este „luat cu asalt" romanul românesc contemporan, pentru că cititorul a văzut că aceste cărți vorbesc despre el, fără a-l mai linguși, fără a-i mai face temenele, tulburîndu-l sau zguduindu-l uneori, nemulțumindu-l sau revoltîndu-l alteori. Fiindcă e

de admis și așa ceva : că nu tot ce scriem noi astăzi, nu tot ce dăm noi la iveală e la înălțimea așteptărilor. Mi se pare firesc să fie așa, ceea ce nu înseamnă că au dreptate cei care ar vrea, din diverse motive, să înăbușe sau să devieze această orientare. Spun asta pentru că s-au auzit și se aud din ce în ce mai des glasuri mai mult sau mai puțin patetice, voalat demagogice sau demagogice la modul direct, care cer să se isprăvească odată „cu această literatură neagră și înnegritoare...“ ; „să acordăm mai multă importanță forțelor pozitive“... ; „să ieșim din perimetrul unui anumit deceniu...“ etc., etc. Rostirile de acest fel și altele asemănătoare se sprijină de obicei pe unele nereușite parțiale sau totale ale literaturii care încearcă să descifreze realitățile noastre noi, extinzîndu-se pe urmă, acoperind ca o perdea de fum o întreagă orientare, ceea ce mi se pare și nedrept și periculos. N-are rost să ne întoarcem la experiențe pe care le-am depășit de mult, n-are rost, de exemplu, să ne întoarcem la procedeul atît de des utilizat altădată al „potrivelilor farmaceutice“ : e prea mult negru în imagine, ia să mai punem niște colb de cretă ; e prea întuneric pe-aicea, ia să mai presărăm niște lumină ; sînt prea mulți „eroi negativi“ în această carte, ia să mai introducem unul sau doi „pozitivi“ ca să se producă o **echilibrare a forțelor** etc., etc. Problema nu ține deci de **presărări și echilibrări,** ci de aprofundarea cercetărilor, de sporirea cunoașterii de sine, de purificarea și creșterea densității adevărurilor pe care le-am dobîndit atît de greu, de cît mai multă și mai convingătoare frumusețe. Numai astfel vom fi la înălțimea epocii, care ne-a ținut și ne ține „pînzele inspirației“ drepte și vii, vom fi, cu alte cuvinte, la înălțimea cerințelor **cititorului** pentru care am scris și scriem, care a fost și este, așa cum e el (mai „puțin informat“, mai „capricios“ în „preferințe“, mai „puțin avizat“ decît unii „controlori de calitate“ din domeniul criticii) seismograful cel mai sensibil și mai prompt, opțiunile lui avînd întotdeauna semnificații mult mai mari decît se pare la începutul unei orientări literare cu bătaie mai lungă.

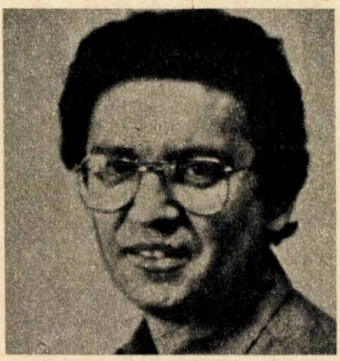

AUREL-DRAGOȘ MUNTEANU: „Nu scriu pentru succes“

Succes ? E prea mult spus. Nu am urmărit tot ceea ce s-a scris despre cărțile mele, iar dacă vă referiți la ultimul meu roman, la **Marile iubiri,** atunci pot să vă mărturisesc îndoiala mea că ar fi fost citit cum trebuie. Am lipsit mult din țară în perioada cînd a apărut cartea și nu cunosc decît unele ecouri ale sale. M-au bucurat, desigur, oameni sîntem, pentru că a avut parte de cuvinte calde și de adevărate „înjurături“, de unde mă așteptam. Mai important este că simt, și ce mult înseamnă asta pentru un scriitor, simt deci că am un public al meu, care-mi cumpără cărțile și urmărește ceea ce scriu. Adevăratul meu succes, din acest punct de vedere, a fost **Scarabeul sacru,** un roman respins total de critica literară. Este cartea care m-a făcut scriitor, care mi-a dat sentimentul că pot să trăiesc pe picioarele mele, împotriva întregii lumi, dacă e nevoie. Am lipsit tot anul ulterior apariției sale, am fost plecat peste mări și țări, și mă amuzam primind și citind ceea ce scriau cronicarii de atunci. Un singur comentariu cald a apărut despre **Scarabeul sacru,** datorat unui tînăr critic. Este vorba de Alex. Ștefănescu. A fost singurul care a scris bine despre „poema“ aceea a mea, atît de stranie, încît a putut să pară ilizibilă unui critic cu ifose.

Deci, nu știu și nu mă interesează „succesul“. Aș vrea să fiu citit, sper să-i conving pe oameni că merită să facă asta, rupîndu-și din timpul lor și dînd chiar bani pentru a cumpăra cărțile mele. Este foarte mult să le cerem așa ceva cititorilor. Aș vrea să fiu contestat pînă la sfîrșitul vremurilor de către critica literară, dacă ea își va păstra înfățișarea pe care i-o cunoaștem acum. Nimic nu m-ar umple de o mîndrie mai mare. Am

nevoie de mulți cititori, cît mai mulți, am scris de toate pentru asta de la explicații la poze, prin gazete mărunte, pînă la romane și cărți de critică. Pentru mine, scrisul este un viciu, o boală curată, ca și viața însăși, care este un chin la fel de mare, cînd vrei s-o trăiești cu adevărat. Eu scriu în gară, în tren, în avion, acasă, la munte, la mare, cînd sînt bolnav, cînd sînt sănătos, vesel sau trist. Nu scriu pentru succes, dar nici nu pot să cred că aș suporta să știu că scriu fără rost !... De aceea, nu scriu ușor ! Am făcut multă gazetărie, am fost bine antrenat, ca să zic așa, pentru profesia de jurnalist, scriu cu ușurință în cîteva limbi străine și am publicat de la **Times of India**, din New Dehli, pînă la ziare obscure din mici orășele americane. O pagină de roman mă solicită însă mai mult decît toată gazetăria pe care am făcut-o în viața mea, iar pentru un poem mă gîndesc uneori ani de zile. De aceea, cred că nu am să am niciodată un succes facil, iar succesul nu este la urma-urmei decît facil. Restul se cheamă altfel, și merită probabil mai mult devotament decît orice succes !

Asaltul de care vorbiți este destul de vizibil, prin masivitate, dar nu știu dacă înseamnă un efort literar prea însemnat. Vom face ceva cu adevărat remarcabil doar atunci cînd vom recunoaște că nu sîntem atît de „mari" pe cît ne credem, și vom munci mai mult decît vom vorbi prin ședințe și pe la Casa Scriitorilor, tămîindu-ne reciproc. Romanul este „formă", imagine fluctuantă pe ecranul opac al unui timp subteran, structurile lui sînt într-o metamorfoză halucinantă, peste tot în lume, numai la noi el este static și discursiv. Trageți și dumneavoastră o concluzie!

FRANCISC PĂCURARIU: „Ceva din măreția și tragismul existenței umane"

Se afirmă adesea, și pe bună dreptate, că trecem printr-o perioadă de mare înflorire a romanului românesc. Putem constata fără teama de a greși că în nici un alt moment al istoriei literaturii nu a apărut o recoltă atît de bogată de romane valoroase ca cel din ultimii ani. Ceea ce mi se pare o caracteristică a romanului nostru de astăzi este în primul rînd marea varietate a modalităților romanești. Romancierii valoroși din zilele noastre, ca Eugen Barbu, Constantin Țoiu, Ion Lăncrănjan, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, Augustin Buzura sau George Bălăiță — pentru a numi doar cîțiva dintr-o numeroasă pleiadă — oferă cititorilor opere ce poartă pecetea unor originalități inconfundabile, putînd fi depistate în stil, în modul de construcție și în cea optică personală a fiecăruia dintre ei. Această varietate constituie atît dovada pasiunii de sondare personală, originală, a realității cercetate cît și a formei de construcție romanescă individuală, bizuită pe materiale care nu au fost încă tocite prin uz și pe metode descoperite printr-un mare efort de rostire originală.

În legătură cu aceasta mi se pare demn de stimă curajul romancierilor noștri de a experimenta noi modalități de construcție, de a inventa tehnici ale relatării adecvate firii specifice a talentului lor, unghiului propriu de examinare și sondare a realității umane, felului caracteristic de a se rosti. E semnificativă, sub acest unghi, construcția romanescă de mare intelectualitate a lui Constantin Țoiu, în care relatarea se sprijină, în esență, pe idei întrupate în expresie artistică de mare finețe și se cristalizează în efortul de a descoperi ordinea ascunsă a lucrurilor. Foarte interesantă e excepționala capacitate a lui Fănuș Neagu de a modela palastic o mare

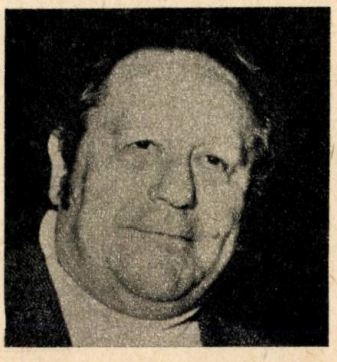

foame rablaisiană de viață, o dragoste năvalnică de trăire, exprimînd-o, cu o rară inventivitate metaforică, într-un bogată varietate de experiențe, de trăiri și de figuri. Rodnică mi se pare, de asemenea, folosirea îndrăzneață — la Augustin Buzura — a sondajului psihic complicat, fără a se renunța la explicitarea și explicarea rațională, lucidă, minuțioasă, a stărilor neguroase, a zonelor de întuneric ale științei umane. Concludentă e, la George Bălăiță, marea plasticitate a construcției epice bazate pe cuceriri foarte recente ale tehnicii românești, unite într-o sinteză personală sugestivă și puternică. Fertil mi se pare modul în care, la Ion Lăncrănjan, sub aparența de construcție românească apropiată de modelul tradițional se înfăptuiește în realitate o importantă înnoire prin patosul subiectiv care izbucnește de sub frazarea relatării obiective. Foarte interesantă mi se pare și descoperirea, de către Eugen Barbu, în **Princepele**, a unei modalități pline de forță a romanului istoric, în care relatarea, încălzită de mișcarea vie a întîmplărilor și de plasticitatea figurilor zugrăvite se convertește într-o metaforă a realității istorice.

Trăsăturile amintite sînt dinamizate de profunda înrădăcinare a romanului nostru de azi în realitatea românească a epocii noastre pasionant de complexe și de frămîntate, sau în epoci revolute ale istoriei, ca și la vigoarea cu care el descoperă în realitatea de azi varietatea tipologiei umane, a experienței existențiale și a formelor de realizare sau de ratare a omului, sau deslușește, în trecut, modele pentru rezolvarea unor probleme de bază ale contemporaneității.

Tot atît de important mi se pare faptul că toate aceste trăsături ale romanului nostru de astăzi se unesc într-un efort de mare profunzime și subtilitate de a descoperi sensurile mai ascunse ale existenței, ale străduniei omului de a se realiza, de a sesiza ordinea confuză, greu de descifrat dar hotărîtoare a întîmplărilor și experiențelor umane, de a dezvălui orizontul nebulos al adevăratei existențe, făcîndu-ne să înțelegem ceva din măreția și tragismul existenței umane.

EUGEN BARBU: „Antidogmatismul explică succesul"

În cazul „Gropii", antidogmatismul explică succesul. În cazul „Princepelui", curajul. În alte cazuri, probabil o oarecare măiestrie artistică.

Romanul românesc se citește frenetic la ora aceasta, pentru că a ieșit din idilism și atacă problemele centrale ale vieții contemporane.

VASILE REBREANU: „Privim cu simpatie și speranță spre cei ce vin"

„A apărut în ultimii ani o literatură care, riscînd să nu fiu pe placul unei părți a criticii, pe mine nu m-a încîntat peste măsură. Oricîtă dexteritate ai avea, să vii azi și să mitraliezi niște ținte de carton situate cu decenii în urmă, și asta să ți se mai și considere drept curaj, ținută etică, verticalitatea coloanei etc. chiar că n-am înțeles. Care etică și care verticalitate ? Totul se face cu aerul unui nou sosit care nu se poate mira îndestul de ce s-a putut petrece în Țara Românească pe la mijlocul secolului și cum am putut noi tolera așa ceva. Junii inocenți bat și ei în jur de 50 de ani, la vremea respectivă trecuseră demult de statutul debutantului și cu toate acestea încă nu cunoaștem un roman document zguduitor scris **atunci** și scos

astăzi în librării în care vitejii noştri de după război să ne arate bravura lor, nu cea de acum, **de după,** să ne arate curajul, de care fac atîta caz, manifestat **atunci.** I-am tot auzit plîngîndu-se că nu se puteau exprima, dar şi neputinţa exprimării e de foarte multe feluri. Nu te poţi exprima că ai gura plină, sau pur şi simplu pentru că nu poţi, există şi asemenea oameni, nu se pot exprima, n-ai ce să le faci. Cît despre curaj, şi acesta se poate manifesta în fel şi chip, un mod fiind acela de a vota pentru ridicarea mîinii cu condiţia tragerii storurilor şi stingerii lămpii, sau, vorba Conului Leonida : revoluţie cu autorizaţie de la poliţie. Partea foarte nostimă e că aceşti romancieri în postura lor preferată, de teoreticieni, deplîng într-una penuria literaturii de actualitate, faptul că tot frontul scriitoricesc, cu excepţia plutonului lor, firește, evită, se teme să abordeze marile şi gravele probleme ale actualităţii.

Pe Fănuş Neagu, pentru că l-am pomenit în acest interviu, ca şi pe D.R. Popescu, ca şi pe alţii, nu-i ştiu scriind după reţetă nici la începuturile lor, cum nu le pot descifra nici azi vreo reţetă decît o profundă şi viguroasă originalitate. Aş putea adăuga aici un vast tablou de puternicie şi cu adevărat curajoase nume, preocupate cu gravă responsabilitate de soarta literaturii noastre".

„Revenind la Fănuş Neagu, nu uit să adaug că marile merite nu-i sînt totuşi exclusive, ci îl integrează generaţiei sale care mă mîndresc că e şi a mea, şi care, nu mă sfiesc s-o spun, duce pe umeri, în momentul de faţă, literatura română. Avem, bineînţeles, întreaga veneraţie faţă de marii noştri seniori ai literelor, după cum privim cu simpatie şi speranţă spre cei ce vin. Limpede este însă că greul, ca să zic aşa, îl duc acum, ca totdeauna, cei aflaţi între 40 şi 50 de ani, vîrsta de altfel pe care o aveau Sadoveanu şi Rebreanu, Arghezi şi Blaga tocmai în ipostaza spre care admiraţia noastră se îndreaptă cu precădere".

GHEORGHE PITUŢ

O lungă viaţă

Noaptea s-o-nfăşurăm cu vată,
ziua – cu păsări colibri,
să fie doar o zare gri
din lapte şi din ciocolată ;

diversitate nesperată
cu unu-doi, cu unu-şi
maxim un fel de a trăi
o lungă viaţă ca-n armată.

Apoi să auzim proteste
din toate zările funeste
ale cetăţilor de seară
ce putrezesc în mii de moduri
în aur, pe cînd groase noduri
pindesc puterea lor hilară.

●

FLORIN COSTINESCU

Scurt tratat despre mări

Mările : neliniştite în larg, gemînd
la strîmtoare,
dar eu mă gîndesc la mările noastre
interioare ;

Mările : neant în albastru, clopot de-acum
şi de-apoi,
dar eu mă gîndesc la mările sacre din noi ;

Mările : plutire-n cochilia unui semn
de-ntrebare,
dar eu mă gîndesc al mările noastre
interioare

1981, toamna

Să scrii o scrisoare

Un lucru firesc :
să scrii o scrisoare de dragoste
te uiţi în preajmă şi toate-ţi sar în ajutor,
şi o furnică :
las-o să meargă pe foaia de hîrtie,
nu-ţi rămîne decît să uneşti
punctele prin care trece

Apoi, poţi semna cu cea mai mare
tandreţe

A.I. ZĂINESCU

Vă rog

Printre pasagerii cei mai triști și ultimi
și pe scara
Ultimă – de unde aș putea să-mi trag
Pleoapele și să mă tot uit lung, bolnav
în seara
Spectacolului acesta de sfîrșit de veac.

Ori în ruina ultimă a celei mari frumoase
Și mai abjecte crizanteme cu miros
De pulbere și umed putregai de oase
Sub cerul nemilos de rece și sticlos

Un loc nebun pe coasta cea mai grea
a mării
Ori ca un turn sub ceața unui groaznic
foc,
Cît timp aș fi și ultimul, cît sarcina
perfidă-a întrebării
N-ar fi decît tot puști să nască și doar
răni – vă rog.

Altfel

Ce-ai mai putea să spui, să mai adaugi
zilei
Și ce-ar mai fi, altfel, s-asculți
ori să rostești
Decît c-a nins uscat și-a nins ca-ntr-o
cutie-a milei,
Mai mult ecou, văzduh mai mult dinspre
povești.

A nins uscat și-a nins ca-ntr-o-ntrebare,
parcă,
Mai mult răspun, ecou mai mult
dinspre timpan,
Ca-ntr-un spital tratat de o zăpadă
neagră,
Cînd ape vezi și sălcii în tavan

Un dulce-ngheț pe nuferii din vis, albaștri,
Și-un dulce nor, altfel, ce-ai mai rostit
mereu
Și ce-ar mai fi cînd totuși ca un stol
de aștri
Ți-a ars în mîini și-a curs prin văi
un curcubeu ?

NICOLAE IOANA

Într-o zi de vineri

Petreceți-mă blînd pînă la gară
în iarna asta nu se știe de va veni
vreun tren

Eu voi fi ultimul călător
care voi aprinde lampa
în această gară
înaintea trenului de călători.

Eu voi fi ultimul călător.

Dar oare cine va înțelege
aceste dulci semnale.
Am venit aici să îmbătrînesc
să îmbătrînesc.

Totu-i bătrîn desperecheat în jur

nu ajunge nimeni pînă aici
nici moartea
poate îi voi distinge glasul
într-o zi de vineri

eu voi fi ultimul călător.

Aduceți-vă aminte de cei trei tineri cu chitara!

Aduceți-vă aminte de cei trei tineri
cu chitară
și aduceți-vă aminte și de mine
cel care i-a văzut.
Se făcuse tîrziu și nu mai era nimeni
în jur
cînd am pornit-o spre cîmp,
era noapte,
o clipă am mai întors capul înapoi
să-i mai văd, erau pe centura
orașului mult prea pătimași,
mult prea triști,
mult prea singuri.
Înginau o melodie atît de cunoscută
încît îmi producea greață
cu toate astea i-am strigat
dar ei mergeau înainte cîntînd
spre ce anume nici ei nu știau
și nici eu nu știam
dar erau trei tineri
cu chitară
trei tineri.
Și-am mers înainte pe cîmp pînă cînd
n-am mai văzut
și n-am mai auzit nimic!
Aduceți-vă aminte de ei,
aduceți-vă aminte de mine
cel care i-am văzut!

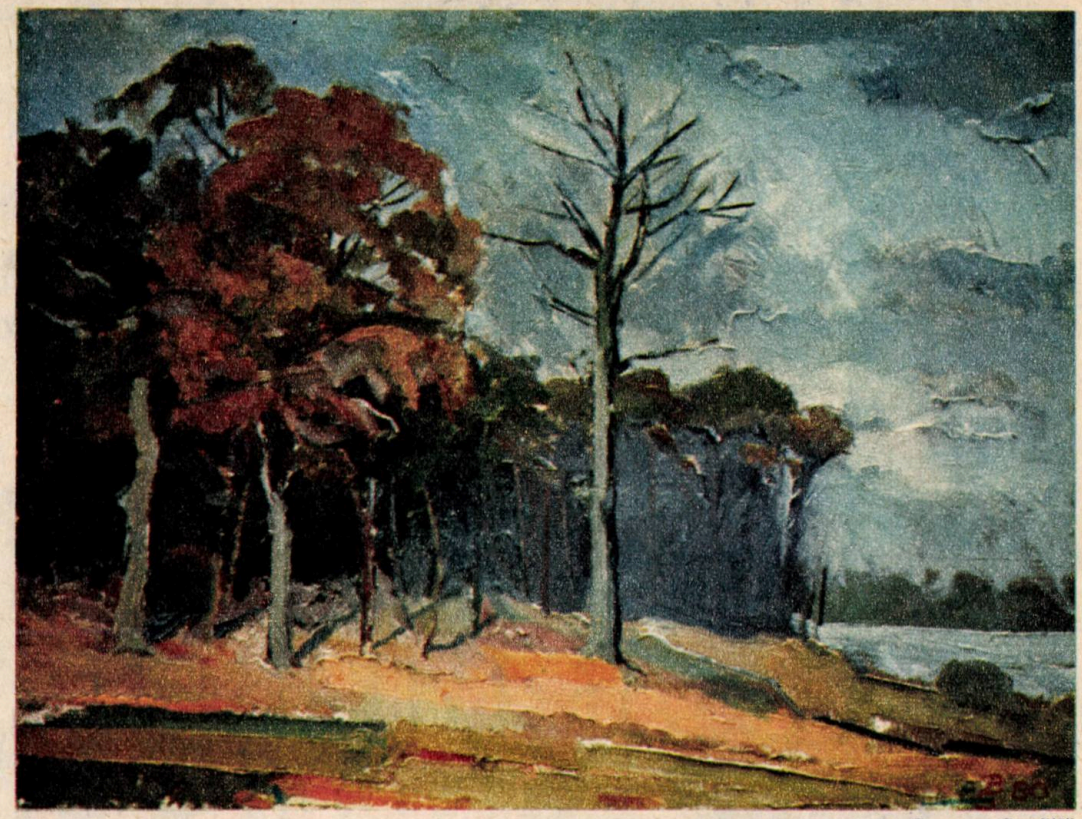

Peisaj de Benone Şuvăilă

NICOLAE LABIŞ INEDIT

SEARA DUPĂ PLOAIE ÎNTRE MUNŢI

E verde şi albastru peste tot
Văd numai munţi şi văi scăldate-n zer.
Văd cloatele, dihănii din vechime
Cu gurile coclite către cer.

Pe firul apei tulbure, cu botul
Vin herghelii de munţi la adăpare,
Aşa, îngenunchiaţi şi istoviţi,
Cu aburi verzi de trudă pe spinare

Mestecenii ce-au fost şi-au putrezit
Îşi pun cruciş ciolanele pe coastă
Lupi scămoşaţi aduc un frig jilav
Gonind pe-un cer de-ntunecare vastă

Capacii uzi şi gîlgîind de ris
Cu unghiile crengilor arată
Pe-un frate care a fost al lor şi-s eu
Şi-ngaimă-acum în stihuri despre-o fată.

De-un mort o cruce stă la ţintirim
Iubirea noastră-i mort strigoi, tot vine
Îi torn la cruci de grai moldav şi nu pot
Să-i bat ţăruş în inimă la mine.

Plouă mărunt din nou, mi-i părul ud
Şi-i frig la greieri şi la buburuze.
Nimic nu-i omenesc în jur, decît
Ţigara stinsă, povîrnită-n buze.

Şi-n înnoptare mă mîngîie trist
Închipuiri care-n galop aleargă
Împrumutîndu-mi forţă de nebun
Prin ninjetul tăios cu gura largă.

Văleni, august 1953

Poetul al cărui nume a devenit numele unei întregi generaţii, Nicolae Labiş, a lăsat în urmă manuscrise care au fost treptat aduse la cunoştinţa publicului şi introduse în ediţiile poeziilor lui. Recent ne-a fost comunicat de Nicolae Cîrlan un stoc de poezii inedite dintr-un caiet de note de la Şcoala de literatură „Mihai Eminescu". Caietul se găseşte în patrimoniul Muzeului judeţean Suceava.

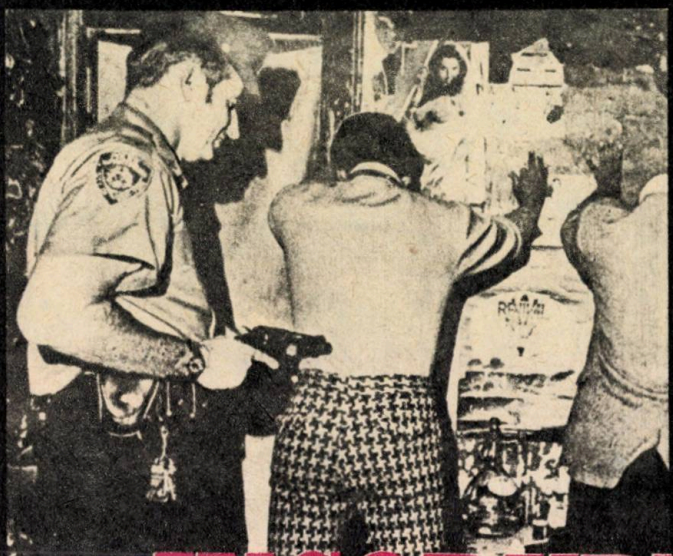

«INCORUPTIBILII» PRESEI DE MARE

Reportajul de investigație cunoaște astăzi o mare glorie în presa mondială. Cîteva scandaluri de presă răsunătoare, evidențiind corupția în domeniul economic și politic, precum și contribuția ziarelor de mare tiraj la eradicarea terorismului internațional, au adus în centrul atenției figura unui reporter „incoruptibil", animat de dorința promovării valorilor colective, în numele idealurilor de libertate a conștiinței și de egalitate în fața instituțiilor sociale și a legilor. Dar acest fenomen nu este nou. Debuturile sale pot fi descifrate în deceniile trei și patru ale secolului, cam în aceeași perioadă în care s-a născut și tipul romanticului „incoruptibil", atît de des evocat în serialele de televiziune și în filmografia hollywoodiană. Presa a jucat unul dintre cele mai semnificative roluri pentru asanarea moravurilor în societatea capitalistă contemporană, avînd adeseori de luptat împotriva influențelor și presiunilor de tot felul. O interesantă antologie publicată de Vernon McKenzie, fostul decan al Școlii de ziaristică de la Universitatea din Washington, Behind the Headlines (Dincolo de titlurile articolelor), dezvăluie cîteva dintre „marile aventuri ziaristice" ale unei epoci spectaculoase. Am ales pentru cititorii noștri dezvăluirea felului cum au lucrat doi reporteri de la „Chicago Daily News", James W. Mulroy și Alvin H. Goldstein, pentru a demasca pe tinerii criminali ai lui Bobby Franks, un caz care a făcut o vîlvă deosebită și a adus ziariștilor un premiul Pulitzer. Mai notăm că James W. Mulroy s-a remarcat în deceniul patru prin fulminantele sale reportaje sociale și prin cronica luptelor muncitorești și a conflictelor ce au zguduit orașul Chicago. Relatarea felului cum a lucrat în cazul Leopold Loeb a fost făcută de John B. Stone, într-un stil nervos și eliptic, așa cum se constituia ei în paginile ziarelor, în goana știrilor spre rotativă.

Jim Mulroy i-a cerut corespondentului local al ziarului „Chicago Dail News" o slujbă și a primit-o imediat. Nimic din ceea ce încercase în anul petrecut de la absolvirea facultății nu-i aprinsese imaginația și nu-l convinsese că merită să-și dedici viața, cît meseria de reporter pe care i-o sugerase un prieten. Devotamentul față de munca sa, chiar înainte de a o cunoaște prea bine, a compensat în curînd lipsa unei experiențe prea mari.

Într-o dimineață, șeful l-a chemat pe Jim în biroul său :

— Uite o poveste interesantă, i-a spus, întinzîndu-i o notiță. Doi băieți de bani gata sînt amestecați într-un scandal și au spart o vitrină.

— Apropos, mai adăugă redactorul, în timp ce Mulroy se întorsese pentru a-și lua pălăria uitată în biroul său, a sunat o cucoană să ne anunțe că a fost răpit un alt tînăr cu bani din cartierul lor. Probabil că este o aiureală, dar caută să vezi despre ce poate fi vorba, dacă ai puțin timp.

Așa a ajuns Jim Mulroy să se ocupe de faimosul caz Loeb-Leopold.

De fapt, la început, Jim nu fusese prea atras de însărcinarea pe care o primise. Ieșind prin încăperea sărăcăcioasă în care se afla redacția de știri locale, un reporter tinerel, bobocul secției, l-a întrebat :

— Încotro ?...

— Cazul Charley Ross. Cuvintele sale nici nu puteau transmite deziluzia sarcastică a imprejurării.

— Bei o cafea ?, întreabă celălalt, pe nume Al Goldstein.

— Desigur. Hai !...

Conversația lor filozofică, prelungită la cafeneaua Maurice, localul lor favorit, le fu întreruptă de amintirea bruscă a faptului că mai aveau douăzeci de minute pînă la încheierea ediției locale.

— Cheamă un taxi și vino cu mine, strigă Jim.

TIRAJ

Oricum, n-ai nimic altceva de făcut acum. Așa a ajuns Goldstein să participe la elucidarea vestitului caz.

Le-au trebuit cîteva minute doar, pentru a lămuri chestia cu spartul geamului. Întorcîndu-se pe bulevardul Hyde Park și Ellis Avenue, Jim a remarcat clădirea impunătoare pe care o căuta. „Hai să încercăm și sujetul ăsta", spuse el.

— Nimic de făcut aici, răspunse Al. Asta-i locuința Bătrînului Franks. Ăsta are o groază de bani. Greu de crezut că poate cineva încerca o răpire în joacă pe aici.

În timpul acesta, Jim a avansat pe alee, s-a apropiat cu dezinvoltură de ușa mare de la intrare și a sunat. A răspuns un administrator. Jim l-a întrebat :

— Am fost îndrumat la dumneavoastră pentru a cerceta o știre privitoare la răpirea unui tînăr. Puteți să-mi spuneți dacă ați auzit de așa ceva ?

Administratorului îi părea rău, dar nu auzise nimic despre răpire și era sigur că nimeni din casă nu ar putea să răspundă altceva. Cu acestea, închide ușa.

Mulroy sună din nou. Administratorul răspunse iarăși la apel, dar de data aceasta în spatele său se afla o femeie, puțin ascunsă în vestibulul de la intrare.

— Nu putem să vă spunem nimic, răspunse femeia, cînd Jim îi mărturisise că este reporter al ziarului.

— Aveți vreo veste de la răpitori, în ultimele două ore, cel puțin ?

— Nu, spuse atunci femeia.

Auzind conversația, Samuel A. Ettelson, consilier de corporație din Chicago, care se afla în casa lui Franks în acel moment, apăru și el în vestibul.

— Băieți, se adresă el lui Jim și lui Al, pe tonul familiar al celui care se aflase mulți ani în intimitatea cavalerilor presei, nu puteți face nimic în această problemă. Este dinamită curată. Nu puteți ajuta cu nimic...

Îi conduse totuși înăuntru și le vorbi pe larg. Cu cît le spunea mai multe, cu atît Jim și Al se convingeau că povestea cu răpirea putea să se transforme într-un material de succes răsunător.

„Simți subiectul extraordinar, chiar înainte de a avea toate datele", explică mai tîrziu Jim atitudinea sa.

Dl. Ettelson vorbea într-una. Admițînd ba una, ba alta, întreaga istorie ieși în curînd la iveală. Bobby Franks dispăruse și familia sa fusese avertizată că va fi ucis dacă poliția ar fi fost anunțată. Jim și Al au alergat pînă la un drugstore de unde au telefonat la ziar :

— Tare de tot, confirmă redactorul de serviciu, după ce ascultă cu atenție povestea lor, debită dintr-o suflare. Dați-i bătaie !...

Cei doi detectivi amatori alergară la școala particulară unde tînărul Bobby Franks învățase aritmetica, gramatica și ortografia. Entuziasmul tinerilor ziariști era neclintit. Se întoarseră apoi la reședința lui Franks.

Administratorul primise ordin să-i țină pe dinafară. Ei intrară totuși prin bucătărie și-l găsiră pe Dl. Ettelson cu mătușa lui Bobby, femeia al cărei „nu" le deschisese prima spărtură în această poveste întunecată.

Ei vorbeau cu Dl. Ettleson de vreo cinci minute, cînd sosi o scrisoare cu indicația „expres". Mătușa lui Bobby o citi imediat și începu să țipe. Al i-a smuls-o din mînă.

Bătută la mașină și redactată într-o engleză corectă, scrisoarea cerea ca Jacob Franks să adune zece mii de dolari în bacnote nou-nouțe, să pună banii într-o cutie de țigări de fol și să aștepte sosirea, la ora două ale după-amiezei, a unui taxi. Șoferul va ști unde să-l ducă pe Dl. Franks și banii săi.

Ettelson interveni în toată această stare de excitație :

— Băieți, zise el, dacă folosiți acum ceea ce știți, Bobby va fi cu siguranță ucis. Am vorbit deschis cu voi. Aș vrea să-mi promiteți că ziarul nu va publica nimic fără permisiunea noastră.

— Nu putem promite nimic, spuse Jim. Rămîne să decidă șefii noștri.

— Foarte bine, răspunse Ettelson. Îi cunosc. Am să le telefonez.

El intră imediat în legătură cu redactorul local, care nu putu să-i promită nici el nimic. Îl căută atunci pe adjunctul ziarului, dar nici acesta nu se angajă cu nimic. În cele din urmă vorbi cu proprietarul și șeful cel mare al lui Daily News, Victor F. Lawson.

Natural că Lawson nu auzise încă nimic despre

răpire. Era un om atît de ocupat. „Dacă celelalte ziare nu vor folosi ştirea, fu el de acord, nici noi nu o vom publica".

Astfel, Mulroy şi Goldstein rămaseră pe loc, în timp ce Ettelson, în ciuda protestelor lor, a sunat la toate ziarele din Chicago, pe rînd, spunîndu-le despre povestea aceasta atît de arzătoare, care fusese pînă atunci proprietatea exclusivă a lui Daily News. Bineînţeles, fiecare editor local promisese tăcere absolută şi trimisese imediat pe cei mai buni reporteri ai săi la casa lui Franks pentru a afla mai bine despre ce este vorba. Jim a sunat atunci din nou redacţia sa şi i-a dictat omului de serviciu un material despre răpirea lui Bobby Franks, pentru a fi culeasă şi gata să intre în pagină la cîteva minute după ce i-ar fi dat drumul.

Secretara ziarului, o tînără cu autoritate considerabilă, acordată de organizarea internă a ziarului, întrerupse convorbirea lui Jim şi-i spuse precipitat :

— Jim, corpul gol al unui băiat de doisprezece ani a fost găsit în tubul de canalizare de sub şoseaua Panhandle, la colţul cu strada 119. Poliţia este aproape sigură că este vorba de corpul lui Philip Denny. Lasă baltă răpirea şi află ceva despre povestea ailaltă. E un material bun, să ştii...

„Atunci am primit cea mai substanţială ştire de presă din viaţa mea" îşi va aminti Jim Mulroy.

— Al, spuse el colegului mai tînăr, Philip Denny a fugit dintr-o şcoală de corecţie care se află tocmai în cealaltă parte a oraşului. Ce naiba ar fi căutat el pe terenurile ierboase din partea de sud ? Pariez că este vorba de corpul lui Bobby Franks. Cheamă un taxi şi fugi la cea mai apropiată morgă de lîngă strada 119. Dă-mi apoi un telefon aici şi descrie-mi exact corpul găsit acolo. Mă vei găsi pe la ora două.

Întors la casa Franks, Jim întîlni o întreagă adunare, solemnă şi destul de respingătoare de ziarişti, bocitoare şi fotografi. Toate ziarele din concurenţă, Post-ul, Americanul şi Jurnalul de după-amiază, erau reprezentate din plin.

— Ce se mai întîmplă, întrebă el.

— Nimic, răspunse unul. Colegii lor de la concurenţă nu erau la curent cu faptul că Mulroy şi Goldstein lucraseră deja de cîteva ore asupra cazului.

Mulţimea nu-l lăsa pe Jim să intre în casă. El se apropie atunci de fereastră şi-i strigă lui Ettelson care era prin apropiere : „Băiatul este mort". La auzul cuvintelor sale, fu lăsat să intre în casă.

Jacob Franks, bătrînul tată al copilului răpit, punea deja banii într-o cutie de ţigări de foi, fiind în acelaşi timp atent la scheunatul frînelor unui taxi care trebuia să oprească în faţa casei.

Jim încercă să-l convingă să renunţe la povestea cu taxiul şi să vină la morgă. Tatăl era însă convins că băiatul său mai trăia şi că Mulroy era nebun. Insista să îndeplinească prevederile din scrisoare.

Sună telefonul. Era pentru Mulroy. Al îi dădu toate datele despre înălţimea şi greutatea băiatului mort, culoarea ochilor şi a tenului. În timp ce primea datele, Mulroy le comunica imediat rudelor lui Bobby. Ei dădură din cap. Nu, nu putea fi Bobby. Nu era aşa cum îl descria Al.

În cele din urmă, Al menţionă nişte ochelari mari cu ramă de baga. Bobby, declarară cei de faţă, nu purta ochelari.

— Şi totuşi, domnule Franks, de ce n-aţi veni la morgă să vedeţi cadavrul cu ochii dumneavoastră. Nu v-ar lua mult timp.

— Nu, nu pot, taxiul trebuie să fie aici în orice clipă.

— Puteţi măcar aştepta pînă cînd colegul meu se întoarce şi va vedea o fotografie a lui Bobby, pentru a o compara cu figura băiatului mort ? Apoi se adresă în telefon : Al, cît îţi trebuie ca să ajungi aici cu un taxi ?

— Mr. Franks, puteţi aştepta măcar cincisprezece minute ? Bine, Al, vino încoace...

Urmă un sfert de oră teribil pentru rudele băiatului dispărut, timp în care se lăsau tot mai convinşi de sentimentul lor că nici vorbă nu putea fi ca sistemul de canalizare de sub şoseaua de la marginea oraşului să fi conţinut cadavrul lui Bobby, şi încercau să creadă că încă mai trăieşte. Mulroy, pe de altă parte, aştepta cu nerăbdare ca intuiţia sa să fie confirmată.

În cele din urmă, Al a năvălit înăuntru, gîfîind din cauza grabei. O fotografie i-a fost pusă în faţa ochilor. Ezită.

— Nu, nu cred că este acelaşi băiat... deşi ar putea să fie...

«INCORUPTIBILII» PRESEI DE MARE TIRAJ

Grupul familiei era triumfător. Dar intuițiile lui Jim nu sînt ușor de abandonat.

— Nu există nici o cicatrice, nici un semn din naștere pentru a identifica băiatul ? întrebă el în continuare.

— Nu, sigur nu, spune mătușa. Jim se întoarce, cu sentimentul dezamăgirii totale.

— Stai puțin, își amintește totuși femeia. A fost rahitic în copilărie și a rămas cu dinții mici și cam răriți.

Al Goldstein dă din cap. Cadavrul de la morgă are dinții mici și rari.

Jim face un nou apel la Jacob Franks. Ar fi o greșeală să ducă banii la taxi. Băiatul este mort.

Șoferul de taxi sună la ușă. Jacob Franks la banii și se îndreaptă spre ieșire.

— Sai, spune Jim Mulroy, lasă-l să aștepte. Vino cu noi la morgă și convinge-te că băiatul mort nu este cel pe care-l căutați.

Bătrînul este însă hotărît. Nerăbdător și disperat. El știe că trebuie să dea banii răpitorilor, mai înainte ca aceștia să-i ucidă copilul.

Dar chiar înainte de a ieși, bătrînul Jacob Franks cedează puțin ziaristului acesta nebun și-și schimbă atitudinea.

— Bine, acceptă el, poți să pleci și tu acolo, spuse către unchiul lui Bobby, adică propriul său frate, care se afla de față. Eu am să aștept aici.

Al și cu Jim îl grăbesc pe unchi, ies prin bucătărie, direct în garaj și pleacă în limuzina elegantă a lui Franks. Ei întorc pe drum, în fața casei, cu un demaraj rapid. Jim vede un reporter neconsolat de la concurența lor, stînd chiar pe întorsătura drumului. Inima ziaristului este însă generoasă, neobișnuită cu diversele aspecte ale antagonismului din profesia lor. Îi face semn inamicului să vină cu ei. Acesta nu așteaptă să fie invitat de două ori.

Atunci încep îndoielile sale. Trebuia oare să-l îndepărteze pe colegul de la concurență ? Oricum, Daily News are deja povestea tipărită. Totul este să dea doar un semnal și rotativa lansează imediat în cele patru vînturi senzaționalul său material.

La morgă, Jim îl trimite pe Al la cercetarea cadavrului. Exista doar o ușă între camera cu telefonul și încăperea unde se afla băiatul mort. Al ține ușa. Jim, cu telefonul în mînă, poate să vadă cadavrul. Ridică receptorul și cheamă „Dearborn 111", în timp ce unchiul băiatului intră în încăpere.

Jim poate vedea recunoașterea instantanee, oroarea de pe fața omului, în timp ce privește cadavrul nepotului său. Jim primește legătura cu redacția :

— Dă-i drumul, strigă el în telefon. Cadavrul de la morgă este al lui Bobby Franks. L-a identificat unchiul său. Publică tot.

La cîteva mile de morgă, în redacție, se declanșează o stare asemănătoare cu sfîrșitul lumii. Sînt date ordine, cu o repeziciune uimitoare. Rotativa pornește și scoate pachete după pachete de ziare, care iau imediat drumul către cititori. La ora trei după-amiaza, Daily News era în chioșcuri, cu articolul tipărit, mai înainte ca celelalte ziare să fi apucat măcar să scrie ceva.

Următoarea lovitură a domnilor Mulroy și Goldstein a fost una de care a auzit toată lumea presei și care le-a adus premiul Pulitzer. A fost

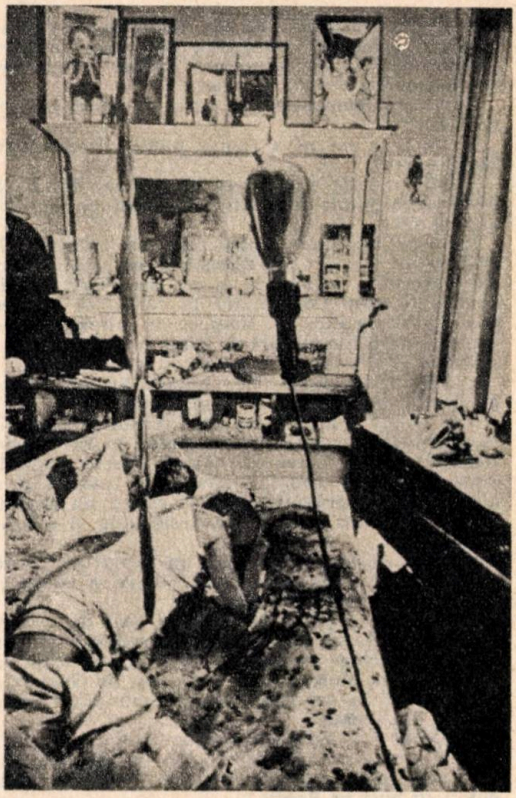

o muncă mai înceată, mai elaborată și mai obositoare.

Mulroy a aflat de la șoferul de taxi că trebuia să-l ducă pe Jacob Franks la un drugstore de pe strada 63, unde acesta urma să primească un telefon pentru a i se spune unde să depună banii. Care drugstore ?

Strada 63 este tot atît de lungă pe cît este orașul Chicago de lat, iar prăvăliile se află pe tot parcursul său. Foarte probabil că răpitorii aleseseră un drugstore din apropierea locuinței lui Franks. Jim a început să caute cel pe care îl avuseseră în vedere.

Bineînțeles, această investigație nu se limita doar la orele de serviciu. Jim a muncit aproape douăzeci și patru de ore pe zi în timpul cazului Loeb-Leopold.

El trecu pe la căminul lui Al, în ziua cînd se decise să înceapă cercetările sale cu privire la acel drugstore. Chiar la intrarea lui Jim în living-room, un tînăr ordonat și cu figură inteligentă se apropie de el.

— Sînt Loeb, îl spuse lui Jim. L-am felicitat deja pe Goldstein pentru materialul excepțional pe care l-ați dedicat răpirii aceleia. Vreau să vă felicit și pe dumneavoastră.

— Mulțumesc.

— Ce faceți astăzi ?

— Ei, m-am gîndit că am putea încerca prăvăliile. Eventual s-o găsim pe aceea în care Franks trebuia să primească apelul telefonic, poate scoatem ceva și din asta...

— E ca și cum ai căuta un ac în carul cu fin, nu-i așa ?...

— Da, dar nu ne-a rămas nimic altceva de făcut acum.

— Mi se pare o pierdere de vreme, dar dacă n-ați avea nimic împotrivă, aș veni cu voi, în mașina mea.

În acest fel, unul dintre răpitorii criminali îi acompanie pe cei doi ziariști în cercetările lor. Au pornit la întîmplare și au investigat întîi partea de vest. Loeb stătea la volan, cu un aer tolerant și sceptic, în timp ce ei interogau negustorii de-a lungul străzii. După cea de-a cincea prăvălie, Loeb păru să fie obosit și neliniștit.

— Băieți, eu vă zic să renunțați. Nu veți ajunge la nici un rezultat în felul acesta.

Dar voința celor doi era încă fermă. S-au oprit la o prăvălie, la mijlocul drumului, și Loeb protestă din nou. Părea să devină foarte agitat. Apoi, la colțul următor, și-a oprit mașina și a alergat într-o prăvălie, fără să spună un cuvînt. A stat înăuntru numai cîteva secunde și a ieșit strigînd :

— Acesta-i locul. Am găsit un hamal aici, care și-a amintit că în ziua aceea cineva a sunat și a întrebat de Jacob Franks !

Era tot ceea ce puteau afla la acel drugstore. Pe drumul către audierile care trebuiau să se redeschidă chiar în acea zi, Dick Loeb stătea în spate cu Jim Mulroy. Loeb l-a rugat pe Goldstein să oprească la un chioșc unde a cumpărat toate ziarele din acea zi.

— De ce faci asta, l-a întrebat Jim.

— Oh, mama e cam bolnavă, vrea să citească.

— Măi, măi, e o afacere cam încurcată. L-ai cunoscut bine pe Bobby ?

— Da, chiar foarte bine. Am jucat tenis cu el acum cîteva zile.

— Spune-mi atunci, era un tip care ar fi luptat, dacă cineva s-ar fi legat de el ? Să spunem că un idiot l-ar fi atacat, era el în stare să se mobilizeze pentru o luptă disperată ? Era îndrăzneț ?

Loeb, criminalul, deveni afectat și dur :

— Ei, dacă aș alege pe cineva ca să-l omor, el ar fi fost exact tipul de blindețe îndrăzneață la care m-aș fi oprit.

Jim și-a amintit această propoziție mai tîrziu.

Povestea cu drugostore-ul i-a condus într-o înfundătură. Mai erau însă ochelarii pe care îi văzuse Al. Goldstein la morgă. Ei nu-i aparținuseră lui Bobby Franks. Cum de fuseseră găsiți alături de cadavru ?

Al și Jim luară ochelarii în oraș și-i supuseră examinării unui expert. Singura lor particularitate stătea în lucrătura încheieturilor de la rame. Exista o singură companie care făcea asemenea încheieturi. Detectivii din presă telegrafiară acestei companii din Brooklyn și primiră răspuns că numai trei prăvălii din Chicago foloseau materialul lor.

Apoi redactorul local predă ramele aparatului de poliție local. Cei doi tineri continuară însă investigația. Jim se adresa celui mai apropiat atelier care lucra cu asemenea rame. El a aflat că numai trei clienți au primit asemenea încheietori pentru ramele ochelarilor pe care-i purtau. Unul era avocat, cel de al doilea era o femeie, iar al treilea era Nathan Leopold.

Ceea ce era pentru modul de a gîndi al lui Al un banc foarte bun. Îl cunoștea bine pe Leopold. Pe Jim îl făcu însă să se gîndească serios. El îl convinse și pe Al să se adreseze lui Leopold și să-l întrebe de ochelari.

Astfel, se îndreptară spre casa lui Leopold, Godstein cu o anume reținere, iar Mulroy cu toată hotărîrea, știind de asemenea că, în curînd, și poliția îl va interoga pe Nathan. Agenții sosiră pe la ora cinci, și înainte de a-l aduce la post, trebuiră să-l asigure pe Dl. Ettelson că studentul acela bogat care era Leopold nu va fi tratat cu prea mare asprime.

— Nu puteți să-l supuneți unui interogatoriu numai pe baza unor mărturii atît de ridicole, declară Dl. Ettelson. Este un student strălucit care provine dintr-o familie excepțional de bine situată.

Odată aflat în biroul procurorului, informat asupra circumstanțelor cazului în care se afla implicat, tînărul domn Leopold începu să se joace cu anchetatorii săi :

— Ochelarii ? întrebă el. Ar putea cu ușurință să fie ochelarii mei. Nu i-am mai purtat de cîteva luni. Ar trebui să fie acasă, în sertarul de sus din dreapta al dulapului meu. Cu toate acestea, adeseori îmi petrec lecția de ornitologie chiar pe locul unde a fost găsit corpul lui Bobby. Studiez păsările sălatice acolo. I-am putut cu ușurință pierde prin apropiere.

Leopold era într-adevăr un ornitolog cu rezultate neobișnuite și apăruse de mai multe ori în acest rol în fața unor adunări de savanți.

Procurorul Robert E. Crowe, în mod evident, avea impresia că toată afacerea era o glumă. El puse cîteva întrebări de formă la care Leopold răspunse fără ezitare. Își amintea toate amănuntele zilei răpirii cu mare ușurință. Spuse că a fost cu prietenul său Loeb în ziua aceea și îl convoca mai mult în glumă, pe acesta ca să-i confirme afirmațiile. Loeb a sosit la repezeală și în timp ce Leopold vorbea despre traducerea pe care o făcuse, din unele dialecte italienești care dispăruseră, în legătură cu feluri de mîncare delicioase, Dick și-a petrecut timpul luîndu-l pe Mulroy peste picior pentru asemănarea sa cu Sherlok Holmes.

Cu excepția lui Mulroy și a căpitanului Shoemaker de la biroul detectivilor, toată lumea era pentru a-i lăsa pe cei doi tineri suspecți să plece acasă. Dar „Shoes" *), cum îi spunea din afecțiune băieții lui Shoemaker, crezu de cuviință că ar fi mai bine să-i țină sub arest. Astfel fură puși sub pază la Hotelul Drake — un domiciliu care se potrivea poziției lor în societate.

Iar neostenita echipă a lui Mulroy și Goldstein își concentrară energia asupra scrisorii de răscumpărare. Fusese bătută la mașină.

Ochelarii îl indicaseră pe Leopold. Avea el oare și o mașină de scris ca aceea pe care fuseseră imprimate rîndurile ce pretindeau zece mii de dolari răscumpărare ?

La facultatea de drept a Universității din Chicago, cei doi aflară că Leopold folosea întot-

*) „Pantofi" în engleză, Shoemaker fiind „Pantofarul".

deauna o mașină de scris cu caractere pentru limbi străine. Un expert al ziarului lor descoperi că scrisoarea fusese bătută la o mașină „Corona" sau la un „Underwood" portabil.

Mulroy se întoarse la Facultatea de drept. Timp de cinci ore el scrută memoria celor care-l cunoscuseră pe Leopold. În cele din urmă, un tînăr își aminti că într-o noapte Leopold a folosit o mașină de scris portabilă pentru a compune o notiță — numai într-o singură noapte — în urmă cu vreo două săptămîni.

Atunci și-au amintit și ceilalți.

— Da, era un Remington portabil. Au fost de acord cu toții.

Cu ajutorul lui „Shoes" și a echipei sale, Jim a vizitat locuința lui Leopold din nou. În liniște, el a cercetat camera sa de lucru pentru mostre de scris la mașină. La etaj și la parter, detectivii căutau de asemenea. Jim, care avea și el mintea unui anchetator, îi acompania.

Tocmai părăseau locuința, fără nici un rezultat, cînd o femeie mai în vîrstă ieși din camera lui Leopold.

— Sînteți cameristă aici?, întreba Jim, cu suficientă pompă, ca să o convingă de autoritatea sa.

— Da.

— Dumneata ai grijă de apartamentul lui Nathan ?

— Da.

— Ai văzut vreodată o mașină de scris micuță pe aici.

— Era, parcă era ceva într-o cutie — cred că era o mașină de scris. O avea în sacul lui de călătorie în urmă cu vreo două săptămîni, într-o noapte. Nu, după cum îmi amintesc, o avea mai degrabă în camera sa, în urmă cu vreo două-trei zile.

— Mai e acolo ?

— Am să mă uit și am să văd. Și a plecat.

Al a primit imediat însărcinarea să adune toate tipurile cunoscute de mașini de scris în biroul procurorului. Jim și „Shoes" s-au îndreptat direct spre Crowe. Procurorul se amuza deschis pe socoteala lor. L-a lăsat pe Jim să vorbească cu Leopold, de față însă cu Ettelson.

Jim și Nathan au conversat vreo douăzeci de minute despre viața universitară, despre organizațiile studențești și calitățile lor relative, despre reputația de copil minune a lui Leopold.

Apoi, unul cîte unul, Mulroy a introdus colegii lui Nathan în cameră. Fiecare a fost pus să-și amintească de noaptea cînd Leopold a folosit o mașină de scris. Și-au amintit-o fiecare, iar atunci cînd au fost puși să ia de pe masă tipul de mașină folosită, „Underwood"-ul portabil a fost indicat, în loc de „Remington". Leopold stătea, în apropiere, avertizîndu-și colegii, calm, despre încurcătura teribilă în care îi pot împinge.

După ce acești martori oarecum reticenți au plecat, Mulroy a început din nou să pună întrebări tînărului criminal.

— Ce fel de mașină de scris folosești, Leopold ?

— N-am folosit nici un alt tip decît un Hammond, cu partitură pentru limbile străine.

— Ești sigur că n-ai întrebuințat niciodată vreo altă mașină de scris ?

— Niciodată !

— Colegii tăi, studenți nu te-au putut niciodată vedea folosind o mașină „Underwood" ?

— Nu.

— Leopold, camerista voastră, Elisabeth, se află cu familia ta de mult timp.

— Da, de ani de zile.

— O cunoști bine ?

— Da, a fost ca și mama mea. Ea m-a crescut.

— Este de încredere ?

— Tot ceea ce spune este adevărat.

— Dar dacă ea afirmă că aveai o mașină de scris portabilă în camera ta de lucru ?

— Dacă a spus asta înseamnă că este adevărat.

— Ei bine, a spus-o. Unde este deci mașina de scris ?

— Nu știu. Poate că este încă acasă. Am să merg cu voi și am să caut.

Tipul nepăsător și superb de politicos care fusese Nathan Leopold și-a pierdut dintr-odată stăpînirea de sine. Vorbea agitat pe drumul către casă, în mașina poliției. Vorbea cu răutate despre omul care l-a omorît pe Bobby.

Apropiindu-se de casă, începu să implore : „Să nu-l sculați pe tata, nu se simte prea bine". Pătrunse apoi în casă, fluierînd tare, trîntind ușile, trezind întreaga familie. Cu ai săi împrejur, oferi vizitatorilor alcool, țigări de foi, tot ce-i stătea la îndemînă, vorbind necontenit.

— Nathan, spuse Jim, crede că o să căutăm mașina de scris.

— A, da, vino încoace. Și-l conduse spre un dulăpior de bucătărie.

— Să începem de aici, spuse el.

— Leopold, începu Jim din nou, mă induci în eroare. Știi al dracului de bine că, dacă mașina de scris se află în casă, n-ai să începi s-o cauți în dulăpiorul de bucătărie.

Ceva plezni atunci în Leopold. El renunță. Se simțea asta în aer, pe drumul înapoi către biroul procurorului. Acesta nu l-au mai lăsat pe Jim să-l vorbească lui Leopold în mașină. Doreau să aibă un reporter specializat în afaceri juridice pentru a înregistra mărturisirile criminalului.

Cînd au ajuns din nou la biroul procurorului, l-a dat afară pe toți ziariștii.

Mărturisirea lui Nathan Leopold și cea a lui Richard Loeb a fost „dezvăluită" în ziarele de dimineață, dar numai detaliile întregii afaceri i-au dat adevărata semnificație. Un redactor specializat a fost sculat din pat la ora patru dimineața pentru a prelucra textul lui Jim. Edițiile prime ale ziarului News au publicat una din cele mai remarcabile narațiuni, despre un tînăr rău educat. Se remarca între toate cele care au apărut vreodată în presă. Articolul era produsul unei investigații de reporter dintre cele mai strălucite din întreaga istorie a ziaristicii.

Jim și Al au primit premiul Pulitzer.

Prezentare și traducere de
I. Bogdan

Margareta Sterian : Duminică în Colentina

NICHITA STĂNESCU

O respirare

Lui Marin Preda

Se duse ca un fum plăpînd
acest adverb suit în gînd
spre palma cea butucănoasă
și spre priveliștea osoasă.
– Tu ce mai faci contemporane ?
– Eu fac ce fac, eu stau pe rane
și rime-aduc pentru deștepți
să prindă-n clipă foștii pești.
– Tu ce mai faci, contemporane ?
– Scot de pe pinze rame
și lopătez și lopătez
ca un viking fost suedez
Mai mor și eu un pic bătrîne
spre peștii pofticioși de rime
mai mor și-n sus, mai mor și-n sus
unde m-au spus, unde m-au spus.

MAI MULTE OPERE LITERARE ÎN CĂUTAREA UNOR INTERPREȚI

Lumea literaturii a fascinat întotdeauna pe cineaști. Numărul ecranizărilor este foarte mare, deși opinia cineastului veritabil este că ecranizările nu fac o cinematografice. Cu toate acestea, nici o cinematografie nu se poate desprinde de prestigiul și atracția pe care universul literaturii și succesele acesteia le au asupra publicului. Dacă unii se îndreaptă către literatură din nevoia de succes, deoarece o operă mare asigură de obicei succesul peliculei pe care o girează, alții se întorc către literatură din nevoi spirituale. Marile opere, marii scriitori trebuie din această perspectivă să-și capete echivalent cinematografic, fie prin ecranizarea directă, fie prin emulație artistică. Citeva mari succese ale cinematografului se datorează, să nu uităm, ecranizărilor. Nu este cazul să mai insistăm.

Literatura română, care n-a beneficiat de prezența unei industrii cinematografice decît după cel de-al doilea război mondial, nu este încă suficient explorată de cinematografie. Iar atunci cînd este, rezultatele nu-s deloc la înălțimea literaturii care a inspirat-o. Din acest punct de vedere, literatura română rămîne încă o mină de aur pentru cinematografia română, cu singura adăugire că ecranizările singure nu pot face într-adevăr o cinematografie. În scopul punerii în valoare a acestei bogății tematico-artistică care este literatura română pentru cineastul român am adresat mai multor regizori și actori o întrebare unică : Ce opere din literatura română ați dori să ecranizați sau să interpretați ? Rezultatele acestui sondaj le publicăm mai jos.

ANCHETA «LUCEAFĂRULUI»

SILVIA POPOVICI

A fi dintr-o carte

Dumneavoastră ați citit o carte? Bănuiesc că toți, de fapt, citim la fel. Nu e neapărat nevoie să fi un Don Quijote pentru a rîvni să pătrunzi în lumea deschisă de romane. Oricare dintre noi simte nevoia să-și ridice din cînd în cînd ochii de pe tomul pe care îl parcurge și să-și închipuie cum ar acționa în locul eroilor și eroinelor. Desigur, ne place să ne imaginăm ipostazele cele mai formidabile, să fim cei mai frumoși, cei mai curajoși, cei mai cinstiți. Însă noi, autorii, nu ne sfiim să aflăm resorturile intime ale unor personaje și odioase, și meschine pe care nimeni nu le iubește.

La un moment dat, totul poate să pară ca într-o poveste cu o sumedenie de personaje încremenite ca niște manechine de ceară. Nu-ți rămîne decît să treci rînd pe rînd prin dreptul lor și să vezi cărora dintre ele ți-ar fi pe plac să le insufli viața dînd propria ta viață în schimb, să încerci să-ți dai seama pentru care din ele merită să renunți la ceea ce ești zi de zi și să le smulgi din amorțire, să le porți printr-un evantai de întîmplări.

Cum să nu te fascineze o eroină ca Mara lui Slavici, femeia care își gospodărește cu meticulozitate ambianța hărăzită, influențînd ca o suverană în miniatură destinul fapturilor și lucrurilor, potrivindu-le în vederea împlinirii năzuințelor sale? Dar ce părere aveți de Acrivița din savuroasa nuvelă a lui Caragiale **Kir Ianulea**, eroina capabilă să bage spaima în trimisul diavolului pe pămînt? Nu-i așa că ar merita să încerci să afli cu ce mijloace a izbutit acesta? Și cum altfel ai putea-o afla mai exact decît ducîndu-i o vreme viața? Dar ce captivantă este existența altei eroine, Theresa Krumbholz din romanul **Orbirea** de Elias Canetti. Rareori o mai puțină pot rivire ca între această femeie, de o ignoranță și o răutate ieșite din comun, și soțul ei, strălucitorul sinolog Peter Kiern, savantul aflat mereu în preajma cărților, incapabil să sesizeze cu claritate ce se petrece în afara paginilor citite cu lăcomie. Însă v-ați întrebat vreodată cine e doamna T din romanul lui Camil Petrescu, **Patul lui Procust**? Dacă da, nu se poate să nu fi dorit să-i semănați măcar cîteva clipe. Și tot numai pentru cîteva clipe ați putea împrumuta și chipul și veșmintele Penei Corcodușa a lui Mateiu Caragiale din **Crai de Curtea Veche**, romanul care înregistrează crepusculul unei lumi plină odinioară de promisiuni și speranțe. Dar cum să nu te lași ispitită să ai măcar pentru o vreme știința presviterei Olimbiada din **Nicoară Potcoavă** a lui Sadoveanu, stăpîna blajină peste fiare și păsări și ierburi și cavabilă să descifreze la fel de bine tainele inimii ca și pe cele ale mersului lumii? Ce-ar fi dacă ne-am aminti acum și de doamna Herbert din **Limanul** lui Iuri Bondarev! Această doamnă nemțoaică a avut nesăbuința ca în tinerețe să se îndrăgostească de un locotenent sovietic pe care l-a văzut doar cinci zile și a trăit 26 de ani cu imaginea acelor momente de fericire, dar cînd a dat din nou de bărbatul care între timp ajunsese un vestit scriitor nu a ezitat să-l caute și să-i destăinuie cu franchețe și fără nici o urmă de sentimentalism că iubirea pentru el i-a dat un sens prezenței sale pe pămînt. Sau poți încerca experiența autoarei micului roman **O moarte ușoară**, în care Simone de Beauvoir urmărește ca un clinician imperturbabil fazele străbătute de mama sa înainte de a se stinge. Dar ce minunată e și o altă femeie din **Un leagăn de cer** de Sütö Andras. Aceasta i-a promis scriitorului „somn ușor", dacă va așterne într-o carte evenimentele prin care au trecut. Și parcă poți să nu respecți rugămintea unei mame! Ba poți, dar atunci nu mai ai somn ușor.

Ne e le toți încă proaspăt în minte tot ce se petrece în **Cel mai iubit dintre pămînteni** de Marin Preda. Unul din cele mai izbutite personaje feminine ale scriitorului se află aici. Cum să nu tinjești să ai norocul s-o întruchipezi pe Matilda și să-ți dai astfel seama mai bine care îi e partea de vină în noianul de nenorociri abătute asupra lui Petrini? Sau să descinzi în lumea **Păsărilor** lui Alexandru Ivasiuc și să afli poate un leac pentru orgoliul nemărginit al Victoriței, femeie care credea că poate îngenunchia pe oricine îndrăznea să-i conteste puterea. Nu poți s-o uiți nici pe Nastiana lui Valentin Rasputin. **Trăiește și ia aminte**, ne îndeamnă scriitorul. Nastiana nici n-a trăit, nici n-a luat aminte. S-a jertfit pentru un bărbat care a manevrat-o cum a vrut el și a sacrificat-o fără milă pentru ca să se salveze. Dar ce univers fabulos te poate întîmpina în **Principele** lui Eugen Barbu. Într-o astfel de carte poți fi, printre altele. Doamna Evanghelina, mama domnitorului, și să asiști neputincioasă la prăbușirea fiului tău de pe scaunul aurit în colbul unde îl sfîșie propriii lui ciini. Însă obosită de atîtea urcușuri și coborîșuri, de atîta larmă și nefericire nu poți să nu faci și un popas mai îndelungat în cartea Virginiei Woolf, **Spre far**. Cine n-ar vrea să fie doamna Ramsey? Rareori o femeie atît de remarcabilă, fără a face nimic ca să atragă cu tot dinadinsul atenția asupra ei. Și totuși doamna Ramsey aduce oriunde sosește pacea cu acea forță pe care o are numai tandrețea față de oameni și obiecte. Și cîtă nevoie avem de astfel de personaje, senine și echilibrate, pentru a fi la rîndul nostru mai buni, mai sensibili la întîmplările semenilor noștri, atunci cînd redevenim noi înșiși uitînd cîte personaje am întruchipat doar așa, din joacă, sau poate — de ce nu? — cu un țel mai înalt, acela de a ne cunoaște mai bine tainițele sufletului.

„Un personaj cu care am multe afinităţi“

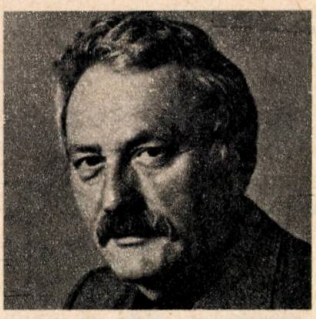

AMZA PELLEA

Moromete, un personaj cu care am multe afinităţi, un personaj despre care am discutat foarte mult cu Marin Preda. Din literatura română aş mai dori să interpretez pe Leiba Zibal din **O făclie de Paşti** şi **Neica Stavrache** din **În vreme de război**, de Caragiale. Aş încerca poate, peste 10—15 ani, rolul lui Ion din **Năpasta**. M-ar interesa, (s-a vehiculat chiar la televiziune ideea unui serial), o sumedenie de personaje din comediile lui Baranga.

MIRCEA MUREŞAN

Mă simt încă legat sufleteşte de nişte cărţi pe care le iubesc din copilărie. După **Arhanghelii** de Agârbiceanu, **Ciuleandra** de

„Oricît ar părea de ciudat, «Ţiganiada»...“

Liviu Rebreanu şi, oricît ar părea de ciudat, **Ţiganiada** lui Budai Deleanu. Aş dori să fac filmul pentru marele ecran sau televiziune.

„Un serial de televiziune după «Cel mai iubit dintre pămînteni»“

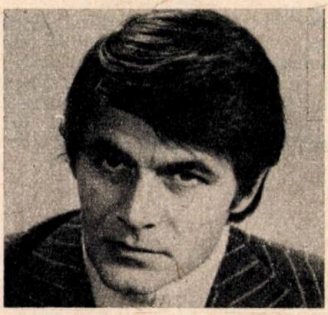

GEORGE MOTOI

În locul promovării unor pelicule de ameninţătoare mediocritate, frizind neputinţa de a sintetiza realitatea (arta nefiind deloc copia vulgară a realităţii, ci doar oglinda semnificaţiilor ei) desigur, cine nu preferă ecranizările după cele mai valoroase opere ale literaturii ? Dintr-o dată SELECŢIA este la a 3-a rundă, ca să zicem aşa, a tuturor criteriilor posibile, garanţia calităţii, a succesului fiind cu mult mai acoperită, mai asigurată.

Eu, de pildă, aş recomanda un serial de televiziune după **Cel mai iubit dintre pămînteni** de Marin Preda, sau ecranizarea unora din capodoperele dramaturgiei naţionale. Televiziunea a făcut experienţa aceasta cu vreo 10 ani în urmă, desigur tot la iniţiativa unui regizor, ecranizînd întreaga trilogie a lui Delavrancea **(Apus de soare, Viforul, Luceafărul)** şi care s-a bucurat de un deosebit succes. Eu îl interpretam atunci pe Ştefăniţă Vodă, şi succesul acela mi-a marcat într-un fel evoluţia profesională. Iată deci ce înseamnă consistenţa valorii dramatice, densitatea de idei şi semnificaţii. Cred că şi dramaturgia lui Alecsandri („Coana Chiriţa“), a lui Davilla („Vlaicu Vodă“), a lui Caragiale („Scrisoarea pierdută“), ca să dăm doar cîteva exemple, ar putea constitui subsatnţa unor producţii cinematografice de anvergură.

„Un rol pe care mi l-aș fi dorit în film ar fi fost «Adela»“

VALERIA SECIU

Se pare că este demonstrat deja că marile opere literare nu și-au găsit echivalentul valoric în film. Nu cred că sînt posibile ecranizări care să epuizeze semnificațiile unor capodopere ca : **Madame Bovary, Război și Pace, Demonii,** sau **Un veac de singurătate**. Cred mai degrabă în cineaști personalități capabile să preia motive, idei, din lucrări cunoscute și să creeze opere cinematografice independente. La fel de valoroase, purtînd pecetea inconfundabilă a semnăturilor. De exemplu **Piesă neterminată pentru pianină mecanică** este un film după Cehov, dar este în primul rînd un film de Nikita Mihalkov, așa cum **Solaris** este un film de Tarkovski după Stanislaw Lem. Aș pleda însă ca scriitorii importanți ai literaturii noastre contemporane : Constantin Țoiu, Dinu Săraru, Gabriela Adameșteanu, Radu Petrescu, Sorin Titel, Nicolae Breban, să fie „obligați“ să se apropie de film. Cochetînd cu ideea, un rol pe care mi l-aș fi dorit în film ar fi fost Adela din romanul cu același titlu de Ibrăileanu. Dar asta oricum nu se poate. Ar fi trebuit să fiu mai tînără.

GEO SAIZESCU

Sînt o tentație permanentă pentru mine niște opere de mare valoare satirică : **Țiganiada** de Budai-Deleanu, **Ciocoii vechi și noi** de Nicolae Filimon, **Comoara** de Slavici, **Tablete din Țara de Kuty** de Arghezi. Din literatura contemporană mă preocupă să fac un film după nuvela lui D. R. Popescu **Începutul și sfîrșitul lui Posmoc.**

„Îmi propun revalorificarea unor umoriști uitați “

La televiziune, am un proiect avansat o antologie a umorului românesc în care îmi propun revalorificarea unor umoriști uitați, care au intrat mai greu în circuitul public fiind umbriți de geniul lui Caragiale. E vorba de Gheorghe Brăescu, D. D. Pătrășcanu, Liviu Rebreanu, Petre Lăcusteanu etc.

„Mă gîndesc la «Sânziana și Pepelea»“

Mi-ar place să fiu, de exemplu, Maria din **Sărmanul Dionis** de Eminescu. Cred că proza celui mai mare scriitor român merită însă atenția cinematografiei chiar și fără mine.

CATRINEL DUMITRESCU

Aș fi dorit, de asemenea, să joc într-o ecranizare după Călinescu : **Enigma Otiliei** sau **Cartea nunții.** Mi-ar fi plăcut să fiu un personaj dintr-un basm. Și un basm poate fi actual. Mă gîndesc la **Sânziana și Pepelea.**

Vocația ideilor

MALVINA URȘIANU

M-am declarat întotdeauna și o fac și cu această ocazie o nepartizană a ideii de ecranizare.

Acest refuz al meu se referă bineînțeles la operele mari ale unei literaturi.

Motivele sînt două : Primul ar fi că rar două spirite, unul venind dinspre literatură și altul dinspre cinematografie, se pot întîlni în așa măsură încît translația să se facă respectîndu-se, așa cum este firesc, și litera și spiritul operei literare.

Sub pretextul interpretării „în spiritul" și nu „în litera" operei, se petrec multe mutilări, unele mai aplaudate decît altele. Numai bietul autor, de cele mai multe ori mort, nu mai poate spune ce părere are.

Mi-e greu să cred că libertatea de interpretare a unui regizor poate depăși orice limită, tălmăcind și răstălmăcind opera literară pînă la a o transforma într-un simplu pretext, și a folosi ca paratrăznet sau ca reclamă titlul operei sau numele autorului ei. E un gest cel puțin neloial.

Întîlnirile fericite dintre marea literatură și cinematografie se întîmplă extrem de rar și ele se pot petrece numai ocrotite de veghea unui producător care ar avea capacitatea de a dirija nu numai o cinematografie, dar și o întreagă cultură. Literatura clasică este un patrimoniu cultural care trebuie apărat de abuzuri. A iubi cărțile de căpătîi ale literaturii noastre, oricît de împătimit cineast ai fi, aceasta nu înseamnă că trebuie să le faci neapărat filme. Cred că nu este visul nici unui cineast să transforme populația unei țări, sau chiar a planetei, din cititori în spectatori.

Pe de altă parte, cultivarea acestei căi a ecranizărilor este o practică de minimă rezistență a unei cinematografii. Este calea cea mai comodă de a asigura un portofoliu de scenarii dar este și calea care duce nicăieri. În felul acesta, se pot produce cel mai mult filme, dar nu se creează o cinematografie.

Cinematografia acestui deceniu trebuie să devină o artă adultă, emancipată de primatul literaturii, și aceasta nu dintr-un orgoliu de cineast, ci pentru simplul motiv că un cineast nu este un artizan purtător doar al unui univers al expresiei, dar și al unuia ideatic.

O operă literară perfectă, o capodoperă a literaturii își îndeplinește prin ea însăși menirea. Și nu suportă și mai ales nu are nevoie de turnarea în tiparul estetic al unei alte arte. Și nici de readaptare după viziunea unui alt artist.

Aceste operații sînt în general bine suportate de către acea literatură pe jumătate împlinită, în care se găsesc idei interesante, neduse pînă la capăt și care pot incita un cineast să le desăvîrșească. Pentru industria cinematografică această materie literară constituie materia primă curentă.

Un scenariu de film, departe de a fi un libret, se scrie greu, foarte greu. Proba cea mai evidentă o constituie numărul foarte mic de reușite. Faptul de a încerca acest lucru trebuie privit, din afară, ca și din lăuntrul cinematografiei, nu ca un act de orgoliu vulgar sau de nu știu ce alt interes meschin. El înseamnă printre altele curajul asumării unei sarcini extrem de riscante, și care nici în cazul unei reușite, nu duce la succes zgomotos. E un gest care duce cel mult la comentarii. Este și acesta încă un risc, pe lîngă celelalte, deloc puține, pe care și le asumă un autor total.

De ce o face? Din același motiv pentru care poetul scrie versuri și compozitorul muzică. Sigur că da, „poet te naști, iar cineast devii". Dar devii din ceva... Opinia publică, criticii de artă, cineaștii înșiși trebuie să se obișnuiască cu ideea că a fi cineast înseamnă nu numai vocația formei artistice, dar și vocația ideilor.

„Un film nescris"

ADRIAN PINTEA

Rolul poetului român Nicolae Labiș, într-un film nescris încă de cei care l-au cunoscut îndeaproape și iubit... Acest film ar fi necesar pentru liniștirea lor și a noastră, în legătură cu ce nu am mai avut cînd și cum să-i dăruim...

„O adaptare pentru ecran a romanului «Orgolii»"

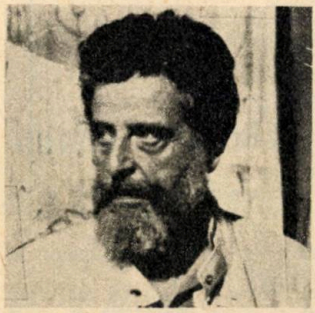

MANOLE MARCUS

Am fost de multe ori întrebat de ce o adaptare pentru ecran a romanului **Orgolii** de Augustin Buzura. Motivele sînt multiple. Şi cred că nu e cazul să le inventariez. Mi-a plăcut romanul pentru spiritul lui civic, pentru cantitatea de adevăr conţinut şi pentru actualitatea lui. În rest nu sînt critic literar, ci un om care prin profesia lui este obligat să vadă în imagini. Dacă se poate cît mai plastic uneori pînă la detalii şi asta mult timp de înainte de turnarea propriuzisă a filmului. Pe această viziune prealabilă pe care unii o numesc concepţie regizorală depinde lichidarea sau dimpotrivă întunecarea unei idei, a unui sens, a unei intenţii. Acum lucrez. Mai bine de jumătate de film s-a imprimat pe peliculă şi se prezintă sub forma a şapte bobine care deocamdată stau cuminţi într-un raft.

DRAGA OLTEANU MATEI

„M-ar interesa să interpretez pe Mara lui Slavici"

Voi intra în producţie în curînd la casa de filme 5 cu **Coana Chiriţa isprăvnicească,** şi **Chiriţa în capitalie,** filme în regia lui George Cornea ale cărei scenarii îmi aparţin. M-ar interesa să interpretez pe **Mara** lui Slavici, după care am scris şi un scenariu, pentru televiziune. Cred că în film aş putea întruchipa multe din personajele lui Caragiale, Muşatescu, Sorbul, Kiriţescu, Baranga. M-ar bucura foarte mult dacă m-aş întîlni, de asemenea, cu acel personaj din **Comoara din deal,** piesă scrisă de Corneliu Marcu Leoneanu. De asemnea, cred că s-ar putea face un film interesant după **Interviu** de Ecaterina Oproiu, unde aş putea să joc mai multe roluri. Cred în ecranizări, deşi practica a dovedit că majoritatea sînt nereuşite. După experienţa cu filmul **Dumbrava minunată,** al cărui scenariu îmi aparţine, mi-am dat seama că există pericolul ca nu scenaristul să strice opera literară, ci regizorul care nu ştie să descifreze partitura. Asta mi-a aduce aminte de o întîmplare comică pe care mi-o povestea un prieten al familiei. Întors de curînd de la Sorbona unde studiase medicina, venit în orăşelul lui natal a dat o petrecere colegilor lui de liceu la un restaurant. Acolo un lăutar văzîndu-i veseli s-a oferit să le cînte ceva. Pe vremea aceea era la modă Sonny Boy. Tînărul l-a întrebat pe lăutar dacă ştie acest cîntec. Lăutarul a răspuns că da şi a început : „Frunză verde baraboi, Soni boi, soni boy". Aşa că de cîte ori se întîmplă să văd pe cineva că se laudă că poate să realizeze lucruri care îl depăşesc îmi amintesc de acest lăutar. Şi în meseria noastră sînt forte mulţi care nu ştiu să descifreze un scenariu. La **Dumbrava minunată** regizorul şi scenograful au fost total lipsiţi de imaginaţie. Le-am fost foarte recunoscătoare acelor critici care au spus adevărul despre cusururile acestui film pe care eu însumi le-am semnalat creatorilor în timpul filmărilor. E drept că filmul a luat premiul pentru cel mai bun basm cinematografic la Moscova, dar asta nu ne împiedică să fim severi şi să căutăm în permanenţă să ne îmbunătăţim munca. De asemenea, asta nu m-a împiedicat să scriu scenariul **Viteazul Roşu,** inspirat după mai multe basme vechi din Maramureş.

«Fata babei şi fata moşneagului»

ION POPESCU GOPO

În **Scripta Aramaica** am găsit următoarea povestire : Rabb spunea lui Hiya : „Am văzut un om care cu lovituri de sabie taie o cămilă în bucăţi, apoi a început să facă mult zgomot cu tamburina sa şi cămila s-a ridicat pe picioarele ei şi a început să meargă".

„Ai văzut tu înapoia cămilei urme de sînge şi baligă ? — întrebă Hiya, dacă nu erau, atunci tu ai visat.

Cert este că Rabb foloseşte elemente logice pentru as exprima „minciuna" iar Hiya se foloseşte de asemenea de elemente logice pentru a dovedi minciuna.

Edgar Poe spune că omul raţiunii sau logicii, mai mult decît omul înţelegerii sau al observaţiei, are pretenţia să conceapă ţelurile — să-şi impună naturii planurile. El ne propune o temă uluitoare pentru film : Nebunii unui ospiciu fac o inversare de roluri cu paznicii şi devin ei paznici şi medici, internînd pe îngrijitori ca pacienţi. Tot el spune că Domnul Jourdain îşi punea halatul pentru a asculta mai bine muzica...

Iată logica lui Eminescu : „Degetele repezi poartă acul fin : Ea îşi coase ochii într-un tort de in..."

Dacă n-ar fi aceste „cusături" în care logica se împleteşte cu „minciuna" ar fi o mare plictiseală, poeziile ar semăna cu reţetele medicilor, iar cartea de telefon cu proza.

Sînt convins că nu există artă care să nu contribuie la cea mai nouă dintre ele, această artă născută din progresul tehnic care este cinematografia, această artă care opune mai strident logica — „minciunii".

Cinematograful, prin structura sa, va pierde mereu din „minciuna" poeziei sau a prozei folosind imaginea vie cu fapturi vii, cu acţiuni logice.

Cămila tăiată în bucăţi care se ridică şi merge fără să lase urme de sînge este îndepărtată din filmul „mare" se ascunde în desen animat. Personal mă consider un Don Quijote încercînd metafore, simboluri în filmul cu logică de jur împrejur. Sînt un admirator încăpăţînat al **Frumuseţii diavolului**, sau **S-a întîmplat mîine**, de Renné Claire sau **Miracol la Milano** al lui Sica şi Zavatini, cred că se poate arăta un copil care se naşte într-o varză, cred că se poate trece prin gaura unui ac de cusut, cred că se pot face filme de lung metraj fără dialog, cred că se pot face ecranizări fără să se reproducă cuvînt cu cuvînt, fără „ilustraţii fotografice" cred că autorul de film trebuie să fie un artist, să creeze, să nu rămînă cu degetul în gură în faţa literaturii, iar dacă are ceva de spus s-o facă sau să tacă.

Pe masa mea sînt cărţi şi desene, notiţele mi le fac desenînd. Am făcut pentru **Fata babei şi fata moşului** cam şapte sute de desene, am desenat fiecare cadru şi am filmat desene statice pe durata unei ore şi jumătate, am văzut filmul înainte de a-l face proiectat pe ecran, i-am văzut defectele : prea logic, tot farmecul rămăsese în povestea lui Creangă, pe ecran erau ilustraţii.

Am căutat instrumentele cinematografului şi am făcut altceva...

„Strania eroină din «Risipitorii»"

ELENA ALBU

Ne lăsăm bîntuiţi de nevoia de Dostoievski — şi Proust — şi Faulkner — ne gîndim apoi ce minunate personaje sînt pecetluite de talentul H. P. Bengescu, al lui Călinescu sau Camil Petrescu ; avem inconştiente atracţii spre fascinantul tip feminin creat de Al. Ivasiuc în **Vestibul** şi spre strania eroină din „Risipitorii" lui Marin Preda. Dar mai e loc şi pentru **Cenuşăreasa** şi mai ales pentru un rol cît mai mut şi cît mai martor într-un film alb-negru.

„Dintre contemporani m-ar interesa Paul Anghel, D. R. Popescu“

IULIAN MIHU

Desigur m-ar interesa multe lucrări literare pentru ecranizare : De exemplu : **De-aș putea dormi** de Cehov, **75 000** a lui Salom Alehem, **O făclie de Paști** de Caragiale, **Kira Kiralina** de Panait Istrati, sau nuvelele lui Vasile Voiculescu și romanele Hortensiei Papadat Bengescu. Ar putea ieși un film bun **Marmeladova** după Dostoievski în colaborare cu cinematografia sovietică.

Am scenariile scrise la **O făclie de Paști, Kira Kiralina** și **Un chef de pomină** după Vasile Voiculescu. Unele nu au nevoie de un buget prea costisitor, dar trebuie să fie de acord casele de filme. **O făclie de Paști** o propun de 15 ani. Dintre contemporani m-ar interesa Paul Anghel, D. R. Popescu. Dar în primul rînd **Eternitate locală** a regretatului Eugen Seceleanu.

„Filme după «Ciocoii vechi și noi» și «Moromeții»“

STERE GULEA

Întrebarea dumneavoastră mă găsește, vorba lui Caragiale, în „flagrant delict“ pentru că în anul ce vine urmează să fac un film după Sadoveanu. Mai exact spus, după nuvela **Ochi de urs** și alte povestiri de Mihail Sadoveanu care au întemeiat în cultura noastră lumea și spațiul „republicii“ de la „Branișteа domnului din Valea Frumoasei“. Întreprinderea este copleșitoare pentru că cinematografia română este acuzată că a rămas datoare față de acest mare scriitor. Nu pentru că i-ar fi ocolit opera, ci pentru decalajul valoric dintre titlurile de la care s-a plecat și filmele ieșite după aceste ele. Este cum s-ar zice un fel de ultimă șansă acordată cinematografiei de către literatura sadoveniană. De felul cum voi ieși din această întreprindere va depinde și dorința mea de a face în viitor filme după **Ciocoii vechi și noi** de Nicolae Filimon, scenariul la care lucrez în acest moment, și după **Moromeții** lui Marin Preda — acest mare scriitor de a cărui însemnătate vitală pentru cultura actuală începem de-abia acum să ne dăm seama, cînd el nu mai este. Răspunzîndu-vă realizez și eu că nu de proiecte ambițioase duc lipsă. Cred, dealtfel că puțini cineaști duc lipsă de astfel de proiecte. Numai că o cinematografie nu se face cu proiecte și cu opere ambițioase. Or, nu știu cum se întîmplă că tocmai operele noastre lasă de dorit.

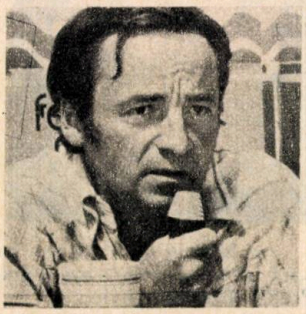

NICOLAE MĂRGINEANU

— **Sfîrșit de veac în București** de Ion Marin Sadoveanu. Lectura cărții a trezit în mine anumite asociații de imagini care, cred, că ar putea sluji unei viziuni cinematografice.

«Sfîrșit de veac în București»

Anchetă de Ludmila Patlanjoglu

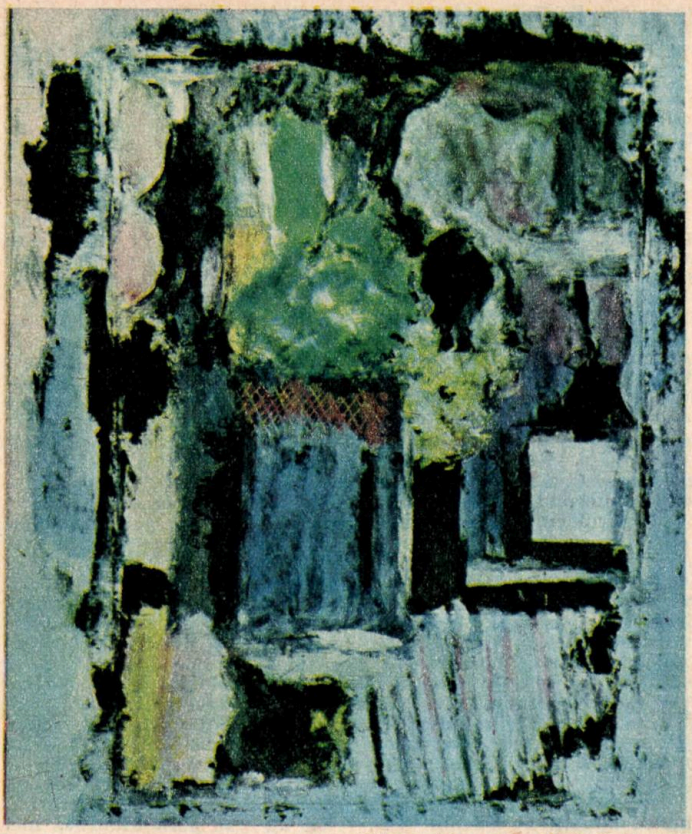

Mircea Barzuca : Natură statică

MITURI ASTRALE ŞI O.Z.N.-URI

De la «Ramayana» la basmul românesc

Într-o povestire intitulată Corăbii astrale, I. Efremov vorbește despre posibilitatea debarcării pe Pământ a unor ființe din alte planete. O expediție arheologică descoperă într-un osuar din Asia centrală schelete de animale antidiluviene, ale căror oase sînt perforate precis așa cum numai proiectilul unei arme moderne o poate face. Dar de unde asemenea ființe și de unde arme moderne în mezozoic ?

De vreme ce omul poate construi nave cosmice este de admis ideea că ele au putut fi construite și pe alte planete, iar contactul lor cu pămîntul nu poate fi exclus. Ipoteza a fost întărită de apariția O.Z.N.-urilor.

Obiectele zburătoare neidentificate, considerate la început fenomene naturale ori simple halucinații și-au dovedit în cele din urmă tehnica. Cea mai zdrobitoare dovadă a fost experiența celor doi pescari japonezi ridicați de o navă cosmică necunoscută de pe vasul lor de pescuit sub ochii îngroziți ai tovarășilor din flotila de pescuit și depuși apoi în propria lor barcă. Întîmplarea a avut numeroși martori oculari.

Paleoastronautica nu se ocupă însă de O.Z.N.-uri chiar dacă temele sînt tangente. Ea se ocupă de navele care ne-au vizitat în epoci istorice anterioare, care au lăsat urme indiscutabile în istoria omenirii. Ea se ocupă de vechile contacte. Un elvețian Enrich von Danichen a scris o carte care a făcut vîlvă în întreaga lume Amintiri despre viitor, în care se ocupă de tot ce i s-ar părea o dovadă puternică a trecerii pe pămînt a extratereștrilor.

În cele mai opuse colțuri ale globului, Erich von Dänichen caută și găsește dovezi spectaculoase ale predecesorilor din alte planete. Cartea Amintiri despre viitor nu se ocupă exclusiv de extratereștrii și navele lor, ci mai ales de urmările acestor vizite binefăcătoare. Minată de elementul de senzație, cartea acestui pasionat turist elvețian a fost cu ușurință respinsă de spiritele inerțiale, sceptice, „științifice".

Navele cosmice din vechime sînt totuși o realitate ? Un român a adus însă în această dispută un unghi de abordare mai greu contestabil. Victor Kernbach a publicat o carte intitulată Enigmele miturilor astrale în care tema și materialul demonstrativ sînt mult mai bine alese. Orizontul cercetării lui este cel filologic. Victor Kernbach se adresează cu precădere textelor clasice ale vechilor civilizații, marilor mituri și legende ale omenirii. Documentele de tip arheologic (monumente, imagini pictografice, sculpturi etc.) sînt la el argumente de planul doi. Efectul este covîrșitor. Enigmele miturilor astrale nu pun la contribuție numai Biblia frecvent citată pentru a proba existența unor mașini de zburat în epoca biblică, dar și scrieri indiene clasice, texte chinezești și tibetane, legende amerindiene ori celtice, basme africane și, surpriză, foarte multe basme și colinde românești. Ramayana și Dante Samaranganа sutradhara și Swift, Vechiul testament și Ovidiu, Cartea lui Enoch și Popol vuh, Epopeea lui Ghilgameș, Kritas, Codexul Tira, Cartea Vacii, Saga lui Bran și Tinerețe fără bătrînețe sînt numai cîteva din textele și autorii evocați de V. Kernbach. Dacă desenele sînt uneori interpretabile, textele vechi nu oferă posibilitatea alternativei : mașinile de zburat sînt descrise aici fără dubiu. Originea lor cerească este afirmată iarăși indiscutabil. Difuzarea de cunoștințe științifice și tehnice de către „extratereștri" este o acțiune

asupra căreia aceste texte insistă aproape peste tot. Forţa deosebită a armelor de distrugere, comparabile pentru noi astăzi doar cu armele atomice, este şi ea zugrăvită cu acurateţă tehnică. Prezenţa zeilor, altfel spus a „extratereştilor", ca şi prezenţa giganţilor revine legată de navele cosmice descrise uneori destul de amănunţit. Faptul că aceste atestări provin din teritorii de veche civilizaţie ale lumii oferă un contrafort puternic demonstraţiei lui Victor Kernbach. Enigmele miturilor astrale are spre deosebire de Amintiri despre viitor avantajul prestigiului neîndoielnic al textelor sacre, mitice pe care autorul le foloseşte.

Ceea ce conferă însă cărţii lui Victor Kernbach un interes deosebit pentru noi este introducerea în lanţul de texte şi mituri demonstrative a unor elemente de folclor şi arheologie românească. Cercetînd folclorul românesc, el ajunge la concluzia că între popoarele care-şi revendică dreptul de a fi primele popoare de pe pămînt se numără prin legendele lor şi românii. Autorul nu se opreşte numai asupra legendei Guganilor de pe lîngă Retezat, care pretind a fi primii şi cei mai vechi oameni de pe pămînt. El descoperă în basmele româneşti, prea puţin cercetate sub acest unghi, aspecte cel puţin ciudate care nu pot fi explicate decît raportate la paleoastronautică. Maşinile zburătoare din mai multe basme româneşti sînt aşezate alături de alte maşini descrise asemănător în Biblie ori în alte texte fundamentale. Calul zburător este din unghiul cercetării autorului un substitut al maşinilor de zburat. Zmeii din basmele noastre se comportă adesea ca alcătuiri tehnice cu trăsături precise. Cercetarea comparată a lui Victor Kernbach reliefează concluzia că în dosul fiinţelor zburătoare (cai, zmei, dragoni, balauri, heruvimi etc.), se ascund, de obicei, aparate de zburat. Dragonii textelor chineze şti sînt îndubitabil astfel de maşini de zbor. Nenumărate versuri folclorice româneşti de aspect obscur şi evident dintr-o epocă precreştină îşi luminează semnificaţia estompată de trecerea timpului prin aşezarea lor în reţeaua comparată a cărţii. Amintirea despre giganţi este, de pildă, extrem de puternică în folclorul românesc şi nu diferă cu nimic de portretul acestora din mitologia greacă. Examinate în context comparat, faptele de folclor prezentate de Victor Kernbach devin extrem de preţioase, iar folclorul românesc se vădeşte a fi un depozit de informaţie mitică prea puţin explorat.

Rămînînd însă la zburători este interesant să ne oprim asupra interpretării pe care o dă Victor Kernbach basmului românesc cules de Kunisch şi care a constituit materia de inspiraţie a Luceafărului eminescian. E vorba acolo de dragostea unei stele pentru o muritoare, de un tîrg care se face între steaua îndrăgostită şi stăpînul suprem al stelelor. Aici este descifrat un stereotip existent în amintirile mitice ale mai tuturor marilor şi vechilor popoare ale lumii : este vorba de dragostea dintre o muritoare şi un zeu. Frecvenţa unor asemenea situaţii în basmul românesc este impresionantă. După cum este semnificativă în urma analizelor comparate efectuate în această carte şi situaţia dublei naturi a soţului miraculos căsătorit cu o muritoare. El are două înfăţişări : una curentă pentru ochiul comun şi una miraculoasă pentru iniţiaţi. Soţia care încalcă prevederile păstrării acestui secret şi acestei separaţii este adesea pedepsită. Nu vom insista în această direcţie. Poetul Ion Gheorghe a dat o dezvoltare personală şi extinsă acestor aspecte într-o carte intitulată Cultul Zburătorului pe care el îl consideră definitoriu pentru poporul român.

La fel de interesantă este descoperirea în spaţiul ortodox a unor texte şi informaţii privitoare la tema paleoastronauticii. În viziunea lui Victor Kernbach, Isus Cristos este, de pildă, un „extraterestrul", iar concluzia lui se bizuie pe prezenţa unor elemente „astronautice" în biografia acestuia. Dincolo însă de analiza biografiei lui Isus din acest punct de vedere, care face din el un personaj divin, ci o persoană extraterestră de contract misionar, Victor Kernbach aduce probe foarte incitante. Pe pereţii unor biserici din Serbia şi din România el semnalează existenţa unor fresce în care Isus realizează urcarea la cer într-un ovoid care nu este altceva decît o maşină spaţială. În frescele de la 1400 Isus mînuieşte o manşă modernă. Descoperirea din Serbia a provocat pe cercetătorul român care a căutat şi descoperit şi în vechile biserici româneşti fresce şi desene similare. O tradiţie proprie ortodoxiei balcanice legate geograficeşte prin fire vechi şi adînci de fenomenele originare în discuţie a dus la apariţia în frescele amintite a siluetelor de capsule spaţiale.

În sfîrşit, pentru a enumera doar cîteva din semnificativele apropieri şi descoperiri ale lui Victor Kernbach, într-o carte de indiscutabilă ţinută intelectuală, vom reţine aici frecventa trimitere în spirit selectiv la Dacia preistorică a lui Nicolae Densusianu. Victor Kernbach priveşte şi această lucrare în cadre comparatistice. Ea nu i se pare de aceea nici mai puţin interesenată, nici mai prejos de faimoasa şi recenta Cultura Masma a lui Danile Ruzo. Se ştie că cercetătorul peruan în urma unor anchete arheologice a ajuns la concluzia existenţei unei civilizaţii de tip montan caracterizată prin sculpturi gigantice pe vîrfuri de munţi. Ipoteza fusese avansată de Nicolae Densuşianu cu circa 50 de ani înainte cu privire la unele stînci antropomorfe din Carpaţi. Autorul Enigmei miturilor astrale consideră pe Nicolae Densusianu un precursor pe nedrept ignorat, un deschizător de drum demn de toată atenţia al lui Daniel Ruzo.

Pledoaria în favoarea unor vizite extraterestre străvechi făcută de Victor Kernbach este fără îndoială dintre cele mai bine alcătuite. Materia folosită, texte şi mituri străvechi, este la rîndul ei dintre cele mai incitante. Se deschide totodată calea unei alte aprecieri asupra depozitului mitologic şi informativ al legendelor şi folclorului românesc.

Sergiu Moldovan

Pământul mărturisește

FASCINAȚIA COMORILOR DACE

Teritoriul României s-a bucurat din cele mai vechi timpuri de reputația unui ținut al aurului și al comorilor, așa cum pentru spanioli erau pământurile proaspăt descoperite în America. Aurul dacilor urmărit de romani în războiul cu Traian echivalează cantitativ în tradiția transmisă cu aurul aztecilor. Către comorile din Carpați și-au întors de-a lungul vremii ca spre un teritoriu fabulos privirea mulți aventurieri și amatori de îmbogățiri subite. Stolurile de străini veniți ca lăcustele către țările românești nu-s fără

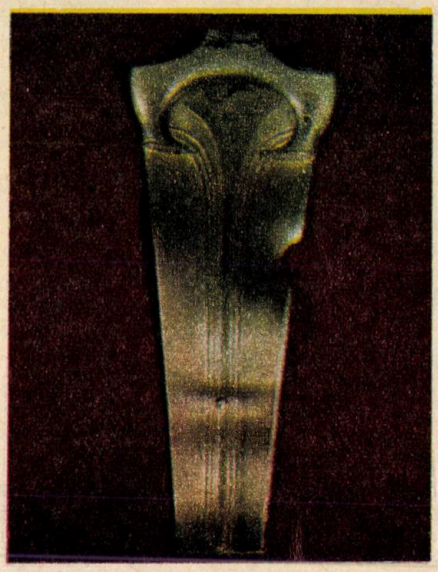

legătură cu vechea ei reputație. În Istoria Bucureștilor, Ion Ionescu Gion ne vorbește de existența unei hărți rare care circula printre capii ortodocși ai bisericii constantinopolitane pe care ar fi fost însemnate mănăstirile la care erau îngropate comori. Harta o ajutat la exploatarea sistematică a tezaurelor ascunse, care au fost scoase din țară. De aici credința călugărilor și patriarhilor greci că din țările românești oricîți bani s-ar lua se vor găsi în continuare alții. În plin secolul XVIII, domnitorul Alexandru Ipsilanti lansa o campanie de săpături particulare cu condiția ca jumătate din bunurile dezgropate să revină domniei. Cît de mari vor fi fost aceste comori, intrate de obicei în alte mîini decît cele românești, ne-o arată după Șincai prima descoperire importantă din Transilvania : la 1543 în albia rîului Streiul sînt descoperiți peste 400 000 galbeni de aur cu efigia lui Lysimach. (N. red.).

Urmașii dacilor și ai romanilor, românii ce locuiau în jurul falnicei Sarmizegetusa, ajunși în stare de iobăgie n-aveam de unde ști nici ce scriau autorii antici sau bizantini și nici discuțiile savanților. Asemenea cunoștințe puteau avea doar stăpînii lor. Gaspar Heltai, la 1575, va menționa pentru întiia oară ruinele cetății de la Grădiștea de Munte. În schimb, țăranii găseau mereu bani de aur. Descoperirile de comori n-au putui fi întotdeauna tăinuite și autoritățile au intervenit. Așa s-a întîmplat în vara anului 1803, cînd au fost interogați sute de țărani dresîndu-se acte ce s-au păstrat.

Din vastul dosar, (în parte publicat de prof. S. Jako), iată cîteva file : depoziția preotului din Chitrid, Dumitru Cerbiceanu. În luna august a anului 1785 a venit la el țăranul David Albu care i-a spus că în vremea coasei, în anul trecut, pe cînd lucra la Grădiște, în zori i-a apărut în vis un om înalt, vrednic, îmbrăcat în straie albe care i-a poruncit să urce pînă la paltinul de lîngă eleșteu, de acolo să coboare drept la pîriu și să-i urmeze cursul pînă la locul ce se cheamă Cheia, de acolo, s-o apuce spre miazăzi și din ce va găsi acolo să-și ia cît poftește dar să nu spună nimănui, căci acelea... „nu-s puse acolo spre norocul Neamțului, ci spre cel al Franțuzului și al Muscalului". Urmînd vedenia cerească, Albu a urcat la Cheia unde stînca ce-i stătea în față a fost cuprinsă de lumină, de parcă acoperită cu paie cineva i-ar fi dat foc. La această lumină vede crestături în stîncă și urmîndu-le urcă pînă ce în cale îi stă o piatră mare. Acolo descoperă tencuială și urme de muncă omenească. Curățind locul — îi spune Albu popii Cerbiceanu — am scos de sus trei cărămizi și uitîndu-mă de după cărămizi am văzut un gol mare în mijlocul căruia era o masă rotundă, domnească, de aur, într-o parte rezemat cu coatele de masă stătea un bărbat, iar în fața lui o muiere, amîndoi de aur. În spatele muierii era o mare grămadă de galbeni iar după aceea o grămadă și mai mare de bani de argint. Banii de argint erau cît palma.

David Albu îi ceru sfat popii, pentru că locul e foarte strîmt și un om nu poate pătrunde. Acesta i-a promis că după ce va face o slujbă la Sîntă-Mărie, ce tocmai se apropia, pentru a izbîndi, îl va însoți în munte. Albu și-a exprimat dorința ca drept recompensă pentru comorile pe care le vor preda visteriei regești ar fi bine să rugăm pe Maiestatea Sa ca satele Chitid, Ocolișul Mic și Boșorod să nu mai slujească stăpînului pămîntului. Dar n-au ajuns să mai meargă la Grădiște pentru că, în aceeași zi, David Albu a murit subit ; n-a respectat porunca „duhului" și trădase secretul, fără să mai poată arăta preotului locul comorii.

Să nu uităm că ne găsim în anul marii răscoale țărănești cel avea în frunte pe Horea, Cloșca și Crișan. Visul lui Albu, ca și al răsculaților din 1784 era de a scăpa din iobăgie și să nu mai slujească nemeșilor.

Dar să urmărim faptele așa cum reiese ele din dosarul păstrat la Arhivele Statului din Buda-

pesta. Abia după doi ani, în 1787, popa Cerbiceanu va căuta comoara fără s-o găsească. În schimb, se găseau monede, puține la număr, pînă cînd, la începutul anului 1803, se răspîndi vestea că Arimie Popa din Ocolișul Mic ar fi găsit o comoară. Ancheta a stabilit că la începutul lunii septembrie a anului 1802, doi flăcăiași : Ilisie Popa, fiul lui Arimie, de 15 ani, și feciorul popii din Vîlcele Bune, pe nume Popa Gheorghe, de 13 ani, păsteau porcii pe dealul Aninei. Pe o pantă, cel mai mare s-a aplecat să-și lege opincile și a găsit o monedă de aur pe care de bună seamă o scoaseră porcii rîmînd după rădăcini. Copiii s-au speriat de duhurile rele ce păzesc banii pierduți și au fugit la stînă. Arimie Popa va aștepta aproape o lună, pînă după Sfîntu Mihai (29 septembrie), cînd se răresc oamenii pe munte. Atunci, lîngă fagul arătat de Ilisie, scormonind cu un băț, a găsit 264 monede mari de aur ale lui Lysimach. Înaintea înghețului s-a mai dus o dată și a mai scos tot cam atîtea, iar la sfîrșitul iernii, în două rînduri, a mai găsit circa 100 de monede.

Arimie Popa a fost denunțat procurorului de la Hunedoara încă din februarie. De frică, în ziua de 12 martie, el a vărsat monetăriei 280 de galbeni. Norocul lui Arimie Popa i-a determinat pe ocolișeni să urce tot mai mulți pe Dealul Aninei ori pe Ceata și pe procuror să înceapă ancheta în zilele de 15–17 iunie. Numai că, tocmai neliniștea autorităților i-a îndemnat și pe Gheorghe Popa, preot în Vîlcelele Bune, tatăl copilului ce participase la descoperirea primei monede, să pornească împreună cu ortacii săi în căutarea de comori pe dealul Grădiștii. Negăsind nimic sub ruine au urcat pe cărarea ce duce spre Godeanu, și deasupra unui izvor au găsit 450 de monede de aur cu numele regelui dac Koson (un koson cîntărește în jur de 10 gr). În săptămîna următoare, numărul echipei a sporit. Acum vor găsi 35 de monede între rădăcinile unui fag. Secretul n-a fost păstrat decît scurtă vreme.

Cu ocazia anchetei de la Ocolișul Mic, procurorul de la Hunedoara interzisese căutarea de comori. Dispoziția a fost departe de a fi respectată, ba, dimpotrivă, determinase un aflux necunoscut pînă atunci. Paul Török (așa îl chema pe procuror) va vizita el însuși, între 29 iunie și 2 iulie, ruinele de la Grădiștea. Am amintit acest fapt pentru că s-a întîmplat ca el să găsească, printre ruine, „o bucată de cărămidă" pe care, cu litere latine, scrise invers, se putea citi : PER SCORILO. Au trecut 151 de ani și tot în luna iulie a anului 1954 mi-a fost dat să trăiesc una din cele mai mari bucurii ale vieții mele. Într-o locuință de pe dealul Grădiștii, în apropiere de tău, am găsit vasul devenit la scurtă vreme celebru, pe care era ștampilat de patru ori textul : DECEBALUS PER SCORILO. Tînăr, la început de drum, cît entuziasm, cîte emoții, cîte vise ! La una din ștampile lipsea cea de-a doua parte. De unde să fi știut atunci că ea se găsise în anul

1803. Era un vas dacic, dintr-o așezare dacică, cea mai importantă cunoscută pînă acum, și nu un oraș roman, cum credea procurorul hunedorean la începutul secolului al XIX-lea. Ceea ce găsise el nu era o bucată de cărămidă, ci un fragment dintr-un mare vas de cult, ce poate fi văzut astăzi la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

Vizita lui Török la Grădiștea a avut urmări imediate. Tezaurariatul a dispus, la 7 iulie, plecarea unei echipe de zece muncitori, conduși de un maistru, care la 21 iulie au și început lucrul, urmînd ca din două în două săptămîni să se întocmească un raport cu privire la descoperirile făcute. Din aceste rapoarte se poate stabili cu oarecare aproximație unde făcuseră gropi metalurgiștii aduși de la Sibiel. Peste tot erau „depozite metalurgice" și „cuptoare de topit minereu". Se propunea efectuarea unor gropi încrucișate și se menționau cioburi, coloane, stîlpi, pietre frumos cioplite etc. **Cîte monumente de deosebită valoare n-au fost distruse atunci !** La

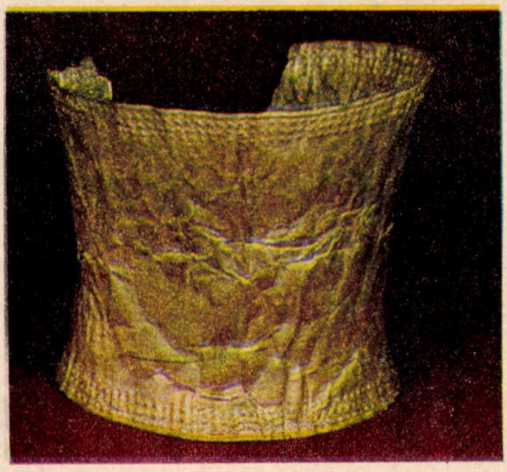

FASCINAȚIA COMORILOR DACE

începutul lunii septembrie, trei lucrători de la Sibiel au găsit cîteva monede de aur ale lui Lysimach, ceea ce a determinat camera aulică de la Viena să dispună Tezaurariatului Transilvaniei reluarea săpăturilor de îndată ce se va despri-măvara. Se sconta pe descoperirea unei mari rezerve de aur, convinși fiind că s-a dat poate peste o monetărie străveche, aveau doar la îndemînă rapoartele întocmite de maistrul metalurgist de la Sibiel ce condusese lucrările.

Toamna tîrziu și la sfîrșitul iernii, țăranii, înfruntînd ploi, zăpadă, îngheț, ziua și noaptea, și-au continuat căutările pe dealul Grădiștii,

vroind s-o ia înaintea autorităților, care îi frustrau de ce le aparținea. Stupefacția la Sibiu a atins cota maximă în seara zilei de 30 aprilie 1804, cînd de la Hunedoara era adus la Tezaurariat un săculeț ce conținea, nici mai mult nici mai puțin, decît 987 kosoni de aur găsiți la Grădiștea în ziua de 24 martie. Descoperirea o făcuse o echipă de cărbunari de la Sibiel și n-a fost predată întreaga cantitate de monede. Nu mai era legendă, nu era închipuirea țăranilor români ce se revendicau stăpîni ai comorilor de la Grădiște, erau aproape 10 kg de aur de cea mai bună calitate. În mare grabă se dau ordine, se constituie o echipă de 14 lucrători cu un intendent de mină destoinic în frunte. Echipa oficială a căutătorilor de comori era gata în ziua de 5 mai să-și înceapă lucrul. Pentru deplină siguranță și pentru a-i ține departe pe țărani, la începutul lunii iunie sînt trimiși 33 de soldați sub comanda unui ofițer. Ruinele erau supuse la cea de-a doua campanie de distrugere ordonată de autorități în nădejdea recuperării de noi comori.

Din documentele păstrate reiese că în cea de-a doua campanie săpăturile au durat, fără întrerupere, pînă la 27 octombrie. Din două în două săptămîni se trimiteau rapoarte în care se menționau descoperirile făcute. În nici unul nu se mai vorbea de găsirea vreunei comori. Ele sînt extrem de interesante din punct de vedere științific. Camera aulică de la Viena se arată nemulțumită de rezultatele obținute, considerînd săpăturile de la Grădiștea drept „o risipă de bani inutili" și la 11 ianuarie 1805 dispune încetarea săpăturilor din partea fiscului. Căutarea urma să se facă de căutători particulari, cărora să li se elibereze autorizații de săpături. Aici se încheie căutarea oficială de comori pe dealul Grădiștii.

Dacă ar fi să luăm în considerare numai cele 2 794 de monede de aur, cîte sînt menționate în documente ca intrate în posesia fiscului cu ocazia diverselor descoperiri făcute pe dealul Grădiștii, la care trebuie adăugate mult mai multe găsite de țăranii ce locuiau în satele din jur, va trebui să ajungem la încheierea că și după cele două războaie dacice, printre ruine, mai rămăseseră destule comori, deoarece numai monedele de aur despre care se știe că au fost găsite la Grădiște și împrejurimi se numără cu miile. Cine știe cîte alte comori se mai păstrează încă în pămînt și așteaptă să fie descoperite.

Este neîndoielnic că uriașe bogății au fost duse la Roma de împăratul Traian, chiar dacă cifrele nu mai pot fi astăzi precizate. Comorile regilor daci au fost o realitate ce justifică cu prisosință faima de care s-au bucurat și se mai bucură încă.

Ion Horațiu Crișan

O DIVERSIUNE POLITICĂ

CRUZIMEA LUI ȚEPEȘ

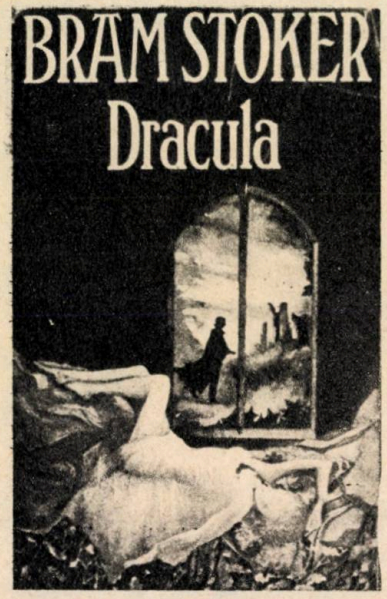

În 1897 apare în limba engleză romanul Dracula scris de Bram Stoker după informații luate de la un profesor maghiar budapestan Arminius Vambery. În acest roman vampiric, Dracula este un mare ostaș, un mare om de stat, un alchimist, un ins inteligent etc., dar secui. Cartea lui Bram Stoker este începutul marii Draculiade care urmează : cărți și filme de groază al căror erou este Dracula și care nu au decît o foarte mică asemănare cu modelul lor, adică cu Vlad Țepeș. Pe de o parte, istoriografia română a scris pe baza unor informații din ce în ce mai numeroase și mai bune istoria lui Țepeș, pe de alta — romanul și filmul accidental au creat o carieră extraordinară lui Dracula, figură de cruzime rară.

Tema a fost exploatată comercial și de Raymond T. McNally și Radu Florescu într-o carte intitulată În căutarea lui Dracula (1971), în care legenda era amestecată cu documentul istoric, opțiunea autorilor mergînd către legendă și către trăsătura sîngeroasă, „vampirică" a voievodului român. Cartea a avut un succes uriaș. Lui Dracula i s-au atribuit bunurile pămîntești ale lui Țepeș, țara, domnia și războaiele, iar lui Țepeș trăsăturile sanguinare, patologice ale lui Dracula. Imaginea lui Țepeș a ieșit deformată din această întreprindere comercială. Tentativa acelorași autori de a restaura adevărul istoric în cartea Dracula. O biografie a lui Vlad Țepeș (1431—1476) n-a mai avut același succes, poate și pentru că era doar o compilație fără nerv după bibliografia românească a problemei. Și aici însă voievodul Țării Românești era pus sub semnul cruzimii patologice. Pentru a doua oară de la legendele săsești din secolul XV, figura unuia dintre cei mai străluciți conducători politici și militari ai evului mediu european intră în Occident, în plin secol XX, deformată.

Dacă explicăm această a doua eroare doar prin spiritul comercial al întreprinderii autorilor americani nu dăm un răspuns complet. La temelia ei stau vechile legende săsești și maghiare (nu era informatorul lui Bram Stoker un maghiar ?), așa că răul de aici provine.

A fost acest domn într-atît de crud pe cît îl prezintă sașii, romanul lui Stoker și cărțile cuplului de autori americani ?

Cronicile turcești, cronici oficiale, de curte, prezintă evenimentele româno-turce de pe vremea lui Țepeș într-un fel convențional menit a zugrăvi invincibilitatea turcă sau a salva aparențele acestei invincibilități. În aceste cronici răzbat însă uneori caracterizări care nu pot veni decît din istoria orală, din circulația populară a știrilor care vădesc admirația față de calitățile excepționale ale lui Țepeș. Cronicile bizantine ale epocii îl prezintă pe Vlad Țepeș cu admirație și sînt, după concluziile ultimelor cercetări, ecoul marii audiențe pe care isprăvile politice și militare antiotomane ale lui Țepeș le aveau la popoarele din sudul Dunării. Sub cronică se distinge o legendă populară a lui Țepeș, provenită din teritoriile ocupate de turci.

O cronică în slavonă a lui Țepeș indică același ecou favorabil al acțiunilor lui Țepeș și înfățișează un portret maiestuos al voievodului. Această versiune slavă a legendelor despre Țepeș a circulat intens în Rusia medievală, deși origina ei este evident românească ori sud-slavă. Deci nici aici potrtretul lui Țepeș nu confirmă figura drăcească desenată de sași în pamfletele lor și de Bram Stoker. Țepeș era o legendă pozitivă la sudul Dunării și în răsăritul slav. Cum de a biruit totuși cealălt portret, cel excesiv, cel tendențios, vizibil deformator ?

Faptele istorice sînt greu de reconstituit, dar chiar în condiții de informații lacunare ele tot spun ceva. După greaua bătălie cu turcii a lui Țepeș, regele Matei Corvin s-a îndreptat către Țara Românească cu chip că-l va ajuta pe Țepeș. S-a grăbit atît de tare că n-a ajuns nici în patru luni. Iar întîlnirea s-a soldat cu luarea în prizonierat a lui Țepeș și recunoașterea de către Matei Corvin a domnului pus de turci în Țara Românească, Radu cel Frumos. Cauzele acestui act odios nu-s lămurite. Se pare că supușii regelui maghiar s-ar fi plîns de stricăciunile ce li le făcuse Țepeș. Rolul sașilor, cei mai bîntuiți pentru neascultarea lor de către oștile lui Țepeș, s-ar putea să fi fost mare. Faptul rămîne fapt, și trădarea rămîne trădare. Matei Corvin, conducătorul unui stat „cruciat", nu numai că n-a luptat împotriva turcilor, dar l-a luat prizonier pe marele erou al bătăliei antiotomane. Cum papa aștepta în urma investițiilor morale și bănești făcute o altă con-

duită din partea Ungariei, faptul trebuia justificat. Acuzat pe baza a două scrisori false de înțelegere cu turcii, Vlad Țepeș a intrat apoi într-o detenție de unde va ieși mai tirziu pentru a fi la presiunile diplomatice ale lui Ștefan cel Mare, domn fără prea mult noroc. In aceste episoade ale prinderii lui Țepeș și apoi al detenției lui trebuie căutată cauza difuzării acelei sîngeroase imagini a lui Țepeș. Legendele săsești erau deja create și în circulație, dar fără anvergura europeană, pe care o capătă de aici înainte.

Ceea ce a dat amploare circulației lor a fost necesitatea curții din Buda de a-și jusitfica față de papalitate și față de Europa, gestul de nejustificat. Matei Corvin participase la detronarea unui mare și glorios adversar al turcilor și el trebuia să prezinte o explicație. Această explicație a fost căutată și în legendele săsești. Ele au fost traduse în latinește și difuzate în toată Europa evului mediu. Cruzimea sanguinară a lui Țepeș era o bună mască pentru gestul politic al lui Matei Corvin. Curtea din Buda a prezentat sistematic și deformat pe toate căile diplomatice și nediplomatice, pe care le avea la îndemînă imaginea pe care politica ei de curte o cerea, Țepeș ca figură patologică ar fi justificat bizara intervenție maghiară. Adevărul era sacrificat pentru politică.

Alte surse, poloneze, catolice, fac un cu totul alt portret marelui voievod. Iar dacă vom face bilanțul numeric al izvoarelor favorabile lui Țepeș vom vedea că ele sînt mai multe decît cele negative. Dar frecvența lor a fost mai mică. Acestea s-au impus printr-un proces propagandistic dirijat, prin „tiraj" și „reclamă", cu alte cuvinte, ceea ce, dacă analizăm fondul lucrurilor, nu este deloc impropriu. Cruzimea lui Țepeș în formele ei exorbitante este o simplă diversiune politică.

Florian Miroslava

Au fost folosite lucrările : **Șerban Papacostea,** Cu privire la geneza și răspîndirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș, **Romanoslavica,** XII, 1966, **Nicolae Stoicescu,** Vlad Țepeș, 1976, **Ștefan Andreescu,** Vlad Țepeș (Dracula), 1976, **Ion Stăvăruș,** Povestiri medievale despre Vlad Țepeș – Dracula, 1978.

FASCINAȚIA COMORILOR DACE

Da, haiducii nu mai sînt astăzi la modă. Dar dacă ne întoarcem la lecturile marii generații de scriitori și artiști ale căror centenare le sărbătorim din 1980 încoace vom constata că între titlurile hotărîtoare pentru formația lor sufletească și morală sînt cele dedicate haiducilor. Sadoveanu, Arghezi, Panait Istrati, Lovinescu pomenesc această literatură care a făcut deliciile unei copilării însetată de aventură. Fie că erau scrise de N.D. Popescu, fie de Panait Macri, fie de alt confecționer al genului, povestirile cu haiduci, au alcătuit hrana sufletească a sfîrșitului de secol XIX în România și ele nu pot fi scoase din aliajul psihologic al acestei mari generații. Sadoveanu a fost atît de captivat de tema justițiară a haiducului încît în fiecare din volumele sale vom găsi o figură care se revendică din cortegiul acestor cărți care inundaseră piața de tipărituri a secolului trecut. Nu întîmplător despre Tudor Arghezi s-a spus că a avut în viața literară și socială românească conduita unui „haiduc". Fibra acestei mentalități poate fi descoperită și în multe din cărțile lui Panait Istrati. Ea a modelat nu numai psihea unei generații, ci și o literatură. Chiar dacă unele din povestirile comerciale cu haiduci ale secolului trecut nu mai merită astăzi atenție, tema rămîne încă grandioasă. Este una din formele de manifestare social-politică specifică poporului român neanalizată încă astfel nicăieri. Fenomenul a avut asemenea proporții și a preocupat pe contemporani în așa măsură, încît a intrat rapid în literatura pașoptiștilor și, ceea ce este foarte interesant, în însemnările de călătorie ale străinilor trecători pe la noi. Mai ales haiducia de dinainte de Tudor Vladimirescu și de după el a cunoscut o dezvoltare și popularitate care a forțat ușa literaturii. A ne întoarce la aceste figuri legendare ale istoriei românești este firesc într-un moment în care spectatorul român se delectează excesiv cu figuri asemănătoare propuse lui de alte culturi, literaturi și cinematografii.

IN VREMEA LUI BUJOR. Cu toată prezența oștirilor rusești, nesiguranța drumurilor era foarte mare. Nu numai odată întâmplatu-s'a ca ofițeri ruși să fie pradați de talhari pe drumurile mari, chiar în vecinătatea orașelor. Erau multe cete cunoscute de tâlhari, atât între munți și Prut, cât și între Prut și Nistru. Cea mai vestită din toate era acea a ardeleanului Ștefan Bujor, de loc din ținutul Sibiului, dar stabilit de ani îndelungați în Iești, în Tătăraș, și căsătorit cu o ieșancă. Fusese pedepsit pentru tâlhărie cu ocna ; dar în 1805, în urma jalbelor repetate date de soție îl grațiase Alexandru Moruzi. Domnul îl pusese chiar în slujba temniții unde slujia întâiu dărăbănia și apoi iamăcia temniții la doi hatmani. Supărându-se pentru că se văzuse silit să dee bir cu țăranii, se lepădă de slujbă. Era însă adesea întrebuințat de slujbașii temniții pentru îndeplinirea, cu plată, a unor servicii pentru armășie. Cu acest prilej avu să pătimească. În urma arbitrarului velarmașului, Iordache Balș, se văzu silit să-și părăsească casa și nevasta și să se apuce de tâlhării la drumul mare. Știm că la începutul lui decembrie 1808 căută adăpost la un boier de neam, numit comisul Gheorghe Caravia fiul serdăresei Anastasia Caravia, născută Arbore, stăpâna moșiei Sârbii de la ținutul Neamțului.

Acest boier fusese căsătorit cu frumoasa Zoe Hânsaru, dar ea se despărțise de el, neputându-se împăca cu firea lui varvară și grobiană. Zice lumea că acel Caravia era în legături cu tâlhari. Se zicea chiar că lua parte la prădăciunile lor și că nici maică-sa, serdăreasa Anastasia, nu era străină de acele fapte urîte. Caravia primi foarte bucuros să adăpostească pe Bujor și-l dădu în gazdă la un țăran din sat, la care mai era găzduit de o bucată de vreme și alt tâlhar, numit Gheorghe Ardeleanu. În cursul acelei ierni, Bujor, Gheorghe și cu Caravia făcură mai multe prădăciuni, furând mai cu seamă cai pe care Gheorghe și cu Bujor îi vindeau pe urmă în Cordun (așa se numia atunci la noi Bucovina), Bujor și cu Gheorghe se împrieteniră într'atâta încât, își jurară frăție de cruce : adică fiecare din ei își slobozi sânge din braț într'un pahar plin cu vin ; apoi încrucișând brațele, se sărutară pe gură și băură vinul amestecat cu sângele lor, jurându-și credință și ajutor.

Amândoi frații de cruce voind să plece împreună după hoții nouă, Caravia voi să-i ademenească să mai rămâe până va trece, de la Roman spre Fălticeni, un negustor bo-

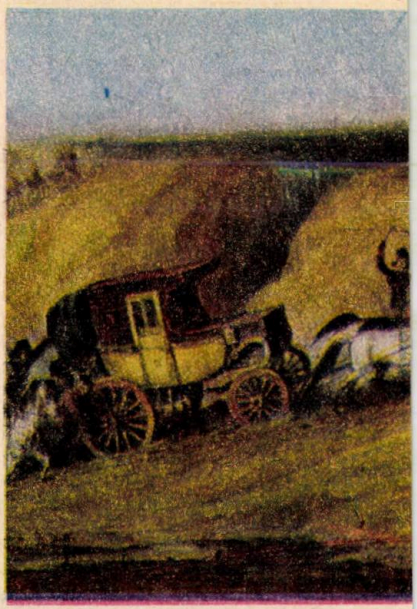

gat având asupra sa mai multe mii de galbeni, spre a-i aținea calea, a-l ucide și a împărți între ei banii ce i-ar găsi asupra lui.

Dar Bujor și cu Gheorghe care nu erau bucuroși să omoare, nu primiră s'aștepte, din care pricină Caravia se supără pe ei și se părăsiră în termeni răci. Totuși, dintr'o pricină sau dintr'alta, Gheorghe reveni la Caravia prin postul mare și de astădată fu primit chiar în curte, la dânsul, unde i se puse la dispoziție o odaie lângă grajdiu. Apoi în curând Gheorghe, care era un barbat deosebit de frumos, aduse cu dânsul într-o sară o femee de o frumuseță

strălucitoare, îmbracată în portul ţarancelor din Vrancea, pe care o păzia cu cea mai mare grijă. Deoarece Caravia plecase de acasă cam odată cu sosirea musafirului său, el nu avu prilejul să vadă pe Catrina, aşa se numia frumoasa femee, decât după întoarcerea lui, tocmai în ajunul Paştilor.

Caravia fu izbit chiar din acea clipă de frumuseţa Catrinei ; încercă prin toate chipurile să s'întâlnească cu ea şi să-i vorbească între patru ochi. Dar Catrina iubia pe frumosul talhar la nebunie şi nici nu voia să se uite la Caravia, care nici nu era frumos, nici nu avea vreun feliu de vină'ncoace.

Gheorghe pricepu îndată cum stăteau trebile şi că Caravia nu mai poate de pofta Catrinei. Ar fi părăsit prea bucuros Sârbii, dar se temea s-o facă tocmai atunci, deoarece aflase că mai mulţi din acei pe care îi pradase în cursul iernii îl căutau pretutindeni. Avea nădejde că Bujor îl va scapa şi aştepta din zi în zi să vie fratele lui de cruce ca să-l îndrepte la vrun adăpost sigur pentru Catrina ; dar Bujor nu mai venia, ci hoţia atunci peste Prut.

PAGINI UITATE

Povestiri cu haiduci

„Idealul subconştient, de magia căreia se resimte toată viaţa americanului, este reprezentat prin figura bărbătească a indianului, căpetenia de trib, arhicunoscut din literatura pentru tineret, şi cu care s-au luptat strămoşii actualului american. Dacă s-ar face un sondaj abisal în psihologia românului de toate zilele sau a omului balcanic în genere (de loc în sens peiorativ) s-ar descoperi, credem, undeva în zonele sale sufleteşti cele mai obscure, un ideal bărbătesc colectiv, şi anume acela al haiducului".

LUCIAN BLAGA

Şi relaţiile lui Gheorghe cu Caravia se stricau din zi în zi. Gazda lui nu-l dădea afară, căci ar fi luat cu dânsul pe Catrina, ceiace celalalt nu voia cu nici un preţ, dar ştiindu-l om fără nici un dumnezeu, crud, desfrânat şi mişel, cu toată îndrăzneala lui firească, începu să se teamă că Caravia îl va ucide mişeleşte. Vro două săptămîni după Paşti, mai răsuflă câtva timp, căci Caravia dispăru până cu două zile înainte de sfântul Constantin. Când s'întoarse, era vesel şi spuse lui Gheorghe că Bujor îi trimete răspuns să fie numaidecât, la noapte, la o anumită crâşmă din Paşcani, căci vine nesimţit să s'întâlnească cu el. Gheorghe voi să plece cu o căruţă ca să iee cu el şi pe Catrina, temându-se s'o lese singură la Sârbi macar pe o noapte. Dar Caravia făcu astfel încât în tot satul nu se găsi nici o căruţă. Atunci Gheorghe, care numaidecât ţinea să s'întâlnească cu Bujor, închise pe Catrina cu cheia în odaia lui, îi dădu hrana trebuitoare pentru două zile, precum şi două părechi de pistoale încarcate pentru ca, la întâmplare de primejdie, să se poată apăra împotriva lui Caravia. Apoi plecă la Paşcani. Acolo stătu toată noaptea degiaba fără ca să fie Bujor sau vrun trimes al acestuia. S'întoarse plin de mânie şi, găsind pe Caravia în curte, nu-şi putu stăpâni ciuda. Zise lui Caravia că nu este macar în stare să fie hoţ cinstit ; dar după ce vorbi cu Catrina supararea lui se făcu şi mai mare.

Ea îi povesti că nu trecuse nici ceasul decând plecase, când Caravia veni la fereastră odăii în care se afla şi-o propuse curat să părăsească pe Gheorghe şi să trăiască cu dânsul, făgăduindu-i că „va purta-o ca pe o domniţă". Şi pentru a o ademeni mai tare, îi arătă un frumos şirag de mărgăritare, făgăduindu-i că i-l va da îndată dacă primeşte să părăsească odaia în care şade cu Gheorghe şi vine de se muta într-o odaie de taină ce o are în curtea cea mare, mai încredinţând-o să nu se teamă, căci în curând o va mântui de Gheorghe. Dar iubita talharului nevoind s'audă de părăsirea lui şi arătând ho-

tărît că n'are nevoe de nici un dar de la Caravia, acesta intră în furie şi poronci ţiganilor să strice uşa. Atunci Catrina, punând mâna pe una din părechile de pistoale şi aşăzându-se la fereastra dela care se vedea bine tot ce se petrecea afară, strigă că împuşcă pe cel dintâiu care se atinge de uşă. Glasul ei era atât de hotărît, ochii ei cei negri aruncau astfel de scânteie şi mâna îi părea atât de sigură, încât turma ţiganilor îndărăptă până departe de uşă. Caravia, care nu era decât un mişel, se păzi să meargă sin-

gur să strice uşa cu toporul şi se hotărî s'o lese deocamdată în pace, urmând să-şi alcătuiască planuri nouă spre a pune stăpânire pe frumoasa femee şi a se mântui de ibovnicul ei.

După întoarcerea lui Gheorghe dela Paşcani, cu toată batjocura de care avusese parte dela el în mijlocul ogrăzii cu câteva ceasuri mai înainte, Caravia se încearcă să-l îmbuneze, ba cu mâncare aleasă, ba cu vin bun ce-i trimese la odaia lui, ba cu tutun deosebit. A doua zi Gheorghe ieşi de dimineaţă calare şi, prin nişte ţigani ai lui, comisul află că talharul tocmise cu preţ mare un om din sat care se însărcinase să meargă să caute pe Bujor să-i dee de ştire că are neapărată şi grabnică nevoe de dânsul. Caravia se îngrozi, căci înţelese că chiar dacă Bujor nu-l pedepseşte pentru purtarea avută faţă de Gheorghe, în orice caz Catrina va fi cu desăvârşire pierdută. Spre a preveni plecarea Catrinei, planul lui fu răpede alcătuit.

Trimese şi în acea zi mâncare bogată şi bună lui Gheorghe şi ibovnicei lui, având totodată grijă să trimată vin vechiu şi bun, în care puse să se mai aduge spirit. Apoi, în cursul zilei, avu grijă să mai împrospăteze provizia de băutură a amanţilor, având totodată grijă să facă bogate distribuţiuni de vin tuturor slugilor. Astfel când, spre sară, Gheorghe ieşi călare, era ameţit de băutură, Caravia trimese slugi de ale lui, călări ca să-l însoţască, să-l ţie de vorbă şi să-i tot dee de băut din nişte ploşti mari, ce le dăduse spre acest sfârşit.

Când sara, s'întoarse spre curte, Gheorghe de abie se ţinea pe cal de beat ce era. Potrivit poroncii ce o aveau dela stăpânul lor, slugile lui Caravia nu-l lasară să meargă la poarta curţii, ci îl duseră dealungul gardului care împrejmuia grădina unde îi aştepta si el. Ţiganii îi luase şi pistoalele şi cuţitul din brâu, fără ca el, cu desăvârşire beat, să fi încercat vro opunere. Îndată ce ajunseră la locul unde se afla Caravia cu mai mulţi ţigani, acesta le poronci să dee pe Gheorghe jos depe cal şi să-i scoată cele două brâe ce le purta şi care erau grele de bani ; iar Caravia puse mâna şi pe armele hoţului şi pe banii lui. Apoi poronci scurt ţiganilor să strîngă pe Gheorghe de gât cu căpăstrul calului până ce va muri. Stătură o clipă la îndoială ; Caravia le aruncă atunci o sudalmă grozavă ; ţiganul Ion Cojocarul se grăbi s'arunce împrejurul gâtului lui Gheorghe căpăstrul calului pe care apoi îl strânse cu putere, pe când ceilalţi îl loviau peste cap cu ciomegile şi cu straturile pistoalelor, iar însuşi Caravia îl împungea cu cuţitul în pântece. Strânseră cu căpăstrul şi loviră până când văzură că Gheorghe este mort. Caravia poronci atunci unui ţigan numit Iacob Vacariul să-l spintece „pentruca să fie mai răpede hoit mâncat de corbi", apoi puse pe ceilalţi asasini să arunce leşul hoţului în stufuł bălţii de lângă curte.

Îndată ce ajunse la curte, puse să deschidă fără sgomot uşa odăii lui Gheorghe care rămăsese descuietă, întră într'insa şi, găsind pe Catrina dormind, puse pe un ţigan s-o iee în braţe şi s'o ducă cu toată opunerea ei căci se trezise îndată ce simţise că pune cineva mâna pe dânsa, în încăperea de taină de lângă odaia lui. Chiar în acea noapte mişelul o silui cu ajutorul a două ţigance.

A doua zi Catrina era nebună.

După două zile, Caravia văzând că corbii s'adună în număr mare împrejurul locului unde fusese aruncat leşul lui Gheorghe, poronci la doi din ţiganii care luase parte la omor să iee trupul hoţului şi să-l îngroape, în puterea nopţii, deasupra vreunui mormânt proaspăt, ceiace ţiganii aduseră la îndeplinire fără de nici o întârziere.

Trecură vr'o douăsprezece zile : Catrina era tot nebună şi tot închisă în odaia de taină dela curte. Caravia ar mai fi vrut să-şi astâmpere poftele asupra ei, nebună cum era, dar când s'apropia, ea ţipa atât de cumplit, muşca astfel cu dinţii şi zgâria astfel cu unghiile, încât era bucuros să rămâe departe de dânsa. Altfel nu era nimica nou nici la curte, nici în sat : de Gheorghe nu vorbia nimene, parcă nici nu trăise.

Trecuse acuma jumătate din postul Sân-Petrului ; era într-o sâmbătă, după amiază ; serdăreasa şi cu fiul ei tocmai plecase la Fălticeni. Un pietrar care lucra la curte pentru socoteala serdăresei, ducându-se în livadă ca să culeagă nişte cireşe, văzu două ţigance suite pe gard şi auzi pe una din ele strigând că în ţintirimul bisericii nişte câni mănâncă un om mort.

Pietrarul suindu-se şi el pe gard şi văzând că aşa este şi că vr'o cinci câni mănâncă un mort îngropat în faţă, numai ca de o şchioapă în pământ, deasupra mormântului unui moşneag care răposase numai cu trei săptămîni mai nainte, strigă preotul care se afla în ograda de alături, spunându-i grozăvenia. S-au strîns îndată împrejurul mormântului o

mulţime de oameni care au scos ţărâna dintr'însul şi s-au încredinţat că trupul uncheşului era tot în săcriu. Apoi au luat mortul străin pe care nu l-au cunoscut, fiindcă era mâncat din cap până la brâu de câni şi l-au pus deasupra săcriului, astrucându-l bine în groapa moşneagului. A doua zi, întorcându-se din Fălticeni, serdăreasa şi cu Caravia s'au scârbit rău când au aflat acea veste. Au chemat preotul şi au făcut sfeştanie în casă ; dar Caravia a început să fie foarte îngrijit, înţelegând că lumea are să vorbească de asemene întâmplare şi a pus pe oamenii lui de încredere, şi care fusese partaşi la fapta de groază comisă, să cerceteze prin sat, mai ales pela crâşmă, ca să afle ce zic oamenii de acel mort străin.

Iar sambătă înainte de Sân-Petru, a venit în sat Bujor cu alţi şase tovarăşi şi a tras drept la crâşma boierească. Îndată ce a ajuns acolo, pe de o parte a început să strângă pe toţi oamenii, localnici sau străini, care treceau pe dinaintea crâşmei, fie călări, fie jos, fie cu carul cu boi, — iar pe de alta au trimes scrisoare lui Caravia la curte, spunându-i să vie numaidecât la crâşmă. Caravia a răspuns că va veni mai târziu, fiindcă acuma are treabă dela care nu poate lipsi. Dar deşi în mai multe rânduri în cursul acelei zile i-a scris Bujor să vie, n'a mai venit.

Crâşma era acuma ticsită de oamenii ce-i adunase tovarăşii lui Bujor : erau pline amândouă odăile, prispa, până şi pivniţa. Dela curte se trimesese lui Bujor, pentru mâncarea lui şi a tovarăşilor, trei pâni albe boiereşti şi o ştiucă mare de câteva oca.

Iată acuma textual cum mi-au istorisit faptele urmate nişte bătrâni care au vorbit cu oameni care fuseseră de faţă.

„După ce au trecut soarele de amiazăzi, am început noi toţi, câţi eram la acea popreală, într'un glas a striga şi a face rugăminte acelor oameni înarmaţi ca să ne dee drumul, să nu pierim de foame atât noi cât şi vitele noastre. Ei ni-au dat răspuns să mai îngăduim puţintel, că dacă ni-i a mânca, nici ei n'au mâncat până la vremea aceia, ş'au poroncit unul dintr'înşii ca să li se aducă din mâncarea ce şi se trimisese lor dela curte. Şi li-au adus două pâni, pe care pâni, puindu-le pe masă, au tras unul sabia şi au început a hăcui câte o bucăţică şi împărţia la norod, la câţi au ajuns, făcându-li cuvânt şi poftindu-i ca să mai îngădue puţin, că este să vie şi fiul dumisale serdăresei să se întâlnească cu dânşii şi lor li vor da drumul. Mai zăbăvind ca un ceas mai bine, fiul serdăresei tot n'au mai venit ; şi văzând că nu mai vine, s'au ridicat toţi acei şăpte oameni înarmaţi în picioare şi au început a striga şi a face întrebare : care este Ioniţă Cojocariul şi Vasile Vezeteul, să iasă afară dintre ceilanţi. Şi ieşind i-au strigat unul dintr' acei şăpte ce era mai bătrân ca să-l iee de piept pe ţigan, şi i-au dat cinci bice. Şi au început a striga că acei ţigani au fost împreună cu stăpânul lor, fiul serdăresei, de au omorît pe fratele lor Gheorghe şi cum l-au omorît şi unde l-au mistuit şi la ce loc ? Şi la acel ţigan au găsit şi un chimir lat de piele care chimir fusese a lui Gheorghe, a mortului".

„Apoi acel ţigan a dat lămuririle ce se găsesc mai sus asupra uciderii, adăugând că asupra lui Gheorghe s'au găsit două chimire, unul cu bani de argint şi celalalt cu galbeni, care bani i-au luat Caravia".

„Apoi au început a face strigare dintr'acei şăpte trii şi plângeau şi ziceau : Auziţi, norod, cum au ucis pe fratele nostru. Şi iarăşi au început a striga : Care este Ioan Schiopu, ţigan, să iasă afară dintre ceilanţi. Ieşind acel ţigan, au cunoscut asupra lui parte din hainele lui Gheorghe şi însuşi ţiganul n'au tăgăduit şi au adăugit că era faţă când, după omor, stăpânul lui au pus banii ce i-au scos din chimirurile ucisului, în sipet".

„Şi îndată au început cu toţii, toţi şăpte, a striga către tot norodul câţi erau acolo : Auziţi, norod, cum au fost uciderea fratelor nostru şi să fiţi martori când vom cere la vr'o judecată, şi să ştiţi, norod că Caravia şi cu maică-sa din mâna noastră nu vor scapa. Că noi pe dânşii i-am ţinut de drepti tovarăşi şi ceiace am agonisit cu dânsul am împărţit, şi nu i-au fost îndestul banii ce au luat dela noi şi dela fratele nostru dar l-au şi omorât. Şi dacă l-au omorît, de ce nu au pus să-l îngroape ? Ce l-au lasat de l-au mâncat câniî ?"

„Iar pe Iacob Vacariul scoţându-l afară dintre norod, l-au întrebat : nu i-au fost pacat să spintece pe om şi să-l lese să-l mânânce câniî ? Apoi l-au bătut până ce au pierdut cunoştiinţa".

„Şi au mai scos pe Vasile Turc şi i-au făcut întrebarea : El este acel ce au îngropt ciolanile lui Gheorghe ? El au răspuns că el este, că fiul ser-

dăresei i-au poroncit să-l îngroape şi au început şi al triilea a striga : Aţi auzit, norod, faptele ficiorului serdăresei ? Pentru aceasta au fost poprirea voastră ca să auziţi cu toţii şi să puteţi fi martori !"

„Şi aşa luând unul o hârtie şi călămări, au început să scrie pe toţi câţi ne-am aflat la acea popreală".

Am dat aceste amănunte asupra chipului în care au fost strânşi de Bujor, ca să fie faţă la cercetarea ce a făcut pentru a stabili chipul în care a fost ucis fratele său de cruce, Gheorghe, fiindcă cazul este

absolut unic — nu cunosc altul la fel în țară.

Constantin Pietraru a mai aratat că, după ce hoții au ucis pe țiganul Ion Cojocarul, talharii Bujor și cu Ciorneiu au zis : „Sufletul boieriului să dee sama de sufletul țiganului acestuia. De ce nu-i cuconul Gheorghe Caravia cuminte ca și boieriul Enacachi, ispravnic de Roman, și boierul Constantin Catargiu, ispravnic de Piatra !“ Adăugând Ciorneiu : „am mas alaltăseară la dumnealui ispravnicul de Roman și calul meu în grajdiu, lângă caii dumisale, cum și pistoalele aceste din brâu mi le-au dăruit cuconul Enacache Milu, ispravnicul de Roman“. Această mărturie aruncă o stranie lumină asupra moravurilor administrative ale vremii.

Totuși asemene indulgențe aveau margini. Un scandal ca acel ce se petrecuse la crâșma din Sârbi nu putea să rămâe fără urmări. Deoarece era în joc o față boierească, isprăvnicia de ținut, la urechile căreia afacerea veni în curând, raportă la Ieși, logofeției din lăuntru care fără a pierde timp trimese pe vel-armașul Darie Dărmănescu la Sârbi, spre a ridica pe Caravia, pe maică-sa și pe co-faptașii omorului lui Gheorghe. Cu prilejul acestei ridicări a criminalilor, biata Catrina, cuprinsă de spaimă, își găsi moartea la intrarea armașului și a celor care îl însoțeau în temnița unde era închisă. Văzând atâta lume străină, zmulse răpede iataganul din brâul unui armășel și și-l înfipse în piept înainte ca cei de față să fi putut face macar o mișcare spre a o împiedeca.

După o amănunțită cercetare, în cursul căreia Caravia făcu mărturisiri complecte, tribunalul, în ziua de 11 decembrie 1809, osândia pe Caravia la moarte, pe maică-sa la închisoare pe viață la o mănăstire, iar pe ceilalți co-faptași la munca ocnei. Caravia se mai găsise vinovat și de fapta de calpuzanie sau fabricare de monetă falșă, dar pe lângă crima de omor această faptă nu mai era de samă.

Boierimea moldovenească nu se mișcă de loc pentru scaparea lui Caravia, deși el se înrudia cu unii din ei ; afară de două sau trei rude mai apropiate, nimene nu adresă vr'o cerere de grațiare. Vinovatul fu decapitat la Copou în ziua de 28 iunie 1810, în prezența hatmanului, a agăi, a vorniculuí de aprozi și a polițmaistrului de Ieși căpitanul-leitenant al flotei Dicescu.

Poate că cei mai mulți din cetitorii acestei cărți, găsind pe țaranul Bujor mai simpatic decât boieriul Caravia, vor dori să știe ce s'a întâmplat cu el și cum și-a sfârșit viața.

Bujor, încunjurat de număroși tovarăși, — au fost până la unsprezece cetași, — a urmat să prade până la toamna anului 1810. După execuția dela Sârbi, găsind cu cale să dispară pe, câtva timp, s'a tocmit vatav la un boier numit Ilie Petralifu, stăpânul satului Costienii dela ținutul Tecuciului, insuși hoț și gazdă de hoț, unde a stat cu leafă de 70 lei pe an până în toamna anului 1809. De atunci, întovărășit de alți hoți cu care făcuse prietenie la Petralifu, începu să cutriere Moldova și Basarabia de mai multe ori, adunând în cursul fiecărei expediții pradă destul de bogată și de variată. Pe lângă bani : galbeni, carboave, irmilici și bancnote, luau și haine de tot feliul : giubele, șalvari, anterie, conteșe, apoi juvaeruri, argintării și altele. Nu ucidea bucuros, dar a făptuit mai multe omoruri, fie în cursul luptelor cu poterile, fie încercându-se să scoată bani dela victimele lui. Când dădeau de vr'un boier de neam, îl pradau, dar fără a-l maltrata, cum s'a întâmplat cu spatarul Iordache Sturdza, pe care l-au pradat de toți banii și de toate odoarele ce le avea cu dânsul ; dar la urmă, dacă

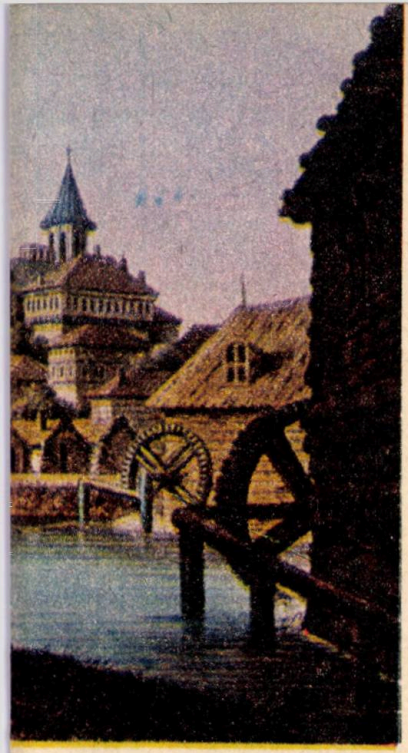

i-au luat telegarii, i-au dat, ca să-şi poată urma drumul, cai proşti de ai lor în schimb, şi cinzeci de lei, ca să aibă de cheltuială pînă acasă. Soţia spatarului, care era cu dânsul, deloc nu era spăriet㠄ci se strica de râs de toată întâmplarea, zicând : „cum s'au dus lucrurile ce li s'au luat, tot aşa au să s'întoarcă înapoi". La 1810 au oprit în drum pe banul Constantin Lazu, care mergea ispravnic la Suceava, şi au stat de vorbă cu el, fără ca să-i facă nimica. Apoi, în aceiaşi zi, întâlnind pe banul Andronache Donici (legistul cel vestit), au luat dela el : opt sute galbeni, un telegar, o puşcă, o tabacheră, o imamè de chilhrimbar, şi mai şăzând de vorbă cu el, au văzut venind doi panţiri dela care au luat cinci sute de galbeni şi peste trei sute lei. Trecând tot în acea expediţie în apropierea Ieşului, Bujor ar fi vrut să treacă pe la casa lui, să-şi vadă şi chiar să-şi fure soţia de care îi era mare dor, dar nu îndrăzni să intre în oraş. Tot atunci urmându-şi drumul în jos şi trecând pe la un schit pe Lohan, „au dat trei jumătăţi de sărindar, ca să li fie de ajutor".

Floriile anului 1810 le făcură la Poiana Corbii, lângă Siret, iar de acolo mersără la Focşăni, unde un tovarăş procură lui Bujor ravaş de drum dela comandatura rusască şi dela starostia austriacă. Merseră de acolo la Bucureşti unde ajunseră în sâmbăta Paştilor. Dela Bucureşti, Bujor se duse să-şi viziteze rudele în Ardeal, la satul Cojdula, în ţinutul Sibiului ; apoi se duse cu nişte vin la Drâstor spre a-l vinde. S'întoarse la Bucureşti şi de aici prădând şi furând cai, merse la Focşăni. Obţinuse paşapoarte în regulă dela aghenţia austriacă şi dela gheneralul-major Enghel, vice-prezidentul divanurilor, precum şi ravaş de drum dela spătărie. În ţinutul Putnei îl aşteptau şase din foştii lui tovarăşi şi patru cârjalii. Intreprinseră atunci o mare expediţie pradalnică pe Trotuş, pe Tazlău şi în împrejurimile Bacăului, unde susţinură trei lupte biruitoare cu poterile şi chiar cu dragonii împărăteşti ai căpitanului Puhi. Adunară pradă multă şi o apucară în sus pre Botoşăni. Aveau cu dânşii o şişane pe care o purtau pe un cal. Merseră ca să lovească târgul Ştefăneşti ; dar negustorii fiind vestiţi, li ieşiră înainte înarmaţi. Traseră ei cei dintâi în hoţi şi li uciseră calul care ducea şi saneaua ; dar hoţii ripostând şi râpezindu-se la ei, negustorii o luată la sănătoasă şi ceata lui Bujor intră în târg unde, după ce făcură prădăciuni puţin însemnate, primiră dela negustori optzeci galbeni şi trei sute lei ca să părăsească târgul. Dela Ştefăneşti s'au dus la Telineşti unde au ridicat şi dus afară din târg pe căpitanul târgului şi pe nişte jidovi fruntaşi pe care îi căzniră pentru a-i sili să scoată bani dela târgoveţi. Unul din jidovi a şi fost împuşcat de hoţi, dar acestia, la urma urmelor, au fost siliţi să plece luând puţină pradă. Dupăce s'au lasat în jos, au trecut iar Prutul şi, tot prădând, au ajuns în dumbrava Rugineştilor, unde au împărţit prada, fiind hotărâţi să se lase de hoţie. Mai mulţi dintr'înşii au apucat drumul Ţării Româneşti, zicând că vor să se ducă în Sârbia la Cara Gheorghe, care se răsculase atunci împotriva turcilor.

Bujor se duse la Focşăni, unde fu trădat de o gazdă a lui, numită Baboiu, care îl dădu pe mâna caraulelor ruseşti în ziua de 14 septembrie 1810. Fu judecat de departamentul criminalistic, osândit la moarte în ziua de 20 ianuarie 1811 şi spânzurat la Copou. Celalalt hoţ, Ilie Petralifu, boier din neam cinstaş, începuse tălhăriile lui încă din anul 1792, iar la 1801 fusese închis la mănăstirea Secul sau la Râşca, pentru complicitate cu vestitul Belecciu, groaza Văii Tazlăului, care după curgere de multi ani, fu prins, după o luptă înverşunată purtată cu el, de Dumitrache Roset Teţcanu singur.

Dar în curând i se dăduse drumul şi el urmă să prade şi să dee, la moşia lui. Costienii, adăpost şi găzduire tuturor hoţilor ce veniau la el. Era crud, mişel şi lacom : Bujor era neasamanat mai barbat, mai franc şi mai omenos decât amândoi tovarăşii săi boieri. Mai mult decât prada, Petralifu punea pe alţii să prade. Spre acest sfârşit avea mai totdeauna la moşie o droaie de răifăcători pe care îi înarma, îi aproviziona bine cu merinde şi cu rachiu şi-i trimetea, cu săici, pe Siret în jos, ca să prade, iar la plecare totdeauna li ura : „să plece cu dumnezeu după câştig".

Unul din co-faptaşii lui a aratat că trecând pe la Costieni ca să meargă la Roman, s'a găsit cu Petralifu, care-i fusese mai înainte stăpân şi acesta i-a zis ca, îndată ce se va întoarce dela Roman, să vie pe la el, ca „să-l trimată cu flăcăii după câştig". Adăugise că „acuma flăcăii sânt duşi ; dar până când se va întoarce dela Roman, vor veni. Au mai fost până acum de vr'o trei ori şi au adus o multime de avuţie". Meseria ce o exercita Petralifu era dealtmintrelea bine cunoscută de toată împrejurimea Costienilor ; oamenii lui nu umblau sub alt nume decât sub acel de : talharii lui Petralifu.

Trăia de ani cu o femeie frumoasă numită Paraschiva, măritată cu un grec, dar pe care acesta acuma o lasase. Petralifu îi dăruia într-'una haine şi juvaeruri frumoase, între altele şiraguri de mărgăritare în şapte şi opt rânduri. Totuşi ea voise de mai multe ori să-l părăsească ; dar el îl hotărise că, dacă fuge, o împuşcă sau o îneacă ; o sfătuia însă să mai aibă răbdare, fiindcă este hotărît să se cunune cu ea.

POVESTIRI CU HAIDUCI

Petralifu a fost ridicat de o poteră trimisă inadins din Iești și dus în temnița acelui oraș. Judecat de departamentul criminalistic, fu osândit la moarte și decapitat la septemvrie 1810, iar complicii lui periră prin streang a doua zi.

Din acest buchet de talhari numai Bujor a mai ramas în amintirea poporului, fiindcă era viteaz și neprefăcut. Apoi nu se atingea de oamenii saraci și-i ajuta chiar la prilej de nevoe : ucidea numai foarte rar.

Mi s-a povestit de bătrâni care au trăit în Iești în vremea judecății lui, că își iubia foarte mult nevasta și când, după trecere de mai bine de trei ani, ea a fost învoită să meargă să-l vadă la temniță, și unul și altul au leșinat atât de mișcați ce au fost. Mi s'a mai spus că ea a obținut să-l îngroape creștinește, chiar în sara executării, deși se hotărise ca leșul lui să rămâe expus, spânzurat de furcă, încă mai multe zile.

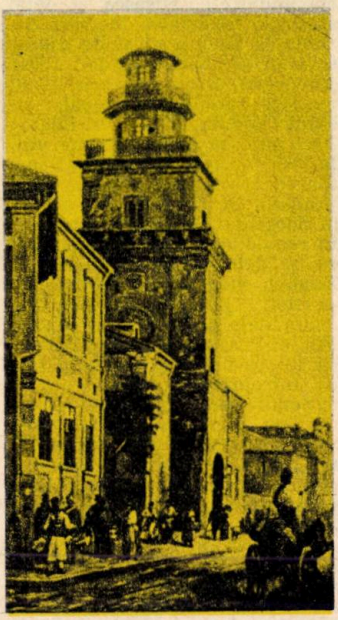

REABILITAREA LUI TUNSU. Un vânt de teroare suflă peste provincii. Ai spune că vremile eroice ale haiducilor s-au întors. Hoții ies la drumul mare, ca pe vremea lui Pasvantoglu, fără frică de autorități și fiecare își teme avutul și stă cu frica în sân pentru gospodăria ori economiile cu trudă adunate. S-ar zice că pleiada cintată de N. D. Popescu a reinviat și că toți eroii lui au evadat din filele atâtor volume, pe care le-a scris ca să ne otrăvească copilăria, căci cine din noi poate mărturisi cu mîna pe conștiință că n-a cetit evanghelia haiducilor și n-a cetit evanghelia și n-a visat să facă la fel ca dînșii ?

Un distins confrate, un poet de un subtil talent, care a căzut într-un moment dat victimă, ar putea face mărturisiri curioase. Banda lui, risipită acuma, a avut momentul ei de celebritate și începuse chiar să terorizeze pașnicii burghezi ai Iașului și cine știe unde ar fi ajuns poate, dacă autoritățile nu s-ar fi amestecat la timp ! Solemnele jurăminte făcute pe pumnalele de lemn la lumina lunii s-au uitat de mult si dulcele meu confrate întru Apollo, care poartă numele unui haiduc celebru, va surâde cu duiosie de sigur, cetind acestea.

Nu dorul de libertate, nu vraja marilor codri cari fremuesc, nu setea de aventuri, ori dorul de revindecări și nevoia de a reactiona contra celor tari, cari împilau pe cel slab și îi luau până și cenușa din vatră, scoate astăzi aceste întârziate specimene la drumul mare.

Împrejurările de astăzi nu mai pot face să nască eroii de atunci, căci, în felul lor, haiducii noștri au fost niște eroi naționali. Ei și-au găsit cântăreții, baladele populare le-au dus faima, figurile lor au tentat pe multi scritori și, desigur, vor mai tenta. Legenda însă i-a îmbrăcat, le-a mărit figurile, le-a deformat faptele, i-a încărcat cu pistoale și iatagane până în dinți și i-a mânjit de sânge cu o dărnicie intr-adevăr extraordinară. Călătorii străini cari au trecut prin tara noastră au scris și ei despre dânșii și dacă haiducii lui N. D. Popescu ni se par exagerați și faptele lor aproape imposibile, ce-ar trebui să mai ziceți dacă ați fi cetit ca mine, ce scrie un autor francez, aciuiat prin tara noastră, pe vremea ocupației rusești, despre faimosul Tunsu, fiorosul și sanguinarul pălimar, care vârâse toți ciocoii de pe vremea lui în groază.

Nu vă vreau să reabilitez această sinistră figură, nici că vreau să dau o redemptiune postumă acestui legendar bandit, dar cred interesant în această vreme ca să arăt cu ce ochi privea străinătatea specimul acesta ciudat, ce trăia în afară de legi și după capriciile fanteziei lui.

După Bellenger, faimosul Cartus ori fantasticul Fra Diavolo nu era nimic pe lângă legendarul pălimar Ioniță.

El s-a născut în 1792 din părinți obscuri și săraci. Adevăratul lui nume era Ioniță, refractar ori cărei culturi și trândav ca un lazaron se multumea să-și îndestuleze pântecul cu orice găsea si dormea sub orice acoperis, fie el marele coperis al cerului albastru. Dela o vreme însă, nevoia îl făcu cioban. Ori în fata vastelor orizonturi pe întinsul cărora vântul își mâna și el nenumăratele turme de nouri, ciobanului nostru improvizat i se urâ și, într-o zi, rupând ca un alt Pan o trestie de pe marginea unei mlaștini, își făcu un tulnic si începu să cânte. Stridentele și sibilinele sunete, nefiind însă ajutate de nici o artă, plictisiră tovarășii și Ionită, ca un bun tovarăș ce eram, svârli tulnicul și începu să cânte cu ce-l înzestrase Dumnezeu. Sonoră și tânără, vocea lui urca în jurul focurilor de băligare ori de vreascuri, sub podoaba inaltului cer înstelat, și-acum tovarășii îl iubeau si nu mai puteau să se satură ascultindu-l. Și s-a făcut că într-o zi au trecut si niste boieri care, fermecati de glasul lui, îl luară si-l duseră plocon mitropolitului. Ciobanul deveni psalt și dela doisprezece ani până la treizeci si opt sutana avu cel mai cucernic cântăreț, cel mai credincios si plin de evlavie slujitor. Dumnezeu însă a umplut lumea cu ce-a găsit și în afară de sfinti a mai lăsat și femei pe lumea asta, iar printre femeile acelea, pentru nenorocirea, ori pentru faima aceluia ce trebuia să treacă la nemurire, a făcut și pe una

pe care o chema Zinca. Cu cântecul si cu ce mai câştiga cu prescurile ori cu mucurile de lumânări furate, era însă greu, fireste, să poti multumii o astfel de femee si cum dincolo de biserică şi de chiliile ei se întind atâtea bogătii, pe care Dumnezeu le-a lăsat tuturor la început si nu numai unora. Tunsu, într-o bună zi a aruncat sfintele ceasloave şi înarmat cu alte arme de cât mucările si-a adunat treizeci de tovarăsi si a luat drumul codrului.

Din molatic si trândav, firea lui se schimbă şi marea natură, în sânul căreia se hotărâ să trăiască liber, îl învârtoşi şi îi dădu ca si fiarelor, toate iscusintele şi toate prevederile, ca să poată trăi după capul lui.

Un fel de mimetism curios se desteaptă în el si, ca animalele acelea, cari iau culoarea locului unde se aciuiază ca să doarmă, făcîndu-se nevăzute, astfel si el, stiind că lumea pe care trebuie să o frecventeze şi pe socoteala căreia avea să trăiască, poartă haine bogate şi toate podoabele, îsi sacrifică frumoasa coadă împletită ce o purta petrecută prin fes după moda tatarilor, si pe capul tuns chilug de obicei lasă să-i crească bogata podoabă a pletelor. Vestminte bogate apoi îsi făcu si gesturile şi manierele etichetate de pe atunci le învată, ca si cel mai de rasă cocon.

Şi-aşa, într-o bună zi, în timp ce sinistrii banditi cu fioroase si suspecte mutre ieseau la toate răscrucile, atăcînd postalionii si poterele umblau bătînd codrii mari, după cel ce se intitula cu pomposul nume de „perceptor general al contributiilor indirecte al Valahiei", negăsindu-l nicăieri, un cavaler fantastic, numai în brandemburguri fir şi mătase în minunate calesti ori călare pe cei mai năstrusnici cai, apăru pretutindeni, minunând ochii şi făcînd să tânjească sufletele. Darnicele lui gesturi sămănau aurul pe unde trecea, pietre scumpe licăreau pe mânile lui îngrijite, buchetele lui de flori pătrundeau în toate iatacurile, aleasa lui conversatie fascina toate grupurile. Ca un alt Fregoli, schimbând nenumărate costume si admirabil grimat, amabilul nabab, apărea în toate saloanele, făcînd deliciul cucoanelor, cărora printre vorbele cele mai dulci şi ochiadele cele mai languroase le restituia iuvaerurile scumpe, pe care tovarăsii şi acolitii lui le prădase cu o zi mai înainte poate, ori îmbiind daruri, care bine înteles că nu-l costau nimic, sau cel mult o lovitură de măciucă bine aplicată. Partide fabuloase de cărti se încingeau şi, cum era amabil cu damele, nu mai putin amabil era si cu partenerii lui, având bunul gust să nu câştige niciodată şi lăsând aurul să i se scurgă printre degete, cu o gratie pe care n-o cunosc desigur nici miliardarii americani. În saloane, la baluri, la teatru, în toate grupurile unde se aduna lumea, pretutindeni se arăta, spunîndu-şi cuvîntul lui şi până şi în sfatul înaltului divan nu se sfia să intre. Şi lumea îl primea, îl admira şi-l asculta, luându-l drept cine stie ce străin din alte împărătii, fără să se mai întrebe de unde vine şi cine e.

Între aceste însă hotiile se tineau lant si e ciudat că figura sinistrului bandit era semnalată pretutindeni.

Cum se putea el multiplica astfel si când avea vreme să facă toate aceste, Bellenger nu ne spune, ci se multumeşte să povestească înainte cu o adorabilă seninătate tot soiul de peripetii, care de care mai stranii.

Aşa spune că într-o iarnă, când petrecerile sunt în toiul lor, un boier dădea o serată ca să sărbătorească venirea unui nou consul grec. Cucoanele se întrecuseră în găteli, tarafurile de lăutari cântau, şi era un chef şi-o voe bună, cum nu fusese de mult. Şi iată că la miezul noptii, un cavaler în costum unguresc, strălucitor de nestimate, se apropie de o tânără greacă de-o uimitoare frumusete, şi o pofteşte la cadrilul care tocmai se forma.

Perechile se înlănţuiră, ca niste flori în buchete, femeile se adunau şi se desprindeau iarăs, ca o ghirlandă se înşiruiau, si cavaler mai svelt şi mai mlădios în mişcări ca streinul cu haina lui plină de brandenburguri nu mai era altul. Contradanţul isprăvit, ultima înclinare făcută, elegant si curtenitor, streinul îşi duse perechea la loc şi, aşezîndu-se pe un scăunel lîngă picioarele ei, aduce vorba asa din senin despre ultima hotie a lui Tunsu. Ori se întâmplase ca frumoasa grecoaică, trecînd tocmai cu o seară mai înainte prin pădurea Pantelimonului, fusese prădată cu o brutalitate şi un curaj uimitor. Natural că toată această ispravă ea o dădea pe socoteala faimosului Tunsu, zugrăvindu-l în culorile cele mai negre şi mai putin simpatice.

Curtenitor, banditul stătea la pîndă la picioarele damei și, fără ca un muschi să tresară pe frumoasa lui figură, o asculta căutînd să se reabiliteze.

Grecoaica însă, neștiind pe cine are la picioarele ei așa de supus și de blajin, urma să istorisească înainte, plîngînd pierderea giuvaerului scump, pe care mâna nelegiutului i-l smulse de la gât, și susținînd că mâna aceea brutală, nu putea să fie decât a lui Tunsu, pe care dacă l-ar vedea, l-ar recunoaște dintr-o mie.

Și ca un alt Fra Diavolo, elegantul cavaler surâzînd atuncea, scoase cu un nobil gest de sub straiul lui plin de brandemburguri, o cutioară în care era giuvaierul furat, mai frumos împodobit de cât înainte, i-l întinse împreună cu tabletele lui de bal, pe care însemnă în grabă cîteva cuvinte și înclinându-se se făcu nevăzut ca prin minune.

Uimită, frumoasa grecoaică privi, o clipă în urma cavalerului dispărut, și-apoi deschizînd tabletele, dete un țipăt și leșină, văzând scris pe ele că cel ce-i stătuse la picioare cu o minută înainte, așa de supus, și-i privise cu atâta dragoste în ochi, era însuși fiorosul Tunsu, după care umblau toate poterile lui Kiseleff, căutîndu-l la toate răscrucile.

Și Bellenger mai adăugă că tabletele de bal și juvaerul lăsate cu atîta dărnicie făceau mai bine de zece mii de galbeni.

Zinca însă, această ciudată și modernă Dalilă, care-l făcuse să-și arunce mucările și să ia drumul codrului, ori cât de Tuns era el, a găsit totuș mijlocul să-l piardă. Prea ajunsese sclivisit pălimarul nostru și prea își aducea rar aminte acum de grațiile ei. Și așa, ca mulți eroi, a murit și acesta pentru că n-a știut să înlăture din viața lui pasiunile și să nu stîrnească gelozia celei pentru care, pe vremuri, își purta tidva tunsă chilug și coada frumos împletită și petrecută prin fes, așa cum îi plăcea ei.

Astfel apare în cartea călătorului străin figura străvechiului pălimar, căruia i-au făcut o așa de proastă reputație autorii noștri autohtoni.

Eu, cred că e timpul să-l reabilitez.

Textele reproduse aparțin lui Radu Rosetti și D. Anghel

Inițiale gravate de Dragoș Morărescu

NICOLAE DENSUSIANU CONFIRMAT?

Nicolae Densusianu a fost unul dintre cei mai mari istorici pe care i-a dat poporul român pînă la 1900, iar **Dacia preistorică,** deşi cea mai voluminoasă, nu este singura lui lucrare istorică importantă. Născut la 1846 şi mort la 1911, el este contemporanul lui Hasdeu, într-o fază eroică a cercetării istorice româneşti şi pune, alături de acesta şi de alţii, bazele cercetării temeinice bizuită pe din ce în ce mai multe izvoare ale istoriei românilor. Face studii la Blaj şi la Sibiu şi se stabileşte la Bucureşti după Războiul de Independenţă, în 1878. Este trimis imediat în Transilvania şi Ungaria, de unde aduce după cercetarea a 16 arhive şi a 12 biblioteci unui număr mare de documente necunoscute privind istoria românilor între 1199—1575, publicate între 1887—1897 în 6 tomuri ale colecţiei de documente Hurmuzachi. Ele sînt folosite şi astăzi, ca întreaga colecţie Hurmuzachi, cu un profil ştiinţific indiscutabil. Această cercetare de arhive a avut şi un scop special. Nicolae Densusianu dorea să scrie o istorie completă şi adevărată a Răscoalei lui Horea, prin care să combată exagerările şovine ale istoriografiei maghiare. În 1884, la o sută de ani de la Răscoala lui Horea, Nicolae Densusia-

nu tipăreşte prima monografie ştiinţifică asupra acestui eveniment : **Revoluţia lui Horea în Transilvania şi Ungaria, 1784—1785** înfăptuind prima reconstituire exactă şi completă a întîmplărilor de la 1784 şi a semnificaţiei lor. Este o monografie fundamentală, care pune capăt imaginii tendenţioase asupra răscoalei fabricate de istoriografia maghiară şi deschide calea cercetării ştiinţifice a problemei. Fără cercetarea şi monografia lui Nicolae Densusianu, imaginea Răscoalei lui Horea n-ar fi ajuns astăzi la noi în conturul ei adevărat şi o lucrare monumentală cum este aceea a lui David Prodan, **Răscoala lui Horea**, apărută în două volume la Editura enciclopedică, 1979, greu de închipuit. În concluzie, Nicolae Densusianu nu este un aventurier pe tărîmul ştiinţei istorice, ci un pionier şi un fondator de referinţă pînă astăzi.

Istoricul revoluţiei de la 1784 nu intenţiona să scrie o „Dacie preistorică" şi nici nu dezvoltase în vreo lucrare ideile de bază ale acestei cărţi. Nicolae Densusianu a proiectat o istorie a Românilor şi s-a apucat de documentare. Informaţiile erau la acea epocă puţine şi pentru a completa informaţii din colecţia de documente alcătuită, istoricul a mai făcut investigaţii de bibliotecă, de arhivă şi de teren şi în Italia, Istria şi Dalmaţia. Cum nici colecţia de documente asupra istoriei românilor nu-i oferea toate datele, cum nici călătoria de studii în sudul Dunării nu-i dăduse satisfacţiile informative dorite, Nicolae Densusianu, membru corespondent al Academiei, alcătuieşte, după exemplul lui Haşdeu, un **Chestionar istoric** pe care-l adresează învăţătorilor şi preoţilor din toate judeţele româneşti. Partea dintîi a acestui chestionar este trimisă în 1893, partea a doua în 1895. Răspunsurile primite, care îndreaptă pe Nicolae Densusianu către o perspectivă nouă asupra istoriei românilor, îl determină să facă la 1899 o călătorie de studii în judeţele de munte ale României, din Buzău în Mehedinţi, pentru a se confrunta la faţa locului cu datele din chestionar. Ipotezele cele mai neobişnuite ale **Daciei preistorice** îşi au origina în răspunsurile **Chestionarului** trimis în judeţe, coroborate cu informaţiile din textele antice, greceşti şi latine, pe care Nicolae Densuşianu le foloseşte peste tot. Importanţa acestor chestionare pentru folcloristica românească este deosebită.

O seamă de cercetări arheologice şi istorice moderne afişează puncte de vedere şi concluzii asemănătoare cu ale „Daciei preistorice". Dacă luăm numai capitolul „Pelasgii sau protolatinii (Arimii)", de aproape patru sute de pagini (p. 668—1054), nu putem să nu recunoaştem capacitatea autorului de a reconstitui plauzibil difuziunea popoarelor într-o epocă preistorică a Europei pe baza tradiţiilor păstrate. El semnalează pe bază de texte difuziunea şi înrudirea unor triburi şi popoare care se găsesc atît în Carpaţi, cît şi în Peninsula Iberică, Peninsula Balcanică, Asia Mică, Caucaz. Există cercetări mai noi care atrag pe diverse căi atenţia asupra însemnatelor înrudiri culturale dintre aceste zone. Vom enumera numai cîteva cercetări moderne care confirmă cel puţin parţial pe Nicolae Densusianu, ceea ce arată că ipotezele sale nesusţinute atunci de informaţii suficiente sînt pentru alţii realităţi ştiinţifice.

1. Una din principalele aserţiuni ale lui Nicolae Densusianu priveşte „limba pelasgă" ca limbă mamă a tuturor popoarelor care s-au rupt de trunchiul mamă, răspîndindu-se în Spania, Italia şi în alte ţinuturi. De aici, de la această etnogeneză comună Nicolae Densusianu trage concluzia unei limbi asemănătoare atît la italici, latini, cît şi la locuitorii din Carpaţi care erau pelasgii de matcă. Ideea acestei posibile înrudiri (ceea ce nu înseamnă neapărat o identitate) n-a fost luată în seamă de cercetarea istorică românească. Dar să vedem ce spun cercetările şi sintezele moderne străine. Într-o carte intitulată **Les origines et la diffusion de la Culture**, Paris, 1949, Pia Laviosa-Zambotti face teoria spaţiului cultural formativ şi iradiant de la Dunărea de Jos cu consecinţe atît în Europa nordică, cît şi în Italia. Deşi centrul de difuziune văzut de Pia Laviosa-Zambotti este fixat în Elam şi Egipt, ea acordă un rol şi o situaţie specială zonei sud-estice a Europei unde s-a format o placă turnantă cu o capacitate culturală formativă de mari consecinţe pentru Europa : **„Elita războinică venită din Balcani ce s-a stabilit mai ales în Latium şi Toscana este,**

după părerea noastră, aceea care, europenizată lingvistic pe Dunărea de Jos, aduce în Italia pentru prima dată graiurile italice de origine indo-europeană, printre care pe cel latin, al cărui destin a fost să se impună pînă unde au ajuns cuceririle Romei". Afirmaţiile asupra acestui eveniment : **Revoluţia lui Ho-** în Italia nu aparţin numai lui Nicolae Densuşianu, ci şi Piei Laviosa-Zambotti într-o carte de referinţă pentru specialişti.

2. Tot Nicolae Densusianu a vorbit despre difuziunea pelasgă înspre răsărit. Pe scurt, popoare de la Dunărea de Jos şi din Carpaţi au plecat în Asia Mică şi mai departe. Şi acest exod face din zona pelasgică a lui Nicolae Densusianu un focar de civilizaţie. Aceste afirmaţii peste care s-a trecut pot fi recunoscute în cercetări străine care acordă o mai mare atenţie deplasării de popoare din aceste zone şi efectelor culturale produse de ele. Nu este vorba numai de migraţia „popoarelor mării" în Egipt şi Asia Mică. Analizîndu-se diferite produse ale civilizaţiilor asiatice neconforme mediului şi tradiţiei cultural-artistice s-a tras concluzia că ele vin din Europa de sud-est. S-a construit astfel o teorie ştiinţifică de referinţă asupra **migraţiei pontice** în Asia. Vatra acestei civilizaţii ajunsă pe meleaguri asiatice cuprinde răsăritul bazinului mediteranean, Dunărea de Jos, Carpaţii, Caucazul, nordul Mării Negre, dacă sîntem atenţi cam aceeaşi hartă pe care a conturat-o Nicolae Densusianu pentru imperiul pelasg. Problema a fost examinată de R. Heine-Geldern în **Die Asiatische Herkunst des Südamerikanischen Metalltechnik,** Paideuma, Bandw, 5, 1954 şi în **Significanţ Parallels in the Symbolic arts of Southern Asia and Middle America,** New York, 1949, Chicago, 1951. Autorul întocmeşte o hartă pe care traseul descris care străbate pe la Nordul Mării Negre, Asia Centrală ajungînd pînă în nordul Indochinei îşi are punctul de plecare la Carpaţi şi Dunărea de Jos. Alt autor E. Bosch-Gimpera în lucrarea **El problema indoeuropea,** Mexico, 1960 adînceşte cercetările urmărind efectele acestei deplasări pînă în America Latină. Motive decorative geometrice româneşti se recunosc pe lîngă Cuzco şi în ariile de cultură indiană se pot găsi ornamentaţii ceramice identice cu cele de la Dunărea de Jos sau motive melodice asemănătoare cu cele din Carpaţi. Nici Heine-Geldern, nici Bosch-Gimpera n-au fost condamnaţi pentru erezie ştiinţifică, iar lucrările lor n-au fost considerate drept romane fantastice, aşa cum s-a întîmplat cu Nicolae Densusianu.

3. Solicitarea cîntecelor folclorice este intensă în **Dacia preistorică.** Nicolae Densusianu caută în ele elemente mitologice şi istorice, cu

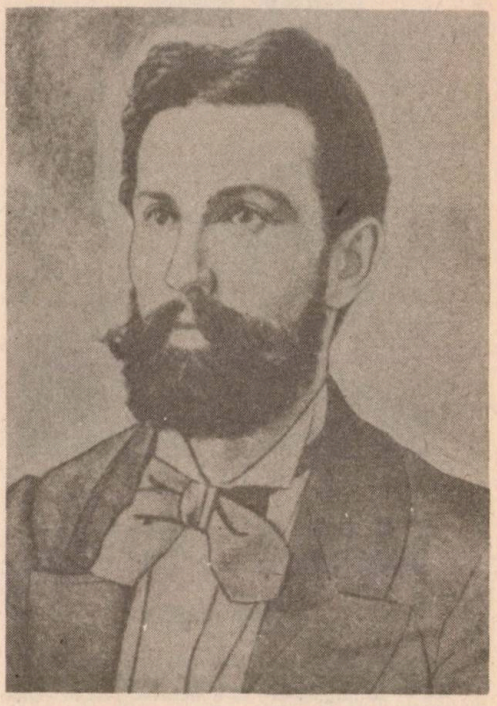

ajutorul cărora vrea să recompună o mitologie şi o istorie neconservată altfel. Tentativa a fost respinsă ca neştiinţifică. Într-o lucrare recentă, tradusă şi în româneşte, **Folclorul de iarnă, ziorile şi poezia păstorească,** Minerva, 1979, Octavian Buhociu pleacă tocmai de la ideea că în folclor sînt conservate urme ale unei epopei străvechi a cărei succesiune şi coerenţă n-au fost încă reconstruite. Scopul lui e de a restitui înfăţişarea veche a mitologiei populare a românilor şi examinează folclorul din acelaşi punct de vedere din care l-a privit şi Nicolae Densusianu. Mai mult decît atît el indică, pe baza ocupaţiei pastorale şi a cîntecului pastoral, o comunitate de civilizaţie veche din Pirinei pînă-n Caucaz (pe care înaintea lui o circumscrisese şi Ovid Densusianu). Analizînd elementele de înrudire pe linie paternă sau maternă în acest folclor păstoresc cu fond istoric vechi, mitizat, Octavian Buhociu descoperă legătura lui cu cel din Asia Mică cu miturile persane. Preocupările şi concluziile lui Octavian Buhociu se înscriu în orizontul preocupărilor lui Nicolae Densusianu, singurul dintre înaintaşii care s-a aplecat asupra folclorului românesc cu un unghi de vedere şi cu concluzii asemănătoare.

4. Considerat în mod greşit un latinizant,

CENTENAR
VASILE PÎRVAN
1882-1982

Vasile Pîrvan este întemeietorul arheologiei ştiinţifice româneşti. După săpături arheologice întîmplătoare şi amatoriste, după campania eroică dar diletantă a lui Cezar Bolliac, după serioasele săpături fragmentare ale lui Ion Andrieşescu, vin marile şantiere arheologice ale lui Vasile Pîrvan. Importanţa acestor săpături arheologice pentru istoriografia românească este vădită din caracterul lor de referinţă atît pentru istoricii români cît şi pentru cei străini. Izvoarele narative ale istoriei românilor primeau un suport ştiinţific solid prin descoperirile şi analizele arheologice ale lui Vasile Pîrvan. Aceste excavaţii au adus lumină nu numai asupra civilizaţiei române pe pămînt dacic ci şi asupra civilizaţiei preromane la Carpaţi. Cartea fundamentală, de referinţă, a lui Vasile Pîrvan este Getica, O protoistorie a Daciei. În Getica Vasile Pîrvan strînge toate informaţiile narative şi arheologice despre geţi şi oferă prima sinteză de anvergură a acestei civilizaţii în cadrul european. Vasile Pîrvan scoate istoriografia românească din zona aproximaţiilor şi ipotezelor în care intrase odată cu Dacia preistorică a lui Nicolae Densusianu acordînd un statut nou arheologiei româneşti. Ca profesor al Universităţii din Bucureţşi şi Cluj, Vasile Pîrvan a lăsat o amintire de neşters mai multor promoţii studenţeşti. Stilul sacerdotal al profesorului a entuziasmat pe unii şi a iritat pe alţii. Valoarea ştiinţifică a contribuţiei lui nu poate însă fi diminuată cu nimic de aceste aprecieri. În Vasile Pîrvan istoriografia românească recunoaşte pe unul din marii săi înaintaşi, o personalitate ştiinţifică de nivel european ale cărei contribuţii fac o indiscutabilă autoritate în bibliografia temelor abordate. Centenarul lui Vasile Pîrvan este prilejul unei fericite rememorări.

Nicolae Densusianu nu derivă nici limba, nici mitologia, nici obiceiurile autohtonilor de la Roma. Paradoxal pentru un produs al curentului latinizant, el refuză rolul de centru difuzionist Romei acordîndu-i altei zone de civilizaţie, est europeană, al cărui centru ar fi în Carpaţi. Nu intrăm în detalii, care ar putea fi, în chip evident, discutabile. Cartea lui Traian Herseni apărută în 1977 **Forme străvechi de cultură populară românească,** extrem de prudentă metodologic, nu duce la alte concluzii. Căutînd originea şi vechimea obiceiului cetelor de juni din Ţara Făgăraşului, Traian Herseni descoperă obiceiuri asemănătoare în Creta şi Asia Mică cu o vădită precumpănire a formelor lor originale în Carpaţi. Deci o arie preromană comună al cărui centru, deşi Traian Herseni evită să-l numească, poate fi dedus cu elemente din chiar lucrarea sa în sudestul Europei. După o asemenea investigaţie şi lectură, ipotezele lui Nicolae Densusianu nu mai pot fi texte de extravaganţe.

5. O atenţie deosebită acordă Nicolae Densusianu în **Dacia preistorică** cercetărilor de teren montane şi legendelor despre statui montane vechi. O bună parte a primei părţi a lucrării tratează despre aceste urme gigantice din Carpaţi, care ar atesta şi ele vechimea unei civilizaţii preromane şi prehelenice, preegiptene chiar, care şi-ar fi avut altarele de cult sau simbolurile în munţi. Nicolae Densusianu n-a trecut indiferent pe lîngă aceste legende şi pe lîngă stîncile cu pricina elaborînd o teorie întreagă asupra originilor artificiale şi a sacralităţii lor. Chiar dacă identificările istoricului sînt discutabile, să ne oprim numai asupra ideii de bază : posibilitatea existenţei unor sculpturi uriaşe în munţi din vremuri imemoriale. Dar în 1954 la Lima un arheolog peruan tipărea o carte intitulată **Cultura Masma.** Ea nu era altceva decît o trecere în revistă şi o analiză a unor pietre din munte sculptate care se datorează unei civilizaţii străvechi cu ramificaţii în întreaga lume. Autorul cărţii a făcut de altfel o călătorie de studii şi în România, unde, după calculele lui, ar fi trebuit să se afle asemenea sculpturi montane şi a trecut Omul printre dovezile pe care le căuta. Victor Kernbach n-a ezitat să-l numească pe Nicolae Densusianu un precursor al savantului Daniel Ruzo din America Latină.

Desigur că toate acestea nu confirmă integral **Dacia preistorică,** dar atrag atenţia asupra fondului său pozitiv de incursiuni şi ipoteze. Sub haina de exagerări, erori şi extravaganţe, **Dacia preistorică** conţine un fond ştiinţific solid care se cere recuperat.

Claudiu Georgescu

AMINTIRI DIN PREAJMA RĂZBOIULUI PENTRU UNITATEA NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR

Este un adevăr incontestabil că cititorii zilelor noastre sînt statornici iubitori de istorie. Iar din istorie gustă cu mare plăcere scriitura-document, procurîndu-și reale satisfacții prin lecturarea la priză directă a feluritelor corpusuri de izvoare și cu predilecție a volumelor de memorii politice sau mai puțin politice.

Motiv pentru care ne încumetăm să oferim cititorilor întîiului Almanah al revistei „Luceafărul" cîteva zeci de pagini din însemnările unui martor al evenimentelor socio-politice întîmplate în preajma intrării României în războiul pentru desăvîrșirea unității sale naționale. Textul ca atare face parte din capitolul VIII al manuscrisului „Pentru cei de mîine. Amintiri din vremea celor de ieri. Partea IV (Nr. 1) 1913—1916", aparținînd lui C. Argetoianu.

Am ales fragmentul respectiv deoarece pe această temă s-au avansat în ultimul timp serioși pași publicistici : de ar fi să ne referim doar la Memoriile lui I.G. Duca, la cărțile România în primul război mondial, 1916. Zile de vară, Toamna pătimirii noastre **și gîndul nostru ar avea un reazim în efortul de împlinire a informației privind războiul pentru întregirea neamului românesc.**

Episodul pe care îl transcriem mai jos, evocă anumite momente care au pigmentat viața politică românească în lunile dinaintea istoricului

Anii neutralității, anii diplomației

ANII NEUTRALITĂȚII, ANII DIPLOMAȚIEI

14 august 1916. În mod deosebit, memorialistul stăruie asupra schițelor portretistice făcute miniștrilor Antantei la București. Sînt trecuți în revistă francezul Blondel, englezul Barklay, italianul Fasciotti, însă portretul cel mai reușit și mai plin de savoare este cel al diplomatului rus Poklewsky ; aceasta în ciuda unor limite de înțelegere a fenomenelor social-politice. În perspectiva istoriei, asemenea informații sînt extrem de utile — însă în măsura în care preluarea lor se face cu un responsabil spirit critic și se coroborează cu varii surse documentare. Mai reținem din relatările despre Poklewsky, abilitățile diplomatice dintre acesta și primul ministru al guvernului român — a cărui notorietate adversarul politic Argetoianu simte nevoia citeodată s-o explice fabulînd levantisme pe seama Sfinxului de la Florica.

Tîrziu, dar nu iremediabil, Franța simte că în România un Blondel n-ar fi putut nici măcar amenința supremația lui Poklewsky în diplomația Antantei. În consecință, este trimis un diplomat iscusit, de bună tradiție franceză — Saint Aulaire. Moment din care lucrurile se precipită, lumea românească capătă certitudinea intrării iminente în războiului Marii Uniri. Memorialistul se oprește asupra fiecărui membru din suita lui Saint Aulaire — prilej cu care ne sînt zugrăviți oameni și ne sînt descrise fapte, întîmplări care mai de care mai inedite, mai pline de pitoresc.

De un real interes sînt și opiniile exprimate de generalul Cristescu, după cum juste ni se par și observațiile în legătură cu discutabila capacitate de organizator și comandant militar a generalului Iliescu. Originală schema înfruntării germano-franceze, avînd drept punct culminant Verdunul.

Atunci cînd vorbește de politica guvernului român condus de I.I.C. Brătianu, memorialistul în general o aprobă, iar acolo unde este nedrept — e de explicat întru cît de cele mai multe ori nu este în cunoștință de cauză, nefăcînd parte dintre augurii politicii de stat a României acelei vremi eroice ; un exemplu, în acest sens, îl constituie aproximațiile lui Argetoianu privind „pretinsa ocupare a Rusciucului", „problema Banatului" etc. De asemenea, nu rezistă nici afirmațiile că suveranul s-ar fi manifestat împotriva intrării României în război de partea Antantei ; ne stau mărturii atîtea izvoare documentare care dovedesc contrariu (a se vedea, mai recent, Memoriile lui I.G. Duca).

În fragmentul transcris de noi sînt cuprinse și frumoase pagini despre rezistența franceză la Verdun. În această ordine de idei, neutîndu-se a fi subliniat aportul substanțial adus de jertfelnica aramată română intrată în război în momentul lui „acum ori niciodată !" Să adăugăm că este prezentată corect și „clauza Sarrail".

Amintirile în discuție, Argetoianu le-a scris în anul 1943. În anii treizeci a avut — după cum mărturisește — întîlniri și convorbiri cu Poklewsky. Cu o astfel de ocazie, depănînd din șirul aducerilor aminte, fostul diplomat rus face însemnate destăinuiri privitoare la fierbintele august 1916.

Desigur, valoarea documentar-științifică pură a notelor lui Argetoianu e relativă. El însuși recunoaște că secretul intrării României în război a fost ținut cu toată strășnicia. Întregite și cu alte surse informative, Amintirile acestea se constituie într-un spor de înțelegere asupra fenomenelor, oamenilor și evenimentelor care au prologat parte din viața politică românească într-o perioadă crucială, cînd se punea problema unor opțiuni politice vitale privind căile și mijloacele de făurire a statului național unitar român — năzuință secular a întregului nostru popor.

Cititorii români sînt bine familiarizați cu istoria mai veche ori mai nouă a poporului român. Lor nu le scapă anumitele orientări și poziții de clasă aflate în scrierile de orice fel ale reprezentanților fostului regim burghez. În cazul nostru, este la îndemîna fiecăruia dintre noi să elimine din prezentul fragment memorial zgura politicianistă, subiectivismele inerente, unele, dar și altele bănuitor de pătimașe. Și peste toate o oarecare detașare rece față de oameni și fapte încandescente, detașare și cinism, mult cinism. Să recunoaștem, totuși, și calități scriiturii ce aparține unui iscusit al genului, autor de la Dunăre — iar nu împrumutat spectaculos, prin traduceri, de la alte neamuri.

În încheiere, noi invităm cititorii la o lectură pe care le-o dorim cît mai atractivă, în speranța că discernămîntul le va fi sfetnic bun în lupta cu păgubitoarele prejudecăți — din fericire, pentru spiritualitatea românească, pe cale de dispariție.

Stelian Neagoe

Siguri, siguri, de intrarea României în război n-am fost decît după numirea lui Saint Aulaire la București, pe la începutul lui iulie 1916. Nu putusem pricepe pînă atunci cum de Franța, Anglia și Italia putuseră să se lase reprezentate la București prin trei oameni care nu corespundeau cîtuși de puțin importanței pe care aceste trei Puteri o dau intrării noastre în război. Blondel, ministrul Franței, fire vulgară și inteligență de rînd, era prototipul burghezului și negustorului francez, apt să negocieze un butoi de vin sau să tocmească un rînd de haine — dar incapabil să ție piept unui grecotei subțire ca Ionel Brătianu. Mojic, ne injura fără să ne priceapă, dar lumea îl ierta fiindcă știa că ne iubea, mai ales de cînd căsătorise pe fiică-sa cu Jean Cămărășescu. Trăia printre noi, ne da sfaturi și ne ameninta pe rînd, dar nimeni nu-l băga în seamă, și mai ales guvernul. Barclay, ministrul Angliei, își făcuse întreaga carieră în Asia, unde, ca să-și uite de urît se învățase să bea șampanie fără măsură — și se îmbăta zilnic. Cînd era treaz nu era prost, dar era așa de rar treaz. Chiar cînd nu era beat, era afumat. și toate se desfășurau în ochii lui sub contururi aproximative. Trăia cam în nori, și cînd punea picioarele pe pămînt, le punea în strâchini. Din România și despre români nu știa aproape nimic. Al treilea mușchetar, baronul Fasciotti, mi-

Exerciții de tragere efectuate de artileriștii români în poligonul de la Dadilov (1915).

nistrul Italiei, cu nasul său de tapir, pe care și-l băga în toate, era foarte deștept și „la curent" cu politica. Cu sînge de ovrei tunisian în vine se plimba ca la el acasă în „seraiurile" noastre — dar era trup și suflet alături de Puterile Centrale, în a căror victorie credea, și nu putea pricepe cum Italia făcuse neiertata greșală de a intra în război împotriva lor.

În fața acestor trei reprezentanți ai Antantei se ridica puternic conturată figura reprezentantului țarului, Stanislas Poklewski-Koziell. Deși polonez autentic cu un frate mare proprietar în Galiția, Poklewski era rus sută în sută, rus țarist și habotnic cu sufletul tiranic de pe vremea împăratului Nicolae Pervoi. Numit la București puțin înainte de război, precedat de reputația unui artist în mînuirea cărților de joc și de prestigiul unei formidabile averi, Poklewski mai debarcase la noi și cu aureola prietenii regelui Angliei, Eduard al VII-lea, prietenie pe care și-o cîștigase la Londra, unde funcționase drept consilier al Ambasadei. Se mai povestea că tatăl său, un adevărat despot, supranumit „regele platinei", posedase cele mai importante mine din Urali și că lăsase copiilor săi o avere fabuloasă. Fără să fie fabuloasă, averea lui Poklewski era considerabilă. Dinsul mi-a mărturisit mai tîrziu, după ce sărăcise, că în momentul cînd a fost numit la București dispunea de un venit de 2 milioane și jumătate ruble, ceea ce făcea mai bine de 6 milioane și jumătate lei aur ! Sosise pînă la noi știrea averii sale și a patimei sale pentru cărți, dar nu și a inteligenței cu care îl înzestrase dumnezeu — excepțională mai ales în lumea diplomatică. Îl așteptaseră chilipirgii noștri de la club cu limba scoasă, să-l învețe „maus" și să-l curețe, pînă se va familiariza cu acest nou joc pentru el. Văd și acum scena, în salonul Jockey-Clubului de lîngă bibliotecă ; se adunaseră toți jerpeliții „împușcători de poli", bătrînul Lupu Kostake magistratul Hina, Ciocîrdia — omul cu barbă, dar fără picioare —, Tzotzoi Lahovari și încă cîțiva. Ca damele de bordel, au așezat pe Pok (Pok, așa ajunsesem să-l chemăm după război, după ce a rămas al nostru) la masă în mijlocul lor, au cerut consumații și i-au arătat jocul, dublînd miza lor obișnuită. Docil și „bon enfant", Pok s-a așezat smerit la masa de joc ; douăzeci de minute mai tîrziu practica însă „finețele" mausului mai abitir ca profesorii săi, și pînă la ora cinei îi dăduse gata pe toți, golindu-le buzunarele ! Capetele victimelor erau cu atît mai nostime cu cît deșteptul muscal ghicise gîndurile lor și s-a arătat încîntat să le dea o lecție !

Voinic, bloncos, cu cîteva fire albe în părul și în mustățile sale castanii, cu fața lui de roșcovan și cu ochii săi albaștri, Poklewski înfățișa un amestec de sălbăticie și de civilizație : era în el ceva din omul stepelor și ceva din răsfățatul saloanelor. Aveai în fața lui impresia unei bestii domesticite, și răbufnelile sale rare dar violente, căpătau astfel o explicație naturală. Cu tot sîngele lui polonez, silueta sa bloncoasă și lipsită de eleganță s-ar fi încadrat mai iute printre tovarășii țarului Ivan cel Teribil decît printre curtenii foștilor regi ai Poloniei... Acest om în aparență indiferent și impasibil, poseda toate calitățile jucătorului de clasă și înainte de toate o minte de o rară agerime și darul învîrtelii într-un suprem grad. În afară de împărăția rusească, cred că Poklewski nu avea nimic sfînt — dar pe aceasta o adora în genunchi. Se identificase cu toate năzuințele ei, îi pricepea toate scăderile morale, le scuza, și le servea cu recunoștința oarbă a celor care datoresc tot unui singur stăpîn. Fidelitatea lui după războiu față de țarismul prăbușit a avut ceva tragic. Polonia renăscută i-a oferit în primele ei clipe de beție încoronarea unei cariere strălucite, prin postul de ambasador la Londra — dar Poklewski a refuzat și a rămas la București, diplomat rus declasat și reprezentant al unei cauze pierdute... După ce Titulescu l-a dat afară din vechea Legație rusească, prin luarea raporturilor diplomatice cu Sovietele după ce cheltuise ultima sa lăscaie (își vînduse pînă și butonii de manșetă !) cu refugiații lui, Poklewski s-a întins în patul lui și a închis ochii, ca un sfînt sau ca un filozof, în ajunul Paștelor, în 1937... Boala

care l-a răpus a fost o simplă răceală, dar n-a vrut să mai trăiască, ne-a spus-o la toți — căci nu-i mai rămăsese nimic, și de mai trăia ar fi trebuit să cadă la rindul lui povară altora... A murit în casa lui Maiorescu, pusă gratuit la dispoziție de Banca Chrissoveloni, a murit cu surisul scepticilor pe buze dar cu inima împăcată fiindcă își făcuse datoria și mult bine. După moartea lui nu s-a găsit nici cu ce să fie îngropat și a trebuit Jockey-Clubul să-l înmormînteze pe spesele sale...

Diplomat de modă veche, care nu prea citea dar știa să asculte și să se țină astfel în curent cu tot, Poklewski era singurul reprezentant al Antantei în România în stare să ție piept lui Brătianu. Dar cum reprezenta mai mult Rusia decît Antanta, și cum Rusia nu era deloc zorită să ne vadă intrînd în război, fiindcă nu voia să ne răsplătească, și dorea dimpotrivă mai mult să ne ciuntească, în drumul ei spre Constantinopoli și spre Strîmtori, Poklewski a ajutat cît a putut pe Brătianu în politica lui de amînare. De altminteri, muscalul avea o slăbiciune personală pentru Brătianu, fiindcă era foarte sensibil la toate prisosurile sufletesti ce se desprindeau din orice personalitate, indiferent de convingeri. Așa, de pildă, pe cînd un Blondel sau un Barclay nu frecventau pe Marghiloman și-l înjurau cît puteau, Poklewski se legase cu mare prietenie de el și cînd zicea „Cono Aleco" i se umplea gura ! Bineînțeles politica era politică, și pe aia o rezerva pentru Brătianu, mărginindu-se cu Marghiloman la raporturi mondene și de club, dar intime.

Cît timp „executorul" sau „agentul de urmărire" al Antantei a fost Poklewski, Brătianu s-a lăsat în scări. Reprezentantul Petrogradului era totdeauna de acord cu primul nostru ministru că „momentul României" nu sosise încă — că tot mai era ceva de negociat și de obținut sau de refuzat ! Desigur că în prezența colegilor săi din Antantă, Poklewski ținea același limbaj ca dînșii și că în demersurile lor colective punea și el sula în coasta lui Brătianu. Dar între patru ochi, cei doi șmecheri își băteau împreună joc de miniștrii Franței și Angliei fără să piardă totuși din vedere scopurile atît de diferite urmărite și de unul și de altul. Brătianu vrea să obțină cît mai mult, iar Poklewski să dea cît mai puțin, „à part cela" erau amîndoi perfect de acord.

Deși cu multă întîrziere, izbitoarea inferioritate a lui Blondel față de Poklewski a sfîrșit prin a trezi atenția pînă și a adormiților de la Quai d'Orsay și guvernul francez s-a hotărît să trimită la București un șef de orchestră în stare să bată tactul. Și l-a ales bine în persoana Contelui de Saint-Aulaire.

Scrobit în tradițiile diplomației farnceze, moștenite în familia sa din tată în fiu, Saint-Aulaire ni s-a înfățișat ca un mare senior de pe vremea veche. De o impecabilă ținută, elegantă prin sobrietatea sa, noul trimis al Franței impresiona din primele cline printr-un savant amestec de autoritate și de umanitate, în tot ce spunea. Și ce spunea, spunea frumos într-o franțuzească clasică, ce trăda numaidecît omul de o adîncă cultură literară. „Il s'écoutait un peu parler", dar acest mic cusur i se ierta ușor și interlocutorii săi se declarau cuceriți de la primul contact.

La Iași, în momentele noastre de ezitare și de înclinare spre pace, am cunoscut un Saint-Aulaire mai dirz și mai puțin preocupat de siluetă — eu în special am avut de furcă cu el în 1918, pe timpul scurtului minister Averescu — dar în 1916 în București, trimisul Franței mi s-a arătat numai cu surisul pe buze și cu buzunarele pline de făgăduieli.

În vremurile moderne, ambasadorii și miniștri plenipotențiari sosesc singuri cu expresul, sau cel mult însoțiți de familiile lor. Saint-Aulaire ne-a fost însă trimis, cum se trimiteau ambasadorii în secolele trecute, în fruntea unei numeroase și alese misiuni. N-au lipsit din „alaiul" lui decît „carosele" poleite, veleitarii și țimbalagii. Odată cu dînsul ne-au sosit ducele de Luynes, Robert de Flers și contele de Rochefort, cîteșitrei mobilizați și atașați la Legațiunea Franței în România. În același timp ne-au sosit și colonelul Després ca atașat militar și marchizul de Belloy ca atașat naval (!). Ca și cum am fi avut o marină și încă una considerabilă, s-a mai dat lui Belloy și un ajutor, un conte de Béarn, foarte gentil... După cum se vede, almanahul de Gotha francez a fost pus la serioasă contribuție pentru noi. Mai tîrziu am aflat că aceste alegeri fuseseră determinate de grija influentării familiei noastre regale. Mai ales regina Maria, socotită ca factor politic esențial, fusese în special ochită. Din acest punct de vedere inițiativa a reușit, căci cît au stat la noi, dar mai ales la Iași, Luynes, de Flers și Rochefort au fost din intimii reginei și sfetnicii ei de fiecare clipă.

Printre toți, singurul om cu cap era însă Saint-Aulaire. Pe Luynes — mărunțel, spălăcit, cumsecade, lipsit de orice morgă (deși se considera ca reprezentantul regelui, în Franța !), drăguț și „insignifiant" — nu l-ar fi băgat nimeni în seamă dacă n-ar fi fost duce. Căpitan fără viitor și duce fără trecut, și-a trăit la noi cele mai frumoase zile, și de partea lui ne-a lăsat cele mai bune dar mai neconturate amintiri. Pe cît era de ștearsă silueta lui Luynes, pe atît era de vie și precis conturată a lui Robert de Flers, care reprezenta cea mai simpatică jumătate a cunoscutei firme Flers et Caillavet, deținătorii celor mai zgomotoase succese de pe scenele Parisului, în ultimii 20 de ani. Veșnic în mișcare, veșnic cu o glumă pe buze, inteligent și pișicher cum nu era altul, de Flers lega prietenie cu oricine, în cinci minute. Cam ridicol în uniforma lui de locotenent, căci chelia și un început de burtă îi trăda vîrsta, de Flers nu se impunea nicăieri, dar pătrundea pretutindeni și cu un dar de adaptare extraordinar s-a simțit după cîteva săptămîni în mijlocul nostru ca la el acasă. Acțiunea lui directă asupra tuturor straturilor sociale românești a fost mare, căci îl găseai pretutindeni, prin cluburi, prin teatre, prin saloane, prin birturi și pînă și pe trotuarele străzilor mai frecventate. Și a știut să vorbească fiecăruia după placul inimii. Niciodată Franța n-a avut la noi mai iscusit propagandist, nici România prieten mai sincer și mai devotat...

Colonelul Després părea un ofițer pe atît de distins pe cît de închis. Foarte capabil și conștient de puterea combativă a forțelor germane, a fost înmărmurit de lipsurile organice ale armatei noastre și a fost contra intrării noastre în război, pe cît puteau să i-o îngăduie instrucțiunile precise și peremptorii cu care sosise. Ne-a aju-

Blondel şi Sainte-Aulaire — ambasadori ai Franţei la Bucureşti ● Printre participanţii la o demonstraţie militară, ambasadorul Rusiei, Stanislas Poklewski-Kozielł şi ministrul Angliei, Barklay

tat mult, după primele dezastre, pentru obţinerea misiunii franceze ce ne-a fost trimisă mai tîrziu sub conducerea generalului Berthelot, şi care a schimbat faţa lucrurilor în conducerea războiului nostru. Marchizul de Belloy, „Hubert, pour les dames", era soţul lui Lalla Bibescu (fiica principelui Nicolae Bibescu şi a principesei Ney de Elchingen), rămasă văduvă după un Cesianu — şi nimic mai mult. Flecar şi simpatic, purta panaş, se prezenta bine, şi era mai la locul lui într-un salon ca pe cîmpul de bătaie — dacă se poate vorbi de cîmp de bătaie pentru un marinar ! Adjunctul lui, Béarn, mic de talie dar mare de suflet, s-a bătut ca un leu la gurile Dunării şi ne-a fost de mare folos în apărarea noastră împotriva bulgarilor. Dar şi Belloy şi Béarn (în afară de aceştia mai venise cu Saint-Aulaire şi fiul lui Arsene Henry, fost ministru la Bucureşti şi un căpitan de vînători cu numele de Cartier), au fost simple exofile faţă de colegii lor. Ne-a făcut plăcere să-i vedem printre noi, mai ales la Iaşi, dar, cu sau fără ei, tot aia ar fi fost.

După cum am spus-o deja, sosirea lui Saint-Aulaire a fost pentru noi „semnalul plecării". Ne-am dat seama cu toţii că ceva se schimbase şi că nu mai făcea să umbli cu fleacuri. Francezii s-au pus să dea „mese amicale" prin birturi, menite să facă atmosferă şi să prepare lumea pentru ziua cea mare. Aceste mese au fost puse la cale într-un dejun la Capşa la care ne poftise Belloy, pe Luynes, pe Flers, pe Grigore Filipescu şi pe mine. Îmi aduc aminte de toate amănuntele acestui dejun, şi pînă şi de istorioarele care s-au povestit. Flers, cu verva lui, şi-a bătut joc de administraţie (era vorba de cea franceză !) şi ne-a povestit una bună. Cîteva luni după începutul războiului, prevăzătoarea intendenţă franceză concentrase la Longehamps (hipodromul Parisului din Bois de Boulogne) un număr enorm de vaci menite să dea laptele necesar trupelor cantonate în jurul Parisului. De frică să nu fie prea puţine, se adunaseră prea multe şi laptele ce prisosea se irosea. Un intendant-general făcînd o inspecţie şi constatînd iroseala laptelui, dă ordin ca prisosul să se distribuie la spitalele şi la dispensarele civile, ca să nu se piardă. Ordinul se execută dar se ridică imediat împotriva lui sindicatul lăptarilor Parisului, care aveau contracte cu Asistenţa Publică şi nu admitea concurenţa neleală a Armatei ! Ministerul de Război dă contra-ordin, Comandamentul Armatei anulează contra-ordinul, şi repune primul ordin în vigoare ! Zăpăceală, încurcătură — în fine, exasperată, Administraţia Armatei dispune să nu se mai mulgă vacile ! Rezultat : toate vacile s-au îmbolnăvit şi nu au mai dat deloc lapte !

Alta (mi-am însemnat aceste istorioare într-un carnet, pe care din fericire l-am regăsit prin sertarele mele), tot a lui Flers. Pe front existau permise de circulaţie pe teritoriul fiecărei armate. Pentru a trece de pe teritoriul unei armate pe teritoriul alteia, era nevoie de un permis special. Flers, care poseda permisul (de culoare roz) al armatei sale, a fost nevoit într-o zi să treacă pentru îndeplinirea serviciului său, pe teritoriul altei armate şi şeful de post i-a cerut permisul la linia de demarcare. Flers i-a arătat permisul său roz, dar şeful a replicat imediat : — Nu e bun, trebuie unul albastru.

— Din nenorocire, a replicat Flers, nu va deveni niciodată albastru de vreme ce dumnezeu l-a făcut roz ! Negocierile au continuat : nu poţi să treci, ba trebuie să trec, şi aşa mai departe pînă ce şeful a întrebat : Ştii cel puţin „cuvîntul de ordine ?" — Nu. Iar negocieri ; în cele din urmă Flers a fost lăsat să treacă şi în momentul cînd să pornească mai departe, a rugat pe şeful postului să-i spună „cuvîntul de ordine", ca să nu fie oprit, eventual, mai departe. — „C'est que... je ne le sais pas ! !" — a fost răspunsul şefului !

Belloy ne-a povestit şi el amintiri de pe front sau despre marii comandanţi sub ordinele cărora a servit. Fusese cîtăva vreme pe frontul de la Yser unde luptase alături de legendarul amiral Ron'arch, care făcuse minuni şi menţinuse linia franceză de apărare, în fruntea corpului de elită „des fusilliers marins", împotriva unui inamic cu mult superior. Ron'arch trăia în tranşee alături de soldaţii lui, ieşea cu ei la atac, împărţea cu ei toate mizeriile războiului şi sta de multe ori ceasuri întregi cu apa pînă la brîu, deşi nu se mai putea bizui pe rezistenţa tinereţelor. Executa toate ordinele pe care le

primea și n-a spus niciodată : nu se poate. Gloria victoriei și laudele șefilor săi nu au alterat simplicitatea acestui erou, care a rămas un mare timid la sfîrșitul carierii sale, după cum fusese la începutul ei. Fiul unui lucrător din portul Brest, Ron'arch, primit în școala de ofițeri de marină de pe „Borda", trăia singuratic, simțindu-se sufletește izolat. Ieșit din școală cu gradul de aspirant, nu se amesteca în treburile și în petrecerile camarazilor săi mai favorizați de soartă. Într-o zi, într-o cafenea din Brest, a zărit într-un colț o femeie ocolită de toți, o nenorocită pe care nimeni nu o băga în seamă, numită „Radis Noir". Ron'arch s-a apropiat de dînsa, a luat-o cu el, și o mai are și azi.

După Yser, Belloy a trecut în tranșeele de lîngă Reims, unde s-a găsit vecin cu Marchand, și ne-a istorisit un frumos gest de curaj al celebrului general. Marchand comanda o divizie de coloniali care mergeau cu avînt la atac, dar erau leneși la muncă. În preajma ofensivei din Champagne, fusese dat ordin ca toate tranșeele să fie înaintate și săpate pînă la 100 de metri de inamic. Tranșeele colonialilor lui Marchand erau cam la 200 metri de ale nemților, soldații murmurau și nu voiau să pună mîna pe casma. Liniștit, Marchand a luat un scaun, și cu pipa în gură a ieșit din tranșee și s-a așezat la 100 de metri înainte, lăsînd să cadă cuvintele : „Vreau să văd dacă soldații mei mă vor lăsa să fiu ucis ca un prost !" Era noapte întunecoasă și inamicul, care nu putea bănui gestul nebunesc al generalului, n-a văzut nimic... În cîteva minute tranșeele au fost săpate în jurul lui...

A fost o masă veselă și avîntul încrederii în victorie a domnit. Era două zile după ce Saint-Aulaire și „întreaga lui ambasadă" fusese primit în audiență de rege, și apoi de regină. O lume imensă adunată în Piața Palatului a aclamat pe francezi și, la ieșirea lor, mulțimea a intonat „Marseilleza" în cor...

Flers ne-a repetat cuvintele reginei cu prilejul acestei audiențe : „Vous ne pouvez vous imaginer combien difficile est le rôle des souverains neutres !" — „Madame" — a replicat Saint Aulaire — „nous faisons justement les voeux les plus ardents pour que vous sortiez de ce rôle !"

Satisfacția de a vedea un om ca Saint Aulaire în fruntea reprezentanților Puterilor Antantei, nu ne-a făcut să uităm pe bietul Blondel, care, cu toată mitocănia lui, cu toată lipsa lui de tradiții diplomatice, lucrase din răsputeri, timp de doi ani, cum se putuse pricepe el, la aplanarea dificultăților ce stau în calea intrării noastre în război, pentru întregirea neamului. În ziua de 12 iulie, i-am oferit o masă, nu de adio — căci știam că va rămîne printre noi, alături de fiică-sa Yvona Cămărășescu — ci de prietenie și de recunoștință pentru dragostea „un peu bourrue" pe care ne-o arăta.

Această masă, care nu a avut nici un caracter oficial, a fost organizată de „Amiciția Franco-Română", asociație din care nu făceam parte, în oroarea mea de orice tovărășie de acest fel. Cu acest prilej, și de dragul lui Blondel, am primit însă și eu să fiu înscris printre caraghioșii care își închipuiau că aveau o influență asupra raporturilor celor două țări. La sfîrșitul mesei, G. Diamandi a ținut o scurtă dar călduroasă cuvîntare și bine adusă. Pentru prima dată, în public și în fața străinilor, s-a vorbit de alianța franco-română, pe care a subliniat-o și Blondel în răspunsul său. Masa — la hotel Boulevard și cu cucoane — a fost proastă, dar atmosfera cordială. Am făcut acolo cunoștința colonelului Després, cu care am stat mult de vorbă. Deși numai de cîteva zile în România, mi s-a arătat îngrijorat de soarta noastră, fiindcă, contrar opiniunei curente, era convins că războiul va dura mult și ne știa dezarmați... Després era sigur de victoria Aliaților, dar în cazul cel mai fericit, nu vedea înfrîngerea nemților înainte de anul 1918 ; pentru 1917 spera cel mult prăbușirea aliaților Germaniei — a Austriei, a Bulgariei și a Turciei.

Odată cu venirea lui Saint Aulaire, toată atmosfera de la noi s-a schimbat, toate „imponderabilele" s-au pus de partea războiului. Nu doar că prezența lui Saint Aulaire ar fi schimbat cursul lucrurilor, dar sosirea lui a coincis cu un concurs de împrejurări care au determinat hotărîrea noastră. Se cam terminaseră și negocierile. Bune, rele, duseseră la un rezultat asupra căruia voi reveni numaidecît, și care părea că nu va mai putea fi depășit sau îmbunătățit. Și apoi mai ajunsese aproape toată lumea să se convingă în fine că victoria nu va mai putea scăpa pînă în cele din urmă, Aliaților. Din acest punct de vedere, opinia generalului Christescu, una din luminile noastre strategice, a fost interesantă de constatat în evoluțiile ei. Christescu era subșeful Statului Major (pe care-l conducea, în absența unui șef) și adversarul cel mai ireductibil al generalului Iliescu, secretarul general al Ministerului de Război și omul de încredere al lui Ionel Brătianu, pentru nenorocirea țării. Christescu trecuse pînă atunci de „boșofil" fiindcă era convins de superioritatea militară a Germaniei și crezuse pînă la începutul anului 1916 în victoria nemților.

Prieten bun cu familia noastră, m-am dus la dînsul pentru o intervenție, nu mai îmi aduc aminte care, pe la începutul lui iulie. Cu acest prilej, omul mi s-a destăinuit.

„Am fost învinuit — mi-a spus el — că sînt germanofil, în realitate n-am fost nici germanofil, nici francofil, fiindcă eu nu fac nici un fel de politică. Sînt soldat, sînt ofițer de Stat Major și nu ies din atribuțiile mele. Cît timp mi-a părut că Puterile Centrale au o situație strategică mai bună, am spus-o. Acum socotesc că situația Puterilor Antantei e mai bună, și o spun iarăși. Succesul Centralilor a mers crescînd pînă la ofensiva împotriva Verdun-ului. Insuccesul de la Verdun a determinat o pantă descendentă...

Și ca să-mi arate grafic că linia războiului n-a fost pentru germani, în porțiunea ei ascendentă, și nu este azi în porțiunea ei descendentă, o linie dreaptă, ci o linie reprezentată printr-o serie de curbe, cu suișuri și cu coborîșuri, Christescu îmi desenează pe o hartă următoarea figură :

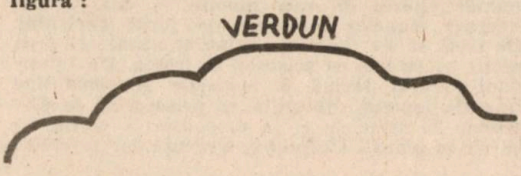

O imagine a propagandei austro-ungare : Ofițeri aparținînd unor națiuni din imperiu citesc pe front ziare tipărite în limba lor natală.

Și adaugă : „Pînă acum, conjunctura n-a fost favorabilă pentru a ataca pe nemți. Dar azi este. N-am ezitat s-o afirm primului ministru. Nu mi-a cerut părerea mea dar am crezut de datoria mea să mă duc să i-o dau...".

Am întrebat pe generalul Christescu dacă în caz de începere a ostilităților, bulgarii n-ar putea încerca și reuși „un coup de main" asupra Bucureștilor, atît de apropiați de granița lor. Christescu mi-a răspuns că ar putea desigur să încerce așa ceva, dar că nu ar reuși, fiindcă avem toate mijloacele ca să ne apărăm Capitala — dar că, în tot cazul, și pentru siguranța noastră, ar trebui să începem prin a lua Rusciucul. Corpul V de Armată ar putea fi însărcinat cu această misiune. Cucerirea Rusciucului ne-ar putea costa 15—20 000 de oameni (cît ne-a costat, trei luni mai tîrziu Turtucaia, cu rușinea în plus...), dar trebuie să trecem peste, căci înainte de a porni prin Carpați, trebuie să ne asigurăm spatele, spre Dunăre.

La întrebarea dacă Iliescu va fi numit, cum se spune, șef de Stat Major odată cu mobilizarea generală, Christescu mi-a răspuns :

— „Fie cine-o fi — eu mi-am făcut datoria, și mai bine decît să-mi bat capul cu o lichea, prefer să mă duc oriunde. Îmi voi face oriunde datoria, și în fruntea unui regiment sau unui batalion...".

Deși se arăta indiferent, se vedea că Christescu era adînc amărît împotriva guvernului, și îi critica fiecare gest după cum se poate vedea din următoarea destăinuire pe care mi-a făcut-o : Ministerul de Război a cerut mobilizarea a 16 contingente „sub pretext" de manevre și a recomandat Statului Major ca aceste cuvinte „sub pretext de manevre" să figureze în toate ordinele și circulările ce se vor trimite Corpurilor. Christescu a socotit că cuvîntul „pretext" mai putea merge într-o corespondență confidențială între Minister și Statul Major, dar nici într-un caz în ordine menite să ajungă pînă sub ochii ofițerilor subalterni și subofițerilor — și a înlocuit formula Ministerului „sub pretext de manevre" prin aceea de „în vederea manevrelor" ! Acesta era cusurul lui Christescu : își închipuia că o bătălie navală putea fi cîștigată într-un lighian „il cherchait toujours la petite bête" și incapabil de un act de curaj mai serios împotriva unui superior, își încorda puterile pentru un fleac și socotea drept ispravă mare un bobîrnac de nimica toate.

Dacă împrejurările schimbaseră întru atîta un om liniștit, cu scaun la cap și îndepărtat de pasiunile politice, ce să mai spun de cei care de doi ani de zile urlau după intrarea în război ? E destul să notez aci cuvintele lui Ionaș Grădișteanu auzite de mine în plin Capșa : „Dacă Brătianu nu intră în război pînă la redeschiderea Parlamentului, îi voi trage două palme, în ședința publică a Senatului !"

Ce făcea Brătianu în acest timp ? Brătianu își punea dosarul în ordine, înainte de a intra în învălmășeală. Trei puncte mai erau de lămurit în primăvara anului 1916 : chestia Banatului, granițele Bucovinei și numărul diviziilor rusești ce ne trebuiau trimise pentru apărarea Dunării. Pînă în iulie fusese rezolvată numai chestia Banatului, și tocmai aceea fusese rezolvată prost, căci fusese rezolvată fără participarea sîrbilor și această capitală greșeală Brătianu trebuia s-o plătească scump în 1919, la negocierile de pace. Pentru celelalte chestiuni discuțiile erau încă în curs în iulie ; Brătianu se ținea dîrz, iar Aliații îl amenințau că nu-i vor mai da nici cît îi făgăduiseră dacă întîrzie prea mult cu intrarea României în război. Lacombe, consilierul Legației Franței, îmi spunea pe la sfîrșitul lui iunie că putem intra în război cînd vom voi, că ni se lasă „la liberté du choix" în ce privea momentul, că Aliații vor căuta („tâcheront") să ne dea la pace tot ce vor putea, dar că olidari cu noi nu vor mai fi „à partir d'un très court délai". Cam în același timp, confidentul lui Brătianu, Costică Diamandy, îmi susținea pe de altă parte teoria că situația noastră geografică ne autorizează să cerem oricînd tot ce vom voi ! Această îndrăzneață teorie a fost dezmințită de înșeși hotărîrile lui Brătianu, căci am intrat în august în război fără să fi obținut nici Banatul, deoarece nu ni-l dăduseră sîrbii, nici trupele rusești necesare în Dobrogea și pe linia Turtucaia-Bazargic.

Atmosfera era grea, foarte grea, în acea lună a lui iulie 1916. Toată lumea simțea că zarul era gata să cadă, că se terminase cu vorbăria, că

Aliații puseseră piciorul în prag. Îl puseseră mai ales din cauza situației de la Verdun, unde soarta Franței și a lumii se juca. Nemții pregătiseră luni de zile un atac irezistibil împotriva Verdunului, hotărîți să pătrundă în citadela pe care o reprezenta Franța prin poarta ei cea mai bine apărată, fiindcă socotiseră lucrările de fortificație ridicate acolo ca învechite și relativ ușor de răzbit pentru artileria modernă. Primul șoc, cu toată nemaipomenita pregătire de artilerie, dăduse greș, dar nemții nu se lăsau și reveneau continuu la atac. Rezistența Verdunului a salvat Franța și lumea. Un prieten francez, bine plasat să cunoască adevăratul aspect al lucrurilor, îmi scria de la Paris în 30 iunie : „...C'est tout de même Verdun qui forme le centre des préoccupations. Le Gilan, après la prise du fort de Vaux, este de 180 000 français hors de combat pour à 450 000 allemands. Je crois d'après les nombreuses sources où je me suis documenté que ces chiffres sont bien près de la réalité et que je puis vous les garantir. Or, si le but de la guerre este de détruire les armées ennemies et non pas de mesurer la victoire au mètres carrés conquis, on ne peut s'empêcher pour peu qu'on soit de bonne foi, de donner raison à ceux qui disent que Verdun este un victoire magnifique.

Depuis quatre mois c'est la même tactique qui se renouvelle. Malgré une préparation d'artillerie formidable, les tranchées française, au moment où les ataques d'infanterie se déclanchent, sont à peu près intactes et bordées de 75 et de mitrailleuses. Les défenseurs des tranchées ont ordre de ne jamais se replier, sous aucun prétexte, et de tirer jusqu'au bout. Aussi, quand les pentes de collines en face des tranchées se couvrent soudain de lignes serrées et profondes de soldats allemands, avançant comme une nappe d'eau, avec un superbe mépris de la mort — le tonnerre se déclanche : canons de 75, puis mitrailleuses et enfin fusils vomissent un ouragan de ferraille fauchant tout. Un officier échappé à cet enfer comparait cela à un jeu de quilles sinistre.

Si le flot est assez puissant, il finit par déborder dans les tranchées dout pas un homme n'échappe, mais le plus souvent les cadavres s'amoncellent de telle façon sur ce qui reste des fils barbelés que la vagne s'éteint avant d'arrivers — et alors c'est une nouvelle division qui apparait à l'horizon... Où comprend qu'à ce compte là les positions de Thiaumont et de Fleury, et les deux forts de Suville et de Belleville, qui précédent le grand fort de Tavannes — clef de Verdun — conteront au moins encore une fois autant d'hommes qus ceux sacrifiés jusqu'ici, si l'offensive ne s'éteint pas auparavant comme à Ypres. En tous cas ce serait payer d'un prix exorbitant le fameux effet moral (et seulement moral) qu'obtiendrait l'Etat-Major allemand par son entrée à Verdun...".

Desigur că francezii obținuseră mare rezultat prin dirza lor rezistență la Verdun, dar asalturile continuau cu aceeași intensitate, tunurile franțuzești se roșiseră trăgînd, munițiile, cu tot circuitul trenurilor și automobilelor ce se stabilise, începeau să nu mai ajungă și comandamentul francez voia totuși să evite cu orice preț cucerirea Verdunului. Intrarea României în război a apărut atunci Aliaților ca cea mai nimerită măsură pentru salvarea nenorocitei cetăți, căci prin această intrare, Statul Major german ar fi fost nevoit să deplaseze spre Carpați 20—30 de divizii, pe care nu le putea lua decît de la Verdun (și așa s-a și întîmplat).

Ca să scape Verdunul, francezii ne dau ghies și puneau sulița în coastă lui Brătianu, Brătianu se tocmea și ridica tariful pe cînd rușii mai indiferenți de soarta Verdunului, se lăsau greu...

Marghiloman și ai lui nu amuțiseră de tot. Regele, după cîte-mi spuneau intimii lui, se văicărea de dimineața pînă seara și declara că va intra în război deoarece așa vrea țara și guvernul — dar că era o mare greșeală, căci nemții vor învinge pînă la urmă și va fi vai de noi...

La 15 iulie, Take Ionescu, care fusese în ajun în audiență la rege, îmi afirmă că nimic nu se semnase încă, nici cu francezii, nici cu rușii — și Poklewski îmi confirmă faptul spunîndu-mi : „Je voudrais bien que Bratiano signe et entre une fois en action, pour que je pusse aller me reposer 2 ou 3 mois en Russie...".

Intrase într-adevăr un nou factor în joc : Sarrail ! Brătianu mai condiționase intrarea noastră în război și de pornirea unei serioase ofensive aliate de la Salonic, unde comanda armatele generalul Sarrail, politician radical, care nu prea asculta de ordinele guvernului francez și era ostil oricărei ofensive sub cuvînt că nu avea armată suficientă nici aprovizionament destul. Brătianu condiționase cu drept cuvînt acțiunea noastră de o ofensivă a lui Sarrail, ca să împiedice forțele bulgare să ne atace. Întîrzierea și insuficiența atacului de la Salonic ne-au fost de altminteri fatale...

În public, în a doua jumătate a lui iulie, electricitate tot mai multă : au amuțit și Filipescu și Take Ionescu — Filipescu oarecum și din cauza sănătății sale — dar amîndoi știau acum că intrarea în război era sigură, și apropiată, și pentru Take Ionescu mai ales începea perioada îngrijorării, a fricii de răspunderi, a temerii să nu iasă prost...

Călătorind de la Craiova la București în ziua de 21 iulie, în trenul plin de rezerviști concentrați s-a urcat la Slatina în compartimentul meu Dinu Brătianu, fratele Cancelarului și printr-însul am aflat că „evenimentele se precipitau" într-adevăr. „Vezi ce bine că n-am intrat în război pînă acum" — spunea dl. Dinu — „am fi fost istoviți fără rezultat. Acum că echilibrul între beligeranți e perfect, intervențiunea noastră va face să încline balanța într-o parte...". Mai tîrziu, cînd distanța ne-a permis să judecăm evenimentele într-o perspectivă mai exactă, am putut să ne dăm seamă cît de fals le vedeau contemporanii, chiar cei inițiați în secretele de stat. Știind cît erau de închiși și de „muți" Brătienii, am reținut din destăinuirile lui Dinu un singur lucru : că eram în ajunul de a intra în război și că Cesar B. (nu Borgia, ci Brătianu !) trecuse Rubiconul...

Abia în primele zile ale lui August, luînd dejunul cu dînsul la Palace-Hotel în Sinaia, îmi destăinui în mare secret Poklewski, că totul se semnase și că intrarea noastră în război era o chestiune de zile... Știrea m-a emoționat adînc,

și am început să răscolesc cu prietenul Poklewski amintirile celor doi ani de neutralitate...

„Mi-aduc aminte ca de ieri, de acele emoționante zile din august 1914, și de momentele care au precedat faimosul Consiliu de Coroană" — s-a pus să depene muscalul. „În ajunul ședinței am vrut să cunosc exact punctul de vedere al șefilor de partide. Brătianu stă la Predeal — venea însă în toate zilele la Sinaia. Am cerut să-l văd. M-a rugat să nu viu la el, și a preferat să vie el la mine seara pe întunecate (Brătianu a moștenit de la tată-său un temperament de complotist și-i plăcea să-și dea aere de complotist chiar cînd nu era un complot la mijloc). Locuiam în vila Boxshall pe strada Brătianu. Brătianu a venit și mi-a spus : Îți declar oficial și solemn că Rusia nu are să se teamă de nimic din partea mea. Nu voi combate niciodată împotriva Rusiei. Încîntat, i-am strîns mîna și i-am spus că voi transmite imediat la Petersburg, telegrafic, această importantă declarație. Brătianu m-a rugat să nu telegrafiez încă lui Sazonov declarațiile sale fiindcă ele nu reprezentau decît hotărîrile sale personale și mai trebuia așteptată și hotărîrea Consiliului de Coroană. Cine știe — a adăugat Brătianu — poate că după Consiliul de Coroană nu voi mai fi prim-ministru... Am obiectat (povestea mai departe Poklewski) că opinia primului ministru român în funcție era pentru mine prea importantă ca să nu o comunic imediat guvernului meu. Bine, a încheiat Brătianu, dar cu rezerva Consiliului de Coroană..."

Să-și fi bătut Brătianu joc de Poklewski, sau credea dînsul într-adevăr că regele ar putea învîrti Consiliul și să-l aducă să consimtă la o acțiune alături de Germania și de Austria, conform tratatului care ne lega — caz în care era hotărît să-și dea demisia ?

Nimeni nu va ști niciodată. Și o ipoteză și alta sînt posibile. Se poate foarte bine ca Brătianu să se fi temut : cunoștea el bine îndărătnicia regelui Carol ca și slugărnicia oamenilor noștri politici siderați prin marea autoritate pe care Carol I știuse să o cîștige într-o glorioasă domnie de aproape 50 de ani. Norocul nostru a fost că politicienilor români le-a fost în 1914, mai frică de război decît de rege !

„Pe Marghiloman — a continuat Poklewski — l-am văzut seara înainte de masă, chiar în preziua Consiliului ! Se îmbrăca, în camera lui de la Palace-Hotel, și m-a primit prietenește în cămașă. La întrebarea mea : Ei bine, coane Alecule, ce crezi de Consiliul de Coroană ? Ce va fi ? — mi-a răspuns hotărît : Neutralitate. Și cum vedea pe fața mea oarecare mirare, Marghiloman a persistat : — Da, neutralitatea ! Ce ? Te îndoiești ? Da, voi susține neutralitatea... Credeai că voi susține intrarea în război alături de Puterile Centrale, cum ne-ar obliga tratatele ? Nu dragul meu ; pentru moment, neutralitatea. Și ca dovadă că voi susține neutralitatea, pot să-ți spun că merg la Consiliu cu Jean Lahovari și cu Grădișteanu care vor să intrăm în război împotriva Puterilor Centrale... Ne vom neutraliza ! Și s-a pus pe rîs...". „N-am replicat (cuvîntul îl are iarăși Poklewski) că Alexandru Zănescu îmi destăinuise cu două ore înainte sfatul dat în aceeași zi de același Marghiloman, de a-și aduce la repezeală familia de la Biarritz, fiindcă România va intra în război, alături de nemți... M-am declarat încîntat și i-am strîns și lui mîna.

Pe Take Ionescu l-am văzut chiar în dimineața Consiliului. Era foarte emoționat. Îi tremurau buzele și-și răsucea mereu mustața, parcă ar fi vrut să se agațe de ceva și nu găsea... Plîngea ! Și spunea : — Războiul acesta e o nenorocire pentru România ! — Dar de ce ? — Oricum ar ieși e rău pentru noi ; de va învinge Rusia, vom deveni o gubernie rusească — de va învinge Germania, vom deveni un comitat unguresc ! Am încercat să-i ridic moralul, dar n-am izbutit și am plecat, convins că în nici un caz nu va vota pentru intrarea României în război împotriva Aliaților. Odată cu mine a ieșit și el și s-a dus la Costinescu care a parvenit să-l mai liniștească asigurîndu-l că Brătianu va propune pentru moment neutralitatea, prin urmare nu executarea tratatului. Tratatul era marea groază a lui Take Ionescu. Dînsul credea că regele va pune chestiunea abdicării, dacă cineva ar îndrăzni să pună în dubiu valoarea semnăturii sale — și se temea că față de o asemenea eventualitate Brătianu va ceda... Pe drum, înapoindu-se de la Costinescu, Take a întîlnit pe Alecu Constantinescu și pe doctorul Angelescu care i-au confirmat și ei că Brătianu e hotărît pentru neutralitate. — Dar de unde știi ? a întrebat încă pe nedeplin dumirit, Take, pe Alecu Porcu... — Mi-a spus-o coana Eliza, a răspuns Constantinescu ! Căci miniștrii lui Brătianu nu puteau afla nimic de la el, ci numai prin cucoane, sau prin alți familiari ai vizirului !".

Mi-am adus și eu aminte de toate tergiversările și nehotărîrile lui Take și Marghiloman, din primele zile ale războiului mondial și am lămurit lui Poklewski că toată atitudinea lor, toată emoția lor nu erau provocate decît de nesiguranța lor cu privire la politica pe care urma să o adopte Brătianu. Amîndoi voiau s-o cunoască, Take ca să aleagă o linie identică, iar Marghiloman una opusă — căci cel dintîi urmărea să fie luat în circă de Brătianu, iar cel de al doilea să-l înlocuiască...

Pe Nicu Filipescu, Poklewski l-a văzut imediat după ce s-a înapoiat din străinătate și l-a găsit foarte șovăitor, căci își dăduse seama cît de tare era Germania. Văzuse cu ochii lui mobilizarea și se minunase de puterea de organizare și de disciplina poporului german. Mai stătuse mult de vorbă la Berlin cu Zimmermann, secretarul de stat al Ministerului de Externe și neamțul îl îmbrobodise și el. Dar de Nicu Filipescu, Poklewski nu s-a îndoit niciodată... „C'est demmage — a încheiat muscalul vorbind despre el — il ne m'aime pas...". N-am încercat să-i rectific părerea.

Asupra amănuntului convenției semnate, Poklewski s-a arătat foarte discret și eu nu am insistat ca să nu mă pună în fața umilinței unui refuz. Cu atît mai mult cu cît cam știam eu despre ce era vorba.

În ziua de 1 august văzusem pe Filipescu și prin dînsul aflasem tot ce se putea afla. Îl găsisem într-o stare destul de proastă, cu glesnele umflate, cu fenomene de asistolie — și disperat de starea lui tocmai cînd i-ar fi fost lumea mai dragă. În momentul acela nu mai rămăsese decît o singură greutate de învins : totul era

gata. Ni se acorda tot, și Ardealul, și Banatul, și Aradul, și Cernăuțiul, dar Brătianu mai voia ca Aliații să se oblige să nu semneze pacea pînă ce angajamentele luate față de noi să nu fi fost îndeplinite! Această ultimă dificultate nu putea însă întîrzia semnătura Convenției, așa încît se putea spune — afirma Filipescu — că România „intrase pe calea destinelor ei! Numai de n-ar fi prea tîrziu!" — exclama Filipescu... Faptele au dovedit însă că era prea devreme! În ce privea acordul militar, Filipescu mi-a destăinuit că o convenție specială cu Rusia stipula că imperiul țarilor urma să ne pună la dispoziție împotriva unui atac bulgar următoarele forțe: 2 divizii rusești, 2 divizii sîrbești (sîrbi și slavi din Austria, prizonieri sau dezertori) și 10 000 de cazaci. În plus 100 000 prizonieri români din armatele austro-ungare, aflați în Siberia, vor fi echipați și înarmați pe spesele Rusiei și puși la dispoziția noastră... Nicu Filipescu mi-a dat și următoarea ordine de bătaie, privitoare la Înaltul Comandament (ordine care s-a mai schimbat ulterior): șef de Stat Major, generalul Crăiniceanu (!); armata I (Oltenia), generalul Culcer (cu generalul Lupescu ca șef de Stat Major); armata a II-a, cea mai importantă menită să treacă Carpații în Muntenia, general Averescu (cu generalul Stratilescu în capul Statului Major); armata a III-a (Moldova), general Prezan (cu generalul Petala la Stat Major) — în fine armata de Operațiuni contra bulgarilor, comandată de generalul Aslan (cu generalul Mărdărescu la Statul Major)...

În ziua de 3 august am luat parte la o ultimă petrecere, în Cazino-ul de la Sinaia și am asistat la o reprezentație franțuzească — pînă să se ridice cortina în drama cea mare... S-a jucat „La peur des coups", „Une porte doit être ouverte ou fermée" și o revistă rimată de Grigore Filipescu și interpretată de d-ra Berka (urîtă și cam coaptă dar inteligentă și bună actriță; se ținea cu Grigore Filipescu, și a venit după el la Iași), de la „Pie qui chante", un celebru cabaret din Paris. După reprezentație, am supat cu Take Ionescu, cu Berka, cu Grigore Filipescu, cu Rudi Catargi, cu de Marçay și cu Hortense Patzouris... Șampanie, chief și veselie... La altă masă era frumoasa d-nă Rattingam, soția consilierului Legațiunii britanice, cu soțul ei, cu Poklewski, cu Rhangabe, cu H. Catargi; la alta ministrul Angliei, Barclay, cu sexagenara și isterica sa soție și bineînțeles cu Lacombe (consilierul Legațiunii franceze; se ținea cu lady Barclay), despre care Waldburg, neamț cu haz, zicea: „Ces pauvres français, c'est toujours eux qui se sacrifient".

Am trăit aceste două săptămîni, între 1 și 14 august în enervare și emoții. Într-o zi ne spunea Filipescu că nimic n-a fost semnat, că negocierile s-au întrerupt, că Brătianu a plecat la Florica. În alta Take Ionescu, că 750 vagoane de muniții au fost deja descărcate și că avangardele rusești au și trecut spre Dobrogea! De fapt, destăinuirea pe care mi-o făcuse Poklewski (ceea ce nu l-a împiedicat nici pe Poklewski să-mi spună pe la 5—6 august că Brătianu caută din nou motive pentru a amîna intrarea noastră în război. Nu era exact, dar așa i se păruse lui...) „sons le sceau du plus grand secret", înfățișa adevărata stare a lucrurilor, dar secretul era așa de bine păstrat încît oamenii cei mai bine informați se întrebau, încă cu două zile înainte de intrarea noastră în război, dacă vom intra sau nu.

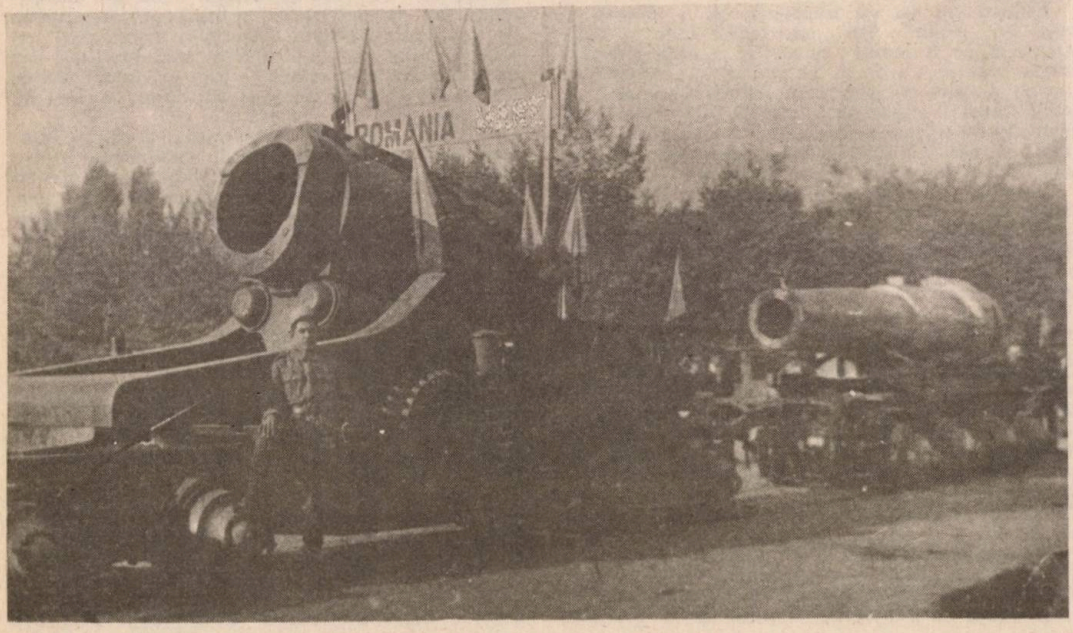

MEMENTO PENTRU VICTIMELE FASCISMULUI

UN AMERICAN DESPRE ROMÂNIA ANILOR 1940

Ziaristul american Milton G. Lehrer, incitat de duritatea fără precedent a Dictatului de la Viena împotriva României, ne-a vizitat țara după care a scris o vibrantă carte despre vechimea și continuitatea poporului român, despre drepturile sale istorice.

La 30 august 1940, la palatul Belvedere din Viena, delegația statului român a fost obligată să semneze un act prin care dictatul germano-italian al lui Hitler și Musollini oferea aliatului lor horthyst, Ungaria, 43 482 km^2, adică partea de Nord-Vest a României, cu un total de 2 609 007 locuitori, în marea lor majoritate români. Deși cunoaștea bine realitatea etnică a Transilvaniei, Hitler a făcut acest gest de incalculabile consecințe pentru ceea ce va urma : soarta țărilor angajate în război, a României, Ungariei și chiar a Germaniei. Un caz ilustrativ pentru mentalitatea fascistă în care dreptul forței primează înaintea oricărui argument. Invitată în 1941 să se „revanșeze" pentru pierderea Ardealului de Nord prin revendicări din teritoriul iugoslav, România refuză această compensație.

Ocuparea, printr-un arbitraj abuziv a teritoriului românesc de Ungaria horthystă cu concursul lui Hitler a stîrnit un ecou internațional negativ de mari proporții. Între timp, în Transilvania ocupată de trupele și administrația horthystă, populația civilă a fost supusă unui tratament barbar vizînd exterminarea sau alungarea ei din Transilvania. Formații militare și paramilitare au comis violențe, maltratări, ucideri și atrocități într-un mare număr de localități. Aceste formații nu sînt cu nimic inferioare în inventivitatea criminală celebrelor formații SS ale lui Hitler. Hortysmul n-a fost mai prejos decît fascismul. I-a fost chiar înaintaș. Problema Transilvaniei de Nord și rezolvarea ei firească au preocupat pe oamenii politici ai Europei. Milton G. Lehrer a scris o carte intitulată Le problème transylvain vu par un américain **cu subtitlul** Transylvanie terre roumaine **destinată să apară în Elveția. Simultan a fost tipărită în românește o versiune fără capitolele introductive inutile cititorului român intitulată semnificativ** Ardealul pămînt românesc **(problema Ardealului văzută de un american). Reproducem cîteva pasaje semnificative pentru această problemă din cartea lui Milton G. Lehrer,** Ardealul pămînt românesc.

„Am cercetat, trecând în revistă, toate tezele susținute, de la cele mai savante până la cele mai puerile, am studiat toate argumentele invocate, am urmărit pledoariile cele mai înflăcărate, încât la un moment dat, printre atâtea sofisme și subtilități de dialectică și printre evoluțiile echilibristice ale tururilor de forță șoviniste, am avut impresia, cu fiecare carte nou cetită, că mă cufund mai mult în desișurile unei păduri de liane. (...)

Închipuiți-vă un ghid pentru orbi, situînd moscheile din Maroc și Alger pe malurile Senei și populînd toate cele 20 de arondismente ale Luteției cu cele câteva mii de mahomedani cu fes de pe Boulevard de la Gare. Ce imagine despre Paris își poate făuri numai cu mintea voiajorul orb, căruia i-ar fi servită o astfel de descriere, în disprețul catedralelor nemuritoare și a latinității milenare ?

Parcurgînd Transilvania îți amintești cu zîmbetul pe buze de toate fantasmagoriile și elucubrațiile fanteziilor șovine și nu te poți împiedica a te adresa defăimătorilor unei realități incontestabile cu vorbele :

„Discutați cât vreți vroi, Domnilor, dar cine oare a creiat aspectul eminamente românesc al acestui pămînt, cine altul decât poporul românesc ?"

După ce face bilanțul injustițiilor și abuzurilor istorice comise de unguri împotriva vechii populații românești, exclusă de la drepturi elementare în statul maghiar la a cărui consolidare și independență însă acest element autohton contribuise decisiv, Milton G. Lehrer se oprește asupra propagandei deșănțate pe care statul maghiar a favorizat-o după 1920 pentru revizuirea granițelor stabilite de Tratatul de la Trianon. Conținutul extraordinar al acestei propagande prin îndemnul la violență determină pe Milton G. Lehrer să-i acorde o atenție specială :

„In anul de grație 1939, adică după 1050 de ani de la descălecarea triburilor maghiare pe șesurile Panoniei, un ungur scrie la Budapesta, sub oblăduirea oficialităților ungurești următoarele cuvinte menite în intenția autorului lor să caracterizeze națiunea ungară de azi și de totdeauna :

„Nația ungară este cea mai splendidă realizare a rasei dominante mongole, care nu cunoaște decît victoria. In noi fierbe sîngele lui Atila, al lui Arpad și al lui Gingis-han".

Mormîntul martirilor de la Ip (Fotografie de Ion Predoşanu)

Însuşi titlul lucrării „Nu există milă şi îndurare" reeditează faimosul „Nulla miseratione" al cronicii lui Regno.

În capitolul intitulat „Mărturisirea Leventului", Dücso Csaba ne arată că scopul urmărit de organizaţia de leventi a tinerilor unguri este exterminarea românilor prin toate mijloacele : prin asasinat, prin otravă, prin foc etc. Dar să dăm cuvîntul însuşi autorului. Citäm textual din capitolul Mărturisirea Leventului, pag. 155—156. Leventul maghiar Torday se adresează iubitei sale Piroşca :

„Eu nu aştept să vină răzbunarea. Nu aştept ! Voi suprima pe fiecare valah ce-mi iese în cale! Pe fiecare îl voi suprima ! Nu va fi îndurare. Voi aprinde noaptea satele valahe ! Voi trage în sabie toată populaţia ; voi otrăvi toate fîntînile şi voi ucide şi copiii în leagăn ! În germene voi distruge acest neam ticălos şi hoţ ! Nu va fi pentru nimeni nici o milă !

Nici pentru copiii din leagăn, nici pentru mama care va naşte copil.... Voi suprima pe fiecare valah şi atunci nu va fi în Ardeal decît o singură naţionalitate, cea maghiară, naţia mea, sîngele meu ! Voi face inofensivi pe viitorii Horia şi Cloşca. Nu va fi milă !"

„Îţi stă mintea în loc, scrie Milton C. Lehrer, cetind această patologică profesie de credinţă a tînărului levent Torday, recte a unui scriitor din veacul de la Hristos al XX-lea !"

Te întrebi înmărmurit cum a putut guvernul maghiar patrona asemenea îndemnuri la asasinat, la bestialităţi şi barbarii odioase, făcute în numele unei organizaţii legal constituite..., pentru pregătirea premilitară a tineretului ungar ?!

Milton G. Lehrer a insistat asupra acestor pagini propagandiste pentru că ele sînt un preludiu a ceea ce s-a petrecut în Transilvania de Nord ocupată de trupele horthyste şi cutreierate de formaţii maghiare paramilitare, care au încercat aplicarea programului leventului Torday, a sfaturilor lui Dücso Csaba. Capitolul „Ocupaţia maghiară în Ardealul de Nord" din cartea **Ardealul, pămînt românesc** nu este decît aplicarea la scară mare a umanitarelor sfaturi lansate către tinerimea maghiară de Dücso Csaba.

„În timp de cincisprezece zile Ardealul de Nord a fost eliberat de Administraţia română. Trupele de honvezi, şi-au făcut o intrare... triumfală pe pămîntul de pe care fuseseră alungate în 1918.

Martiriul românilor reîncepea după 22 de ani de viaţă liberă. (...)

Ai impresia trecînd în revistă miile de barbarii comise de bandele horthyste, imediat după ocuparea teritoriului cedat, că ele se integrează într-un plan bine chibzuit : desfiinţarea radicală a românismului sau, pentru a întrebuinţa termenul atît de uzitat cînd e vorba de a caracteriza raporturile dintre maghiari şi naţionalităţi extirparea românilor de pe pămîntul Transilvaniei. (...).

Am văzut care erau intenţiile criminale ale tînărului levent, eroul cărţii lui Dücso Csaba, cu

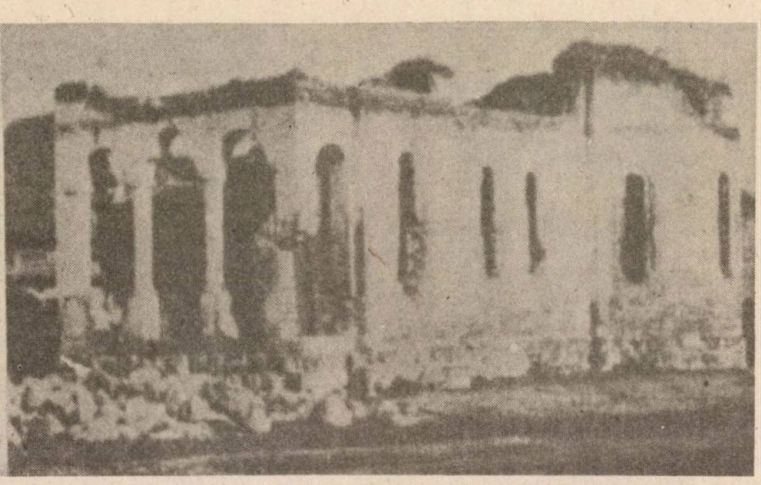

Ruinele bisericii din com. Doboşeni, jud. Covasna

privire la românii transilvăneni. Regăsim patologica lui profesie de credinţă în nenumărate articole de gazetă şi într-o întreagă literatură ultra-şovină maghiară, menită să întreţină în popor ura împotriva românilor.

În ziarul budapestan „Pesti Hirlap" din 15 aprilie 1932 întîlnim aceste proiecte de viitor, demne de un Landru sau de un Jack Spintecătorul : „Dacă noi, ungurii vom reocupa ţara (este vorba de Transilvania n.n.), naţionalităţile vor trebui să se acomodeze, şi ele se vor acomoda chiar din primele 24 de ore. Nu vom mai repeta slăbiciunile Ungariei de altă dată (ziarul taxează drept slăbiciuni masacrele din 1784, din 1848 şi din întreaga istorie a Transilvaniei !). Daco-romanii vor trebui să dispară de pe teritoriu".

Dispariţia trebuie să fie înţeleasă în sensul strict al cuvîntului de extirpare.

„Vom ucide pe orice valah care se va găsi în calea mea, spunea eroul cărţii d-lui Csaba. Vom ucide pe oricare dintre ei, nu va exista milă. Noaptea vom incendia satele valahe... Vom otrăvi fântânile şi atunci nu va mai fi în Transilvania decât o singură naţionalitate, acea maghiară". (...).

Corespondentul din Turda al ziarului „Universul" relatează în felul următor intrarea triumfală a trupelor maghiare pe teritoriul Transilvaniei anexate :

„Primul măcel s-a comis în cinci colonii din imediata vecinătate a frontierei. Din primele ore ale ocupaţiei, românii au fost măcelăriţi. Uliţele şi casele sunt pline cu pete de sânge, iar în jurul lor se înfăţişează ochilor peisagiul unui abator : picioare retezate cu topoarele, femei ciopârţite, capete terciute şi mâini învineţite desprinse din încheieturi. Unii dintre morţi (sistemul nu este nou la unguri n.n.) au fost spânzuraţi de cumpăna fîntînilor".

Din ziua de 30 august 1940, cînd s-a pronunţat „Arbitrajul"-Dictat şi pînă la 30 octombrie al aceluiaşi an, adică timp de numai două luni, au fost ucişi pe teritoriul transilvănean 919 români, bărbaţi, femei şi copii, au fost torturate 771 persoane şi au fost lovite în mod grav şi maltratate cu o brutalitate „demnă de cele mai groaznice regimuri inchizitoriale şi de teroare" alte 3 373 persoane. (Datele şi faptele de mai jos sunt citate din cele două broşuri : „Les assassinats" şi „Les déstructions d'Eglises", apărute în ciclul „Un an de dominaţie maghiară în Transilvania de Nord").

Citâm din broşura „Les assassinats" :

„Comuna Trăsnea a fost ocupată de către trupele ungureşti la 9 septembrie 1940. Ca şi când armata de ocupaţie ar fi executat un ordin primit, îndată ce satul a fost invadat de soldaţi, un veritabil potop de foc şi sânge s-a abătut asupra lui. Toate armele moderne au fost utilizate pentru a satisface instinctele brutale : puşti, mitraliere, tunuri şi grenade... După ce au fost trase primele salve, soldaţii au pătruns în case şi au asasinat pe oricine se găsea în calea lor, incendiind casele. Cazul preotului român Traian Costea, care, după ce a primit un glonte în cap, a fost tras pe galeria de lemn a presbiteriului – căruia i s-a dat foc şi care a ars în întregime odată cu cadavrul preotului – este tipic" (pag. 15–16).

MEMENTO PENTRU VICTIMELE FASCISMULUI

Rezultatul masacrului : aproape 100 de morți, dintre cari 88 au putut fi identificați. Printre aceștia, pentru gloria de veci a maghiarismului civilizator, au fost găsiți copiii Brumar Aurica de cinci ani, Brumar Viorica de 9 ani, Bârjoc Gherasim de 7 ani..., Sălăjan Ion de 2 ani (doi ani !), apoi : Bârjoc Maria de 81 de ani, Bârjoc Grigore de 74 ani și mai mulți alți de aceiași vîrstă cu aceștia din urmă.

După cum vedem, n'au fost cruțați nici copiii nici bătrînii. Ilustrul domn Csaba ne anunțase doar că : „nu va cruța pe nimeni, nici pe pruncii din leagăn, nici pe mame și nici pe copiii pe cari ele îi alăptează !".

Din cei 68 de morți identificați în comuna Trăsnea, 57 au fost uciși cu gloanțe în cap, în piept și în abdomen. Trei dintre cadavre au fost în urmă arse. Femeii Ana Negreanu de 65 ani i s'au tăiat mâinile. Femeia Ana Sălăjan în vârstă de 31 de ani deși însărcinată, a fost străpunsă cu baioneta. Vasile Nărgăraș a fost găsit cu capul spintecat în două ; în fine, copilul Sălăjan Ion de 2 ani a fost ucis cu grenada.

În comuna Ip, 155 de bărbați, femei și copii au fost exterminați de militari și de bandele lui Horthy. Casele lor au fost prădate și apoi arse. Victimele au fost aruncate într'o groapă comună, fără asistența unui preot. Grija ucigașilor n'a fost de a epura numai comuna de români, ci și aceea de a se îmbogăți cu acest prilej. Astfel, au dispărut în timpul învălmășelii 90 000 lei aparținînd bisericii din sat, precum și alte averi aparținînd celor masacrați.

Ar fi să umplem pagini întregi citând ororile săvârșite în intervalul primelor două luni de ocupație. Ne vom mărgini doar a mai arăta că în Cosniciul de Sus, din județul Sălaj, au fost uciși în ziua de 18 septembrie 1940 un număr de 15 români și o româncă, înmormîntați apoi, fără preot, în groapa comună. La Cabăr din același județ maghiarii au ucis la 15 septembrie 1940 patru țărani români ; la 14 septembrie 1940, la Șimlăul Silvaniei, 7 români au căzut victima instinctelor barbare, iar la Zalău, în aceeași lună, au fost uciși alți 21 de români și românce, printre cari încă o femeie însărcinată, anume soția lui George Vicaș și un învățător Gh. Sârbu, împușcat în curtea liceului de către un căpitan ungur.

În județul și orașul Cluj s'au înregistrat în cursul lunilor Septembrie și Octombrie câteva crime din cele mai abominabile.

La 23 septembrie 1940 au fost adunați și uciși în casa preotului Andrei Bujor : preotul și soția sa, născută Lucreția Mureșanu, copilele lor Lucia, licențiată în litere, Mărioara, studentă în anul II a Facultății de Științe, și Victoria, elevă în cl. VIII de liceu, Natalia Petrea, soția institutorului Gh. Petrea, fiica și mama acestuia din urmă și, în fine, servitoarea preotului Bujor, numită Juhasz.

În comuna Hida au fost masacrați 11 români, iar cadavrele a 9 dintre ei au rămas în câmp deschis neînhumate timp de cinci zile. În valea Drăganului au fost uciși în zilele de 12 și 13 septembrie 1940, 12 tineri români cari se întorceau din concentrare. La Sân-Mihaiu Almașului alți 10 tineri au fost uciși pe teritoriul comunei etc., etc.

„La Cluj, în primele zile ale ocupațiunii, un mare număr de români au fost uciși pe străzi, în casele lor proprii sau în alte părți, fără nici un motiv și întotdeauna cu aceeași cunoscută bestialitate". („Les Assassinats". pg. 26).

Hitler și Horthy în 1938. O strîngere de mînă cu consecințe tragice pentru locuitorii Ardealului de Nord

«Nici o milă» de Dücso Csaba. Tipăritură apărută în 1939 și adresată tinerilor din organizațiile de Levenți

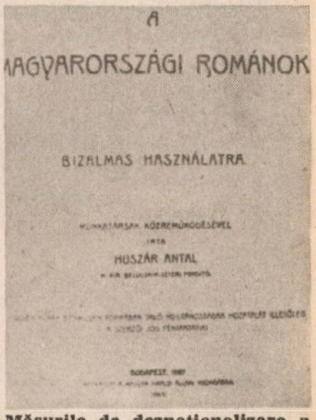

Măsurile de deznaționalizare a românilor propuse de Huszár Antal în 1907 la indicațiile lui Iuliu Andrassy și Albert Appony

În noaptea de 14–15 septembrie, vameşul Ion Almaşul a fost ridicat de acasă de către un soldat ungur, împuşcat în stradă, străpuns cu baioneta şi după aceea călcat cu picioarele. La 13 septembrie, 190 soldaţi unguri împuşcă un ţăran român în faţa atelierelor căilor ferate. Soldatul român Alexandru Badea, reîntors dintr-o concentrare, este aruncat din tren de către tovarăşii lui de călătorie şi strivit sub roţile vagoanelor. În comuna Someşeni, aproape de Cluj, ţăranul Ion Pantea este ucis de către soldaţii unguri care îi taie arterele de la mîna dreaptă şi-i implântă o baionetă în inimă, sub ochii îngroziţi ai fiicelor lui care au reuşit să fugă. În comuna Vădăsel, la 30 noiembrie 1940, o bandă de unguri venind din comuna Vistea decapitează cu lovituri de topor pe tânărul Ciocănaş.

În comuna Poeni, agricultorul Gheorghe Bane este torturat în aşa mod de soldaţii unguri, încât după două zile moare în chinuri groaznice.

Cea mai oribilă crimă, însă, care a fost comisă în judeţul Cluj este aceea săvîrşită în comuna Huedin, la 10 septembrie asupra protopopului ortodox Aurel Muteanu, care a murit în cele mai groaznice chinuri.

Citäm din broşura „Les assassinats" :

„Un ofiţer ungur (din nou un ofiţer !) l-a arestat în stradă pe când el se ducea la o înmormîntare şi împreună cu o bandă de asasini, l-a torturat în chipul cel mai bestial timp de patru ore. Cu o răbdare şi o pervesitate diabolică, ei l-au bătut la început cu pumnii şi apoi cu măciucile, până ce el a căzut la pămînt. Apoi i-a fost smulsă, după acelaşi rit sadic, venerabila sa barbă de preot creştin cu bucăţi de carne, smulgându-i în acelaşi timp părul de pe cap cu piele cu tot. Această operaţie terminată, călăii i-au sucit mâinile pînă i-au rupt oasele. Culmea bestialităţii a fost atinsă de asasinul Budai Janos Gyepu care de mai multe ori i-a vârît un băţ în gură cu asemenea forţă încât bâtul i-a ieşit prin ceafă şi după ce a expiat, în urma acestor abominale torturi, asasinii i-au aruncat cadavrul dimpreună cu acel al gardianului Gh. Nicola omorât de aceiaşi bandă, într-un şanţ al proprietăţii nobilului ungur, contele Banffy".

Socotim că pînă şi Atila s-ar fi cutremurat de barbariile comise în comuna Huedin de maghiarii care se reclamă direcţi succesori ai „biciului lui Dumnezeu" !

Zeci de asemenea sălbaticii au fost comise şi în judeţele Bihor : la Salonta, la Santion ; în judeţul Someş, în comunele Berta, Mălin, Stâna Căpleni şi Halmăjd ; în judeţul Satu-Mare, la Doba şi Mediaşul Aurit; în judeţul Târnava Mică la Agriştеu unde tânărului român Emanuil Costea, înainte de a fi omorît, i s-au ars ochii şi i s-a smuls limba din gură ; în judeţul Ciuc la Ditrău etc. etc.

„Masacrele au fost săvîrşite, spune autorul broşurei „Les assassinats", atât de către armata ungară cât şi de bandele de civili unguri. Câte odată torturile au fost duse până la ultima limită a rezistenţei fiinţei omeneşti, cu o ferocitate dementă şi o imaginaţie maladivă. Unii au scăpat de la moarte numai din cauza că aceste brute demente credeau că victimele lor sucombaseră deacum".

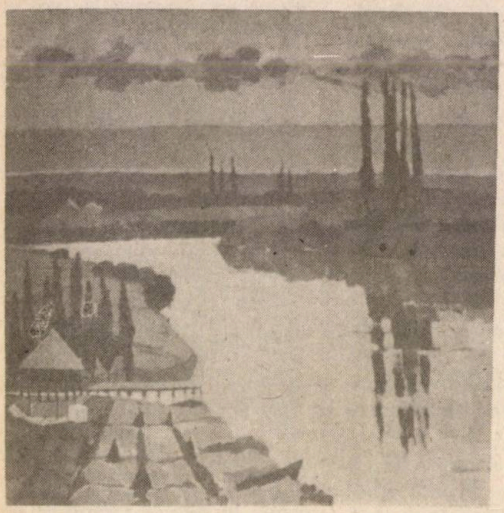

Teodor Răducanu : „Univers de pace"

Ultimul război mondial a lăsat în urmă milioane de morţi. Între acestea, victimele fascismului ocupă un loc special. Celebrele lagăre germane au dus la suprimarea a nenumăraţi evrei, ruşi, polonezi, ucrainieni, etc. Lagărele au fost transformate în locuri de aducere aminte a crimei pentru a nu se mai repeta niciodată, numele morţilor a fost pomenit în cărţi şi în biserici, pe locul hecatombelor s-au ridicat monumente. Fiecare popor îşi are morţii săi. Victimele româneşti ale fascismului deşi printre primele din lume sînt mai puţin celebre şi mai puţin pomenite. Dar mamele şi copiii din Ip şi Trăznea, din Camăr şi Păuşa, din Ciumărna şi Şimleul Silvaniei, din Cosniciu şi Zălau, din Mureşeni şi Huedin, şi din atîtea alte sate româneşti sînt la fel de nevinovate ca victimele de aiurea ale fascismului. Iar pomenirea lor cade în sarcina noastră pentru ca astfel de lucruri să nu se mai întîmple şi să trăim în pace.

UN PROCES PE CALE SĂ DEVINĂ CELEBRU, DESFĂȘURAT ÎN „CULISELE" LEGII

MILIOANELE ȘI «NEVINOVĂȚIA» UNUI FOST SERGENT S.S.

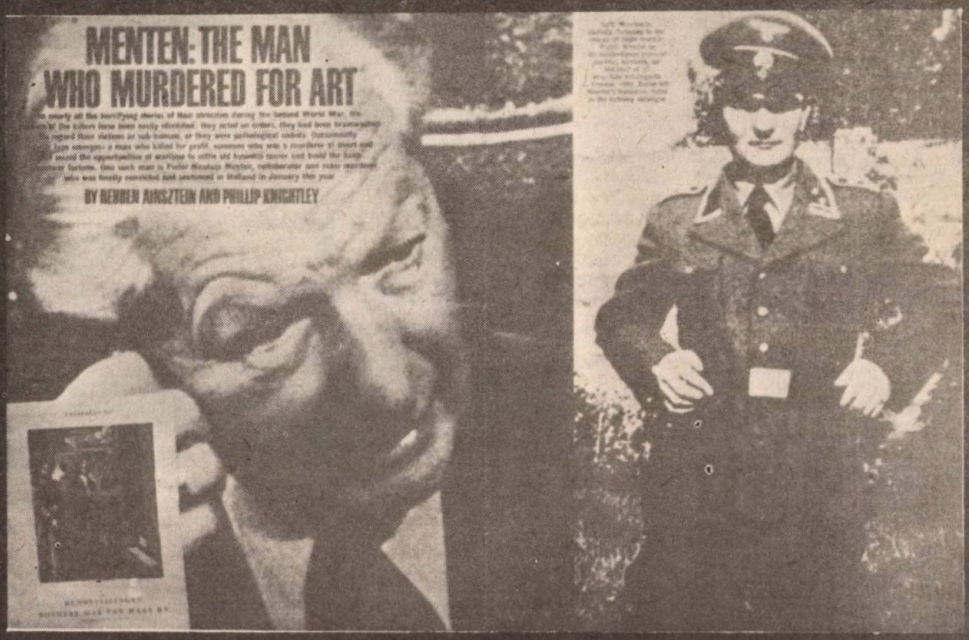

Publicația britanică „Sunday Times Magazine" a publicat un amplu reportaj consacrat lui Pieter Menten, om de afaceri din Amsterdam, „al șaselea în ierarhia celor mai bogați oameni din Olanda", posesorul unei mari colecții de opere de artă, care a fost demascat ca fost criminal nazist. Dincolo de amănuntele cu caracter senzațional pe care le cuprinde, reportajul din publicația londoneză are meritul că dezvăluie și episoade dramatice din perioada de tristă amintire a hitlerismului, episoade pe care în zilele noastre unele cercuri neonaziste și profasciste le-ar vrea uitate și care ar fi dorit ca afacerea Menten să nu ia actuala turnură. Redăm mai jos fragmente ale reportajului din „Sunday Times Magazine".

● SOTHEBY ANULEAZĂ O LICITAŢIE ● O BIOGRAFIE „RESPECTABILĂ" CARE... NU CORESPUNDE ADEVĂRULUI ● MAI ÎNTÎI ÎNCERCĂRI DE MITUIRE, APOI AMENINŢĂRI... ● REVISTA „ACCENT" NU SE LASĂ INTIMIDATĂ

Într-o zi de simbătă, mai precis la 22 mai 1976, cotidianul olandez „De Telegraaf" relata despre o aşteptată vînzare de obiecte de artă care stîrnise un larg interes. Pieter Nicolaes Menten, un om de afaceri din Amsterdam, oferea spre vînzare 425 de picturi şi alte obiecte de artă de mare valoare într-o licitaţie organizată de Sotheby Mak van Waay. Menten avea reputaţia de a fi al şaselea în ierarhia celor mai bogaţi oameni din Olanda şi biografia sa e povestită atît în articolul din „De Telegraaf" cît şi în introducerea din catalogul licitaţiei. Astfel redactată, biografia lui Menten era una care „să fie un exemplu pentru toţi cetăţenii cumpătaţi şi muncitori din Olanda".

Haviv Canaan, reporter al ziarului „Haaretz" din Tel Aviv, care-l cunoscuse în copilărie şi căruia, în timpul hitlerismului, după cum a aflat el după ani de zile — Menten îi omorîse mama, tatăl şi fratele, a citit articolul din „De Telegraaf" şi a luat legătura cu săptăminalul olandez „Accent", căruia i-a dezvăluit adevărul.

Ziaristul olandez de la „Accent", Hans Knoop, născut în 1943, în timp ce părinţii săi se aflau ascunşi la nişte prieteni olandezi, a mers cu scrisoarea lui Canaan la Institutul Naţional olandez pentru documentare asupra războiului, unde a găsit dovezi suficiente care i-au întărit convingerea că va trebui să cosacre un articol, în numărul viitor al publicaţiei, cazului Menten. El a considerat însă că trebuie să-l pună pe Menten în faţa acuzaţiilor lui Canaan şi să-i dea posibilitate să răspundă la ele. Knoop l-a vizitat, a trecut direct la subiect şi i-a repetat acuzaţiile aduse de Cannan. Cînd a terminat, Menten — care avea 77 de ani în 1976 — i-a răspuns impasibil : „La ce te aştepţi să-ţi spun ?" Apoi a negat că l-ar fi cunoscut vreodată pe Canaan şi a afirmat că niciodată n-ar fi făcut afaceri cu unchiul acestuia. Cînd a ajuns acasă, în aceeaşi seară, Knoop a găsit o invitaţie pentru el şi familia sa, să ia prînzul în casa acestuia şi să înoate în piscina lui. Bănuielile pe care i le-a trezit această invitaţie au fost confirmate atunci cînd Knoop l-a sunat pe Menten pentru a-l anunţa că s-a decis să dea publicităţii toată povestea iar Menten i-a oferit imediat 10 000 dolari ca să nu facă acest lucru. L-a ameninţat că dacă va da publicităţii totul, familia sa va avea de suferit; că el, Menten, va cumpăra revista „Accent" şi în acest caz Knoop nu va mai profesa niciodată gazetăria. Ziaristul olandez n-a ţinut seama de ameninţări şi a publicat totul.

Un portret de Michel Van Mirevelt, terminat în 1636. Este una dintre cele 425 de lucrări valoroase pe care Menten le-a oferit Galeriei Sotheby, pentru licitaţie, în 1976.

Efectul imediat al articolului a fost oprirea licitaţiei pentru vînzarea comorilor lui Menten. Faptul a fost anunţat după o demonstraţie organizată de foştii luptători olandezi din rezistenţă, de pictori şi sculptori olandezi, în faţa clădirii lui Sotheby Mak van Waay din Amsterdam. Efectul întîrziat a fost că justiţia olandeză a început, încetul cu încetul, să readucă pe tapet cazul lui Menten. Şi astfel a început să iasă la iveală adevărata biografie a lui Menten

Înainte de război, Menten l-a cunoscut pe unchiul lui Canaan, Isaac Pistiner, datorită relaţiilor sale de afaceri cu negustorii de cherestea. Ulterior, ei au devenit parteneri de afaceri, dar la un moment dat s-au certat. Menten l-a dat în judecată pe Pistiner, acesta a cîştigat, şi Menten nu l-a iertat niciodată pentru asta.

În decembrie 1939, Menten s-a adresat Serviciului de securitate S.S. din Cracovia oferindu-şi serviciile. Curînd după aceea avea să fie văzut pe străzile oraşului, în uniformă S.S. cu rangul de Hauptscharffuehrer (echivalent în S.S. cu gradul de sergent major). Apoi avea să lucreze la statul major al gene-

ralului de brigadă dr. Karl Eberhard Schongarth, şeful Serviciilor de securitate ale SS din Polonia, în calitate de interpret pentru limba polonă expert în probleme evreieşti şi administrator al obiectelor de artă, al antichităţilor, al comerţului cu obiecte de artă şi al unor colecţii de artă confiscate de la evrei. În majoritatea timpului, Menten se ocupa cu depistarea şi acaparărea, pentru Schongarth, a unor tablouri şi obiecte de artă de valoare, provenite de la persoanele persecutate de naziştii în Polonia.

Cînd Hitler a atacat Uniunea Sovietică, în iunie 1941, Schongarth a sosit la Lvov cu ordinul de a aduce la îndeplinire soluţia finală. Menten îl însoţea. Ei au ajuns cînd masacrarea evreilor de către naziştii se afla în stadiu final, numărul victimelor ridicîndu-se la cîteva mii. Unul din primele ordine date de Shöngarth a fost executarea a 25 de profesori de la Universitatea din Lvov. Unul dintre aceştia era şi profesorul Tadeusz Ostrowski, un renumit chirurg şi colecţionar de artă. A doua zi după execuţie, Menten s-a mutat în locuinţa profesorului, unde se aflau pe lîngă colecţia de artă a acestuia şi alte cîteva colecţii, aparţinînd altor profesori din Lvov care le depozitaseră aici pentru a evita confiscarea lor.

La 6 iulie Menten, însoţit de cîţiva SS-işti a descins în satul Podorodtse şi s-a îndreptat direct spre casa lui Pistiner. Nu era nimeni acolo. Menten a dat ordin să fie arestaţi toţi „suspecţi" care au fost apoi închişi în casa lui Pistiner. Ulterior, au fost ucişi cu toţii, mulţi chiar de către Menten.

La Lvov, Menten l-a căutat pe Pistiner şi a aflat că acesta fusese ucis deja de către nemţi. Dar el a ţinut să se răzbune şi pe restul familiei. În prima sa vizită în apartamentul lui Pistiner, a găsit acolo pe doi din fiii acestuia, împreună cu un ginere. I-a împuşcat pe toţi trei. Cîteva săptămîni mai tîrziu, s-a reîntors în apartamentul lui Pistiner unde a găsit-o pe soţia şi pe fiica acestuia. Le-a împuşcat pe amîndouă. Înainte de a pleca, el a luat-o pe nepoţica de un an a lui Pistiner şi a aruncat-o pe fereastră de la etaj. După plecarea lui, o vecină care văzuse totul, a ridicat copilul şi l-a readus la viaţă. În sfîrşit, Menten i-a căutat pe cei doi avocaţi care apăruseră în procesul lui Pistiner din '35, i-a găsit şi i-a împuşcat pe amîndoi.

Însoţit de oamenii lui Schöngarth, Menten a reuşit să achiziţioneze şi pentru el o mulţime de obiecte jefuite de la evrei. În iarna lui 1941—42, însoţit de doi civili şi de doi SS-işti, a colindat împrejurimile Lvovului şi ale Cracoviei confiscînd tablouri şi obiecte de artă.

În 1943 îi procurase atîtea obiecte lui Schöngarth încît i-au trebuit două vagoane pentru a le transporta de la Lvov prin Germania, spre a fi ascunse în deplină securitate în Olanda. Menten însuşi a însoţit acest transport şi s-a ocupat de depozitarea lui în Amsterdam. Menten a fost văzut însoţindu-l pe Schöngarth prin Amsterdam şi în cîteva ocazii l-a ajutat chiar pe Goring să-şi procure obiecte de artă pentru faimoasa lui colecţie de artă.

În iunie 1944, după eliberarea Olandei, Menten a fost internat temporar într-un lagăr, împreună cu mulţi alţi colaboraţionişti, în timpul deteniţiei, casa sa a fost deteriorată de membrii rezistenţei olandeze, care au găsit printre hîrtiile din casă şi fotografii ale acestuia în uniformă SS.

Schöngarth a fost prins de către britanici şi reţinut în închisoarea din Hamburg. El a fost acuzat că a fi dat ordin pentru executarea unui aviator englez şi a fost spînzurat în 1946. Menten a devenit astfel, singurul proprietar al întregii colecţii de opere de artă obţinută prin jaf pentru Schöngarth, nu pentru el. Spînzurarea lui Schöngarth i-a lipsit pe acuzatorii lui Menten de principalul martor al acuzării.

După care, Menten s-a simţit atît de în siguranţă încît a avut tupeul să ceară guvernului olandez compensaţii pentru pierderile suferite după ce rezistenţa olandeză i-a distrus casa, la sfîrşitul războiului. Şi a primit 700 000 guldeni (aproape 100 000 lire sterline). Apoi Menten a cerut compensaţii de la guvernul vestgerman, arătînd că el a fost o... victimă a nazismului în Polonia. A primit 500 000 mărci (aproape 80 000 lire sterline). Cu cea de-a doua soţie, mai tînără cu 27 de ani, locuia într-un palat la Blaricum, deţinînd o moşie în Irlanda, şi se bucura din plin de viaţă pînă să apară articolul lui Knoop în „Accent", fapt care i-a schimbat tot cursul vieţii.

Articolul a dus la redeschiderea, încetul cu încetul, de către autorităţi a dosarului Menten. Judecătorul de investigaţii Habermehl şi comisarul Petes au întocmit un nou cap de acuzare şi acolo erau o mulţime de noi materiale care urmau a fi examinate.

Knoop şi fotoreporterii săi olandezi s-au deplasat la Lvov şi la Podorodtse, unde o echipă de specialişti sovietici au urmărit exhumările a 180 de cadavre dintr-o mare groapă în grădina fostei vile a lui Pistiner. Reîntors în Olanda, Knoop a hotărît că sînt date suficiente şi a cerut să prezinte aceste mărturii în cadrul acuzării. Totodată, el a publicat relatarea în „Accent" şi „Der Stern" în noiembrie 1976.

Investigaţiile oficiale au găsit mărturiile lui Knoop atît de concludente încît s-au temut că Menten s-ar putea ascunde dacă relatarea ar fi dată publicităţii. Ei i-au sugerat lui Knoop să oprească publicarea ei pînă cînd se va pregăti procesul. Dar Knoop s-a gîndit că e de datoria lui să publice cît mai repede posibil, datoria justiţiei fiind de a face tot posibilul pentru ca Menten să nu se ascundă înainte de a fi arestat. În cele din urmă, oficialităţile s-au decis să-l aresteze pe Menten, la 15 noiembrie.

În noaptea de 14 noiembrie, Menten şi soţia, sa au plecat în mare grabă cu o maşină „Simca" de la conacul lor Blaricum. Perspectiva unei iminente arestări le fusese dezvăluită de un

Vila lui Menten, de lîngă Amsterdam, aşa cum arăta în 1977. Astăzi, mai există numai bazinul de înot şi grajdurile, deoarece clădirea principală a fost distrusă de un incendiu.

funcționar din ministerul olandez de justiție.

Knoop intervine din nou și cere ajutor revistei „Der Stern" Menten e urmărit pînă la hotelul „Uster", aflat la 15 mile de Zurich, și apoi arestat, la 6 decembrie.

La 24 decembrie, poliția elvețiană îl predă pe Menten autorităților olandeze, cu condiția ca el să fie judecat în Olanda. Procesul lui Menten începe în 9 mai 1977. El a oferit o apărare în două variante. Prima consta în faptul că el ar fi, chipurile, victima unui complot „iudeo-comunist". Dacă această variantă n-ar fi fost acceptată, Menten intenționa să aducă pe tapet faptul că în anul 1952, răposatul dr. Donken, pe atunci mînistru al justiției, i-a promis într-o convorbire particulară imunitate în fața oricăror urmăriri penale. Amîndouă variantele au căzut și Menten ar fi trebuit să fie condamnat la 15 ani închisoare. Dar la apel judecătorii au decis : Curtea inferioară din Amsterdam ar fi trebuit să investigheze și să țină seama de declarația lui Menten după care Donken i-ar fi promis imunitatea. Procesul a fost transferat la Curtea de la Haga.

Pînă la urmă Menten a fost din nou pus în libertate. Dar aceasta a fost prea mult pentru opinia publică olandeză. Pentru prima oară de cînd Knoop publicase articolul său din „Accent", absolut toată presa a criticat verdictul.

Un nou proces s-a deschis, la 13 mai 1980. Menten n-a mai negat crimele, dar l-a acuzat de ele pe fratele său, Dirk. În instanță, Dirk, în vîrstă de 78 de ani, și care nu mai era în relații cu fratele său de 19 ani, a negat acuzațiile aduse. Mai mult, temîndu-se ca nu cumva Pieter Menten să-l acuze într-o zi de comiterea asasinatelor, el elaborase încă în 1953 un document din care reieșea că Menten a participat la masacrele și asasinatele din familia Pistiner.

Procurorul a cerut 20 de ani închisoare, dar la 18 iulie 1980 sentința dată lui Menten (în vîrstă de 81 de ani anul trecut) a fost de numai 10 ani. Sentința justificată prin invocarea vîrstei înaintate a inculpatului. S-a mai decis că cele 157 picturi confiscate de guvernul olandez în august 1976 cu prilejul licitației ar fi trebuit returnate lui Menten, deoarece „nu se poate dovedi în continuare că aceste picturi au fost furate de la victimele sale". Oricum, pentru a demostra că se ține totuși seama de acuzațiile aduse lui Menten, curtea l-a obligat să plătească... 22 500 dolari pentru crimele comise. După care, Menten a făcut din nou recurs... Dar Curtea de Apel de la Haga a refuzat să ia în considerație acest apel.

O UNEALTĂ DE SCRIS INDISPENSABILĂ

Este un lucru cert că cea mai mare parte a scriitorilor contemporani își elaborează lucrările la mașina de scris, deși mai sînt destui cei care au rămas credincioși tocului cu peniță, așa cum alții au devenit adepți entuziaști și neclintiți ai picsului cu fetru japonez!

Papa Hemingway, care își fixase o „rație" de o mie de cuvinte în fiecare dimineață, scria invariabil numai la mașina de scris. Georges Simenon dicta cîte două-trei romane deodată, la tot atîtea mașini de scris : una pentru dialoguri și alta pentru partea descriptivă, în timp ce Françoise Sagan își bătea singură la mașină fiecare manuscris. O excepție celebră o întîlnim la William Faulkner. „Eu scriu totul de mînă, declara el, fiindcă n-am ajuns a gîndi cum îmi convine folosindu-mă de o mașină de scris. Trebuie să simt pana și să văd cuvintele în ciocul peniței, și atunci, dacă nu termenul propriu s-a ivit cel dintîi, îmi vine mai lesne să-l tai și să încerc un altul. Voi recunoaște că am început să scriu prea tîrziu pentru a mă servi de mașina de scris ca de o prelungire a mîinilor, așa cum o poate face un tînăr de azi. Trebuie să aștern întîi pe hîrtie. După asta, bat la mașină ; dar mai întîi trebuie să-mi aștern textul pe hîrtie, scris de mînă, ca să-l văd și să-l simt..."

Dincolo de preferințe sau „aversiuni", mașinile de scris au devenit unelte de lucru foarte obișnuite fără de care viața modernă (nu numai cea a scriitorilor !) nu mai poate fi concepută. Istoricul acestui minunat instrument

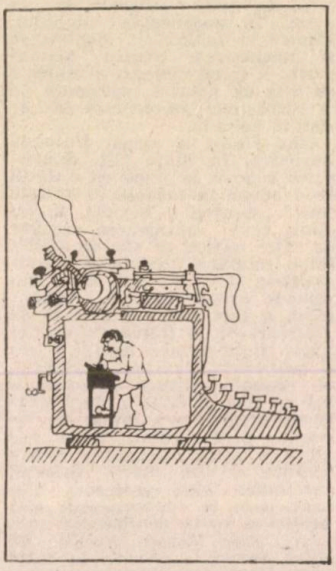

de scris nu este deloc lipsit de interes, dimpotrivă.

Este greu, dacă nu imposibil, de precizat cine a fost inventatorul mașinii de scris. Cea mai veche mențiune în acest sens o avem din anul 1665, cînd fizicianul german A. Kircher, inventatorul lanternei magice, pretinde că a pus la punct o mașină de scris destul de evoluată pentru vremea aceea. Peste 50 de ani, mai precis în 1714, inginerul englez Henry Mill obține și el un brevet pentru ideea confecționării unei astfel de mașini, bineînțeles numai pe baza unor schițe. În schimb, germanul Friedrich Knaus reușește să confecționeze în 1757 o „mașină de scris" care prezenta multe imperfecțiuni, astfel că nu s-a putut impune. (Germanul Friedrich Knaus, născut la Stuttgart în 1724, nu cunoștea lucră-

rile englezului Mill, cînd, în 1757, a fost numit mecanic la Curtea de la Viena unde a construit şi el o „maşină de scris", care n-a avut însă succes).

Cu timpul, ideea construirii unei maşini de scris a început să frămînte minţile oamenilor în toate ţările. Astfel, în Franţa, tipograful Xavier Progiv încearcă şi el, în 1833, să construiască o asemenea maşină, dar tot fără succes. Infructuoase au fost şi încercările similare ale scandinavului Malling Hansen (în 1860) şi ale predecesorului său, fizicianul englez Witston (în 1851). Oricum, ideea maşinii de scris plutea în aer în multe ţări. În 1870 a apărut şi în Rusia un tip de maşină de scris, construită de Alexeev. În fine, în 1890, Wagner în S.U.A. a construit prima maşină de scris deschisă (la care se văd literele).

În 1873, inginerii americani Carlos Gleenden şi Cristopher Shawles construiesc, la o fabrică de armament, primul lot de 1 000 de bucăţi de maşini de scris marca „Remington", botezate astfel după numele fabricantului. Prospectele şi anunţurile publicitare inserate în ziare afirmau : „Cine aruncă chiar numai o privire asupra noii noastre invenţii, cine încearcă să scrie fie şi un singur minut la maşina de scris se convinge numaidecît de avantajele pe care le prezintă în comparaţie cu scrisul de mînă. Lizibilitate, viteză, uşurinţă in folosire, eficienţă economică".

Mulţi salutau noua invenţie, alţii o denigrau însă : „Nu există o mai mare istovire pentru mîini, ochi, coloana vertebrală" — afirmau ei. De altfel, cu şase ani înainte această „idee sterilă" fusese un prilej de amuzament şi pentru profesorii Institului politehnic din Viena. Împăratul Austro-Ungariei, Franz Joseph I, le ceruse să-şi dea avizul despre invenţia unui anume Peter Mitterhofer, care confecţionase modelul unei maşini de scris. Şi profesorii proclamaseră : „Excludem orice valoare şi posibilitate de utilizare practică a modelului domnului Mitterhofer. Deprinderea unei viteze medii de lucru ar cere o muncă imensă şi exerciţii permanente. Şi chiar dacă am admite că cineva va izbuti să atingă o viteză mare, niciodată această viteză nu o va ajunge pe aceea a scrisului de mînă".

Sărmanii profesori ! Cum să nu-i compătimim ?! Ce-ar mai avea oare de „obiectat" azi, aceşti profesori de altădată, care ar participa la un eventual campionat mondial de dactilografie ce se organizează anual în lume ?

La un asemenea campionat desfăşurat la Budapesta, austriaca Johana Proksh-Steinnauser a bătut la o maşină electrică 20 487 de semne într-un interval de 30 de minute, iar spaniolul Antonio Gallardo Amat a imprimat la o maşină de scris clasică 16 655 de semne. La proba de îndemînare, constînd în dactilografierea fără greşeli, timp de zece minute a unui text, aceiaşi concurenţi au imprimat 6 305 şi respectiv 4 859 semne).

Ce-ar zice oare respectivii profesori despre performanţa americanei de orgine engleză Nikki Simon din Oxford care a dactilografiat de două ori „Divina Comedie" în 62 de ore şi 31 de minute neîntrerupte, reuşind peste 800 de mii de „tic"-uri ?

Dacă opiniile foştilor profesori, azi n-ar mai interesa pe nimeni, în schimb poate că n-ar fi lipsit de interes să ştim ceva despre Mitterhofer. Acest inventator s-a născut lîngă Murano, în fostul stat austro-ungar. Tatăl lui avea o mică fabrică de cherestea în care lucra şi băiatul. Acesta construia cu plăcere diferite instrumente muzicale şi învăţa singur să cînte la ele. Cînd a împlinit 27 de ani, Mitterhofer a cunoscut un avocat, pe nume Ravizza. Acesta avea un hobby : construcţia de maşini de scris. Începuse să lucreze la primul model în 1836 şi-l terminase peste... douăzeci de ani ! Ravizza a confecţionat 16 modele pînă cînd s-a hotărît să-l arate pe cel mai reuşit. Cel dintîi om căruia i l-a arătat a fost prietenul său Mitterhofer. Ravizza îşi numea invenţia „pian de scris"...

Nu se ştie dacă modelul propus spre omologare în 1867 de către Petter Mitterhofer era o copie modificată a maşinii lui Ravizza, cert este că profesorii institutului respectiv au considerat-o ca o „trăznaie". (Ce-ar zice oare de maşina de scris partituri muzicale inventată cu cîţiva ani în urmă ?).

Dar să nu uităm că de fiecare dată, după fiecare nouă invenţie în materie, cronicarii timpului exclamau : „aceasta este o culme ce nu va mai putea fi niciodată depăşită !" Şi totuşi tehnica maşinilor de scris n-a stat nici o clipă pe loc, dimpotrivă ea a înaintat cu paşi rapizi spre perfecţiune, mai ales în ultimul deceniu. Ce mai poate urma de aici încolo ? Greu de precizat. Un lucru este însă sigur : geniul uman, în perpetuă căutare, va descoperi noi şi noi modele de maşini de scris, din ce în ce mai perfecţionate şi mai utile.

Mihai Burduja

ROBERT SHECKLEY

PELERINAJ LA

Alfred Simon se născuse pe Kazanga IV, o mică planetă agricolă în apropiere de Arcturus, și conducea o secerătoare-treierătoare pe cîmpurile de grîu, iar în serile lungi și tăcute asculta discuri cu cîntece de dragoste de pe Terra.

Viața era destul de plăcută pe Kazanga, iar fetele erau frumoase, vesele, sincere și supuse, tovarășe bune pentru o plimbare prin coline sau o partidă de înot în rîu și soții fidele pentru toată viața. Dar romantice, niciodată ! Pe Kazanga te puteai distra din toată inima. Doar te distrai și atît.

Simon avea impresia că lipsea ceva din acea existență dulceagă. Și într-o zi descoperi ce anume lipsea.

În ziua aceea pe Kazanga sosi un vînzător ambulant cu o astronavă prăpădită, plină de cărți. Era slab, cărunt și cam într-o ureche. În cinstea lui au dat o serbare, pentru că noutățile erau foarte apreciate în lumile externe.

Vînzătorul a povestit toate bîrfele mai recente : războiul prețurilor dintre Detroit II și Detroit III, cum mai merge pescuitul pe Alana, toaletele îmbrăcate de soția președintelui Moraciei și modul straniu în care vorbesc oamenii de pe Doran V. Iar la sfîrșit cineva spuse :

— Vorbește-ne despre Terra.

— Aha ! spuse vînzătorul înălțînd sprîncenele. Vreți vești despre planeta-mamă ? Într-adevăr prieteni, nicăieri nu există locuri ca pe bătrîna Terră.

Pe Terra, prieteni, totul e posibil și nimic nu e interzis.

— Nimic ? întrebă Simon.

— Au făcut o lege care interzice interdicțiile, explică rînjind vînzătorul.

Și pînă acum nimeni nu a violat-o. Terra e altfel, prieteni. Voi sînteți specialiști în agricultură, nu-i așa ? Ei bine, Terra, e specializată în chestii puțin practice cum ar fi nebunia, frumusețea, războiul, intoxicarea, puritatea, oroarea și așa mai departe, iar lumea vine de la distanțe de ani-lumină pentru a gusta aceste produse.

— Și dragostea ? întrebă o femeie.

— O, fata mea, spuse gentil vînzătorul, Terra e unicul loc din Galaxie unde mai există încă dragoste ! Detroit II și Detroit III au încercat-o și au găsit că e prea costisitoare, Alana a decis că e prea tulburătoare, iar Moracia și Doran V nu au avut timp să o importe. Dar, cum am spus, Terra e specializată în lucruri puțin practice și le face să renteze.

— Le face să renteze ? întrebă un agricultor robust.

— Desigur ! Terra e antică, mineralele sale s-au epuizat, cîmpiile sale sînt secătuite. Coloniile ei sînt acum independente, pline de oameni cumpătați ca voi, care pretind marfă de valoare în schimbul produselor lor. Ce-ar mai putea comercializa Terra dacă nu lucruri inutile, care fac viața demnă de a fi trăită ?

— Dumneata ai fost îndrăgostit pe Terra ? întrebă Simon.

— Da, am fost, răspunse vînzătorul cu tristețe. Am fost îndrăgostit și acum călătoresc. Prieteni, aceste cărți...

Cu un preț exorbitant Simon cumpără o carte antică de poezie și citind-o visă pasiunea sub luna rătăcitoare, dimineața care străluceа candidă pe buzele uscate ale îndrăgostiților, trupurile încleștate pe o plajă pustie, la marginea mării, rostogolite de patimă și asurzite de vuietul valurilor.

Și acestea erau posibile numai pe Terra ! Pentru că, după cum spunea vînzătorul, fii risipiți ai Terrei erau prea ocupați să smulgă solului străin cele trebuitoare vieții. Pe Kazanga creștea grîu și porumb, iar pe Detroit II și III fabricile deveneau tot mai numeroase. Cherhanalele Alanei erau motiv de conversație în zona Stelei Sudului, pe Moracia existau fiare periculoase, iar pe Doran V pădurea sălbatică și fără sfîrșit aștepta să fie cucerită. Și asta era just, era exact așa cum trebuia să fie.

Dar lumile noi erau austere, planificate cu grijă, sterile în perfecțiunea lor. În abisul mort al spațiului ceva se pierduse și numai Terra cunoștea dragostea.

Din acest motiv Simon lucra şi economisea şi visa. Iar cînd împlini douăzeci şi nouă de ani vîndu ferma, îşi puse toate cămăşile curate într-o valiză, îmbrăcă cel mai bun costum, încălţă o pereche de pantofi solizi şi se sui în aparatul Kazanga-Metropoli.

În cele din urmă ajunse pe Terra, unde visele trebuiau să se adevereasca deoarece exista o lege care interzicea deziluziile.

Se descurcă repede cu vama la cosmodromul din New York şi fu transportat la Times Square cu metroul. Ieşi la lumina zilei clipind şi strîngînd spasmodic valiza, deoarece fusese avertizat în privinţa hoţilor de buzunare, puşlamalelor şi altor asemenea locuitori ai oraşului.

Privi în jur gîfîind de uimire.

Primul lucru care îl izbi fu numărul nesfîrşit de cinematografe şi teatre cu atracţii în două, trei şi patru dimensiuni, după preferinţele spectatorului. Şi ce atracţii !

În dreapta sa o inscripţie ameninţătoare proclama : DESFRÎU PE VENUS ! UN DOCUMENTAR DESPRE PRACTICILE SEXUALE ALE LOCUITORILOR INFERNULUI VERDE ! SENZAŢIONAL ! O AUTENTICĂ REVELAŢIE !

Ar fi vrut să intre. Dar pe cealaltă parte a străzii era un film de război. Afişul striga : DISTRUGĂTORII SOARELUI ! DEDICAT DIAVOLILOR EROICI, NAVIGATORILOR SPAŢIULUI ! Iar mai departe era un film intitulat : „TARZAN CONTRA VAMPIRILOR DE PE SATURN !"

Tarzan, îşi amintea din lecturile sale, era un erou antic, originar de pe Terra.

Totul era minunat, dar erau altele şi mai şi ! Văzu prăvălii unde se puteau cumpăra mîncăruri de pe orice planetă şi în special mîncăruri indigene terestre, cum erau pizza, cîrnaţii, spaghetele. Mai erau magazinele care vindeau îmbrăcăminte reformată a flotei spaţiale terestre şi alte dughene care vindeau numai băuturi.

Simon nu ştia din ce parte să înceapă. Apoi auzi un troznet de împuşcătură în spate şi se întoarse dintr-o dată.

Era doar o tragere la semn, un local lung, strîmt, pictat în culori vii, cu o tejghea care ajungea pînă la centură. Gestionarul, un om gras şi brunet cu un neg pe bărbie, stătea pe un taburet înalt. Îi zîmbi lui Simon.

— Vreţi să probaţi dacă aveţi noroc ?

Simon se apropie şi văzu că, în loc de ţintele obişnuite, în fundul prăvăliei stăteau patru femei sumar îmbrăcate aşezate pe scaune ciuruite de gloanţe. Aveau semne roşii minuscule pictate pe frunte şi pe sîni.

— Dar folosiţi gloanţe adevărate ? întrebă Simon.

— Sigur ! spuse gestionarul. Există o lege contra publicităţii frauduloase pe Terra. Gloanţe adevărate şi fete adevărate ! Hai, doboară una !

O fată îi strigă :

— Hai, tinere ! Pun pariu că n-ai să mă nimereşti !

Alta ţipă :

— Ăsta n-ar nimeri nici măcar o astronavă !

— Ba da, aia ar nimeri-o strigă o alta. Dă-i drumul, băiete !

Simon îşi şterse fruntea cu mîna, încercînd să nu-şi manifeste surprinderea. La urma urmelor, aici era Terra, unde totul este permis atîta timp cît e convenabil din punct de vedere comercial.

— Există şi trageri la ţintă unde sînt împuşcaţi bărbaţi ? întrebă el.

— Sigur, spuse gestionarul. Dar dumneavoastră nu sînteţi un pervertit, nu-i aşa ?

— Sigur că nu !

— Veniţi de pe altă planetă ?

— Da. Cum de aţi ghicit ?

— După haine. Îmi dau seama întotdeauna după haine. Omul cel gras închise ochii şi lălăi: Haideţi, haideţi ucideţi o femeie ! Vă veţi elibera de dorinţele reprimate ! Apăsaţi trăgaciul şi veţi simţi cum vechea duşmănie se scurge din dumneavoastră ! Mai bine ca o beţie ! Haideţi, haideţi, ucideţi o femeie !

Simon întrebă pe una dintre fete :

— Şi cînd vă ucid, rămîneţi moarte ?

— Nu vorbi prostii, răspunse fata.

— Dar lovitura...

Fata înălţă din umeri.

— Ai putea face mai rău.

Simon tocmai voi s-o întrebe ce anume ar fi putut face mai rău cînd gestionarul se aplecă peste tejghea şi îi spuse pe un ton confidenţial :

— Priveşte prietene ! Ia uite ce am aici.

Simon privi dincolo de teşghea şi văzu o puşcămitralieră.

— Pentru o sumă ridicol de mică, spuse gestionarul, îţi dau voie să foloseşti acest tommy. Poate ciurui tot localul, poate dobori tot ce e pe pereţi şi poate sfîşia chiar pereţii. E un calibru 45, prietene, şi azvîrle ca un măgar. Cînd tragi cu un tommy îţi dai într-adevăr seama că tragi !

— Nu mă interesează, spuse sever Simon.

— Am cîteva bombe de mînă, spuse gestionarul. Natural, fac totul ţăndări.

Ai putea, cu siguranţă...

— Nu !

— Pentru un preţ convenabil, spuse gestionarul, poţi trage în mine, dacă ai anumite gusturi, deşi eu n-aş crede. Ce spui ?

— Nu ! Niciodată ! E oribil !

Gestionarul îl privi fără să priceapă.

— Nu eşti dispus acum ? Nu-i nimic. Eu ţin deschis douăzeci şi patru de ore pe zi. Ne vedem mai tîrziu, tinere.

— Niciodată ! spuse Simon îndepărtîndu-se.

— Te așteptăm, iubitule ! îi strigă din spate una dintre fete.

Simon se îndreptă către un chioșc cu băuturi și comandă un pahar mic de coca-cola. Își dădu seama că îi tremurau mîinile. Se domină cu o sforțare, și sorbi băutura. Își zise că nu trebuia să judece Terra după principiile sale personale. Dacă oamenii de pe Terra se distrau omorînd alți oameni și victimelor nu le displăcea să fie omorîte cine putea să obiecteze ceva ?

Sau era într-adevăr cazul să obiecteze ceva ? Stătea și se gîndea cînd o voce spuse lîngă el :

— Hei, prietene.

Simon se întoarse și văzu un omuleț slab, cu priviri piezișe, ce se oprise alături de el, înfășurat într-un impermeabil prea mare.

— Străin ? întrebă omulețul.

— Da, spuse Simon. Cum de ați ghicit ?

— Pantofii. Eu privesc întotdeauna pantofii. Vă place mica noastră planetă ?

— Sînt... confuz, spuse prudent Simon. Vreau să spun că nu mă așteptam... iată...

— Sigur, spuse omulețul. Dumneavoastră sînteți un idealist. Ajunge să vă privească cineva fața cinstită pentru a înțelege asta, prietene. Dumneavoastră ați venit pe Terra pentru un scop bine definit. Am dreptate ?

Simon aprobă. Omulețul continuă :

— Știu care este scopul dumneavoastră, prietene. Dumneavoastră căutați un război care va mîntui lumea, și ați venit în locul cel mai potrivit. Avem șase mari războaie care se desfășoară continuu și e foarte ușor să obțineți un rol important într-unul din ele.

— Îmi pare rău, dar...

— Tocmai în momentul ăsta, spuse omulețul pe ton impunător, exploatații lucrătorii din Peru sînt angajați într-o luptă disperată contra unei monarhii corupte și decadente. Ar ajunge aportul unui om pentru a decide soarta luptei ! Dumneavoastră, prietene, puteți fi acel om ! Dumneavoastră puteți asigura victoria.

Omulețul observă expresia feței lui Simon și adăugă în grabă :

— Dar sînt multe lucruri de spus în favoarea unei aristocrații luminate. Bătrînul, înțeleptul rege al Peru-lui — un rege filozof în cel mai profund semnificat platonic al cuvîntului — are nevoie disperată de ajutorul dv. Ceata sa minusculă de oameni de știință, filantropi, gărzi elvețiene, cavaleri ai coroanei și cetățeni regali e acum încolțită de conspirația socialistă, inspirată de străini. Acum, un singur om...

— Nu mă interesează, spuse Simon.

— În Birus, anarhiștii...

— Nu.

— Poate preferați extremiștii din Gales ? Sau, capitaliștii Japoniei ? Sau, dacă dv. aveți afinități cu o mișcare cum ar fi cea feministă, prohibiționistă, primitivistă sau ceva asemănător, putem face astfel...

— Nu vreau un război, spuse Simon.

— Și cine ar putea să vă blameze ! zise omulețul cu un semn rapid din cap. Războiul e un infern. Atunci dumneavoastră ați venit pe Terra să căutați dragoste.

— Cum de ați ghicit ? întrebă Simon.

Omulețul surise cu modestie.

— Dragostea și războiul, spuse el, sînt cele două lucruri care dau de mîncare Terrei. Le-am transformat în afaceri rentabile încă de la începutul istoriei.

— E greu să găsești dragoste ? întrebă Simon.

— Mergeți drept înainte încă două blocuri, spuse vioi omulețul. Nu puteți greși. Spuneți că vă trimite Joe.

— Dar e imposibil ! Nu e posibil să mergi și să...

— Ce știți dumneavoastră despre dragoste ? întrebă Joe.

— Nimic.

— Păi vedeți ? Noi sîntem experți.

— Știu ceea ce spun cărțile, făcu Simon. Pasiunile sub luna rătăcitoare...

— Sigur, și trupuri încleștate pe plaja pustie a mării, rostogolite de patimă și asurzite de vuietul valurilor.

— Ați citit cartea asta ?

— E obișnuita broșură publicitară. Acum trebuie să mă duc. Două blocuri mai înainte. Nu puteți greși.

Și, cu un semn cordial de salut, Joe se pierdu în mulțime.

Simon își termină coca-cola și o luă alene pe Broadway cu fruntea încrețită de gînduri, dar decis să nu formuleze o judecată prematură. Cînd ajunse la strada 44 văzu o reclamă imensă de neon care clipea rapid. Spunea : Dragoste S.P.A. (societate pe acțiuni). O reclamă de neon mai mică zicea : Deschis 24 de ore pe zi ! Și mai jos : Primul etaj.

Simon încreți fruntea pentru că o bănuială teribilă îi trecuse prin cap. Totuși sui scările și intră într-o mică anticameră mobilată cu gust. De acolo îl trimiseră de-a lungul unui coridor pînă la un birou pe ușa căruia era un număr.

În birou era un om arătos, cu păr cărunt, care se ridică de la masa impunătoare și îi strînse mîna spunînd :

— Bună ziua. Cum mai merg treburile pe Kazanga ?

— Cum ați ghicit că vin de pe Kazanga ?

— Cămașa. Privesc întotdeauna cămașa. Mă cheamă Tate și sînt aici pentru a vă servi în cel mai bun mod posibil. Dumneavoastră sînteți...

— Simon. Alfred Simon.

— Luați loc, vă rog, domnule Simon. O țigare ? Ceva de băut ? Nu are să vă pară rău că v-ați adresat firmei noastre domnule. Firma noastră e cea mai veche instituție care distribuie dragoste dintre toate cele care mai activează azi și e mult mai mare decît cea mai apropiată concurență a noastră „Pasiunea Anonimă". Dealtfel tarifele noastre sînt mai raționale și vă oferim un produs perfecționat. Pot să știu cum ați aflat de existența noastră ? Ați văzut reclama publicitară din revista „Times" ? Sau...

— M-a trimis Joe, spuse Simon.

— A, e foarte activ, spuse domnul Tate clătinînd glumeț din cap. Ei bine, domnule, nu mai am nimic să vă întreb. Dumneavoastră ați făcut un drum lung pentru a găsi dragoste și veți găsi dragoste. Întinse mîna către un buton, dar Simon îl opri.

— Nu vreau să fiu nepoliticos, spuse Simon, dar...

— Ce anume ? spuse domnul Tate cu un zîmbet încurajator.

— Nu înțeleg, izbucni Simon înroșindu-se puternic, în timp ce fruntea i se acoperea de broboane de sudoare. Cred că am greșit locul. Nu am venit pînă la Terra numai pentru... vreau să spun, dumneavoastră nu vindeți dragostea, nu-i așa ? Nu dragostea ! Vreau să spun, nu e dragoste adevărată, nu-i așa ?

— Cum să nu ! spuse domnul Tate și era atît de uimit că se ridică pe jumătate de pe scaun. Acesta e lucrul cel mai important ! Oricine poate cumpăra sex. Doamne sfinte, e marfa care se vinde cel mai bine în univers după viața umană. Dar dragostea e rară, dragostea e ceva special, dragostea se găsește numai pe Terra. Ați citit broșura noastră ?

— Cea cu „trupurile încleștate pe plaja pustie a mării" ? întrebă Simon.

— Da, aceea. Eu am scris-o. Inspiră exact această senzație, nu-i așa ? Nu poate inspira această senzație la oricine, domnule Simon. Această senzație o simte numai cineva care iubește

— Dar nu e dragoste adevărată, nu-i așa ? întrebă bănuitor Simon.

— Ba sigur că e ! Dacă am vinde dragoste simulată am vinde-o ca atare. Legile terestre asupra publicității sînt riguroase, v-o garantez. Se poate vinde orice, dar trebuie să fie etichetat drept ceea ce este. E o chestiune de etică, domnule Simon !

Tate își trase răsuflarea și continuă pe un ton mai calm :

— Nu, domnule, nu-i nici o eroare. Produsul nostru nu-i un surogat. Este exact același sentiment despre care poeții și scriitorii au delirat mii de ani. Grație cuceririlor științei moderne, putem pune la dispoziția dumneavoastră acest sentiment, confecționat cu eleganță și la un preț ridicol de scăzut.

— Îmi imaginam ceva mai... spontan, spuse Simon.

— Spontaneitatea are atracția ei, admise domnul Tate. Laboratoarele noastre de cercetări lucrează și la această problemă. Credeți-mă, nu e nimic pe care știința să nu-l poată produce, dacă există o piață de desfacere.

— Asta nu-mi place, spuse Simon ridicîndu-se. Cred c-am să mă duc la cinema.

— Așteptați ! strigă domnul Tate. Dumneavoastră credeți că încercăm să vă înșelăm. Dumneavoastră credeți că vă vom face cunoștință cu o fată care se va comporta ca și cum v-ar iubi dar care nu vă va iubi cu adevărat. Așa e ?

— Așa cred, spuse Simon.

— Dar nu este așa ! În primul rînd că ar fi prea costisitor. În al doilea, uzura ar fi îngrozitoare pentru fată. Și psihologic ar fi nesănătos să încerci să trăiești o minciună atît de profundă.

— Și atunci cum faceți ?

— Utilizăm cunoștințele noastre despre știință și despre mintea umană.

Pentru Simon cuvintele acelea erau destul de ambigui. Se îndreptă spre ușă.

— Spuneți-mi un lucru, făcu domnul Tate. Dumneavoastră sînteți un tînăr cu un aer inteligent. Nu credeți că ați fi în stare să distingeți dragostea adevărată de o contrafacere ?

— Bineînțeles.

— Iată garanția dumneavoastră ! Dacă nu veți fi satisfăcut puteți să nu ne plătiți nici un cent.

— Am să mă gîndesc, spuse Simon.

— De ce să aminați ? Cei mai renumiți psihologi afirmă că adevărata dragoste fortifică și restabilește rațiunea, vindecă ego-ul rănit, echilibrează procesele hormonale și albește carnația. Dragostea pe care o furnizăm noi are totul : afecțiune profundă și durabilă, pasiune fără margini, fidelitate completă, o dragoste aproape mistică atît pentru defectele dumneavoastră cît și pentru calități, o necesitate disperată de a plăcea, și, ca un supliment extra, pe care numai „Societatea Dragoste" îl poate oferi, acea primă scînteie incontrolabilă, acel moment strălucind orbitor — dragostea la prima vedere !

Domnul Tate apăsă un buton. Simon încruntă fruntea nedecis. Ușa se deschise, o fată intră și Simon încetă de a mai gîndi.

Era înaltă și zveltă, avea păr castaniu cu o nuanță roșcată. Simon nu ar fi știut să-i descrie chipul, ar fi putut spune doar că-i dădeau lacrimile cînd o privea. Iar în privința corpului ar fi putut spune că era ucigător.

— Domnișoară Penny Wright, spuse Tate, vi-l prezint pe domnul Alfred Simon.

Fata încercă să vorbească, dar nu reuși, iar Simon era complet amețit. O privi și înțelese. Nimic altceva nu avea importanță. Înțelese pînă în adîncul inimii sale că era iubit sincer și total.

Plecară imediat ținîndu-se de mînă și un avion cu reacție îi purtă pînă la o căsuță albă aflată într-un pîlc de pini la marginea mării și vorbiră și rîseră și se iubiră, iar mai tîrziu Simon își văzu iubita învăluită în flacăra apusului, ca o zeiță de foc. Și în înserarea albastră ea îl privi cu ochi întunecați și enormi, iar corpul ei cel cunoscut deveni din nou misterios. Răsări luna, strălucitoare și hoinară și transformă în umbră carnea, iar ea plînse și îl bătu în piept cu pumnii micuți și Simon plînse și el fără să știe de ce. Iar în final veni dimineața, palidă și neliniștită să strălucească pe buzele lor uscate și pe trupurile lor încleștate, iar vuietul valurilor îi asurzea, îi înflăcăra și îi exaspera.

La amiază erau înapoi, în birourile „Societății Dragostea". Penny îi strînse mîna o clipă apoi dispăru în spatele unei uși.

— A fost dragoste adevărată ? întrebă domnul Tate.

— Da.

— Totul a fost satisfăcător ?

— Da ! Era dragoste, dragoste adevărată : Dar de ce Penny a insistat să ne reîntoarcem ?

— Un ordin posthipnotic, spuse domnul Tate.

— Ce anume ?

— Dar ce credeți ? Toți vor dragoste, dar puțini sînt dispuși să plătească pentru a o avea. Iată contul dumneavoastră, domnule.
Simon plăti furibund.

— Nu era nevoie, spuse. Natural că v-aș fi plătit pentru că ne-ați făcut să ne întîlnim. Unde e ea acum ? Ce i-ați făcut ?

— Vă rog, spuse domnul Tate cu ton blînd. Calmați-vă.

— Nu vreau să mă calmez ! urlă Simon. Eu o vreau pe Penny !

— Aceasta este imposibil, spuse domnul Tate cu o vagă nuanță de răceală în voce. Vă rog încetați să mai faceți scene.

— Vreți să obțineți alți bani de la mine ? strigă Simon. Foarte bine, voi plăti. Cît trebuie să plătesc pentru a o libera pe Penny din ghiarele voastre ! Și Simon își smulse portofelul din buzunar și îl aruncă pe masă.

Domnul Tate îl respinse cu vîrful degetului.

— Băgați-l în buzunar, spuse. Societatea noastră e veche și respectabilă. Dacă dumneavoastră veți ridica iar vocea, voi fi constrins să vă dau afară.

Simon se calmă cu o sforțare, își băgă portofelul în buzunar și se așeză. Respiră profund și spuse calm :

— Vă rog să mă scuzați.

— Așa e mai bine, spuse domnul Tate. Nu-mi place să vă aud strigînd. Dacă dumneavoastră sînteți rațional știu să fiu rațional și eu. Deci, ce nu e în regulă ?

— Ce nu e în regulă ? Vocea lui Simon începu să se înalțe. Și-o controlă și spuse : Fata aceea mă iubește.

— Desigur.

— Și atunci, cum puteți să ne despărțiți ?

— Ce legătură are asta ? întrebă domnul Tate. Dragostea e un interludiu delicios, o relaxare care face bine la intelect, la personalitate, la echilibrul hormonal și la carnație. Dar e dificil ca cineva să dorească să iubească continuu, nu credeți ?

— Eu asta vreau, spuse Simon. Această dragoste e excepțională, unică...

— Toate sînt așa, spuse domnul Tate. Dar după cum dumneavoastră știți, toate sînt produse în același fel.

— Cum ?

— Cred că știți cîte ceva relativ la mecanica producerii dragostei.

— Nu, spuse Simon. Credeam că este... naturală.

Domnul Tate clătină din cap.

— Am renunțat la selecția naturală cu multe secole în urmă, puțin după revoluția industrială. Era prea lentă și din punct de vedere comercial era puțin practică. De ce să ne deranjăm atîta cînd putem produce după voință orice sentiment datorită condiționării și stimulării adecvate a anumitor centri cerebrali ? Rezultatul ? Penny, total îndrăgostită de dumneavoastră ! Și înclinațiile sale, calculate de noi, către acel tip somatic particular, au făcut restul. Adăugăm întotdeauna plaja pustie, luna rătăcitoare, dimineața palidă...

— Atunci Penny ar fi putut iubi pe oricine, spuse lent Simon.

— Ar fi putut fi făcută să iubească pe oricine, îl corectă domnul Tate.

— O, Doamne, dar cum a ajuns să facă munca asta oribilă ? întrebă Simon.

— A venit aici și a semnat un contract, ca de obicei, spuse Tate. E foarte rentabil. Iar la scadența contractului, noi îi restituim personalitatea originară..., intactă ! Dar de ce spuneți că această muncă e oribilă ? Nu e nimic înjositor în dragoste.

— Nu era dragoste ! strigă Simon.

— Ba da ! Era marfă originală ! Cele mai bune agenții științifice i-au făcut analizele calitative confruntîndu-l cu produsul natural. Dragostea noastră s-a dovedit a fi întotdeauna dotată cu o profunditate, o pasiune, o fervoare și o putere infinit superioare !

Simon închise ochii, îi redeschise și spuse :

— Ascultați-mă cu atenție. Nu mă interesează analizele voastre științifice. Eu o iubesc pe fata aceea, ea mă iubește și asta e ceea ce conteaza. Lăsați-mă să-i vorbesc ! Vreau să mă căsătoresc cu ea !

— Domnul Tate strîmbă din nas, dezgustat.

— Haide, haide, prietene ! Doar n-o să vă căsătoriți cu o fată ca aceea ! Dar dacă vreți să vă căsătoriți, noi putem să ne ocupă și de asta. Eu pot pregăti o întîlnire ideală, idilică și aproape spontană cu o virgină garantată, cu un certificat guvernamental atît de...

— Nu ! Eu o iubesc pe Penny ! Lăsați-mă cel puțin să-i vorbesc !

— E absolut imposibil, spuse domnul Tate.

— De ce ?

— Domnul Tate apăsă un buton de pe masă.

— De ce ? Am șters condiționarea precedentă. Acum Penny e îndrăgostită de un altul.

Și Simon înțelese. Înțelese că în acel moment Penny privea un alt bărbat cu aceeași pasiune pe care el o cunoscuse, și simțea pentru alt bărbat acea dragoste totală și nețărmurită pe care cele mai mari agenții științifice o caracterizaseră ca fiind mai bună decît selecția naturală, învechită și nesatisfăcătoare din punct de vedere comercial ; și pe aceeași plajă pustie de care se vorbea în broșura publicitară...

Sări în gîtul lui Tate. Doi funcționari, care intraseră în birou cu cîteva clipe mai înainte, îl înșfăcară și îl tîrîră către ușă.

— Amintiți-vă ! exclamă Tate. Toate acestea nu infirmă de fel experiența pe care ați trăit-o !

Și lucrul cel mai infernal fu că Simon pricepu că Tate îi spusese adevărul.

Apoi se trezi în stradă.

În primul moment, dori numai să fugă de pe Terra, unde lucrurile puțin practice, care se vindeau, erau mai mult decît putea să-și permită un om normal. Porni cu pas iute, iar Penny a sa îi mergea alături, cu fața aprinsă de pasiune pentru el, pentru el, pentru el și pentru un altul, și pentru un altul încă.

Și natural, ajunse la țintă.

— Vreți să încercați dacă aveți noroc ? îl întrebă gestionarul.

— Așezați-vă cu fața, spuse Alfred Simon.

Traducere de
I. M. M. Ionescu

TINEREȚEA CLASICILOR

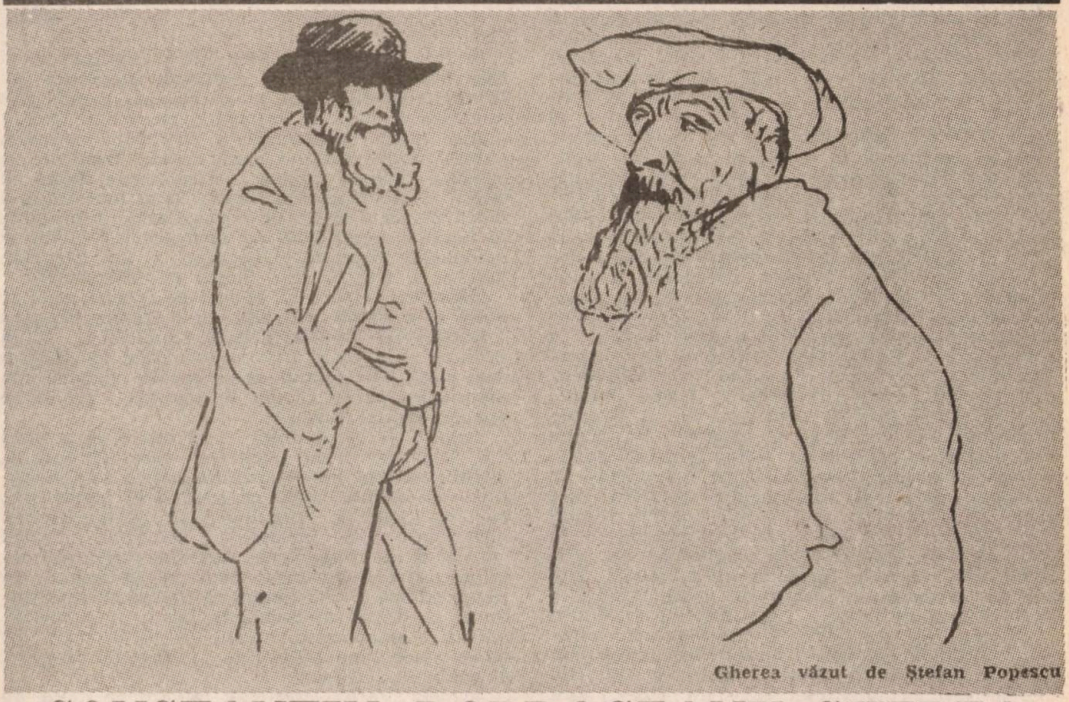

Gherea văzut de Ștefan Popescu

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA

și „Dl. Brociner ca descriitor al vieții țărănești"

Referindu-se la impresia degajată de un episod desprins din romanul **În fața vieții** al lui Duiliu Zamfirescu, Gherea ține neapărat să sublinieze veridicitatea strict faptică a narațiunii, încredințat fiind că „D-l Duiliu Zamfirescu a avut ca model un om viu, om luat din viața reală". „Că d-sa cunoaște pe eroul nostru — mai zice criticul despre tînărul romancier — se vede din faptele ce descrie și de multe ori și din cuvintele ce spune Soleanu. Faptele și cuvintele sînt luate din realitatea vieții și se potrivesc pentru un tip ca pesimistul nostru". Interesant este deci că o asemenea apreciere pozitivă cu caracter liminar se constituie în punct de sprijin general pentru întreaga execuție critică la care este supusă scrierea de început a lui Duiliu Zamfirescu. De data aceasta, criteriul veridicității faptice înțeles în sensul „școlii" naturaliste, nu se mai dorește sieși suficient, întrucît este raportat la autenticitatea semnificațiilor psihologice și morale degajate de comportamentul personajelor.

Nu altele sînt, în esență, premisele durei și definitivei execuții critice desfășurate în mai scurtul articol **D-l Brociner ca descriitor al vieții țărănești.** Cu deosebirea, importantă, totuși, că de data aceasta nu mai poate fi vorba de un eșec ce-și are originea în eventuala discrepanță dintre cele două niveluri ale textului narativ; cel strict faptic, capabil a da sentimentul veridicității realiste a temei, și cel semnificant, în ordinea tipologiei umane, sub aspectul autenticității ei psihico-sociale și, fapt aproape inedit la Gherea, sub aspect etnic, specific național. Or, în ce-l privește pe I. Brociner, autorul nuvelei **Sanda,** acesta propune atenției criticului, în ambele direcții, un text de o dezolantă nulitate. Verdictul desființator strivește sub lespedea lui neîndurătoare, încă din primele rînduri, pe nechibzuitul autor, negîndu-i-se orice urmă de vocație artistică. Ingeniozitatea criticului, în acest punct, constă în tactica recurgerii la armele pe care însăși „victima" i le oferă. Nici mai mult nici mai puțin, între eroul masculin al scrierii și autorul ei se stabilește următoarea inedită relație : „Acest Mărgărit, deși țăran, după spusa autorului, dar seamănă tot atît de mult a țăran, cît seamănă d-l Brociner a nuvelist". Esteticește, păcatul capital al lipsei totale de har literar este divulgat de apelul la una dintre cele mai re-

probabile practici, menite să suplinească ceea ce în limbajul critic de azi numim cunoașterea vieții și, implicit, să pulverizeze cu desăvîrșire criteriul autenticității. În speță, criticul aduce în prim plan practica influențelor complet neasimilate, similare cu imitația grosieră, apanaj al autorului lipsit de orice spirit de discernămînt critic, principalul element constituent al conștiinței artistice. Din acest punct de vedere, se pare că Gherea este printre primii critici români care se angajează la asemenea aplicații analitice cu dublă deschidere, în sensul că autenticitatea, în calitatea ei de criteriu polarizator axiologic, se prevalează de exigențele veridicității realist-autohtone a temei, tranșant disociată de tirania nefastă a atracției obediente pentru modelele străine. Drept urmare, procedeul analitic imediat solicitat este acela al raportării la modelele tutelare, mod de a dezvălui fără menajamente precaritatea absolută a personajelor, a psihologiei și caracterelor acestora. Din tagma involuntar parodistică a cavalerilor **„sans peur ni reproche"**, amintitul Mărgărit („Don Margarito del... Brociner" !) „este un fel de **Rinoldo Rinaldini**, ori mai bine un cavaler din tagma celor ce-au înnebunit pe bietul Don Quijotte". Cît despre eroina nuvelei, Sanda, tinără fiică de circiumar, dată fiind înfățișarea ei angelică („are părul bălai, pletele arămii, pielița subțire, mînuța mică, picioruse micuțe, forme încîntătoare" — la toate acestea adăugîndu-se „calitatea" de a fi oarbă din copilărie în urma unui trăsnet care i-a ucis și mama !), firește, nu poate fi decît o Doină Sanda de Tirvești, după numele localității unde este plasată acțiunea mirobolantei narațiuni. Amintitul procedeu al raportării la modelul tutelar, însă nu se limitează doar la atît. Din unghiul comportamentului psihic propriu-zis sînt aduși în discuție termeni de comparație pe cît de insoliți tot pe atît de edificatori. Mai întîi, fapt lesne de înțeles, se insistă asupra dimensiunii pasional-erotice a personajelor, prilej pentru critic de a opera — probabil, primul în critica noastră — cu un „concept" caragelian de extraordinară sugestivitate. Anume, este vorba de **amoarea** banditului Mărgărit pentru Sanda, stare de sentiment ce se manifestă pe un ton și în forme cvasiidentice cu acelea din **O noapte furtunoasă**. Mai departe, aceluiași Mărgărit nu i se refuză nici apetitul pentru monologul melancolizant de sorginte derizoriu hamletiană. „Gîndurile ce însoțesc zămislirea planului de sinucidere — scrie criticul — sînt așa descrise de autor, ca și cum Mărgărit ar fi un Hamlet, prințul Danemarcei, în vestitul monolog **„tó be, or no to be"**. Ascultați numai : **„Dedesubtul lui murmurau și cîntau valurile apei, și, cum sta el așa, nici deștept, nici adormit, îi TRECU PRIN MINTE : UN PAS NUMAI ȘI AR FI ÎN FUNDUL APEI O UNICĂ AGONIE (! ! !) și toate s-ar sfîrși, toate s-ar uita în veci, căci acolo, jos, în adîncul apei, nu e groază de judecător și de întunericul înfiorător al ocnei**, nici o pomenire de întîmplarea cea groaznică din tufișul de lîngă **București, și nici o durere pentru aceea că ochii Sandei erau stinși"**. Așa cugetă despre **mica agonie** țăranul român, cînd ni-l zugrăvește d-l Brociner ! Pare că auzim pe Hamlet :

To die, — to sleep ;
No more ; — and, by o sleep, to say we end
The heort — ache, and the thousand natural shacs,
Thot flesh is hier to...

În fine, știrea că nuvela lui I. Brociner ar fi fost tradusă în limba germană sugerează lui Gherea recursul la un alt termen de comparație nimicitoare. Mizînd, chipurile, pe gustul pentru marea tiradă monologică a cititorului german, autorul articolului nu ezită a face trimitere la celebrul final al dramei schilleriene **Hoții**, în speță, la monologul lui Franz Moor înainte de a muri, pe care, după ce-l reproduce, îl propune ca termen nemijlocit de comparație : „Iată și monologul țăranului Gheorghe al lui Țopîrlan (așa ar fi trebuit să-l cheme pe Mărgărit) :

„Mărgărit tresări, ca apucat de friguri, apoi se plecă spre Sanda și-i zise, cu o liniște stranie : VĂZUT-AI DOUĂ STELE CĂZÎND ? (Cum avea să vadă, dacă era oarbă ?) **Auzi tu clopotul cum sună ? E semnul că se scoală sihaștrii din morminte... Iată-i că vin. Se apropie... vor să ne apuce... iată și Miron !...".**

Convins — și pe drept — că odată cu această din urmă trimitere „sentința" este irevocabilă, criticul nu mai insistă punînd punct demonstrației ; nu înainte însă de a rosti el însuși respectiva „ședință" înmuind-o în otrava ironiei nimicitoare : „Se înțelege că țăranului român care ar fi rostit asemenea monolog nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să se arunce în bezna adîncă. Păcat numai că Mărgărit, azvîrlindu-se în bezna cu Sanda în brațe, n-a luat cu dînsul și manuscrisul nuvelei d-lui Brociner, că făcea mare bine autorului, și Revistei literare, și publicului cititor".

Întrucît sîntem interesați, înainte de toate, de sesizarea elementelor ce concură la constituirea primelor nuclee ale „lecției" pe care critica gheristă de tip analitico-foiletonistic o adresează posterității, tot în legătură cu scurtul articol **D-l Brociner ca descriitor al vieții țărănești**, dorim să mai atragem luare-aminte doar asupra unui singur aspect. De data aceasta, este vorba de o chestiune ce vizează, cum ar fi zis G. Călinescu, tehnica criticii literare în latura strictă a formei, a modului practic în care este condusă analiza critică. Marea surpriză e de a constata că ne aflăm în prezența unui foileton, dacă vrem, a unei veritabile cronici literare, al cărei procedeu „tehnic" de bază cu efecte intrînsec coagulante, stă în apelul la mult controversata — și în zilele noastre — practică a „rezumării" scrierii analizate, prin intermediul „narațiunii critice" argumentată de producerea copioasă a citatelor. Șiretenia tendențioasă, aproape pamfletară în spiritul căreia „narațiunea critică" face concurență textului nuvelistic își spune cuvîntul decisiv. Ea este acea care dă temei intim aprecierii critice generale ; cum s-a văzut, o apreciere critică eminamente descalificantă, negativă. Se poate, așadar, conchide că ceea ce în termeni nu tocmai profesioniști considerăm a fi răspînditul și eficientul procedeu ce se bizuie pe analiza al cărei fond „narativ" îl constituie chiar „materialul clientului" revendică în personalitatea lui Gherea pe unul dintre temerarii lui înaintași.

Nicolae Ciobanu

NICOLAE IORGA - ORATORUL

Nicolae Iorga în opinia unora din biografii şi comentatorii săi contează în primul rînd ca mare orator. E vorba, firește, de cei ce i-au audiat fie prelegerile universitare, fie discursurile publice. N. Iorga a ţinut nenumărate discursuri pe tema vechimii poporului român, a suveranităţii şi independenţei naţionale. Actuale la vremea cînd au fost rostite deoarece se refereau la realităţi istorice imediate ele sînt importante şi astăzi pentru că atestă existenţa unui spirit umanist de largă deschidere în istoriografia noastră, un real spirit democratic, sentimentul valorilor fiecărui popor fără de care bunele relaţii între popoare nu sînt posibile. Ele mai atestă şi tradiţiile unei lupte seculare pentru justiţie şi independenţă.

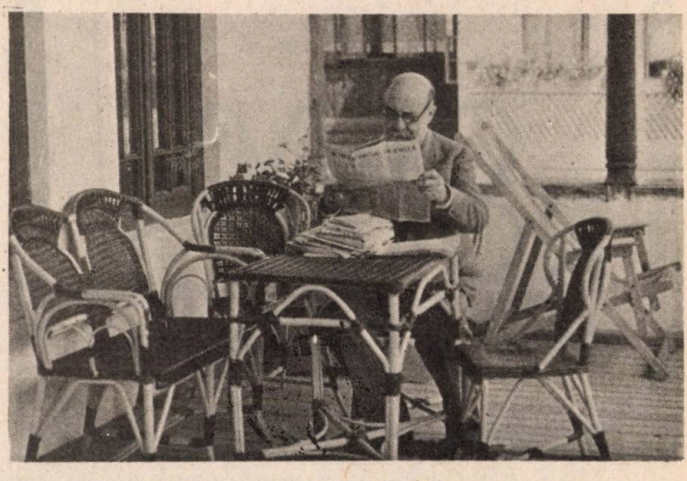

Unul din cele două discuri identificate pînă în prezent cu vocea lui Nicolae Iorga, înregistrate sub prestigiosul generic „HIS MASTER'S VOICE", în anul 1929, de **Record Manufactured The Gramophone C (Czechoslovakia) Limited SRO** (nr. de înregistrare 29-0121001) poartă pe o faţă titlul în româneşte **Civilisaţie şi tradiţie** cu menţiunea autorului (Prof. N. Iorga) şi a limbii în care acesta vorbeşte (Roumanian). În eticheta de pe cealaltă faţă a discului — literă aurie pe fond roşu carmin — sînt specificate limbile în care se exprimă de astă dată oratorul (Talking in Enghlich, Franch, Roumanian & German).

Transcriem aici — în traducere — două dintre acestea, pe cele rostite în limbile italiană şi franceză, păstrînd titlurile date de autor.

Vechea Romă trăieşte în ţăranul român

Ţară latină, România este fără îndoială, dar nu în acel sens care i se atribuie dintr-un simplu sentimentalism de rasă, pe de o parte, şi pe de alta dintr-o cunoaştere superficială a originilor sale. Legăturile românilor cu celelalte naţiuni care se trag din vechea Romă sînt mai adevărate şi mai puternice. În noi trăieşte şi rasa — nu aceea a membrilor legiunilor care sînt de alt neam, deci nu latini — ci în noi aleargă sîngele acelor ţărani modeşti striviţi de luxul îmbogăţiţilor din Roma, necredincioşi originilor lor şi veniţi de dincolo de Adriatica pentru a crea pe alte ţărmuri o altă naţiune. În noi trăieşte simţul politic al acestor strămoşi cu care ne putem mîndri, nu numai pentru victorii şi cuceriri ; în noi se păstrează ceva din vechiul Laţiu, din ceea ce a cîntat Virgiliu, şi pe care influenţa elenică l-a distrus în capitala lumii antice.

(Text în limba italiană)

Cum înţelege, din păcate, România să fie cunoscută

România este prea des cunoscută prin bogăţiile solului, pe care le-a ignorat sau cel puţin le-a neglijat, prin luxul vechii clase aristocratice a boierilor moldo-valahi deveniţi ridiculi prin cheltuielile prosteşti de bani pe care nu-i cîştigaseră, prin nesăţiosul avînt spre ştiinţă al tineretului său şi prin aptitudinile demne de mirare ale rasei sale cînd e vorba de a se transforma după modele aparţinînd marilor civilizaţii mondiale. A o cunoaşte astfel, e a o jigni. Conştiinţa ei însăşi cere altceva : respectul faţă de îndelungatul sacrificiu în pragul civilizaţiei emozene, sensul pentru sinteza de instituţii şi de artă pe care ea a reuşit să o realizeze, şi recunoaşterea forţelor care se conservă intacte în macroformele naţiunii.

(Text în limba franceză)

Texte transcrise şi traduse de Florian Avramescu

CÎTEVA ROMANE «CU CHEIE»

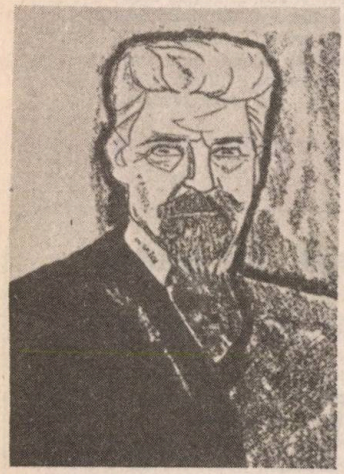

C. Stere

Toţi istoricii literari sînt de acord că Horaţiu din **Fîntîna Blanduziei.** Vasile Alecsandri s-a prefigurat, într-un fel, pe sine însuşi, iar în personajul Zoil, adversarul marelui latin, a pus cîteva trăsături de caracter împrumutate lui Alexandru Macedonski, cu care nu era deloc în relaţii amicale. Poetul „Nopţilor" nu i-a rămas cîtuşi de puţin dator şi i-a răspuns cu promptitudine într-o prea spirituală epigramă: „Coprins de-al gloriei nesaţiu / Albit de ani, dar tot copil, / E lesne să mă faci Zoil / Cînd singur tu te faci Horaţiu".

În o literatură ca a noastră, unde duhul mediteranean, muşcător şi polemic, moştenitor al lui Petronius şi Procopie din Cezareea, a produs temperamente ca Heliade — autorul pamfletelor în proză şi în versuri din **Fiziologia poetului,** din **Domnul Sarsailă autorul, Serafimul şi Heruvimul,** ori din **Visul** — romanul zis „cu cheie" este un fenomen caracteristic. Primul în ordine cronologică — şi totodată cel mai valoros sub raport artistic — este **Istoria ieroglifică** a lui Dimitrie Cantemir.

Istoria ieroglifică este un vast — disproporţionat de întins faţă de scopurile urmărite — pamflet politic în care autorul (Inorogul) se răfuieşte cu adversarii, în frunte cu Constantin Brîncoveanu (Corbul). Nu este cazul să întreprindem aici o analiză măcar cît de cît amănunţită a acestei capodopere. Vom spune numai că, sub măştile animalelor, păsărilor şi sub multe alte feluri de „ieroglife", ţelul practic iniţial şi imediat al scriitorului fusese acela de a pune în lumină faptul precum că în luptele pentru tronul Moldovei (anii 1703—1705) dreptatea era de partea lui şi, în general, a partidei Cantemireştilor, dîndu-se a se înţelege pînă la urmă cum însuşi Brîncoveanu ar fi rămas convins în sensul pledoariei desfăşurate în luminoasa carte. În fond însă, cum chiar Cantemir pare a recunoaşte în cuvîntul către cititor, rezultatul final al travaliului său nu este numaidecît un op „de citit sub manta" — cum s-a spus de către unii comentatori — cît mai ales o operă de artă a cuvîntului, ficţiune aproape pură, fără voia lui, cumva, aspectele beletristice trecînd înaintea altora de ordin practic: „A triia şi cea mai cu deadis pricină ieste că nu atîta cursul istoriii în minte mi-au fost, pre cît spre deprinderea ritoricească nevoindu-mă, la smicea, groasă ca aceasta prea aspră piatră multă şi îndelungată ascuţitură să fie trebuit am socotit". Nu mai încape acum nici o îndoială că scriind la vastul său pamflet artistul răsare din omul politic şi Cantemir se lasă furat de plăcerea ficţiunii, în cele mai multe dintre pagini. Aşa se şi explică împrejurarea că importanţa documentar-istorică a cărţii (cercetată cu luminarea de un Nicolae Iorga şi P.P. Panaitescu) ne apare acum incomparabil puţină,

neînsemnată față de cea curat beletristică, subliniată îndeajuns, mai ales în ultima vreme, de toți comentatorii. S-ar putea ca însuși scriitorul să fi intuit lucrul, de vreme ce deconspiră totul în „scara numerelor" pe care o pune la sfîrșit, oferind „chei" cu ajutorul cărora pot fi identificate absolut toate personajele și faptele relatate, făcîndu-se a se teme de susceptibilitatea celor în cauză : „Cătră aceasta, măcar că dezvălirea numerelor aievea giuruim, de betejirea inimilor foarte ferindu-ne, dezvelim, le acoperim și acoperindu-le le dezvălim". Dezvelirea-acoperire de la „scară" se produce complicat și în același timp foarte simplu printr-un fel de „joc" de cifre, corespondentele valorilor aritmetice ale literelor chirilice prin care se scriau respectivele nume. Iată numai patru exemple : 2. 1. 200. 1. 100. 1. 2. 1. 2. 70. 4. 1. = **B.a.s.a.r.a.b. V.o.d.ă.** (Brîncoveanu, adică), 4. 8. 40. 8. 300. 100. 1. 200. 20. 70. 4. 1.= **D.m.i.t.r.a.s.k.o V.o.d.a.** (Dimitrie Cantemir), 40. 600. 1. 8. 2. 7 1. = **M.i.h.a.i. V.o.d.a.** (Mihail Racoviță-Struțocămila), 200. 20. 1. 100. 30. 1. 300. 1. 20. 8. 100. 70. 200. 5. 300 = **S.k.a.r.l.a.t.a.k.i. R.o.s.e.t.** (Scarlat Ruset-Hameleonul). E clar de tot că fără asemenea „chei" amănunțite (nu numai pentru personaje, fie ele cît de mărunte, dar și pentru locuri, fapte, diferite obiecte etc.) nici un istoric, oricît de bine informat și meticulos, n-ar putea descoperi în romanul lui Cantermir decît o cîtime foarte mică din realitatea istorică materială. Caricatura barocă din **Istoria ieroglifică** își are punctul de plecare în procedura esopică (cu modele clare și în **Fiziolog**) și are în vedere exclusiv atributele de ordin moral ale personajelor, niciodată pe cele fizice. Este cu totul sigur că nimic din portretul fizic real al lui Mihail Racoviță (un bărbat frumos la înfățișare, cum reiese dintr-un portret de epocă) n-a fost reluat în hidoasa Struțocămilă și nimic din înfățișarea lui Scarlat Ruset nu se găsește în „himera" fioroasă a Hameleonului. Odată asigurată prin „cheie" identificarea persoanelor reale, autorul își ia o libertate totală în a-și desfășura prodigioasa-i imaginație, uimitoare, cum n-am mai găsit-o la nimeni.

Cu totul altfel stau lucrurile la scriitorii moderni, unde „cheia" identificării persoanelor caricate este îndeobște oferită indirect, prin sugestia produsă de cîte un amănunt de ordin fizic. Așa procedează de pildă Gr. H. Grandea în romanul **Vlăsia sau ciocoii noi,** un pamflet politic și acesta, chipurile, în continuarea operei lui Nicolae Filimon (cu care e departe a se compara însă), scris cu scopul demascării rolului nefast al „ciocoimii" în Revoluția de la 1848. În scelerații Baboi și Sclipici sîntem invitați să recunoaștem pe C .A. Rosetti și Ion Brătianu. Iată-l pe cel dintîi, „un craidon de Curte Veche" (sugestie pentru mai tîrziul Mateiu Caragiale), cu îmbrăcămintea lui extravagantă, caricatural-romantică, cum i-ar fi fost și apucăturile : „Necunoscutul nostru era înfășurat într-un rond de postav cenușiu ; în cap avea o pălărie neagră calabreză, ale cărei margini îi cădeau pe frunte ; pantaloni ofițerești, iar în picioare niște pantofi de pînză cenușie. Pe sub rond nu avea decît o cămașă descheiată la piept, iar la gît nici o legătură. Pe lîngă această îmbrăcăminte dezmățată, ochii lui aprinși, scălîmbările figurii, gesturile bruște, îi dădeau un aer care numai încredere nu putea să insufle".

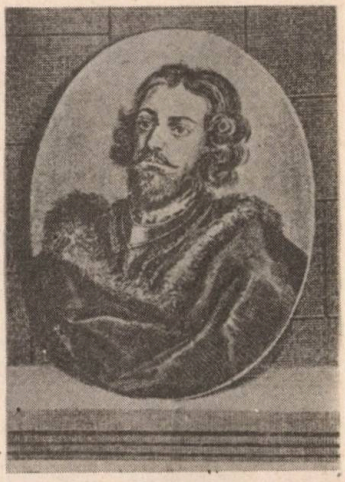

Dimitrie Cantemir

Constantin Brâncoveanu

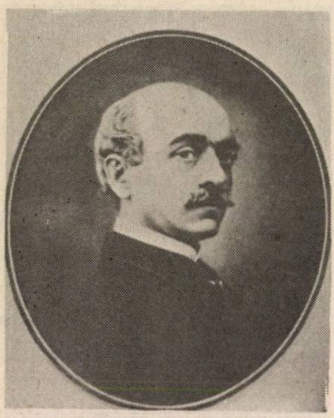

Vasile Alecsandri

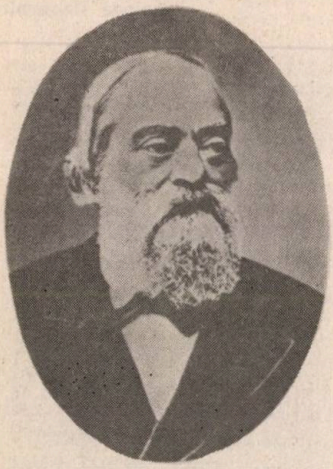

C. A. Rosetti

Fatalmente însă, romanul lui Grandea rămîne un eşec, abstracţie făcînd de talentul scriitorului, tocmai din pricina pornirii pamfletare, nestrunită şi îndeajuns de nejustificată, împotriva celor doi oameni politici, a neadîncirii complexului fenomen care a fost Revoluţia de la 1848. Caricatura lui C. A. Rosetti e departe de imaginea cu totul pregnantă a „bulbucaţilor ochi de broască" din satira eminesciană, care transcende realitatea istorică pur materială şi individuală şi ni se oferă ca idee poetică, obiect al contemplării adînci, semnificative, detaşate. Dealtminteri, în micul, destrămatul şi grăbitul său roman, Grandea amestecă personajele mascate cu altele pe care le numeşte direct : Heliade, Bălcescu, Tell, Cîmpineanu, Magheru, colonelul Solomon, Ioan Catina, apariţii fugare, acestea, inconsistente, în centru punînd numai drama prea „bunului", „pozitivului" Dimitrie Ghimpa, un personaj fără nici o acoperire reală.

Oricine îşi poate da seama acum că omul politic şi, la urma urmei, chiar omul de mare cultură care a fost C. Stere, n-ar fi rămas în memoria posterităţii fără romanul său fluviu **În preajma revoluţiei.** Într-atît de precară, riscantă, nedurabilă, ne apare cîte o dată opera politică de-a-lungul vremii, prin comparaţie cu gloria literară. Ultimele trei părţi (volume) ale acestui „Bildungsroman" care are în centru viaţa lui Vania Răutu, alias C. Stere — **Ciubăreştii, În ajun, Uraganul** — sînt, cum s-a mai spus, nişte memorii deghizate, deloc lipsite de puternice, stridente chiar, accente pamfletare. Caricîndu-şi adversarii politici, ori prezentîndu-şi cu oarecare condescendenţă prietenii şi aliaţii, Stere oferă şi el „chei" pentru descoperirea lor, „construind" nume sugestive, relatînd în anume chip faptele, amestecîndu-le destul de la întîmplare. Vasile Credinţă din roman, de exemplu, este Ion Nădejde — om cumsecade, tată a mulţi copii, socialist fervent, puţintel cam naiv, lămurit pe deplin în problemele politice numai prin contactul cu tînărul Vania Răutu. Spiridon Ciorbagioglu este numele cam urît dat lui Ibrăileanu, un personaj cu totul subjugat de admiraţia pentru eroul principal. Miron Osmanlî-Caragiale este balcanicul scîrbit de mizeria Ciubăreştilor (numele simbolic al capitalei româneşti politice), „poet" talentat şi totodată un epicureu stîlp de cafenele, refugiat benevol la Berlin, cu banii picaţi din moştenirea unei mătuşi avute. Ipolit Mircescu este Titu Maiorescu, Petru Răşinar — Octavian Goga, Gheorghe Război Vrînceanu — C. D. Gherea, Cristofor Arghir, bestia neagră a autorului, este Nicolae Iorga, Aurel Crăsneanu — I.C. Brătianu, Hariton Spirescu — Spiru Haret, Grigore Toplologeanu — G. Topîrceanu ş.a.m.d. Romanul a fost scris (dictat unor secretari) relativ tîrziu, spre sfîrşitul vieţii memorialistului, retras la conacul său de la Bucov, lîngă Ploieşti. Curios lucru ! Excepţional prin ineditul şi frumuseţea evocării copilăriei şi adolescenţei şi mai ales prin descrierile şi povestirile în legătură cu deportaţii din Siberia ţaristă, printre care scriitorul a trăit vreme de opt ani, romanul lui Stere are un bun număr de pagini — în special în **Ciubăreştii,** cel de al şaselea volum — de-a dreptul neizbutite artisticeşte, Patimile politice, vechile ranchiune, o anume, supărătoare pentru cititor, prezumţie a autorului despre propria-i persoană răbufnesc şi bunul Homer al lui Stere

adorme destul de des. G. Călinescu i-ar fi cerut numai memorialul „franc", în locul acestor caricaturi inverosimile, brutale chiar. Însă e clar că romancierul nu se poate detaşa cînd vorbeşte de duşmani şi chiar de prieteni, uneori. O face însă strălucit în alte cazuri. Aşa, spre pildă, ne apare figura lui Lenin — Artamon Danilov Minin — ori aceea a lui Iosif Pilsudski — Boleslaw Standnicki —, pe care i-a **cunoscut** (putem afirma aceasta aproape fără o documentaţie exterioară cărţii) şi-i prezintă vii, îndeajuns de complex, prin cîteva trăsături de condei ferme, chiar dacă, probabil pe alocuri, „neadevărate" materialmente.

Nu ştim prea bine dacă Stere (care nu a ajuns să termine seria lui de volume **În preajma revoluţiei)** a apucat să se „bucure" de efectul acestor pagini din romanul său asupra contemporanilor pe care îi viza. (Cum nu ştim, din pricina lipsei de documente, nimic despre „satisfacţia" posibilă a lui Cantemir în cazul în care şi-ar fi văzut „ieroglifele" descifrate de contemporani). Sigur este numai că atari „satisfacţii" ne apar mult prea neînsemnate, mărunte, trecătoare, prin comparaţie cu gloria literară cea adevărată.

Nu acelaşi lucru s-ar putea spune despre G. Călinescu. E posibil ca în cercuri mai intime creatorul **Bietului Ioanide** să fi savurat chipul cum unii dintre cititori erau puşi în posesia unor indicii care-i făcea să descopere în volubilul om de lume Gaitany pe Al. Rosetti, în „pusilanimul" profesor de limbi clasice Şufleţel pe C. Balmuş, în găunosul „ministeriabil" Pomponescu pe I. Petrovici etc. Aceasta pentru că, temperament clasic, Ioanide-Călinescu este un „maliţios" amabil, ca să spunem aşa, notează, caricînd, cu măsură, liniştit, cu detaşare : Gaitany e radios, elegant, curtenitor cu toată lumea, face cu mîna dreaptă spirale ascendente sau descendente, comentînd astfel, după caz, o ştire bună sau rea, taie cu grijă din mica-i agendă vizita efectuată şi se urcă boiereşte în trăsura sau automobilul care îl aşteaptă la scară ; în timp ce Şufleţel tace rumegînd hexametri şi maxime latine, cu bărbia sprijinită în capul bastonului de care nu se desparte niciodată. De fapt, toate personajele călinesciene nu reţin decît „părţi", fragmente din personaje reale, întregite fiind însă neapărat cu toate atributele viabilităţii, combinate şi inventate în chipul balzacian prea bine ştiut. Ficţiunea artistică se produce astfel complet, după legile-i proprii şi se poate foarte bine afirma că „ruptura" de realitatea materială se face tocmai pentru a o adînci a-i da semnificaţia necesară. Aşa cum despre Ion din romanul lui Rebreanu se poate spune că este **mai adevărat** decît Ion cel din realitate (pe care însă, în cazul lui, nu-l descoperim prin „chei"), tot aşa despre Ioanide al lui G. Călinescu se poate spune că este mai adevărat decît Călinescu cel real, mai complet, imagine, „rotunjită" spre a ilustra cît mai exact ideea.

Şi romancierii mai noi (de pildă Eugen Barbu cu **Princepele**, Marin Preda cu **Cel mai iubit dintre pămînteni**, ori Fănuş Neagu cu **Frumoşii nebuni ai marilor oraşe**, spre a ne mărgini numai la aceste trei cărţi) oferă uneori „chei" mai mult sau mai puţin sofisticate în scopul „dezvelirii" unor persoane reale, de obicei adversari, scopurile urmărite fiindu-le tot pamfletul ascuns. Nu e momentul şi nu e locul să analizăm acum şi aici pagini

I. L. Caragiale

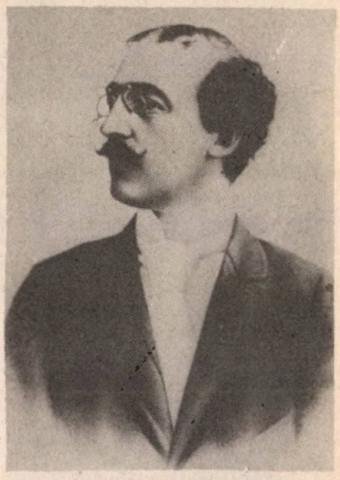

Al. Macedonski

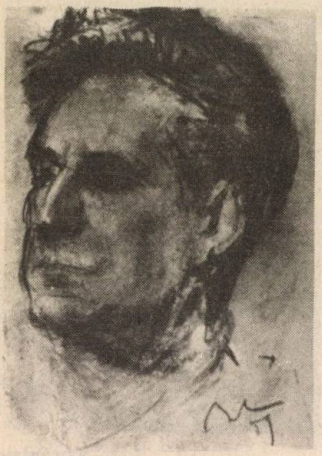

G. Călinescu

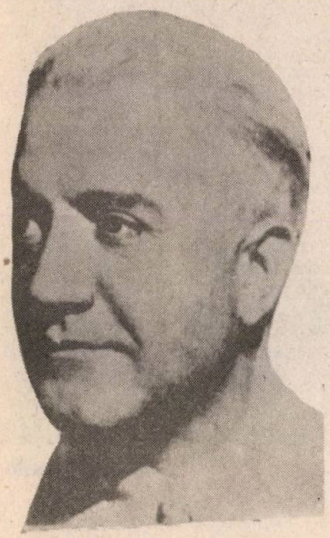

Al. Rosetti

excepționale precum cele din capitolul **Intrigi** (din **Principele**), ori cele consacrate de Marin Preda prezentării echipei de deratizatori (în **Cel mai iubit dintre pămînteni**). Ne limităm numai a observa cum caricarea adversarilor se produce cu precumpănire în direcția grotescului și hidosului cantemirian și mai puțin cu „liniștea" călinesciană și balzaciană. La mijloc intră și procedeele moderne (sau redevenite moderne) în tehnica romanului, cochetarea cu parabola, cu oniricul, cu neobarocul șcl. Cu toții însă — asemeni înaintașilor lor pomeniți mai sus și asemeni multora dintre cei nepomeniți — pun temei pe tarele „balcanismului" și „bizantinismului", de care ei înșiși, firește — chiar ca practicanți ai povestirilor cu „cheie" — nu sînt deloc streini. De la caz la caz, izbînzile depind, se înțelege, de puterea talentului, de tactul cu care conving artisticește. Idealul ar fi ca însuși cel vizat în caricatură — dacă aceasta este bine făcută — să aibă umorul de a se admira, admirînd astfel meșteșugul preopinentului său. Căci, în fond, romanul, povestirea, piesa de teatru cu „chei" trebuie să se prezinte ca orice operă de artă, egală pentru **toți** cititorii, nu numai celor **inițiați**. Altminteri decriptările rămîn numai mărunte, pasagere amuzamente, cancanuri mai mult sau mai puțin simpatice dintre confrați, ceartă distractivă pentru un public restrîns și adesea superficial. Struțocămila, Hameleonul, Vulpea și Lupul, frumoasa Helge, Camilopardalul, Brehnacea, Guziul Orb și Vidra, chiar Inorogul și Corbul se oferă astăzi cititorului avizat ca pure idei, „poetice" dacă vrem, reflectînd miraculos propria-ne conștiință, mișcarea în timp a sufletului omenesc dintotdeauna și de oriunde.

Ion Rotaru

---

*) **Frumoșii nebuni ai marilor orașe** nu este de fapt un roman cu cheie, ci mai curînd un roman cu modele recognoscibile : Ed. Valdara are trăsăturile fotbalistului Cornel Dinu, prietenul scriitorului. În **Principele** (1969) sau **Marele singuratic** (1972) intenția cheiei este evidentă la mai multe apariții. Macarie Cuful, Antonie Spandone, Neftiotache Buhuș, Gheorghe Crisogon, Agafet Cușcungachi, Iacub Gaicomi, corespund în intenția autorului unor figuri din lumea literară. **Marele singuratic** care se petrece la un Castel conține și el portrete literare cu cheie, Castelul nefiind altul decît Casa de creație de la Mogoșoaia. **Incognito** (1975) este și el plin de chei, mai ales cînd e vorba de lumea literară : Pavel Candrea este Petre Pandrea și vorbește cu fraze din **Portrete și controverse**. Galeria încifrată mai conține pe Dionisie Mocanu, Lupu Rădulescu, Călin Merdea, Savu Dragănoiu, Caius Tudoran și Mitu Palade, în posturi nu prea avantajoase. Un roman cu cheie este după mai multe aparențe și **Caloianul** (1975). Alexandru Ghețea, Ezechil St. Ștefănescu, Alio Stratomir, Izidor Vlaica și alții sînt figuri culturale din anii cincizeci. Nu este străin de această formulă nici **Revelionul** lui Paul Georgescu sau **Marile Iubiri** de Aurel Dragoș Munteanu. Numărul paginilor cu cheie și al personajelor cu cheie este mare iar decriptarea acestor pagini cu trecerea timpului nu va mai fi un secret. (N. red.).

CABARET LITERAR

Camil Ressu : „Cafeneaua Terasă"

UNION. Actualul bloc „Union" nu este așezat pe locul faimoasei grădini „Union-Suisse". Oricum, în acest perimetru se afla strada Cîmpineanu și anume extremitatea ei dinspre Teatrul Național. Intrarea în grădina „Union" se făcea direct din Strada Cîmpineanu și grădina era un spațiu gol, o curte cu doi-trei oțetari, în fundul ei aflîndu-se o clădire modestă, clubul coloniei elvețiene, dotat cu o popicărie și cu o sală de lectură. În jurul grădinii se găsea un șirag de prăvălii că mărunțișuri, adică un bazar de atmosferă orientală, mereu plină de zgomot și forfotind de gură cască. Grădina era descoperită și, bineînțeles, în caz de ploaie spectacolele se amînau, ori se mutau în sala Walhala din piața Constantin Vodă, ceea ce provoca tot felul de nemulțumiri și încurcături. Grădina „Union" și-a creat faima nostalgic durabilă pînă în zilele noastre, datorită spectacolelor date aci de trupa artistică a lui I. D. Ionescu, începînd din vara anului 1875. O inovație folosită de I. D. Ionescu și menită să atragă public era aceea că plăteau numai... bărbații (cîte un leu !), damele și demoazelele avînd „intrarea liberă". Grădina nu era mare astfel încît mai totdeauna publicul părea sufocat, deși stătea la mese. Scena, de mici dimensiuni, aducea aminte de cele ale Commedii del'Arte", iar rampa iluminată cu un șir de sfeșnice cu lumînări de spermanțet fumegînde și pilpiinde făcea destul de dificilă urmărirea spectacolului. Datorită și capetelor de afiș (aci jucau cîntăreața italiană Fannely și Aristizza Romanescu), dar mai ales cupletelor inspirate din evenimentele politico-sociale acute, scrise de Pantazi Ghica, I.D. Ionescu, A. Bucureșteanu și Ion Moșoiu (se spune că și C.A. Rosetti colabora discret la scrierea acestora). „Union" a căpătat în scurtă vreme o notorietate remarcabilă, el fiind în epocă un fel de Hyde-Park restrîns la proporțiile unui inteligent și curajos teatru politic în aer liber. „O noapte frutunoasă" i-a schimbat acestei simpatice grădini porecla în renume, istoria literară grăbindu-se firesc s-o consemneze ca atare.

Au văzut spectacolele de la „Union" Ion Slavici, I.L. Caragiale, M. Eminescu, Scipione Bădescu, ba chiar și personalități marcante, care nu-și puteau păstra incognito-ul, cum erau M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și Titu Maiorescu. Alecsandri s-ar fi distrat enorm, recunoscînd că I. D. Ionescu era incomparabil „mai sus" decît Matei Millo.

CAFENEAUA DIN PASAGIU. Se pare că prima cafenea literară din București, e drept cam insolită și cosmopolită, a fost „Cafeneaua din Pasagiu", despre care pomenește N. Filimon în „Nenorocirile unui slujnicar" : „...În acest stabiliment aranjat după moda și gustul parizian, amatorul de jocuri la noroc găsește în mic toată confortabilitatea cafenelelor după bulevardele Parisului, adică biliarde în abundență, domino, table, șah și chair banco-faro la necesitate. Aici este locul de întîlnire al slujnicarilor, sau mai bine refugiul lor pe timpul cel aspru al iernei. În acest stabiliment se află o masă pe care garsonii cafenelei o numesc în deriziune masa faliților, căci mai toți ce șed împrejurul ei nu fac nici o cheltuială...".

Prima cafenea literară din București, unde Rîmătorian își recita versurile clamoroase, scotea în lumină și cele dintîi figuri ale boemei literare.

HANUL KIRIAZI. În acest han bucureștean se afla la sfîrșitul veacului trecut „birtul lui Șerbănescu", frecventat în ultima perioadă a vieții sale de M. Eminescu. În „Eminescu intim", D. Teleor își amintește : „Eminescu, după oare-care timp, punea capul între mîini și începea să cînte doine din Ardeal, așa cum le cîntă mocanii și cînta cîte o oră întreagă. Ardelenii aflați la masă, plîngeau cu lacrimi".

CAFENEAUA BRUZZESI. În anul 1853, italianul Francasco Bruzzesi, care luptase în armata lui Garibaldi, a deschis în București, la parterul hotelului „Orient", o cafenea care, vreme de cîteva decenii, i-a purtat numele.

După Bruzzesi, în conducerea cafenelei i-a urmat un fost marinar, Andrei Tripcovici. Atît cafeneaua lui Bruzzesi, cît și cea condusă de Tripcovici a fost frecventată de Eminescu, Slavici, Caragiale, Ronetti-Roman. I.L. Caragiale pomenește de cafeneaua Tripcovici în schița „Mici economii" : „...Gîndind astfel, pe cînd el salută în dreapta și-n stînga cu cea mai senină amabilitate pe trecătorii cunoscuți, ajungem la Episcopie, tăiem drumul și intrăm la Tripcovici...". Clădirea hotelului „Orient" a fost demolată în anul 1897. Înaintea hotelului „Orient", aci fusese unul din vechile hanuri bucureștene, „Trăsnea".

La Luiza Bruzzesi făcea I.L. Caragiale aluzie în biletelul scris în limba franceză și care începea cu cuvintele „La princesse L...".

HIGH-LIFE. În uriașul spațiu care astăzi este Piața Palatului Republicii, între clădirea Bibliotecii centrale universitare și hotelul Athenée-Palace, peste drum de Kübler, se afla cafeneaua High-Life, frecventată în epocă de poeți.

„La High-Life", spunea Victor Eftimiu, trona, în faza lui finală, Alexandru Macedonsky, înconjurat de tinerii săi ciraci, printre care răposații Oreste și Ionel Pavelescu și de șeful „splendidei generații", poetul Al. Stamatiad. Faza finală, întrucît companionii maestrului, în frunte cu fermecătorul Mircea Demetriad, adepții de odinioară ai cafenelei și grădinei Boulevard, se duseseră, unii cîte unii".

KUBLER. În primul deceniu al veacului, cafeneaua bucureșteană Kübler devenise o vestită republică a literelor. Fontazio, pseudonim sub care se ascundea, pare-se V. Eftimiu, scria în „Viața literară și artistică" (nr. 27 din anul 1907) : „În felul parizianei „Procope" de altă dată e „Küblerul" începutului nostru de viață apuseană. Și continua : ...Küblerul are la anume ceasuri un aspect cu desăvîrșire interesant. În fund, la masa gospodărească, un filolog bătrîn își desfășoară teoriile sale într-un cerc de prieteni, albi ca și el, care îl ascultă cu o adevărată evlavie.

Alături, o partidă de șah între un poet al saloanelor și un pictor fantastic a strîns împrejur o galerie întreagă din care nu lipsește nici vreun tip de parazit, nici cabotinul sau cretinul de care s-ar izbi psihiatrii.

Mai încoace un poet decadent își flutură pletele în așteptarea unei poezii geniale rătăcite în ele, iar la doi pași într-un cenaclu literar se discută o chestie ce face senzație peste tot. Directorul revistei, alături de unul din cei mai mari poeți ai neamului, ia parte la discuție și barba de satir a unui poet idilic vibrează emoționată din cînd în cînd în vreme ce o alta galbenă se moaie flegmatic într-un boc de bere galbenă ca și ea. Și așa se iau rațiunile zilnice de cafea și discuție de tot felul, se pun la cale planuri mari și se joacă partide artistice de biliard...".

Ion Gorun care trimitea din București „Luceafărului" din Sibiu mici reportaje despre viața literară și artistică a Capitalei, a pomenit în 1907 și de „Kübler" : „Dacă vizitatorul ardelean prin București s-a abătut pe la cafeneaua Kübler, desigur nu a trecut cu vederea un misterios cenaclu de tineri pletoși, cari într-un colț al cafenelei stau grămădiți, vorbesc încet, clipesc tainic din ochii umflați, încremenindu-și pe buze un fel de zîmbet dureros...".

Vara, ca și iarna, cafeneaua „Kübler" era plină de poeți, artiști plastici, actori și între ei, nimerind acolo din greșeală, sau din curiozitate, străinul se asfixia ca un peștișor decorativ într-un acvarium din care s-a scos ultimul strop de apă. Într-una din cronicile sale rimate, Victor Eftimiu clama cu umoare :

**„– Hei, încotr-o purta-voi eternu-mi farniente
Mă întrebam tîrîndu-mi galoşii, gînditor,
La Kübler sînt discuţii, iar fumul e un nor
Ce pune nimb olimpic pe cranii decadente...".**

Dar unde se afla cafeneaua ? Ea se chema de fapt „Imperial", dar scriitorii o botezaseră „Kübler", după numele proprietarului, un neamţ gras şi bonom. Cafeneaua „Imperial" era la colţul străzii Imperiale cu Calea Victoriei, acolo unde azi se rdică Palatul Republicii, adică mai precis zis aripa unde este Muzeul de Artă al Republicii.

BROFFT despre care I. L. Caragiale clama că e unica rimă posibilă la cuvîntul său preferat, „Moft", se găsea vis-à-vis de Capşa, în clădirea „Luvrul de Bucureşti", acolo unde în 1911 era, la etajul 4, locuinţa lui D. Anghel şi primul sediu al Societăţii Scriitorilor Români, iar la parter cafeneaua „Boulevard", în aceeaşi clădire unde azi este hotelul Central. Clădirea era pe atunci a unui oarecare Zerlendi. «Acolo – spune I. L. Caragiale – precum odinioară muzele în Parnas – se adunau intelectualii spre a-şi împărtăşi înaltele cugetări şi inspiraţiuni, gustînd un fel de ambrozie, compusă din puţin lapte, puţin „jvarţ" şi puţin zahăr, şi numită în limba vulgară „capuţin". De aceea, profanii invidioşi, cari nu erau admişi să se apropie de intelectuali, i-au poreclit pe aceştia : „capuţinişti", de unde, apoi, orice desbatere prea mult prelungită despre lucruri ideale, despre înalte chestiuni de artă, litere, ştiinţe, s-a numit „capuţinism". Aceea a fost prima perioadă, cum am zice perioada eroică, a „capuţinismului" şi „capuţiniştilor".

Poate că tocmai din cauza mîndriei excesive a intelectualilor, cafeneaua Brofft a început să-şi piardă încetul cu încetul clienţii, cari nu consumau altceva decît „capuţin". Din pricina intelectualilor, sau din altă pricină, puţin importă, cafeneaua Brofft, mergînd din ce în ce mai slab, a trebuit pînă la urmă să se desfiinţeze. (...) „Capuţiniştii" îşi aleseseră un local mult mai frumos şi mai confortabil decît cel vechiu : îşi strămutară sediul la Fialcowsky, cafenea – cofetărie celebră, mai ales pentru peltelele ei.

TERASA OTETELEŞEANU. Puţini mai ştiu, şi într-o zi nu-şi va mai aminti nimeni de-un lucru atît de vechi şi de trecător, că pe locul unde se ridică Palatul Telefoanelor era pînă prin 1928 un resturant care se chema Terasa Oteteleşanu. Zadarnic pornise presa, literară sau nu, o înverşunată şi disperată campanie pentru salvarea vechii clădiri a Terasei Oteteleseanu, avansîndu-se chiar propunerea că ea să fie pusă sub scutul inviolabil al Comisiei Monumentelor Istorice, fiindcă Societatea Telefoanelor n-a vrut să renunţe la acel loc central şi iată că acolo se înalţă palatul de beton armat în interiorul căruia un univers de relee şi tablouri de comandă a luat pentru vecie locul cafelelor şi al halbelor cu bere de la „Terasă".

Proprietarul Terasei era un oarecare Mihai Stere, care instalase în 1913, ca să atragă clientela, o pianolă-automat. Eftimiu o evocă astfel : „De fapt «Terasa» se rezuma în prima sală, pe dreapta, cum venei de pe podul Mogoşoaiei (Calea Victoriei – n.n.), în această încăpere – cea mai puţin vastă – era cassa, două-trei mese de patru persoane şi două mese mari : una în dosul uşei, lîngă fereastra ce da spre curte, alta mai în fund la stînga, lîngă uşa ce da în sala cu pianola. Avea şi canapea de piele. La această masă au pozat pentru Camil Ressu, scriitorii Ion Minulescu, T. Arghezi şi C. Moldovanu, pictorii Satmary şi Iser, compozitorul Costaldi, în tabloul celebru, reprodus la infînt de autor...".

STAVRI. Grădină bucureşteană de vară al cărei nume venea de la proprietarul ei Stavri Paraschivescu. Grădina, „en vogue" în veacul trecut, frecventată şi de Eminescu, era situată pe strada Academiei.

Spectacolele date aci au iscat destul de numeroase dificultăţi autorităţilor şi comitetului teatral, datorită acuzelor de obscenitate ce li se aduceau, astfel încît Ion Ghica, directorul Teatrului Naţional, trebuia să citească dinainte cupletele spre a le aproba şi, de asemenea, trebuia să asiste la repetiţiile unor spectacole spre a supraveghea păstrarea unei note decente.

Mai tîrziu, grădina şi sala şi-au schimbat numele, devenind „Liedertafel". Pe locul lor s-a ridicat aripa nouă a Institutului de Arhitectură.

Aci se perindaseră I. D. Ionescu, Maria Petrescu, Maria Ciucurescu, N. Hagiescu, Ştefan Iulian.

SECOLUL. Paradoxal, acesta nu este titlul unei reviste, ci numele neoficial, dar familiar, dat de poeţii de frondă care o cercetau, lăptăriei de pe străduţa Bărăţiei 37, proprietatea lui Stephan Roll (Gheorghe Dinu). Aci, în deceniul al treilea al secolului nostru, se întîlneau şi „se adunau în jurul mesuţelor cu marmora stricată", Scarlat Callimachi, Ilarie Voronca, Camil Baltazar, Mihail Cosma (care avea să devină la Paris, Claude Sernet), apoi Saşa Pană, Ion Călugăru, S. Perahim, Marcel Iancu. Meşterul lăptar, neîntrecut în prepararea iaurtului, Stephan Roll, era el însuşi poet ultramodernist şi debutase încă din 1924 în „Contimporanul" lui I. Vinea. Lăptăria se numea de fapt „La Enache Dinu" (tatăl lui Gheorghe Dinu) şi avea pe o vitrină pictată o vacă, al cărei uger a fost corectat în sensul unei imagini de mare şi insolită senzualitate de penelul lui Victor Brauner. Denumirea „Secolul" vine de la expresia comună a grupului de poeţi avangardişti care, frecventînd-o, spuneau că „îşi fac

veacul" acolo. De aci denumirea „Secolul" a primei cafenele literare avangardiste din Bucureşti.

ORFEU. Grădină pentru spectacole de vară, situată în Bucureşti pe str. Ştirbei Vodă, frecventată în epocă de Eminescu şi de alţi numeroşi scriitori. În iunie 1880 aci se reprezenta comedia „Trei pălării", tradusă din franceză de un oarecare Malla. Interesant de observat că pe dosul unui afiş de mînă al acestui spectacol, Eminescu a scris poezia „Din cerurile albastre".

La începuturile mişcării muncitoreşti din ţara noastră, din iniţiativa cercurilor şi cluburilor socialiste, aveau loc numeroase manifestări publice în sala Orfeu. Se puneau în scenă piese într-un act de C. Z. Buzdugan, Const. Mille şi Ilie Ighel şi se recitau versuri de M. Eminescu („Împărat şi proletar", „Scrisorile", în special „Scrisoarea a III-a" bucurîndu-se de un succes constant).

HUGUES. Restaurant bucureştean în secolul XIX, frecventat deseori de scriitori, era situat pe Podul Mogoşoaiei, vis-à-vis de fosta clădire a Teatrului Naţional, în vecinătatea clădirii „Grand Hotel Brofft".

În romanul lui Pantazi Ghica „Don Juanii din Bucureşti", Manoil face orgii dionistice la Hugues, iar autorul nu ezită a vorbi în roman chiar şi de proprietarii restaurantului, soţii Hugues.

N. Petraşcu spune că ultima oară l-a văzut pe Eminescu la Hugues : „Într-o seară, pe la începutul anului 1889, l-am revăzut într-o stare mai acută a boalei. Eram în restaurantul Hugues. Intră surizînd, se aşeză la masă, spuse c-a terminat un articol politic, pe care-l arăta în servieta de subsuoară, ceru o cafea cu rum, şi fără nici o legătură aparentă de idei, începu să istorisească un prim sentiment al lui pentru o cîntăreaţă vieneză «cu părul galben ca de aur şi cu glasul ca clopotul», zicea dînsul. Îşi aminti de o arie germană ce ea cînta pe atunci pe scenă, şi porni să cînte din ce în ce mai tare. Se opri, eşi afară unde-i veni rău, apoi plecă uitîndu-şi servieta. Se întoarse trist şi posomorît, luă servieta şi zise : «Uitasem tîrtaşii». Îmi strînse mîna din nou, privi ceaşca de cafea din care băuse, clătină din cap şi porni...".

Localul era mare şi bogat, de vreme ce putea să fie solicitat a organiza banchetul dat în onoarea lui C.A. Rosetti şi a celor 25 de ani de la apariţia ziarului „Românul". Banchetul s-a dat în foaierul Teatrului Naţional, iar la masa preparată de Hugues au servit o sută de chelneri şi au luat parte 300 de invitaţi.

Petru Vintilă

TREI ROMANE PENTRU O SINGURĂ IUBIRE

Lydia — Dania — Leda

În „Testamentul literar" al lui Anton Holban există mărturisirea limitelor ficțiunii, a imposibilității scriitorului de a se detașa, dincolo de un anumit grad, de experiența directă. Holban observa că „sub fiecare eveniment literar se ascunde cîte o întîmplare adevărată, iar scriitorul n-a făcut decît să combine întîmplările și să aleagă cuvintele". Ca la foarte mulți prozatori români literatura conține biografia în asemenea măsură, încît aceasta din urmă nu poate fi ignorată în numele nici unui principiu estetic.

Interferența existenței cu literatura se produce în chip spectaculos într-un „caz literar care realizează surprinzătoare simetrii și similitudini, în care sînt alăturați și opuși doi scriitori, pe care un al treilea îi observă făcînd din ei personaje de roman. În acest fel destinul în același timp uman și literar îi leagă pe Anton Holban, pe Octav Șuluțiu și pe Zaharia Stancu de numele Lydiei Manolovici, uitată acum, dar binecunoscută înainte de război atît în lumea mondenă, cît și în cea literară.

Această tînără, aproape copil atunci cînd numele ei începe să fie prezent în *Jurnalul* lui Șuluțiu, avea 15 ani în 1931, dar deja o feminitate tulburătoare, amestec de ingenuitate și provocare, de abilitate și labilitate, de neastîmpăr și indolență.

Lydia Manolovici va pune stăpînire, aproape simultan, pe sentimentele lui Șuluțiu și ale lui Holban, fermecîndu-i și aducîndu-i la exasperare în aceeași măsură, împărțindu-le și refuzîndu-le aceleași favoruri, contrariindu-i și dîndu-le speranțe, reflectate aproape identic în romanul lui Holban *Jocurile Daniei* și în *Jurnalul* lui Șuluțiu.

Din 1933 numele ei domină jurnalul acestuia din urmă, mereu derutat de personalitatea Lydiei, în care bănuiește candoare, dar și o mare disponibilitate erotică, puritate dar și instinctivă **viclenie.**

În 1935 Lydia **stăpînește** deplin. Pasiunea pentru ea este „cotropitoare". Tot de acum ea îl fascinează pe Holban.

De acum înainte între cei doi scriitori se instalează o rivalitate care nu va lua sfîrșit după moartea lui Holban. Înainte de apropierea Lydiei-Dania de Anton Holban, Șuluțiu nota în jurnal : „Am stat alături de Anton Holban. Ce minunat prieten ! Ce suflet sensibil și înțelegător, mai ales ! Ce omenie rară se zbate în el și ți se oferă cu căldură !"

Însemnarea se referă la un concert cu Simfonia I de Beethoven, la care, cu un rînd în urma celor doi scriitori este așezată Lydia-Dania. Mai tîrziu Anton Holban va constata instabilitatea și superficialitatea Daniei sale, la care interesul pentru muzică și literatură vine din snobism și mondenitate. Șuluțiu însă se emoționează pentru presupusele ei emoții : „De cîte ori mi-a bătut inima pentru ea în seara aceasta știind că vibrează și-n sufletul ei melodiile pe care le auzeam și eu".

Zaharia Stancu

De altfel Octav Șuluțiu, sensibilitate exacerbată, uneori pînă la a copleși luciditatea, face din *Jurnalul* său un veritabil roman. Un roman al formației, pe de o parte, și o poveste de dragoste cu o progresivă amplificare a sentimentului, cu gelozii torturante, cu așteptări, dezamăgiri, cu reverii și neîmpliniri.

În mod paradoxal, romanul lui Holban, datorită incapacității scriitorului de a se îndepărta de evenimentul trăit, este un autentic jurnal, conceput de altfel ca atare și din care nu lipsește decît data exactă.

Este uimitor în ce măsură experiența celor doi scriitori se suprapune, pînă unde se realizează simetriile, pînă unde situațiile se reflectă similar.

Lydia-Dania exercită asupra amîndurora aceeași fascinație, deși atît Șuluțiu, cît și

Holban îi intuiesc artificialitatea şi se îndoiesc de inteligenţa ei, fără ca totuşi să se poată sustrage farmecului acestei fiinţe capricioase, imprevizibile şi răsfăţate.

Deopotrivă Şuluţiu şi Holban încearcă un complex social în raport cu condiţia Lydiei Manolovici, cu risipa ei, cu luxul care îi incită şi-i întristează. Holban, mai rafinat, îi înregistrează detaliile vestimentare, lucru care, mai rar, i se întîmplă şi rivalului său. Aceleaşi complexe sînt provocate de sportivitatea Lydiei, de plecările ei în Tirol, la sky. La care se adaugă faptul că niciodată nu le scrie. Amîndoi o însoţesc cu gîndul şi suferă imaginînd-o în cercuri la care nu au acces.

Similitudinea merge pînă acolo încît Şuluţiu şi Holban sînt preocupaţi de camera Lydiei şi profund emoţionaţi de obiectele ei familiare. În mod aproape identic se desfăşoară vizita Lydiei la Şuluţiu şi Holban.

După o aşteptare febrilă şi prelungită de nepunctualitatea obişnuită a Lydiei, miraculoasa vizită decurge cu asemănări frapante, cu reacţii asemănătoare : Şuluţiu : „Dar a venit ! S-a luminat totul. Mi-a luminat cărţile, s-a bucurat cu mine de vederea ediţiilor rare... I-am citit poezii. A fost o rară sărbătoare pentru mine. M-a despăgubit de toate suferinţele cauzate tot de ea, această vizită". Holban : „Dania a fost la mine ! Pare de neînchipuit, dar a fost. (...). Uite telefonul de la care îţi vorbesc. Şi aici camera. Plăcile. Vezi ce multe plăci ? Radio. Cărţile (...). Dania se aşază pe divanul meu, orice gest o emoţionează. Are nevoie de atîta timp ca să vadă totul ! Căci pentru fiecare amănunt e nevoie de gînduri multe. Şi cărţile multe pretutindeni, în bibliotecă, pe masă, pe scaune, pe jos. Aşa îşi închipuia".

Aproape identice sînt plimbarea în cimitir, la Cernica cu Holban, la Bellu cu Şuluţiu plimbarea cu Felicia-Mady şi Vivian-Raul la Şosea. Lydia Manolovici îşi repetă gesturile şi trimite scriitorilor flori : liliac alb lui Holban, bujori şi cale lui Şuluţiu, producîndu-le emoţie şi euforie, întreţinîndu-le iluzia posibilei ei iubiri.

În *Jocurile Daniei*, ca şi în *Jurnal* există pasaje în care prozatorii încearcă s-o înţeleagă pe eroina lor, să-şi explice felul ei de a fi, să-i prindă personalitatea. Un subiect de interogaţie este inocenţa ei, pentru că Lydia are o aparenţă de puritate dincolo de care manifestă o frenezie erotică stăpînită de raţiune. Ceea ce se observa mai uşor este lipsa ei(aparentă) de voinţă : Şuluţiu : „De fapt toate acestea pornesc din lipsa ei totală de voinţă. E incapabilă de o hotărîre" ; Holban :

Octav Şuluţiu

„Dania e incapabilă să facă cea mai mică împotrivire". Uşuratică şi frivolă, Lydia se sustrage, se fereşte să se angajeze şi mai ales să se compromită, deşi judecînd după un pasaj din *Jurnalul* lui Şuluţiu şi după imaginea creionată de Zaharia Stancu în romanul *Oameni cu joben*, lucrul nu era uşor de evitat.

Încercarea celor doi scriitori de a defini personalitatea Lydiei—Dania este sursa unor observaţii de mare subtilitate, toate convertite în literatură analitică de reală calitate. Dubla reflectare a personajului real confera cazului Şuluţiu-Holban spectaculozitate, fie şi prin simpla alăturare comparativă a textelor, lăsînd la o parte conflictul dintre scriitori. Chiar şi la nivelul asocierilor artistice intervine o surprinzătoare asemănare. Secţiunea din *Jurnalul* lui Şuluţiu consacrată Lydiei, acoperind perioada ianuarie 1933 — iunie 1936 poartă titlul *Rapsodia de mătase*. Într-un pasaj din *Jocurile Daniei*, Holban reflectează asupra titlului adecvat pentru cartea sa : „Şi dacă mai tîrziu va citi Dania aceste rînduri, nu se va recunoaşte. Îşi va aduce aminte de întîmplări, dar va socoti că nu interpretez exact (...). Va protesta de la titlu, căci ar prefera : *Simfonie*, famece, pietre preţioase, *mătase*. Adică ceva scump şi artificial. Are destui cu-

noscuți care ar să fie împotriva mea, și care să socoată că o obligă luîndu-i apărarea".

Aluzia din urmă pare să-l vizeze pe Șuluțiu, în faza cea mai acută a conflictului. Selecția metaforelor definitoare poate fi datorată sugestiei Danielei însăși, la Șuluțiu ca și la Holban, dar poate fi și rezultatul unei consecințe care dovedește în ce măsură reflectarea este simetrică. Asemănările sînt numeroase și ele se relevă în modalitatea coloanelor paralele.

Cazul literar este cu atît mai incitant cu cît el se reflectă la rîndul său în romanul lui Zaharia Stancu, *„Oameni cu joben"*. În cartea lui Zaharia Stancu este prezentă întreaga familie Manolovici, primul plan fiind ocupat de Renée-Fani. Lydia este Leda, observată dintr-o perspectivă cu totul diferită. Leda este frumoasă, dar nicăieri în romanul lui Stancu ea nu are farmecul pe care i-l atribuie Holban sau Șuluțiu. Problema ingenuității ei este la Stancu rezolvată dur : Leda are predispoziția pentru viciu, comună familiei, și foarte marcată la mama ei Fani și la sora ei, Judith.

La rîndul ei Felicia-Mady-Judith este o mică perversă, aflată în foarte proaste relații cu sora ei. De altfel Șuluțiu observase că sentimentele dintre surori nu erau atît de idilice cum și le imagina Holban. Oricum însă și el și Holban i se confesau Feliciei care îi consola asigurîndu-și afecțiunea și stima celor doi rivali. Imaginea este răsturnată de Zaharia Stancu, care scrie un roman de familie, critic, așa cum o făcuse Hortensia Papadat-Bengescu, dar fără detașarea și finețea autoarei ciclului Hallipilor, ci în încrîncenarea vindicativă a unui temperament violent. Este perioada trecerii sale de la lirism la proză (*Oameni cu joben* — 1941 este al doilea roman al autorului, după *Taifun*, 1937), o epocă în care scriitorul încearcă o urbanizare a spiritului, care nu-i reușește încă, înainte de a-și găsi tematica și registrul adecvat. Se observă aici influența subliteraturii erotice care se scria în epocă și, prea puțin transpusă literar, viața redacțiilor în care se comenta cazul Holban-Șuluțiu.

În romanul lui Stancu, Anton Holban este Traian Balea, iar lui Șuluțiu i se atribuie inițialele lui Holban, el numindu-se aici Anton Hîlmu. Conflictul este rezumat fără bunăvoință : „Hîlmu înțelese că Balea i-a furat inima Ledei, inimă pe care el socotise că o cucerise mai înainte și asupra căreia credea că are drepturile primului ocupant. Avusese o lungă și violentă explicație cu Balea și se despărțiseră dușmani. Se înjurau unul pe altul prin redacții și Hîlmu mersese și mai departe : publicase într-o foaie săptămînală un

Anton Holban

mic studiu : *Licheaua sentimentală*, Balea se recunoscuse, dar tăcuse, el nu contesta că n-are nervul polemic al lui Hîlmu, dar credea că nu e de demnitatea lui să răspundă".

Articolul *Licheaua sentimentală* era proiectat la 24 iulie 1935 și a apărut mai tîrziu.

Mai tîrziu, în ianuarie 1940, Șuluțiu va regreta episodul. Obiectul conflictului fiind îndepărtat prin căsătoria Lydiei Manolovici și prin dispariția lui Holban, imaginile tulburate de resentimente se reașază : „Aș vrea să plîng și eu, dar nu pot. Anton mi-a fost prieten și i-am fost prieten ; de ce l-am lovit ? De ce n-am putut veni la capătul patului de moarte să mă-mpac cu el și să recunoaștem amîndoi ce tîrziu ! — că sînt femei pentru care nu merită să te certi și să sacrifici nimic, mai ales o prietenie". Urmează un elogiu tardiv al spiritului, sensibilității și caracterului lui Holban, al sincerității sale. Este un epilog care încheie romanesc o istorie stranie, un joc al vieții reflectat simultan prin care se inversează rolul povestitorului cu al personajului într-un ciudat amestec de ficțiune, de realitate, de iluzie și de adevăr.

Sultana Craia

DEPARTE

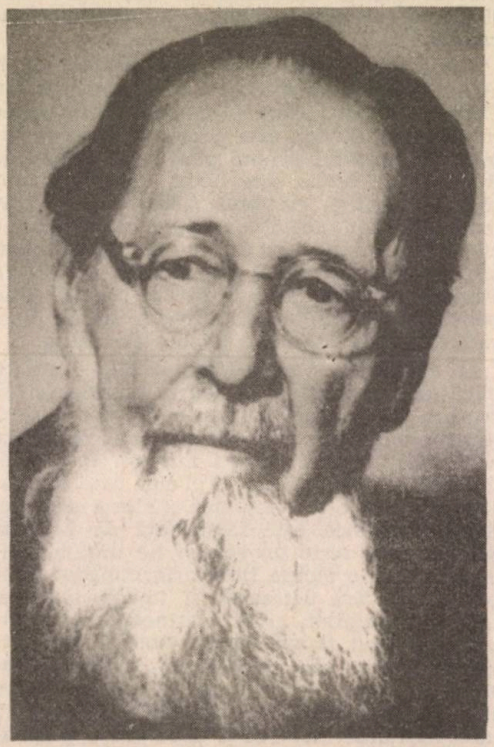

ION AGÂRBICEANU
12 septembrie 1882 – 28 mai 1963

Cred că prilejul centenarului nașterii lui Ion Agârbiceanu din anul 1982 va determina istoria și critica literară să acorde acestui mare și fecund scriitor al literelor românești statutul care i se cuvine pe merit. El a publicat, și înainte și după întregirea neamului, în mai toate revistele românești, dar cu cîteva excepții nu a fost luat în seamă decît de cititorii și mai ales de către criticii ardeleni. În istoria literaturii românești de după 1900 dacă nu a fost cu totul omis, a avut, totuși, un statut de tolerat. El n-a descins, precum Slavici, Coșbuc, Goga în vechiul regat și să-și impună de la Iași sau București opera, astfel că despre dînsul a rămas oarecum imaginea unui scriitor provincial, cu oarecari merite, dar prea „tezist", „eticist". În viață, ca și în cîmpul literelor este suficient ca să arunce cineva un epitet pentru ca apoi, fără cercetare și lectură proaspătă, să se gloseze pe marginea aceluiași epitet pînă la sațietate. O anchetă ad-hoc pe care am făcut-o cîndva printre criticii mai tineri, mi-a dovedit că nu știu decît „Fefeleaga" și ceva despre „Arhanghelii". Cu toate că atît de fecund și deci solicitat de mai toate revistele vremii, el a rămas, toată viața, un retras, nu și-a „construit" o imagine a profesiunii sale, n-a vînturat-o în lume, nu s-a îngrijit cu alte cuvinte de posteritatea operei sale. Dar tocmai în asta trebuie să vedem un semn (nu semiotic !). Cu toate că încă din anul 1906 Iorga vorbea de cele „două mari puteri literare ale românilor de peste munți : Goga și Agârbiceanu", premoniția lui nu a fost urmărită în ceea ce îl privea pe al doilea și, ca atare, valorificată cum se cuvenea. Scriitorul, de o modestie pe care i-o impunea însești profesiunea lui (aceea de prelat !), nu a făcut ,se pare, aproape nimic pentru a-și impune opera. Dimpotrivă, el se „subordona" (și l-a stimat toată viața) cu predilecție lui Sadoveanu care nu era decît cu doi ani mai mare decît el. Frumoasă pildă de raporturi între confrați ! „Mărturisirea" pe care o face la solicitarea chestionarului inițiat de D. Caracostea (1932, deci după o operă cu care nu știu care literat de astăzi fie mai tînăr sau mai vîrstnic, dar zglobiu, se poate lăuda) este de o calmă îndărătnicie, întrucîtva însă și amară : „Am trăit mereu departe de cercurile care animează viața literară, așa fiindu-mi condițiile de viață. Multe dintre criticile ce s-au scris despre volumele mele de literatură mi-au rămas necunoscute datorită izolării în care am trăit". Multe ? Poate, dar mai ales ocazionale.

Astfel, Agârbiceanu a rămas pînă în zilele noastre un scriitor de rang doi, cu toate că în anii din urmă s-au scris despre el trei interesante cărți (de către Mircea Zaciu, D. Vatamaniuc și Cornel Regman). „Arhanghelii", un roman în toată puterea cuvîntului, publicat în 1913 (!) constituie după spusa justă a unui tînăr critic (Mircea Vaida, tot ardelean...) „puntea temeinică între Slavici și Li-

DE LUMEA LITERARĂ

viu Rebreanu". Un alt roman al lui Agârbiceanu, publicat postum (1969) dar scris, mi se pare în timpul celui de-al doilea război, este vorba de **„Strigoiul"**, n-a fost comentat decît în revistele din Ardeal, însă el este de o anvergură şi surpare sufletească ce ne aminteşte, fără false asociaţii, de cărţile lui Dostoievski. E iarăşi drept că scriitorul a traversat vreo şaizeci şi ceva de ani de practică literară fără a fi atent la multe sumeţiri ale modelor artistice şi poate nu întîmplător a fost dat de-o margine. Într-o vreme de mari şi aproape diurne mutaţii de programe estetice, el se revendica din marii scriitori de secol nouăsprezece : „Citirea lui Balzac, Flaubert, Zola, Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Gorki a fost pentru mine ca o lovitură de măciucă, după care am rămas un răstimp zăpăcit, dezorientat, înfrînt".

Dar s-a retrezit din această criză de conştiinţă sufletească şi artistică şi a continuat să scrie în maniera lui, într-un anume fel bolovănoasă, „ardelenească", sfidînd măcar parţial o aspiraţie estetizantă în favorul uneia de o supremă eticitate. Să-l condamnăm tocmai astăzi, pentru această poziţie ? Dimpotrivă, realizările sale artistice precum şi credinţele sale ni se par mai actuale ca oricînd : „Eu cred că e omul cel mai preţios şi pentru ei, şi pentru societate. Şi îndată ce el este o realitate, nu are dreptul să intre în realizările artei ?

Eu cred că ai şi datoria, frumuseţea spirituală fiind cea mai înaltă, cea mai specific omenească. Dar, prin absurd, să presupunem că lumea e plină numai de oameni care luptă pentru pîine, bani, femei, poziţie socială, şi că un singur ins, artistul respectiv, ar avea viaţa împletită din luptele spiritului cu ţinta desăvîrşirii, îndată ce această unică credinţă e reală, nu poate artistul să se exteriorizeze în artă pe sine însuşi ?"

O asemenea întrebare dramatică ne-o pune Agârbiceanu şi în măsura în care sîntem conştiinţe scriitoriceşti şi fii ai unei patrii spirituale ne pătrundem de sensul ei implicat, ne simţim alături de credoul lui şi îl simţim, după o expresie a lui G. Călinescu, contemporan cu noi. Şi pentru că am pomenit pe Călinescu, care nu i-a acordat „preotului ardelean" nici prea mult spaţiu şi nici prea multă onoare în **Istoria** lui să-i citäm o frază care, prin intuiţia ei, lasă totuşi loc la o mai dreaptă reconsiderare a scriitorului : „La fecundul preot ardelean Ioan Agârbiceanu discutarea problemelor morale formează ţinta nuvelei şi a romanului. Autorul dovedeşte tact în felul cum absoarbe teza etică în fapte, evitînd predica şi făcînd doar simpatică virtutea".

Ce altceva întîmpinăm în lumea de astăzi, cu prăpastiile ei ştiinţifice şi cu massmedia ei trufaşă, decît ţinta problemelor morale ? Iar citindu-l, în acest ceas, pe Agârbiceanu, cum şi pe Sadoveanu, Rebreanu şi alţii (şi nu înşir decît artişti români), ne simţim parcă mai despresuraţi de întortochierile în care am ajuns şi de spaimele cu care ne ameninţă ştiinţa veacului pe sfîrşite că ar pluti nişte nouri negri deasupra noastră.

Opera lui Agârbiceanu (într-o ediţie începută, părăsită şi aproape anonimă) a trecut de vreo douăsprezece volume masive şi încă va mai înmănunchia multe tomuri. Căci a scris mult... S-a jertfit condeiului său, el fiindu-i cel dintîi **demon**, ca să folosim expresia unui monografist al său. A făcut, aproape şaptezeci de ani, publicistică — numai înşirate numele ziarelor şi revistelor la care a colaborat ne trebuie un paragraf special — a fost, în sat. şi în cetate, un mare îndrumător spiritual, a militat pentru limpezirea şi creşterea neamului său totdeauna văzîndu-l în contextul umanităţii, a fost, dacă nu supără pe cineva expresia, un „preafericit" care s-a ostenit să vadă, poate chiar să pipăie, triumful binelui asupra răului. Între **„Legea trupului"** („povestea unei vieţi") şi **„Legea minţii"** („povestea altei vieţi") el, copilul pădurarului din Cenade, nu departe de Blaj (!), a optat definitiv faţă de lumina celei din urmă. Fie şi numai pentru aceasta trebuie să-l preţuim şi să-l săltăm la rangul care-i este destinat şi care, pe noi cei de astăzi, nu ne poate decît implica într-o mai dreaptă valorificare a acestei grandioase opere şi într-o mai intransigentă responsabilitate a propriilor noastre gesturi scriitoriceşti.

Gheorghe Suciu

inedit

VASILE VOICULESCU

Moldova veche, cerească

Ades visez Moldova, cea din demult, cerească,
Încinsă-n constelații de albe schituri sfinte,
Și glorie străveche începe să lucească
Cu tainicii ei ctitori de-adînci așezăminte.

Către Rarău atuncea își face jindul cale,
Te văd slujind la Rugul aprins, ca-ntr-o minune,
În aspra poezie a sihăstriei tale
Iluminată-n aur înalt de rugăciune.

1955 BUC.

Ciorna scrisorii pe care o publicăm prin bunăvoința unui membru al familiei Voiculescu este după toate probabilitățile scrisă pentru întreprinzătorul Antologiei poeților de azi, *Ion Pillat, și se situează în perioada întocmirii acestei antologii. Calitatea acestei confesiuni scriitoricești ne-a îndemnat s-o aducem la cunoștința cititorului.*

Intrebarea neașteptată cu care m-ai întîmpinat zilele trecute dacă am scris cîndva despre poezia mea, m-a surprins, ca pe un școlar nepregătit. Iar cererea să-ți pregătesc, negreșit cîteva pagini pe care să le inserezi în antologie ai văzut bine m-a tulburat... Nu m-am gîndit niciodată la asta. Poate că n-am avut cine să mă stîrnească, sau din cine știe ce defect de alcătuire. Dar insistența d-tale mi-a deșteptat păreri de rău. Dacă aș fi meditat însă măcar de cîteva ori în cursul carierei aș fi avut prilejul să mă contrazic de fiecare dată și deci să mă completez. Așa că tot ce aș fi cutezat să spun despre poezia mea în timp de mai bine de patruzeci de ani va rămîne pierdut, sau poate cîștigat. Azi cînd mă încercuesc atîtea îndoieli unde aș mai putea găsi îndrăsneala magnificelor formule proferate atunci odinioară cu cea mai senină siguranță. Sînt asaltat de îndoieli și d-ta știi bine că îndoiala duce silit la schimbare, căutarea de noi forme, necontenit alte forme. Asta ar putea fi una din cheile ce s-ar potrivi – la descuierea neînțelesei desfășurări, a poeziei mele –, de la bolovănoasele începuturi pînă la moile și afectatele subțirimi de la sfîrșit cu pretenții de rafinărie.

Dar dacă bagi bine de seamă așa se petrece și cu viața : necontenit se tocește și se mlădiază; și la mine, gîndindu-mă acum după îndemnul d-ta viața și poezie, din nefericire au curs strîns împletite. Și asta ar fi o altă cheie pe care ți-o pun în mînă.

Unii cred și pare-mi-se și d-ta că asta ar fi fost o abatere de la o (dreaptă originar) și o decădere a poeziei mele. Celui ce privește orizontul i se pare că acolo departe cerul sleit a coborît la pămînt. Poetul însă ori în ce punct al vieții s-ar afla are totdeauna de-asupra lui cerul poeziei sale boltit la zenit ori cît de jos s-ar părea celui ce-l privesc cum se duce tot mai în fund. Știu că asta nu e deajuns și că nu-l ține boltit sus mulțumirea de sine, nici acest cer încrederea poetului, ci numai calitatea (indescifrabil) a poeziei în sine. Simte cîteodată că poezia dacă nu ți-e streină, e totuși de dincolo de tine, dintr-un alt... Am crezut-o la început sacerdoțiu în slujba adevărului, că e zugrăvire a misterurilor. Apoi imagine și m-am îmbătat de metafore. (indescifrabil) mi-am luat seama și am socotit-o ca pe razele X penetrante prin care transparem cornea lumii și vedem dincolo. În urmă am temut-o ca pe o rună magică cu care deschidem enigma creației și pipăim lucrul în sine. – Aș înclina acum să cred că mi-a fost însuș viața cu toate meandrele și înfățișările ei oricît de zilnice și de neînsemnate și cînd vom ști ce e viața, avem să descoperim și tainele poeziei. Pînă atunci nu facem decît anatomie și disecție.

Pînă atunci, ori cît am medita-o și am adînci-o nu ți se pare și d-tale că nu facem decît anatomie și disecție ? Sau poate mă înșel.

Nu erau mode ale vremii prin care treceam și eu ci modificări organice ale spiritului, în simpla mea desfășurare firească cu șubredele-i certitudini glorioasele-i incoherențe, vastele confuziuni...

●

V. Voiculescu manuscris scris cu creionul (ciornă) nesemnat, nedatat.

Pentru conformitate : R. Voiculescu

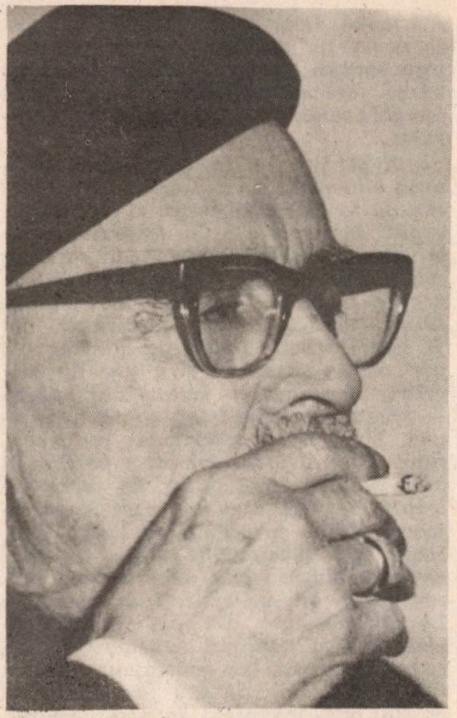

O NOAPTE DE MAI

Ningea cu petale în noaptea aceea...

Se ridicase deasupra oraşului o lună imensă, incredibilă ca într-un îndelung premeditat decor. Misterios în pieptul micii coline, se decupau turnurile Mănăstirii Văcăreşti.

...Lăsasem departe voioşia, bine hrănită cu licori, de la Lido. Mai exact spus, evadasem dintre acei oameni, pasionaţi de paradoxuri, trecînd cu uşurinţă cuvîntul înaintea ideii, anulînd, între două sorbituri de whisky, oameni şi cărţi. Nu, nu era locul meu acolo! Judecăţile asupra oamenilor m-au terorizat întotdeauna poate tocmai pentru că n-am putut niciciînd să mă grăbesc a le formula. Omul l-am asemănat întotdeauna ca un univers labirintic, gîndindu-l îndatorat nu numai certitudinii, ci şi imprevizibilului. Şi cînd faptele limpezi, m-au obligat să mă decid la o calificare a cuiva am făcut-o cu părerea de rău a celui deprins să creadă că mai importante sînt zilele ce vor urma din viaţa unui om decît cele ce s-au petrecut, bune sau rele.

Poate totuşi nu aş fi plecat şi m-aş fi lăsat asediat de muzica, surprinzător de liniştită, dacă... Dacă n-ar fi apărut, într-un comun costum popular, tînăra cîntăreaţă cu faţa prelungă urmată de mîinile scăpate din frîu ale unora, cîntărită negustoreşte de alţii. Poate că nici nu era aşa. Poate datorită stării mele de spirit eram gata să suspectez pe toată lumea de primitive porniri erotice. Ce importanţă mai are! Cert este că la apariţia tinerei cîntăreţe, unul dintre comeseni a exclamat, privindu-mă:

— Parcă-i din Grigorescu!

L-am privit cu uimire, cu bucurie pe cel care aruncase replica, mi s-a părut admirativă, şi pe care îl socotisem, pe nedrept, un citadin desensibilizat. Mă grăbisem, gîndeam, să cred într-o preatimpurie blazare a cunoscuţilor mei. Şi, iată, că unul dintre ei, adresîndu-mi-se, făcea o asemenea constatare, contrazicîndu-mă.

— Asociaţia îmi pare mai mult decît firească!, l-am aprobat, încercînd să aduc discuţia pe făgaşul, oricum de preferat eternei ciopîrţiri de glorii...

— Da, — a adăugat acelaşi, strîngînd

ușor pleoapele, subțiindu-și privirile cu arta omului de lume și de nuanță — da, dar îi lipsește... carul cu boi!

Un hohot general s-a înălțat în preajmă-mi.

Apoi, cîntăreața, la care nu puteai să nu observi ovalul blînd al feței, și-a început repertoriul. Același, în fiecare seară. Cînta ușor artificial. Părea la un spectacol susținut într-o sală de vată. Pînă cînd, dintr-o dată, vocea s-a coborît parcă în adîncurile ființei și a scos de acolo sunete grave. O imita vizibil pe Maria Tănase, care a fost, fără îndoială, unul din geniile cîntecului nostru popular. Deși modelul era ușor detectabil, deși tragismul celei care a fost Marea Împărăteasă a cîntecului românesc era ușor trădat prin imposibilitatea, explicabilă, de a ajunge la tulburătoarele imprecații ale cunoscutului blestem („Cine iubește și lasă / Dumnezeu să-i dea pedeapsă"), senzația de autentic nu era absentă. Semn că a-ți căuta sufletul pe cărările unui înaintaș de seamă nu echivalează cu o autocondamnare artistică. Evident, sînt imprejurări cînd a urma un maestru nu te așază într-o situație de epigonism subaltern.

Am evocat-o, natural, în discuția ce a urmat pe cea care parcă surîdea trist dintre cuvintele tinerei cîntărețe. Vocea inegalabilă, unică a marii artiste s-ar fi putut întîlni, într-un chip ideal, cu nuanțele fără limită ale cuvîntului arghezian, am spus la un moment dat. De aici s-a declanșat în fond tot ce a urmat. Cineva a avut cutezanța crimei de neiertat a punerii · sub semnul întrebării a creației argheziene, cu o revoltătoare nonșalanță. După ce a azvîrlit primitivele-i vorbe, s-a înclinat, concentrat, asupra paharului înalt, dialogînd prin paiul de orez cu băutura în care se îmbăiau două cuburi de gheață.

L-am privit îndelung, îngrijorat, întristat, tulburat. În fața celui mai nevinovat atentat la idolii mei literari, încerc întotdeauna, o violentă senzație de durere fizică. L-am privit îndelung îngrijorat, compătimindu-l și, pretextînd un motiv oarecare, am plecat. Lăsîndu-i plăcerea de a mă forfeca în lipsă, mult și bine. M-am îndreptat spre Atheneul Român care trona, suveran al cetății, într-o atitudine de un luminos echilibru de icoană. Dintre frunzele nematurizate ale arborilor, domina parcă eternitatea statuia lui Eminescu. Doar la cîțiva pași de acest sacru spațiu al ideii cineva născuse, prin cuvinte, crima, cutezînd să arunce vorbe fără noimă către numele contemporanului, în viitorime, al Luceafărului.

Am pornit, mai întîi, ca într-o călătorie eliberatoare, cu mașina spre lacurile de la marginea orașului, spre Băneasa. Simțeam cum se transmitea volanului crisparea lăuntrică de care nu mă puteam desprinde. Plămînii de noapte și de zi ai metropolei respirau tihnit, tainic. Cît de captivante pot fi împrejurimile orașelor noaptea! Li poți auzi — dacă duci cu tine din copilărie destăinuirile intime ale naturii — freamătul îndepărtat, șoptit al cîmpiei. Undeva, în stînga, din grîu, speriată de noapte s-a înălțat o pasăre. Și grîul vălurea lin, șoptitor. La marginea cerului, o stea aluneca încet, ca-ntr-o joacă, fără a fi văzută de lună. Apoi, toate acele sunete fără înțeles, armonizîndu-se după legile nescrise ale orizonturilor, într-un concert de inefabile. La un moment dat, am renunțat la identificarea mulțimii sunetelor și, învăluit în drumul lor onomatopeic, înălțîndu-se de jos, de sub fire de iarbă, de sub lutul întunecat, luîndu-și zborul, fără veste, ca o respirație ritualică, spre cîmpia stelelor, am auzit liniștea cotropindu-mă.

Cîmpia nu mai era departe și neliniștea nu mă mai însoțea ca pe un datornic.

Am revenit în oraș, i-am străbătut fără țel străzi necunoscute, căutînd ori vrînd să uit ceva! Într-un tîrziu, nu știu cum am ajuns lîngă turnurile Mănăstirii Văcărești, vegheate de luna imensă, incredibilă, decorativă. Știam, în dreapta, strada ce urca spre Casa Lui, spre Împărăția Marelui Meșter, pe care l-am divinizat de mult, din anii de liceu, cînd încă se mai auzeau în glasul profesorilor de literatură ecourile stingheritoare ale unui niciodată îndeajuns denunțat pamflet antiarghezian, (auzi, paradox!), invectivă fără noimă intrată de pe atunci într-o necesară putrefacție morală.

Acei ani de liceu, cînd Tudor Arghezi, marele nostru poet, nu fusese integrat manualelor școlare, dintr-o jenantă obtuzitate, definită ca atare puțin mai tîrziu. Prin repunerea în drepturile spirituale, de care cineva cercase să se atingă, fără spaima de neuitările posterității, s-a făcut un mare act de

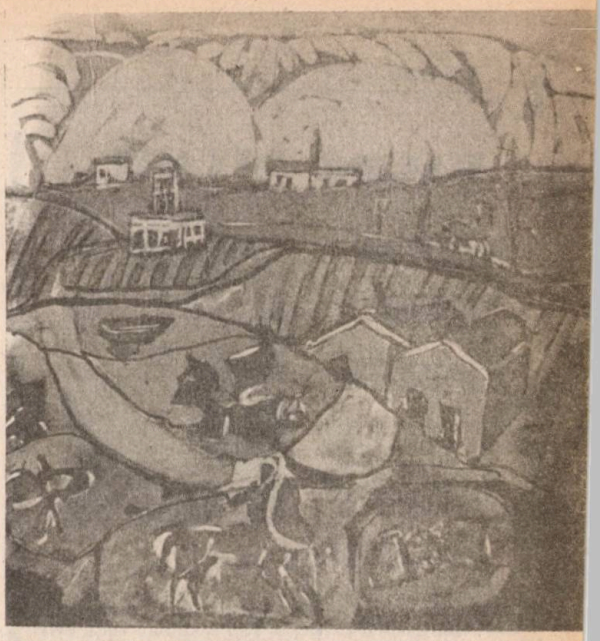

Ulei d
Ilie
Boca

justiție. Atentatul — ale cărui circumstanțe îmi par azi, fără interes — la unul din semețele piscuri ale simțirii românești prin verbe, metaforă și idee n-a putut decît, cel mult, înverșuna marele fluviu să-și urmeze calea pe matca ce și-o zidise prin efort genial și predestinare. Din toată platoșa de vorbe aruncate de un creion, înstrăinat vizibil de ideea de valoare națională, în ograda fără pereche a Meșterului, n-a mai rămas nimic. S-a reînălțat însă și continuă să se înalțe, dominatoare în conștiința românească și universală, opera Meșterului, a celui ce a știut să adune în trupul versului, în imprevizibilul destin al frazei, fulgerările cuvîntului, împerechindu-le cu mînă de bijutier, iscînd cuvinte potrivite, inegalabile monumente ale expresiei literare.

Era tîrziu. M-am îndreptat către Cetatea Mărțișorului. Casa undeva, la capătul livezii, nimbată de lumina lunii, își visa amintirile. Pomii, pe trunchiul cărora Meșterul își purtase palmele, cu aceeași gingașă afecțiune cu care înconjurase cuvintele, într-o unică adorație, își legănau lin ramurile încărcate de flori albe.

Pe aici, prin această livadă, cu pomi vîrstnici acum, tineri altădată, și-a scris Tudor Arghezi, o parte din viață. Multe nu se mai aud acum, aici... Nici pasul ușor al Domniței care, de multă vreme, suferă în cartea poetului. Nici monotonul imn al visării. Nici pașii cutezători ai neastîmpăratului Zdreanță, care și-a ridicat, cu dezinvoltură spre lume, mirificii lui ochi de faianță.

S-au dus toate...

Și au rămas toate...

În tihna aleii, iarba, călcată arare de pași, dormea într-o vegetală împăcare. Știam, undeva, sub scutul pomilor, îngemănate, cele două semne lăsate privirilor pentru a spune că acolo odihnește cel ce a trudit cu har rodnic pe ogorul cuvîntului și al gîndului, alături de legendara Doamnă Paraschiva, scoborîtoare din plaiurile Moldovei către inima Poetului.

...L-am văzut pe Tudor Arghezi îndeaproape în cîteva rînduri, în prilejuri, în genere, festive. L-am privit cu îndelungă sfială și am avut întotdeauna sentimentul că — dacă s-ar fi ivit ocazia — mi-ar fi fost greu să îngemăn cuvintele potrivite pentru a-mi exprima admirația întreagă. Nu odată, pe cînd trăia poetul, mi-am oprit pașii în preajma Mărțișorului, ducîndu-mi numai privirile pînă-n ferestrele Mărțișorului, purtîndu-le cu sfială spre locurile unde vorbele se supuneau unei alchimii ce vor uimi și lumina fără contenire.

Peste tihna nopții, a trecut ușor o briză primăvăratecă. Copacii au început să-și legene, sub lună, ramurile sărbătorite-n petale. O ploaie albă, rotitoare — zbor de fluturi liliputani — a animat livada.

Trecea prin toate un duh de etern și, n-ar fi fost de necrezut, dacă s-ar fi întîmplat să-l văd pășind agale, cu pasul măsurat și gospodar, pe însuși poetul; întregind acest miracol al anotimpurilor cărora el a știut să le fie oaspete pînă-n adîncuri și să le dea din viața Lui viață Pentru Totdeauna. Hotărîndu-le, netrecătoare.

Da, sînt singur, am văzut în acea noapte de mai cum pomii, scuturîndu-se lin de petale, scriau cu frazele lor de flori albe, un poem veșnic pentru Poetul ce i-a odrăslit către Viață ca pe niște ființe.

Atunci, abia atunci cred a fi înțeles mai exact celebrele cuvinte, ivite din însăși pana maestrului, despre Cetatea de poezie și visare a Mărțișorului:

„Mărțișorul e patria literaturii mele (...) Pentru mine, Mărțișorul e un lucru de neuitat. Cred că acolo mi s-a plămădit cerneala și mi-a înviat oarecum condeiul".

Drumul mare al orașului m-a aflat însoțit, astfel, cu liniștea certitudinilor.

Nicolae Dragoș

PAGINI UITATE

SADOVEANU DESPRE CARAGIALE

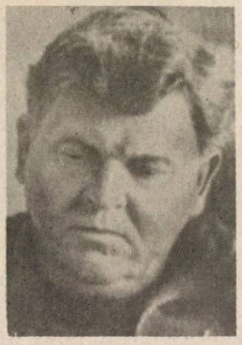

Articolul poartă titlul Omagiu *şi a fost publicat în ziarul* Opinia *din Iaşi (nr. 1506 din 31 ianuarie 1912).*

OMAGIU

Marele nostru Caragiale va privi spre cei ce voiesc a-l sărbători cu un zîmbet ironic ; cu toate acestea, e bine aşa. Scriitorul acesta şi-a închinat viaţa artei lui şi, cum îmi spunea zilele trecute un prieten, e unul dintre puţinii minuitori de condei care au dat dovadă de probitate desăvîrşită în cariera lor artistică. Grija excesivă pentru tot ce ieşea de pe masa lui de lucru şi faptul că n-a împărţit niciodată laude de complezenţă ori dezaprobări dovedesc aceasta cu prisos.

Eu n-am apucat vremea cînd se tipărea Moftul român. Cei ce-l citeau însă atuncea îmi spuneau cu cîtă nerăbdare aşteptau ziua apariţiei şi cum se duceau dimineaţa la poştă ca să poată smulge foaia din pachetul abia desfăcut. Eu îmi aduc aminte că făceam acelaşi lucru pe vremea foilor lui Caragiale de la Universul, a celebrelor bucăţi adunate apoi în volumul Momente. Ce deliciu intelectual erau, pentru noi liceenii, schiţele lui Caragiale ! Eram cîţiva entuziaşti care umblam cu bucata din prieten în prieten citind-o ziua toată.

Nu mai vorbesc de Conu Leonida faţă cu reacţiunea, de Scrisoarea pierdută şi Noaptea furtunoasă. Le-am văzut de atîtea ori şi mi-au procurat atîta plăcere ! Şi-mi pare rău că nu le pot vedea şi cei mai tineri decît mine, pe scena teatrului nostru ieşean. Pentru nemulţumirile îndurate de Caragiale în trecut, nu sîntem vinovaţi nici noi cei de azi, nici cei ce vin după noi. Aş fi vrut să-l cunosc pe Caragiale. Acum însă scriitorul nu mai locuieşte în ţară. Aş fi vrut să-l cunosc pe acel Caragiale plin de vervă neistovită, de trăsături de spirit, de observaţii originale, pe acel causeur fără pereche de care mi-au vorbit cei care-l cunosc, pe acel vorbitor minunat care uneori întrece pe scriitor...

Nu l-am cunoscut de aproape. L-am admirat de departe, căci fac parte dintre acei cititori care-şi iubesc mult scriitorii şi dintre acei scriitori care-şi preţuiesc înaintaşii.

Poate faţă de admiraţia mea, Caragiale ar fi rămas şi puţin încurcat. Fac parte dintr-o generaţie nouă de scriitori — şi Caragiale a scris undeva că cei tineri, care scriu azi, nu ştiu ortografia şi punctuaţia... Poate a fost nedrept — mulţi dintre noi cei tineri o ştim sigur asta ; totuşi ne rămîne încă foarte mult de învăţat de la un înaintaş ca el...

Aş fi vrut să-l cunosc de-aproape pe scriitor ; astăzi aş fi avut prilejul să vorbesc mai mult şi mai bine poate de artistul pe care cu toţi îl sărbătorim. Totuşi, şi-aşa de departe, mi-am alcătuit un Caragiale al meu, pe care-l preţuiesc, îl stimez şi-l iubesc...

M. SADOVEANU

Un veritabil contemporan

BOGDAN PETRICEICU HAŞDEU

Personalitate marcantă a culturii româneşti din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, B. P. Haşdeu ne compare astăzi — în faţa exploziei informaţionale a secolului nostru, a plurivalenţei interdisciplinare şi a ritmului lansării de modele pentru a fi abandonate înainte de împlinirea lor — ca un veritabil contemporan. Avînd intuiţia geniului său, cu o inteligenţă speculativă ieşită din comun şi o putere de muncă ciclopică, el îşi va însuşi repede cunoştinţele de bază ale ştiinţelor vremii, devenind curînd un „gînditor de spaimă“ — cum îl va caracteriza G. Călinescu — uimind prin disponibilitatea abandonării unor domenii diverse, de la poezie la economie şi drept, filologie şi istorie, folcloristică şi filozofie, astronomie şi arhitectură. Opera sa, pentru a putea fi cuprinsă sintetic, trebuie privită de la o anume distanţă. Cineva o asemăna cu formaţiunile geologice, cu piscuri înalte săgetînd cerul, dar şi cu genuni picioase, impenetrabile. B. P. Haşdeu construia pe o scară colosală şi cititorul neavizat se poate rătăci în hăţişurile erudiţiei sau în varietatea modalităţilor de abordare. Obsedat de ideea originalităţii, scriitorul va încălca regulile şi domeniile genurilor şi speciilor tradiţionale din pornirea firească de a merge „pe căi nebătute“. Drama romantică Răzvan şi Vidra este subintitulată „poem dramatic“, proza Duduca Mamuca pendulează între romanul de moravuri şi povestirea de tip feudal, baladele sale (una „în genul lui Schiller“) nu are nimic comun cu specia cunoscută, fiind pamflete politice versificate. Un alt pamflet, Complotul bubei, urmează îndeaproape descrierea unei răscoale a leprozilor din cartea Economia politică a evului mediu a italianului Luigi Cibrario. În Răposatul postelnic voia să cunoască tragedia antică cu drama shakespeariană. Unele scrieri sînt foarte greu de clasificat, cum e cazul cu Ion vodă cel Cumplit, socotit de unii roman istoric, iar de alţii istorie romanţată. În fine, un articol critic, Sonata la Krentzer, are numai ca pretext romanul lui Tolstoi, în esenţă avînd valenţele unei proze fantastice. Reliefui operei hasdeene este de-a dreptul uluitor. Numai cine se încumetă s-o străbată va savura deplin deliciile paginii savantului. Unii au vorbit de enciclopedismul său, alţii de amprenta pozitivismului. Fără a nega anume trăsături ale veacului, trebuie să observăm că pozitiviştii erau preocupaţi de clasificarea ştiinţelor, pe cînd Haşdeu, dimpotrivă, tindea către o aglutinare a lor scoţînd efecte neaşteptate din arta secretă a dozajului fin, alchimistic. De altfel, el respinsese de plano filozofia lui Auguste Comte. Drept urmare, Arhiva istorică a României, cuprinzînd documente publicate după o tehnică proprie,

poate constitui o lectură posibilă şi azi, nu atît prin valoarea lor ştiinţifică indiscutabilă, cît prin aventura investigaţiei. Afirmaţia unui celebru scriitor cum că Istoria critică a românilor dă, în ordinea intelectului, aceleaşi emoţii epice ca şi Contele de Monte-Cristo nu trebuie să ni se pară o butadă, ea indicînd pecetea haşdeeană de plasticizare a ideilor şi filozofia istoriei inclusă, fuzionarea lor într-un turlin de imagini, uneori halucinante.

Opera sa atît de diversă a fost cînd negată cu violenţă, cînd îmbrăţişată frenetic. Polemist de temut, marele cărturar a desfăşurat o activitate prodigioasă de gazetar — îndeosebi în propriile sale periodice („Traian", Columna lui Traian", „Revista nouă") apărîndu-şi ideile politice (totdeauna democratice), literare şi ştiinţifice, în campanii de presă răsunătoare, dar şi prin farsa măruntă, şicanatoare. Sînt binecunoscute „păcălelile" versificate trase adversarilor de la Junimea. „Omul fragment" — cum a fost denumit în diviziune — simţea mereu nevoia să sublinieze totalul, unitatea operei sale. Atît de departe ducea această idee încît în Cugetări testamentare, publicate postum, susţinea că lucrările sale să fie editate şi considerate critic nu izolat, ci împreună cu creaţia bunicului Tadeu, a tatălui Alexandru şi a fiicei sale Iulia.

Invocarea familiei are, desigur, o anume importanţă în definirea personalităţii scriitorului, subliniindu-se contribuţia Hasdeilor la viaţa spirituală a ţării. Toţi au fost patrioţi înflăcăraţi, tatăl său fiind în legătură cu mişcarea culturală naţională de la „Dacia literară". Formativ, tînărul B. P. Haşdeu, născut la 26 februarie 1838, va folosi mai mult biblioteca tatălui, în atmosfera intelectuală de acasă, decît învăţătura regulată a şcolilor, cum se poate deduce din jurnal. Dar există şi o explicaţie endosmotică care ne va conduce la definirea mai clară a trăirilor interioare ale omului ce simţise nevoia să-şi schimbe numele adevărat Tadeu în Bogdan (o poezie a sa este intitulată Bogdan intemeietorul) şi să adauge identităţii sale numele lui Petriceicu-vodă. Un exeget al operei haşdeene, I. C. Chiţimia, releva existenţa unui lanţ de „crize" în familia ce-şi căuta originile încă în secolul al XV-lea. Rătăciri şi dispersări pe pămînt străin, croiri şi spargeri de vise şi idealuri, încercări izbutite şi neizbutite, toate s-au adunat, într-o mare fierbere şi forţă „haotică", în sufletul şi personalitatea lui B. P. Haşdeu. Conştiinţa sa naţională va fi percutată permanent de tensiunile familiei sale fără voie deştărate, întruchipînd, în fond, conştiinţa oricărui român oprimat de jugul străin al oricărui imperiu. Pentru a-şi împlini menirea, va trece în 1857 Prutul, rupînd paşaportul ţarist, faptă pentru care va fi condamnat şi desmoştenit, fiind urmărit multă vreme, pentru a fi arestat de ohrana imperială, urîtă de toţi democraţii ruşi. Biografia sa ulterioară nu se va desfăşura fără „accidente" : lipsa oricărui mijloc de subzistenţă în afara blazonului de „prince", deştituiri din funcţii, pierderea unicei sale fiice, autoclaustrarea în castelul de la Cîmpina. Savantul de renume european B. P. Haşdeu, membru al mai multor academii, fondator al filologiei moderne la noi, deschizător de drumuri în lingvistică, orientalistică, slavistică, filozof şi literat, se stinge uitat de toţi în 25 august 1907, încercînd penibil să doneze puţinul cît agonisise întîi Academiei Române, apoi prinţului Ferdinand şi, pînă la urmă, îngrijitoarei sale Maria.

În nişte pagini din prima tinereţe, cuprinzînd unele meditaţii în marginea operei lui Giambattista Vico, B. P. Haşdeu îşi pune pentru prima oară problema originilor, întîi ale omenirii (Primul cuvînt al omului), apoi în istorie, urmărind, pe baza unor balade din colecţia lui V. Alecsandri, reminiscenţe dacice. Studiul de mai tîrziu, Pierit-au dacii ?, vine să întregească aceste preocupări ce va stărui multă vreme, cu dezvoltări în cursurile sale universitare, dar şi în Istoria critică a românilor şi chiar în lucrarea sa filozofică capitală, Cuvinte din

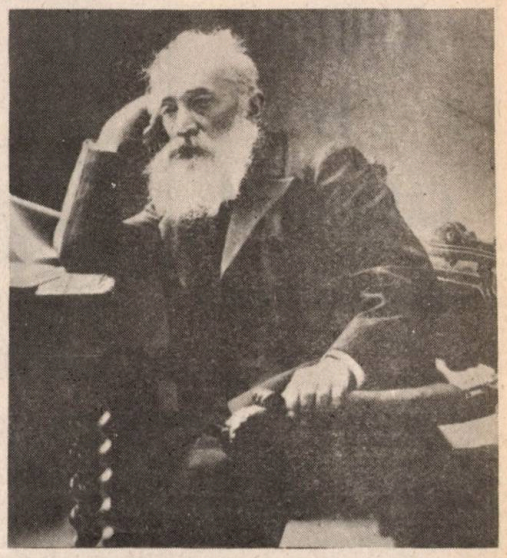

bătrîni, unde revine la Vico, extrăgînd simburele ei raţional, ideea evoluţiei.

Indiferent de această componentă culturală, pe care am putea-o îmbogăţi cu numele unui Herder, Nibuhr, Wolf, exegeţii operei lui B. P. Haşdeu sînt unanimi în a recunoaşte că atracţia faţă de zorii civilizaţiei omeneşti nu s-ar fi transformat în pasiune fără o cauză de conştiinţă interioară. Ultimul şi cel mai valoros vlăstar al unui complex arbore genealogic vine parcă să compenseze apropiata extincţie a neamului haşdeilor printr-o strălucire deosebită. Să ne reamintim de magistrala caracterizare a lui N. Iorga : „cînd nu putea lumina, orbea prin scăpărarea ideilor... Chiar biruit în faţa lumii, el îşi înconjura retragerea de o strălucire meşteşugită care silea ochii să se închidă". Tudor Vianu crede că B. P. Haşdeu depăşeşte cu mult cadrele romantismului românesc tocmai prin acea „anatomie a suferinţelor" în genul lui Caravaggio, afişată în prezenţa primului său volum de poezii. Mircea Zaciu se întreabă însă dacă „nu cumva duritatea programatică ascunde în fond spaima nemărturisită a unei mari singurătăţi ? Şi nu e sarcasmul o platoşă sentimentală disimulînd tactica defensivă, de autoapărare ?" „Familia Hâjdeilor — zice G. Călinescu — sugerează ceva din haosul scitig".

Valorile ostentaţiei şi ale aparenţei — cum se exprima un estetician francez (Marcel Raymond) — sau însemnele unor forme decăzute, cum ar fi artificiul, poza, redondanţa (un manierism suigeneris) sînt propulsori ale aceleiaşi sfîşieri lăuntrice. Spectacularul exterior, strălucirea minţii sale sînt reflexe ale unui spectacol interior, de permanent accident al conştiinţei.

Dar aceste ireconciliabile porniri antagonice ar fi trăsături ale plurivalenţei omului modern, ceea ce constituie încă o bază pentru considerarea marelui B. P. Haşdeu ca pe un contemporan al nostru iar opera sa ştiinţifică şi literară ca depăşind cu mult cadrele scientiste ale secolului său.

Stancu Ilin

SCRIITORII ÎN CARICATURĂ

- În secolul trecut -

Cei mai renumiţi caricaturişti pe care i-am avut in secolul trecut au fost Constantin Jiquidi şi N. Petrescu. Aceştia s-au ocupat cu precădere de scriitorii mari ai timpului, pe care i-au prezentat în ziarele bucureştene şi în revistele literare sub diferite aspecte, cu tilcuri (şi ticuri) legate de activitatea lor ; fie scriitoricească, fie, acolo unde era cazul, de cea politică. Jiquidi şi-a publicat cele mai reuşite caricaturi intr-o serie de albume, apărute între anii 1888—1897. Alegem 10 dintre acestea, pe care vi le prezentăm cu legendele respective, neindicate de autor, dar subînţelese din semnele „instantaneelor" :

1. *VASILE ALECSANDRI, in albumul apărut cu data : septembrie 1888. Bardul trage la manivela „Fîntînei Blanduziei", piesă care i se joacă la Teatrul Naţional din Bucureşti încă din anul 1879 (premiera a fost la 22 martie 1879).*

2. *B. P. HASDEU, in anul 1888, cu primele două volume (din cele patru cîte vor fi pînă in anul 1898) ale vastului său dicţionar al limbii române „Etymologicum Magnum Romaniae", pentru care a obţinut premiul Academiei.*

3. *TITU MAIORESCU, ministru al Cultelor şi ad-interim la Domenii (numit la 23 martie 1888) are gata pregătit programul de lucru.*

4. *MIHAIL KOGĂLNICEANU, care nu mai face politică de şapte ani, invită (prin pana „poetului" Jiquidi) : „Voi toţi bărbaţi politici / Al căror glas in public e stins, fără ecou / Veniţi cole-n muzeu-mi, plini gîrbovi de păcate / Ca să vă scot la lume rafistolaţi din nou".*

5. *BARBU ŞTEFĂNESCU-DELAVRANCEA, tînărul autor al volumelor de nuvele de mare succes „Sultănica" şi „Trubadurul", face primele exerciţii de oratorie, în faţa prietenului său, Anastasie Stolojan, fostul ministru al agriculturii. În 1888 Delavrancea avea treizeci de ani, purta prima barbă şi primele mustăţi — dar nu şi prima lavalieră, acest amănunt vestimentar fiindu-i drag încă din anul 1878, cînd debutase cu volumul de versuri „Poiana Lungă".*

6. *I. L. CARAGIALE a ieşit din redacţia ziarului „Epoca literară" şi trece la Capşa, cu mapa plină de manuscrise, gata de publicat. Datarea caricaturii : 1896.*

Printre revistele literare mai de seamă apărute la Bucureşti in ultimul deceniu al secolului trecut s-a aflat şi săptămînalul „Pagini literare", la care au colaborat mulţi dintre fruntaşii scrisului românesc din vremea aceea : George Coşbuc, Mihail Sadoveanu, I. L. Caragiale, Cincinat Pavelescu, Dimitrie Anghel, Jean Bart, V. A. Urechia, Sofia Nădejde şi alţii. Pe prima pagină a fiecărui număr (revista a apărut de la 21 ianuarie 1899 şi pînă la 30 aprilie 1900), redacţia pre-

NICOLAE IORGA

„Domnul Gheres găteşte bine"

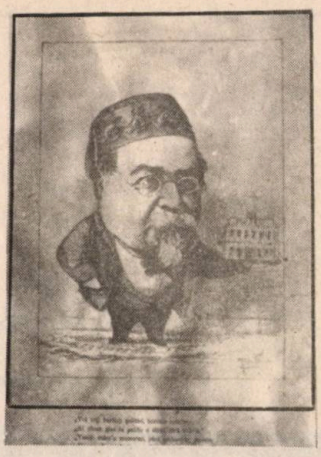

zenta cititorilor cite o caricatură cu „scene" din viața și activitatea profesională a marilor scriitori. Cele mai reușite dintre aceste caricaturi au fost realizate de cunoscutul desenator N. Petrescu-Găină, care făcea parte din „Gruparea intelectualilor" condusă de poetul Alexandru Macedonski. Reproducem cîteva, cu explicațiile date de autor și cu completările noastre :

7. NICOLAE IORGA este cel mai tînăr dintre „eroii zilei". Are 28 de ani. Este profesor universitar și membru corespondent al Academiei Române ; dar față de pregătirea pe care o are și de lucrările publicate, nu se declară mulțumit numai cu atît. Va lupta deci — pînă în 1910 — ca să fie ales membru activ al Academiei. Cunoscînd mentalitatea celor care-i împiedecau ascensiunea acestui tînăr savant, desenatorul Petrescu-Găină își intitulează caricatura : „Lupta cu morile de vînt" și o publică în „Pagini literare" în luna mai 1899.

8. C. DOBROGEANU-GHEREA comentează în presa literară lecțiile de istorie ale lui Titu Maiorescu, dînd ocazie desenatorului să afirme că „Domnul Gherea gătește bine" — după cum se vede în caricatură (Maiorescu pe masa de „disecție").

9. ALEXANDRU VLAHUȚĂ. În 1888 a fost respins de Academia Română la premiere pentru opera sa literară. Apoi a fost ales membru corespondent al acestei înalte instituții culturale, în 1893. Dar pentru că n-a uitat respingerea de la premiere, Coșbuc refuză titlul de academician, iar șase ani mai tîrziu — în 1899 — se va dezinteresa de obținerea unei decorații. Iată-l în caricatură : „Foarte mulțumesc, rămîn cu astea". Preferă deci „greutatea" cărților sale în locul unei decorații ușoare.

10. DUILIU ZAMFIRESCU, deși are numai 42 de ani, și-a întregit considerabil opera, cu tomurile publicate ; iată-l deci „înhămat" la grelele sale scrieri.

11. ALEXANDRU MACEDONSKI n-a întemeiat numai revista „Literatorul" (în 1980), ci și „Gruparea intelectualilor" care, în 1900, era în plină activitate. N. Petrescu ne transmite imaginea unei ședințe a acestei grupări, în care vedem (stînga, de jos în sus) : pictorul Vermont, Al. Bogdan-Pitești, pictorul Luchian, apoi (în centru) : Mircea Demetriad, avînd în stînga sa pe Macedonski (cel cu joben) și, în dreapta acestuia, sus : A. Obedenaru și Camil Demetrescu, iar în stînga, D. Karnabat. Ultimul din dreapta, jos : caricaturistul N. Petrescu-Găină.

Ion Munteanu

AL. VLAHUȚĂ

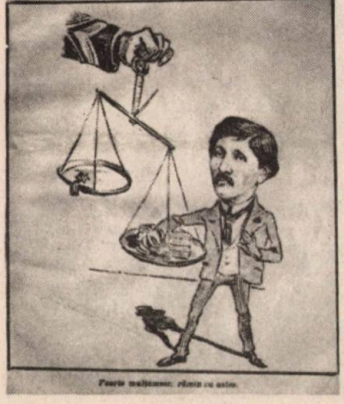

DUILIU ZAMFIRESCU

„Gruparea intelectualilor"

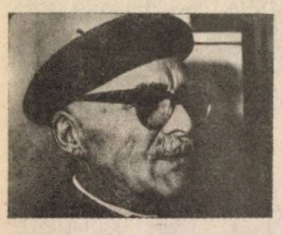

Tudor Arghezi

INEDIT

* * *

Pe drum în luncă înalt mi-a căzut de-a dura
De sus, o căprioară sîngerîndu-i gura.
Dintre răchiți suna biruitor
Viteaza bucurie a unui vînător.
Ingenunchiat la căprioară
Ași fi-ncercat s-o scap și să nu moară
Zbătîndu-se in sînge,
Văzui în ochii ei că plînge.
Om care uiți de-nvățăminte,
Nu mai ți-s lacrimile sfinte
Și sîngele divin ?
Nu știi că sîngele și lacrimile se adună
Și intră-ntre păcate împreună ?
Ele lovesc prin duh, pe neștiute.
Cînd ai să zaci bolnavule pe ducă
Și frigurile morții te apucă.
Nu te-ntreba în ceasul amărît
Ce vină ai ?
Ai omorît !

1963

DULA

Trăind o viață răspîndită în universul unei gospodării, o reducere a universului mereu ignorat, ca într-o planetă personală, izolată în atmosfera ei, ești zilnic solicitat de o problemă și încercat de o suferință. Viața frumoasă, e continuă durere. În zilele tale, care se sting treptat, consumate ca luminările unui policandru se intercalează destinul fiecărui om al tău și animal, înfășurat în individualitatea hotarelor lui mărginite de centura de netrecut a permanentului mister.

Astăzi, tragedie aproape săptămînală, se repetă cu cățeaua Dula. Inteligentă, fină, politicoasă și sentimentală. În blana ei gălbuie cu botul de vulpe, ochii ei galbeni, așezați chinezește, pîlpîie ca două candele de aur. I-a ieșit în coadă o erupție care s-a întins repede spre vîrf și două zile medicamentele i-au fost inutile. A treia zi, căutînd-o s-o ducem la un veterinar, vedem că a dispărut. Era sentinela neîntreruptă a casei noastre, păzită de cinci ciini. Am cercetat magaziile și tufișurile, gropile, cotețele, în deșert. Am văzut-o ultima dată ieri, umilită, cocoșată mergînd să-și găsească umbră și răcoare. O zi hotărăște de o viață : azi, am fi scăpat-o, și tocmai azi a fugit și s-a ascuns, ca toți ciinii urmăriți de moarte.

Acum doi ani, era iarnă și-am dat în cotețul găinilor de un ghem de lînă simpatic, un bursuc. El s-a făcut frumoasa Dula de mai tîrziu, pierită pentru totdeauna.

Zi cu zi inima adună și se împovărează.

Luni, 17 iulie 1950.

Patriei

Îți sărut mîna, Doamna mea frumoasă, —
Genunchiu-mi cade-n cel mai nobil lut, —
Pe care-l simt că sînt și mi-l sărut
Ca pe o dulce sare luminoasă.

Sărutu-ți mîna, Doamna mea deplină,
Sfințită mult de lacrimi și sudori,
Ca să exiști, să dăinui, să nu mori,
Bătrînă, sfîntă, insulă latină.

Sărut profund căușul palmei tale
În care m-ai crescut frumos, de prunc,
Nu-i fir de praf din trupul tău s-arunc
În apa vremii, stînd să ne prăvale.

Nu-i fir de praf pe care nu-l sărut
Din trupul tău pe care-l scurmă vîntul ;
Ca să te laud am numai cuvîntul ;
Văzut, iubit, cuprins și cunoscut.

TEODOR PÎCĂ

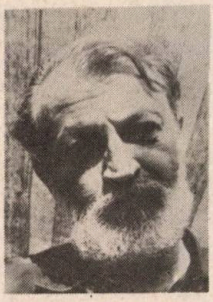

Mariei mele

Cum aș putea să-ți mai dedic poezii,
Cînd tu chiar, însăți, ești poezie ?
Cîte-ncîlceli de vorbe-ar fi să fie,
Care să-ncuibe scumpele-ți magii ?

Cînd lunecoasă lunecoasă pe asprimi
Și-n vorbă dulce mă îmbii la masă,
Cu-ntreaga ta făptură luminoasă
Cadența sacră-a iambilor reprimi.

Mi-e mai ușor să rag ori să nechez,
Să dau tăcîmul vorbelor alături
Dar tu-n priviri mă-nvălui și mă-mpături
Și-atunci eu nu mai pot, nu mai cutez.

Cum dumnezeu să-ți scriu poezii
Care să-ncuibe bunele-ți magii ?
Cîte-ncîlceli de vorbe-ar fi să fie,
Cînd tu chiar, însăți, ești poezie ?!

Da!

Cîtă blîndețe pot avea-n cuvînt ?
Numai atîta cît un dulce vînt
Pe pielea copilandrei, doar un slip,
Adulmecînd cu degetele-n nisip,
Ca o idee căutîndu-și chip.

Ferice fie toți aceia ce
Abstracție pot face de orice, —
Mai fericit eu, propriul meu amic,
Cel care nu lipsește din nimic.
Mai fericit eu, care, deopotrivă,
Văd îngerul din drac
în perspectivă,
Făcîndu-mi planuri pe ascuns, ca hoții,
Spre cînd vom fi mai fericiți cu toții.

Drept care trag o bidinea pe țară,
Zugrav eroic culcușind să moară,
Și peste alb din păr de bidinea
Cu sînge viu
majusculez cu DA !

Liberul arbitru
(Sonet)

Și cum treceam pe malurile caste,
Din val ușor spumat am priceput
Că mă-mbia s-o iau de la-nceput
O dimineață-a unei zile faste.

La dreapta însorea smarald limbut
Și-un tremur de mătase-n tîmple vaste ;
În stînga — furii reci, iconoclaste,
Deliciul roș : coșmarele de lut.

Mă-mbolnăveau și mă chemau să viu.
Era devreme. Poate prea tîrziu.

Să le sărut curat. Să le sugrum.
Găoacea proastă s-o despic. Acum.
El nu m-a ajutat. Dormea buștean,
Fățarnicul, stăpînul Buridan.

Era fantastic...

Era fantastic cerul, ca o perlă,
Cu ape de sidef și uneori
Cu dulci coline, ca atunci cînd mori
Și-n suflet, proastă, uguie o mierlă.

Era fantastic cerul ca acum,
Cînd amurgește peste-un vraf de țară,
Cînd mă uimește-adînc întîia oară,
Ca un fantastic început de drum.

Prea sînt copil al cerului fantast,
Prea peste tot mă simt la mine-acasă,
Prea am nevastă blîndă și frumoasă,
Să nu-i fiu credincios, să n-o adast.

GRIGORE HAGIU

parcă se-arată un pom o pădure

îți muți fața
de la orașul de piatră
peste cîmpia noroasă
îndelung nemișcată

parcă se-arată
un pom o pădure
înaltă menire
picură fier de secure

chiar și de iarbă
sufletul pînă la urmă
se poate ascute

lemnul coasei
cu apa se umflă
în bute

ziua întreagă bezmetic uitat

liniște de tot
pe pămînt
la ore egale
măr putred căzînd

crapă măselele
de singurătate
sînt fără cuvînt
scriu cu brațele toate

ziua întreagă
bezmetic uitat
cu cabluri improvizate

am umblat pe cîmpuri
să-mi trag lumină
de la șinele căii ferate

sau așa bunăoară

miroase a hoit
ce dacă e vară
o fi căzut bolnavă
prin grădini vreo cioară

o fi scăpat uliul
din menghina lui de gheară
vreo pasăre vreo ciozvîrtă
grea din cale afară

sau așa
bunăoară
să se moară
în căldura grozavă
pe neștiutelea
începînd de la subsuoară

cum vine somnul și te duce

cum vine somnul
o impușcătură
nu lasă fum
nu lasă zgură

retează fără s-o mai spună
vorbire-a fost destulă
mai trebuie-ntre lumi
și-o mușcătură

de la un pîntece
la altul
mult mai mare

cum vine somnul
și te duce
fără îndurare

Desen de Florin Pucă

plînge încet în monotonie

plouă nu plouă
așteptare tîrzie
susură tîmpla
ceață alburie

totul iarăși
precum o să fie
împietrînd secunda
în devălmășie

sperietoare de ciori
cămășuica mamei
pe stîlpul din vie

plînge încet
fără de brațe
în monotonie

și nu ai unde niciunde

s-au tăiat toate legăturile
de la lumini de la sunete
suflete suflete
măre adună-te

ceva teribil
trebuie să se-ntîmple
la capătul
chiar acestor secunde

și nu ai unde
niciunde
ascunde

la masa cu lampă
se văd lucrurile
tot mai mărunte

subt învelitoare cu husa trasă

pentru fiecare lucru
se găsește o cuvertură
o pînză un pled
un ascunziș încert

în albe cearșafuri
te-nfășori încet
peste picioare și brațe
față și piept

pînă și dințosul
fierăstrău mecanic
noaptea cutează

subt învelitoare
pare un tun
cu husa trasă

nu scapă nimeni nimenea mai strigă

tot adunăm în jurul nostru
un fel de slin de-ngrețoșare
oricît ne-am răzui de pietre
de aerul din depărtare

nu nu nici într-un fel
nu nu nicicum nu e scăpare
tot aminînd pînă ajungem
cumplita ultimă duhoare

nu scapă nimeni
nimenea mai strigă
nu nu de pretutindenea
strigare

la fel să fie oare
chiar și cu trupurile
de privighetoare

PLÎNSUL OILOR

D. R. POPESCU

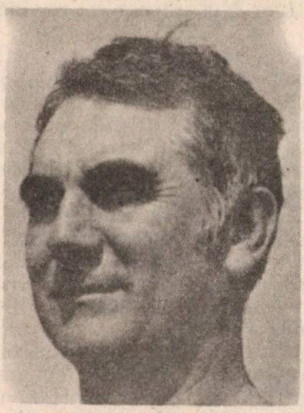

Mioara să nu le spună oilor nimic despre omor, asta e rugămintea ciobanului. Să nu le vorbească despre moarte, despre moartea lui. Vrea să le cruțe. Să-l creadă veșnic viu? Să nu-le otrăvească viața moartea lui? Să se simtă mereu în siguranță, avînd un stăpîn ca el, viu și bun? Să le spună că s-a însurat, oilor, Mioara, oaia năzdrăvană. Deci suratelor ei, ea să le ascundă adevărul. Că el s-a însurat, să le spună. Munții au fost preoții lui la nuntă. Munții mari, preoți lui i-au fost, la nunta lui. Munții pe care ele îi cunosc? Brazii, păltinașii — i-au fost nuntași. Și oile trăiesc în lumea înaltă a munților, cunosc brazii, soarele și luna...

Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai se cobor la vale din munte trei turme de miei, cu trei ciobănei. Sînt ei, ciobăneii, niște neinițiați în ale ciobăniei, și moartea celui moldovan să nu fie decît o probă a inițierii în tainele ciobănitului? O probă a maturității? O investire? El e într-adevăr tînăr, fețișoara lui e ca spuma laptelui, mustăcioara lui e doar un puf galben ca spicul grîului. Dar de ce Mioara să-i spună mamei sale că el s-a însurat c-o fată de crai, pe-o gură de rai? Unde adică? Nu tot pe gura de rai pe care coborîseră la vale din munte? Deci nunta avea loc în zona aceluiași picior de plai? Oilor Mioara să le spună că la nunta lui soarele și luna i-au ținut cununa, că munții i-au fost preoți mari, că brazii... dar măicuței sale să nu-i spună că la nunta lui a avut nuntași brazi și păltinași, c-a avut preoți munți mari, păsări lăutari... Să-i spună măicuței doar că s-a însurat c-o fată de crai, simplu.

Ion Diaconu vede în Miorița „un rest de poezie păgînă cu elemente naturiste reale, înfățișînd împreunarea sufletului ciobănesc cu imensitatea cosmică". Deci ar fi vorba de un soi de protocreștinism, nu de o înfrățire cu Dumnezeu, prin moarte, a ciobanului, ci cu natura. Diaconu crede că Moldovanul nostru ciobănel vizează „eliberarea existenței pămîntești nu în religie, ci în natură".

Michelet acuzase balada de pesimism, spunînd că omul nu luptă împotriva morții, că o privește cu seninătate pe această regină, mireasă a lumii, și săvîrșește, fără să murmure, nunta. „Abia ieșit din natură, dulce i se pare deja să se reîntoarcă în sînul ei, conchide Jules Michelet.

Brăiloiu ne vorbește despre nunțile postume ale unor ciobani neînsurați, care să ușureze ajungerea sufletului celui răposat în „țară fără de milă". (Acolo să-și găsească hodină și să nu mai vină înapoi, moroi).

Formidabil e acest Moldovan: „Oiță bîrsană, îi spune Mioarei, de ești năzdrăvană, și de-o fi să mor în cîmp cu mohor...". De i-o veni ziua să moară, de-o veni vremea să moară, sau să fie omorît, ea să le spună lui vrîncean și lui ungurean unde *să-l îngroape*, aici pe aproape, în dosul stînii... E un lucru colosal: să le transmiți posibililor tăi ucigași o dorință, o rugăminte: unde să te îngroape! Deci el îi înfruntă cu moartea lui, lăsîndu-se la o adică omorît... Ei să știe că el a știut că-l vor omorî. Dovada, că le spune ultima sa dorință: să-l înmormînteze în dosul stînii. Și Mioara să-i pună la cap fluieraș de fag, fluieraș de os... Ucigașii să ducă cu ei, cît vor trăi, amintirea lui, și secretul mormîntului său! Nici mama lui să nu știe c-a murit, să nu știe unde este îngropat... Cu delicatețe, cu

Portret de Teodor Bogoi

gingăşie, o scuteşte de vestea sfîrşitului său. Dar ucigaşii săi, posibilii săi călăi să ştie (şi să poarte în ei) crima lor, şi proba crimei lor, locul crimei şi locul mormîntului său... Vrînceanul şi ungureanul nu trebuie să-l jelească, dar există încă o pedeapsă pentru ei, dată de moldovan : să audă şi ei jalea oilor, plînsul oilor, plînsul lor cu lacrimi de sînge... Dar ele vor plînge *absenţa* lui, faptul că s-a înşurat cu a lumii crăiască, cu a lumii mireasă... El îi spune Mioriţei să le spună ciobanilor doi să-l îngroape în dosul stînii, să-şi audă ciinii. Iar ea, Mioara, să-i pună la cap fluieraş de os, fluieraş de fag, vîntul cînd a bate, prin ele a străbate, şi oile s-or strînge, pe el l-or plînge... În acel loc îl vor plînge, în dosul stînii, doar ascultînd · vîntul cîntînd prin fluierele de fag şi de os, ale sale... Amintirea lui le va face să plîngă, cu lacrimi de sînge. Ucigaşii lui nu vor plînge, ascultînd fluierele cîntînd... De-ar plînge, şi-ar ispăşi păcatul, ar fi izbăviţi ? Moldovanul îi arată cumva, neomorîndu-i el, nespunîndu-i Mioarei să dea în vileag crima lor — dar nu-i absolvă. Îi lasă cu crima lor în spinare, adică în ei, s-o poarte cu ei mereu... Executorii testamentari ai Moldovanului sînt proprii săi călăi, deci.

Dar să ne mai întoarcem cîteva clipe pre lîngă Brăiloiu (şi mai apoi Fochi) : nunta ciobanului să fie doar pentru ca mortul să nu se mai întoarcă între vii ca strigoi ? Cei morţi neînsuraţi, cei nelumiţi ajunşi în moarte posedă ca însăşi moartea o putere malefică ? Deci nunta să nu aibă alt rost decît de a apăra lumea „împotriva puterii malefice a mortului ?". (Fochi). Deci, am continua noi, chiar Ciobanul nu doreşte să-şi pedepsească duşmanii, venind peste ei ca strigoi, dacă el cere să se împlinească ceremonialul nunţii, ce i-ar lua această putere neagră ! El nu vrea să ajungă pe pămînt ca Duhul lui Hamlet, cerînd dreptate şi pedepsirea ucigaşilor săi, ca somnul său să-şi capete liniştea... El nu vrea să vină din moarte, cu pedeapsa Morţii în el, pentru vinovaţi. El, înainte de a muri, îşi iartă de două ori casapii : a) că-l vor băga în nefiinţă ; b) că nu-i va pedepsi nici ca moroi, cînd va ajunge în altă lume... Este el mai înţelept decît regele Hamlet ? Nu are ce pierde, nici un regat, murind, nici un pat, nici o coroană ? Că vor ajunge şi ucigaşii săi în sînul altor lumi, şi-şi vor primi tainul cuvenit ? Da, de-ar fi vorba de un cioban creştin. Dar dacă povestea lui se petrece cu mult înaintea apariţiei lui Cristos şi a învăţăturii sale pre pămînt ? Nu vrea el, Ciobanul, să ajungă strigoi. nefast ? Brăiloiu şi cei care susţin obiceiul nunţilor postume pot să aibă sau nu dreptate. Pe noi nu ne interesează datele strict ştiinţifice ale unei cercetări exhaustive. Noi divagăm, navigăm, ne întrebăm...

Şi Cristos ştie că vameşii, preoţii şi fariseii îi vor moartea, şi nu fuge din faţa lor. Nici după ce e prins, nu încearcă să fugă de moarte. Este el un pesimist ? Băgăm de seamă că apropierea sa de propria sa cruce îl tulbură şi-l chiar copleşeşte. Moldovanul rămîne senin în gura de rai în care-şi află din gura Mioarei sfîrşitul... El merge spre propria sa moarte ca spre o nuntă cosmică. Nu putem interpreta „realist" datele baladei. Ar fi şi ridicol. Mircea Eliade spune : „În Mioriţa universul întreg este transfigurat. Sîntem introduşi într-un cosmos liturgic, în care se săvîrşesc Mistere (in sensul religios al acestui termen). Lumea se revelează „sacră", cu toate că această sacralitate nu pare, la prima vedere, de structură creştină. După cum au arătat analizele precedente, concepte specific creştine nu sînt atestate în „Mioriţa". Nu există decît episodul bătrînei mame căutîndu-şi fiul, care aminteşte de alte piese folclorice vorbind despre peregrinările Fecioarei în căutarea lui Isus". Eliade vorbeşte în continuare despre o creaţie pe care o denumeşte „creştinism cosmic", pentru că pe o parte proiectează misterul cristologic asupra naturii, iar creştinismului, insistînd asupra dimensiunii pe de alta, neglijează elementele istorice ale liturgice a existenţei omului în lume. Extraordinar este Eliade cînd, lăsînd în dreapta şi

D. R. POPESCU : PLÎNSUL OILOR

în stînga părerile tranşante ale celor care au gîndit că Mioriţa e pesimistă, sau optimistă, ne demonstrează că „mesajul cel mai profund al baladei îl constituie voinţa păstorului de a schimba sensul destinului său, de a preface nefericirea lui într-un moment al liturgiei cosmice, transfigurîndu-şi moartea în „nuntă cosmică", chemînd pe lîngă el soarele şi luna şi proiectîndu-se printre stele, ape şi munţi... El reuşeşte să prefacă un eveniment nefericit într-o taină a nunţii, pentru că moartea unui tînăr păstor se transformă în celebrări nupţiale de proporţii cosmice". Mioara este oracolul, ea cunoaşte viitorul şi-l comunică păstorului. „Că se apără sau nu, că învinge sau nu, nu are importanţă. Oricare ar fi rezultatul luptei, păstorul ştie că va muri, scrie Eliade. Şi în baladă nu e vorba doar de un simplu complot, „oaia nu comunică o informaţie privind complotul, ci dezvăluie într-o manieră oraculară ceea ce a fost hotărît", mai notează Eliade. Ori în faţa acestor date, care este răspunsul ciobanului ? Să se apere de duşmani ? Să fugă de ei ? Dar nu sînt ei o mînă a destinului ? Orice ar face, soarta tot o să se împlinească... El totuşi îşi orînduieşte cumva înmormîntarea, viitorul... Să fie în preajma oilor, mamei sale să i se spună că s-a însurat. Nu urlă, nu se zbate, aflîndu-se în faţa morţii sale, el îşi înţelege rostul, înţelegînd lumea, înţelegîndu-se... E o mare putere în această seninătate. Eliade zice că eroul nostru „preface nenorocul care-l condamnă la moarte într-un mister al tainei nunţii maiestuos şi feeric, care, în cele din urmă, îi *permite să triumfe asupra* propriului său destin". Mai importantă este deci descifrarea rostului său în lume decît descifrarea cauzelor ce-i mînă spre crimă pe cei doi ortaci ai săi de ciobănie. Cei doi tîlhari ar putea să fie ei la o adică inşii ce-i ridică lui crucea, pentru ca apoi să-l urmeze, răstignindu-se singuri în dreapta şi în stînga lui ? Nu credem. Nu-i o dramă creştină şi Păstorul nu acceptă să moară pentru a aduce mai apoi mîntuirea pe pămînt. Viaţa nu este aici şi moartea în altă parte, viaţa şi moartea sînt îngemănate, sînt ele legate într-o misterioasă fraţietate ? Doar cel vrîncean şi cel ungurean să nu bage asta de seamă ? Că ei sînt nişte slugi ale sorţii şi că păcatul lor nu e crima, ci că nu-şi vor înţelege niciodată fapta, rostul, lumea ? Deosebirea dintre ei şi Moldovan asta ar fi : că ei nu-şi înţeleg destinul, ei nu aud glasul Mioarei, glasul oracolului, ei nu vor auzi poate nici plînsul oilor, desigur, fiindcă ei amîndoi sînt surzi. Da, căci şi cînd s-au sfătuit, la apus de soare pe Moldovan să-l omoare, ei tot prin limba lor surdă s-au înţeles. Ei n-au descoperit limbajul, ei nu se cunosc pe sine, n-au conştiinţă, ei n-au descoperit Cuvîntul !

ANGHEL DUMBRĂVEANU

Hotare

Numai soarele calp salcîmii de praf şi cîmpia
drumul printr-un apus umbra
lungită pînă la marginea vremii

Se rugineşte cerul Pînă unde vom merge
dacă noaptea pîndeşte cu neîndurare din lucruri
iar steaua nu înfloreşte în gîndul care te caută

Pînă unde vom aştepta Pînă cînd
vom spera şi cine va putea să deschidă
porţile zidite în încremenita uitare

Nu trece nimeni hotarul pustiei Călăreţul
doarme în piatra nemişcatelor dealuri

În înălţări de oţel duc drumul pe umeri

●

MIRON SCOROBETE

Noaptea

Vîrfurile rămîn singure-n noapte,
luna dă feţele dealurilor cu zinc,
o boare închide pe rînd
ferestrele ce aţipesc şi se sting.

E-o pace de veac şi de var.

Dar din somn, oameni şi pietre,
pereţii caselor vechi, focuri, coase şi ciini,

toate deodată tresar :
Cineva-n răspărul nopţii a-nceput să cînte
de cai furaţi şi de mîndre...

APE GALBENE

FĂNUȘ NEAGU

Știind că la limita apelor se încheie, desfrîul imaginației, vijelia răscoli doar marginea din miazănoaptea orașului, lunecînd repede peste Dunăre, în Dobrogea. În urmă se deschise un imens crin albastru, întors spre pămînt, avînd scrisă în carnea petalelor hipnoza lunii, a stelelor și a primăverii în chip de rană în care moare timpul, scuturînd pe toate lucrurile un strat subțire de sare fină, făcîndu-le astfel și mai ireale decît le-ar fi împins în neființă. Oamenii se strecurau pe străzi, prigoniți parcă de-o suferință căzută pe umerii lor din Alpii lunii. Fiecare lăsa impresia că se grăbește să înmîneze acolo unde trebuie un mic denunț și toți la un loc un denunț de talie europeană. Săptămîna vigilenței și a lăsării de sînge ! O forță necunoscută, impenetrabilă se insinua în ființa orașului, picurînd otravă neagră în vitraliile bisericilor, vestind înfrățirea spitalelor cu pușcăria și acoperirea unei nopți care se scărpina pe spinare cu o coadă de solzi și-și rupea cu unghiile roșii plini de încezeală sexuală. Se juca, prin ganguri obscure, comedia fricii, se puneau la cale glume de speță joasă, care-ar fi putut să se încheie la curtea marțială dar sfîrșeau și mai scîrbos, într-o invazie de scrisori anonime, devoratoare ca o invazie de furnici. Arborele în care atîrnă sabia ce pedepsește nu se zărea pe orizont, totuși părea tangibil. „Știu ce-i asta, îmi spuneam, starea de beatitudine a fricii. Cînd timpul se acoperă cu piele și se schimbă-n tîrfă". În strada Galații, o fată, cu un snop de vergi de vîsc în spinare, ca o pasăre cu aripile înnodate, trecu printre mine și Cuprian, bîiguind vorbe de neînțeles: *singură... pleacă*... În lumina împresurată de-a înserare pripită și de bubuitul tunetelor în piatra Dobrogei, făptura fetei mă ului : prin nu știu ce întîmplare stranie, gura i se mutase pe gît și pe frunte... sau nu, avea o gură la locul ei, dar mai avea una pe gît și alta pe frunte. Moartea căutînd cu trei guri în imperiul nomad al fricii, în bezna simțurilor noastre.

Copleșit de această imagine de coșmar, dacă nu cumva mă scrîntisem la minte, mă azvîrlii, după Cuprian, în tramvaiul ce duce-n Brăilița. Tremuram. Și-mi părea rău că berăriile, din cauza furtunii (și prioritară fusese numai amenințarea) ridicaseră mesele de pe trotuar ; aș fi înhățat din mers o halbă, aș fi dat-o pe gît dintr-o înghițitură și m-aș fi liniștit. Ședeam în picioare pe platformă (tramvaiele vechi, făcute pentru bucuria plimbării !) în vagon, un bătrîn, ținînd între buze, ca pe o țigară, biletul de călătorie, lucra cu croșeta o mănușă de lînă, două fete de liceu (ochi dilatați spre cîinii ce-i latră numai pe țigani, care, la Brăila, sînt, totuși, cei mai de încredere purtători ai mesajelor secrete de dragoste), îl blestemau în soartă pe Olmazu, fiindcă înlocuise salcîmii noduroși de pe Bulevardul Republicii cu alții tineri, care vor da floare peste trei ani. Orașul salcîmilor, trei ani fără floare de salcîm ? Ăla care-și prăjește două ouă, dimineața, cu ulei scurs din candelele bisericilor de

Desen de Florin Pucă

brigada ateistă. Orice fată din Brăila, cînd ajunge femeie și-și vede frumusețea fugind în umbră neiertătoare, scoate din timpul pierdut sărutul dăruit sau furat în seara și în toate nopțile înfloririi salcîmilor, iar cele două fete de liceu intuiau, stăpînite de miracolul vîrstei, că vor fi femei, care-au trecut, ca fete, printr-un rîu băut de șerpi, pierzînd nopțile neuitării, dar, mai ales, degetele care știau să le caute.

La intersecția cu strada Karl Marx, vatmanul opri, sări pe trotuar și ne strigă vesel :

— Fraților, puteți să mă reclamați, să mă bateți, să mă opăriți, nu merg un metru mai departe. Hai, veniți cu mine, să ne zgîim un pic la nebunia ăstora și pe urmă ne-mpăcăm noi.

Pe Karl Marx, cea mai lată stradă a Brăilei, curgînd ca două rîuri de piatră de o parte și de alta a unei alei împodobite din loc în loc cu arcade de fier, incendiate, vara, de cascade de trandafiri agățători, treceau în trapul cailor, urmărite de-o mulțime lacomă oricînd să bea din vinul îngîmfărilor, un șir de docare negre, parcă venind dintr-o sărbătoare de prinți pe care timpul n-o astupase definitiv, nu putuse sau nu îndrăznise și o purta acum, ca pe o fluturare a dezastrului și a puterii lui de a nimici emfaza clipei prezente de-a goli de cistalul de apă vie, înscris în coroana ei. Caii, gătiți cu bunuri ferecate în argint, docarele căptușite cu catifea neguroasă și satin violet, oamenii din ele, căptușiți cu ideea că pot și chiar sînt boieri, ei, care nu erau decît lemnari, și fetele lor, lucrătoare în atelierele de împletit covoare, trăiau o legendă cabotină și nu erau decît corupția morții. Cel mai îndîrjit dintre ei, jucînd o sticlă de rachiu din care bea și apoi chiuia gîlgîit, tînjise poate să fie boier și nu ajunsese și cînd cei ce scoteau docarele la vînzare, îl suiseră pe pernele moi, ca să se vînture cu docarele prin fața cumpărătorilor, țărani veniți din zonele necolectivizate, Făgăraș, Muscel, Brașov, Semenic, el își spusese": hei, iată-mă și boier ! și printr-o sugestie hipnotică îi făcuse și pe ceilalți să se simtă boieri gonind în docarele ca niște lebede cu gîtul întins spre locurile unde nu triumfă decît fericirea. Erau în trăsuri ingenios lucrate chiar de ei înșiși, dar goneau suiți pe spinări de dragoni și delfini, cocoțați pe mișcătoarele peluze ale raiului și nu știau, nici nu le păsă — leagăne-le dracul îndoiala, lanțurile de ocnaș, zilele zgîriate cu pironul în carne — că se duceau mereu îndărăt, fiindcă mărire cu adevărat nu există niciodată înainte, înainte e numai speranța care, împlinindu-se, se schimbă în desperare, apoi în măreție apusă, singura vrednică de admirație. Mirosea a copaci smulși greoi din iarnă și foarte vag a trăsnet, dar celor din docare, ca și cum în felinarele lor ar fi ars smimă și tămîie din prăvăliile grecilor care plecaseră de mult, luînd cu ei și miresmele și legenda unei Brăile cufundate în orient, timpul le duhnea nu a înfrîn-

GHEORGHE SUCIU

Pastorale

Era Dafnis păcurar
Și bea lapte din șiștar ;
Era Hloe păstoriță
Și smerită bea jintiță.

Dragostea doar adia
Și nici unul n-o știa :
(Ignorați ca oile
Și naivi ca ploile) —

Erau pomi cum sînt toți pomii
În Duminica (a) Tomii,

Înfloriți și năpădiți
De polenul lor stupiți.

Și erau osii la stele
Și iubite în inele.

***

Sus la munte, la izvor,
E geneza unui dor.
Ea copilă, nematură,
Și el cu cașul la gură.

Ea păstrînd în nări usuc
El în ere un uituc.
C-o năframă el în dar
Și icoana ei de var.

Ea topită, și cam șuie,
Tot în vis poteca suie —
Și cînd să îl întîlnească
Îi e dat să se trezească.

(Nu mai are rost totemul
Și nici vraja lui blestemu' —
Rupt de ea, ruptă de el
Trece golul prin inel) —

Bate vîntul printre brazi
Ca și ieri, la fel și azi,
Și tot sună, și tot bate
Ca într-o eternitate,

Iar pe coama vîntului
Mîndrele pămîntului
Despletite, și ușoare
Și plîngînd că sînt fecioare.
Plînsul lor — dalbă ninsoare !...

gere, ci a chemare către un vis generos. Murind în astfel de clipe, oamenii nu se schimbă în pămînt, ci în timp, care nu înseamnă uitare, ci colind în nemărginire rodnică, fiindcă timpul cu timp se mai poate întîlni, pe cînd pămîntul cu pămînt numai sub ape și sub viforul vîntului.

– Sofron ! urlă Cuprian la vizitiul îmbrăcat în manta neagră – oprește ! și Sofron înțelegînd mai mult din semne ce vrea prietenul lui, opri docarul lîngă trotuar, un minut cît să ne cățărăm sub coșul de mușama vînătă, apoi pocni din biciul de nuiele de salcie, împletite după ce-au fost ținute în saramură, și intrarăm în Brăiliță, prin străzile Brătianu și Colectorului, către vadul de trecere spre Ghecef, prin partea cea mai turbată a orașului care, văzută din ripele din afara lui, de la cărămidării, seamănă-n suflet scîrbă, plictiseală, lene, ciini morți, maluri jefuite, gunoaie, prag scormonit de haitele de copii dezlănțuite în expediții de pedepsire. Imensul crin albastru, între timp lăsase să izvorască în mijlocul lui, un crin portocaliu, ca și cum cerul, înainte de-a se dărîma în noapte, ar fi ținut să le probeze oamenilor cît de inutilă, degradată și bătîrnă e puterea lor de imaginație în ceea ce privește împerecherea culorilor. Două de izvoare galbene – galben vizionar, galben generos, galben fatalist se împleteau ca să ucidă definitiv credința și să semene îndoiala, dar luminile nu se rupeau, se asociau, născînd punți indigo, tremurătoare, sceptice, somnoroase la capete și vesele la mijloc, ca Maica Domnului a doua zi după Bunavestire. Deasupra, departe, o brazdă roșie se răzvrătea obscur, încercînd să-și taie teritoriu victorios spre trupul celorlalte, apoi spre Munții Măcinului, în pămîntul renăscînd, peste caii în galop epuizant și peste docarul nostru, care se scutura din toate încheieturile, ca și cum am fi gonit spre o piață din cer, unde singur Dumnezeu fixează prețurile. Jos, Dunărea ardea în supărări aplecate, parcă o mie de preoți în odăjdii, purtînd în spinare luna și un soare ostil, băteau mătănii, nu de împlinire, ci de blestem: Doamne, fă să nu-și dea în petec cățeaua apelor, că, uite, doamne, cum se topește de plăcere, putoarea ! Eu și Cuprian eram veseli și goi ca niște pahare vărsate. Imi venea tot timpul să strig : aici, în apostazia Dunării de Jos ! mai departe nu știam ce urmează. Și doar un singur solz din mine, ascuțit de vînt și neaiurit de darurile primăverii, plutea scurt într-o altă primăvară, deasupra Dunării de la Budapesta, într-o seară, la fel de docilă viselor ce pustiesc pîntecele lumii și deopotrivă încărcată de nebunie, de-o ordine netemătoare și o pedeapsă implacabilă. In seara aia, împușcasem pentru prima oară de aproape un neamț, un subofițer, și îngrozit nu de faptul că omorîsem, ci pentru că-i văzusem ochii vii, dăruindu-mă irevocabil morții și intrînd ei, apoi desnădăjduiți în moarte și refuzînd să creadă adevărul că mîna-i trădase, printr-o mișcare prea lungă, m-am ghemuit cu spinarea într-un zid și-am tras două încărcătoare în asfințitul întins ca o foamete de-a latul Dunării, am înjurat și-am vărsat lăturî și-am ridicat mortul și l-am suit în luntre și înainte de-a împinge luntrea în larg, două aschii din cerul crîncen de galben s-au înfipt în ochii ăia albaștrii sticloși, parca-ar fi vrut să-l inițieze în coborîtul treptelor spre întunericul desăvîrșit și-atunci a urlat în mine Cel ce nu rabdă înfrățirea viilor cu morții sau poate nici-o înfrățire, am împins luntrea cu piciorul și cînd a fost la zece pași de buza curentului am ciuruit-o cu cel din urmă încărcător și mortul meu s-a acoperit încet de două ape galbene !

– Gata, zise Cuprian, de ce nu coborîți, vine podul.

– Prin două ape galbene.

– Unu ! ce mai gonește, Sofron ăsta. E un drac. La fiecare zi-ntîi cheamă un vînător și-l plătește să tragă cu pușca pe sub urechile cailor, ca să-i sminteascâ.

Fragment din romanul
„Scaunul singurătății"

DUMITRU PRICOP
Păstorul umbrei

Rămîn pe veci păstorul umbrei mele
îmbogățit de frunzele din jur
căzînd atît cît drumul către stele
îmbracă forma cîntecului pur

pribeag prin neguri las pe moarte șalul
iubitelor cu sînii grei de lut
și cît mă poartă, îndoielnic, valul
copiii mă încep de la-nceput

în repetarea asta dureroasă
găsești răspuns la tot ce nu-nțelegi
atunci cînd viața fulgeră pe coasă
cu tot păcatul cetii peste legi

cît poți uri să nu te poți învinge
cînd sfîșii noaptea zeii din cuvînt
sau cît iubești cînd flacăra se stinge
exact în dreptul celor care sînt ?

Ei, umbră, umbră,... ce mirare mută
sub tine mă îndoaie credincios
de rabd în ochi imaginea căzută
a celui scris să vină-n cer pe jos...

MARA NICOARĂ

Egalitate

În somn sîntem cu toții egali
Numai trupurile, respirînd aerul plin
de rouă al stelelor
Numai trupurile, fără case, mașini,
fără mari funcții sau umile slujbe,
Sînt egale în ținuturile somnului.
Acum încetează meschinele bătălii
pentru a avea mai mult decît vecinul
Se topesc ca niște aisberguri albastre
în ceașca oceanului
Supărările și grijile.
În somn, ministrul este egal cu lăcătușul.
Sîntem goi și fericiți în edenul somnului
Sub copacii cu frunze lucioase și
veșnic verzi.

●

BUJOR VOINEA

Ideea

Ideea poate fi un crin,
Ideea poate fi un crin !
Fug, însă a fugi de toate
Chiar ca idee e puțin,

Căci înăuntru nu se poate
Retrage nimeni multă vreme,
Nefiind (insinuez probleme)
O cale spre eternitate.

Toți adîncim un legămînt,
Un pom al vieții se frămîntă –
O, în Eden lumina cîntă
Și din lumină eu nu sînt.

Ideea poate fi un crin
Alb înzăuat de sentimente,
Scînteietor, scînteietoare
Ideea stelelor atente,

Ce stau acolo mai prezente
Decît sau eu într-un cuvînt –
Și iar mă mir și mă frămînt
Între iluzii violente.

Ploaie măruntă de toamnă...

Bărbatul își scoase bocancii și-i aruncă sub o salcie. Îi ardeau picioarele. Suflecă pantalonii și intră în apă mai sus de glezne. Cu limba căuș, cîinele hăpăi cîteva guri de apă. Îi era cald și-și privea stăpînul. Cine știe în ce împrejurări se alăturase omului... Multă vreme au împărțit neliniștea, spaima, disperarea ; acum, speranța.

— Avui noroc să mă-ntorc ! zise omul și-și trecu degetele prin barba nerasă. Avea o barbă încîlcită, de călugăr din pădure. „Avui noroc... A murit războiul... S-a întors să moară acolo... de unde a venit, la el acasă... Ducă-se-n mă-sa..."

Satul era aproape și cîrciuma o găsi deschisă. Femeia îi aduse băutură și mîncare. Se ameți se. Sta rezemat de peretele mușcat de igrasie. Femeia arunca mereu priviri spre omul ce vorbea în șoaptă... „Poate-și ține cu vorbele de urît..." Și de ce se gîndește la el își aduce mai mult aminte de bărbatul de odinioară. „Ar fi putut fi el..." Trecea printre mese cuprinsă de neliniște. „De ce s-a întors abia acum ?... De ce nu mi-a adus nimeni o vorbă de la el ?... Nici o știre.... Nimic..."

„Am găsit-o !" Cîinele fu nevoit să cheune și să-și schimbe locul. „Avui noroc... Mîine am să-i spun... Ea nu se mai aștepta să mă întorc de-acolo..." Omul plecă obosit capul pe masă.

— Trebuie să fii obosit ?... Vino, omule, să-ți dau un pat. El o urmează în tăcere. „Poate că e, poate că nu e" își pune femeia vorbele la îndoială...

Bărbatul n-avu somn. Își luă puș ca și ieși. Pădurea o găsi singură, speriată de împușcături. Era cuprinsă de liniște, despuiată de ciripit și cîntece, goală pe dinăuntru... Cîinele mîrîia pe marginea bălții. Bărbatul culese de pe prund o grenadă. „Dacă dau de ea copiii"... Vru s-o explodeze... Își aduse aminte că-n cantonament pescuise cu grenade. O înfășură într-un săculeț din foaie de cort, o fixă cu explozie întîrziată și o azvîrli în balta poleită. Cîinele sări în apă și scoase grenada să i-o aducă stăpînului.

„Nu !... Ce faci ?!... Las-o jos, las-o !... Speriat începu să alerge pe malul bălții. Cîinele credincios își urma îndeaproape stăpînul, neînțelegînd rostul acestei goane nebune. Se ținură așa aproape, unul de celălalt o vreme... Explozia ridică colbul pînă deasupra bălții de unde începu să cadă ca o ploaie... Ploaie măruntă de toamnă...

Marin Radu Ene

DIAVOLUL PĂCĂLIT LA AACHEN

Gh. Schwartz

De multe ori legendele — oricît de insolite — au proprietatea ingrată de a se plasa asupra altor legende, acoperindu-le și suprapunîndu-se peste ele astfel încît le fură pînă și posibilitatea identității. Este cam același lucru ca și atunci cînd pictura murală mai recentă o acoperă pe cea anterioară, în cazul în care noua zugrăveală este făcută cu atîta măiestrie încît poate induce în eroare și un specialist — or cei care decid restaurările nu sînt întotdeauna specialiști —, încît nu mai este dorită îndepărtarea de pe zid a frumuseții care se vede în folosul apariției la lumină a unor altor eventuale frumuseți.

Desigur, unele legende sînt prea puternice pentru a putea fi „acoperite" cu una cu două, mai ales atunci cînd fabula pe care se sprijină a fost multă vreme povestită de lungi generații de băștinași. Dar istoriile secrete ale faptelor care nu trebuiesc și nu pot fi spuse pe toate drumurile mor încetul cu încetul, ajutate de taina în care au fost atît de grijuliu învelite.

Cînd în timpul celui de al doilea război mondial o bombă a intrat printr-un vitraliu în Catedrala din Aachen, s-a izbit mai întîi de una din monumentalele coloane și a ieșit apoi prin ricoșeu printr-un alt vitraliu al vechiului octogon care acoperă simburele sălașului ridicat de Carol cel Mare, a nouă legendă s-a stabilit în jurul acestui Dom. Bomba a explodat în piață, întregind distrugerea clădirilor din jurul Catedralei rămasă singură și aproape nevătămată între ruine, sporindu-și aureola zămislită cu peste o mie de ani în urmă.

Desigur aceasta întîmplare, cu toate interpretările logice și forțate care i s-au atribuit, nu a putut înlătura celelalte mituri ale legendarului loc înconjurat de mister, la fel cum în decursul secolelor uriașul Dom din Kölnul vecin n-a putut distruge faima ctitoriei lui Carol cel Mare de la Aachen.

Catedrala din Aachen a fost terminată în anul 800 și Carol cel Mare își află aici mormîntul din 814. Începînd cu Otto I, treizeci de regi sînt încoronați (și) în acest loc și mereu fiecare dintre ei înzestrează lăcașul cu unu sau mai multe daruri deosebite. De la uriașul candelabru de aur dăruit de Barbarossa pînă la piesele tezaurului — care se spune că este cel mai bogat dintre toate cîte se găsesc în bisericile de la nord de Alpi — Catedrala se bucură de o avere considerabilă. Ea poate fi vizitată după un orar afișat pe poartă și în ghidurile turistice, iar legendele o însoțesc cu fidelitate de veacuri, începînd cu povestea zămislirii Domului și terminînd cu bomba care n-a putut exploda sub bolta ridicată pe vremea acelei zămisliri. Notorietatea acestor legende se cimentează prin repetare — taina implicată se tocește și dispare.

Orice ghid îți va povesti astăzi legenda zămislirii astfel : ...după ce lucrarea a fost inaugurată, a început să se simtă tot mai acut lipsa banilor. Toate colectele anunțate au fost neîndestulătoare. Atunci s-a apelat la Diavol pentru a ajuta el terminarea lăcașului lui Dumnezeu. În schimb, Diavolul trebuia să primească primul suflet care va intra în biserica terminată. Recompensă înfimă, aș spune, pentru modul decisiv în care Diavolul trebuia să-și înzestreze cel mai puternic și totodată unic dușman cu un bastion de o amploare fără precedent. Dar.... Dar nici măcar acest preț derizoriu nu i-a fost atribuit fără o mică înșelătorie : oamenii au adus în biserica terminată un lup și Diavolul s-a năpustit nerăbdător asupra animalului, sfîșiindu-l pentru a-i smulge sufletul. Pe poarta mare a catedralei se poate vedea și azi capul lupului legendar și dacă te uiți mai atent și pipăi cu mîna, poți remarca pînă și degetul mare al Satanei rămas în gura fiarei care s-a apărat disperată în fața sacrificiului.

În continuare un ghid conștiincios te va duce în afara orașului și-ți va arăta un dîmb : legenda povestește că după ce și-a dat seama de modul în care a fost tras pe sfoară, Diavolul s-ar fi întors la Aachen cu un sac uriaș în spinare plin cu nisip, în intenția de a acoperi biserică și orașul, distrugîndu-i astfel pe cei care l-au înșelat. În locul în care se află astăzi dîmbul, Diavolul ar fi întîlnit o bătrînă pe care ar fi întrebat-o dacă mai are mult de mers pînă la Aachen și femeia l-ar fi mințit că mai are foarte mult. La care Necuratul și-ar fi deșertat acolo sacul cu nisip, obosit să-și mai ducă povara, dînd naștere acelui dîmb și dovedind o proastă ținere de minte și orientare în spațiu, dacă ne gîndim că a mai făcut cel puțin o dată drumul pînă la orașul pe care acum

voia să-l nimicească (atunci cînd a fost să-şi ia răsplata cu care a fost înşelat). Pînă aici legenda despre Diavolul de două ori înşelat de către prea cinstiţii constructori ai Domului din Aachen. Dar o povestire duce către o altă povestire şi pînă la bomba care n-a explodat au mai apărut multe zale ale acestui lanţ citeodată înspăimîntător, alteori hîtru, întotdeauna preocupat de partea lui de mister şi de faţeta sa de istorie.

★

Avînd la dispoziţie atîtea date şi atîtea inscripţii ca la Domul din Aachen, gîndul mi-a zburat înapoi, condus de un contrast izbitor : mulţi suverani încoronaţi în ctitoria lui Carol cel Mare din Aachen şi-au găsit locul de veci într-un alt lăcaş de legendă. Domul din Speyer, acel oraş al Niebelungilor în care se găsesc criptele împăraţilor şi regilor intraţi şi ei în mit. Nici un înscris pe vechile morminte acoperite cu altare simple, nimic ostentativ precis peste stratul de „zugrăveală" iniţial. Acolo totul mai este posibil prin inefabil, aici la Aachen totul pare spus o dată pentru totdeauna.

Şi totuşi !

Teoria predestinării funcţionează foarte puternic la Aachen : de pildă, coloanele iniţiale au fost luate din Aachen de Napoleon şi duse în Franţa. Fiind doar decorative. Domul nu s-a dărîmat. Însă aduse — cele mai multe — înapoi, ele au susţinut cupola pe vremea bombei care s-a dovedit neputincioasă în lăcaşul lui Carol cel Mare.

Dar aceasta este din nou doar deocamdată sfîrşitul : legenda zămislirii abundă în coincidenţe şi multe explicaţii miraculoase au pătruns şi în sălile tezaurului : de la păstrarea intactă a unor moaşte pînă la prezenţa calotei craniene a lui Carol cel Mare sub coroana aurită a bustului său.

Dar — oricum — cel mai enigmatic rămîne Diavolul care într-un fel a fost ctitorul acestei străvechi biserici ! Ceea ce, cred, s-ar fi putut întîmpla şi aşa : se ştie, Carol cel Mare şi-a construit imperiul prin supunerea unor vaste teritorii şi creştinizarea cu argumentul sabiei a numeroase populaţii : necredincioşii, păgini de tot soiul, diavolii roiau în jurul stăpînirii sale. Nu toţi au fost ucişi : unii — puţini — au fugit, alţii au reuşit să-şi cumpere pentru un timp liniştea. Cunoscuţi aceşti păgini sub numele tutelar al stăpînului sau căpeteniei lor, necredincioşii se confundau cu acel fruntaş. Păgin fiind, acesta devine Diavolul însuşi. Tolerant în neputinţa sa — lucru care pentru acele vremuri nu reprezintă totuşi o tautologie —, Diavolul acesta acceptă să colaboreze la opera lui Carol cel Mare, atîta vreme cît el poate să rămînă la vechile-i convingeri. Deocamdată, pentru că după aceea va mai vedea el. Dar pentru a face acest lucru, îşi cere şi el garanţiile. Doar că în locul ostateculuí care i se promite, i se oferă tot un pui de diavol, un lup — acel posibil simbol al păginătăţii*).

*) Dintre multele animale şi păsări simbolice de pe icoane, lupul lipseşte de pe listele tradiţionale.

GEORGE ALBOIU

Bostăni

Tăceau vagoane vechi pe linii moarte,
ca un bătrîn alături un felinar scîncea.
Credeţi c-o să mai vină
pentru o seară eaf
nu... striveşte electronii cu ţiţa
pe o carte.

O, tu, geologie, copilăria mea
fluviul îşi uită marea şi pleacă-n
altă parte
iar albia rămîne secată ca o carte
pe care o citeşte o amintire rea.

Tăceau vagoane vechi pe linii moarte
sînt bălţile secate, bostănile sînt sparte.

Aziluri

Iarăşi azilul de bătrîni
blînd zgîriat de bulevarde
fata, cînd trece, toată arde
lîngă azilul de bătrîni.

Ei se scobesc în dinţii lor de aur
pe geam se uită, mormăie în ceşti
tu, tinere, eşti mare şi zîmbeşti
dar simţi în fălci pericol de tezaur.

Cînd printre draci se mai coboară sfinţii
din psalmi îşi scot şi ghearele şi dinţii.

●

PAVEL PEREŞ

Dialoguri ca sunet

Acum poţi aprinde veioza, stelele
şi-au început
călătoria din tablourile din camera ta
ce albă eşti
şi ce duios ţi se usucă părul pe ritmul
melodiilor ABBA, fericit, doamne,
am fost
dar mai fericit cel ce vine în urma mea
stăpîn peste garnizoanele cuvintelor rare
iată, gura ta singerează de vorbele
pe care
n-ai fi vrut să le spui, şi totuşi le spui
dar în duminicile mele plouă chiar
şi atunci
cînd mă stringi la piept, fericit să fiu
sau poate numai versurile mele le vrei
dar ele nu au trup ci numai lumină.

Plauzibil pînă aici, nu ? Că acest „lup" s-a opus şi cei care l-au „reprezentat" au reuşit să-i producă şi ei pierderi Diavolului este posibil, iar degetul rămas în gura „fiarei" se pretează uşor la asemenea explicaţii. Că acest „lup" a fost un sau mai mulţi ostatec(i) sau că a reprezentat un rival sau o formaţiune rivală şi anume acela (aceea) care s-a nimerit să vie să ceară protecţie Împăratului, care din prima clipă l-a vîndut, pare să încline spre prima variantă : Carol cel Mare a înşelat oricum — fie că a dat un păgîn în locul ostatecului promis, fie că l-a vîndut pe cel care a venit la el să ceară ocrotire, dar doar pentru prima supărare a Diavolului pare justificată.

Apoi, căpetenia păgînă, văzînd că nu şi-a primit adevărata răsplată, aceasta după ce s-a îndepărtat de Aachen cu falsa garanţie şi s-a dumirit abia atunci — prin cine ştie ce întîmplare — se întoarce cu gînduri de răzbunare spre ctitoria la care a colaborat. În clipa aceasta, Diavolul a devenit duşmanul şi de aceea identitatea sa devine mai polivalentă : El a fost cel care nu s-a supus dogmei în numele căreia s-a ridicat biserica, El a fost şi solii care au tratat ajutorul financiar, El a fost şi solii care au venit după răsplată, soli înşelaţi şi probabil pedepsiţi la rîndul lor pentru aceasta de către căpetenia tutelară (fapt care ar explica absenţa lor la revenirea războinică spre Aachen, absenţă care l-a făcut pe stăpînul lor să nu aibă cunoscători ai drumului). El a fost şi conducătorul păgîn şi armata lui venită să distrugă lăcaşul construit din ajutorul unor bani păgîni împotriva credinţei păgîne.

Recapitulînd, legenda ar suna aşa : Carol cel Mare n-a mai avut bani să-şi termine ctitoria şi a apelat la un conducător vecin. Acesta l-a ajutat material, dar n-a primit în schimb garanţiile promise. Campania pornită împotriva Aachenului s-a oprit brusc şi într-un mod atît de fericit, pentru oraşul lui Carol, încît faptul n-a putut fi considerat decît drept o minune.

Dar... Istoria, ca şi literatura, are proprietatea de a încerca să fie cît mai logică în povestirea unor fapte în care de multe ori firescul se ascunde sub aparenţe înşelătoare. Ceea ce duce de obicei la ideea că logica avută la îndemînă este obligatoriu să fie rama şi tot ce nu încape în acest cadru să trebuiască să fie îndepărtat. Uzurpînd în felul acesta, logica noastră rămîne singurul lucru credibil şi atestabil în realitatea astfel păstrată şi o sumedenie de convenienţe, devenite cu timpul legi, vin să întărească logica pe care au impus-o.

Domul din Aachen, bîntuit de legende, rămîne un exemplu despre felul în care lăcaşurile de rugăciune n-au fost întotdeauna numai opera unor preacuvioşi şi cum Diavolul însuşi a colaborat cu sîrg dintotdeauna la propria sa excomunicare.

Eschweiler, 30 XII 1980 —
— 5 I 1981

DUMITRU M. ION

Agresiune

Înfruntat cu mîinile,
Înjurat cu privirile,
Înjosit cu lăcomia conaşenilor,
Nespus de frumos
Şi mort erai în viaţă —
O floare brutalizată de îngeri,
Un cîntec urlat
La urechea
Care atinge pămîntul.
Şi pămîntul — o curvă
Gata să spună :
Cînd rînd fac deodată
Două gropiţe-n obraz !

Viaţa

Cercetînd avatarurile unui anume cuvînt,
După mulţi ani de muncă
Dau-mi-am seama
Că, furat de jocul sinonimiilor,
Epuizasem întregul dicţionar.
Făcînd calea întoarsă prin labirint
Am înţeles
Că fiecare cuvînt ar putea însemna
O leşie posibilă.
Dar eu nu aveam decît cheia
Unui singur cuvînt.

●

ION LOTREANU

Pe catifele

În cerul tău sînt păsări grele,
Fragil în cerul meu e-un ram ;
Parcă dansezi pe catifele
Din Villiers de l'Isle Adam.

Spre munţi cu patrafir de gheaţă
Privim o clipă amîndoi —
Un fanion de ger şi ceaţă
Se-neacă-n singe ca un sloi.

Se-aprinde lemnul pe-alăută
Sub degetele de velur :
Tu nu din carne eşti făcută,
Păcate dulci trimiţi în jur.

În veacul palid douăzeci
Adormi pe lîngă reci izvoare —
Pe lîngă cringuri dacă treci,
În cuiburi ard văpăi de soare.

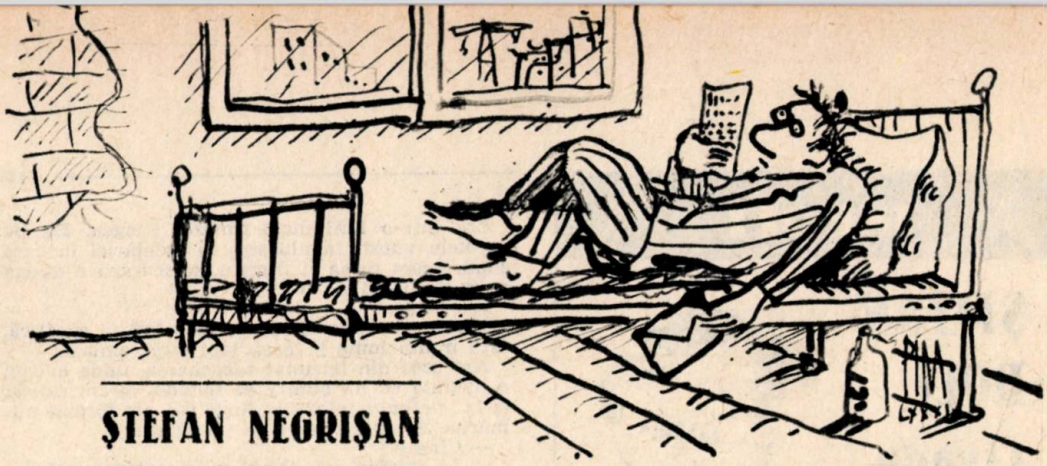

ŞTEFAN NEGRIŞAN

Scrisoare către Neluţu

Ca un vechi căminist ce sînt, respect cu stricteţe două lucruri : să nu lipsească sticla de vin de lîngă pat, şi să trec „pe la scrisori". Scrisorile sînt împrăştiate pe o măsuţă şubredă, chiar în hol. Lîngă masa asta îţi ţine Ghiţă, portarul, un scaun cu spătar. Ziua, cînd mai schimbă o vorbă cu femeia de serviciu, Ghiţă se întinde cu coatele pe masă, ia cîte un plic şi, în timp ce mai cască şi mai bîiguie ceva, se scobeşte cu colţul plicului sub unghii, sau îl împăturește în două, în patru, în opt, pînă cînd îl rupe. Atunci îl aruncă printre celelalte.

Cu sticla ascunsă bine sub saloneţă frunzăresc teancul de amenzi de la I.T.B., citaţiile, iar la urmă scrisorile şi vederile. Eu, de vreo cinci ani, nu mai aştept de la nimeni scrisori. În schimb găsesc una pe numele lui Nelu. Nelu e colegul meu de cameră, sau poate ero, că aseară, cînd l-au urcat în ambulanţă, avea în frunte, acolo unde îi picase fierul, un fel de gaură neagră, înconjurată cu cheaguri de sînge. Am vîrît scrisoarea în buzunar şi am urcat la patru. Patul lui stătea desfăcut, ca de obicei. Un colţ de cearşaf era pe jos, cu urma unui toc de cizmă imprimată pe el, iar perna cenuşie la mijloc — înghesuită într-un colţ, ca un animal mic, speriat. În rest, pătura se întindea ca un sul pe marginea patului. Acum, că ştiam unde era Nelu, camera părea mai pustie, ferestrele mai întunecate, pereţii mai scorojiţi, iar curăţenia femeii de serviciu fără sens.

M-am trîntit în pat şi, pentru prima dată, am simţit că se clatină ceva în obiceiurile mele de vechi căminist : m-am trîntit cu cizme cu tot, tocmai eu, cel care îi dădăceam întruna pe Nelu să se descalţe cînd se culcă, oricît de obosit ar fi şi oricît de tare i-ar mirosi picioarele. Nici vinul nu era bun. Era prea amar, şi avea şi un gust de detergenţi sau de ce dracu bagă ăştia în el. Scrisoarea îmi foşnea în buzunar cînd mă întorceam de pe o parte pe cealaltă, foşnea aşa, supărător, de parcă mă zorea să fac ceva ce eu nu aveam chef. Am culeş o „Informaţia" veche de pe masă, pe care o cumpărase Nelu, şi mă tot îmboldea să o citesc. Apăruse acolo un articol despre şantierul nostru, despre tineret şi despre muncă, un articol frumos şi cu un titlu mare de-ţi sărea imediat în ochi : „CU EI, CĂTRE O VIAŢĂ NOUĂ". Scrisoarea tot foşnea în buzunar, şi deodată m-am gîndit că o fi o treabă urgentă, că poate e nevoie să răspundă cineva, aşa că am rupt plicul cu dinţii şi am scos dinăuntru un vraf de hîrtii scrise cu creion chimic.

Dragă Neluţule

Află despre noi că sîntem bine sănătoşi ceti dorim şi ţie. Mama şi tata sînt la fel de sănătoşi, şi eu sînt la şcoală în clasa a treia, că a venit un învăţător nou şi la spus lu tata nea gheorghe, e de rău dacă nu dai copilu la şcoală că acum se dau amenzi grase, şi pînă la urmă tot îl dai casta-i legea. Îi dau, dăi în ceara măsii a zis tata, poate ăsta o învăţa carte şi no fugi ca ăla mare, adică ca tine Neluţule. Neluţule să ştii că nouă ne dor de tine. Mama de cînd ai plecat se tot ceartă cu tata, îi zice beţiv căpoz, că numai de gura ta n-a mai stat copilaşu, da tata sughiţă şo înjură de ceară şi zice c-a plecat ca vrut ei, că seamănă din partea măsii, şi mama deodată începe să plîngă şi-mi trage şi mie cîteo palmă peste ceafă că de ce casc ochii. Da să ştii că eu aştept sămi aduci ce miai promis de la bucureşti, că să ştii că şi eu am ascuns pentru tine o sticlă de vişinată, din aia de la vişinu de lîngă vie, că mama zicea mereu în gura mare că o să vîndă toată băutura sau o s-o dea de pomană, numai ducăse. Da tata îi zice rizînd că vinde tu băutura că eu vînd porcu, şi atunci mama începea iar să plîngă şi zicea că drept e ca şi băieţii să-i mai atingă una lu tasu, şi deodată îmi trăgea una după ceafă că de ce casc ochii. Da tu de ce nu mai scrii, că nu ai răspuns nici la ultima scrisoare, de zicea mama că n-am ştiut eu să o pun la poştă, altfel nu se esplică, că şi poşta merge prost de nu mai are omu bază. Şi să ne scrii ce faci tu acolo pe şantier, că tot satu mă întreabă, zice mama, iar eu nu ştiu ce să răspund, ridic umerii şi-mi înghit ruşinea. Odată a venit şi tata la mine, cînd eram singur, şi ma întrebat dacă am primit ceva de la tine. Eu i-am dat scrisoarea în care întrebai de Didina şi tata a citit-o mult de tot că el citeşte greu, a tot citit-o şi odată l-a luat durerea de ochi, aşa zicea, că i sau udat ochii de atita citit, şi s-a dus la bucătărie să mai citească, acolo nu putea că mă tot holbam eu, aşa a zis şi a plecat cu scrisoarea în mînă. Mai tîrziu a venit şi mia spus dacă-ţi scriu să-ţi spun că e mai bine să nu te mai gîndeşti la Didina, că dacă tu ai plecat şi şase luni n-ai dat un semn de viaţă, ea ce era să facă. Da Didina nu trăieşte bine cu Mateiaş, cu toate că-s luaţi de curînd, aşa zice mama, că a făcut nişte alea din spate mari ca de scroafă, că putea să mai aştepte, că doar tu nu erai peste lume. Şi că bine-i face Mateiaş că o bate, că ea îi răspunde. E rea de colţ ca tot neamul ei şi-i răspunde, zice mama, şi că tu dacă erai un băiat mai cu cap trebuia să vezi că tata era cu chef în seara aia, şi nu trebuia să te iei de piept cu el, că ştii că el nu e rău da e ambiţios, şi că şi lui îi pare rău acuma, da nu vrea să spună, că aşa-i neamul lor. Mai bine te-ai întoarce. Eu cam atîta am avut de spus şi încheiurînduţi multă multă sănătate şi nu uita să-mi aduci ce mi-ai promis.

Gigel.

Te sărută şi mămica.

Gigel.

INEDIT

ȘTEFAN ROLL

Livada sufletelor dulci

Îți amintești cimitirul ca o haină ponosită
dela Rastolița ?
Bisericuța de lemn, cu sfinții
zugrăviți pe pînză scorojită ?
Mormintele anonime în livada cu pruni ?
Treceam prin ei ziua, cînd soarele acoperea,
cu cearceafurile lui fierbinți
osemintele sub huma, și ea bătrînă,
văduvă de cei care au iubit-o
și s-au întors în fașele ei materne.
Ți-am spus :
pomii sădiți deasupra lor,
au ajuns cu rădăcinile pînă la ei.
Să le mîngîie chipul șters de infinit
cu o mînă de soră de caritate postumă.
Să le picure între dinții lor știrbi,
pietrificați într-un zîmbet plin de regrete,
iureșul luminii de dimineață,
vălul luminii de peste zi,
doliul luminii din fiecare noapte.
Cataplasme sau catapitesme
cu stelele umblînd ca verișoarele lor
prin odăile rămase pustii.
Mîinile lor, încrucișate la piept,
acoperă inima rămasă ca o candelă
să ardă în urletul pomenirii lor.
Ele, mîinile, se cațără pe rădăcinile prunilor
să-și aprindă feștilele
din rugăciunea noastră pentru ei.
— De ce sădesc oamenii pruni peste morminte ?
— Cu cît mai dulci vor fi fructele lor,
atît de dulci au fost sufletele lor
care au rătăcit timpuriu deasupra.
Am gustat din toți prunii cimitirului.
Fiecare din ei avea fructele dulci.
Și am trecut mereu, ca niște musafiri tăcuți,
ca să ne înehinăm.
Treceam prin livada sufletelor dulci.

decembrie, 1965

lui Ioan Grigorescu, pentru care povestea a rămas în aducerea lui aminte.

Era într-o luni după-amiază. Ningea. De pe peretele vopsit în albastru al cofetăriei în care stam, beam cafea și fumam, se scurgea o dungă roșie de lichid viscos.

Era sînge.

Mă miram de unde sînge în cofetăria curățică, fără multă lume în acea luni după-amiază.

Am scos din buzunar tabacherea, unde aveam o hîrtiuță cu un număr de telefon, m-am ridicat și la telefonul spînzurat lîngă ușă am format numărul. Se auzi o voce ca un scîncet :

— Cine e ?

— La telefon este Omul cu pantaloni groși, am răspuns eu.

Vocea de la celălalt capăt al firului mai scînci odată :

— Și ce vrei ?

Atunci am închis telefonul și m-am așezat iar la masă. Am privit din nou pe peretele albastru dunga aceea de sînge.

Peste un sfert de oră o femeie îmbrăcată în niște pantaloni negri de catifea intră în local, se apropie de mine și mă-ntreabă :

— Spuneți-mi domnule inginer e voie să m-așez lîngă mata ?

— Este, am răspuns eu neîndrăznind s-o privesc drept în față în acel moment și ricîind cu vîrful pantofului pardoseala de țiment de sub mine.

O mireasmă de parfum neerlandez mă-nconjură.

Femeia își scoase pantalonii, apoi hanoracul, avea un hanorac visiniu, cu flori galbene, și rămase în niște chiloți subțiri de dantelă și-ntinse picioarele lungi sub masă, după care zîmbi.

Avea peste bust un pulovăr alb cu cercuri maro.

M-am ridicat atunci în picioare, am luat pantalonii de catifea neagră și i-am întins la soare.

Din vorbă în vorbă am început să deslușesc povestea.

Pe peretele albastru dunga de sînge nu se mai scurgea, încremenise într-un desen înfățișînd cu aproximație contururile Peninsulei Iberice.

Fata povestea mereu. Partenerul ei fusese ucis cu un glonte calibrul 45, fiindu-i străpuns pieptul în dreptul esofagului.

— Dar cine e asasinul ? murmurai eu.

— Nu știu, gemu fata și continuă să privească printre lacrimi conturul de sînge de pe perete.

Atunci localul a fost închis și la cererea mea chelnerița a dat drumul la magnetofon. Am invitat-o pe femeia de la masa mea să-și pună pantalonii pe ea, deoarece pînă la apariția soarelui, mai era. Femeia mă ascultă supusă.

Apoi am invitat-o la dans. Și iar ne-am așezat la masă. Cu un simbet onctuos, chelnerița veni și scoțînd din buzunarul de la șort pulovărul la care lucra își văzu de treabă.

— Vezi ce frumos ninge afară, am zîmbit eu chelneriței.

Apoi chelnerița a fost chemată de gestionară.

Eu și tovarășa mea ne-am pus hanoracele și am ieșit. Chelnerița ne făcut un semn cu mîna.

Afară era ger.

— De ce te-ai dezbrăcat acolo-n cofetărie ? am întrebat-o eu pe Mimi, așa se chema femeia.

— Ce prost ești, a rîs ea.

Apoi începu o perioadă mai grea, dedicată

La circ

DUMITRU DINULESCU

exclusiv cercetării glonțului din pieptul circarului.

Victima era un circar, iar femeia, partenera lui, după cum am mai spus. Ei executau de obicei un număr din cale afară de stupid.

— Care ? am întrebat-o iar pe femeie și iar am întrebat-o cum o cheamă.

— Mimi, a răspuns ea simplu.

Stam în două fotolii în salonul locuinței sale de la parterul unei vile somptuoase din parcul Delavrancea.

Bășicile de la acvariul cel mare din mijlocul încăperii mă amețeau. În salon mirosea a mărgăritar.

Apoi am discutat despre cadavru. Din nefericire nu-l putusem examina eu însumi, preluînd cazul așa mai mult într-o doară. Dar dunga aceea de pe perete mă obseda.

— Spune-mi, Mimi, dunga aceea de pe perete, din cofetărie, are vreo legătură cu moartea partenerului tău ?

— O, da, răspunse ea, totul are legătură, nu știi atita lucru ?

Deodată am ars un strigăt. În acel moment unul din peștii țișni, ajunse chiar pînă aproape de plafon și se prăbuși pe parchetul bine lustruit, zdrobindu-se. Dintr-un colț se repezi un mare motan siamez, care apucă peștele, se-ntoarse cu coada spre noi și dispăru într-un ungher întunecos cu peștele-n gură.

Și femeia începu din nou povestea, lucru care mă enerva, fiindcă eu nu degeaba strigasem, aveam într-adevăr o idee. Dar am lăsat-o pe femeie să continue. În felul acesta aveam posibilitatea să avansez mai profund în gîndurile mele, iar următorul meu strigăt a fost consecința ideii împlinite pînă în cele mai îndepărtate amănunte.

Dar n-am reușit să-mi duc gîndul pînă la capăt. Intră în cameră un bărbat voinic, gras, cu părul alb.

— E tata, spuse circara, întrerupîndu-se din poveste.

Marele motan siamez reapăru, ieși în calea bătrînului și-ncepu să-și frece spinarea de gleznele lui.

Făr-a-mi adresa vreo privire, bătrînul se așeză într-un fotoliu. Motanul îi sări în brațe și-ncepu să toarcă.

— Ce minunat e motanul nostru cînd toarce, spuse femeia, dar nici acum bătrînul nu-și ridică privirea spre noi.

Eu mă uitam pe geam. Geamul era drept în fața mea și se vedea zăpada coborînd lenoasă.

Apoi femeia se dezbrăcă în pielea goală și se-ntinse pe covor între mine și bătrîn.

Deodată sună telefonul. Nici eu, nici bătrînul nu ne-am ridicat și cu atît mai puțin femeia. Telefonul sună vreo cinci minute apoi se opri. Zăpada continua să cadă, în penumbra din salon zgomotul cel mai puternic era torsul marelui motan siamez.

Femeia se-mbrăcă la repezeală și ieși fără a spune vreo vorbă. Motanul o urmă.

Apoi bătrînul se ridică, își aprinse pipa și-ncepu să se plimbe prin cameră. Femeia se-ntoarse, era într-o splendidă rochie violetă și-n cap avea un capișon cu boruri largi. Motanul o urma.

Femeia și pisica veniră direct spre mine. Motanul se cățără în brațele mele și-mi spuse :

— Ascultă, Gavrilă, e timpul să pleci.

— Într-adevăr, numele meu este Gavrilă, am răspuns, dar pe tine cum te cheamă ?

— Pe mine mă cheamă Gheorghe, răspunse motanul.

Bătrînul aprinse lumina. Motanul clipi din ochi repede, ca să se obișnuiască mai ușor cu lumina și surise, apoi sări din brațele mele.

Eu și femeia ieșirăm din cameră lent, în vîforul care-ncepuse afară, treceam cu dragoste și nici un fel de ranchiună nu ne murdărea sentimentele.

Și iar mi-a povestit despre partenerul ei. Și-abia atunci mi-a fost foarte ușor să dezleg misterul și ea se miră cît sînt de deștept.

Ne-ntoarserăm în cofetăria unde ne cunoscusem și aici chelnerița avea aerul că ne-așteaptă. Deși mesele erau de malachit ne-ntinse o față de masă. Veni și gestionara și toți patru ținîndu-ne de mîini am început să ne concentrăm.

A fost o seară minunată, una din cele mai frumoase trăite vreodată și dansul celor patru : eu, chelnărița, gestionara și circara, era o horă, purtată lent, cu mișcări acuatice și la un moment dat circara începu să ne arate cîteva din secretele meseriei ei. Și ne distrarăm grozav.

Apoi a trebuit să le arestez pe cele două fete de la cofetărie și la cercetări s-a descoperit că gestionara era asasina.

Dealtfel o bănuiam demult.

Știam că Mimi obișnuia să vină des aici cu partenerul ei și gestionara, o fată destul de tînără, îl îndrăgise pe circar. Chelnerița i-a fost complice.

Dar de unde făcuseră fetele rost de revolverul calibru 45 ? Și de unde se scurgea dîra aceea

de singe pe perete, la șase zile după moartea echilibristului ?

Cum a-ndrăznit Mimi să-și scoată pantalonii în cofetăria aceea, de față cu lumea și cum a-ndrăznit Mimi să se dezbrace în pielea goală de față cu mine și taică-său în salonul de la ea de-acasă ?

— Păi tata e orb, îmi răspunse Mimi cu simplitate.

Așa am dezlegat una din taine.

Apoi m-am mirat de dezinvoltura motanului, de faptul că vorbea și avea conștiință.

— Nu știu de ce te miri, surise Mimi, dar eu sînt circară și cunosc tot felul de metode ca să minunez oamenii. Dar aici nu-i nici o metodă, motanul e de fapt corcit cu un papagal, așa că de aceea vorbește, dar conștiință n-are.

— Interesant, interesant, am murmurat eu.

— Iar faptul că mi-am scos pantalonii la cofetărie n-a fost decît un truc. Am vrut s-o dau

Desen de Florin Pucă

în vileag pe gestionară. N-ai văzut că n-a apărut deloc cît am stat eu acolo ?

— Bine, dar dunga de pe perete ?

— Era șirop dragă, o pistă falsă pe care a-ncercat să ți-o servească gestionara.

— Bine dragă, dar asta tocmai o inculpa.

— Ei, gîndești prea logic, spuse Mimi și începu din nou să se dezbrace.

Eram din nou în salonul ei din parcul Delavrancea. Cînd rămase-n pielea goală își aprinse o țigară și mă privi sfidătoare.

— Ce vrei acum ? m-am mirat eu.

Trebuie să recunosc aici că femeia îmi plăcea, doar sînt un bărbat destul de tînăr, iar femeia era chiar frumoasă și modul ei de a se eschiva mă fermeca nespus. Nu mai întîlnisem o astfel de femeie, dar funcția era funcție și familia familie și oricum femeia era în general suspectă, avea în tot ce făcea o nuanță de interlop, o nuanță care nouă, oamenilor de meserie, nu ne scapă. Totuși n-o priveam cu silă și nu evitam s-o privesc, mie chiar îmi place să mă stăpînesc, îmi place să-mi dovedesc forța de caracter.

Cum stam așa și mă gîndeam, motanul siamez ieși de sub pat și se răsti la Mimi :

— Nu ți-e rușine să-ți fie ! Îmbracă-te și termină cu circul ăsta.

— Dar ce-ai cu mine Gheorghe ! ? se miorlăi ea.

— Domnu' Gavrilă ! îmi zise motanul, știu că Mimi, v-a zis că n-am conștiință, dar să știți că eu l-am omorît pe circar.

— Am bănuit eu ceva, nu m-am dat eu bătut.

— Atunci de ce-ați acuzat-o pe gestionară ?

— Tocmai am mizat pe conștiința ta, măi Gheorghe, știam că ai conștiință.

— Da, eu l-am omorît.

— Am bănuit de la-nceput, am zis eu. Cum era gestionara să facă rost de revolver ?

— Păi tocmai, zise motanul. Pentru o pisică e mult mai ușor. Și am vrut să m-amuz. Pe mine cum o să mă condamnați ? Ar trebui revizuite o grămadă de concepții științifice, vă dați seama ce tămbălău ar fi ? Ar rîde de voi toată lumea. Și nu te lasă conștiința totuși s-o lași pe biata gestionară inculpată.

— Ai dreptate, am recunoscut eu, nu știu ce să fac.

— N-ai ce să faci, rise motanul sardonic, ai s-o lași pe gestionară inculpată și vina ta o să te chinuiască toată viața. Asta am și vrut, să-mi bat joc de voi.

— Nu lua asta-n seamă dragă, spuse Mimi și se ridică de pe fotoliu.

Era într-adevăr splendidă goală și înaltă, musculoasă ca orice circară și atent fardată, cu buzele roșii ca sîngele.

— Hai în dormitor, dragă și lasă astea, îmi spuse circara.

— Vezi, cum mă răzbun pe tine ? surise motanul. Ai să-ți înșeli și nevasta. Te distrug, nu-ți dai seama ? Te distrug din punct de vedere moral !

— Taci mă din gură ! se supără Mimi. Mai bine adu ceva de băut.

Motanul dispăru sub pat, de unde se-ntoarse cu o tavă și trei pahare, se cățără apoi sus pe bibliotecă, luă o sticlă de whisky ne-nceputâ și o desfăcu.

După ce turnă în pahare ne-mbia pe mine și pe Mimi.

— Hai, beți copii !

N-am refuzat paharul. L-am luat și am sorbit alene.

Enervată, nu se știe de ce, Mimi își luă chiloții de pe spătarul scaunului și-i puse pe ea. Dar rămase cu țițele goale, țițe frumoase și pietroase, mari, ca de țigancă florărească tînără.

— Pot să dau un telefon ? am întrebat eu.

— Poftim, îmi spuse galant motanul.

— Alo ! am zis eu după ce am format numărul.

— Alo ! se auzi o voce ca un scîncet la celălalt capăt al firului.

— La telefon e Omul cu pantaloni groși, am spus eu cu o voce decisă.

— Bine, bine, spuse plictisită vocea de dincolo.

— Degeaba unelteşti, rise motanul. N-o să te creadă nimeni, dacă vreau nu mai scot o vorbă şi chiar dacă vrei să faci lumină, n-o să te creadă nimeni.

— Spune-mi, de ce te-ai dezbrăcat iar în faţa mea ? am întrebat-o eu pe Mimi, după ce am închis telefonul.

— Ca să-mi bat joc de tine, mărturisi plictisită femeia, iar figura de la cofetărie am făcut-o din acelaşi motiv. Singurul lucru adevărat e că tata e orb şi tot scîrba asta de Gheorghe l-a orbit.

— I-adevărat Gheorghe ?

— Nu, Gavrilă, nu, asta o spune numai ca să-şi bată joc de tine. Singura mea crimă sau, mă rog, fărădelege e cea cu circarul. În rest nu mă interesează chestiile astea.

— Spune-mi Mimi, de ce-ţi baţi joc mereu de mine ? m-am mirat eu.

— Aşa, fiindcă mă plictisesc, recunoscu ea. Mă plictisesc groaznic. Ce vrei să fac ?

— Acum pot să plec ? am întrebat eu.

— Şi mă laşi aşa plictisită ? a suris Mimi.

Aşa cum era, numai în chiloţi, Mimi m-a condus pînă la uşă şi luîndu-mă pe neaşteptate m-a sărutat deodată umplîndu-mi gura cu un gust nemaipomenit de ruj, probabil din cele mai scumpe. Dar eu am scuturat capul şi am ieşit repede pe uşă.

M-am dus la cofetăria cu pricina. În locul celor două fete erau bineînţeles altele. Am băut o cafea şi am fumat o ţigară, apoi am plecat la serviciu.

M-am prezentat imediat la şeful meu, care m-a ascultat, contrar previziunilor mele, cu multă atenţie.

Apoi a dat un telefon. Eram sigur că o să se-ntîmple aşa. Dar nu ştiam unde o să telefoneze.

Am stat în spital cîteva luni, apoi am fost pensionat.

Din cînd în cînd mai dau însă tîrcoale casei din parcul Delavrancea. Motanul Gheorghe stă uneori la geam. Îmi face cu ochiul şi cîteodată cască plictisit.

Am fost de cîteva ori şi la circ, am văzut-o pe Mimi în cîteva spectacole şi e într-adevăr extraordinară.

O aştept uneori la intrarea artiştilor, o văd ieşind înconjurată de admiratori, iar eu mă-ntorc acasă amintindu-mi cu durere de toată aventura mea.

Nevasta m-a părăsit şi ea, acuma sînt singur, din cînd în cînd mai dau însă un telefon şi-mi răspunde vocea aceea ca un scîncet :

— Ce e, ce vrei ?

Iar eu repet mereu :

— Aici e Omul cu pantaloni groşi !

— Bine, dar ce vrei ?

— Nimic, atîta am vrut să-ţi spun.

— Bine, noapte bună, îmi răspunde vocea.

Iar eu îmi duc existenţa în continuare, sînt mulţumit cu pensia mea, între timp m-am apucat de filatelie şi cam odată, de două ori pe lună mă duc la circ.

PETRE STOICA

Morţii noştri dragi

Morţii intră noaptea în casă
morţii noştri dragi
dau la o parte draperiile grele
aprind chibrite unde sunteţi întreabă
unde

nimeni nu-i aude

dormim pe o altă parte a pămîntului
visăm dragostea fericirea visăm
dimineaţa
sunînd ca un corn englezesc deasupra
clădirilor
în care zi de zi fabricăm nemurirea
în serie

nimeni nu-i aude

ei lunecă în bucătărie
îi întîmpină gîndacii stacojii
mirosul sosurilor arse
boabele de piper risipite pe jos
rup din pîine înfometaţi

nu au mîncat nimic
de zece de douăzeci de cincizeci de ani
deschid frigiderul beau apă minerală
sunt însetaţi
de zece de douăzeci de cincizeci de ani

morţii noştri dragi privesc la ceas
nu mai ştiu să citească
se călăuzesc după rădăcinile ierbii
după harta cîrtiţelor

furtuna
îi împrăştie înainte de revărsatul zorilor

pietrele încep să vorbească
maşinile încep să cînte
păsările încep să urle

ne jupuim de pe faţă
pielea somnului transparentă

morţii noştri dragi

ei rămîn în pulberea de pe haine
în murdăria de sub unghii
în noroiul de pe ghete
în funinginea din dosare

morţii pururea
morţii noştri dragi

GHEORGHE ISTRATE

Reintegrare

De noi ne temem mai intîi : iuțit
ne fulgeră prin carne un cuțit ;
mireasma morții despărțind iubiri
îmbracă sîngele-n zăpezi subțiri.

Noi am fost unii, alții au fost noi
din răni ne curg veșminte de eroi,
noi sîntem legănîndu-ne pe sori
decapitați din zei nemuritori.

Ne reîntoarcem iarăși în mirări
în golful sîngelui ne-așteaptă mări
năvala ceasului desface timpul —
pe tîmpla noastră-mbătrînim Olimpul.

●

DAN DAVID

Acest imn etern

Măria Sa, Mihail Sadoveanu, acest
Imn național învățat pe de rost, aceste
lacremi de fericire (lacremi
torențiale căzînd,
murmurînd, înflorind peste
taina cuvîntului
lacremile, aceste bucurii zdrențuite
la Cursul unde se-nvață
Meseria de OM)
și instinctele povestitorului licărind
ca pomii într-o noapte rară —
noapte de sînziene explodînd sub
țară, peste țară
și ochii lui împrumutați din versurile
eminesciene ; ochi blestemați de
lumină și descîntec atunci
cînd toată viața se-adună-n cîntec
și iarba moldavă
strălucind sub luna bolnavă
ca Poemul Vitora Lipan
o veșnicie, an după an...
Măria sa, Mihail Sadoveanu, acest
uriaș manuscript bătut de soare
de amiezi aspre, de amiezi răcoritoare
cînd noi încă mai suntem pre acest pămînt
cînd furioși ne preschimbăm în cuvînt
iar cuvîntul îl facem imn iar și iară
pentru Măria Sa, Mihail Sadoveanu
această adîncă, fantastică Țară !

IOANA DIACONESCU

Libertatea s-alegi

Libertatea s-alegi în fața geamului gol,
De gît să te prindă feriga transformată
peste iarnă
în plantă agățătoare,
Să te zgîrie cu colții ei tari de cotoranță
Și tu s-o mîngîi: preafrumoaso, nu muri.
Apoi, pufoase ramuri înfrunzite
să-i răsară de sub ghiare,
Mersul ei șerpesc să devină calin și
Copilăresc,
S-o strecori cu de-a sila de sub
lumina electrică
În aerul tare de-afară
Și să-i spui: încolăcește-te pe ce vrei tu,
ferigă-feriguță.
Să dai la o parte draperiile
Ce nu s-au mișcat în timpul iernii
Și, după ce de la 9 la 13,30
Ai înghițit o tonă de praf
Și ai lustruit mobilele sacrului așezămînt
Libertatea s-o alegi, în fața
geamului gol.

●

MIRCEA BÎRSILĂ

Salcîmul din spatele casei

Abia după tăierea lui
mi s-a făcut frică de faptul
că tata își aștepta rîndul.
Era într-o dimineață adîncă de vară,
pînă atunci nici cînd și-a cumpărat
haine de moarte
nu am simțit făcîndu-se mai larg
prin casă.
El mort și eu viu
vom fi ca pămîntul cînd pe o parte
îl bate luna
iar pe cealaltă, în același timp, soarele.
Era o dimineață adîncă de vară
cu vaci blestemate în timp ce sînt mulse
și pentru prima dată mi-a părut rău
că nu sînt un arbore :
poate că arborii nu înțeleg moartea
poate că golul rămas acolo
în spatele casei
a fost o rană doar pentru mine
nu și pentru salcîmii răsăriți din
rădăcinile acelui copac,
o lampă pe care o aprinzi noaptea
și, îngrozit, vezi, în două picioare
o vacă la geam.

EUGEN BARBU

EPILOG LA INCOGNITO

Vremea era amestecată, cum e în Bucureşti în fiecare primăvară, adică zăduf, adică sta să plouă, în sfîrşit ceva borşit, ceva jumajuma ; nici cald, nici rece. Tronaru se uitase în jur : numai stofe ungureşti, pentru că astea se găseau deocamdată sau cele de la *Export*, dar refuzate, toată lumea la patru ace, înghesuindu-se spre scările bine lustruite, nu fără oarecare ordine, nu fără o repliere secretă, după grade. Erau mulţi care ţineau la ighemonicon şi dacă i-ai fi luat-o înainte unuia, el nu ar fi spus nici cîrc, poate numai un „Nu face nimic", dar te mai întîlneai cu el şi nu era bine, aşa încît, lasă-l, domnule mai în faţă, ce te grăbeşti atîta ? Adică o faci pe păstrăvul care o ia în susul apei, cu opintiri, cu salturi scurte, totul făcut discret, cu aerul că nu te grăbeşti, pentru că locurile erau stabilite cu precizie, scrise pe invitaţie şi nimeni nu ţi s-ar fi aşezat în altă parte decît pe fotoliul al cărui număr era bine desenat cu tuş. Nu era prea potrivit nici un aer distrat, dar nici o mutră de înmormîntare nu se cuvenea ; cel mai bine era să ai un aer neutru, o lipsă de grabă cuviincioasă care să nu deranjeze pe nimeni, dar din care nu trebuia să absenteze şi o atenţie bine strunită, un interes major, adică să sugerezi că veniseşi aici, nu absent, dar nici de tot curios, ci pătruns de un sentiment grav de îngrijorare neexagerată, mijlocie, ăsta era cuvîntul, mijlocie, dar oricum îngrijorare...

EPILOG LA «INCOGNITO»

Încă se ştergea cu batista pe frunte ca să nu arate asudat sau să se creadă că întîrziase cumva. Evitase Bufetul din stînga, plin ochi cu *Pepsi* şi cafele, struguri şi mandarine. Fetele de la tejgheaua improvizată din fier eloxat, în costume de surori de caritate parcă, cu gulere albe, scrobite, cu pantofi cu tocul înalt, frumoase cele mai multe dintre ele, veghind să nu dea cafeaua în foc, îşi făceau şi ele serviciul. Delegaţii sosiţi din provincie, sculaţi cu noaptea în cap, cam buimaci, pentru că în largile lor geamantane, în afara „atenţiilor" cu care-i braşoveau pe cei de la centru, mai aduseseră şi pentru sufletul lor mai un *Turţ*, mai cîte o *Galbină de Odobeşti* cu care să-şi petreacă noaptea de dinaintea unei astfel de adunări importante. Acum parcă pluteau pe largile trepte de marmură de Ruşchiţa ale *Sălii de Concerte*, cu stomacurile visînd la răcoritoarele din rafturile Bufetului care le făceau cu ochiul. Sorbeau grăbiţi cîte o cafea sau cîte un *Cico*, nu se cruţau. Nu mai aveau pe chip însă nimic din spaima de altădată cînd veneau la astfel de reuniuni, cînd fiecare se simţea ca pe front, pentru că nu ştiai unde cade bomba, pentru că atunci cînd cade bomba, legea războiului o cunoşteau cu toţii, o schijă te putea lovi şi pe tine, şi nu era vorba numai de tine, schija, ipotetica şi infima armă, putea mai ales să-ţi atingă un protector, un suspus ce avea palma lui aşezată asupra capului tău. Aveau deci cu toţii un sentiment de relaxare, de curiozitate bine cenzurată, o curiozitate în forme benigne însă, pe chipul fiecăruia nu se mai distingea frica, dar nici satisfacţia. Murmurul de pe scări nu mai avea gravitatea de altădată, surda spaimă neexprimată, nu acel ecou funebru al unor nopţi uitate, chemate pe atunci ca într-un roman poliţist de Chandler: *„Nopţile din iunie"*, adică nopţile demascărilor, ale aruncării la gunoi a vrăjmaşilor, a fraţilor de suferinţă, nopţile Sfîntului Bartolomeu pentru că aşa dorea Tanti Ana, prietena lui I.V. Acum totul căpăta chiar ceva duios, bătrînii vinovaţi întraseră în pensii, după ce-şi făcuseră autocritica, mormăind, ce-i drept, că li se luase cozonacul şi nu mai puteau să vorbească despre marile lor merite, chiar contestabile, şi trebuiau numai să se plimbe pe la Şosea dînd tîrcoale locului unde odată fusese stutuia Corifeului. Acum atmosfera era căldicică, sau cel puţin aşa arăta, ca în aprilie, după o ploaie bună. Tronaru, ca şi ceilalţi, ştia că trebuia să li se comunice ceva important, dar asta nu mai îngrijora pe nimeni, pentru că totul nu mai era decît o repetiţie *post festum*, dar şi o reparaţie, o reabilitare şi încă ceva, o înfierare publică a unor persoane ce aveau să fie aduse în faţa auditoriului, nu în lanţuri, ci să povestească creştineşte *cum au făcut*, ca la o spovedanie, ca să fie de paradigmă pentru toţi, de-acum şi-n vecii vecilor. Deci cu acest sentiment nostalgic de relaxare urcau cei mai mulţi treptele albe, bine lustruite, de marmură de Ruşchiţa spre *Sala de Concerte:* amintindu-şi, unii dintre ei, de vechi seri de jazz cu Armstrong sau spectacolele lui *Royal Shakespeare Company* în care briaseră Paul Scofield şi alţii...

Pătrunsese în burta balenei lui Iona, adică în sala aceea cu pereţii tapisaţi cu catifea albastră şi cu două balcoane ca două cuiburi de rîndunică unde se instala de obicei presa streină, aurite ca nişte colivii, luminate nemilos de neonul sanitar, cu laptele său argintiu ce svîcnea din cînd în cînd ca o măduvă vie. Aici se cîntase a *IX-a* a lui Beethoven şi peste cîţiva ani macabrul cîntec al filmului *Love story*, melodia cancerului, dar acum rîndurile în jumătate arc nu mai erau ocupate de către zgomotoşii fii ai mandarinilor ce voiau să-i aplaude pe cîntăreţii de *rock*. În lojile minuscule de sus se şi instalaseră corespondenţii streini : numai aparate şi fiţe, încărcaţi ca nişte dromadere cu blitz-uri şi magnetofoane, gîfîind încă după ce urcaseră atitea trepte şi alergînd fără motiv spre locul unde se aflau telexurile, făcînd recunoaşteri sumare în clădirea care arăta ca o bomboană fondantă, gata să comunice întregului univers veşti uluitoare ; în jur totul bîzîia : casetofoane, magnetofoane, circuite interne, circuite externe, soneriile neîntrerupte ale telefoanelor, ţi-era mai mare dragul să fii ziarist !

Tronaru reuşise să-şi găsească locul şi privea scena imensă şi goală ca pustiul Arizona, pe care se afla numai o masă lungă, pentru prezidiu, în faţa căreia fuseseră aşezate, ca de obicei, flori albe, abia aduse din sere. Tehnicienii ciupeau microfoanele cu unghia ca să asculte ecoul sălii ; dincolo de perdeaua rece a aerului condiţionat se deslușea vag o rumoare stinsă, emoţionată, supravegheată. Locurile se completaseră rapid, nu mai exista scaun gol ; de fapt, cei din jur erau cuprinşi deja de o febră secretă, de o nerăbdare abia stăpînită. Mulţi se prefăceau că citesc ziarele de dimineaţă, le răsfoiau absent sau căutau numai ştirile sportive, ori anunţurile de la *Vînzări-Cumpărări*, dacă nu ceva şi mai rău : rubrica *Decese*. Cunoscuţii îşi făceau semne cu mîna, stabilind în alfabetul surdo-muţilor întîlniri viitoare, numai Tronaru nu recunoştea pe nimeni în această mulţime pestriţă, deocamdată cel puţin.

Gîndurile lui Tronaru fură curmate de apariţia prezidiului, întîmpinat cu aplauze. Se auzeau şoapte şi derularea discretă a aparatelor de filmat, pe urmă cineva începuse să citească un raport. De fapt, era vorba despre

niște reabilitări post mortem. Lista celor dispăruți nu era lungă, dar, în schimb, era tragică. Cei uciși purtaseră nume ilustre, îi știau cu toții, copiii le învățau biografia la școală și busturile lor puteau fi văzute prin aulele universităților. Pe unii dintre ei Tronaru îi apucase vii, fotografiile lor uriașe dominaseră pieţele publice și chipurile surîzătoare fuseseră purtate pe pancarte de-a lungul bulevardelor la sărbătorile mari ale națiunii, și ei în fotografii și pancarte, surîzători și plini de încredere în viață și în viitorul strălucit...

Lectura lungului raport, plin de chichițe juridice și de evocări respectuoase, fără aprecieri grave la adresa celor ce greșiseră, pentru că adevărul prea era revoltător, spunea că se exagerase, într-adevăr, dar asta pentru că se ascultase orbește de directive nesăbuite, și ele iscate din spirit de imitație, dintr-un export condamnabil de revoluție. Parcă cei ce ascultau nu știau ce se întîmplase și în timpul Revoluției franceze ? Parcă iubitul Corifeu și păstor al popoarelor nu-și trimisese în fața plutoanelor de execuție pe cei mai apropiați tovarăși și aceștia nu muriseră cu numele lui pe buze ? Dar în subtext exista o gravă înfierare a faptelor săvîrșite și indignarea cuprindea ca un val mulțimea din sală. La ce bun nevinovații uciși, la ce bun injustiția numai pentru că un cineva voise să reabiliteze ideea de putere nelimitată și aceste nedreptăți strigătoare la cer pentru numele literar de „călirea oțelului". Avea cineva nevoie de cadavrele acestea, de mausolee, de sfinți, de reabilitări ? Voise femeia aceea cu pletele retezate, tunsă scurt ca Mary Pickford, cu gura ei ca un spărgător de nuci, cu care îi asurzise la radio cîțiva ani, să arate printr-un gest de o perfectă absurditate că și poporul acesta blînd, care nu cunoștea genocidul, avea nevoie de tainul său de cadavre nevinovate ? Pentru asta erau necesare lucrările ei faraonice pe care le inventase la comandă, de corpul de delatori specializați, de martorii de profesie din justiție, dacă asta se mai putea numi justiție ? Dar acum totul se încheiase, evocarea croitoriei de lux a morții, cum spunea careva, era numai o amintire. Întîi îl scoseseră din mausoleu pe Corifeu, nu cu tam-tam, cu discreție și peste noapte ; statuile ilustrului învățător al popoarelor dispăruseră lăsînd în locul bronzului tăiat cu fierăstraiele electrice și a soclurilor zdrobite, topite în pavajele anonime ale orașelor și a siluetelor lui agresive, cu brațul întins spre viitor, un gol nostalgic ; numai că așa cum avea Tronaru să-și dea seama de mai multe ori în cursul ultimilor ani, spiritul său, al Corifeului, nu murise, el mai sta cuibărit în sufletele unora mai bătrîni care susțineau că orice revoluție are nevoie de un cadavru ilustru.

Raportul era astfel redactat încît să nu irite, dar Tronaru nu mai asculta, privea în prezidiu pe omul pe care-l întîlnise în curtea închisorii din Caransebeș, într-o zi, la *plimbarea pușcăriașului*. Bărbatul acela se afla acolo, el îi determinase pe toți ceilalți să spună întregii națiuni adevărul gol-goluț. Era acolo, insufla tuturor curajul de a sta drepți în fața oricui ne-ar fi voit nu numai țara, dar și ființa națională. El îi învățase pe acești oameni care ascultau lacom cifrele acelui raport să spună : NU ! celor cărora nimeni nu îndrăznise să le spună : NU ! și dacă o făcuseră, o plătiseră cu sînge, dar acum aceea era o epocă revoltă Bărbatul acela se afla acolo, răspîndind o răceală invincibilă în sala înmărmurită de cele ce auzea, sală în cale se aflau ca niște martori lipsiți de curaj, și vechii veterani ce nu avuseseră șira spinării și nu spuseseră la vreme : NU ! și acum erau siliți să-și audă propriul rechizitoriu, palizi, albi, ascultînd, ca și cînd n-ar fi cunoscut-o, incredibila poveste a jupuirii.

O tăcere grea, plină de atenție, luase locul zumzetului de început. Nu mai respira nimeni. Lojile ca niște cuiburi de rîndunică, de sub uriașul pîntec al balenei lui Iona fuseseră golite, corespondenții streini, poftiți discret afară, pentru că ceea ce ascultau cei 3 500 de oameni aflați în *Sala de Concerte*, nu-i privea. Aveau să primească la sfîrșitul acelei reuniuni un comunicat destul de ezoteric din care puteau înțelege orice, dar atît. Și atunci Tronaru, acum general, își aduse aminte de propriul său trecut.

Acum se citeau detaliile uciderii unuia dintre întemeietori, cum îl loviseră cu ranga în celulă... Lectura raportului continua, era ca un buldozer care ar fi intrat într-un strat incomensurabil de guano și dacă Tronaru ar fi avut la el o sticlă cu alcool ar fi băut-o dintr-o singură înghițitură pentru că adevărul

Mihai Topa „Peisaj"

EPILOG LA «INCOGNITO»

era insuportabil. Se afla în aceeaşi sală în care, cu un an sau doi în urmă, ascultase replicile actorilor lui *Royal Shakespeare Company :*

Azi iarna vrăjbii noastre-n mîndră vară
Schimbată este de-al tău soare, York
Iar norii de deasupra casei noastre
În sînu-adînc al mării-s îngropaţi
Azi lauri încununâ-a noastre frunţi
Iar armele sfărmate-s azi, trofee
Azi strigătul de teamă-i chiot vesel
Şi marşul morţii azi e pas de dans.

Gulerul impecabil al medicului celebru din faţa lui se umezise. Din spate auzi glasul lui Dănacu (acum profesor la Politehnica din Timişoara ; după verificările din 49 cînd lucra la Ministerul de Externe, unul, Gheorghe Ladislau, vărsase sacul : că a trăit cu nevasta lui Tismana, că a fost dat afară din Spania cu picioare în fund de către Tribunalul republican de front, că e element burghez descompus, intelectual rătăcit în partid, tot tacîmul...), pe care nu-l zărise la aşezarea în fotoliul său :

— Îl vezi pe ăla ?

Şi-i arată o ceafă groasă, în trei trepte, în costum închis, cu spete mari de taure comunal, vecinul de stal al ministrului sănătăţii.

— Îl văd, rostise fascinat.

— El i-a făcut felul. A stat trei zile în faţa vizetei prin care l-a împuşcat. Victima nu dormea, sau aţipea numai o secundă, fixîndu-l şi ucigaşul nu avea curajul să tragă într-un om care-l privea. A treia noapte, ucigaşul n-a mai rezistat şi-atunci a tras !

Un frig îngrozitor îi îngheţa spatele lui Tronaru. Asculta încă dominat de o beatitudine ciudată pe care numai relatările morţilor îngrozitoare ţi-o dau, fără să se întoarcă, nici măcar să-i vadă chipul prietenului său nu mai dorea, pentru că era fascinat de rostirea seacă, fără nici o emoţie a celor ce povesteau teribila istorie. Totul era spus cu aceleaşi cuvinte : aceleaşi cuvinte înălţătoare cu care se alcătuiesc poezii şi se scriu proclamaţii rămase în istorie, cuvinte cu care se adorm seara copiii, cuvinte de iubire, şoptite sub lună, bete de dragoste, cuvinte ce te fac nebun de durere sau care te împing în moarte ; cuvintele îngrozitoare, conţinînd adevărurile cele mai crunte, cuvinte ce ies din propriul lor jeg la suprafaţa conştiinţei, cuvinte de regret sau cuvintele mărturisirii iscate din frică, cuvinte ca nişte cîini jigăriţi dînd din coadă, cuvinte puţind asudînd de oroare.

— De unde ştii ?, întrebase.

— Ştiu, îi răspusese în şoaptă Dănacu. Toţi pereţii celulei erau plini de sînge, creierii victimei zburaseră pe ziduri. Şi pe călău îl vezi ce prosper arată ? El nu şi-a făcut decît datoria, aşa va crede pînă în vecii vecilor...

Uciderea lui Clarence se suprapunea pe scena vie la care asistase în aceeaşi *Sală de Concerte*, fără, insuportabilele acum, flori albe, se mişcau atunci ucigaşii ducelui, şoptind :

— *Îl vom ucide-n timp ce doarme ?*

— *Nu, căci va spune c-am fost laşi cînd se va trezi...*

— *Cînd se va trezi ? Ei, prostule, nu se va trezi decît în ziua judecăţii de apoi.*

— *Tocmai, şi va spune că l-am omorît în somn...*

Raportorul citea mai departe cu aceeaşi voce monotonă declaraţiile celor ce fuseseră întrebaţi de ce se petrecuseră la uciderea tovarăşului lor. Şi ei răspunseseră senini că nu aveau nici un temei s-o facă, dar aşa le cerea disciplina de partid.

— *Şi conştiinţa unde ţi-e ?*, sunau cuvintele actorilor în mintea lui Tronaru.

— *În punga ducelui de Gloster...*

— *Straşnic, şi cînd şi-o deschide punga să ne plătească, zboară şi conştiinţa...*

Nu mai putea să rabde, aşa încît se întorsese şi-l întrebase pe celălalt :

— Şi-acum ce face ceafa aia ?

— E bine-merci ; păzeşte o arhivă. Declară la toată lumea că nu a făcut decît să execute ordinele...

Dealtfel raportorul atrăsese atenţia asistenţei că cei vinovaţi nu mai puteau fi pedepsiţi pentru că intraseră în termenul de prescriere şi că nu mai erau pasibili de nici un fel de sancţiune. În memoria lui Tronaru sosea, de undeva, din infinitul timpului, monologul rostit de Paul Scofield :

Aţi fost aleşi din turmă să ucideţi
Nevinovatul? Care mi-este crima ?
Şi care e temeiul ce-o vădeşte ?
Ce juriu făr' de milă mi-a dat verdictul
În faţa unui jude neîmpăcat ?
Cine-a rostit sentinţa morţii mele ?
Mai înainte de a fi judecat ?

Tăcerea încremenită a *Sălii de Concerte* îi umplea urechile şi inima de un haos tulbure. Privea fascinat faţa bărbatului acela, o faţă albă, îngheţată, plină parcă de frig. El îi silise să vină aici şi să povestească toate fărădelegile, fără nici o reticenţă, pentru că adevărul devenise insuportabil şi trebuia mărturisit cu orice preţ. (Peste cîţiva ani, omul acesta tînăr pe atunci încărunţise.)

Acum, din nou, pe podium înaintau martorii mincinoşi, colorînd jalnicul spectacol. Erau cărunţi, îmbătrîniţi de ani, cu începuturi de calviţie deasupra frunţilor, încărcaţi de glorie, ridaţi, vorbind încet, ca să nu fie auziţi, deşi microfoanele nu iertau nici

un cuvînt din spovedaniile lor murdare. Regretau desigur cu toții tragicele întîmplări, dar invocau ordinele primite și puterea mortului aflat în Mausoleul din Parcul Libertății, la capătul căruia ardea o flacără veșnică. Ei, martorii și executanții crimelor, nu făcuseră decît să se supună și zăcuseră în această minciună niște ani buni. Acum vorbeau cu tandrețe despre cei uciși, ca despre niște prieteni ; desigur, faptele erau adevărate, dar ireparabile. Unul dintre ei, fostul ministru de interne din acea vreme, care ajunsese directorul unei tipografii, nu părea prea încercat de remușcări ; el fusese concediat înaintea crimei pentru că nu reușise, precum celălalt, să producă probele. Micuțul personaj, ghebos, cocoșat de atîtea răspunderi cîte îi reveneau, omul sub ordinele căruia o mulțime de nevinovați ispășiră la Canal vini imaginare, vorbea lent, ațos, gospodărește despre toate infernalele lui fapte. Părea modest, rău îmbrăcat, nu știa ce să facă cu mîinile, bîiguia, își cerea scuze pentru imensele prostii pe care le săvîrșise și, uluitor, nimeni nu-l huiduise la sfîrșitul alocuțiunii sale, cum ar fi fost firesc ; nimeni nu-l interpelase ; ascultau acum totul ca pe o poveste banală, polițistă, oarecare. Se gîrbovea pe măsură ce relatarea lui teribilă înainta și avea ceva umil care cerșea mila publică (mai tîrziu, Tronaru avea să-l vadă, reabilitat, în costum negru, freș, vesel, la primirile oficiale, cu un aer iar agresiv, de demnitar regăsit, cu obrazul mîncat de vărsat, pe care ura întipărise ceva imemorial ; drept, țeapăn, inflexibil, așteptîndu-și ziua), dar atunci, în luna aprilie a anului 1968, plină de o tragică tăcere, la retragerea de pe imensa scenă a *Sălii de Concerte* obținuse, ca un actor ratat ce era, aplauze. Sigur, fusese numai un reflex de ședință, parcă tot auzind mereu rapoarte, ești deprins să subliniezi meritul celui care a spus ceva cu aprobări mecanice, atunci iute curmate de un șușotit unanim, venit din ultimele rînduri, de sus, ale sălii, aplauze oarecum firești, dar atît de nepotrivite, ca un fluierat în biserică și nimeni nu înțelesese că, de fapt, tocmai aceste bătăi din palme, nejustificate, subliniau în mod tragic eroarea permanentă în care se aflau unii. Slab, umil, ca un cîine care a primit multe picioare în tuhăs, incredibilul personaj părăsise scena fluturînd din pantalonii lui largi și groși ca ai unui vînzător de bretele.

Pe urmă fusese poftit pe scenă executorul ordinului, urmașul bicisnicului ce se așezase ușurat într-un fotoliu. Era un fel de țigan cu ochii roșii, înalt și agresiv, cu hainele bine călcate, cu un guler imaculat și cu o superbă cravată la gît. Avea un mers sigur de călău profesionist ; respira un curaj de fricos care o face pe al dracului. Pusese labele lui păroase pe pupitrul de lemn și în timpul micului discurs lovea cu latul palmei muchiile tribunei improvizate și explica patetic că nu a greșit. El nu-și făcuse decît datoria, era militar de carieră, avea datorii morale, jurase ; să nu i se pună de către nimeni în cîrcă ceva, se răstise spre larga masă a prezidiului. Și atunci se petrecuse un lucru neașteptat. În fața unei asemenea insolențe, cineva se ridicase și-l întrebase dacă nu cumva regretă cele făcute ! Urmase un moment de tăcere, o tăcere grea ca un bolovan uriaș care strivise timpanele auditoriului. Și pe urmă venise răspunsul :

— Nu regret nimic. Numai faptul că ofițerii mei au lucrat atît de prost încît au putut să-mi lase impresia că victimele au dreptate. Nu este nimic adevărat din toate aceste învinuiri. Numai ei au lucrat prost și atît...

„Adică nu schingiuiseră destul, gîndea Tronaru, adică nu smulseseră și alte mărturii mincinoase. Ce cinism grandios, de te bagă în răcori ! Cu astfel de oameni în rîndurile tale, ajungeai departe ; putea toată lumea să tremure de frica ta, că prea era căcăcioasă și nu cunoștea un astfel de fanatism !...".

Pe chipul bărbatului acela se așternuse un strat de gheață.

Scena se golise. De data aceasta nu mai aplaudase nimeni. Dar vocile actorilor îmbrăcați în costume elisabethane răsunau încă în memoria lui Tronaru :

Un singeros tiran, un ucigaș
Născut în sînge, învestit prin sînge
El s-a-nălțat de alții sprijinit
Și i-a ucis pe cei ce i-au dat sprijin...

Puțin peste ora 3 ieșiseră cu toții, tăcuți, în holurile de marmură ale *Sălii de Concerte*. Pe frontispiciul ei ai fi putut citi cuvintele înscrise altă dată pe *Roata Puterii : Regrabe, Regns, Regnavi, Sum, sine regns.* Doborîtă părea a fi numai fiica vinovatului, aflată și ea în mulțimea ce cobora ca din Infern scările de marmură de Rușchița. Era îmbrăcată toată în negru, ca o văduvă sau ca o fiică iubitoare care cerșea să fie iertată memoria tatălui, sprijinită de brațul soțului, încă aflată sub povara celor auzite. În jurul ei, în jurul acestei persoane de care tremurase o țară întreagă, se făcuse un vid monstruos, ca o groapă, și lui Tronaru i se păruse cîteva clipe că dacă va ieși afară și va da de căldura acelei zile de aprilie, va simți mirosul pestilențial al celor uciși, înspăimîntătorul miros al crimelor. Cum mai puteau deci să coexiste aceste lucruri : flacăra veșnică să ardă între cele două morminte care-i unise pe ucigaș și pe cel ucis sub acoperișul aceluiași mausoleu ?

LUCIA NEGOIȚĂ

Sărutul fără sunet

Povara zilei acum tot mai ușoară
pe giulgiu-i încolțesc lichenii vineții
nervi amărui de plaur, subțiată umbră

Nu pot opri lunecarea
centurii de flacără
peste gura neatinsului frag
sstt ! miriapodul divin încă împarte
roluri pentru înaintările rapide,

Povara zilei tot mai ușoară
legînd unul de celălalt
petece de spumă sticloase

în vreme ce femeia
în rochia cu mineci bufante
rontăie-n tăcere pletele mele,

(sub falduri copilul ei
în somnul primei zile
își pune casca brună
și o visează fluturînd
peste grădini în floare)

indiferentă ea rontăie-n tăcere
pletelele mele,
cum stau ghemuită în trenciul
care mă apără numai de apă
de pluvialul sărut, fără sunet.

●

RADU CANGE

Pe podium

Voința noastră, suspendată
între dorință și tăcere
și-a găsit vizuină.

Vulpea, ascunsă sub cămașă,
conștiincioasă
ne roade ficații.

Pe podium
ne vrem învingători
cu orice preț.
Ce așteptați ?
Lumea ne privește...

VOICU OLARI

Poate e mai bine

Am fost silit de o mie de oameni
să fac cum credeau ei ca e bine.
În sfîrșit, acum am voie,

Despre ce-aș putea tace astăzi ?
Poate tot despre durere
Poate tot despre amărăciune
Poate e bine să mai rămîn o clipă

În acest vînt catastrofal
În acest aer bun de Septembrie,
Poate e mai bine să mă împac
Cu atîtea zile
cu atîtea lucruri pierdute.

Despre ce-aș mai putea tace acum
cînd nu se mai știe nimic
cînd văd timpul cum se întinde în larbă
plîngînd ca un om.

●

NICOLAE SIRIUS

Istoria veacului

Rătăcitor, cîntecul toamnelor însetat de victorii,
desculț
prin cîmpul în vîrtejuri subțiri de polen
cu zilele, cu nopțile în fiecare din noi ;
și singurul drum pe care știam să-l străbat
fără nici o greșeală

și inima ta mai mult

ca jocul luminii în primăvara înălțătoare
de imnuri,
ca dorul ajuns la marginea disperării
ca vîntul recitînd psalmii mișcării
prin mireasmă de văi petrecute de ape
fără loc de popas.

Frunzișul abia se auzea ucis undeva
pe departe. Aproape că nu-l mai simțeam.

Istoria veacurilor a lăsat bucuria prin care
acum mai pot să mă apăr.

Vino ! va trebui să mergem mult mai departe.
Va trebui să nu ne mai oprim. Să dăm
de marginea spațiului.

INEDIT

TUDOR MUŞATESCU

Un afiş care m-a costat

Pe vremea cînd succesul „Titanic-Vals-ului" îmi enerva, în fiecare seară confraţii, cinam, la Colonade, cu cîţiva amici. Cum era o îmbulzeală teribilă, am primit la masa noastră un grup de întîrziaţi-cunoscuţi ai unuia din tovarăşii mei de masă — printre cari se afla şi o prea frumoasă doamnă, văduvă recentă, prin divorţ.

În graba prezentărilor, n'a auzit cum mă chiamă. Să nu crezi că, toată seara, mi-a aruncat o privire sau mi-a spus un cuvînt. Nici nu m'a băgat în seamă. A doua zi însă, întîmplarea a făcut să ne revedem la o partidă de bridge. Am jucat la aceeaş masă, o după-amiază întreagă. Mi-a acordat, în tot acel timp aceeaş indiferenţă poleită de educaţie şi modernitate. La bufet abia, seara, cineva a aduse vorba de „Titanic-Vals" (firește, ca să-mi ceară nişte bilete de favoare). Doamna în chestiune, fusese de două ori la spectacol şi era una din cele mai categorice admiratoare ale piesei mele. Gazda — în toiul discuţiei — a ridicat un pahar pentru autor.

Şi-atunci, frumoasa văduvă prin divorţ, a căscat, sub rimmel, nişte ochi superbi şi nedumeriţi.

— Cum, dumneata eşti ?...

Şi din clipa aceea, a început să-mi surîdă. Şi toate privirile, pînă atunci pentru alţii, au fost numai pentru mine. A intervenit chiar, auzind că sunt uşor răcit, să se închidă, de urgenţă, un geam lăsat deschis în spatele meu. A doua zi, m'a poftit la ceaiu. A treia, la dejun. A patra, la cină. În prima Duminică, m-a invitat cu maşina d-sale, la Snagov. Şi aici, în pădure, în umbră amabilă şi potecuţe propice, a luat loc pe un trunchiu de copac şi a aşteptat să-mi formulez declaraţia pe care o bănuia inevitabilă, avînd în vedere ora înaintată şi patinata sa experienţă, în materie. Şi-atunci, m'am răzbunat. Am tăcut şi-am fumat, am fumat şi-am tăcut pînă a înserat. La întoarcere, dînsa a făcut acelaş lucru. Mi-a cerut numai, în amintirea acestei excursii, o fotografia de-a mea, cît se poate de «recentă». A doua zi, m-am dus la Teatrul Naţional şi am cerut lui Ionel Iliescu un afiş al piesei mele pe care i l-am trimes doamnei, la domiciliu cu următoarea dedicaţie :

„În amintirea excursiei de ieri, această cea mai nouă fotografie a lui TUDOR MUŞATESCU".

O întîmplare în tren

Era tot pe vremea cînd se juca „Titanic Vals". Iarna, pe la sfîrşitul lui ianuarie, trebuia să fac, neapărat, o inspecţie la Galaţi, noaptea. (Eram inspector al teatrelor şi spectacolelor) Ca s'ajung la vreme, n'aveam decît Pullman-ul. Plecă, mi se pare, pe la 7 seara. Înainte de a pleca la gară, tatăl meu, care ştia că mă duc la Galaţi, mi-a dat un comision şi anume, să mă duc la un coleg al lui de parlament, dl. Rădulescu, şeful organizaţiei naţional ţărăniste din Covurlui şi să iau o cutie de icre negre şi un crap, pe care de mult i le făgăduise.

În vagonul de clasa I, cînd s'a pus trenul în mişcare, ne găscam următoarele persoane. Un general, al cărui nume, atunci, nu-l cunoşteam, un civil, care dormea, dus, în fotoliu, o doamnă în vîrstă, cu un căţeluş îmbrăcat în paltonaş cadrilat, răposatul Pompiliu Ioaniţescu şi subsemnatul. Afară viscolea teribil.

Pompiliu Ioaniţescu cu care stam de vorbă — la Buzău — unde s'a dat jos — m'a sfătuit să nu mai continui drumul.

— O să vă'nzăpeziţi, sigur, pe Bărăgan. Fac prinsoare că nici două staţii nu treceţi dincolo de Buzău ?"

Eu mi-am făcut socoteala că, de vreme ce, trenului o să i se dea drumul mai departe, cei de la C.F.R. au toate informaţiile necesare şi că, deci, n'am dece să-mi întrerup călătoria, mai ales că, era, în grabnic interes de serviciu.

În sfîrşit, plecăm din Buzău. Domnul din fund, dormea mereu. Doamna îşi hrănea căţelul cu pesmeciori Gagel iar generalul — o mutră simpatică şi binevoitoare — răsfoia gazetele de seară. Eu fumam.

Mergeam cam vre-o jumătate de ceas. Deodată — în plin cîmp și plină noapte — trenul se oprește. Fără sgomotul roților pe buloane, din singurătățile imense ale Bărăganului nins, se auzea vuetul sinistru al Crivățului deslănțuit peste nămeți. Era înfiorător și admirabil, în acelaș timp, să stai într'un compartiment de tren de lux, cu un ceai ferbinte alături și să asculți simfonia grandioasă a vîrtejurilor de afară, năpustite peste trenul luminat și încremenit în bătaia lor.

Generalul se trudea zadarnic să privească, printr'o dungă de geam, afară. Doamna se agita, mușcînd nervoasă din pesmeții căței lului....

Un conductor ne dădu lămuriri. Ne-am înzăpezit dar nu e nimic. Vom putea merge mai departe. O s'avem un ceas două întîrziere și atîta tot.

Cum a auzit treaba asta cucoana de colo, sare și vine drept la general.

— Domnule general. Ești bărbat și ești militar. Te rog să dai ordin, imediat, să ne'ntoarcă în stație, că eu nu stau aici. Mă dau jos să știi... Dacă vine vre-un tren din partea cealaltă și dă peste noi ?

Părăsit pentru o clipă de stăpîna-sa, cățelul începu să urle, cum era și cazul, a pustiu.

Într'acestea se deșteaptă și domnu din fund... Încercă să privească afară și el.

— Da dormișI nene ! îl întîmpină generalul.

— Aăăă ! Să trăiești d-le general... Dar ce s'a întîmplat ? De ce stăm în cîmp ?

— Ne-am înzăpezit, șefule...

— Să fie ale dracului de căi ferate că nu pune să mature pe șine, la timp, interveni doamna în discuție, mototolindu-și, indignată, javra în brațe.

Înșelător și resemnat, generalul s'a așezat cu civilul la masă și-au început să converseze. Eu auzeam, fără să vreau, tot. Generalul era contrariat de întîrziere numai pentru că, în chiar seara aceea, patronă Balul Marinei, la Galați și avea, în geamantane, rochia soției sale. Se gîndea, cu drept cuvînt, la încurcăturile care aveau să iasă de aici.

Civilul căsca de se rupea și se lamenta.

— N'am dormit toată noaptea. Am avut o ședință de noapte pînă la trei.

— Eu am fost aseară la „Titanic Vals" zise generalul.

Am ciulit urechea...

— Am auzit că „e bine"...

— M'am prăpădit de rîs... Caragiale, domnule....

— Dar cine e Mușatescu ăsta ? întrebă civilul.

— Nu știu dragă... Am auzit că e un băețel de prin Cîmpulung... Un piturcă... tinerel de tot...

— Trebuie să fie băiatul lui Alecu Mușatescu, dacă e din Cîmpulung...

— Nu cred... Alecu e de-o vîrstă cu mine ! Și fiu-său, a fost coleg cu fiu-meu la Mînăstirea Dealului... cu căpitanul.

În sfîrșit, după ce generalul, i-a povestit, cu un mare dar de povestitor, dealtminteri, piesa — după ce au mai schimbat diverse aprecieri la adresa subsemnatului, au început să discute de altele : politică, finanțe, mă rog, ca'n tren.

Și trenul nu pleca de loc. Se făcuse zece.

Cucoana fuma, păzind nasul cățelului care îi adormise în brațe...

— Dumneata unde mergi? mi se adresă deodată generalul...

— La Galați !

— Ești gălățean ?

— Nu... Sunt cîmpulungean...

— Daa ? Eeee ! Bravo dom'le ! Tocmai adineauri vorbeam de-un concetățean de-al dumitale... Autorul lui „Titanic-Vals" Ia spune, cine e Mușatescu ăsta ?

Am început să rîd.

— Eu sunt, d-le general...

— Generalul s'a uitat la mine neîncrezător.

— Serios ?

— Tocmai vă auzeam adineauri vorbind, și...

Generalul, înveselit subit, mă duse către civilul care își reluase locul.

— E, nu că asta e bună !... Bine că nu-l înjurarăm, nene !... Uite... Îți prezint pe autorul lui „Titanic Vals"... D. Mușatescu.

— Îmi pare foarte bine d-le Mușatescu. Nu ți-am văzut piesa... dar am auzit că e grozavă... Cum viu la București, mă duc să ți-o văd... Îmi dai... voie... Rădulescu, Deputat de Covurlui...

Adică d. Rădulescu cel cu icrele și cu crapul, pentru tata.... Hazul pe care l'am făcut toți trei, explicând că într-adevăr eram băiatul lui Alecu Mușatescu, dar băiatul „cel mic" — ne-a făcut să uităm că suntem înzăpeziți. Un păhărel de vin roșu fiert, oferit de Generalul Alimănescu, căci el era, — a contribuit și mai mult la dispoziția generală. Iar, în zori, cînd am ajuns la Galați, pe Strada Domnească, troenită toată sub zăpezi imaculate, își făceau pîrtie — spre case — pălcuri de doamne ninse, cu vaporașe mici, în mâinile înmănușate. Balul Marinei, se terminase...

AVENTURĂ ÎN AFRICA

Adevărul e că, în primele ore, toți treisprezece eram de o veselie care-i lăsa pe paznici cu gura căscată. Își săltau pistoalele mitralieră pe umeri și se plimbau pe deasupra noastră pe niște punți strîmte, metalice, care se încordau și tresăreau sub greutatea pasului lor ca și cînd clădirea ar fi fost prinsă în chingi și suspendată undeva în aer, clătinîndu-se la fiecare adiere de vînt. Numai în filme mai văzusem așa ceva, acele celebre puștăriî zidite în formă de fagure și iată-mă, împreună cu alți doisprezece, prizonierul uneia dintre aceste faimoase celule înalte și fără tavan, din care te puteai uita cît vrei în sus, după ce te plictisești, desigur, să mai numeri cei patru pereți și să privești iscăliturile zgîriiate pe ei sau să încerci să deduci, după nume și alte însemne, destinul celor ce au avut șansa să treacă mai înaintea ta pe aici și să-ți fie, într-un fel... concelulari. Dar noi nu ne plictisisem, eram cel mult nedumeriți. Și fiindcă abia se trîntise ușa în urma noastră — o idee de ușă, fiindcă era făcută din vergele groase de fier, încăpea printre ele chiar capul unui copil — ne-am uitat scurt unul la altul, ne-am strîns mîinile ca și cum chiar atunci am fi făcut cunoștință și am început să rîdem. Dar cum rîdeam, parcă eram nebuni. Trebuise parcă să umblăm cîteva mii de kilometri prin continentul acesta atît de inedit și misterios pentru ca printr-o glumă sau cine știe ce eroare să ne trezim deodată cu toții aici și să credem că totul face parte dintr-o aventură. Eroi ai F.M.T.D.-ului, aceasta a fost replica pe care a lansat-o, cine ? — brazilianul, dacă nu mă înșel. Și, kaput, zice redegistul (acolo, la început, ne spuneam pe nume de țări,) gata, am intrat vii și o să ieșim statui.

— Marcel, tradu-mi și mie, îi zic brazilianului, ce-ai zis, Kurt, îl întreabă el pe redegist, a zis — îi răspunde în engleză refegistul că am intrat vii și-o să ieșim statui. Statui pe dric și ta-ta-ta, fanfara ! — adaugă rusul, ce, ce ? — se alarmează Jiri, un ceh slăbănog și pistruiat care, cu toată silința lui de-a părea neutru și calm, își declină pe loc voința și șansa de-a fi erou.

— Cetățean, atît, ia tolco grajdanin, Volodea, atît și nimic mai mult.

Turnul Babilonului, asta e. 4 metri pe 4. Și telefonia aceea ciudată a cuvintelor care trebuiau să facă ocol minute în șir pînă cînd să ajungă la fiecare și să se facă înțelese, mai ajutate și de mîini și de mimica feței și de faptul că stăteam toți la un loc, unii în picioare, alții pe jos, căci scîndurile care serveau de paturi erau ferecate, încuiate la pereți și cheia era la temnicer. Cred că păream o trupă ambulantă de teatru cum nu se mai văzuse pînă atunci, iar gesturile, replicile și veselia noastră nu semănau cu altceva, poate, decît cu o repetiție generală la care, din nebăgare de seamă sau din curiozitate, cu voluntarismul său caracteristic, se mai strecurase și cîte un spectator. Eu încerc ușa, ideea aceea de ușă și văd că-i deschisă, ies pe coridor și inspectez din ochi celelalte celule. Toate sînt la fel. Numai că în unele locatarii stau ciorchine, cred că sînt patruzeci, cincizeci. Printre ei văd și copii și ceea ce-mi taie respirația, lîngă zăbrele, aproape de prag, văd și acele teribile, inimaginabile convulsii ale speciei, oamenii-șarpe cum li se spune, acele opriri sau căderi bruște în regn, ființe doar de la jumătate în sus, vieți și suflete decimate de boli, făpturi stranii, cariate de neputință și deznădejde, jumătate de trupuri care își tîrăsc cealaltă jumătate atrofiată, murdară și rece, ravagiul pe care l-a făcut încă de la naștere mizeria, tributul pe care l-a plătit, cu cîtă eroare și cu ce deznodămînt, existența. Ei, dezmoșteniții aceștia care nici nu vorbesc și nici nu pot să vorbească, să articuleze măcar vreun cuvînt și care trăiesc doar mîncînd, din instinct doar și pentru instinct, ei de ce sînt aici, ce au făcut ? Întrebarea îmi îngheață sîngele, nu găsesc nici un alt răspuns decît că... hm, nu-i de glumit, aici se poate întîmpla orice, poți fi luat drept oricine și...

...Și mai departe prefer să nu mă gîndesc. Printre gratiile ușii mi se întind mici căni de aluminiu, înțeleg, li-e sete. Și mai înțeleg că în celula lor li s-a oprit apa, nu li se dă apă. Noi sîntem străini, beneficiem de o celulă de lux unde avem și apă la WC — cum se intră, în dreapta, ca un dulap pe colț — și avem și duș. Iau vreo zece căni, intru în celula mea, îl chem și pe brazilian să m-ajute, mă împrietenisem cu el, le umplem și ne întoarcem. După noi vin și ceilalți, luăm o groază de căni și mai facem o dată un transport, gata, ne găsisem de lucru și asta ajuta vremea să treacă, ni se părea interesant ce facem deși mă uitam, ne întristam rînd pe rînd fiecare și cădeam, fără să ne spunem, pe același gînd. Realitatea aceasta era, n-o mai puteam refuza nici măcar din imaginație. Nu era glumă, ni se putea întîmpla orice, eram arestați. Vecinii noștri care ne cereau apă — și unii care nu aveau din ce bea își băgau degetele în cănile altora și își umezeau cu ele buzele și ochii — erau cel puțin un argument. Dacă noi, pentru propria noastră realitate, în primele ore nu ajunsesem încă să fim. Unul dintre noi, finlandezul, a scăpat cănile din mînă și, de deasupra, de pe una din punțile care traversau și legau între ele celulele, un soldat ne avertiză scurt printr-un hei și ne făcu semn cu arma să trecem la locul nostru. Și pe urmă, cu degetul arătător, a desenat așa ceva prin aer, parcă bătea la o mașină de scris sau forma un număr de telefon, nu știu, după care, sst ! — asta da, este o onomatopee universală — cu țeava armei dusă perpendicular pe gură ne-a dat a înțelege, complice, că mai are să ne spună și altceva. Marcel, brazilianul, era numai ochi, parcă îl decupa, rece, prin aer, și îl amănunțea. Ne-am întors în celulă, am auzit uși trîntite, comenzi scurte, chiar aproape de noi, pe coridor, negrii cărora le dădusem apă băteau între ele cănile și cîntau, valuri rupte, stîncoase și netede apoi, flăcări iuți, orbitoare și iar, iar cît ai trage o gură de aer în piept sau cît ai rosti, cît ai scrie un nume — liniște, liniște bruscă, de piatră.

liniște ca și cum ai îmbrățișa sau ți-ar da mîna un om. Euforia sau, brusc, setea de-a fi și a se manifesta — africană.

Temnicerul a venit să ne descuie scîndurile de la perete, ne-a adus niște ziare și saci de hîrtie pe care să ne culcăm și ne-a întrebat dacă vrem să mîncăm. Soldatul cu pușca, de sus, ne-a făcut semn că nu.

Nu, nu mîncăm, ne-am luat după cel de deasupra noastră și i-am urat noapte bună temnicerului care a încuiat ușa la ieșire lăsîndu-ne pe toți cu ochii țintă către soldat. Brazilianul i-a spus ceva, s-a lipit de perete și l-a rugat să se apropie. Culcat, culcat parcă am înțeles eu că ne zice și ne-a făcut semn să deșurubăm, să stingem becul. Tăcere, liniște pe întuneric. Și un zgomot de pași pe deasupra, o umbră care se lasă ușor, ținîndu-se de o funie pe lîngă zid. O mică lanternă, cu ochi mărunt și rece, ca de pisică, se îndreaptă spre noi. Noul musafir își desface ranița și scoate din ea un aparat de radio portativ, și niște pîini albe și mici, cam cîte două de fiecare, mai multe pachete de țigări, săpun, cîteva sticluțe — una a desfăcut-o și-a turnat-o pe jos, era un dezinfectant — și cîteva portocale. Ne-a fixat radioul pe două posturi — Luanda și Lisabona. I-a spus brazilianului că mai vine peste cinci zile și că, textual : să fim calmi că situația e gravă. El e portughez și-o să încerce să ne ajute. A consultat pașapoartele — care ne fuseseră reținute — și știe cine sîntem. Va încerca prin Lisabona o ieșire. Bucharest, da ? — mi se adresează mie. București, incuviințez. Bucureșci, zice și brazilianul care mă învățase cîteva cuvinte portugheze și pe care îl învățasem cîteva cuvinte românești. Spunea un nume mereu, portughezul, un nume pe care eu îl știam, din presă, desigur, și știam și ce funcție deține în rîndul celor ce au înfăptuit revoluția garoafelor roșii la Lisabona, i-am mărturisit asta și m-a bătut pe umăr, e fratele lui mi-a spus brazilianul. Au urmat cîteva instrucțiuni ferme : să evităm să mîncăm, sîntem străini și avem dreptul să cerem să luăm masa la popota ofițerilor, n-o să ni se aprobe dar noi să cerem asta. Sîntem arestați la comenduirea orașului unde putem fi reținuți, fără judecată, mult timp. De aceea trebuie să cerem să ni se ia interogatoriul. Să amenințăm cu un scandal de presă internațional. Să nu intrăm în relații nici cu soldații angolezi — împărțiți în cele trei mișcări care se luptă între ele și care doar aici, la comenduire formează un corp comun — și nici cu soldații portughezi, retrași la această garnizoană. Pentru că mulți dintre ei sînt derutați de situația din propria lor țară și aparțin, evident, diverselor curente și orientări. Cei din poliția secretă sînt cei mai periculoși, sînt niște fanatici, pot să te împuște pe loc. Cînd vă scoate la aer să-i evitați, îi recunoașteți pentru că au pistoalele mitralieră retezate și prelungite cu un pat rabatabil. Sînt și buboși, plini de coșuri, enervați și speriați tot timpul și umblă numai în grup, în formații de cîte trei-cinci inși. Nu spuneți nimic despre această vizită. Soldatul de deasupra vă e prieten, din șaisprezece în șaisprezece ore își va face rondul aici. Să nu dormiți toți deodată, să vă organizați să faceți planton. Brazilianul tot dădea din cap, mereu, își apuca un deget de la mînă și repeta, își fixa memoria, parcă, pe el. Și pentru fiecare deget, ca să nu uite, mai lua cu privirea și pe cîte unul dintre noi ca martor. Aurel, ține minte degetul ăsta, zicea, și cînd a tradus, am văzut că era degetul cu plantonul. Pe Volodea, rusul, l-a legat de degetul care era cu plimbarea în aer liber, nemții s-au asociat și ei, pe Jiri, cehul, care era jurist, l-a fixat de degetul care trebuia să ne amintească și să ne facă să cerem să fim duși sau chemați la interogator. Cum a venit, pe fringhie, tot așa, portughezul, a și plecat. Am înșurubat la loc becul, am mîncat pîine cu cîte o jumătate de portocală și, vasăzică, asta e, ne-am spus toți, chestia e de durată. nu-i nici o glumă, băieți, vom sta aici zile și săptămîni. Plantonul a început cu mine, unii s-au culcat pe scînduri — erau doar două, pe lîngă doi pereți, alții pe jos, pe așternut de hîrtie ca și cum ar fi dormit pe catifea. Nu i-am mai sculat, au dormit duși deși finlandezul care trebuia să mă schimbe s-a trezit la timp și a stat cu mine pînă în zori. Și așa n-aș fi putut să fac față singur, pe deoparte, fluturii mari, de noapte nu se mai terminau iar unii se atîrnau de pereți și chirăiau, țîriiau ca niște sfredele, iar alții cădeau morți, lipicioși peste cei ce dormeanu ; pe de alta, șobolanii ieșeau în cîrd din closet și treceau, săreau chițăind peste trupuri și nu își mai găseau loc. Pînă la urmă am găsit o soluție, am lăsat dușul să curgă, noaptea s-a umezit însă iar aerul și hainele de pe noi crude, scîrboase, se scămoșau parcă și ni se lipeau ca niște sălcii de oase.

A. I. Zăinescu

N.A.

Am ajuns în această situație dintr-un accident pe care, așa cum se va vedea în capitolele următoare, nu noi l-am produs. Oricum, totul e bine cînd se termină cu bine, zice, acum, autorul și promite să ducă la bun sfîrșit această carte.

NICOLAE DRAGOŞ

Dansul sferelor

Vreau să vi-l povestesc în cîteva cuvinte pe Domnul G. care, pînă la sfîrşitul acestor rînduri, îmi va face cinstea de a mă vizita. Folosesc iniţiala pentru a mă îndepărta cît mai mult de numele ce-l poartă, întrucît năzuinţa sa pare a viza atingerea unui anume grad de generalitate dar, mai ales, pentru că această literă îmi sugerează — aşa cum unui celebru poet vocalele îi şopteau nume de culori — o bună doză de mister şi clandestinitate, ce se arată a-i fi proprie personajului meu.

Purtîndu-şi, cu eleganţă de întîrziat cavaler medieval, vîrsta între două vîrste, mi-l imaginez cînd chelner, mereu imaculat înmănuşat, cînd mare maestru de ceremonii la un banchet în care e greu să desluşeşti — dintr-o dată — cine-i stăpînul şi cine-i servitorul. Se mai întîmplă şi asemenea petreceri la care cel cu tava să aibă dreptul a privi cu superioritate pe cel din faţa tacîmurilor preţioase, orînduite pe masă după un ritual inspirator de sugestii. Pentru un iniţiat, pentru un spirit subţire. Iar, orice s-ar zice, Domnul G. este un spirit subţire. Cuvîntul rostit de el are subtilităţi de clavecin pînă şi în clipele cînd, pîndindu-l neşansa absenţei inspiraţiei se înfăţişează devitalizat la întîlnirea cu ideea. Maestrul trece în lumea chelnerilor drept o mare personalitate a culorii, iar în lumea personalităţilor culorilor drept un soi de mare şef la chelneri. Paradoxuri, nu-i aşa ?, eclatante, cărora propensiunea intimă spre civilitate, nu i-ar îngădui niciodată să le comenteze. Cu atît mai mult să le conteste. Trasînd cu compasul cercuri pe hîrtie şi intersectîndu-le cu unghiuri exact hotărîte de echer, crede a fi descoperit într-o asemenea deprindere mai mult decît secretele artei : un secret universal. Punînd în desenele ce vrea să le arate lumii drept mesaj, inima lîngă creier, într-o desuetă îngemănare, ne priveşte cu orgolii, cu compătimirea că n-am înţeles cum a ajuns El la logodna dintre sentiment şi raţiune. Privit mai de aproape, Domnul G. e un fel de statuie inconsistentă, ori mai degrabă un mulaj provizoriu. Materialul folosit fiind cel mult surplusul de cuvinte ininteligibile, abandonat de un orator nemulţumit de sine. Se visează deţinător al unei spade de epocă, cu miner aurit şi lama răsucită, pentru a intimida prin măreţia originalităţii pe eventualii adversari. Spadasin de ocazie fiind şi-ar dori statut de profesionist. Spada ar deveni astfel o metaforă concretă a personalităţii dregătorului de vorbe. Arborînd atitudini de comandor, deşi nu are stofă pentru asta, nu-şi refuză nimic. Nici măcar păcatul de a lucra pe la spate pe cîte un confrate. Odată căzut grav bolnav, obsesia de a învinge s-a încăpăţînat să rămînă stearpă, fără finalitate.

...Dar iată că misteriosul Cavaler vrea să-mi facă încă odată dovada neobişnuitei lui existenţe. Stă agăţat cu picioruşele subţiri pe marginea scrumierei pe care mă aşteaptă neatinsă ţigara Carpaţi. O ţigară greoaie, neparfumată şi, sigur, neconvenabilă gusturilor sale. Se vede după modul cum o ignoră. Stă acolo pe marginea scrumierei, ca un greiere rătăcit. L-aş putea face să dispară fără urmă, stingînd mucul de ţigară, din neatenţie, pe redingota-i ciur. Ţigările Carpaţi au, se ştie, orgoliul gesturilor definitive. Vocea lui clavecinată s-ar pierde ca prin minune în eter. Şi mă tem, că nici o lungime de undă, oricît de scurtă, n-ar reuşi să o capteze, să o păstreze, pentru rîvnita posteritate. Dar mai am de tras din ţigară cîteva fumuri bune şi mu-ni permit să le sacrific pe nimic. Preţul ar fi prea mare. Ştiindu-l bine, cunoscîndu-i înclinaţia către obedienţă, îl privesc cu tristeţe. Îndrept spre el, cu lentoarea unui machiavelic prinţ al întunericului, vîrful stiloului şi îl ţintuiesc ca-ntr-o furculiţă delicată. Încet-încet, simandicosul personaj îşi dă duhul. Nu înainte de a se visa, citesc asta în ochii lui umezi, trecînd imperial, spre lumea de dincolo, pe un covor dreptunghiular, împărţit echitabil în pătrăţele negre şi alte — joc simbolic de-a ziua şi noaptea ; nu înainte de a se visa purtat de nimfe pe sub majestuoasele coloane ale unui templu, coloane care — la nevoie, de nevoie ! — pot fi imaginate şi cu un vîrf de cretă şcolărească pe parchetul unui anodiu atelier.

Şi aşa, pe nesimţite, se stinge, urcînd spre orientul etern, sub vîrful peniţei mele, Domnul G., cavaler de lume, profet oniric al cuvîntului şi culorii, căruia mă grăbesc — punîndu-mi mănuşile de doliu — să-i scriu un patetic şi tragic necrolog. În timp ce, pe zadarnic imaginata boltă albastră a plafonului camerei sale, plîng stelele desenate cu compasul şi echerul. Iar lacrimile se transformă într-un satanic dans de sfere. Toate goale pe dinăuntru. Copiindu-l în fapt pînă la esenţă pe cel ce nu mai e.

Adio, dar. Domnule Cavaler al zădărniciei !

Îngera de peste Drum

Mi-a fost dat să călătoresc, în peregrinările-mi nepremeditate, lîngă Îngera de peste Drum, o femeie pe jumătate bărbat, pe jumătate cine știe mai ce ! Avea chipul ca alte alea, nasul ca o surcea uitată-n ploaie, buzele — traistă strînsă de zgîrcenie la gură. Iar în loc de ochi își alipise două funduri de lingură neagră, mocnind a ură și parcă arși a deznădejde. De n-ar fi fost mult prea puțină la trup, Îngera de peste Drum s-ar fi cuvenit să fie os de centaură. Era, așa cum era, doar o biată Nimică ce nu-ți făcea nice milă, nice silă.

Cînd se arăta în mulțime se căznea înspre gesturi hieratice, de sfîntă mucenică, nededată la cele lumești. Pășea modest, rănindu-și cu privirile vîrfurile pantofilor, întotdeauna negri, ca să avertizeze și astfel despre luciferi-cu-i destin muieresc. Arare, cînd ispitită de cuvînt binevoia să-l arate la față, se mironosea pe lîngă idei cu prefăcută sfială, fără a le înțelege. Și devenea rea și sentențioasă aruncînd, dintr-un amvon imaginar, cuvinte grele. Se închidea apoi în sine, rumegîndu-și tainele cu blînda patimă ovină. Biata Îngeră de peste Drum, împletindu-și spiritul între o părelnică moarte și o iubire de carton îmbătrînit, s-ar fi vrut să scoată la iveală nestemate tragice dar ne aduce spre vedere doar bîlbîieli și mestecătură de vorbe, asmuțindu-ne asupra lor cu spășita-i făptură, electrizată de perfidie...

...Mi-a bătut într-o seară de iarnă molcomă la ușă și găsind-o deschisă n-a așteptat să strig : „Intră !". S-a lăsat în moalele fotoliului, spășită, suspinînd a timp pierdut și blagoslovindu-mi casa cu un fel de iz de molii necuvîntătoare.

— Știi, mi-a zis după un tîrziu de tăcere din parte-mi, m-am hotărît pentru tine cu speranța că vei avea purtări de ales. *Și pentru că lumea-i vulgară și necredincioasă.*

Și tot așa, cu ocolișuri și vorbe trudnic disimulate, căptușindu-mi pereții casei în nimicuri frumoase, se credea, prea sfînta, pe cale să mă ademenească Întru Sine, *ca pe un vrednic* Ales. *Dar nu s-a ales cu nemica. Și de atunci, pe unde prinde vreo lume lîngă cărări uitate, mă împestrițează cu vorbe viclene, făcîndu-se a mă elogia cînd mă înjură ca la ușa cortului.*

Apoi, se retrage — ca o motană fără rasă — lîngă hornul ei zmolit și surîde-n mustățile-i avortone, crezînd a mă fi compromis, visîndu-se răzbunată. Pe-acolo, pe lîngă hornul acela, se zice, trec tot felul de sfinți fără dinți cu care se pierde-n ritualuri zdrențuite de neputere și se amăgește că ar trăi.

Prea-Sfînta de peste drum s-a lumit într-atîta că-i țipă pohtele pe față ca mîțele-n toiul sărbătorilor-repetate, pe acoperișe.

Iese în lume, din cînd în cînd, arătîndu-și ipocrită fața de schimnică și pronunțînd vorbe pretins adînci. Dar vorbele-i sînt apă stătută și fără adîncime. Arunci piatra spre încercare și apa nu face nici un cerc, nu dă nici un semn.

Biata Îngeră de peste Drum !

INEDIT

SIMION STOLNICU

După o epistolă de Catullus

Stam pe-un cubiculum la Roma
Și mirodenii despleteam
Pe-un corp cu-al Lesbiei aidoma
Cînd vers primii scris de-un haram.

Un pergament cu stihuri goale
De-un poet sec, strîmt și-n timpan,
Mi-ai trimis dar de Saturnale
Prieten hîtru și viclean !

Rău m-ai lovit cu daru-acesta
În zile cu-oblonit librar !
Nici bună pentru foc la Vesta
Cartea-aș repune-o-n galantar !

VEHICULELE LITERATURII ROMÂNE

Mai înainte de cronicari nici un vehicul adevărat nu tulbura spiritul scriitorului român, în afară de biblicele care de foc și de boierescul cal domnesc, pătruns acesta în cîte o fugoasă machetă, în două rînduri, de viață directă în materie eclesiastică. Era de trebuință ca literatura să se dezbrace de ritualistică și de spiritul obstrucționist bisericesc spre a vedea lumea în jur și a descrie ceea ce ochiul vedea fără ocheanul „Noului Testament". Totuși, nici cronicarii nu sînt niște umblăreți, ci mai degrabă sedentari esteticește, voind a contempla umanitatea din perspectiva moșiei și a demnității ierarhice, străini de plăcerea mișcării în spațiu și de aventurismul marilor exploratii. Acest temperament otios, care este al lui Grigore Ureche și al lui Ion Pillat, de nu cumva se colorează sumbru, la Miron Costin și la Pârvan, se întărește în literatura română încă de la întîile manifestări cu valabilitate estetică. „Nomadismul" diplomatic al lui Milescu Spătarul nu indică nicidecum o constituție de aventurier, căci valahul nu e Marco Polo și nici Camoes, ci mai degrabă o inițiere geografică rezultată din amenințarea biologică cea mai profundă, dintr-un, pe scurt, compus anxios. Voiajul lui chinezesc, „Siniada" lui diplomatică sînt, de aceea, niște elemente secundare, interesante din unghiul observației exotice și cu mult mai puțin din acela al instinctului migrator.

Nici Dimitrie Cantemir, care era spiță de domn și călărea, precum nici Ion Niculce, om de la

---

Vai, n-am cum, pîn' nu redeschide
Librarul după sărbători
Să-i readuc versuri insipide
O Calvis, daru-ucigător.

Cu-acest plocon ai vrut de-odată
Să mă omori în acea zi
De Saturnale cum nu-i altă,
Frumoasă, dar ți-oi răsplăti !

Din zori voi duce la dughene
Poeți cum Caesius și-alte otrăvi
Chin pentru chin să-ți dau viclene !
Barzi ca Aequin, napoi pe tăvi !

Cît despre voi, barzi avortați
Respinși de-Apollo pe pustii
Vă-ntoarceți pașii blestemați
Nu peste-a veacului, urgii !...

Toamna lui Beatus

Mă celebrează-acum surpate-aurării
De toamnă unde-am scris cînd suliție de sus
Nu-mi daseră stigmatele-n psalm de ciocîrlii
Și n-aveam soră veverița și goanga-ntru
lisus.

Ca morții-n prima zi de zbor în vînt
Sculptez naiv în trunchiuri ucenicie nouă
Desfigurînd inscripții tăind inimi în două
Preschimb în capiteluri stejarii pe pămînt.

Cu praștia lui David asvîrl îngeri căzuți
La loc în nevîrstatul de-octombre fraged cer
Redeveniți albaștrii și prostuți
Să fulgere din moțuri, bronz în amper...

(sept. 1938)

țară, cu mentalitate de pedestru, nu dau semne a se preocupa de „circulația" pe glob, deși întîiul era un monden cu biografia tulbure, al cărei reflex estetic se putea întări cu narațiunea de călătorie. Cu mult mai curios e Stolnicul Constantin Cantacuzino. care ne-a lăsat și un lapidar jurnal de navigație maritimă, pînă în Italia, plin de rara, la noi, fervoare a mișcării pe apă. Din „pînzarul" moldovenesc, omul picase pe o corabie robustă, reprezentînd, în ochii lui, de „paysan de Danube", Europa.

Cele cîteva mențiuni „luministe" despre vehicule sînt întîmplătoare și provin de la eclesiaști ori de la „bobor", însă cu aceasta nu am adus nimic nou. A observa în fond vehiculul, înlăturîndu-te de la simpla condiție utilitară, este în fond a vedea diversitatea, înaintarea tehnică a umanității și dovedește, în ultimă analiză, un raport sufletesc al eului cu obiectul. Din echitația „iluministă" și din călătoria cu căruța nu puteau ieși mari intuiții despre geografie și nici spectaculos psihologic, căci acestea sînt vehicule străvechi, asimilate filozoficește de om, care mai întotdeauna le explică precum pe niște prelungiri ale anatomiei, semnalul unui moment repetat de atîtea ori încît este vital, ca respirația și ca nutriția.

Întîiul tehnicoman al literaturii române, pasionat prin aceasta de vehicule, este, în afara discuției, Dinicu Golescu, om al „poștalionului", picat într-o Europă mașinistă, torturată de ideile forței mecanice, grăbită a se mișca și a scurta distanțele continentale. Întîia dată un scriitor român, iubitor de atelaje de cai, descrie vaporul cu aburi, se plimbă prin orașe modernizate, unde, alături de cai, de căruțe și de trăsuri, circulă omnibusul, iar pe canale „piroscaful".

Cu el, decăderea forței hipice nu s-a produs deocamdată, și acest uriaș pas înainte e făcut de Ion Ghica, spirit liber, iubitor de iuțeală și de confort, neprinzînd calul pentru că admira trenul, acest poștalion fără cai și mînat de vaporii diabolici de apă. Totuși, contemporan cu Ion Ghica este N. Bălcescu, care trăiește în evul mediu și se abstrage din tehnica ultimei ore, într-o lume a cailor care, pe lîngă puritatea lor estetică, de animal reprezentînd proporția, este și însemnul unui revolut cavalerism. La fel și Alecu Russo, în vreme ce N. Filimon, fotograful romanesc al vremii, nu se complică sufletește nici la stînga, nici la dreapta.

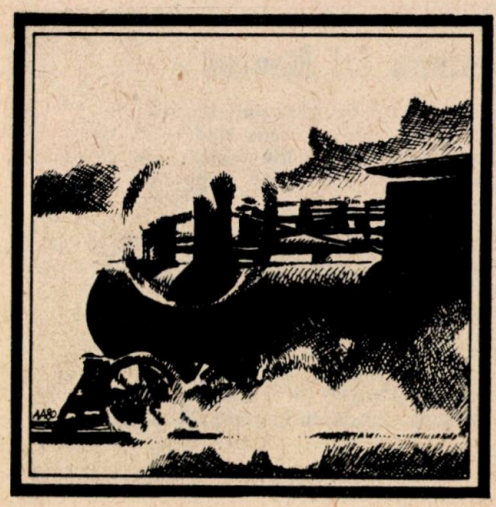

Totuși, procentajul „modernilor" pare a fi mai însemnat și iubitorii locomoției mai iuți răzbesc din noroadele de admiratori ai cabalinei. Piroscafele heliadești, trenul lui Ion Ghica și al lui Kogălniceanu dovedesc că literatura vedea mai departe decît orizontul istoric local, se europeniza și tehnic, pornind în propășire cu o idee globală integratoare. Însă izbitoare este aci nu coexistența căruței și a locomotivei, ci sublimarea acestui conflict în tabloul exotic și rococo. La V. Alecsandri, vehiculele „exotice" se sprijină totuși pe o solidă circulație tradițională și în „Doine" drept vehicul e bătrînescul armăsar folosit în cadru rustic, în pădure, în călătoriile de agrement și în rapturile de bandiți. În mediul turcesc e preferat „caicul" iar, din unghiul reflecției abstracte, — luntrea care e plutitoarea cea mai „generală". Însă omul, obsedat de crepuscularitate, aristocrat deși superficial, și întîiul nostru dandy neexprimat pe de-a-ntregul, era un „venețian" de pe Siret care lăuda gondola sau gondoleta, scriind și o poemă unde se dovedește priceput în materie, căci îi dă sfaturi lui Toni, gondolierul. „Perspectiva gondolei", care e vehiculul plezirist de vacanță și boieresc prin ociu, generează speciile frivole, precum barcarola, cantoneta, balada. De altfel, V. Alecsandri este întîiul poet român care celebrează yacht-ul, ceea ce fără discuție e o exhibiție teribilă, prin raport la contemporani.

Un „caigi", adică luntraș la caiac, este și D. Bolintineanu, a cărui poezie „exotică" se înțelege bine numai prin consultul dicționarului de limbi turanice. El preferă, de aceea, vehiculul oriental și somptuos, „caiacul cu catargul aurit" și răpitorul femeilor din serai, văzut și în chipul vehiculului „tăcut" al iubirii și al crimei.

Însă cu aceștia, „exotismul" machietist s-a stins și rarele excursii „japoneze" ori intercontinentale de la simboliști și de la alții izvorăsc dintr-o viziune erudită și sentimentală, din depresivitate, decît din controlul senzației biografice.

Vehiculul literaturii române devine, pentru un lung șir de scriitori, o idee mai cu seamă sociologică, avînd a alege dintre căruță, poștalion și tren, mai pe urmă automobil (deși Gh. Asachi elogiase un zbor cu „balonul" aerostatic, totuși aviația nu apare, esteticește, decît mult mai tîrziu).

Odobescu și Hasdeu sînt mari sedentari, din categoria cronicarilor, deși întîiul e un european monden, iar cel de-al doilea — un vitalist. Maiorescu, om de extracție rustică, e însă un pasionat „feroviar" în afara orașului și „taximetrist" în urbe, angajînd trăsurile de piață. C. Dobrogeanu-Gherea viețuia trepidant și, precum rezultă din memorialistică, n-a uitat vaporul, de data aceasta forțamente sub înfățișarea unui remorcher, și nici trenul. Cu această compoziție (deci facem abstracție și de ideile comunitariste, de stînga), el precede cu cîțiva pași pe simbo-

liști, a căror perspectivă a trenului pare congeneră.

Dar Eminescu ? Aci ne întoarcem în abstractul „călăriei", orișicind s-ar produce aceasta, căci lumea lui eroică și regală, văzind universul dintr-un unghi strivitor, este a unei spețe necunoscute, trăind din exploatarea ecvestră. Cînd nu este eroic și ca atare „cabalin", vehiculul eminescian e o abstracție metafizică, anticipînd proza ficțiunii științifice, exprimată printr-o rază inefabilă, mai iute decît galaxiile, precum Hyperion, ori dintr-o accidentalitate fizică, promovînd levitația. E cazul „Sărmanului Dionis" însă și al altora, căci rarele mențiuni „moderne" și „feroviare" sînt puține și fără semnificație (călătoria „de la Berlin la Potsdam" e un pretext pentru o erotică).

„Trenul" este însă pasiunea lui I.L. Caragiale, „maiorescian" prin aceste preferințe, căci pe lîngă tren, omul care era citadin, promova și „birja". A extrage în acel moment materie din mediul C.F.R., iată o idee tot atît de „modernă", precum e aceea de azi a lui Arthur Hailey, de a studia în „Roțile" pe „automobiliști".

Un fanatic al trenului, repetînd junimista atracție pentru biografiile comode era și A.D. Xenopol, ale cărui „Amintiri de călătorie" sînt o catagrafie a căilor de comunicație, urmînd pe Dinicu Golescu, însă cu mult mai modernizat. Trenul pasionează pe simboliști (reflexul lui Verhaeren și al liricii franceze „decadente") și în jur de 1920 intrase într-atît de viguros în literatura română, încît apariția lui nu mai izbea, esteticește, pe nimeni. Atunci cînd, în „Răscoala", Titu Herdelea cobora din tren spre a vizita la țară moșia unor amici, trenul cucerise proza românească și făcuse perspectivele mai repezi. A călători de aceea cu expresul Bioram, precum Camil Petrescu, nu părea deloc extravagant. Unicul prozator interbelic care meprizează voiajul „feroviar" este numai Mihail Sadoveanu. Pasărea biblică „de foc", cu aspect „apocaliptic" îi dădea mari iritații, căci lumea lui este a unui pedestru, din moment ce „pedestritatea" e o condiție a contemplației și a inițierii. Umanitatea lui, tiranizată de mersul pe jos, este „retrogradă" față de tehnică, deoarece se retrage în absolut și rarele mijloace de locomoție mai rapidă nu ies din cadrele unui univers abstract, retras din istorie și minat de instinctul regresiunii în arhaic. Trăsura, spre pildă, la acea oră un vehicul vetust, e și un conduct al memoriei, căci prozatorul circulă rar cu aceasta și mai ales în scop reconstitutiv. Însă „unghiul trăsurii" este o expresie potrivită pentru Sadoveanu avînd prin lentoarea lui înfățișarea canonizată a mersului pedestru, prelungit în roată.

Rarele extravaganțe locomotorii, precum ar fi automobilul Oakland al lui Gh. Vrânceanu (din „Paștele blajinilor"), „iroplanul" și pasiunea lui C. Mavrocosti pentru zborul vertical, sînt elemente neglijabile, a căror prezență sporește paradoxal impresia de irealitate.

Cu mult mai curioasă este optica lui Octavian Goga față de locomoție, căci omul venind de la țară avea acel sedentarism adînc, exprimat prin scrierea de scrisori și nu prin mișcarea individuală în spațiu. Deși „pribegia" este invocată la tot pasul, poetul călătorea, în poezie, puțin și numai cu „faietonul", care fiind un vehicul „de palat" spori cu cîteva procente proporția de mondenitate anxioasă a lui Octavian Goga. Pentru spiritul lui, trenul era ca orișice vehicul civilizat, un monstru pleistocen, sălbatic și neguros, cu aspect de bestie cu ochii roșii, un „balaur". Însă de îndată ce „țărănismul" lui s-a metamorfozat în „politică", pedestrul inițial se prefăcu într-un feroviar pasionat. Acum, Octavian Goga face călători cosmopolite cu trenurile expres, care „zboară" pe cîmpii, traducea emfatic cîte o poezie feroviară, și atîta vreme cît vigoarea politică nu-l lăsă, ne dădu producții alerte, cu un „va-et-vient" feroviar. Din această perspectivă schimbătoare și în fond instabilă, ieși, atunci cînd spiritul încordat de vitalitate își prăbuși coloanele, o lirică a degradării sufletești, exprimată prin alegorismul acvatic, indicator al labilității. „Luntrea", însemnînd ceea ce este muritor, „vaporul scufundat" și cetatea subacvatică Ys — iată suporții alegorici ai liricii finale produse de Octavian Goga.

Însă față de Ion Minulescu, spiritul lui Goga este al unui medieval picat o clipă în lumea trenurilor și revenit în mediile lacustre. Asemeni lui Al. Macedonski, pasionat de velociped și închipuind vapoare uriașe, din categoria ambarcațiunilor science-fiction, Ion Minulescu e un modern din categoria „telegraficilor", pentru care lumile exotice nu mai sînt un obiect de explorație, ci o regiune geograficește vecină ale cărei efluvii sosesc cu transatlanticul și cu corabia, împreună cu mirosurile de coloniale. Cu el, perspectiva literaturii române deveni pentru un moment planetară, fără a fi în primul rînd „tehnicistă", deși acest spor de optică și de vastitate are origină indubitabil tehnică.

Efectul tehnicii moderne pare a fi și avangarda, unde șirurile de „telexuri" lirice și de „înregistrări pe bandă magnetică" ale spiritului izbesc ochiul exegetului. Însă vehicule nu sînt, căci a repudia examenul lumii obiective sufocată de mișcările obscure mentale este a exclude tot

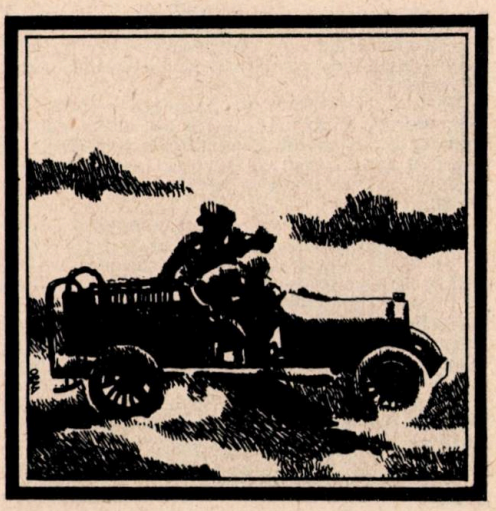

VEHICULELE LITERATURII ROMÂNE

ceea ce provine din mediul cotidian y compris locomoția.

Modernii sînt, la acel moment, alții și mai cu seamă aceia care, socotind trenul drept un vehicul vetust, exaltă automobilul și viteza lui independentă pe șosele. Printre întîii vitezomani ai autostrăzii este G. Călinescu, a cărui „Carte a nunții" dă cîteva momente rutiere de mare șoc, mai cu seamă că omul iubea machinetta de două locuri, ca o bombă aerodinamică, a cărei iuțeală dădea mari senzații futuriste. Nu altfel vedeau mișcarea în spațiu N.D. Cocea și Camil Petrescu, observînd că la cel de-al doilea automobilul e un obiect romanesc esențial. Ce s-ar fi petrecut cu Ștef Gheorghidiu în absența călătoriei cu mașina ? Cîte probe ar fi avut mintea lui febricitantă ? A călători cu mașina era în acea clipă un eveniment monden și expresia unei extraordinare vitalități locomotorii. De aci și pînă la Radu Tudoran și Chiril Tricolici, acesta pasionat și de cursele automobilistice, mai era numai un pas pe care literatura contemporană l-a făcut.

Dar avionul ? Cu avionul călătoresc puțini înainte de explozia „sociologică" a aviației, adică în acea epocă în care aerobuzul, aeroplanul, bimotoarele și hidroavionul aveau încă un aer de noutate tehnică absolută.

Îndată după 1950, însemnătatea estetică a vehiculului scade în chip simțitor și rămîne vie numai nota sociologică. Puțini sînt aceia care în acest moment pun materie literară în locomoție, și mai puțini scriitorii a căror înclinație către mediile profesionale (automobilism, marină, aviație) să fie persistentă.

„Calul" a rămas în literatura română vehiculul absolut, imperisabil la eroziunea sociologică a vremii. Eliminat aproape douăzeci de ani, prin invazia „tehnicii" și „științei", el capătă odată cu acei poeți ai cîmpiei metafizice un loc nou, acela de mit rustic al vieții de șes. Dacă pentru vitaliști calul e un semn metafizic, pentru estetiști el întruchipează Pegasul, inspirațiunea, și se înfățișează ca o creatură himerică, înzestrată cu aripi pentru levitațiune. Arareori, calul sublimează virilitatea ori vigoarea.

Vehiculele țărănești, precum ar fi căruța, persistă numai în proza țărănească, a lui Marin Preda și a altora, cu observația că ea stimulează numai pigmentul decorativ și nu întărește optica ei proprie.

Berlina, poștalionul și diligența — iată un șir de vehicule „istorice", ieșite din uz, a căror invocare, în lirica lui Petre Stoica sau Emil Brumaru e un conduct al reveriei, un stimulent al memoriei și în fond o restituție a unei istorii posibile.

Mult mai numeroase sînt automobilele, mai cu seamă în proza realistă, și, într-o proporție mai mică, avioanele, a căror invazie în mediul literar românesc este totuși cu mult mai mică prin raport la prezența lor publică curentă.

Pachebotul, vaporul de mare tonaj, mediul maritim — iată un mijloc locomotor pe care literatura încă nu l-a descoperit în chip meritoriu la noi.

Cît privește vehiculele prozei science-fiction, acestea sînt produse de cabinet, ale unei imaginații de proiectant care dibuie forma.

Artur Silvestri

(Din volumul „Vehiculele literaturii române")
Desene de Alexandru Andrieș

GH. D. VASILE
Umbra fumului

Să culegem viile. Candelabrele
strugurilor
ard nevinovat de-a lungul toamnei
plăpînde.
Vom zdrobi aceste fantaste globuri
de lumină
și vom auzi gîlgîitul tulburelului în crame
pe dealuri.

Să culegem livezile. Bruma scapără
stins pe crengile copleșite,
prunele așteaptă fierberea din
alambicuri
și-n curînd flacăra lichidă va trece
arzîndu-ne însetarea.

Depărtările se desfoaie-n vîrtejul
frunzișelor,
aprindem focurile de toamnă, pier
flăcările,
rămîne fumul tîrîndu-și umbrele
peste anotimpul cel mai darnic dintre
toate.

Să culegem umbrele fumului pîn'ce
tîrziul mai întrizie.

●

CRISTINA SUCIU MOSCU
Arieșul la Sălciua

Arieșul e rîul aurului
Soarele mîngîie dornic
Sînii Pămîntului
Și boarea lui lăptoasă crește-n frunze
Și-n finul cosit de moți
Cîte ugere pline mulge noaptea
Din bogăția pietrei
Și fiecare coastă de deal
A rodit o casă
A rodit un grajd și o vacă
Și-un prunc să aibă grijă de ele
Muntele se lasă căutat de mineri și
bărbierit de cosași, ca un bătrîn
Ce se respectă în fiecare duminică
dimineață.
Și oboseala lui se scurge prin piraie
Spre Arieș prunduindu-i albia cu aur
Cu aurul crescut de moți în coasta
muntelui
Și frămîntat de mulieri
În pita cea de toate zilele.

Dragoș Morărescu : „Lectură"

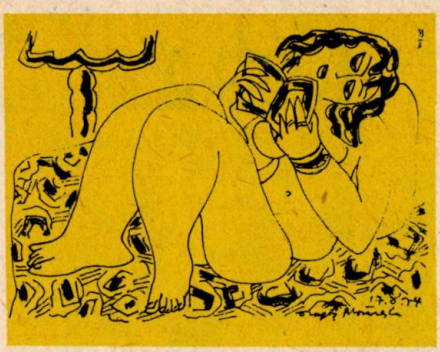

ION CRÎNGULEANU

Cuplu în salt

Zăluzi, trec doi îndrăgostiți prin ceață
Într-o nesăbuință care nu se știe
Mai făr' de logică, nici în prostie ;
Neștiutori, unul pe altul se învață.

E-o înviere sacră și primară
De care lumea se îndepărtează,
Cînd el sărută, ea încet oftează,
Și lacrima învață cum să doară.

Pe zare umblă trenuri, tancuri, turme
Se-ncaieră în verbe bunăstarea lumii ;
Cei doi se-ndepărtează ca tăunii
Și n-au lăsat măcar, pe țărmuri, urme.

Bag seama, viața noastră pe pămînt
Nimic nu-și memorează din ce-i sfînt.

●

BOGDANA BOERU

Iarbă

Iartă-mă, sînt fir de iarbă,
Mă-mpletesc în flori de cîmp,
Roua-i văzul meu prin timp,
Bruma o albastră barbă.

Nu mă judeca, stejare,
Că mă fac de-argint în vînt,
Eu acopăr un pămînt
Cu lumină și mirare

Și-i atîta viață-n mine
Cît îi soare pentru lume ;
Sînt umilă, fără nume –
Aerul din orișicine.

ION SOFIA MANOLESCU

Autoportret

Cînd mă apropii de cel ce am fost
cînd mă privesc din afară-n lăuntru
niciodată nu mă pot recunoaște
decît după rănile rădăcinilor

am în cuvînt o lacrimă apropiată
fără de care nu mă pot depărta
am în surîs o mimică necunoscută
fără de care nu mă pot tulbura

cînd mă apropii de cel ce mai sunt
cînd mă privesc din lăuntru-n afară
niciodată nu mă pot recunoaște
decît după înălțimile curcubeului

am un strigăt răspîndit în ecouri
fără de care nu mă pot auzi
am o frîngere uitată-n adînc
fără de care nu mă pot depăși

●

MARCELA MARIANA MILCU

Ție

Aici, în carnea asta ca o casă
În care zace moartă o mireasă
Mă lupt cu sufletul în orice clipă
Cu-aburul lui să nu facă risipă
Să stea, încă să stea, cît te mai are
În el, bărbatul meu, de la picioare
Rănit pînă la mîini – cu inima
Lovind ca un ciocan în crucea ta
Și cuiele bătîndu-le, să țină,
Tu, răstignitul meu ca o lumină,
Tu, răstignitul meu de tine însuți,
Cît e de-aproape plînsul meu de
plînsu-ți l...

Doar cînd mă-mbrac, femeie'-n
trup curat
Simt cuiele din cruce cum se zbat.

VIAȚA LITERARĂ

FOTOGRAFII DE ION LUCU

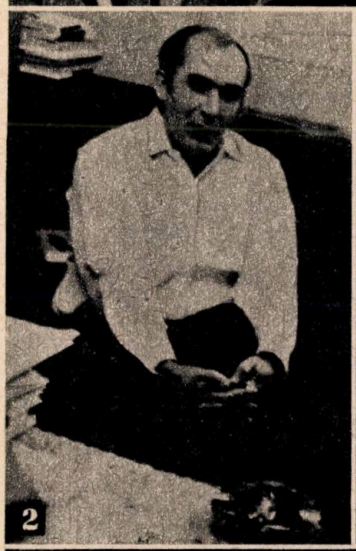

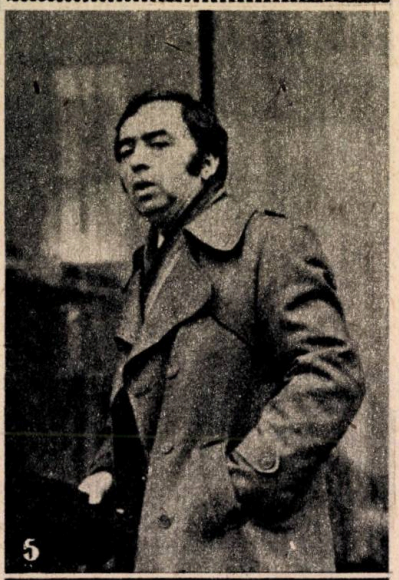

1. Radu Popescu, Marius Robescu, Eugen Jebeleanu, D.R. Popescu și Ioanichie Olteanu la Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu" 2. Ion Lăncrănjan la o masă rotundă a „Scînteii tineretului" 3. Edgar Papu după campania pentru protocronism 4. Surprizele „documentării": Radu Cârneci, Magda Cârneci, C. Nisipeanu, Ion Horea, Traian Iancu și Valeriu Bucuroiu 5. Pompiliu Marcea discutînd despre Eminescu, „Opere", vol. IX 6. Al. Balaci într-un moment de relaxare cu Elvira Bogdan

VIAȚA LITERARĂ

FOTOGRAFII DE ION CUCU

1. Mihai Gafița, Marin Preda, Eugen Simion la lansarea romanului „Delirul" 2. Augustin Buzura fără... „Orgolii" 3. Laurențiu Fulga și Anghel Dumbrăveanu studiind producția editorială 4. Dan Deșliu către Fondul literar 5. Florin Costinescu acordînd un interviu 6. O discuție de istorie literară : Valeriu Râpeanu și Mircea Zaciu

CLEOPATRA LORINȚIU

Souvenir du Moyen Age

Și ești amețit, amețit. De iluzia
blindei călduri. În așteptarea veseliei
gălăgioase.
Speri din nou amăgeala de bunătate
dar viața pentru tine e altceva.
Învățăcel cu tunică de catifea
simți umbra cuțitului
pe gîtul tău lung și alb
fiorul nimicirii în vertebre.
Tatăl tău din rama străbătută
de rădăcini
ți-a lăsat un pretext pentru viață.
Tu știi condamnata
durere și că totul poate fi un superb
peisaj
sub lumina zăpezii. Te vei trezi
din amețeală.
Trăind timpul repede, uimitor.
Adolescența ta va fi o bătrînețe amară.
Ce să speri ?
La tine, salinele picurînde ajung
țipete, croncăneli, nu te mai pot înșela.
Culoarea ta este cea bună, uleiul cel
mai curat
linia ta este simplă, perfectă
dar tot vei pierde mereu
nu contează, capodoperă calmă,
acum nu contează
s-ar putea să-ți lipsească deasupra
o fotografie decupată din ziar.
Deci zîmbește enigmatic
din rama din vama ta aurită
Nu întinde mîna ta palidă
să cerșească puțin adevăr.

VASILE ȚARȚA

Normal

toate riurile curg în jos
toți peștii înoată-n sus
toate cîmpiile sînt arate
toate spicele sînt aurite
toate caprele mănîncă frunze
toate cărările se termină odată
toate drumurile merg pînă la un anumit
loc
toate zilele ajung întunericul
toate conversațiile petrecute cu tine
sînt insuportabile iubito !

MARIUS VULPE

Decebal

Nepotolit stindardul de lup stătea în fală
Emblemă a moșiei durată cu temei ;
Coroana lui ? O cușmă – iar marginea-i
ovală
Stringea încinsa tîmplă sub alburile ei ;

Batjocorind imperiul cînd cere zeciuială
Îl scutura năprasnic – precum în epopei
Se avîntau eroii luptînd cu palma goală
Să-și apere copiii și casa de misei ;

O, rigă dac, – ce Parcă s-a ostenit
să-ți taie
Și veghea ta și viața – imensa-ți
vîlvătaie
Sfîrșindu-ți-o în codrul care plîngea sfîiț;

Mai nobil e neantul decît robia sumbră
De-ai depășit cu sete hotarul greu
de umbră
Cînd ți-ai înfipt în pieptu-ți o lamă
de cuțit !

CONSTANTIN ATOMII

Acel tărîm...

Mă-ntrebi ades ce mi s-ar întîmpla
De-aș fi înstrăinat de țara mea ?

Eu îți răspund, prietene, c-aș fi
O noapte fără răsărit de zi,
Copac umil plantat într-un pustiu
Bătut de vînturi care nu mă știu,
Sau o privighetoare fără glas
Făcînd din pom în pom străin popas.
În somnul meu, cumva de l-aș avea,
Urechea zări de doine ar visa,
Iar ochii mei pe dinafară-nchiși
Livezi de pruni, de meri și de caiși.
Iar dacă, totuși, doamne, aș uita
În clipe rătăcite, țara mea,
Aș auzi cum vin din depărtări
Din tulnice corpatice chemări
Să mă întorc la dulcele pridvor
Clădit lîngă un susur de izvor
Ce-nchipuie un mic piriu de-argint.
Privirii mele cel mai scump alint.
De m-ar opri ispite mari de trai
Îmbelșugat ca la un tron de crai
M-aș ofili ca floarea din buchet
Cu gîndul dus spre maluri de Siret.

Acel tărîm chiar de mi-ar da palat,
M-aș pierde-n el de dorul unui sat.

AURELIAN TITU DUMITRESCU

Seminţe de colb

cai merg împleticiţi după rîul care se
aude undeva

amară apă dintr-un cot de rîu
în doina ta iubeşte o femeie lăsînd
copii în fiece cuvînt

au legat pruncul între colpote
să-l trezească la prima mişcare —

să-l fi lăsat să spele în apa riului
feţele bătrînelor încremenite în porţi
bătrînele care nu se mai cunosc unele
de altele
florile care se usucă şi nimeni nu ştie
de ce
iubitele care îşi ascund amintirile
lupii trişti din ochii tăi adînci
(se aprindeau copacii într-o vale în care
nu puteam să mai murim
în portul dintr-o floare
te împleteam plîngînd în părul ierbii)

pe rochia de lumină a unei stele
să-l fi lăsat să spele în apa rîului
picioarele căprioarei pe care alunecau
nesfîrşite planete

prea tîrziu vor muri toate acestea
să rămîn atît de curat

boi albi trag cerul peste cîmpie
şanţurile inimii s-au umplut de zăpadă
lăsaţi copii cu brazde la brîu
numai aşa se văd oasele cerului purtate
de porumbei
aici păsările au adormit în pahare
la hanul vechi cu zid de şerpi
pe braţe ca pe-o barcă dintr-un brad
umblu pe valurile din jurul unui castel
săgeţile răzvrătiţilor sună
hanul acesta va adăposti cîndva o femeie
cu stele în piele
femeia cu umerii albi din sîngele unui
sihastru

ah lumina
un rîu ce răsare

amară apă dintr-un cot de rîu
în doina ta iubeşte o femeie lăsînd
copii în fiece cuvînt

mare în care nu se mai ştie ce a fost
între zile ca între zidurile unei închisori
soarele obosit de atîta neclintire
nu ştie încotro să apuce

TOMA MICHINICI

Legendă

(exerciţiu de discurs)

Pe sub ploapa serii, bizantini,
Ei au pogorît dintr-un ceaslov
Chiar al mînăstirii din Snagov
Şi călcau pe apă, spre arini.

Şi au fost fachiri într-un alcov
Cînd otava pat era, pe spini,
Mai apoi pierdu-s-au, doi crini,
La acel amurg prelung şi mov.

El, ucis de hoţii ortomani,
S-a-nvelit cu foaie verde mută
Şi îl troieneau la tîmplă ani,
Iar din ochi i-a încoltit cucută.

Ea zăcea vîndută la o poartă
Doar pe pîine şi pe apă. Moartă.

Septembrie

(exerciţiu de exerciţiu)

Plouă îndesat pe Bucureşti – POVEŞTI –
Primenind amiezile de praf – AH ! –
Parcă un bătrîn ţigan valah – AH ! –
Şterpeli trei baiere cereşti – ! –

Pentru ca gagii din taraf – CE JAF ! –
Să se-ndemne seara la fereşti
– SĂ TE FEREŞTI ! –
Printre picurări lăutăreşti
A botez, a nunţi, a epitaf – EPITAF ! –

Şi mai tună în răstimp uşor – UŞOR –
După fulgere sinilii – ŞI VII –
Care izvorăsc din ochii lor – ! ! –
Şi se-nfig ca şişu-n draperii – TII ! –

Cînd tot cerul este sur surpat
MURMUR MURMUR MURMUR
MURMURAT.

PARODII DE ION BORODA

CEZAR IVĂNESCU
Plîngere în stil anahoret

Mi-ar pare rău să fie așa
De crunt destinul pentru noi
Eu să te ador și tu să plîngi
Și lacrima să fie sloi
Eu să te ador și tu să plîngi
Și lacrima să fie sloi

Domniță dulce din Baaad
Fecioara mea provincială
De cînd te știu, mă știu că ard
Giordano Bruno-n capitală
De cînd te știu, mă știu că ard
Giordano Bruno-n capitală

Înfrigurat pe rug arzînd
Te mai aștept, te mai aștept
Baaadul rînd pe rînd să-ți cînt
În stilul meu anahoret
Baaadul rînd pe rînd să-ți cînt
În stilul meu anahoret.

NICHITA STĂNESCU
Lecție babană

În stil demostenic
speli pietrele de transpirația sării
la încheieturi
ca pe niște divine făpturi

una două trei...
c-am cîte-ți încap
ostil între limbă și dinți
între talpă și cap

atît cît
să-ncepi a face gargară
vorbind mărilor oceanelor lumilor
în colțul gurii c-o țigară
ai grijă cum faci
piatra să fie piatră
țigara să fie havană
cu predilecție să fie o lecție

indiscutabil babană

ION GHEORGHE
Dialectică promisă

Cordonul ombilical dintre Selena și Tera
Ajuns în pericol cu atîtea moașe
Existente și inexistente — curată teorie
De apă chioară îmbuteliată
În computere și în cifre Fictive de plan —
O problemă-Dosar nerezolvată încă

Zilnic i-am prezis țăranului să fie atent
La camionul cu îngrășăminte Chimice
Să respecte obiceiul sacru al pămîntului
Să n-o ia razna în Lung și în Lat
Strivind sub roți funerare iarba
Provocînd Elegia unui mare păcat
Față în față cu legea nescrisă
A veacului Rotund mai exact;

Flagelul Monstrului de către Monstru
Nu va fi abrogat prin legi și decrete
Din contra poate fi integrat în numele
Masivului Logos cu ochi de ciclop
Care să sfîșie, care să urle, care să vadă
Coada săgeților Oarbă
A marșului funerar de cuvinte
A dărilor de Seamă computerizate

Zilnic datoria mea ține de-Această Elegie
Elegia de a fi să se știe că
Am plătit scump tălierea Cordonului riscant
În sensul Dialecticii promise țăranului

IOAN ALEXANDRU
Miaia

Iubiți valahi miaia e un nufăr
E semnul mioritic din suspine
Cînd sufăr peste poate și iar sufăr
Cum suferă și Domnul Constantine

Cu pruncuții lui decapitați pe rînd
Cu durerea mea ce va fi să fie
Să înflorească în acest pămînt
Ca un ban trimis în liturghie;

Pios în suferință vă grăiesc acum —
Că sînt poet de grai și fără hulă
N-aș vrea să mă înțelegeți orișicum
Cînd frăția voastră-mi ieste mumă

Eu fratele iobag, eu fratele oier
Adunînd în imne toată osteneala
N-aș vrea s-adun și să mă simt stingher
În suferință căutîndu-mi miaia

ADRIAN PĂUNESCU
Deocamdată pămîntul

Pămîntu-i cel de-al șaselea simț pentru noi
Această perlă nesățioasă de fapte
Cu fantome și vise cu iz de război
Cu tată, cu mamă, cu soră, cu frate

Sănătos ori bolnav — cum bine îl știți
Emană prin noi acum praf de pușcă;
Luați-l în seamă prieteni cinstiți
Cît este rotund, și cît se mai mișcă

Deocamdată e-o lege — știți bine cu toți
Că-i făcut mai precis de noi să se-nvîrtă
Din stînga la dreapta — pe osii și roți
În ciclu compact și rotund ca o turtă

Dar pămîntul prieteni, nu-i lacrimă oarbă
Nici riuri de miere prin care să-noți
Nici țeavă de tun purtată pe-o roabă ;
Ci, roata turbată a mai marelor roți

Roata făcută să se învîrtă frumos —
Nu cîntec aiurea în povești de prisos

mapamond

mapamond

● ANCHETA INTERNAȚIONALĂ ● ȚĂRI MICI — LITERATURI MARI ? ● PARTICIPĂ : ● GIACOMO GAMBETTI ● JESUS TORBADO ● MIHAI BENIUC ● ARMAND LANOUX ● JAQUES BOREL ● ERSKINE CALDWELL ● ALEJANDRO ROMUALDO ● VERCORS ● GEORGE STEINER ● HANS MAGNUS ENZENSBERGER ● JORGE AMADO ● GYORGY SOMLYO ● JEAN ROUSSELOT ● POEMELE LUI KABIR ● SAUL BELOW DESPRE LITERATURA AMERICANĂ CONTEMPORANĂ ● POEME DE ● NOVALIS ● BRENTANO ● HÖLDERLIN ● ION DRUȚĂ : «ARIONEȘTI» ● POEȚI DIN R.S.F. IUGOSLAVIA ● VASILI ȘUKSIN : «SIMPLE NOTE» ● POEZIA PIEILOR ROȘII, AZI ● IRWING SHAW : «PETER DOI» ● POEME DE ● E. E. CUMMINGS ● ROBERT CREELY ● ALLEN GINSBERG

ANCHETĂ INTERNAȚIONALĂ

ȚĂRI MICI -

GIACOMO GAMBETTI

Italia

Eu consider ca foarte important spiritul anchetei dumneavoastră. Indeosebi, mi se pare că ea este impregnată de o extraordinară cerință de participare și de o semnificativă dorință de a intra în curente considerate ca importante schimburi intelectuale, o dorință de a da sensul și valoarea propriei individualități și unei linii culturale autonome și specifice, în special în raport cu curente mai puternice și mai favorizate.

În pofida poate a unor aparențe, Italia nu face, nici ea parte din „marile curente", care comunică reciproc între ele cu mai mare ușurință, și limba italiană este și ea exclusă din comunicațiile internaționale ce se bucură de o răspîndire și un sprijin mai larg. Dacă se redă mai precis noțiunea de „țară mică" substituindu-se aceea de „țară cu răspîndire lingvistică limitată", cred că ne putem apropia mai mult de prezumțiile și semnificația anchetei dumneavoastră. Și, privită mai de aproape, italiana nu este deloc mai răspîndită, dincolo de hotarele peninsulei, decît maghiara sau româna : dacă excludem diferențele numerice referitoare la populație și cîteva elemente absolut marginale sau de-a dreptul de „culoare" mediocră, comparația devine mai puțin paradoxală decît ar putea părea.

Acestea fiind spuse, trebuie adăugat că integrarea „țărilor mici" în „marile curente de spiritualitate universală" nu este, după părerea mea, valabilă decît dacă autonomia și originalitatea fiecărei contribuții sînt salvgardate și dacă se reușește să se distingă și să se excludă din noțiunea de „integrare" aceea de „subordonare". Cu cît „țările mici", în sensul dat mai sus cuvîntului, își vor canaliza mai mult căutările proprii în funcție de coordonatele care le sînt proprii și specifice, cu atît aceste coordonate vor fi urmărite, receptate, răspîndite, influente etc. și realmente „integrate". Pentru a da un exemplu de acum foarte cunoscut, cinematograful neorealist italian a putut să constituie un fenomen extrem de proeminent pe plan internațional cu atît mai mult cu cît el a fost expresia tipică a unei condiții culturale, sociologice și umane complet italiene și absolut imposibil de reprodus. Acest exemplu ar putea să sugereze ceva și să fie util.

Cititorii revistei „Luceafărul" își mai amintesc desigur de discuția pe care revista „Luceafărul" a inițiat-o sub titlul Protocronism și sincronism. Era vorba acolo de rezervele nevalorificate ale literaturii române de însemnătatea pe care o are pentru difuzarea peste hotare a literaturii române evaluarea ei retrospectivă și actuală cît mai justă, de respingerea mentalităților vasalizante în materie de cultură și literatură, de opacitatea centrelor mari culturale față de creația literară și artistică din țările mici, de necesitatea disocierii între literatura de circulație și literatura de calitate, de înlăturarea confuziei care vede în succesul unei cărți un certificat de valoare, de respingerea misticii occidentalocentriste în materie de cultură și literatură etc. Totul a pornit de la o carte a profesorului Edgar Papu, Din clasicii noștri, în care, din dorința de a semnala importanța valorilor neglijate, autorul face demonstrația unor

MIHAI BENIUC

România

Noi, care nu aparținem nici social, nici cultural, nici economic limbilor universale dominante, putem fi sufocați de aceste culturi care și-au instaurat o hegemonie mondială. Ele nu țin cont de noi ca entități aparte, în timp ce noi le cunoaștem în general. Noi cunoaștem limbile lor, iar ele nici măcar nu bănuiesc existența alor noastre. Există scriitori, în România, de exemplu, care cred că trebuie să scrie de așa manieră încît să faciliteze traducerea lucrărilor lor în limbi ca engleza, franceza sau spaniola, în rusă sau chiar în chineză.

Personal, eu n-am ținut niciodată cont de această perspectivă. Eu scriu într-o limbă și într-un limbaj care-mi permit total să exprim de o manieră completă și nuanțată ideile și sentimentele care țîșnesc continuu din realitate, ca și dintr-o viziune complexă a trecutului, a prezentului și a lumii.

Este o situație pe care nu o pot percepe ca scriitor, ca om de artă, decît în determinarea ei în timp și în spațiu, în contextul ei istoric, etnic și social și, ca să zic așa, ecologic. În acest spațiu istoric și ecologic, adică în această situa-

LITERATURI MARI ?

intuiții artistice și literare independente și autonome față de altele. Independent de Edgar Papu idei similare profesate și Adrian Marino în două cărți recente — Carnete europene și Prezențe românești.

Departe de a fi singulară, preocuparea lui Edgar Papu și Adrian Marino este o preocupare mai generală a oamenilor de cultură și a literaților din întreaga lume. Chiar dacă discuțiile inițiate pe alte meridiane sînt intitulate diferit, fondul problemei este același. Mulți scriitori din țările a căror cultură și literatură nu se bucură de marile circuite, acuză succesul comercial, falsa rețea valorică a pieței occidentale, denunță anacronismul marilor centre culturale în spiritul unor opinii care s-au pronunțat și la noi. Este interesant să observăm că împotriva imperialismelor culturale, corolar al celor economice, se ridică chiar scriitori din țările care-l promovează, că refuzul occidentalocentrismului pornește chiar de la occidentali și că circulația adevăratelor valori culturale și literare ale lumii de azi indiferent de locul lor de naștere și de numărul de vorbitori este resimțită ca o necesitate a zilelor noastre. Aceste opinii se disting și printr-un pronunțat spirit critic la adresa transformării cărții într-o simplă marfă pe marile piețe capitaliste care decid pe această cale și „bursa valorilor" literare. Comercializarea pe scară largă a produsului literar este considerată una din cauzele prime ale incomunicabilității culturale și literare. Radiografia acestei stări de spirit proprie aproape tuturor continentelor o face o recentă anchetă internațională întreprinsă în R. P. Ungară de trustul cărții maghiare. Scriitori diferiți ca limbă și ca orientare artistică și politică, emit puncte de vedere personale, reproduse pentru că indică stadiul unei probleme care interesează și literatura română.

ție temporală și istorică, se produc unele fenomene care nu s-ar fi putut produce nicăieri în altă parte.

Dar acestea își găsesc expresia în idiomul local adecvat, ca echivalent analogic (chiar aproximativ) a ceea ce se petrece în toate limbile omenești, pentru că toți sîntem oameni și, ca atare, toți capabili de limbaj articulat.

În științe, arte și toate celelalte domenii, fiecare popor, fiecare neam, fiecare națiune, fiecare limbă poate contribui în mod constructiv și uimitor la progresul uman și la cultura universală.

Ce este de făcut pentru a da un ajutor ?

Nu există nimeni care să poată cunoaște toate limbile vorbite în lume, toate comportamentele de urmat. Dar, pas cu pas, prin intermediul unor organizații adecvate, se pot găsi forțe organizatorice convergente care să concentreze treptat tot ceea ce comportă imensul patrimoniu cultural-istoric al tuturor națiunilor, mici și mari, care au parcurs calea evoluției umane.

Pentru aceasta, ar fi necesar să se creeze o instituție, la inițiativa limbilor „minore", conștiente de rolul și misiunea ce le revin de drept în lumea literaturii de astăzi.

Cine ar trebui să ia această inițiativă ?

Noi înșine, cei care știm cîte comori culturale rămîn necunoscute datorită limbilor noastre „minore".

Valorile noastre culturale și științifice sînt majore. Nu numai pentru noi, ci pentru toată lumea, pentru întreaga umanitate.

JESUS TORBADO

Spania

În epoca actuală istoria este o veritabilă cutie a Pandorei dominată de economie și politică. Afacerile și puterea, care în ultimă instanță sînt același lucru, nu se ocupă decît de aspecte ale culturii care sînt considerate utilitare și, din nefericire, literatura este pe cale de a fi devorată de industria editorială. Țările cele mai bogate și cele mai puternice nu au în mod necesar și literatura cea mai elevată. Numai industria lor editorială este mai dezvoltată decît în alte părți. Această industrie este mai preocupată, aproape tot timpul, de partea economică a cărții decît de aspectul său artistic. Iată motivul pentru care, în cel mai bun caz, ceea ce semnează cînd se întîlnesc politicienii din două țări sînt acorduri de schimburi referitoare la industria culturală, și nu la cultura însăși. Aceasta și explică faptul că, în timp ce muzica (discul) și pictura (galeriile) ale țărilor cu situație economică modestă ajung în general să aibă o răspîndire internațională, probleme pe care industria le pune literaturii (problema traducerii în primul rînd) nu pot fi rezolvate decît printr-un

sprijin real al guvernelor, trecînd peste interesele particulare.

La toate acestea se adaugă șovinismul unor țări, care se manifestă clar în primul rînd la liderii lingvistici euro-americani. Dacă limba este apanajul imperiului — cum ziceau conchistadorii spanioli — ea este astăzi și un instrument de penetrație economică. A deschide calea limbilor minoritare ar echivala cu a împărți prada bogățiilor internaționale.

În fața acestui tablou de ansamblu, eu cred că noi, scriitorii, fie cu titlu individual, fie colectiv, nu putem face decît foarte puțin în afară de a crea case editoriale și canale de distribuție profesionale cu raze de acțiune internaționale și de a insista asupra necesității unor relații speciale, abia existente la această oră. Sîntem lucrători care muncesc într-un domeniu ale cărei bogății sînt din ce în ce mai puțin recunoscute și poate, ca totdeauna, că forța artei noastre rezidă în unirea noastră.

JACQUES BOREL

Franța

Mă tem că de fapt situația nu s-a schimbat, nu s-a schimbat deloc, de pe vremea cînd Valery Larbaud scria, acum 50 de ani, rîndurile pe care le citați dumneavoastră și care, în pofida eforturilor personale, atît de generoase și dezinteresate ale lui Larbaud, rămîn, din păcate, atît de actuale. Am constatat cu stupoare, cu consternare, că Marele Larousse enciclopedic în șapte volume, publicat în preajma primului război mondial, ignora pînă și numele lui Kirkegaard ! În ce-l privește pe celălalt mare danez, J. P. Iacobsen, operele lui sînt și astăzi — chiar „Niels Lyhne, chiar „Marie Grubbe" — practic de negăsit în Franța și, neîndoios, nici chiar eu nu l-aș fi cunoscut niciodată dacă Rilke nu l-ar fi prețuit atît de mult și nu m-ar fi incitat astfel (după îndelungi și infructuoase căutări) să-l descopăr. Ca să mai dau multe alte exemple ar fi jenant pentru Franța ; dar, în sfîrșit, mă îndoiesc că, pentru cea mai mare parte a intelectualilor francezi, nume aparținînd atît de indiscutabil „literaturii mondiale", ca acelea ale lui Attila Jozsef, Petöfi, Eminescu, chiar a lui Camoens, ar reprezenta altceva decît niște nume și știu perfect de bine la ce-ar trebui să m-aștept dacă aș intra într-o librărie pariziană și aș cere, de pildă, operele lui Eminescu. Și mă gîndesc cu rușine că dacă Fernando Passoa este în sfîrșit tradus, cunoscut iubit — deși, mă tem, de un mic număr de oameni — în schimb marele scriitor, marele scriitor contemporan portughez Miguel Torga, rămîne mai departe, pe cît știu eu, ignorat sau disprețuit de editorii din țara mea.

Această teribilă lipsă de curiozitate a francezilor, această lipsă de deschidere este un fapt. Fără îndoială există rațiuni istorice, care urcă în timp în vremurile cînd limba franceză, vorbită de toată Europa cultivată, avea acel caracter de universalitate pe care i-l recunoștea Rivarol ; neîndoios, asta ține și de faptul că literatura franceză a fost prea îndelung o literatură a saloanelor ; astăzi tendința este ca ea să se facă și să se judece pe baza universalității, fiind, pe de altă parte, înlăturată de lingvistică și freudism sau aservită lor : cercul, deplasîndu-se, nu rămîne însă mai puțin strîmt închis. În ce mă privește, eu sînt dimpotrivă cu atît mai sensibil la problema crudă, urgentă și capitală, asupra căreia îmi faceți onoarea de a-mi cere opinia cu cît acel suflu fremătător și generos de care sînt avizi autorii străini sînt cei care mi l-au adus cel mai adesea. (Mă gîndesc îndeosebi la marii romancieri ruși, printre care Paustovski — care a fost tradus de un deceniu, dar de care nu sînt sigur, nici pe departe, că a stîrnit un mare ecou.)

N-aș vrea totuși să fiu nedrept, mi se pare că un continent îndelung ignorat, imensul cîmp al literaturilor Americii Latine, ne este de-acum, cu Neruda și Asturias, Octavio Paz și Nicolas Guillen, Cortazar, Borges, Garcia Marquez și încă mulți alții, larg deschis — aceste mari și „mici" țări avînd în acest caz avantajul de a avea în comun o aceeași limbă de audiență internațională. (Oare nu cumva pentru că scrie în portugheză marele poet brazilian Manuel Bandeira continuă să rămînă virtual necunoscut aici ?)

Dacă scriitorii scandinavi contemporani rămîn inaccesibili în Franța, am totuși sentimentul că lucrurile nu stau exact la fel cu Europa centrală și Europa de est. Nu că penetrația ar fi deja bine înțeleasă, dar, în sfîrșit, Rudnicki și Kundera, printre alții, sînt traduși, au deja un public. (Traduși și citiți, printre grecii moderni, în afară desigur de Kazantzakis, sînt Ritsos, Seferis, Vassili, Vassilikos.)

Poeții mi se par a fi — nu este un paradox — mai fără noroc și, în același timp, mai norocoși. Mai puțin norocoși, pentru că în Franța există credința copleșitoare că nu mai este loc pentru poezie, nu mai sînt cititori și, totodată, nici editori — sau doar foarte puțini (dar nici asta nu este ceva totalmente nou : cum să uităm că poeții cei mai mari din a doua jumătate a secolului XIX, Rimbaud, Verlaine, Lautremont, Mallarme, au apărut „pe cheltuiala autorului" ?) Mai norocoși, pentru că ei cel puțin se cunosc între ei, de la țară la țară — mă gîndesc tocmai la întîlnirea de la Budapesta din 1974 — și ajung să se traducă între ei. Rilke era un mare traducător. Aceasta este, după părerea mea, ca un fel de datorie și, în același timp, un act de dragoste.

Nimic nu mi s-a părut mai fructuos decît aceste cîteva întîlniri de poeți la care mi-a fost dat ici și colo să asist. Să se înmulțească asemenea întîlniri între prozatori, să se încerce cointeresarea editorilor din diverse țări, care să fie

și ei invitați la reuniuni. Să nu se ezite în fața lecturilor publice de texte de proză așa cum am auzit că se fac în țările socialiste, lecturile de poezie. Să se încerce să stabilească între prozatori același dialog care, în cazul poeților, a dus în mai multe rînduri la traduceri, la colaborări. Eu nu văd deloc, pentru moment, oricît de modeste ar fi, ce alte sugestii s-ar putea face. (Pentru că aseasta se întîmplă mai rar, fără îndoială, dar un mare romancier, ca Proust, care avea de dus la capăt o operă imensă, nu a ezitat să traducă pe Ruskin, ca Valery Larbaud pe Samuel Butler).

Dar, obstacolele economice, alt aspect dramatic al aceleiași probleme, nu vor putea cu toate acestea să fie depășite : un bun traducător poate, în Statele Unite, să trăiască numai din meseria de traducător ; este departe însă de a fi la fel și în Franța și, presupun, în celelalte țări occidentale ; în sfîrșit, editorul occidental urmărește, mai presus de orice, profitul, „rentabilitatea". Cel mai deschis, cel mai dezinteresat, riscă să se descurajeze dacă publicul, prost informat, din ce în ce mai puțin curios chiar și față de propria literatură, nu-l urmează. Tradus în franceză, marele poet maghiar Milan Fust rămîne total necunoscut. Premiul Nobel nu i-a adus scriitorului australian Patrick White mai mulți cititori francezi decît avea înainte. Astfel, majoritatea editorilor francezi vor da înapoi în fața ideii de a mai publica a doua carte a unui scriitor maghiar, sau român, sau finlandez, chiar de mare valoare, dacă prima carte tradusă nu a fost întîmpinată de public, de critică, decît cu indiferență. Complexitatea problemei pe care o evocați și pe care, după cum vedeți, eu o resimt personal cu acuitate, este într-adevăr infinită. Problemă, de asemenea, economică ; problemă a societății. Problemă, în sfîrșit, poate de civilizație, în măsura în care mijloacele de „mass-media", rău înțelese sau rău utilizate, departe de a servi cultura, patrimoniul umanității, le amenință : închis literaturilor străine — pentru care nu se face mare lucru să le cunoască — oare nu de literatură, în totalitatea ei, se îndepărtează publicul, cel puțin în Occident, din ce în ce mai mult ?

P. S. Altă temă de dureroasă meditație, dar foarte revelatoare : cu foarte rare excepții, literatura din Quebec, totuși de expresie franceză, rămîne în Franța, la fel de puțin familiară ca și cea suedeză, sau poloneză, sau iugoslavă...

(Chiar publicarea integrală a operei autobiografice a unui autor atît de celebru ca Strindberg a fost recent un eșec „comercial".)

ALEJANDRO ROMUALDO

Peru

Insuficienta cunoaștere a literaturii țărilor a căror limbă nu este acea a marilor centre culturale are cauze complexe și profunde, dar care nu sînt însă necunoscute. Una din cauzele fundamentale ale acestui fenomen rezidă în limitarea razei de acțiune a limbii originare în care

GEBRAN KHALIL GÉBRAN

Despre copii

„Copii voștri nu sunt copii voștri.
Ei sunt fiii și fiicele dorului,
ai vieții îndrăgostită de ea însăși.
Ei vin prin voi dar nu din voi,
Și, deși sînt cu voi, ei nu sînt
ai voștri.
Puteți să le dați dragostea,
nu însă și gîndurile voastre,
Fiindcă ei au gîndurile lor.
Le puteți întîmpina ființa dar nu și
sufletul,
Căci sufletele lor dansează
în casa zilei de mîine, iar voi nu le
puteți vizita
nici chiar în vis.
Puteți năzui să fiți cu ei,
dar nu căutați să-i faceți asemenea
vouă,
Pentru că viața nu merge înapoi,
nici nu zăbovește în ieri.
voi sînteți arcul din care copiii voștri,
ca niște săgeți vii, sunt aruncați.
Pe drumul nesfîrșirii Arcașul vede
semnul
și cu puterea lui vă încordează, astfel,
ca săgețile-i să poată zbura iute și
departe.
Și puterea voastră, în mîna Arcașului,
să fie spre bucurie,
Căci, precum El iubește săgeata
călătoare,
tot la fel iubește și arcul cel statornic.

(Din „Profetul")

În românește de
Radu Cîrneci

a luat naștere această literatură, limitare depinzînd, la rîndul ei, de gradul mai mic sau mai mare al importanței și semnificației economice sau sociale a țărilor în discuție, în diversele sfere de influență asupra evenimentelor mondiale, care determină în mare măsură interesul relativ pe care-l pot suscita. Numai cînd în aceste țări se produce un eveniment extraordinar, de pildă o revoluție socială, se concentrează (pentru prima dată) atenția asupra cunoașterii lor. Între timp, numai munca izolată a cîtorva intelectuali contribuie la smulgerea din anonimat a valorilor literare pe care le posedă aceste literaturi. Dar, în realitate, se pune problema ca această actualitate să nu se reducă la o simplă curiozitate individuală, ci să se transforme într-un obiectiv colectiv permanent, într-un angajament continuu, ceea ce ar da rezultate mult mai pozitive. Stabilirea de contacte cu scriitorii prin intermediul asociațiilor lor culturale, al revistelor publicate de acestea și prin al centrelor universitare unde lucrează acești autori ar putea constitui sarcina fundamentală a consilierilor culturali ce reprezintă țările interesate să li se difuzeze valorile în țările unde se află în misiune. Reunirea periodică a specialiștilor și traducătorilor, publicarea unei reviste exclusiv orientate spre acest obiectiv, toate acestea ar putea găsi un ecou suficient în sectoarele care sînt excluse de la participarea efectivă la concertul universal al culturii. Țările care se bucură de condiții mai bune decît ale noastre au, în această problemă, o răspundere mai mare. Dacă și-ar da seama de problemă și ar începe să se intereseze de literatura acestor sectoare, aceasta ar însemna un mare pas înainte spre rezolvarea și înțelegerea exactă a principiului dezvoltării inegale a artei, care constituie negarea științifică a faimoasei și falsei axiome, potrivit căreia se spune : „La o țară mare, o literatură mare".

ERSKINE CALDWELL

Statele Unite

Ani de-a rîndul m-am tot gîndit la gravitatea faptului că autori care trăiesc și scriu în statele mai mici ale lumii nu pot să-și vadă operele citite pe o scară atît de largă ca autorii ce scriu în limbile mari. Nu cunosc un remediu rapid pentru această stare, dar este o boală pentru care se impune să se găsească un tratament și o vindecare.

Poate că această stare este un argument, la fel de bun ca oricare altul, în favoarea ideii că omenirea are nevoie de o limbă comună, sau — dacă asta nu este cu putință în viitorul imediat — atunci poate de cinci sau șase limbi care să ia locul sutelor de limbi existente astăzi.

Unul dintre efectele dăunătoare ale existenței limbilor națiunilor mai mici este faptul că tinerii scriitori nu sînt în stare să-și cîștige existența prin scris, deoarece în țările mai mari sînt rar publicate traduceri.

Pe scurt, omenirea are nevoie de mai puține limbi și mai multe traduceri.

JEAN ROUSSELOT

Franța

Mărturisesc că sînt incapabil să propovăduiesc cine știe ce rezolvări. Cred mult în întîlnirile internaționale între critici, autori și traducători, cum sînt cele la care particip la Lisabona, Atena etc. Trebuie să se înmulțească, pentru că în asemenea întîlniri se schimbă idei, se fac proiecte și se trece la realizări. Exemplu : la Bratislava și la Atena eu am putut trece la realizarea unor proiecte de antologii în limba franceză din poezia slovacă și din cea greacă contemporană : am găsit editorul parizian și lucrurile sînt pe cale de a se materializa. Dar a trebuit, firește — și cu asta atingem fondul problemei — ca Cehoslovacia și Grecia să facă efortul financiar indispensabil. În ce constă acesta ? În alocarea retribuției traducătorilor și stilizatorilor, apoi în cumpărarea unui număr de exemplare. Știu că este vorba de poezie, gen pe care francezii nu-l practică deloc ,nici chiar în limba lor. Dar cînd este vorba de romane, „țările mici" trebuie să înțeleagă că „cele mari", cu excepția celor socialiste, sînt împiedicate de motive economice să-și deschidă porțile unor literaturi puțin cunoscute. Editorii francezi vor mai înainte de orice să cîștige bani. Ei vor publica orice oricît de scandalos sau de șocant, de oriunde ar veni, dacă le aduce profituri grase ; talentul în această afacere nu contează absolut deloc, cu unele excepții, desigur... Și astfel se întîmplă că editura Albin Michel strîmbă din nas cînd îi propui un nou Dery, pentru că este o carte care nu se vinde. Ce-i de făcut ? Dacă s-ar obține de la U.N.E.S.C.O. ajutoare importante pentru răspîndirea literaturilor cu redusă audiență ar fi un lucru bun. Dar „țările mici" însele n-ar putea să consacre acestei răspîndiri o parte mai importantă din bugetele lor ?

Continui însă să cred că întîlnirile internaționale pot contribui la ruperea cercului vicios. Celor pe care le-am menționat mai sus le adaug pe cele pe care asociațiile de scriitori le organizează sau le au în vedere.

HANS MAGNUS ENZENSBERGER

R. F. Germania

Nu este întîmplător că problema șanselor traducerii literare este pusă cu o tenacitate deosebită în țările așa-zis „mici". Și cînd răspunsurile vin dintr-o țară „mijlocie" sau „mare", ele sînt dinainte suspecte, pentru că și în domeniul culturii, preceptul, potrivit căruia cei „mari" sînt întotdeauna opresorii celor „mici", este valabil, chiar dacă aceste concepții cantitative nu au, cel puțin în domeniul poeziei, nici un sens inteligibil dacă sînt luate în sensul lor strict : pentru că la urma urmei ar fi greu să pretinzi că autorii anglofoni ar fi cei care au colonizat, de pildă, în epoca victoriană, pe confrații lor danezi, greci sau canadieni ; structurile politice, economice și militare erau cele ce constituiau cîmpul de forță al imperialismului.

Ar însemna deci să simplificăm la maximum răspunsul dacă ne-am mulțumi să recunoaștem de-o manieră ușuratică utilitatea și binele traducerii, ca și cum ar fi suficient să se difuzeze un număr suficient de mici culegeri de poezie din toate limbile în toate celelalte pentru a ajunge la un fel de fraternitate universală a culturii... Eu „cred", evident în calitatea mea de scriitor, în rostul și posibilitatea traducerii, și am această credință, ca să spun așa, din vocație, din egoism, și aceasta nu numai pentru că eu însumi fac din cînd în cînd cu plăcere traduceri și am învățat prin asta multe, ci pentru că m-aș teme să nu mă atrofiez ca poet dacă aș fi prezent numai în producția literară a țării mele.

Dar acest răspuns afirmativ nu merge cine știe cît de departe ; el merge în cel mai bun caz pînă acolo pînă unde merge curiozitatea „branșei" poetice, sau acordul inițiatului. Ce poate însemna traducerea literară pentru „ceilalți", pentru restul societății, care nu aparțin cercurilor literare, e cu totul altă chestiune ; la urma urmei, literatura nu este făcută numai pentru cei ce o practică.

Trebuie să vă răspund pe două planuri : pe de o parte, îmi permit să vorbesc, ca să zic așa, ca „tehnician", ca unul care nu cunoaște problema traducerilor numai din unghiul formal, ci și ca unul care s-a ocupat de problemele practice atît în ce privește chestiunea publicării, cît și ca editor și redactor.

Văzută din acest unghi, să-i spunem, industrial, problema apare ca practic insolubilă. Traducerile sînt prinse din ce în ce mai mult, în ultimii aproximativ 10 ani, în țările capitaliste, în foarfeca costurilor galopante și a cererii în degringoladă. Noile apariții ambițioase nu mai fac practic parte din calculul economiei editoriale „normale". Am putea considera legea care guvernează acest fenomen drept un pandant al centralizării și concentrării seculare a capitalului. Acest concept marxist, emis ca pronostic acum un secol și jumătate, s-a dovedit just în

POEMELE LUI KABIR

2

M-am gîndit la deosebirea dintre apă
și valurile ei. Ridicîndu-se,
apa e tot apă, prăbușindu-se,
e apă. Puteți cumva să-mi arătați
cum aș putea să le despart ?
Fiindcă cineva a făcut cuvîntul „val",
trebuie să-l deosebesc de „apă" ?
Cel Secret e în noi.
Printre degete îi trec galaxiile
precum mătănii.
Un șirag de mătănii la care privești
cu ochii strălucind.

4

Cel cu moarte și cu trup dansează
înaintea celui fără de trup și fără
de moarte.
„Eu sînt tu", spune trompeta.
Părintele spiritului sosește și către
elevul începător se apleacă.
Încearcă să trăiești pentru ca să vezi
asta cu ochii tăi !

6

Poteca bhakti, a credinței, șerpuiește
cu grație.
Pe această potecă nu există întrebare
și ne-ntrebare.
Eul dispare cînd îl doar atingi.
Și bucuria de a-l căuta e atît de uriașă
încît te arunci și te răsucești ca peștele
în apă.
Cînd îi trebuie cuiva minte, cel iubit
se grăbește să o dea pe a lui.
Poemele lui Kabir sînt despre secretele
acestei bhakti.

8

A sosit timpul să făurim leagănul
iubirii !
Leagă trupul și apoi mintea astfel încît
să se legene
în brațele Celui Secret pe care-l iubești.
Apa ce cade din nori adu-o în ochii
tăi.
Și învăluie-te în umbrele nopții.
Înalță-ți fața către urechea lui,
apoi vorbește numai despre ce vrei
fierbinte să se-ntîmple.
Kabir spune : „Ascultă-mă frate,
pătrunde-te de chipul, forma și mirosul
Celui Sfînt."

9

Întunericul nopții coboară repede
și umbrele iubirii se-nfiripă în minte
și trup.
Deschide fereastra către apus și dispari
în aer în sinele tău.
Lîngă sternul tău e o floare deschisă.
Bea mierea dimprejurul acelei flori.
Iată valurile :
E atita măreție lîngă ocean.
Ascultă : sunetul înmenselor scoici de
mare ! Sunet de cloopte !
Kabir spune : Ascultă, prietene, ceea
ce vreau să-ți spun :
În mine e Oaspetele pe care-l iubesc !

10

Prietene, speră în Oaspete cît trăiești.
Caută viața cît trăiești.
Gîndește și iar gîndește cît trăiești.
Ceea ce numești „salvare" e pentru
clipa dinaintea morții.
Dacă nu-ți frîngi legăturile cît trăiești,
crezi că umbrele o vor face după ?
E-nchipuire gîndul că sufletul îi va-nsoți
pe cei în extaz doar pentru că trupul
e putred.
Ceea ce găsești acum vei găsi atunci.
Dacă acum nu găsești nimic, vei sfîrși
cu doar un loc în Cetatea Morții.
Dar dacă vei iubi divinul acum, în viața
ce urmează vei purta chipul împlinitei
dorinți.

Apoi aruncă-te în Adevăr, află cine
este Învățătorul, crezi în Marele Sunet!
Kabir o spune :

„Cînd îl cauți pe Oaspete,
arderea dorului de Oaspete este
aceea care face totul.
Privește-mă... vei zări un sclav
al acelei arderi."

În românește de
Ion Bogdan Lefter

*) Traducerile sînt făcute după tălmăcirile în limba engleză ale lui Robert Bly, poet american, astăzi în vîrstă de 55 de ani, cîștigător în 1968 al celui mai important premiu literar american : Premiul Național al Cărții — National Book Award.

domeniul economiei, și se pare că se impune astăzi, cu oarecare întîrziere, în domeniul „suprastructurii". Se traduc tot mai puține lucrări și trebuie să se aloce sume tot mai mari reclamei pentru a reuși să se plaseze aceste traduceri, pe piața cărții. (Nici romanele traduse din engleză nu mai „merg" în R.F.G. fără o campanie publicitară în toată regula.)

Subvențiile ar putea reprezenta un oarecare răspuns la aceste greutăți, dar atenție ! Această soluție nu este nouă și ea este tot mai larg practicată în domeniile cele mai diverse. Dar nu trebuie să ne facem iluzii privind eficacitatea ei... Dacă o anume operă este scoasă pe piața națională, dacă există, dacă poate fi procurată, dacă autorul se poate bucura, aceasta nu înseamnă că existența ei este cu mult mai mult decît virtuală, simbolică și doar aparentă : faptul că o carte a fost tipărită nu garantează deloc că-și va găsi cititori și că-și va îndeplini menirea. Acest mecanism este comparabil cu „autopublicarea". Firește, cîte un autor mai poate, cel puțin în R.F.G., să-și tipărească cărțile pe propriile speze ; dar nu se poate spune că prin asta l-a și remarcat cineva. La fel ca și operele autopublicate, cărțile subvenționate trebuie să lupte împotriva prejudecăților și împotriva disprețului breslei cărturarilor, al presei, și, adesea, al criticii și publicului. Și se întîmplă uneori ca această neîncredere să fie și întemeiată ; pentru că se întîmplă frecvent ca ceea ce oferă, de pildă, ambasadele, ministerele, instituțiile culturale și birocrațiile din lumea întreagă pentru a fi difuzat cu subvenții, adesea chiar gratuit, fie ca simple xerografii, fie pe hîrtie glasată, poartă o tentă de lucru oficial, de lucrare manipulată, de calitatea a doua, de mediocru. Nu trebuie în mod necesar ca lucrurile să stea așa și-mi amintesc cu plăcere suficiente exemple contrare acelei reviste latino-americane, umplută de nepotul unui dictator cu mizgăleli și poezie proastă... Dar este un fapt că oamenii primesc cu neîncredere și bănuială acest cal oferit în dar.

Pentru aceasta, dar și pentru alte motive, eu am sfătuit totdeauna să se subvenționeze nu publicații, ci persoane. În loc să se tipărească și să se difuzeze broșuri sau culegeri gratuite care ajung majoritatea la coșul de hîrtii, este mai ușor să se descopere trei sau patru persoane capabile : traducători ce traduc din pasiune, îndrăgostiți înrăiți de literatură, intermediari, orice persoană al cărei talent a fost dovedit și răsdovedit. Și alocarea pentru aceste persoane a unei burse pe unu sau doi ani consacrați studiului aprofundat al unui autor sau realizării unei traduceri complicate costă puțin și poate aduce mult. Pentru că riscurile, susținerea rezultatelor acestui efort ar reveni însești acestor persoane, și nu ministerelor sau academiilor. Cu alte cuvinte, instituțiile nu ar trebui să insiste asupra unui progres instituțional, ci să se bazeze pe persoane cărora li s-ar da, înainte de orice, mînă liberă, dacă se dorește obținerea unui rezultat. Schimburile culturale între Portugalia și R.F.G., de pildă, depind în definitiv de trei persoane. Dacă n-am avea aceste trei persoane sau dacă n-ar fi asigurată baza financiară a activității lor, nu s-ar ști în R.F.G. nimic, dar literalmente nimic, despre literatura și teatrul portughez modern etc. — și viceversa. Și în mod

evident maniera cea mai bună de a face să echivaleze cheltuielile și rezultatele obținute în domeniul schimburilor culturale constă în a găsi aceste două, trei persoane și în a căuta o a patra sau a cincea de același tip.

N-aș vrea totuși să fiu luat drept un optimist, și acesta este motivul pentru care voi încheia aceste considerații printr-o mică digresiune teoretică. Se poate într-adevăr ca ideea literaturii mondiale — „Weltliteratur" — profesate de Goethe să-și fi pierdut ceva din forța strălucirii ei în lumea noastră. Ea fusese generată de ideea burgheză de progres, care cel puțin în parte a dat faliment. Oare să fie într-adevăr necesar și de dorit ca toate produsele culturale să fie disponibile în toate punctele globului nostru ? Oare ne interesează să facem această lume și mai **omogenă** decît este deja ? Oare nu ne ajunge că găsim peste tot aceleași stații de benzină, aceleași mărci de mașini, aceiași cremvurști, aceleași filme de groază ? Oare nu ne aflăm în pragul unei ere în care omul se retranșează în provincia sa, al unei ere în care opoziția nu înseamnă, în ultimă instanță, decît persistența în propria singularitate, în calitatea inconfundabil **locală** a vieții ? Regionalismul cunoaște o adevărată renaștere, cel puțin în Europa occidentală. Dialectul este pe cale de revenire. Galii, catalanii, laponii, corsicanii s-au săturat să se alinieze după niște metropole ce s-au desemnat singure în această funcție. Și oare țările „mari" nu fac adesea rău cu centralismul lor greoi, cu uniformizarea lor monotonă ? Nu putem noi oare face ca lucrurile să stea mai bine în Europa și nu există oare o șansă enormă a forței de rezistență promițătoare pentru viitor, în faptul ca o cultură, cum este cultura maghiară, să fie ea însăși, de neconfundat și poate chiar intraductibilă. Alții vor trebui să învețe limba dacă vor să aprofundeze această cultură. Desigur, este nedrept să te numeri printre cei neavuți. Dar cultura nu este guvernată **numai** de legea numerelor mari. Poate că „micile" culturi sînt cele care dezvoltă cea mai puternică identitate, poate că ele sînt cele ce vor supraviețui atunci cînd superpiața civilizației noastre de aeroport se va fi prăbușit, de multă vreme, în bucăți...

ARMAND LANOUX

Franța

Valoarea scriitorilor și creatorilor nu coincide numaidecît cu limitele geografice și economice ale țării și nici cu răspîndirea mondială a limbii ! Dar eu nu dispun de nici un mijloc practic pentru a schimba această situație, și nu cuvintele sînt cele care au să schimbe ceva, în oricare ar fi limba, din păcate. „Vorbe, vorbe, vorbe...". Soluțiile sînt politice și la nivelul unei „politici internaționale a culturii".

JORGE AMADO

Brazilia

Eu cred că ancheta organizată de „Cartea ungară", care-și ia ca punct de plecare o reflecție veche de 50 de ani a lui Valery Larbaud, este valoroasă și merită atenția scriitorilor și a celor care se simt răspunzători față de răspîndirea culturii. Într-adevăr, în pofida a tot ce s-a întîmplat în decursul acestor 50 de ani de la apariția în „Cahiers du Sud" a articolului lui Larbaud, literaturile țărilor „mici" continuă să fie ignorate în practică dincolo de frontierele locurilor care le-au dat naștere. Înțeleg, prin „țări mici", acele țări care nu sînt prea puternice economic și, prin „țări mari", marile puteri care domină economia și politica mondială.

Dacă iau de pildă literatura și ediția de carte în Brazilia trebuie să încep prin a constata două fapte grave.

Mai întîi, peste 90 la sută din cărțile publicate anual de editurile braziliene provin din mai puțin de zece țări, printre care Statele Unite ale Americii, Franța, R.F.G. și Marea Britanie. Marea majoritate a acestor 90 la sută din cărțile publicate este reprezentată de lucrările americane. Literatura provenită din țările socialiste este extrem de puțin tradusă, chiar și în cazul unor țări atît de importante — dată fiind influența lor economică și politică în lume — cum sînt Uniunea Sovietică sau China.

Literatura „țărilor mici", adică a țărilor comparativ mai slabe din punct de vedere economic, nu reprezintă, în cel mai bun caz, decît 10 la sută (în care se includ și cărțile provenind din țările socialiste) din traducerile publicate de editorii brazilieni. Și acești 10 la sută cuprind și pe autorii latino-americani care au suscitat un mare interes în lumea întreagă în decursul ultimilor ani.

Merită să ne oprim un moment asupra problemei acestui „boom" al literaturii latino-americane. Cînd este vorba de interesul pe care și l-a descoperit brusc omenirea în privința literaturii țărilor noastre, se comit în general cîteva erori. Mă voi limita la cele mai serioase.

Citind ce se scrie în Europa și Statele Unite despre scriitorii moderni de pe continentul nostru ai putea avea impresia că o mare și puternică literatura „latino-americană" s-ar fi născut dintr-o dată. Este complet fals. Nu exsită o literatură „latino-americană" și cu atît mai puțin una născută peste noapte, ca un miracol datorat talentului cîtorva scriitori. Literaturile diferite din țările diferite care formează America Latină s-au dezvoltat treptat și, tot așa, progresiv, și-au căpătat caracterul lor specific, începînd din epoca colonialistă și pe tot parcursul luptelor duse pentru independență, pînă în zilele noastre.

Marii scriitori au creat și în trecut opere nemuritoare în fiecare din aceste țări, însă ei nu au ajuns să fie cunoscuți pe plan mondial. Realismul magic, despre care se spun — cu deplin temei — atîtea lucruri bune astăzi nu este invenția unui scriitor contemporan sau altuia, ci

ȚĂRI MICI — LITERATURI MARI ?

o tradiție a literaturilor noastre. Ceea ce se întîmplă astăzi este că a început să se manifeste un anume interes față de cărțile noastre, deoarece țările noastre au început să existe economic, iar cele mai mici au început să miște din punct de vedere politic.

Cînd se vorbește de „literatură latino-americană" se înțelege în general literatura țărilor de limbă spaniolă, trecindu-se astfel sub tăcere două literaturi foarte importante ale continentului, care nu sînt de limbă spaniolă : literatura braziliană (iertați-mi lipsa de modestie, dar este un fapt că literatura braziliană este cea mai importantă din America Latină) și literatura haitiană — prima, în portugheză, și a doua, în franceză. Și această eroare nu face decît să se repete zi de zi.

În sfîrșit, expresia „literatură latino-americană", în gura europenilor sau nord-americanilor, reflectă o concepție colonialistă, iar în gura latino-americanilor ea dovedește că sîntem încă înrobiți concepției colonialiste. Nu există o literatură latino-americană. Această noțiune este o absurditate. Există dimpotrivă un mare număr de literaturi frumoase și bogate, atîtea cîte țări sînt în America Latină : există o literatură braziliană, o literatură argentiniană, o literatură mexicană, chiliană, cubaneză, ecuadoriană etc. și fiecare din aceste literaturi prezintă trăsături originale, naționale, care nu-i aparțin decît ei. Ce diferență între un scriitor brazilian și unul argentinian, între un autor mexican și unul chilian și așa mai departe ! Ceea ce au ei în comun este aspectul negativ : mizeria, oprimarea; militarismul, dictaturile. În ce privește restul, fiecare din popoarele continentului are chipul său propriu, glasul său propriu, modalitatea sa proprie de expresie. Și cînd toate acestea sînt reunite sub eticheta „literatură latino-americană" aceasta reprezintă o reflectare a concepției colonialiste, de oriunde ar veni ea. În ce mă privește, eu sînt scriitor brazilian și sînt purtătorul tradițiilor ce decurg din formarea și evoluția poporului nostru, tradiții care diferă de cele ale altor popoare.

În orice caz, merită să se atragă atenția asupra interesului suscitat de scriitorii din țările Americii Latine, fiindcă acest fenomen dovedește, mai presus de orice, prezența politică și economică a popoarelor și țărilor continentului. Țările noastre își continuă lupta și ele nu mai sînt simple abstracțiuni pe harta lumii.

Celălalt fapt grav pe care trebuie să-l constat examinînd situația Braziliei este că importanta literatură care și-a modelat aici începînd din epoca colonialistă caracterul său național propriu, care numără poeți și prozatori remarcabili și care se dezvoltă în zilele noastre cu un puternic elan creator, abia dacă este cunoscută în afara Braziliei. Dacă se are în vedere deci ponderea noastră economică și politică, noi sîntem o „țară mică". Nu în aceeași măsură, e adevărat, ca înainte de-al doilea război mondial și, tocmai din acest motiv, numărul lucrărilor braziliene editate în Europa și în Statele Unite a crescut în cursul ultimilor ani. Dar, cu toate astea, sîntem încă foarte departe de situația care este de dorit și necesară.

GYÖRGY SOMLYO

Ungaria

Graiuri mici ! Popoare mici ! Literaturi mici !

1. Pentru început și fără nici un comentariu aș vrea să procedez la o constatare simplă : Cînd un poet francez de 20 de ani, la începutul carierei, publică ceva, chiar dacă într-o revistă marginală sau puțin importantă, el poate citi textul imprimat cu sentimentul că în același moment sau aproape, și alții iau cunoștință de el, la Budapesta, Melbourne, Tunis, Minneapolist, Bangkok sau Leningrad. Și fie că-și dă seama sau nu, acesta este un fapt. Dar să presupunem că cel mai remarcabil dintre poeții maghiari publică o capodoperă unică în genul ei într-o revistă sau sub formă de carte, el poate fi sigur că, exceptînd pe aceia — foarte puțini numeroși — care vorbesc maghiara, nici un cititor de literatură n-are s-o cunoască altfel decît întîmplător, în urma unei șanse extraordinare și mult mai tîrziu, sub forma unei traduceri cel mai adesea imperfecte. Și aceasta reprezintă deja unele diferențe în procesul creației, fie și de o manieră imperceptibilă, și la fel se întîmplă în privința raportului dintre scriitori și opera sa etc. Acest fenomen dă ocazia unui gen de complex, practic în sensul psihanalitic al termenului, la autorii maghiari și la cei care sînt din punct de vedere lingvistic într-o situație comparabilă.

2. Lucrurile n-au stat totdeauna așa. Atît timp cît literaturile au fost concepute și și-au îndeplinit funcțiunea mai înainte de orice în cadrul lor național, conștiința acestui fenomen a fost puțin resimțită. Pînă aproximativ în epoca luminismului, producția națională, sporită prin opere clasice în limba originară sau în traducere era suficientă pentru a satisface cerințele de consum ; și scriitorii înșiși se mulțumeau în mare măsură cu publicul țării lor, care le aparținea, cu atît mai mult cu cît acest public era adesea restrins. Balassa — mare poet maghiar din secolul al XVI-lea — nu trebuie să se fi frămîntat deloc că ultimul său poem era mai puțin citit în Franța decît cele ale lui Villon sau Ronssard în Ungaria sau aiurea. Pe de altă parte de cînd dezvoltarea literaturii se produce tot mai mult în cadrul vastelor schimburi a ceea ce se numește literatura mondială (sau „generală"), autorii ce se găsesc aruncați la periferia acestui curent, datorită micii audiențe naționale și lingvistice au un handicap permanent.

3. Dar încetul cu încetul acest handicap nu mai este doar în dezavantajul celor ce sînt astfel „excluși" din literatura universală, ci afectează, sînt convins, din ce în ce mai mult schimburile literare mondiale însele, care, imediat după ce au fost începute, se află reduse la o existență fictivă și ipotetică tocmai pentru că nu îmbrățișează realmente literatura omenirii. Ca orice altă formațiune organică acest curent de schimburi are nevoie, ca o necesitate internă, să facă să înflorească esența sa și totalitatea sa.

4. Acesta este deci motivul pentru care eu sînt de părere, cum m-am exprimat recent cu

ȚĂRI MICI — LITERATURI MARI ?

ocazia unei conferințe internaționale, că este imperativ necesar să se modifice situația actuală (deși nu pot, în ce mă privește, să emit multe sugestii practice în acest sens) și că urgența acestui imperativ trebuie să fie recunoscută mai devreme sau mai tîrziu de către reprezentanții (scriitori, critici și editori) „marilor" literaturi.

De la crearea însăși a noțiunii de literatură „mondială" se consideră ca aparținînd acesteia ceea ce poate fi citit și va fi citit în maximum de limbi cu putință și cît mai repede posibil. Dar trebuie să vină vremea cînd vor fi considerate ca literaturi de rang mondial acelea care au făcut accesibil în propria limbă cel mai mare număr de capodopere din toate celelalte literaturi, și aceasta în cel mai scurt interval de timp posibil. Traducerea, din luxul princiar pe care-l reprezintă astăzi pentru națiunile mici, trebuie să devină o a doua natură a literaturii propriu-zise.

VERCORS

Franța

Trebuie să recunoaștem lucrurile cum sînt. Problema crucială a difuzării operelor literare în limbi cu redusă circulație este cu mult anterioară lui 1927. Și dacă, departe de a se ameliora, greutățile n-au făcut de atunci decît să se agraveze, este pentru că rezolvarea nu depinde de factori intelectuali, ci economici.

Personal, eu nu cred deloc într-un gen de dispreț inconștient al țărilor mari pentru cele mici. Teoria „la țară mare, literatură mare" nu este numai simplistă, ea este rasistă și, chiar mai mult, absurdă. Dovadă stă faptul că opere majore a căror existență a influențat gîndirea umană proprie din aceste țări mici : Cehoslovacia (Kafka), Ungaria (Petöfi), Danemarca (Kierkgaard), Norvegia (Ibsen) etc. Și numai citarea acestor cîțiva autori arată că atunci cînd o operă atinge un anume nivel nu mai există frontiere, nici limbi care să-i reziste. Ceea ce trece greu peste aceste bariere este ceea ce putea numi literatura secundară, opere totuși de foarte bună calitate, dar a căror influență, să zicem, asupra gîndirii mondiale este mai puțin vizibilă. După cum s-ar părea, în fața unor opere nici mai bune, nici mai rele dar scrise în limbi de mare circulație, ele, cum s-ar spune, „n-ar mai avea pondere". De unde impresia unui gen de imperialism al literaturilor țărilor mari pe spezele celor mici.

Neîndoios, acest imperialism există într-o oarecare măsură. Dar în chestiunea care ne preocupă aceasta nu este esențial. Și, ceea ce cred eu sînt următoarele. Ceea ce o țară, oricare ar fi, poate absorbi ca publicații literare este limitat. Or, de mult timp numărul lucrărilor ce apar anual depășește această capacitate. Acest fenomen de inflație literară a început (sau a fost perceput) după primul război mondial. După al doilea s-a accelerat. Probabil aceasta se dato-

MARC QUAGHEBEUR

L'Herbe seule

I

Coline
Un brăzdar acoperă peisajul
Ziduri ruinate
Linia grădinilor a despărțit corpurile
Plesnește aorta

II

Semn în noapte
Cele două silabe ale tale
Roșu

Versantul unui deal
Pe lîngă o foarte bătrînă femeie
Nici o răscruce
Tu lauzi balerinii fără privire
Pești mustăcioși somnolenți
Survine transa

Și se desprinde
Focul cenușiu

III

Oiane
Crevase
Un fular de culoare
Încazarmează lanuri de secară

IV

Urzește-ți
Copitele tale albe
În spumele herghelиilor

V

Gheața înecaților
Se clatină
În fiord
Glota apei despuiate

VI

Iluviunea zăpezii
Foi de hîrtie
Spoite de o zadarnică putere
Balasturi
Negre

VII

Moartea
Filament de-a lungul subsuorilor
Legiunile ei
Trec

VIII

Trecători de apă
Tovărășii revenind mereu

Coacăză tescuită
Pe care brațele noastre o acoperă
Pe laturi cu napi

Desțeleniri urcă
Scrișnind
O altă memorie pierdută

IX

Fisurile pîntecului

Iambi liniștiți
Tu sorbind

X

Pleura
Corpurilor esențiale

Sudori
Tu hohotești
Ornamentala rozetă

XII

Picură sîngele

Pe marginile trupurilor
Se coșcovește de apă
Dojana de aur a bătăii de joc

XIV

Alte cărăușii de salvie

Băltoace de ienupăr
Își întețesc mîriitul

XV

Lentoarea membrelor
Șchiopătează discret
Peste cuvinte

Era funebră e însingerată
Lupul stepelor obsedînd pisica mov

XVII

Îmbuibat
Cu gîlgîitul jgheaburilor

Curba liniștită a conductei
Va sfîrși prin a abandona
Seara plopilor tremurători deasupra drumului

În românește de
Valeriu Stancu

reazâ politicii editorilor (al căror număr a crescut de asemenea) care a devenit — poate prin forța lucrurilor — probabilistă și care contează pe hazard : sînt mai multe șanse ca o carte cu succes de public (care va compensa financiar pierderile de la cărțile rău vîndute) să se găsească printre o sută de lucrări decît printre zece. Și atunci se publică o sută. Or, pe spezele cui se face această inflație ? Evident, în detrimentul traducerilor. De ce să traduci și să publici o lucrare străină care nu promite să fie un succes de vînzare și să îngreunezi inutil masa celorlalte cărți ? Orice manuscris inedit poartă în el șansa de a fi lozul cel mare. În timp ce o carte deja editată altundeva (în afară de cele care au fost și acolo un loz mare) nu are această șansă. Între acest manuscris și acea carte publicată, editorul deci nu va ezita : el va alege pe cea care are măcar o șansă contra celei care n-are nici una. Apoi este evident că aceste lozuri mari avînd mai mare șansă de a se realiza în marile populații literare decît în cele mici, aceasta favorizează pe primele în raport cu ultimele. Și de aceea traducerile de opere din țările mici, chiar dacă sînt excelente, însă cu vînzare incertă, rămîn atît de puțin numeroase.

Remediul ? Răul fiind economic, remediul nu va putea fi decît economic. În regimul actual de publicare a cărților în țări ca Franța, Marea Britanie sau S.U.A., integral supus legii profitului, o schimbare este dificilă dacă nu chiar aproape imposibilă. Mă tem că nimic nu se poate îndrepta atîta timp cît nu se va reveni, în alegerea unui manuscris, la criteriul unic al valorii (literare sau umane), oricare ar fi originea și nu la șansele sale de a se vinde mai mult sau mai puțin bine. Nu este întîmplător că, proporțional, se publică cu mult mai multe traduceri de opere ne-românești decît traduceri de romane : este pentru că primele nu diferă deloc între ele în privința vînzării lor ; în timp ce vînzarea celor din urmă va putea să varieze, după succesul lor de la 1 la 100. Aici este răul.

GEORGE STEINER

Statele Unite

Orice om de litere știe că nu există „literatură mică", așa cum nu există „limbă inferioară". Fiecare limbă, fiecare literatură, chiar dacă este orală, este o deschidere singulară, unică, de neînlocuit pentru orizontul omului. Un Petöfi este la fel de „central" pentru posibilitățile umane cum este și Shakespeare. Cine poate înlocui pe Ibsen sau Camoens ? Mai mult decît oricînd, în zilele noastre trăim timpurile anticentrismului, ale strălucirii geniilor de la marginea vechii literaturi clasice. Ca dovadă a acestei opinii avem minunatele literaturi ale Americii Latine. Spun asta de mai multe ori „După Babel".

SAUL BELOW

Faptul că juriul Academiei Regale din Stockolm a hotărît ca laurii prestigiosului premiu Nobel pentru literatură să fie acordați scriitorului american Saul Bellow vine, de altfel, să confirme părerea unanimă a criticilor și istoricilor literari americani de azi că Bellow este într-adevăr cel mai de seamă din pleiada scriitorilor valoroși contemporani din Statele Unite.

Această distincție înaltă este menită nu doar să răsplătească truda unui scriitor talentat și serios în munca sa, dar și să certifice poziția sa de romancier de prima mărime a Americii ultimelor decenii.

Bellow este poate singurul scriitor în viață care tinde să „întunece" gloria numeroșilor titani ai literaturii americane din trecut.

Operele sale de seamă : „Dangling Man" (Omul suspendat, 1944) „The Victim" (Victima, 1947), „The Adventure of Augie March" (Aventurile lui Augie March, 1953), „Seize the Day" (Trăiește-ți clipa, 1956), „Henderson, the Rain King" (Henderson, regele ploii, 1958), „Herzog", 1964, „Mr. Samler's Planet" (Planeta d-lui Samiler, 1971) și „Humboldt's Gift" (Darul lui Humboldt, 1974) l-au consacrat demult în opinia lumii literare și a cititorilor, ca un romancier de importanță majoră. La cei 61 de ani ai săi, Bellow mai poate oferi încă niște capodopere, infirmînd astfel prejudecata, îndeobște încetățenită, că premiul Nobel, de regulă, încununează o operă literară practic încheiată.

Motivul Dangling Man (al omului suspendat, dezorientat, frustrat, amenințat de capcane imprevizibile, deci alienat) este mereu prezent în opera sa, într-un grad mai pronunțat la început, ca mai apoi, treptat, să asistăm la un proces al desalienării, remarcat și de criticul William Phillips.

Poate ca om nu, dar ca scriitor Bellow a subscris la „alienare", dovadă opera sa, cît și fragmentul de față, dintr-un eseu al său ce tratează tocmai această problemă : raportul societate-individ. Bellow admite fenomenul de alienare, de pierdere a ceea ce criticii americani numesc „self" (personalitate, eu) de către individ în raport cu societatea și că ambiguitatea este cea mai sigură formă a realității, cel puțin în literatură.

După cum interesează părerile poeților mari despre poezie și poeți, credem că cel puțin tot atît de interesante să fie opiniile unui romancier de recunoscută notorietate despre confrați de ai săi, cu această credință propunem cititorilor rîndurile ce urmează.

DESPRE LITERATURA AMERICANĂ CONTEMPORANĂ

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA LITERATURII AMERICANE CONTEMPORANE

de Saul Below

Se zice că Gertrude Stein *) i-ar fi explicat lui Hemingway, cum că „observațiile nu constituie literatură".

În cele ce urmează propun cîteva remarci, asupra cărora nu am nici un fel de pretenție. Desigur că părerile unui scriitor despre alți scriitori pot fi de un oarecare interes, însă trebuie să fie limpede că el citește mai întotdeauna cele scrise de confrații săi cu o atitudine specială.

Dacă el este din întîmplare un romancier, atunci și propriile sale cărți sînt un comentariu asupra contemporanilor săi, sprijinind unele dintre orientări și respingîndu-le pe altele. În propriile sale cărți, el susține ceea ce consideră necesar, și de regulă — după metoda omiterii — el critică ceea ce i se pare la alții că ar fi eronat și excesiv.

Intenționez să analizez punctul de vedere adoptat de unii din romancierii și nuveliștii americani din ultima vreme, **), privind individul și societatea sa, și aș dori să încep cu titlul noii cărți a lui Wylie Sypher : **Pierderea eului în literatura și arta modernă.**

Nu am de gînd să o discut aici ; doresc doar să o menționez, pentru că prin simpla ei citare, aceasta ne spune atît de mult despre un lucru de pe acum unanim acceptat, ceea ce criticul spaniol Ortega Y Gasset semnala cu cîțiva ani în urmă ca „dezumanizarea artei". Unul din capitole este rezervat beatnicilor, însă, în rest, Sypher ajunge la concluzia că tema anihilării Eului și a descrierii unei vieți „neautentice", care nu poate fi niciodată înțeleasă, este în general de proveniență europeană, mai cu seamă din Franța.

Numele care apar citate cel mai frecvent în carte sînt cele ale lui André Gide, Sartre, Beckett, Sarraute și Robbe Grillet ; scriitori ale căror romane și piese de teatru au la bază unele teorii care fac o apreciere istorică a condiției umane și sînt deosebit de sensibile la noile teorii filozofice, psihologice și fizice.

Scriitorii americani, cînd sînt determinați de un spirit similar de a respinge și disprețui „eul", sînt adesea stînjeniți s-o facă din lipsa unui atare bagaj intelectual, și acest lucru le convine contemporanilor lor europeni, care văd în ei o acceptare naturală, brutală sau violentă a noului adevăr universal de către minți lipsite de orice idei intelectuale preconcepute.

Astfel că după anul 20 D. H. Lawrence era încîntat să descopere în primele povestiri ale lui Ernest Hemingway o virtute primitivă și sinceră, douăzeci de ani mai tîrziu, André Gide îl lăuda pe Dashiell Hammett ca pe un barbar cumsecade...

Însă ultimele opere ale unor scriitori precum James Jones, James Baldwin, Philip Roth, John O'Hara, J. F. Powers, Iosepf Bennett, Wright Morris și alții ne prezintă individul într-o mare cumpănă. Luptînd pentru supraviețuirea sa sau poate a ideii de sine (lucru nu întotdeauna exprimat clar), el simte apăsarea unei colosale vieți publice, fapt ce îl face să îl diminueze ca individ și treptat să devină un gigant al urii ori fanteziei. În aceste împrejurări el suferă, se lamentează, se înfurie sau ride. El tot timpul este conștient de neputința sa, de nepotrivirea sa ca moralist, de dezgustătoarea presiune exercitată asupra sa de mass media, de povara bănească și a organizării, a războiului rece și a brutalităților rasiste. Dacă ar fi să adaptăm teorema lui Gresham la literatură, s-ar putea spune că viața publică (socială) tinde să alunge viața particulară într-un fel de bîrlog, oamenii încep să-și adune laolaltă valorile lor spirituale. Agitația publică este mai mult coercitivă decît reală. Aceasta ne face să fim indiferenți. Nu prea putem face mare lucru în problema crizelor de politică internațională, a transformărilor din Asia și Africa sau a dezvoltării și transformării maselor.

Problemele tehnice și politice, forțe invizibile, cît și secretele ce nu pot fi accesibile decît unei restrînse „elite", fac voința individului neputincioasă și determină omul să adopte forme ciudate de comportament în sfera particulară.

Viața publică, tulburarea bruscă și incoerentă, știrile, lozincile, crizele misterioase și formele ireale dizolvă legătura logică în toți, în afara celor mai rezistente minți, și chiar și în cazul acestora nu poate fi întotdeauna o certitudine clară că rezistența poate duce cîndva la un rezultat pozitiv. Luarea de narcotice devenise în unele cercuri semn al independenței rebele și pîrjolirea propriului nostru glob pămîntesc se consideră uneori a fi singura cale onorabilă.

Rebelii de acest fel nu au certitudinile burgheze la care să poată reveni cînd rebeliunile s-au terminat. Scopurile propuse par a dispărea. Pînă și „Eul" își pierde conturul său definit.

Un roman american, recent apărut, se ocupă în mod deliberat și deschis tocmai de aceste probleme :

*) *Gertrude Stein (1874—1946 — scriitoare americană care din 1902 a locuit la Paris. A scris nuvele, romane, poezii, eseuri. Ei îi atribuie Hemmingway faimosul atribut „Une génération perdue", menit să caracterizeze pe artiștii străini pripășiți prin Franța după terminarea primului război mondial (N.T.)*

**)*Eseul a fost scris în anul 1963 (N.T.)*

SAUL BELOW

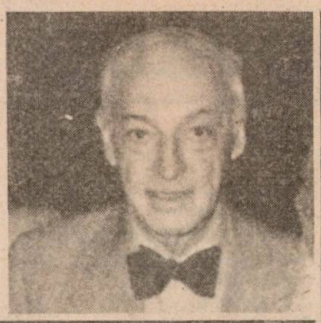

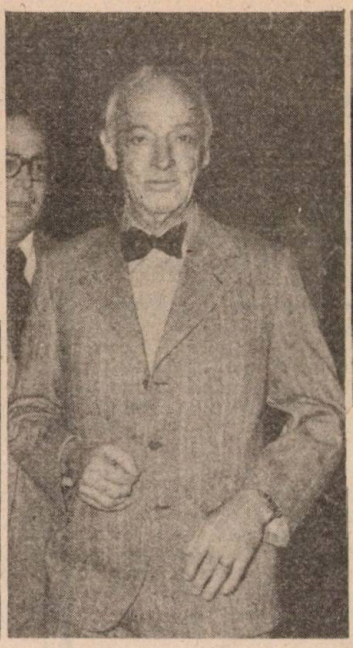

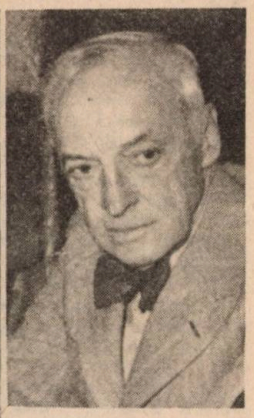

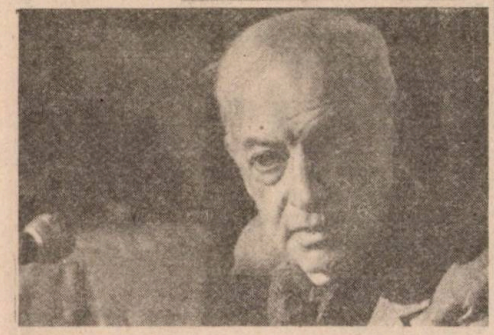

Fotografii de Ion Cucu

„The thin Red Line" (Linioara roşie) de James Jones, ce descrie condiţiile înfiorătoare şi criminale ale luptelor purtate în junglă, totuşi păstrează un echilibru sensibil miraculos şi nu ne plictiseşte cu o simplă catalogare a unor atrocităţi. Ceea ce domnul Jones observă cu foarte mare precizie este fluctuaţia în evaluarea vieţii soldatului, luat ca individ. În unele cazuri copilăria se termină în cazul ostaşului îndată ce el acceptă lecţia aspră a realităţii. Atitudinea lui Storm, unul din soldaţii mai vîrstnici faţă de mai tînărul Fife, este descrisă astfel : „El (Fife) era un băiat destul de bun. Îi plăcea să stea pe-acasă. Însă Storm, care îşi începuse viaţa de hoinar încă de la vîrsta de patrusprezece ani, pe vremea depresiunii de după criză, nu putea considera prea interesanţi pe băieţii aceştia mănoşi. Storm, sergentul de la popotă, îl tratează cu înţelegere pe neexperimentatul Fife, dar sergentul major Welsh nu-i tolerează nimic. El nu admite nici un fel de slăbiciune şi lipsă de realism, şi el îşi educă recruţii în spiritul lecţiei aspre şi crude. Adevărata cunoaştere, după cum pretinde el, este o cunoaştere brutală, şi aceasta trebuie însuşită dur şi cu multă suferinţă. Esenţa acestei lecţii, pe cît o pricepe Welsh, este că prea puţin interesează, prin urmare nu contează cîtuşi de puţin — dacă oricare dintre ei, ca individ, supravieţuieşte sau cade în bătălie, Welsh nu face nimănui nici o concesie, nici măcar lui însuşi. Mesajul pe care vrea să îl transmită el omenirii este că atît viaţa, cît şi moartea trebuie privite cu un ochi rece".

Jones realizează cu multă subtilitate că, de fapt, filozofia lui Welsh nu este totuşi aspră. În sinea sa sergentul nu este un fanatic al severităţii, şi intransigenţa sa trădează o mare doză de compătimire. Ceea ce descrie Jones aici este renunţarea la o virtute copilărească, femeiască sau falsă, respinsă pentru că ea nu are sorţi de izbîndă.

Prin înţelegerea adevărului, soldaţii lui Jones învaţă toţi un adevăr comun, amar şi, în realismul lor, ei se răzbună pe concepţia urbană, de trîndăveală, asupra „Eului".

Noua idee asaltează în mod crud vechea idee, scoţîndu-i în evidenţă convenţionalismul şi deşertăciunea. Tînărul Fife, după ce trece prin botezul focului, ucide, este arţăgos, bea şi se ceartă ca şi ceilalţi, lepădîndu-şi ţinuta ezitantă, smiorcăită de domnişor.

Un roman de o factură total diferită, situat în atmosfera liniştită, departe de vacarmul exploziilor şi al măcelului de la Guadalcanal, este cel al lui D. F. Powers, „Morte d'Urban", care nu analizează atît, cît mai degrabă stăruie asupra vieţii preoţilor aparţinînd ordinului Sf. Clement. Părintele Urban, un binecunoscut predicator şi om de oarecare talent, este transferat, fără ca motivele să fie prea clare, de la Chicago, unde slujise în mod efectiv, la noua parohie un Duesterhaus, statul Minnesota. Acest transfer i se pare lui Urban, un om sociabil şi politicos, drept un exil fără noimă şi este descris de dl. Powers privind de la geamul trenului la ţinuturile pustii de dincolo de Minneapolis : ...„plat şi fără pic de arbori, Illinois lipsit de oameni.

Nu te atrăgea, nici nu te respingea.

El zărise mai multe rîuleţe, decît era obişnuit să vadă în Illinois, dar acestea nu curgeau.

În noiembrie, aici era iarnă. Se puteau vedea siluetele albe ale multor case de țară, nici prea noi, nici prea vechi, părintele Urban nu se aștepta nicidecum să-i vină oameni din toate casele de lăsata secului sau Crăciun. Uneltele erau ruginite ; un cafeniu murdar. Deasupra un cer cenușiu. Ger. Nu era zăpadă. În tren se vorbea mult despre vreme. Părintele Urban reușise să se detașeze complet de cei din jur, după aproximativ un ceas de vreme. Călătorul ajunse în Duesterhaus, cîteva minute înainte de ora 11 dimineața, și părintele Urban fusese singurul pasager care coborîse".

Părintele Urban este privit ca unicul pasager, din mai multe puncte de vedere. Noua parohie din Duesterhaus este în grija părintelui Wilfred, care, datorită înfățișării sale, nasul turtit și obrajii bucălați, este poreclit Bunny (chiflă), prin partea locului. Bunny Bestudik. Părintele Wilfred este un om practic, ca orice american din vestul mijlociu.

Singurul personaj furios și violent în carte este un oarecare Billy Cosgrove. Billy este bogat și generos. El este mărinimos și cu parohia, dar își cere și el drepturile sale. El și părintele Urban stau și mănîncă șiș-chebab si beau șampanie, joacă golf și se duc la pescuit. Discută despre mașini și bărci cu pînze. Urban se împacă destul de bine cu răsfățatul și impulsivul Billy, pînă cînd acesta încearcă să înece un cerb în apele unui lac. Billy pescuise și era supărat din cauza ghinionului avut în acea zi. Văzînd un cerb înotînd, el se decide să-l apuce de coarne și să-l țină cu capul sub apă.

Lacom de trofee, ca și soldații din „Linioara roșie", Billy rivnește acele trofee. Părintele Urban nu poate suporta această cruzime, pornește motorul șalupei și Billy cade în apă. Billy nu-i va uita niciodată acest ultragiu. Ei nu-și vor mai vorbi niciodată. Billy va continua să dețină poziția de stăpîn. Părintele Urban nu-și va mai putea termina cartea la care lucra. Are accese de alienare mintală, în urma unei răniri la cap, pricinuită de o minge de golf în Minnesota.

Romanul se încheie lăsîndu-se să se întrevadă că părintelui Urban i se cuvine o coroană de martir. Powers nu este atît de meticulos în relevarea Eului singular în raport cu mulțimea, așa cum o face Jones, și aceasta este o scădere a cărții, — pentru că el ar fi avut posibilitatea să ne ofere o tratare mai subtilă a subiectului. El ar fi putut examina din punctul de vedere al unui creștin ceea ce Sypher numește : „Pierderea Eului", cu alte cuvinte, din punctul de vedere al unuia care crede în existența a ceva mai profund decît ideea romantică sau lumească a Eului, adică sufletul.

Dar, în mod surprinzător, în această carte despre un preot se vorbește foarte puțin despre spirit.

Din acest punct de vedere cartea este subțirică. Dar, probabil, aceasta a fost intenția autorului.

Traducerea și prezentare de
Traian Gărduș

NOVALIS

Imn

Puțini cunosc
secretul iubirii
și simt nesațiul eternității.
Însemnătatea sfîntă
a cinei de taină
e o enigmă.
Dar cine vreodată
de pe fierbintea iubitei gură
a supt sufletul vieții,
cui sîngele sfînt
în aprinsele pînze ale inimii
tremurînde i s-a topit
cui ochiul i s-a ridicat
încît el cerului să-i măsoare
nebănuitele adîncimi
va mînca din trupul său
și-i va bea sîngele
veșnic.
Cine i-a descifrat pămîntescului
trup
Înaltul mister ?
Cine poate să spună
că el a înțeles sîngele ?
Unul este întregul trup.
Un timp,
în sîngele ceresc
înoată fericita pereche
o, că marea lumii
deja e înroșită de rușine
și ca în diafana carne
izvorăște stînca.
Nu se sfîrșește dulcea cină
și nu se împlinește iubirea.
Niciodată destul de adînc și de plin
nu-i poate avea ea pe îndrăgostiți.
De la mereu arzătoarele buze
vor fi schimbați
mai intim, mai aproape.
Dorinți nemăsurate
sfîșie sufletele
și tot mai însetată și flămîndă
devine inima :
așa se continuă plăcerea iubirii
din veșnicie în veșnicie.
Oricît ar fi costat
cumpătările.
Toate se pierd
și se așează cu noi
la masa desfătării
care niciodată nu va fi goală.
Ei recunosc iubirii
nesfîrșite nuanțe
și consumă ofranda
de carne și sînge.

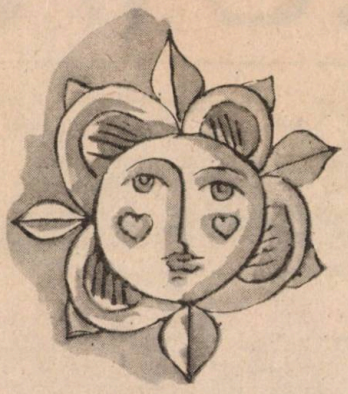

HÖLDERLIN

Tinerilor poeţi

Iubiţilor, poate că arta noastră s-a maturizat,
Asemenea adolescenţilor ce s-au instruit îndelung,
Ca să ajungă cît mai curînd la liniştea frumuseţii.
Fiţi doar folositori şi viteji, ca grecii antici !
Iubiţi-vă zeii, gîndiţi-vă la toţi muritorii.
Uriţi focul de paie şi gerul. Nu daţi lecţii şi nu descrieţi.
Cînd maestrul se teme de voi,
Cereţi sfat de la mama-natură !

Scuză

Sfîntă fiinţă ! Pură existenţă,
ce des ţi-am tulburat
Dumnezeiasca linişte de aur :
misterioasele,
Adîncile dureri ale vieţii
De la mine le-ai învăţat.
O, uită-mă şi iartă ! Asemeni
norilor învolburaţi
Prin faţa lunii clare trec în timp ce tu
Taci mai departe şi străluceşti
În frumuseţe, dulce lumină !

BRENTANO

Duşmanul

Cunosc eu unul
Pe care nu-l iubim.
Eu îl numesc
Înghiţitorul de săbii.
Puah ! Capul lui stă
în mijlocul nopţii
Picioarele în colb.
Din faţa lui se scufundă frunzişul
În negrul pămînt.
Fără îndurare sau milă,
El poartă universul, ca pe-un copil,
În braţe.
Moarte, aşa se numeşte.
Şi spiritul se cutremură
În faţa acestui groaznic erou.

Cîntec de mireasă

Hai afară, hai afară,
o, tu preafrumoasă mireasă,
Zilele tale bune de-acum
toate s-au terminat.
Voalul tău unduie umed şi greu
de lacrimi,
Ce tare plînge preafrumoasa mireasă !
Trebuie să-ţi laşi fetia
Şi să mergi între femei.
Pune-ţi astăzi, pentru scurtă vreme,
Trandafirul roşu de mătase,
şi mărgelele,
Voalul tău unduie umed şi greu
de lacrimi.
Ce tare plînge preafrumoasa mireasă !
Trebuie să-ţi strîngi cozile coc,
Să le legi în conciul cel de aur.
Nu rîde, nu rîde, sandalele din perle
şi safir,
Te vor strînge căci nu sînt
destul de încăpătoare.
Voalul tău unduie umed şi greu
de lacrimi.
Ce tare plînge preafrumoasa mireasă !
În timp ce toţi dansează,
Tu trebuie să legeni.

În româneşte de
Gavril Matei Albastru

Ilustraţie de Sabin Ştefănuţă

ION DRUȚĂ :

Eram patru de toți și ședeam pe-o bancă închipuită sub un salcîm bătrîn la marginea Horodiștei. Așteptam autobuzul. O tînără horodișteancă, elevă dintr-a zecea, pornită la tîrg să-și cumpere rochie pentru balul de absolvire, un mecanic pe care nu-l cunoștea nimeni și care fredona într-una romanțe de dragoste, apoi eu și fratele Pavel, care a lăsat pe-un ceas două culesul tutunului și a venit să mă petreacă. O vreme soarele a stat acolo unde țăranii zic că e amiaza, apoi a prins a scăpăta încet. Vremea trece, iar autobuzul nu mai vine. În lungul acelui traseu, pornit de la Dondușeni și întins prin satele cîmpiei, Horodiște era ultimul punct, și de două ori pe zi autobuzul oricum dar venea, iar a treia oară, dacă nu aveă pasageri, se întîmpla s-o întoarcă-napoi și fără a fi ajuns la Horodiște. Acum, șezînd pe bancă, noi gîndeam în sinea noastră — are vre-un rost de așteptat, ori mai bine să ieși la șosea, să oprești vreo mașină... ? Era o zi fierbinte de la începutul lui august — numai soare, colb și zăpușeală, mai ales colb era destul. Nu plouase de o lună și un colb cenușiu, uricios, se sălta de pe drumuri, de prin văi, de pe cîmpuri. Se ridica singur, fără boare de vînt, plutea îndelung în văzduh, după care se așternea pe nesimțite peste livezi, peste case, peste fețele oamenilor, și în fiece clipă, la orice respirație, îl simțeai cum îți pătrunde în plămîni. Nu-i vorbă, pe lîngă colbul cela, mai năbușea puțin și a ploaie, dar nu era nici o speranță, căci de vreo două săptămîni tot năbușea a ploaie, iar de plouat nu ploua.

Ședeam tăcuți unul lîngă altul, căci era una din zilele cele cînd nici nu ți-e a vorbi, nici nu ți-e a asculta. Și nici de dus nu prea ne era, nici de rămas nu ne dădea mîna. Cu toate că, odată ce-a venit vorba, mai degrabă aș fi rămas decît să plec. Copilăria e o boală de care scăpăm cu greu. Horodiște era o poveste mult prea veche în istoria vieții mele, plecasem de aici hăt demult, cu o viață de om în urmă, și, totuși niște vise din copilărie mai tăinuiau pe-aici de undeva. Prin pădurile din împrejurimi mai rătăceau jivine misterioase, adunate de-o minte de copil, pe malul Cuboltei mai păștea Joiana noastră, iar pe ulițile satelor vecine mai umblau niște fete frumoase pe care le-am ghicit eu cîndva că umblă, dar de văzut nu le-am văzut.

Cam pe-aproape de chindii a răsărit de după cotitură și autobuzul. O rablă veche și jerpelită abia se mișca mînată de un mare nor de colb, dar cum a ieșit spre toloaca unde stăteam noi șoferul a dat din bici, autobuzul s-a repezit ca o furtună, a făcut un semicerc și s-a oprit brusc lîngă banca pe care ședeam.

— Hai, repejor !

Șoferul părea morocănos și supărat. Se aștepta, pesemne, la mulțimea de pasageri în Horodiște și cînd colo Horodiștea poate aduna numai trei călători. Ne-a deschis ușa, ne-a lăsat să intrăm, a adunat cîte douăzeci de copeici fără să fi văzut fețele noastre, ci numai mîinile care întindeau banii, apoi a rupt trei bilete pe care le-a și vîrît pe scăunul pe care ședea.

— Paehali !

— Paehali ?

Motorul ba strănuta, ba se înneca. În sfîrșit, dă domnul și se mișcă din loc. Fratele Pavel rămîne lîngă bancă cu mîna ridicată în semn de drum bun, iar autobuzul iese din sat venind încet și tot lunecînd ba pe o parte, ba pe alta. La vreo trei verste de sat, cum numai am trecut un podeț vechi de lemn, șoferul a oprit. S-a dat jos bolmojind

«ARIONEȘTI»

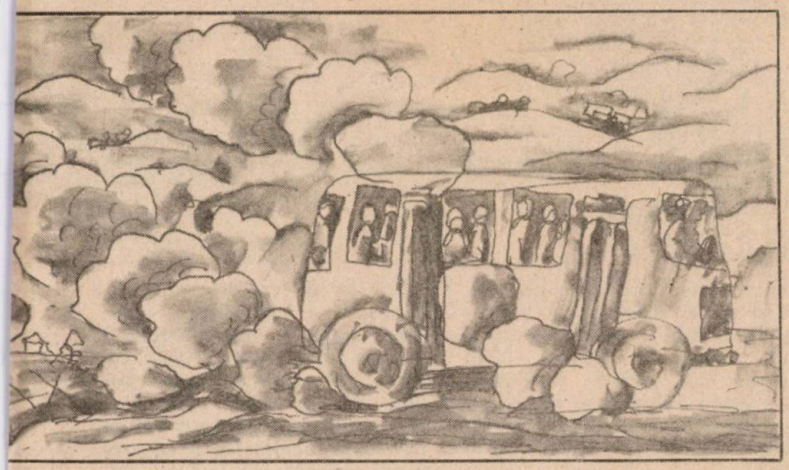

ceva, din care bolmojeală, tînăra mea consăteancă a înțeles că putem cobori și noi. Cu o căldare deșartă, șoferul a dispărut sub podețul de lemn, a găsit o băltoacă, singura care mai rămăsese din Cubolta de altă dată, și a umplut căldarea. O jumătate din apă a fost turnată în gura fierbinte a motorului, iar cu restul șoferul a venit la ușa deschisă, repezind apa înăuntru pe sub scaunele ce stăteau goale. I-o fi plăcut, pesemne, cum a sfîrîit fierul fierbinte, cum s-a adunat colbul în mărgele umede, dar a coborît și a mai umplut o căldare, apoi încă una, iar noi stăteam și priveam cum stropește el autobuzul. Sînt oameni care se pricep să facă bine ceea ce fac, sînt însă oameni care știu a face nu numai bine, dar și frumos ceea ce fac. Șoferul știa a face și bine și frumos ceea ce făcea, iar ochiul omului e făcut în așa fel încît îi place și ceea ce e bine și mai ales ceea ce este frumos.

Pe mecanic, ce-i drept, la a treia căldare l-a plictisit udatul mașinii. În stînga și în dreapta drumului creșteau copaci, era livadă și, dacă te uitai mai bine la copaci, vedeai printre frunze boabe roșii, boabe moi, boabe dulci. Începuseră a se coace vișinele și, firește, cine nu vrea să guste vișine atunci cînd ele abia încep a se coace.

Tot fredonînd romanțe de dragoste, mecanicul s-a lăsat chirostrii, a zărit printre tulpinile copacilor scărișoare, pe scară pulpele arse de soare ale culegătoarelor de vișine. Fără a chibzui mult, și-a smuls șapca din cap, a vîrît într-însa doi pumni, ca să vadă cam cît ar fi putut să încapă acolo, și, legînd nod o zdreanță de melodie, a pornit tot fuga spre culegătoare. Șoferul, părea, că nu știe despre dispariția unuia dintre cei trei pasageri, dar a tot udat mașina, apoi a tot fumat îndelung și a cercetat motorul potrivind vremea în așa fel ca să se așeze la volan tocmai cînd a sosit și mecanicul cu șapca plină.

— Hai, repejor!

Noi am început că nu, că de ce, că vă mulțumim frumos dar îi displăcea mecanicului sclifoseala asta curat moldovenească. A împărțit iute vișinele aduse în patru — partea șoferului a fost vărsată în căldare, partea fetei a pus-o într-o scoarță de caiet, iar pentru mine a fost găsită o foaie dintr-o gazetă raională. În sfîrșit, iară sîntem la drum. Acum e mai răcoare, colb mai puțin, iar vișinele, una dulce, alta acrișoară, erau tocmai ceea ce vroia sufletul dar se rușina să ceară. Mecanicul, cum numai a scos la capăt cu vișinele, a trecut la „Căsuța noastră, cuibușor de nebunii", dar a făcut o mică pauză între două versuri ca să întrebe șoferul:

— Dovedim să prindem trenul?

— De ce să nu-l prindem?...

După Sudarca însă, pe cînd coboram o lungă, nesfîrșită coastă de deal, sămănată cu răsărită, o întreagă împărăție abia dată în floare, șoferul, sesizînd un posibil pericol, a frînat puțin din mers. Jos, în vale, pe buza drumului, ședea risipit un buchet de fuste și basmale, urmărind lung, bănuitor, autobuzul ce se apropia.

Femeile, firește, intenționau să urce și ele. Șoferul, firește, n-avea nici un dor să-și piardă vremea cu dînsele. Se vedea de departe că n-au bani. Stăteau colbuite, ostenite, cu sape și coșuri. Nu făceau șoferului semne cu mîna să oprească, nici ochi dulci, nici mutre de copii orfani — numai o femeie zdravănă și rumenă, un băboi din cele ce țin pe umerii lor și familia, și satul, și republica, a ridicat modest, ca o școlăriță din clasa întîi, o mînă scurtă și

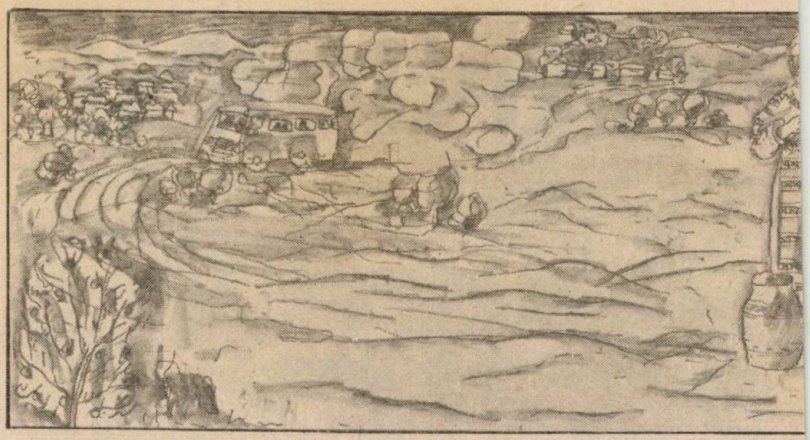

vînjoasă. Șoferul n-a luat mișcarea în considerație. Autobuzul a trecut înainte cu aceeași viteză dar, deși trecuse, mătușa mai continua să stea pe marginea drumului cu mîna ridicată și era atît de categorică, atît de liniștită, atît de neagră era în gîndurile sale, încît jos, lîngă podeț, autobuzul pînă la urmă s-a oprit.

Cele douăzeci de femei s-au repezit cu sape, cu coșuri la vale, s-au înfipt în ușa autobuzului, dar ușa sta moartă în lăcătele sale.

– Kuda ?

– Arionești.

– Zece copeici Arionești.

O femeiușcă uscățivă și-a plioscăit palmele a mare mirare, căutînd să obțină aprobarea băboiului, care încă nu ajunsese la autobuz. Fiind mai în vîrstă vorbea respirînd anevoie, venea în urma tuturora, dar se vedea de departe că e un fel de căpetenie printre femei, un haiduc al acestor nesfîrșite lanuri de răsărită dată în floare.

– Da și zișî el, fa ? So nu dischidi ?

– Ian auzi, mata ! Arioneștii-s aici după deal, da el cere cîte zece copeici de om — d-apoi cu zece copeici, eu mai bine îmi cumpăr zece corobci de sîrnice, și oi avea în casă pentru un an întreg !

Buchetul de basmale de cît a crăpat în două, lăsînd baticul roșu al mătușii să intre în mijlocul lor, apoi s-au adunat iar grămadă. Mătușa și-a înfipt mîinile adînc în șolduri și-a început ceea ce prin orașe se cheamă „letucica". Prin fereastra autobuzului, mătușa în basma roșie se vedea foarte bine și era o plăcere să tot stai așa s-o urmărești – și de ascultat asculta, iar cînd nu prea era ce de ascultat părăsea vorbitoarea fără nici o jenă și se ducea cu urechea la alta care ce ea să spună și ea ceva. Arunca pe parcurs ici-colo cîte-o frază calmînd ori, dimpotrivă, atițînd armata în jurul ei, urmărea în același timp șoferul din mașină și încerca cu coada ochiului să ghicească cam cîți oameni stau în autobuz și ce fel de oameni ori fi fiind ei.

O enerva prin cea basmaua roșie și ba o aduna pe frunte să n-o bată soarele în ochi, ba o repezea înapoi spre ceafă. Nu-i răsărea în minte nici o soluție potrivită, ușa autobuzului stătea moartă la locul ei, iar șoferul le tot grăbea cu semnalele, și țipătul acela ascuțit, metalic, a scos-o pînă la urmă din sărite.

– Da deschide odată, măi, și nu mai țipa atîta ca niște gîște ce nu te lasă să treci înainte...

– Ce zice...

– Ia auzi, el iar cu banii o începe ! D-apoi, dacă vrei să știi apoi după lege tu nici n-ai dreptul să ceri de la noi bani cît sîntem aici în mijlocul drumului. Așa că deschide frumușel să prindem și noi oleacă de umbră și acolo în mașină om mai sta și-om mai grăi...

Cînd vorbea, mătușa nu atît vorbea cît bătea cuie de fier într-un lemn moale de brad – poc, și numai gămălia i-a rămas afară, și încă o lovitură și încă o gămălie, iar cînd toate cele au fost trimise pe veci la locurile lor, șoferul a fost nevoit să deschidă. Cîteva secunde în autobuz au domnit întunericul și furtuna – basmale, fuste, nervi, gîfîială, apoi deodată s-a făcut iar lumină și pace. Toate scaunele au fost ocupate de prășitoare, de coșurile și sapele lor. Două dintre cele mai tinerele s-au așezat lîngă consăteanca mea, pesemne erau prietene de școală, și a început un șopotit fetesc care ține-ține și la capăt nu mai ajunge. Toată lumea s-a așezat pregătită a calelungă și numai haiduceasa stătea în picioare, pentru că mai avea ceva de discutat cu păginul cela de la volan. Colb, căldură, de vreo lună și ceva nu plouă, iar el, irodul, gras și ghiftuit, șade la volan și așteaptă cînd o mînă de femei sărmane s-or repezi cu bani peste dînsul.

– Da pornește tu odată, omule, ori nu mai pornești ? !

– Cîte zece...

– Ia uite cum ne mai stîrnește el cu dosul la gard, de parcă ne-am fi suit în mașina bunicii sale. O să-ți plătim, las, nu-ți strica inima pentru o nimica toată. Scoate frîna și lasă mașina să vină încetișor la vale, că bucata asta de loc, cît a veni mașina singură la vale, noi, dacă vrei să știi, nici nu sîntem datoare să-ți plătim.

Prășitoarele au avut un rîs sonor, deschis, crescut în mijlocul cîmpului cu răsărită. Șoferul a zîmbit și el, a tras frîna, autobuzul a venit la vale cît a venit și cum nu

mai mergea fără motor șoferul iar a pus frîna.

— Bilete.

— Cum adică — bilete ?

— Cîte zece copeici de basma.

Felul acesta al șoferului de-a o tot ținea una și bună a scos-o pe mătușă din sărite.

— Ia măi cum s-o mai pornit creștinul ista și nu se mai poate opri odată ! Cum să umblu printre sapele și coșurile astea ca să adun copeici de la femei, că doar nu-s proastă să mă calicesc amu la bătrînețe ! Hai pornește încetișor înainte și cum s-a arăta satul de după deal, om pune și noi mînă de la mînă...

— Trebuia să așteptați mașina colhozului, — le-a zis oarecum enervat șoferul... Iar acum, pentru că ați vrut numaidecît să vă răsfățați șezutul pe scaune moi...

Băboiul și-a repezit basmaua roșie spre ceafă în semn de explozie.

— Ia uite cum ne mai scoate el ochii cu scaune moi ! D-apoi acestea, măi, scaune moi se cheamă la tine ? Și rabla asta poate îi zice că se cheamă otobus ? Sfinte dumnezeule, numai colb, numai putoare, de pe scaunul ăsta, nu ca să-ți mîngîi șezutul, aici poți rămînea și fără fustă și fără buci...

— Atunci cine dracul v-o pus să urcați ! !

— Ne-am suit pentru că îi sîmbătă — a zis oarecum ușurată de cele zise mătușa.

. . . . . .

— Ce nu v-ați dus pe jos ?

Mătușa a rămas cu gura căscată la una ca asta.

— D-apoi nu-i de ajuns cît muncim noi pentru țara asta — să ne mai ducem și să venim pe jos de la locul muncii ? ! !

Era o chestie politică la mijloc. Șoferul a deschis ușa autobuzului aruncînd în urmă :

— Hai repejor, să nu văd nici pe una în mașină...

Prăsitoarele au amuțit cu ochii la basmaua roșie — era rîndul ei să dee replica. Mătușa își șterge îndelung cu colțul basmalei și obrajii, și ochii, și fruntea.

— Cum să nu, ne-am și repezit cu toate la ușă de s-o ridica un nor de colb în urma noastră...

— Auzi, mătușă ?

— Aud.

— Nu e a colhozului, e a statului mașina. Eu în fiece zi trebuie să vărs la bancă banii pentru biletele vîndute, odată ce mașina e a statului...

— Da cum adică noi nu sîntem statul ? Și dacă sîntem noi statul, ce rost să aduni bani de la noi care să se întoarcă la stat, adică iară or veni la noi — hai mai bine dăi drumul înainte că iaca și oamenii ăștia se tem să nu scape trenul...

Șoferul fierbea.

— Nu mă faceți să mă ridic și să arunc singur sapele și coșurile voastre în mijlocul drumului...

— Dară tu nici măcar n-ai dreptul să pui mîna pe dinsele. Că, după lege, dacă nu-ți place ceva, du-te și caută un miliționer că vedem cine are și cine nu are dreptate, da să pui tu mîna pe lucrurile noastre și să ni le mai arunci în mijlocul drumului...

Soarele vine să apună, iar noi tot stam în mijlocul drumului. Mîna dreaptă a culeș dintr-un fund de buzunar două hîrtiuțe a cîte o rublă, dar nu știu ce mă face să zăbovesc cu ele, pesemne, o vagă bănuială că aici nu e vorba numai de bani. Mecanicul însă se grăbea și, ca să nu scape trenul, a scos două ruble, le-a pus lîngă scaunul șoferului.

Acela, pedant din fire, mai întîi a numărat douăzeci de bilete, le-a pus sub scaun și iată-ne în sfîrșit la drum. Prin fereastra deschisă vine o boare de vînt proaspăt, mecanicul se înviorează și iar pornește romanța acelei căsuțe plină de nebunii.

Deodată însă haiduceasa, cum stătea în picioare și se legăna din mersul autobuzului, s-a răstit spre cîntăreț :

— Da ia să nu te mai aud cu porcăriile iestea...

La început mi s-a părut că e o confuzie la mijloc, că mătușa nu a înțeles al cui e cîntecul și ale cui au fost rublele. Dar nu, și mătușa și celelalte femei se uitau tot mai rău la bietul om și în cele din urmă mecanicul, uluit de această neagră ură a lor, s-a ridicat să le întrebe :

— Ce e, bre, ați căpiat ?

— La noi în Arionești căpiază numai oile. Și tu, în loc să cînți scîrnăvii mai bine te-ai chiorî să vezi că avem și cîteva fete cu noi și trebuie să-ți știi locul și măsura...

O vreme mergem tăcuți, dar mecanicul nu se poate împăca cu situația — cum, adică, lui cetățean liber într-o țară liberă să i se interzică să-și exprime emoțiile într-o formă corespunzătoare gustului și înclinațiilor sale ? A început o altă melodie — nu chiar așa de deochiată, dar tot o romanță jucăușă.

ION DRUȚA

Femeia uscătivă a aruncat o replică, celelalte au susținut-o și au pornit replicile droaie.

– Ia uite cum l-o mai umflat cîntecele...

— Și tot de dragoste, de dragoste...

– Las că o mai fost la noi anul trecut unul care tot cînta și numai de dragoste, de dragoste, da cînd s-o dus apoi spunea lumea că fura de stingea.

– Așa-i cînd omul are bani și nu știe pe ce să-i cheltuie.

– Da să-i fi cumpărat muierii o basma, o ciucalată măcar...

– Ce basma, cumătră, care ciocolată ! O cămașă să-și fi cumpărat, că nu vezi în ce umblă ! Nici să te uiți, nici să te lichești de om !

În sfîrșit, de după deal s-a arătat marginea Arioneștilor. Șoferul oprește, deschide, ușa, iar femeile coboară încet, pentru că sînt multe, au sape, au coșuri, și apoi nu fiecare a spus ceea ce crede despre acel mecanic și despre cîntările lui. Cînd, în cele din urmă, au coborît și autobuzul a pornit mai departe cu cei trei pasageri pe care i-a luat din Horodiște, bietul mecanic, după o lungă cugetare, și-a tras două palme peste genunchi și a rostit plin de ciudă și uimire :

– Fe-no-me-nal ! ! !

Tot drumul pînă la Dondușeni, nu a mai scos o singură vorbă, iar cum autobuzul s-a oprit lîngă gară, șoferul, înainte de-a fi deschis ușa, a aruncat în urmă :

– Mai încă douăzeci de copeici...

– Care...

– Au fost douăzeci și două de femei...

Mecanicul a mai scotocit prin buzunare o monedă, nu atît i-a dat-o cît a aruncat cu dinsa în șofer și fuga toți trei spre peronul gării căci uite trenul stă în gară...

Era altceva, un mărfar sta în gară, iar trenul spre care ne tot grăbeam atita întîrzia cu o oră și ceva, așa că mai aveam vreme destulă. Mecanicul a intrat direct în bufet, a luat o halbă de bere. O bea încet, îndelung, și în vreme ce o tot bea șiroaie de sudoare i se prelingeau pe tîmple, iar pentru că avusese vișine în șapcă sudoarea venea la vale oarecum singerînd și îți se făcea milă de el.

Consăteanca s-a uitat la el și mi-a șoptit puțin întristată :

– Degeaba s-a băgat el în toată daravera ceea a lor...

– ? ?

– Dacă ei îs de acolo din Arioneşti – și șoferul și femeile celea. Le duce el cu autobuzul mai în fiecare seară și nu le mai cere nici un ban, numa cînd se întîmplă și cîte un strein printre dînșii, ei, pentru a-i astupa ochii, încep, chipurile, a se ciorovăi ei între ei... Că aștia din Arioneşti îs dați naibii, și satul cela al lor îi teatru dintr-un capăt în altul...

Din literatura R.S.S. Moldovenească

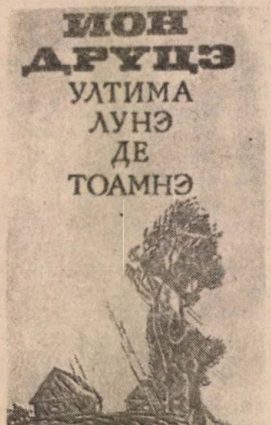

Notiță biografică — **ION DRUȚĂ s-a născut la 3 septembrie 1929 în satul Horodiște, fostul județ Soroca, într-o familie de țărani. Pămîntul, veșnica grijă a plugarilor, face familia lui Pantelimon Druță să se mute cu traiul, prin 1939, în satul Ghica Vodă, un sat din preajma Băților. Aici, în 1942, viitorul scriitor termină școala primară din sat și, întrucît șansele de a continua studiile în anii de război erau aproape nule pentru el, rămîne la meseria părinților și bunicilor săi. În primii ani de după război își caută un rost, o meserie : cursurile de tractoriști (1945), tehnicumul de pădurar (1946), secretar la Sovietul sătesc din Ghica Vodă. În toamna lui 1947, Ion Druță pleacă în armată. Ceea ce n-a putut găsi singur, l-a ajutat să găsească armata și în aprilie 1951 revista** Octombrie **publica prima lui povestire** Problema vieții. **Demobilizat în aceeași primăvară, face cîțiva ani la rînd gazetărie. Lucrează la Țăranul sovietic,** Femeia Moldovei, Moldova socialistă. **La editură apar două volumașe de schițe :** La noi în sat **(1952) și** Poveste de dragoste **(1954).**

În 1955 Druță scrie Frunze de dor, **prima lucrare de proporții mai mari și tot în anul acesta pleacă la cursurile de literatură din Moscova. Peste doi ani, după întoarcere, publică culegerea de nuvele** Dor de oameni, **inclusă în volumul de față. Apoi urmează :** Casa mare **(1959),** Povara bunătății noastre **(1969),** Balade din cîmpie **(1972),** Păsările tinereții noastre **(1974).**

(După nota biografică la volumul Frunze de dor. Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1975)

Ilustrații de Sabin Ștefănuță

DARA SEKULIĆ

Pe cîmp

Dacă nimeni nu se indură ca să ne strige,
Nici nume n-avem.

În singurătatea mea
De tot m-am pierdut.

Soarele şi iarba cea verde
Îmi sînt de ajuns.

Tot ce mi-am dorit,
În afară de soare,

Mi-a alunecat printre degete
Ca un peşte prins cu mîinile goale.

ŢANE ANDREEVSKI

La iarbă verde

Întinde-te-aici.
Fii oaspetele binevenit al acestei verdeţi,
Întinde-ţi mîinile. Dezmorţeşte-ţi genunchii.
Nu-ţi fie teamă că ai să te pierzi, atîta de mic,
În această piasă deasă a crengilor,
Sub verdea căciulă a eternităţii.

Aici totul e prevăzut. Şi venirea ta.
Tu nu ştii nimic despre lucrul acesta.
Tu eşti sugarul acestui verde lapte —
Aşteaptă să vezi ce-o să mai fie.

Încet încet, tot ce-i vechi se topeşte-n ceea ce-i proaspăt,
Priveşte, se frînge ceva neguros.
Scrîşneşti din măsele şi-n loc
De crispare te prinde un surîs nesperat.
Aici totul e prevăzut. Şi venirea ta.
Deschide-ţi palma. Priveşte c-un ochi
Ca la ţintă
Şi-ai să vezi :
În palma ta se reazămă cerul.

Şi stai astfel întins. Susţine cerul acesta.
Şi bate cu degetele în această nemărginire albastră
Ai să auzi departe un sunet.
Ecoul o să-ţi răspundă sub coaste.
Aici totul e prevăzut. Şi plecarea ta.
Ridică-te şi astfel, drept, vei fi mai înalt ca-nainte.
Porneşte cu mîinile-ntinse, cu palmele deschise
Precum două ramuri,
Purtate de această verdeaţă.

BOGOMIL GHIUZEL

Epica

Pe firul care se numeşte timp
Păsări albe şi abur
Cîntece şi nave uşoare
Toată lumea călătoreşte
Vitejii sînt în picioare
Plînsete ca de nuntă
Ţîtere ca vîntul
Scrieri mărunte
Frumuseţe şi-un cal cu pete de soare
Frumuseţe neagră dincolo de cinci munţi

Ceasornicărie de magie şi arme
Inel de foc
Pentru a descoperi inamicul
Turnuri şi tunete

Sfîrşitul lumii dar nu şi al vinului

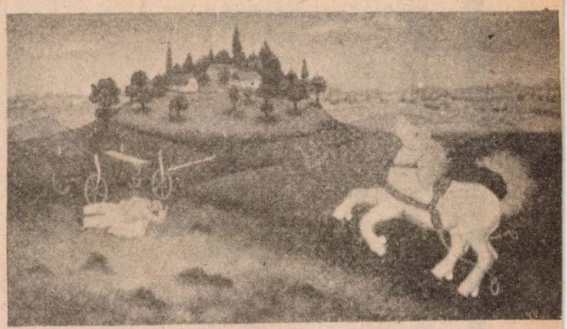

Pictură de Ivan Generalic

MILE NEDELKOVSKI

Cîntec de lemn

Fiindcă m-a mişcat un arbore,
Acest cîntec l-am zămislit din lemn.
În craniul de lemn am aşezat un creier de lemn,
Picioarele i le-am încălţat în condurii de lemn
Şi i-am dat drumul prin sîngele meu,
Scîrţ-scarţ, scîrţ-scarţ...
O, cît e de neplăcut, cît e de urît,
Cu sunetul său de lemn, acest cîntec de lemn !
Fiindcă poate să-l soarbă focul,
Căci nu are nici suflet, nici inimă să poată să plîngă,
Departe îl ştiu de oricare foc.
Astfel cred că rămîne-va veşnic.
Veşnic, ros de carii,
Spînzurătoare numai pentru inima mea.

În româneşte de
Dumitru M. Ion

IZET SARAILIC

Fetele care se grăbesc să crească

Draga mea,
Ai răbdare !

Oricum vei ajunge să fii
Văduva unui ostaș viitor !

PETRE M. ANDREEVSKI

Prinz

(Lauda vieții)

Prinzeau pe așternutul
Văratecelor ierburi
Ca niște rime noui
Pe largile întinderi.

Prinzeau, cu piine, ceapă
Pe sub lumina goală,
Fără călciie ; astrul
Ii aștepta să gate.

Mincau, mincau, cu ochii
Ei surideau, iar cîmpul
Suna ca o odaie
Ce-abia e văruită.

O, lăudate fie
Sorbitul, dulce aer,
Priveliștea în care
Privirea li se pierde.

De laudă și piinea,
Care-i privește-n gură,
Să fie lîngă apa
Pe care-o beau în tihnă.

Și ziua lăudată
Să fie, că-i măsoară,
Și noaptea ce le șterge
Măsura luminoasă.

Coroanei de lumină
Nu i-l știau pe meșter ;
Și nu știau ce știu
Privindu-se în tihnă.

De bătrînețe încă
Și moarte n-aveau știre,
Căci toată veșnicia
Ședea cu ei acolo.

Ei nu știau de suflet
Că strîns de trup se ține
Și nici că fericită
Le iese-n față lumea.

MIHAIL RENGIOV

Pescărușul

Pescărușul :
Un fulger cu suflet.

Țipă de unul singur
În căutarea păcatului
Care ascunde visul feciorei
Sub măslinul de aur
Rîvnit.

Dar cînd se trezește
O, legănarea frumuseții
Deasupra mării,
Din tunet se zămislește.

VLADA UROȘEVICI

Steaua sudului

Unde e această țară acest nume
pe care îl caut
Această imagine a copilăriei acest zid
mîzgălit
Acest semn rămas această umbră
această stea
Acest oraș de nicăieri
Acest ținut Aldebaran

Unde este acest vis mai înainte de vis
Acest drum acest semn amestecat cu
sensul său
Această mare acest cer această vară
Această plantă care se ascunde sub
cenușă
Acest cîntec Aldebaran

Unde este acest glas recunoscut prea
tîrziu
Acest foc acest bătrîn nu prea dezamăgit
Această cicatrice pe care ne-o lasă
nașterea
Această culoare această iubire această
imagine
Această femeie Aldebaran

Unde este acest călător pretutindeni
străin
Această rădăcină acest val zămislit
de alt val
Acest rîu această pădure acest semn de
răscruce
Această pasăre și această bătrînă
Și întreit adevăr și-ntreită minciună
Aldebaran

În românește de
Dumitru M. Ion

VASILI SUKŞIN
Simple note

În fiecare povestire trebuie să fie ceva **adevărat.** Fie că-i vorba de ceartă ori de beție, fie că-i vorba de minciună grosolană, undeva, în trăsăturile de caracter, în gest sau în simțire trebuie să se contureze **adevărul.** Și, la sfîrșitul vieții mele de scriitor, autor a 1 000 de povestiri, eu mă voi înfățișa, în sfîrșit, **omul adevărat.** Iar dacă într-una din povestiri nu se profilează adevărul, atunci va trebui să răzbată măcar dorința de a-l cuprinde. Atunci inserțiunea va fi povestire. Atunci ea poate fi comentată. Nunai că atunci să nu vă strîmbați buzele în grimase de mironosițe, creînd impresia că ați înghițit treizeci de volume din Lenin. Judecați-o omenește. Este foarte important ca și în structura dumneavoastră să fie ceva **adevărat.**

*

Povestirea este operă de artă atunci cînd pe firul ei **se întîmplă ceva :** în țară, în viața unui om, în soarta autorului.

*

Cei mai curioși oameni sînt copiii. După ei — pictorii.

*

Forma ? Forma nu-i altceva decît o carapace. În ea pot fi turnate obiecte de aur, dar tot acolo poate fi închegată și piftia. Niciodată forma nu rezolvă esențialul.

*

Atitudinea critică față de sine — iată criteriul după care poate fi determinată inteligența unui om. La fel se întîmplă în artă și în literatură : îți cîntărești cinstit posibilitățile, vei reuși să dai la lumină ceva de ispravă.

Auzim foarte des expresia „om bun". Nimbul atîrnă pe creștele a jumătate din viețuitorii planetei. Dar binele raportat la fapte devine operație grea, datorită complexității determinării. Ar fi mult mai simplu dacă în loc de a proslăvi binele ne-am strădui să nu facem rău.

*

Am citit într-o zi un maldăr de reviste pentru tineret. Printre ele erau o mulțime de articole despre huligani și cum trebuie să se lupte împotriva lor. Vai mie ! Ce de soluții ! Ce „trebuie", „ce e necesar", și ce sîntem „obligați" să facem în lupta cu huliganii. Dar cum să luptăm ? Hai să judecăm fără pripeală. Deci, trec pe stradă noaptea tîrziu. În întîmpinare vin cîțiva huligani. Mai rău, se pare că sînt tîlhari. Peste cîteva clipe îmi vor propune să le dau ceasul și să-mi dezbrac costumul. Curînd voi face un maraton în chiloți... Dar dacă eu nu sînt dintre cei fricoși ? Dacă nu sînt dispus să suport această umilire ? Dacă, dacă... Ei au cuțite. Au „dreptul" la așa ceva. Eu n-am dreptul. Și, bineînțeles, voi face maratonul în chiloți. Pentru că nu mă voi putea năpusti cu mîinile goale asupra cuțitelor. Și mi-i rușine și urăsc... miliția. Nu pentru faptul că nu se afla la locul cu pricina, pentru că nu-i vrăjitoare să poată răspunde la fiecare strigăt, ci fiindcă nu am cu ce să mă apăr. Ea mi-a băgat în cap ideea că fiecare om care poartă un cuțit în buzunar este răufăcător. În schimb huliganii și tîlharii au cîmp deschis. Ei știu că toți trecătorii sînt mielușei. Ei au cuțite și pot să-și permită orice.

Dar să ne închipuim altă scenă :

Doi tîlhari ies în întîmpinarea unui trecător.

— Scoate ceasul !

În loc de ceas, cetățeanul scoate din buzunar un cuțit. Lupta este inegală dar dreaptă. Să încerce numai să-i scoată ceasul. Mușcă ! Presupun că lupta s-a terminat. Iau scorul de 0—0 ! Protagoniștii ajung la miliție.

— Au vrut să-mi fure ceasul !

— De unde ai cuțitul ? Cu ce scop îl porți ?

— L-am luat pentru orice eventualitate.

— Știi că pentru port de armă albă...

— O știu. Toți o știm.

Dar cum să defrișăm huliganismul și tîlhăria cu mîinile goale ? ! Concluzie : cine are cuțit, ăla-i boier. Ce s-ar întîmpla dacă celor ahotnici la jaf, odată cu apropierea întîr-

ziatului le-ar fulgera prin gînd : „dacă au cuţit ?“. Garantez că 50 la sută din tîlhari s-ar lăsa păgubaşi. Iar dintre cei hotăriţi, jumătate şi-ar lua călciiele la spinare.

*

Un om care vrea să dăruiască ceva doreşte să trăiască cîteva clipe de bucurie. Nu avem nici un drept să-i diminuăm această plăcere.

*

— Pentru ce nu-şi precupeţeşte omul nici forţele, nici banii şi nici sănătatea ?

— Pentru satisfacerea unor plăceri. Numai că în tinereţe el este gata să-şi plătească plăcerile cu sănătatea, pe cînd la bătrîneţe vine momentul cînd le-ar da pe toate pentru un strop de vigoare.

*

Logica estetică şi logica vieţii sînt noţiuni totalmente deosebite. Logica vieţii dispune de căi nesfîrşite, pe cînd cea estetică este îngrădită de gustul publicului contemporan.

*

Oamenii cărora le vin în ajutor nici nu bănuiesc cît mă ajută ei pe mine.

*

Eu îmi păstrez tandreţea prin luptă. Ce aş mai putea face ?

*

Niciodată în viaţă nu mi-am permis să trăiesc momente de deconectare lascivă. Tot timpul am fost în tensiune. E şi bine şi rău. Bine, pentru că nu m-am abătut de la ţel ; rău pentru că încep să dorm cu pumnii strînşi... S-ar putea ca totul să se termine printr-o plesnitură.

*

Mă aşez la masa de lucru cu dîrzenia de plugar. Îmi aprind o ţigară şi încep să scriu. E nemaipomenit !

*

Nu pot să locuiesc la sat. Îmi place doar să-l vizitez din cînd în cînd. Aceasta pentru că îmi pîrjoleşte inima.

*

Povestitorul scrie toată viaţa un mare roman. Preţuirea va veni cînd romanul se va termina cu moartea autorului.

*

Îmi privesc viaţa ca pe o luptă în trei reprize : tinereţea, maturitatea şi bătrîneţea. Două dintre ele vor trebui cîştigate. Prima repriză am pierdut-o.

*

E nevoie de mii de oameni, care să-şi încerce forţele în literatură, pentru ca unul din ei să ajungă scriitor.

*

Vorbesc unii : scriitorul trebuie să acumuleze atîtea fapte de viaţă încît să se asemene cu un burete îmbibat cu apă, în cazul acesta clasicii noştri ar fi trebuit să strige în anumite perioade ale vieţii lor : „Storceţi-ne !“.

*

Eu ştiu cînd scriu bine : cînd scot cu vîrful peniţei vocea vie a omului de pe coala de hîrtie.

*

În toate cronicile literare citesc : „Şuşkin îşi iubeşte eroii... Şuşkin îşi descrie eroii cu afecţiune...“. Dar ce, eu sînt idiot să-i iubesc aşa, pe toţi la rînd ? Ori sînt ciuca blajinilor ? Blestemaţilor nu le trec asemenea gînduri prin cap. Ori nu ştiu să gîndească. Probabil că e şi una şi alta.

*

Cînd vrea să laude, criticul zice : „Scriitorul cunoaşte viaţa...“. Doamne, dar cine n-o cunoaşte ? ! Toţi o cunosc. În virtutea acestei cunoaşteri şi scriitorii sînt împărţiţi în buni şi slabi. Aceasta pentru că unii sînt talentaţi, ceilalţi mai puţin, iar o parte din ei — deloc. Toţi aceştia cunosc la fel de bine viaţa.

*

Cele mai importante momente :

1. — cînd ştiu doar titlul povestirii sau numele eroului.
2. — cînd ştiu tot firul povestirii (şi totul despre erou). Rămîne s-o mai scriu. În rest — muncă.

*

Unde scriu ? În hoteluri. În cămine. În spital.

*

Patriarhul literaturii ruse este Lev Tolstoi. El este muntele cel mai înalt sau părintele. Puşkin este fiul, iar Lermontov nepotul. Belinski, Nekrasov, Dobroliubov, Cernîşevski — nepoţi de veri. Esenin este fiu nelegitim. În rest toţi sînt nişte hoţomani care au sărit gardul contelui să fure mere. I-au prins, şi după supliciu au devenit corişti. Dostoievski şi Cehov i-au fost vecini de nădejde. Au mai fost : Gleb şi Nicolai Uspenski, Reşetnikov, Leskov, Slepţov, Gorbunov, Pisemski, Pisarev — slujbaşi în diferite cinuri.

*

Bineînţeles că fiecare scriitor adevărat este şi bun psiholog, numai că el este şi bolnavul.

*

Acum voi vorbi frumos : vrei să devii maestru, înmoaie-ţi peniţa în adevăr. Numai în felul acesta îţi vei putea impune opera.

În româneşte de Stelian Gruia

E. E. CUMMINGS

Al meu încîntător
și vechi etcetera

al meu încîntător și vechi etcetera
tanti lucica în timpul recentului

război putea și ceea
ce e mai mult îți spunea chiar
pentru ce luptă fieca

re,
sora mea

izabela a creat sute
(și
sute) de ciorapi ca să nu

menționăm cămăși apărătoare
de muște fulare

etcetera cotiere etcetera, mama
mea a sperat să
mor etcetera
eroic desigur tatăl meu de obicei
răgușea vorbind despre cum era
un adevărat
privilegiu și numai de-ar fi
putut între timp cu
însuși etcetera zac cuminte
în noroiul adînc et

cetera
(visînd,
et
cetera, la
al Tău zîmbet
ochi genunchi și la al Tău Etcetera)

ROBERT CREELY

Bună (ziua)

Cu o săritură
rapidă a prins
marginea

ochiului ei și
ochiul s-a sfîșiat, în jos.
despicîndu-se. Ea

a tresărit,
era neașteptat
asaltul, dar

în avantaj fiind
el s-a ținut de
ce carne mai rămăsese

ALLEN GINSBERG

Un supermagazin
în California

Cum mă gîndesc la tine-n astă seară, Walt Whitman, mergînd de-a lungul străzilor pe sub copaci, cu durere de cap și conștiinciozitate privind la luna plină.

În oboseala mea flămîndă, cumpărător de imagini, am intrat în neonul supermagazinului de fructe, visînd la enumerările tale!

Ce piersici și ce pe-numbre! Familii întregi la cumpărături, noaptea! Intervale pline de soți! Soții în rodii, copii în tomate — și tu, Garcia Lorca, ce tăceai acolo, jos, lîngă peponi?

Te-am văzut, Walt Whitman, singuratic bătrîn mîncău, cotcobăind prin lucrurile din frigider și tot pîndind din coada ochiului să nu te vadă cumva băieții de prăvălie.

Te-am auzit întrebîndu-i pe fiecare: Cine-a omorît cotletele de porc? Cît costă bananele? Ești tu îngerul meu?

M-am plimbat printre grămezile strălucitoare de cutii de conserve urmărindu-te, la rîndul meu urmărit în imaginația mea de detectivul magazinului.

Ne-am scurs amîndoi împreună în josul coridoarelor, singuri în imaginația noastră în a gusta anghinare, posedînd fiecare delicatesă congelată, și niciodată trecînd pe la casier.

Unde mergem, Walt Whitman? Peste-o oră se-nchid ușile. Încotro arată barba ta, în noaptea asta?

(Îți ating cartea și visez la odiseea ta în supermagazin și mă simt absurd.)

O să umblăm toată noaptea pe străzi pustii? Copacii pun umbră peste umbră, lumini stinse prin case, ne vom simți singuri.

O să bîntuim visînd la America pierdută, la dragostea dusă, automobile albastre în parcaje, în drum spre casă, spre tăcuta noastră cabană?

Ah, dragă tată, barbă cenușie, singuratic și bătrîn propovăduitor de curaj, ce fel de Americă aveai cînd Charon s-a dus, împingîndu-și cu prăjina bacul și tu, tu ai scăpat pe un țărm fumegînd și ai stat acolo, cu ochii la corabia dispărînd în apele negrului Lethe?

În românește de
Alexandru Andrieș

POEZIA PIEILOR ROȘII AZI

CHARLES G. BALLARD

Charles G. Ballard, poet aparținînd tribului de piei roșii Quapaw, s-a ridicat la rangul de cărturar. După ce și-a luat licența în litere la Universitatea Statului Oklahoma, s-a întors în sînul tribului, predînd timp de 7 ani limba engleză la Școala Indiană de la Chilocco. Apoi a revenit la Universitate pentru a-și lua doctoratul în filologie și a predat trei ani la Northern College of Oklahoma. De cîțiva ani face parte din corpul didactic al Universității statului Idaho.

Tînără Navajo de la Many Farms

Tînără Navajo de la Many Farms :
Tu călărești pe aripi albastre,
Așa că nu văd de ce ți-e teamă ?
Picătura de soare
E doar munca mîinilor mele
Zăbovind în pragul ușii tale.
Vîntul din deșert
E doar glasul meu
Care spune că ești subțirică,
Care spune că ești voinică.
Lumina dimineții
E doar cîntecul meu,
Care-ți îngînă cuvinte dulci :
Vino să călărești cu mine
Pe aripile tale albastre, strălucitoare.
N-o să ne mai întoarcem niciodată
La Many Farms,
Tînără Navajo.

Acum poporul are lumină

Acum poporul se bucură de lumină
Dar trebuie să mai treacă timp, zile de toamnă,
În timp ce căprioarele se adapă la iaz.

Viziunile strînse de oamenii mîndri
Nu vor întuneca lumina ; ploile de vară
Trebuie să cadă pe o lume de frunze.

Roiurile de gîze înaripate
Trebuie să găsească lacul ; păsările de seară
Să aducă înapoi cîntecele tinereții.

Luncile aburinde din Marile Cîmpii
Trebuie să ofteze după șopîrlă și să primească
Stelele încăpățînate în nisipul lor întunecat.

Piscurile munților înălțîndu-se deasupra pămîntului
Trebuie să stea de strajă în tot cursul anilor
Căci astăzi poporul are lumină.

EMERSON BLACKHORSE MITCHELL

Emerson Blackhorse Mitchell s-a născut într-un sat indian, a urmat şcoala în localitatea Ignacio din statul Colorado, iar în cursul superior al liceului s-a transferat la Institutul de artă amerindiană. Tatăl său a murit ca militar în cel de-al doilea război mondial. Copilul a fost îngrijit de bunicii după mamă, care i-au dat educaţia tradiţională a indienilor Navajo. După un an de studii la Colegiul Fort Lewis din statul Colorado, s-a transferat la un colegiu indian de la Many Farms, statul Arizona. Actualmente predă ştiinţe sociale la o şcoală de la Round Rock. El spune că de fapt predă cultura Navajo, învăţîndu-i pe elevi şi limba acestui trib, pe care o îndrăgeşte foarte tare. A publicat poezii în reviste.

Colina miracolului

Stau pe colina miracolului,
Minunîndu-mă de depărtări.
Mă gîndesc : Cînd voi ajunge acolo ?

Stau pe colina miracolului.
Vîntul îmi şopteşte în ureche.
Aud cîntecele celor de demult.

Stau pe colina miracolului.
Mă înfăşor în singurătate.
Ea este pătura mea vărgată.

Stau pe colina miracolului.
Şi-mi trimit dorinţele înduioşătoare
Spre lumea pe care n-o pot atinge cu mîna.

Stau pe colina miracolului.
Pasărea albastră care zboară deasupra capului
Mă poartă spre prietenul meu, albul.

Revin pe colina miracolului.
În sfîrşit mă cunosc pe de-a-ntregul —
Acolo departe şi aici pe colină.

ALONZO LOPEZ

Alonzo Lopez, din tribul Papago, s-a născut în ţinutul Pima din statul Arizona şi a urmat o şcoală locală înainte de a intra la Institutul de artă amerindiană. Apoi a făcut studii la Universitatea Yale, după care s-a specializat în limbile Pieilor Roşii — în special dialectul Navajo — la Wesleyan University. Versurile sale au apărut în reviste şi antologii.

Îndrumare

Bunicul mi-a îndreptat ochii
spre Răsărit,
ca să capăt puterea ursului ;
Spre Miazăzi
ca să capăt îndrăzneala vulturului ;
Spre Apus
ca să capăt înţelepciunea bufniţei ;
Spre Miazănoapte
ca să capăt viclenia vulpii ;
Spre Pămînt
ca să capăt roadele lui ;
Spre Cer
ca să duc o viaţă nevinovată.

În româneşte de
Andrei Bantaş

Picturi de Fritz Scholder şi T.C. Cannon

IRWING SHAW

Serialul Om bogat, om sărac a familiarizat pe telespectatorii români cu universul prozei lui Irwing Shaw după al cărui roman cu același titlu a fost realizat filmul. Irwing Shaw a început ca dramaturg cu Îngropați morții (1936), parabolă antirăzboinică, cu Oamenii cumsecade, Parabolă din Brooklyn (1939), prin care se pleda pentru intrarea în război împotriva fascismului, ca după război să dea în aceeași direcție a tematicii legată de război, drama expresionistă Asasinul (1944). Proza lui Irwing Shaw tratează teme de actualitate ale vieții americane, cum este prejudecata rasială în Leii tineri (1948), viața de fiecare zi a americanului mijlociu în Credință confuză (1950), sau campania antiprogresistă a lui McCarthy în Undele tulburate (1951). Proza lui, de incisivă observație realistă, combină luciditatea privirii cu sentimentalismul, care i-a fost de altfel reproșat prozatorului. Pentru bogăția de personaje, pentru inventivitate epică și sentimentalism, Irwing Shaw a fost comparat de criticii americani cu Dickens. Trăsăturile dickensiene erau păstrate în bună măsură și în serialul de televiziune Om bogat, om sărac. Proza pe care o reproducem în almanahul Luceafărul confirmă aceste caracterizări : Peter II este o incursiune delicată și lucidă în psihologia și universul infantil.

PETER DOI

Era sîmbătă seara și oamenii se omorau unii pe alții cu ora pe micul ecran. Polițiști erau împușcați pe linie de serviciu, gangsteri erau aruncați de pe acoperișuri și o doamnă bătrînă era lent otrăvită pentru perlele sale, iar asasinul ei era adus în fața judecății de o companie producătoare de țigări, după o lungă serie de discuții în biroul unui detectiv particular. Actori vajnici săreau neînarmați la bandiți înarmați cu colturi de 45 și fecioare ingenue erau salvate de la moarte de cuțit prin intervenția promptă și inteligentă a diverși tineri frumoși și neînfricați.

Peter ședea în fotoliul mare din fața televizorului, cu picioarele spînzurate pe rezemătoare și mînca struguri. Mamă-sa nu era acasă, așa că-i mînca cu semințe cu tot, urmărind cu ochi expert violența din fața lui. Cînd mamă-sa

era de față, teroarea apendicitei plutea în aer și ea supraveghea atentă ca să fie sigură că fiecare sâmință era corect extrasă și pusă în scrumieră. De asemenea, dacă dînsa ar fi fost acasă, ar fi trebuit să suporte mici prelegeri iritate despre calitatea programelor de televiziune pentru tineret, după care ar fi urmat o agitație pe la butoane în căutarea a ceva care era vag definit ca fiind educativ. Singur și cutezînd să rămînă treaz pînă la 11 din noapte, Peter spărgea semințele în dinți savurînd zgomotul necuviincios, singurătatea și libertatea casei goale. În timpul întreruperilor pentru reclame, Peter se închipuia aruncînd cu sticle în niște bărbați mătăhăloși, nebărbieriți și înarmați cu pistoale, și se vedea urcînd tiptil niște scări întunecoase spre ușa în spatele căreia, toată lumea știe, aștepta boss-ul cu negreșita umflătură a pistolului sub țesătura hainei lui de flanel în dungi.

Peter avea 13 ani. În clasa lui mai erau alți 3 băieți cu același nume de botez și profesorul de istorie, care se credea că are umor, îl striga Peter Unu, Peter Doi (care acum mînca boabele de struguri cu semințe cu tot), Peter Trei și Peter cel Mare. Peter cel Mare era, evident, cel mai pirpiriu băiat din clasă. Nu avea decît vreo 20 kilograme și purta și ochelari și, cînd era vorba de diverse jocuri, era ultimul ales. Clasa rîdea totdeauna cînd profesorul de istorie îl striga pe „Peter cel Mare" și Peter Doi rîdea și el cu ceilalți, însă lui nu i se părea că gluma era așa de grozavă.

Cu două săptămîni în urmă, el îi făcuse un mare bine lui Peter cel Mare și acum erau, cum s-ar zice, prieteni. Toți alde Peter erau ceea ce s-ar numi prieteni, din cauza bufonului său de profesor de istorie. Nu erau prieteni în adevăratul înțeles al cuvîntului, dar aveau ceva în comun, ceva pe care nu-l aveau ceilalți băieți. Nu le plăcea acest ceva, dar îl aveau și aceasta îi făcea să se simtă răspunzători unul pentru altul. Așa încît, acum două săptămîni, cînd Charley Blaisdell, care cîntărea 59 kg, i-a luat șapca lui Peter cel Mare în recreație și a început s-o bată cu piciorul prin curte și Peter cel Mare era gata să izbucnească în plîns, el, Peter Doi, a înșfăcat șapca, i-a dat-o înapoi și l-a înfruntat pe Blaisdell. Desigur, a ieșit cu bătaie și Peter credea că are să fie a treia oară înfrînt în acest semestru, însă s-a întîmplat un miracol. La mijlocul bătăii tocmai cînd Peter începuse să spere în apariția vreunuia din profesori (care, sigur, apăreau tot timpul cînd n-aveai nevoie de ei) Blaisdell s-a repezit să-l lovească cu toate puterile, Peter s-a plecat și Blaisdell l-a lovit drept în creștetul capului și și-a frînt mîna. S-a văzut imediat că, într-adevăr, își rupsese brațul, pentru că a căzut jos urlînd, iar brațul îi spînzura ca atîrnat de o sfoară. Walters, profesorul de gimnastică, și-a făcut în sfîrșit apariția și l-a luat în brațe pe Blaisdell, care continua să urle, iar Peter cel Mare a venit la el și i-a spus plin de admirație: Orice s-ar zice, da ai un cap nemaipomenit de tare!

După această întîmplare, Peter cel Mare se ținea toată ziua după el, căutînd să-și arate recunoștința și cumpărîndu-i siropuri, deoarece părinții lui Peter cel Mare erau divorțați și îi dădeau bani cîți voia, încercînd să se dezvinovățească față de el. Și era excelent.

Dar lucrul cel mai grozav era sentimentul care pusese stăpînire pe el după acea bătaie. Se simțea cum trebuie să se fi simțit bărbații aceia de la televizor, după ce intrau într-o cameră plină de dușmani și ieșeau, cu fata, sau cu hîrtiile sau cu criminalul, lăsînd în urma lor numai cadavre și dezolare. Blaisdell cîntărea 59 kg, dar asta nu-l împiedicase pe Peter să-l înfrîngă, tot așa cum nu-i împiedica, la televizor, pe agenții FBI faptul că spionii aveau toți cîte două pistoale de om. Constatau ce aveau de făcut, intrau în luptă și-și îndeplineau misiunea și cu asta, basta. Peter nu-și putea traduce în cuvinte această stare, dar pentru prima dată în viața lui trăia conștient sentimentul încrederii în sine și al mîndriei.

— Lasă-i să vină, murmură el o amenințare obscură, tocînd semințele strugurilor și urmărind cu ochii îngustați imaginile de pe ecran, numai să îndrăznească să vină!

Cînd o să fie mare, avea să fie un tip periculos, își spunea el. Dar va fi unul dintre aceia către care se vor îndrepta cei slabi și pe nedrept hăituiți să-i protejeze. O să aibă peste 1,80 m înălțime, pentru că tatăl său avea peste 1,80 m înălțime și la fel și toți unchii lui și o să conteze și asta. Dar va trebui să-și dezvolte brațele. Prea îi erau subțiri. La urma urmei, nu poți conta ca oamenii să-și frîngă de fiecare dată brațele de capul tău. Făcuse în ultima lună flotări în fiecare seară și dimineață. Pînă acum nu ajunsese să facă mai mult de cinci flotări și jumătate, dar o să se țină în continuare de exerciții, pînă cînd brațele au să-i fie ca niște bare de oțel. Numai cu asemenea brațe va putea să aleagă între viață și moarte, mai tîrziu cînd va trebui să sară din bătaia pistolului și să dezarmeze pe cineva. Trebuie, desigur, să ai și reflexe rapide și să fii în stare să simulezi cu ochii o mișcare într-o parte, înainte de momentul crucial. Dar, mai presus de orice, trebuie, oricît de potrivnice ar fi șansele, să fii neînfricat. Un moment de ezitare și ești bun de dus la morgă. Dar acum, după bătălia șepcii lui Peter cel Mare, nu-și mai făcea griji din partea asta, din partea neînfricării. De acum înainte nu se mai puneau decît chestiuni tehnice.

Actorii începură să umplă tot ecranul rîzînd cu o mulțime de dinți și Peter se duse la bucătărie și mai luă din frigider niște struguri și două mandarine. Nu aprinsese lumina în bucătărie și era ciudat să constați ce misterioasă putea fi o bucătărie aproape de miezul nopții, cînd în casă nu mai era nimeni altcineva și cînd nu se vedea decît raza de lumină din frigiderul deschis, care proiecta umbrele sticlelor de lapte pe linoleum. Pînă nu demult nu-i prea plăcuse întunericul și aprindea totdeauna luminile oriunde se ducea, dar trebuie să exersezi și neînfricarea, ca pe orice altceva.

Mîncă cele două mandarine stînd în întuneric în bucătărie, numai așa ca exercițiu. Le mîncă și semințele, ca să-i facă împotrivă mamei. Apoi se întoarse în sufragerie cu strugurii. Actorii tot se mai perindau pe ecran și continuau să se hlizească. Umblă la butoane, dar pe

IRWING SHAW : «PETER DOI»

toate canalele erau unii care purtau niște pălării caraghioase, rîdeau și spuneau bancuri despre impozitul pe venituri. Dacă maică-sa nu l-ar fi obligat să-i promită că are să se culce înainte de ora zece, ar fi închis televizorul și s-ar fi dus la culcare. Dar așa, se hotărî să nu piardă timpul, se întinse pe podea și începu să facă flotări, străduindu-se din răsputeri să nu îndoaie genunchii. Era la a patra flotare și începuse să obosească, cînd se auzi țipătul. Se opri la mijlocul flotării și așteptă să vadă dacă nu s-a înșelat. Țipătul se auzi din nou. Era o femeie și țipa din răsputeri. Se uită la televizor. Pe ecran era un om care vorbea despre o ceară de parchet, un bărbat cu o mustață și o mulțime de dinți și în mod sigur nu de la el veneau acele țipete.

După un nou țipăt, se auziră gemete și frînturi de glasuri și zgomotul unor pumni care băteau în ușa de la intrare. Peter se sculă în picioare și închise televizorul, ca să fie sigur că zgomotele pe care le auzea nu veneau totuși cumva din acesta.

Bătăile din ușă se auziră din nou și un glas de femeie care striga : ajutor, ajutor, săriți... și acum nu mai încăpea nici-o îndoială.

Peter privi în jurul său în încăperea goală. Erau aprinse trei becuri și camera era plăcută și viu luminată, iar lumina becurilor era reflectată de struguri și de sticla de pe tabloul cu corăbii de la Capul Cod pe care-l pictase tanti Martha în anul cînd fusese acolo. Într-un colț se afla televizorul, care acum, stins, arăta ca un ochi mare și orb. Pernele fotoliului în care șezuse ca să urmărească programul de la televiziune erau mișcate de la locul lor și știa că mamă-sa nu se va duce să se culce înainte de a le aranja și, în general, toată încăperea avea înfățișarea unui loc în care era imposibil să auzi o femeie țipînd la miezul nopții, bătînd cu pumnii în ușă și strigînd „ajutor, ajutor, săriți...".

Femeia de la ușă urlă: Asasinul, săriți, mă omoară! Și, pentru prima dată, Peter regretă că părinții îl lăsaseră singur în noaptea asta.

— Deschideți ușa! urlă femeia. „Vă rog, vă rog, deschideți! Și-ți puteai da seama că nu țipa numai așa ca să se afle în treabă.

Peter se uită înfricoșat în jurul său. Camera, cu toate luminile ei, luase o înfățișare stranie și în spatele tuturor lucrurilor era cîte o umbră. Ori ești neînfricat, își zise rece Peter, ori nu ești! Porni încet spre ușă. În antreu era o oglindă și se măsură cu atenție. Brațele-i arătau foarte subțiri.

Femeia începuse să bată din nou în ușa de la intrare și Peter o cercetă cu atenție. Era o ușă mare de oțel, dar parcă vibra puțin ca și cum cineva ar fi lucrat cu o mașină la ea. Pentru prima dată auzi și un alt glas. Era un glas de bărbat, dar nu era glas de om. Parcă era un animal într-o grotă, mirîind și gata să facă ceva înfiorător. În nici una din secvențele de pericol și violență de la televizor, Peter nu auzise niciodată ceva asemănător. Păși încet spre ușă, simțindu-se ca pe vremea cînd avusese gripă și reamintindu-și ce subțiri îi erau brațele în oglindă, și-i păru rău că hotărîse să fie neînfricat.

— O, Doamne, urlă femeia. Nu mă omori!

După care iar bătăi în ușă și sunetul acela jos, animalic, al bestiei din grotă pe care nu-l auzise niciodată la televiziune. Peter trînti ușa la perete.

În hol era doamna Chalmers, căzută în genunchi cu fața spre el și, în spatele ei, stătea domnul Chalmers, rezemat de perete lîngă ușa apartamentului lor, larg deschisă. Domnul Chalmers era cel ce scotea acele sunete stranii și avea în mînă un pistol pe care-l ținea ațintit asupra doamnei Chalmers. Holul era îngust, acoperit cu un tapet de modă veche, fixat cu niște ținte de bronz. Pe hol dădeau numai cele două apartamente și familia Chalmers avea în fața ușii un covoraș cu „Bun venit!" înscris în țesătură. Cei doi aveau fiecare cam 35 de ani și mama lui Peter zicea totdeauna despre ei : „Nu ne putem plînge de vecini, sînt oameni liniștiți". Dar tot ea zicea că doamna Chalmers pune pe ea o grămadă de bani.

Doamna Chalmers era plinuță, avea părul foarte blond și un ten fraged și roz, arătînd tot timpul de parcă-și petrecea toate după-amiezele la cosmetician. Și, ori de cîte ori întîlnea pe Peter în lift îi zicea : Vai, dar ai început să te faci băiat mare, cu un glas de parcă era gata să izbucnească în rîs.

Trebuie să-i fi spus vorbele astea de 50 de ori pînă atunci. Și emana tot timpul un miros plăcut, puternic, de parfum.

Domnul Chalmers purta ochelari prince-nez, începuse să chelească și aproape toată săptămîna lucra la birou pînă seara tîrziu. Cînd îl întîlnea pe Peter singurele vorbe pe care le rostea erau : „Se răcește vremea" sau „Se încălzește" — și nimic altceva. Așa încît, Peter n-avea nici o părere despre el, decît că i se părea că arată ca un director de școală.

Însă acum doamna Chalmers era îngenunchiată în hol, rochia-i era ruptă, plîngea, cu obrajii pătați de niște dîre negre și nu mai arăta deloc ca venită de la cosmetician. Iar domnul Chalmers era fără haină și fără ochelari, cu părul care-i mai rămăsese împrăștiat în dezordine pe tot capul, și stătea rezemat de tapetul de modă veche scoțînd sunetele acelea animalice și ținînd în mînă un pistol mare și greu ațintit drept asupra doamnei Chalmers.

— Dă-mi voie să intru, strigă din genunchi doamna Chalmers. Nu se poate să nu mă lași, nu vezi că vrea să mă omoare ! Te rog !

— Doamna Chalmers !, începu Peter. Avea un glas de parcă încerca să vorbească sub apă și-i era greu să rostească „s"-ul de la urmă. Întinse mîinile speriat de parcă cineva era gata să dea peste el.

— Intră-n casă !, îi strigă domnul Chalmers.

Peter se uită la domnul Chalmers. Era la numai doi metri de el și, fără ochelari, se vedea că este sașiu. Peter îi făcu fenta cu ochii, sau, în orice caz, toată viața a fost convins că o făcuse. Domnul Chalmers nu reacționă însă în nici un fel. Continuă să rămînă acolo cu pistolul îndreptat, i se păru lui Peter, atît spre doamna Chalmers, cît și spre el. Doi metri îi părură dintr-o dată o distanță mare, neînchipuit de mare.

— Noapte bună, zise Peter și închise ușa.

Se mai auzi un singur suspin din spatele ușii și asta fuse totul. Peter intră în casă, puse

strugurii nemîncați înapoi în frigider, aprinzînd lumina cînd intră în bucătărie și lăsînd-o aprinsă cînd ieși. Apoi se întoarse în sufragerie, luă cozile strugurilor mîncați și le aruncă în cămin, ca să nu le observe mama, care s-ar fi uitat după semințe și, nevăzîndu-le, iar fi dat a doua zi patru linguri de pansament gastric.

Apoi, lăsînd luminile aprinse în sufragerie, deși știa ce-o să zică mama despre asta cînd s-o întoarce acasă, se duse în camera lui și se băgă repede în pat. Așteptă să audă împușcăturile. Se auziră, două, trei sunete, care-ar fi putut fi împușcături, dar, n-aveai cum să distingi printre zgomotele orașului.

Cînd se întoarseră părinții acasă era încă treaz. Auzi glasul mamei, își dădu seama după ton că era supărat de luminile din sufragerie și bucătărie, dar, cînd veni la el în cameră să vadă ce face, se prefăcu adormit. Nu voi să înceapă cu mama-sa o discuție despre familia Chalmers, pentru că, după aceea, o să întrebe cînd s-a întîmplat și o să vrea să știe ce era cu el treaz la miezul nopții.

Mai așteptă multă vreme să audă împușcăturile, însă de la un timp îl luă cu călduri și transpirație și, după aceea, cu frig. Auzi cîteva zgomote puternice, neclare, în liniștea nopții, dar nimic de care să poți fi sigur. Și, după un timp, adormi.

A doua zi dimineața, Peter se sculă devreme, se îmbrăcă repede și ieși tiptil din apartament ca să nu-și trezească părinții. Holul arăta exact ca deobicei, cu lustra de bronz și tapetul înflorat și cu ușa familiei Chalmers cu „Bun venit"-ul în prag. Nu se vedeau nici un fel de cadavre și nici sînge. Uneori, după ce doamna Chalmers aștepta mai mult liftul mirosul parfumului ei se simțea mult timp, după aceea în hol. Dar acum nu era nici un miros de parfum, numai obișnuitul miros de bloc prăfuit. Cît timp aștepta liftul, Peter se uită cu teamă la ușa apartamentului Chalmers, dar aceasta nu se deschise, iar dinăuntru nu se auzi nici un zgomot.

Sam, omul de la ascensor, care oricum nu-l simpatiza, bodogăni doar ceva cînd urcă Peter în lift și el se decise să nu-l întrebe nimic. Ieși în strada răcoroasă și luminoasă, pustie ca în orice duminica dimineața, așteptîndu-se cumva să vadă în fața intrării mașina de la morgă sau măcar cîteva mașini ale poliției. Dar nu văzu decît o femeie somnoroasă care-și plimba cîinele și un om cu gulerul ridicat care venea grăbit dinspre colțul străzii cu ziarele în subțioară.

Peter traversă pe partea opusă a străzii și se uită în sus la etajul VI, la ferestrele apartamentului Chalmers. Jaluzelele erau trase la toate camerele și toate ferestrele erau închise.

Pe trotuarul opus trecu un polițist, greoi, albastru și decis, și, pentru o clipă, Peter încercă fiorul omului ce urmează să fie arestat. Însă polițistul își continuă drumul spre bulevard, dădu colțul și dispăru, iar Peter își spuse în sine : știa nu știu niciodată nimic.

Se mai plimbă o vreme pe stradă, cînd pe un trotuar, cînd pe celălalt, așteptînd nici el nu știa ce. Văzu o mînă ieșind din camera părinților săi și trăgînd fereastra zgomotos și se gîndi că trebuia să urce sus repede, cu o minciună bună ca să justifice de ce-a fost afară, însă în dimineața asta nu-i venea să dea ochi cu ei și lăsă inventarea minciunii pe mai tîrziu. Poate să le spună că a fost la muzeu, deși se îndoia că mamă-sa are să înghită una ca asta. Mai tîrziu l găsește el o minciună !

În sfîrșit, după ce patrulase pe stradă timp de aproape două ore, tocmai cînd se apropia de intrarea blocului, ușa se deschise și în

IVAN DRACI

Versuri pe o fișă de calcul

Pe imaculatul tău trup,
Străpuns de perforator,
Fișă de calcul,
Eu îmi voi face cimpie,
În care cuvinte vor răsări.

Un clocot de durere în inimă.
Profilul timpului îmi iese în față :
Poartă zîmbetul cosmic al lui Gagarin
Pe fața aspră a lui Șușkin.

În mijlocul puhoiului mistuitor,
Înflorește un vișin plăpînd.
Apa îi vine pînă la gît.
Pe vișin, în formă de floare,
O privighetoare își toarce trilul.
Soarele îi vine pînă la inimă.

Altădată cînd spălam pelinci
gîndeam :
acum voi atîrna lanseta,
drapelul meu de învins.
Acum cînd usuc pelincile
gîndesc :
mai întind o velă pentru viitor.

Alerg desculț pe asfalt,
oprindu-mă pe gazonul verde și pătrat,
ca un cocostîrc al urbanizării...

Cîndva rătăceam împreună
Pe străzile acestea înguste...
Am fost absent la înmormîntare.
Prietenul meu cel mai bun,
De anul trecut
Are altă nevastă.
De ce nu pot să-i iert,
Acestei femei,
Nici frumusețea,
Și nici măcar zîmbetul ? !

Stelele răsar
Din glas de privighetoare
Apoi asfințesc
În glasuri de ciocîrlii.

Cerul are la răsărit
Obraji de culoare roză.
Fiul meu cu capul pe pernă.
Are obraji de culoarea roză.
Ferește-mă Soartă
De rozele visuri !

În românește de
Stelian Gruia

strădă ieșiră domnul și doamna Chalmers. El era cu prince-nez-ul și pălăria sa cenușiu închisă, iar doamna Chalmers era îmbrăcată cu haina ei de blană și cu o pălărie roșie cu pene. Domnul Chalmers îi ținu politicos ușa deschisă soției sale, iar ea, cînd ieși, arăta din nou ca venită atunci de la cosmetician.

Era prea tîrziu să le întoarcă spatele sau să-i ocolească și încremeni pe loc, la doi metri de intrare.

— Bună dimineața, spuse domnul Chalmers luîndu-și soția de braț și pornind să treacă de Peter.

— Bună dimineața, Peter, spuse doamna Chalmers cu glasul ei suav, surîzîndu-i. Ce zici, ce zi frumoasă ?

— Bună dimineața, spuse Peter și fuse surprins că vorbele îi ieșiseră din gură și chiar sunau a „bună dimineața".

Chalmerș-ii o luară în jos pe stradă spre Madison Avenue — doi oameni căsătoriți, braț la braț, ducîndu-se la biserică sau la vreun restaurant, să ia micul dejun de duminică dimineața... Peter îi urmări cu privirea și-l năpădi brusc un sentiment de rușine. Îi era rușine de doamna Chalmers pentru felul în care arătase azi noapte, în genunchi pe jos, urlînd cum urlase și fiind atît de înspăimîntată. Îi era rușine de domnul Chalmers pentru sunetele acelea care nu erau ale unui om și pentru amenințarea de-a o impușca pe domna Chalmers, fără ca măcar s-o fi împușcat-o. Și-i era rușine de el însuși pentru că fusese neînfricat cînd deschisese ușa și se înfricoșase după zece secunde, cînd domnul Chalmers era la doi metri cu pistolul. Îi era rușine de el însuși că n-o lăsase pe doamna Chalmers să intre în casă, rușine că nu zăcea acum cu un glonte în inimă. Dar, mai presus de orice, îi era rușine că-și spuseseră toți bună dimineața și Chalmerș-ii se îndreptau liniștiți împreună, braț la braț, în lumina răcoroasă a soarelui, spre Madison Avenue.

Era aproape 11 cînd Peter se întoarse acasă, dar ai săi se culcaseră din nou. La 11 era un program foarte bun, despre contraspionaj în Asia, și deschise automat televizorul mîncînd o mandarină. Era foarte captivant, dar, apoi, urmă o secvență în care un oriental ținea o bombă cu un ceas care bătea amenințător într-o încăpere înțesată cu americani și Peter știu dinainte ce-o să urmeze. Eroul, care era neînfricat și venea din California, începuse să facă fenta cu ochii și Peter apăsă pe buton și închise televizorul. Acesta se stinse cu o imagine tremurătoare, care repede se destramă. Clipind un pic, Peter se uită un timp la ecranul orb.

Ah, se gîndi el cu neîncrederea bruscă și definitivă care-l invadase după noaptea în care se înfruntase cu lumea lipsită de noimă, fără rușine și înarmată a oamenilor maturi și nu reușise s-o dezarmeze. Eh, la asta să se uite alții, asta e pentru copii !

În românește de
C. Badea

Ilustrații de Mihai Pânzaru — Pim

SCRIITORII SE AMUZĂ

● Directorul unui teatru a făcut următorul experiment care, zicea el, va revoluționa arta teatrală : a transformat sala în scenă, spectatorii au fost puși să joace în locul actorilor, actorii au devenit spectatori sau mașiniști, iar orchestra teatrului a fost scoasă să cînte în fața clădirii teatrului !

— Curat ca la balamuc ? a exclamat unul din actori.

— Greșești, prietene, a replicat un coleg. La balamuc, directorii sînt oameni normali...

● La un cunoscut teatru din Londra se juca o piesă ai cărei autori erau chiar actorii teatrului. Pe caietul de sală distribuit în seara premierei, se putea citi : „Tragedie istorică. Acțiunea actului întîi se petrece acum trei mii de ani. Acțiunea actului al doilea, cîteva zile mai tîrziu...“

● Diogene, celebrul filozof, era socotit de contemporanii săi ca un model de cinste și bunătate. Plimbîndu-se într-una din zile printr-o piață, zări pe o casă următoarea inscripție : „Nici un om rău să nu calce pragul casei mele !“

— Sărmanul om, a zis Diogene, s-a condamnat singur la sihăstrie... Ce păcat că nici eu nu-l pot vizita...

● Poetul spaniol Emilio Carrere clasifica astfel femeile din Madrid în fața unui grup de prieteni și admiratori : pînă la douăzeci de ani — fascinante ; pînă la treizeci — fermecătoare ; periculos de frumoase pînă la patruzeci...

— Dar cele peste patruzeci ? întrebă careva.

— A văzut cineva în Madrid femei peste patruzeci de ani ? a răspuns poetul.

● Scriitorul francez Paul Brulat l-a invitat odată la vînătoare pe Clemenceau, cunoscutul om politic. Erau prezenți și cîțiva deputați.

— Sînteți un bun ochitor ? l-a întrebat pe scriitor oaspetele său.

— Sincer să vă spun, nu prea. Aproape nu pun mîna pe pușcă de teamă să nu împușc vreun om...

— Puteți s-o faceți liniștit, zise Clemenceau, care, privindu-i apoi pe deputați, continuă : dacă îl veți împușca pe vreunul din deputații prezenți se va spune că scriitorul Brulat a făcut și el ceva ca lumea...

● Este știut faptul că Balzac era un gurmand fără pereche. Invitat într-o zi la masă de o contesă din caleafară de zgîrcită, autorul „Comediei umane“ s-a ridicat de la masă mai flămînd decît se așezase.

— Maestre, îți mulțumesc pentru plăcerea ce mi-ai făcut-o de a lua masa împreună. Și te rog să mai vii...

— Cu plăcere, chiar acum dacă se poate !

● Din stațiunea în care se afla la tratament, soția unui scriitor (al cărui nume nu-l facem public din motive lesne de înțeles) a adresat soțului următoarea telegramă :

„Rezultat colosal ! În patru săptămîni am slăbit la jumătate. Să continui sau ce să fac ?“

„Încă patru săptămîni !“ a sosit răspunsul „iubitorului“ soț...

● Rugat insistent de un individ ca să-i dea o scrisoare de recomandare în vederea angajării la o familie bogată, Mark Twain a așternut următoarele :

„Dragă prietene, ți-l trimit pe domnul X. Rezolvă-i problemele pentru care vine sau omoară-l. Îmi e tot una. Dacă te hotărăști să-l omori, anunță-mă ca să-i înștiințez familia.

Mark Twain“

● — Ai citit ultimul meu roman ? îl întreabă un scriitor pe prietenul său.

— Nu, dar îți promit să-l citesc dacă-mi promiți că e ultimul...

Nicolae Nicoară

PSEUDONIME LITERARE

ORIZONTAL : 1) Scriitor şi ziarist român care avea o deosebită slăbiciune pentru pseudonime şi mai ales pentru cele de genul Abayados de Calatrava y Rigolo Năbădayos, Kinderfus, D-ra Tirimpimpim, Vaxulea etc. *2)* Numele sub care a intrat în conştiinţa literară românească marele poet, prozator şi publicist Ion N. Teodorescu ● Pseudonim al publicistului G.A. Teodoru, cu care semna la începutul acestui secol în *Revista ideii* (1906). *3)* Iniţiale cu care semna scriitorul Mihail Sevastos în *Viaţa românească* (1912) ● Teodor Codrescu, scriitor din secolul trecut (1819—1894) ale cărui iniţiale apăreau frecvent în *Albina românească* (1847), *Foaie pentru minte, Zimbrul* etc. ● Pseudonimul literar al scriitorului Alexandru G. Stănescu (1908—1937), autorul cunoscutei nuvele *Uzina vie. 4)* Poet român contemporan (n. 1907), autorul volumelor de versuri *Steaguri, Mărul de lîngă drum, Ţara amintirilor* etc. poet care în activitatea sa literară a mai semnat Tudor Arsene şi Pavel Micu ● Nicolae Ionescu. *5) ...Pierre de la porte,* unul dintre pseudonimele lui Petre Albulescu, publicist de la sfîrşitul secolului trecut (?—1906) ● Pseudonim al lui George Călinescu cu care semna în *Naţiunea* şi care se potrivea foarte bine cu activitatea sa literară. *6)* Scriitor portughez (1845—1900) ● Nume sub care semna publicistul Alexandru Ionescu (1862—1929), fruntaş al mişcării muncitoreşti din ţara noastră (vezi *Apărătorul* — 1888 ; *Munca* — 1890 ; *Lumea nouă* — 1895). *7)* Localitate în U.R.S.S. *8)* G..., altă semnătură a lui George Călinescu (*Capricorn,* 1930) ● Iniţiale sub care semna adesea Iacob Mureşianu (poet şi ziarist din secolul XIX (1812—1887). *9)* Apă curgătoare ● Iniţiale cu care semna adesea Tudor Arghezi ● ...din Ligă, pseudonim al lui Barbu Delavrancea (*Voinţa naţională,* 1892). *10)* ...lu Toboc, unul dintre pseudonimele lui Valeriu Branişte, cunoscut scriitor şi ziarist de la sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX ● Termen tipografic. *11)* Pseudonimul Otiliei Coman, una dintre cunoscutele poetese contemporane (Ana).

VERTICAL : 1) Numele sub care a intrat în literatura română matematicianul Dan Barbilian (Ion, 1895—1961) ● În afară de Tradem, Miop, Fux, Nerva, sensibilul poet, Traian Demetrescu (1866—1896) a mai semnat şi cu acest pseudonim în *Cîntarul* (Craiova, 1885). *2)* Numele sub care este cunoscut prozatorul Anton Alexe (n. 1909), autorul volumelor *Oamenii nu vor să moară* (1954), *Un tovarăş vine astă-seară* (1956), *Către orele 12 din zi şi din noapte* (1971) etc. (Maria) ● Nepotul regelui Ludovic Roşul. *3)* Călin Gruia ● Pseudonimul literar al lui Dumitru Teodor a Ciubotăriţii (1859—1904), autor de versuri cu caracter progresist. *4)* Orăşel în U.R.S.S. ● În cană ! *5)* A tămădui ● Lac în Suedia. *6)* Barbu Zaharia ● Alt nume al Ciucului ● Unul dintre numeroasele pseudonime ale dramaturgului I.L. Caragiale, care nu-şi dezmintea umorul nici în astfel de situaţii dacă ţinem cont că el mai semna : Caracudi, Mizilic, Nastratin, Palicar, Un june monşer, Un fachirist convins etc. *7)* La diez în notaţia literală ● Unul dintre cei mai mari pictori români (1886—1940) care în activitatea sa publicistică s-a folosit de numeroase pseudonime dintre care amintim : Ben (într-o revistă scoasă în prizonierat la Kîrdjali, Bulgaria, 1917), Cronicar, Cui, Kupkilu, Snaps, etc. *8)* Una dintre cele mai... trainice semnături din creaţia lui St. O. Iosif (*Viaţa,* 1893) ● Ana Niculescu. *9)* Pseudonim al lui Alexandru Macedonski, unul dintre foarte multele cu care semna (Le Beau Danube bleu) ● Egală cu zero. *10)* Alexandru Ionescu ● Prima zi din săptămînă. *11)* Unul dintre cei mai mari prozatori români (1902—1974), autorul cunoscutului personaj Darie, scriitor care în colaborările la diversele publicaţii semna numai cu iniţialele Z.S., Z.T.S. sau Zăh ts. ● Scriitor român (Isac, 1894—1973), autor de romane cu caracter politic. Dintre pseudonimele sale notăm : Duralex, Dx, I. Ioachim, V. Perticari.

Dicţionar : ECA, OKNI, OZALID, AIOL, AHTI, ONI, CSIK, AIS.

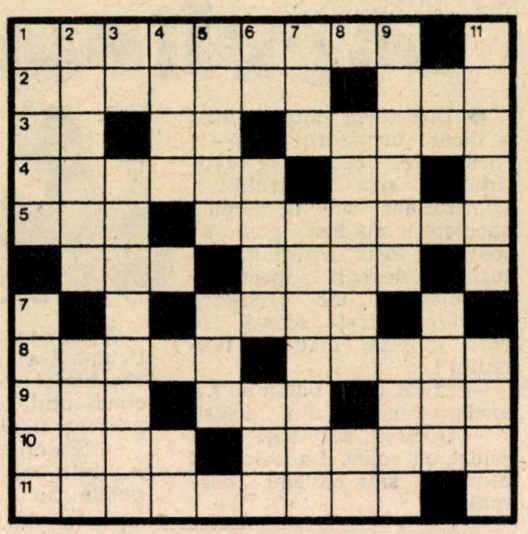

DEFINITE DE Tudor Mușatescu

ORIZONTAL : 1) Bolovan cu nasul pe sus ● *A staționa. 2)* Unul care, toată viața, are parte numai de boi ● Cuvinte tari de urechi. *3)* Arteră în parcuri pentru circulația inimilor (pl). ● Apelul telefonic al greierilor. *4)* Om sfîrșit înainte de a fi fost început (pl.) ● *În rocă ! 5)* Dragoste verticală ● Masă cîmpenească. *6) Natriu (simb.)* ● Bărbat care privește cu gura, miroase cu ochii și vorbește cu nasul. *7) Bărbat,* cu nevastă dulce pentru alții (pl.) ● *Se dă peste cap ! 8)* Coteț pentru păsările care locuiesc în bloc (pl.) ● *Cale !* ● Lapte bătut la cap. *9)* Grîu lacrimogen ● Ziua exactă în care nu s-a născut nici-o femeie. *10)* Metal extras din codrii cu același nume. ● Covor scăpătat. *11) Literă chirilică* ● Perle de cultură personală.

VERTICAL : 1) Chiflă cu cîntec ● Dovleac la purtător. *2)* Poezie cu baltag la șold și cal vorbitor ● Aliment care nu trebuie consumat decît în timpul meselor. *3)* Găinar de înaltă școală (pl.) ● Furnizor de maioneză (pl.). *4) Interjecție* ● *Pseudonim al scriitorului Iosif Many (1816—1851). 5) Sînt* ● *Animal din Australia* ● Cînd marea își încrețește fruntea. *6)* Condamnați la somn comun, dar la visuri separate ● *Vulcan în Islanda. 7)* Salam reconstituit (pl.) ● Pești reduși zero ● *Titu Costin. 8)* Persoană care își dă părerea cu cotul (pl.) ● Parfumul cîmpenesc al inimilor. *9)* Vin în cămașă de forță ● *Comună în U.R.S.S. 10)* Arbore cu flori în formă de ceai ● Așa cum e soțul cu alte femei. *11) Omonim* ● Om pînă la care te ridici aplecîndu-te (pl.).

Dicționar : PSI, IALA, IIM, TAFA, ECLA, UALI.

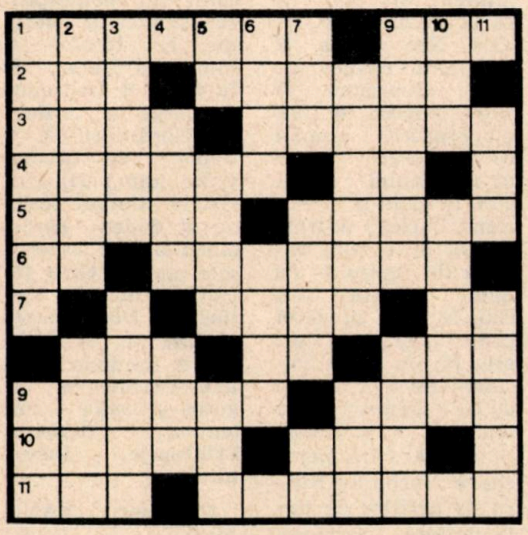

ORIZONTAL : 1) Persoană ocupată să nu facă nimic... ● Băutură bună pentru recomandat altora. *2)* Virgulă, care poate pune punct vieții ● Parte a corpului care se ridică fără să te înalțe. *3) Apel telefonic* ● Pălărie modernă pentru tărîțele din cap. *4) Se amestecă Nuți !* ● *Republica Socialistă România* (abr.). *5)* Hoț fără cap ● Hîrtie cu darul vorbirii ● Luni de duzină (pl.). *6)* Sentiment cu resentiment ● *Balaur oltenesc. 7)* Furnizor de „tempi passatti" ● Notă muzicală cu perucă pudrată. *8) Dimpotrivă* ● Pește care trăiește pe uscat ● *Fire. 9)* Individ care stă la ușă ca să te scoată din țîțîni ● *Cam gol ! 10) Lampă de radio* ● Specialistă în ochiuri. *11)* O raită pe lumea cealaltă ● Unul care calcă amorul în picioare. *12)* Ac de cojocul oricui ● Materie primă pentru țesut intrigi.

VERTICAL : 1) Lemn negru în cerul gurii ● Cuvînt în pas alergător. *2)* Om care a pus de-o parte economiile altora ● Iarnă auto-spulberată de pe fața pămîntului. *3)* Gură de cîrpă (repetă tot ce-i spui) ● *În cuib !* ● *Picior de vers compus din două silabe. 4) Frig la mijloc !* ● Făină în pielea goală ● *La început nimic ! 5)* Harap, din Humulești ● Măgar, respins la examenul de cal (pl.). *6) Carte fără coperți !* ● *În horă !* ● *Guatemala în codificația automobilistică internațională. 7)* Atins la manșetă ● *Un mic careu* ● *Strigăt cu care se cheamă cloșca cu pui. 8)* Contra, pînă ajunge plin ● Prieten prescurtat (pl.). *9) De dormit* ● Cafea naturală pentru musafiri ● *Complet. 10)* Suporterii beției ● Cameră în oraș.

Dicționar : NIUT, ALĂ, RCA, GCA, CLO.

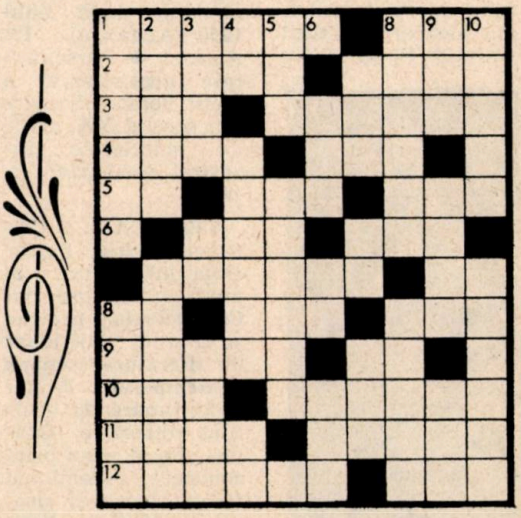

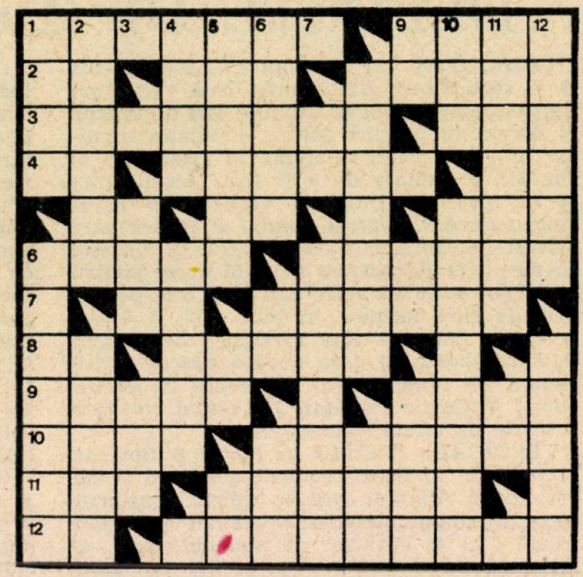

ORIZONTAL : 1) Prozator ardelean foarte fecund din ale cărui scrieri amintim **Vara oltenilor, Căruța cu mere, Cei doi din dreptul Țebei** etc. ● Aliat. **2) Un... între oameni,** vastă frescă istorică semnată de Camil Petrescu ● Cai dobrogeni ● Plini de substanță, consistenți. **3)** Un alt mare prozator interbelic din ale cărui romane amintim **Întunecare** și ciclul **1907** (Cezar) ● Și așa mai departe (abr.). **4)** Carte bună ● Rege din Ithaca, părinte al lui Odysseus ● **România literară. 5)** Companie (abr.) ● Ulpiu Kiriţescu ● Ori. **6)** Prozator român contemporan, autor al romanului inspirat din realitățile celui de al doilea război mondial **Eroica** (Laurențiu) ● Într-un cuvînt... aș ceti ! **7)** Tună ! ● Monumente triumfale. **8)** Metru pătrat ● Actor de teatru și film, dar și prozator, din ale cărui titluri amintim **Hotar** și **Cu scările în brațe** (Alexandru D.). **9)** Regiune indoneziană ● Roman de Ion Slavici. **10)** Autor de proză memorialistică, dar și al unei monografii a orașului Iași (Aurel) ● Atribut la vîrsta **Cireșarilor** (sing.). **11)** Ioan D. Negulici ● Autor al romanului **Fețele tăcerii,** inspirat de evenimente petrecute după anul 1950 (Augustin). **12)** Apare ! ● Personalitate proeminentă a vieții noastre literare din secolul XX, critic de notorietate, înzestrat romancier și poet.

VERTICAL : 1) Critic și istoric literar (Marian), autor al unui tratat intitulat **Comicologia,** precum și al unui **Dicționar de literatură română contemporană** ● Revistă lunară de cultură editată la Oradea, din al cărui prim comitet redacțional făceau parte și prozatorii Horvath Imre și Titus Popovici. **2)** Alt prozator român contemporan, autor al romanului experimental **Enigma** (Corneliu) ● Regretat prozator care abordează dintr-un unghi nou în literatură realitatea satului românesc, autor al romanului de succes **Cel mai iubit dintre pămînteni. 3)** Rîul a cărui „statuie" o ridică Geo Bogza ● Cunoscut roman de Liviu Rebreanu. **4)** Conte englez ● Un alt prozator român contemporan, autor al romanului **Bărăgan,** precum și al ficțiunii burlești **A treia Romă. 5)** O altă revistă de cultură de data aceasta din Cluj-Napoca al cărei prim redactor șef este Miron Radu Paraschivescu, urmat de Geo Dumitrescu și mai apoi de A. E. Baconski ● Fără pereche ● Vorba lui Hîncu. **6)** Scriitor de naționalitate germană (1897—1966), autor al cronicii răscoalei de la 1784, în romanul **Pîrjolul** (Oscar Walter) ● **1907** ● Țesătură fină. **7) Cartea Românească** ● Mare poet și pamfletar român, dar și autor al romanului **Lina,** inspirat din mediul industrial. **8)** Specialist în anglistică, traducător din Shakespeare, London și Jerome K. Jerome ● Munte în Sudan. **9)** În duet ! ● Împreună ● Merge în Ardeal. **10)** Nord-nord-est ● Depozit de manuscrise (dim.) **11)** Ziarist în timpul celui de al doilea război mondial, din scrierile sale citățm : **Grîu înfrățit, Tinerețe fără tinerețe, Din neagra țărănie** etc. ● Eră ! **12)** A ascunde... cu alte cuvinte ● Viguros prozator contemporan **(Groapa, Principele, Incognito).**

Dicționar : EARL, MUN.

[illegible] pe iarbă

„Schiurile apropiate, îndoaie genunchii, păstrează echilibrul, iar atunci cînd vrei să cotești la dreapta sau la stînga așază greutatea corpului pe un picior sau pe celălalt. Dacă vrei să oprești, te întorci brusc într-o parte. Dacă ai sentimentul că frînarea nu se produce, lasă-te puțin pe spate.

— Bine, veți spune, dar acestea sînt indicațiile pe care le știm fiecare de la schiul obișnuit...

— Într-adevăr, totul se petrece de la schiul pe zăpadă, cu deosebirea că nu alunecați pe albul imaculat al zăpezii, ci pe... iarbă ! Și mai este o deosebire : căderile vor fi ceva mai dureroase, dar vă veți obișnui repede cu ele... Bocancii nu se deosebesc de cei de care se prind schiurile pentru zăpadă, schiurile însă au... șenile, amintind mai degrabă de un tanc. Și bețele sînt diferite decît cele pentru zăpadă, ele sînt prevăzute la capăt cu o bilă de plută pentru a nu se înfige în pămînt. Și mai este ceva ; cînd cobori cu schiurile pe zăpadă nu auzi decît alunecarea lemnului pe luciul zăpezii și șfichiuitul vîntului... La schiul pe iarbă pe măsură ce viteza crește, și se poate atinge o viteză de pînă la 70 km pe oră, se mărește și zgomotul șenilelor. Șenilele produc un zgomot asemănător celui al unei benzi rulante neunsă...

Jess Stock este unul dintre experții englezi în materie. El apreciază că acest nou mod de a schia este de un real folos pentru schiorii care se pregătesc pentru competițiile din timpul iernii. El însuși este un bun schior pe iarbă, de aceea nu e de mirare că nu se deplasează nicăieri fără a avea în geantă sau în portbagajul mașinii schiurile cu șenile. Cum vede un deal care poate fi coborît în condiții optime, cum își prinde neobișnuitele instrumente și se lansează la vale. „Cînd cobori prin iarbă verde care îți ajunge uneori pînă la genunchi, ai sentimentul că te afunzi într-un strat de zăpadă proaspătă...“ declară el.

În Anglia există cîteva piste special amenajate pentru schiul pe iarbă. Ele se găsesc la Londra, Cardiganshire, Llanllovell, Windermer și Northumberland. Dar n-ar fi exclus ca, așa cum consideră Jess Stock, acest nou sport să devină într-un timp destul de scurt un sport de masă. Și atunci n-ar mai surprinde pe nimeni un eventual articol de presă care ar anunța deschiderea permanentă, iarna și vara, a unor pîrtii de schi la Davos, la Chamonix, la Lake Placid și — de ce nu — la Sinaia, Predeal...

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2						■			
3			■					■	
4						■			
5		■							■
6			■				■		
7	■							■	
8				■					
						■			
10					■				
11							■		

ORIZONTAL : 1) *Decepție.* 2) *Rînduială* (fig.) ● *Cînd ei se bucură.* 3) Localitate japoneză ● Soția lui Osiris. 4) *Altădată* ● Acum. 5) Alifie ● *Abece.* 6) *Fasole (Olt.)* ● *Bărbatul* ● Calc ! 7) *Mamă țară.* 8) Lațe pe spate ● Popor din America de Sud. 9) *Tîrlă* (pl.) ● *Mireasmă.* 10) *Telegramă cifrată* (pl.) ● Împotriva *viscolului.* 11) *Jignire* (fig.) — *Întoarcere !*

VERTICAL: 1) *Prietenie* ● *Tună !* 2) *Glorie* ● Plantă din Arabia. 3) *Măgarul* ● *Nepăsare* (pl). 4) *Din drum !* ● În centru la Codlea ! ● *Mingîieri* (sing.). 5) *Șarlatanul* ● *Zăpada.* 6) *Căsnicie.* 7) General chinez (1895—1949) ● *În deșert !* 8) Cu *ursul în plasă* ● *Replică la răspuns.* 9) La început, nimic ! ● *Rîvnă* ● Ținuturi pline de *zăpadă.* 10) Final în toponimia românească ● *Un vis urît.*

Dicționar : IRI, ISIS, TEA, TSAT, ETIN.

EPIGRAME

Scriitorului TRAIAN FILIP
autorul cărții „Patima nopții"

Ca scriitor ai pătimit,
Scriindu-ți cartea, în sfîrșit.
Dar pentru ce sînt eu dator
Să pătimesc ca cititor ? !

Pictorului TRAIAN BRĂDEAN
autorul tabloului „Tabăra de la Măgura"

De la Măgura sînt vești
Piatră zilnic se cioplește
Iar Brădean în București
Pînză de cu zori vopsește.

Scriitorului HARALAMB ZINCĂ
autorul romanului „Glonțul de zahăr"

Glonțul tău a nimerit
Într-un cititor cinstit
Și acuma se tot plînge
Ca-are zahăr și în sînge.

Scriitoarei DOINA CIUREA
autoarea cărții „O lacrimă de privit"

Priveam spre lacrima-i duios
Cum strălucea cu ape vii
Și se usca făr' de folos
În standuri pe la librării.

AMABILITATE

Ce tot scrii maestre, în acest caiet ?
— Poezii, duduie, că eu sînt poet —
— Ce te chinuiești ? — îi zise
Sînt atîtea, gata scrise !

UNEI CÎNTĂREȚE

Poți cînta acum cît vrei
Chiar de nu vei fi bisată
Spectatorii stau și ei
Fiindcă ușa-i încuiată.

UNUI PICTOR

A căzut pe el năpasta
Și e foarte supărat :
Cică l-a surprins nevasta
Cu modelul îmbrăcat.

BUCURIE

Și-a luat mașină nouă :
Bucurie, ce să zici.
Nu s-a bucurat soția
Cît colegu de servici.

Gheorghe Grosu

Apropo de ierarhizările literare

Astăzi judecata de valoare
are-un foarte original tipic :
scriitorul e cu-atît mai mare
cu cît nu a publicat... nimic !

Fănuș Neagu la mare

Îmi tot pun o întrebare
al cărei răspuns îmi scapă :
de ce-o fi intrînd în mare
cînd în mare-i numai... apă...

Ion Băieșu, pescar

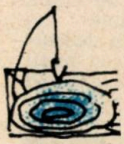

Stă la undiță Băieșu
implorînd patetic marea
Marea : „Nu mă duci cu «Preșul»
pînă n-o să-ți ceri «Iertarea» !"

Lui Traian Iancu,
directorul Fondului literar

Cînd semnează zilnic pentru
sume-mari, de zeci de mii,
cum să n-aibă el curajul
de-a semna... și poezii ?...

Dragoș Vicol

PROVINCIALĂ

În mediul meu provincial
sălbatic timpul, val cu val
îmi frînge anii

mă surp în ritm, poet banal,
știind că-n lirică un stal
se ia cu banii...

Chiar dacă strig, e în zadar
că-n tîrgul meu fără de har
trăiesc toți surzii

și prăbușindu-mă-n pahar
ascult din ce în ce mai rar
cum cîntă sturzii.

Tot terminînd aici mereu
se scutură din trupul meu
vîrstele verii

La ce-aș mai crede-n Dumnezeu
cînd eu o duc cu mult mai greu
ca zilierii.

Cu groaza versului tîrziu
s-au stins în sufletul pustiu
multe avarii

Ce rost ar mai avea să scriu
cînd poezia nu o știu
nici cuțitarii ? !

Nu-mi pare rău că am trăit :
păcatul nemărturisit
în veac mă-nchide,

mă va scălda tîrziu în mit
Cu românescul lui granit
Biet Ioanide...

Atît aș mai avea de spus
că aș fi fost la fel de sus
ca mulți ironici

Dar primei pasiuni supus
eu versurile nu le-am dus
la alte... Cronici.

Dumitru Pricop

CU CĂLDURĂ

(Monoverb : 5—10)

L × F R × F

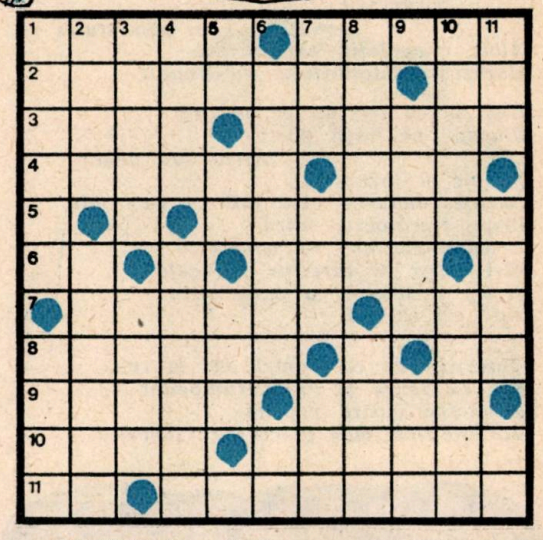

ORIZONTAL : 1) Muza poeziei lirice ● A ciupi... *2)* Mijloc de deplasare în... poezia clasică ● Fire de tort. *3) Se făcură toți o apă și-un pămînt...* (sing.) ● Verbul versurilor, 7, 8 și 13 din rondeluri. *4)* Certificat de poet autentic ● Pupat din suflet ! *5) Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai... 6)* Imperativ al creației ● Vrabie cu... tulpină. *7)* Strofe... cu forma fixă ● Dragoste de țară (olt.). *8)* Artă poetică (pl.) ● Pe strune de chitară. *9)* Fire de artist ● Un cuvînt pentru cei mici. *10)* Erbacee comestibilă ● Poezii cu formă fixă. *11)* Însușire la imperativ ● I-e ușor a scrie versuri.

VERTICAL : 1) Versuri... negre ● Făcut cu piciorul (pl.). *2)* Ce din coadă au să sune (sing.) ● A potrivi. *3).* Aici, din altă parte ● Cu sabia la brîu (pl.). *4)* Ca brazii... ● Forme de... declin. *5)* Cercuri fără valoare! ● Necum ! ● Localitate în Iugoslavia. *6)* Poeți (fig.) ● Subsemnatul. *7)* Pe la curțile domnești ● Hop și-așa ! ● Proptea. *8)* Lașul din lumea necuvîntătoarelor (pl.) ● Mult e dulce... (pl.). *9)* Curat prozaic (pl.) ● Un cuvînt de atmosferă... pur poetic. *10)* Cînd nimic nu ai a spune... ● Nu ne place (fem.). *11)* Eroină de baladă ● Versuri de nici o... coloratură ● În sfîrșit, un poet !

PARODII PARODII

Dumitru M. ION

Zarvă

Priviți porumbeii cerului
și ai pămîntului —
Albii, imaculații, nevinovații,
Hărăziții dintotdeauna măslinului.

Iată de ce trecînd cu mintea
limpede pe lîngă poeți,
artiști sau genii
Eu zic și invers
Demonstrîndu-vă cum ard în paie ude
Ideile trecătoare, adică
Trecătoarele idei — non sens —
Idei-mesaj pe care nu le ocolesc
Și nu le dau la o parte prin
Sic ! ori ș.a.m.d.

Observați de ce, pentru ce, la ce
Fac eu zarvă și loc porumbeilor
Eliminînd cioara vopsită ;
Vorbindu-vă mai precis de Guernica.

Ioana DIACONESCU

Viclenia sărutului

Sărutul din cele mai vechi timpuri
vine legiferat drept act
unilateral sau bilateral
încă de la greci sau romani.
Cu mine însă e o altă poveste.
Mă făcui că nu-l văd...
Am înghițit în sec
și travestită ca și cum
nu se va întîmpla nimic,
am continuat să merg mai departe
zicîndu-mi în gînd :
o dorință mie, o dorință ție...
Și tocmai cînd,
vai !
mă poticneam să respir ușurată,
deodată, toc, și toc, și toc !
m-am pomenit sărutată
pe ochi, pe gură și pe năsuc

Nicolae DRAGOȘ

Morală în dilemă

S-a găsit un tip cu moț
Pintenog și vorbăreț
Într-un colț lîngă poiată
Să declare deocamdată :
„Eu dacă-aș avea topor
Chiar de nu ar fi ușor,
Eu i-aș face lui Grivei
Un bordei...“

„Zău !!!!
(I-a răspuns țîfnos curcanul)
Lasă
C-o să-i faci la anul
Vezi mai bine de găini
Să nu umble prin vecini
Și nu te umfla în pene
Cînd am atîtea probleme
Nene !

Eu mi-s șeful deocamdată
Peste curte și poiată“

Morala :
...să te umfli-n pene și
să dai lecții zi de zi ;
deocamdată e-o problemă
ce rămîne în dilemă.

Mara NICOARĂ

Sobră și devorantă

Eu care cunosc atîtea și-atîtea secrete ;
eu care umblu zi și noapte la pix
și nu mă dau de lemn cînd
visele, frumoasele flori mă trag
de rochie ;
eu care trăiesc poezia ca pe o a
doua feciorie, iubitule, tot
arsenalul gîndului meu zboară
în roz-albastru spre tine

Vezi, tu, iubitule, eu care
cunosc atîtea și-atîtea și nu mă
dau bătută ca un sac de box
plin cu tălaș sau alte agremente
lipsite de importanță simbolică ;
te rog, ia aminte — la nevoie lovesc
și-n stînga, și-n dreapta
sobră și devorantă așa cum mă știi
cînd sînt la masa de scris

PARODII

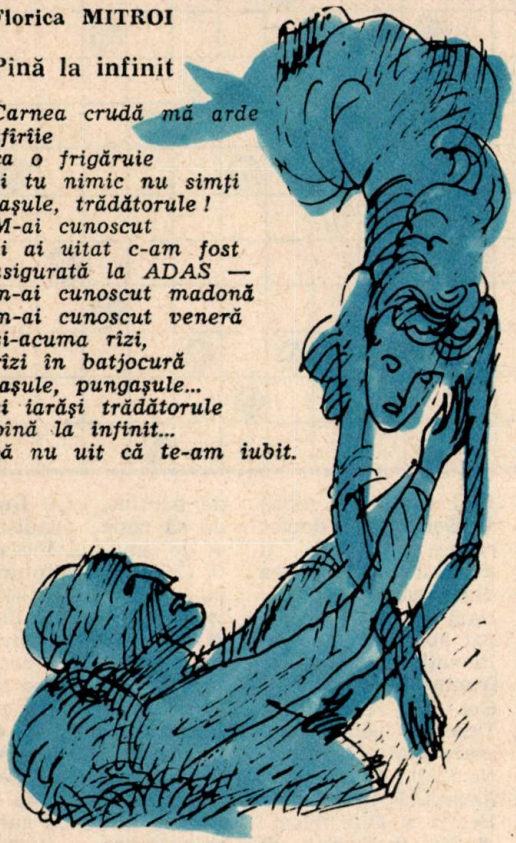

Florica MITROI

Pînă la infinit

Carnea crudă mă arde
sfîrîie
ca o frigăruie
și tu nimic nu simți
laşule, trădătorule !
M-ai cunoscut
și ai uitat c-am fost
asigurată la ADAS —
m-ai cunoscut madonă
m-ai cunoscut veneră
și-acuma rîzi,
rîzi în batjocură
laşule, pungaşule...
și iarăși trădătorule
pînă la infinit...
să nu uit că te-am iubit.

Carolina ILICA

Fetelor, iubitelor !

Eu caut trifoiul cu patru foi
Prin pajiștea erotică a stelelor
Nestingherită de Maimarele Noroc !
Din lumea aspră a necuvintelor

Cu simțurile mele : vreo şase
Din cîte se pare la număr
Pluti-voi ca florile astrale
Dumnezeieşte precum Ofelia

Cu trifoul cu patru flori într-o mînă
Sub ocrotirea voastră fetelor
Să moară de invidie bărbații
La Est de Edenul părerilor.

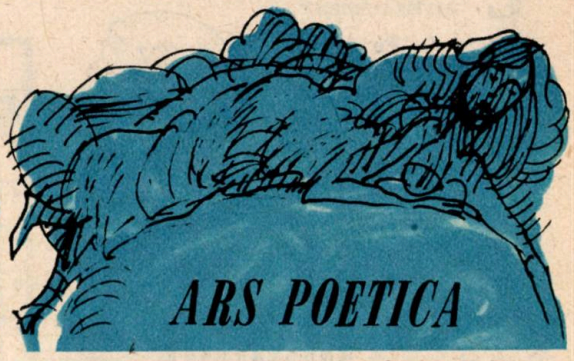

ORIZONTAL : 1) Epopee veche ● Tablou poetic. *2)* Poezie cu formă fixă (din lirica lui Macedonski) ● Drepți. *3)* Insula nimfei Circe ● Cel isteț ca un proverb... ● Miez de vers ! *4)* Teze ! ● Poet... bun ! ● Unități de lucru mecanic. *5)* Miorița ● În vers clasic. *6)* Iedul versurilor ● Se scrie ! ● Una, alta ! *7)* Pur ● Etc. ! *8)* Patru versuri ● Piesă de Maiakovski. *9)* Rele ! ● Ține de atom. *10)* A iubi (pop.) ● Versuri omagiale ● Mie. *11)* Esenin ! ● Rînduri menționate.

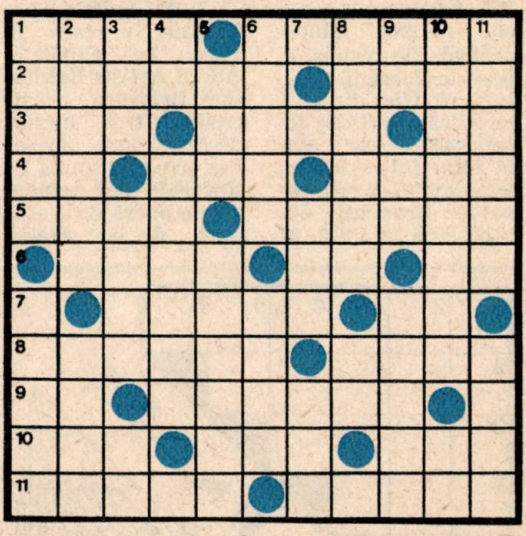

VERTICAL : 1) Muză lirică ● Ardere tematică. *2)* Versuri, versuri... ● ... și iar versuri. *3)* Poet chilian (1570—1643) ● Ritm ● Introducere. *4)* Șede ! ● Creangă pentru Eminescu. *5)* Ape întoarse ! ● Fire de poet... modern. *6)* Insula Deltei ● Cu plus. *7)* Scurtă istorie ! ● Floarea somnului. *8)* Alte poezii cu formă fixă ● De două ori. *9)* Tub gol ! ● Cele din urmă ! ● Subînțeles la... un poet antic .*10)* Autori de elegii ● Rimă la rimă ! *11)* Poetică ● Pînă aici.

Moto : „Pe lîngă Shakespeare şi Beethoven mai există un Dumnezeu : acesta este românul Brâncuşi".

J. T. Farrell

Coloana fără sfîrşit

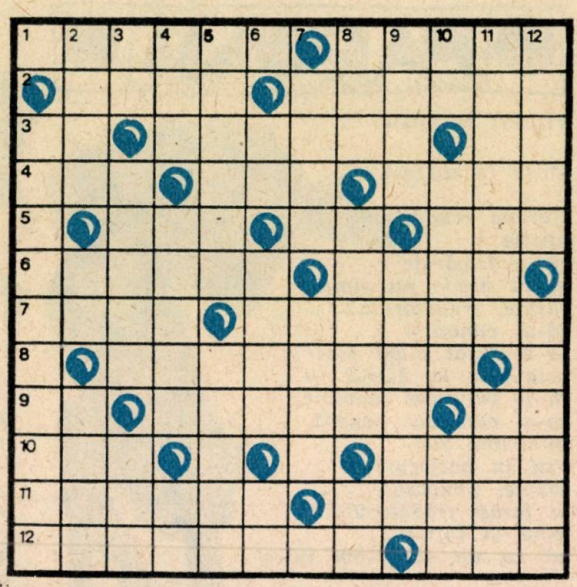

ORIZONTAL : **1)** Ion Georgescu-... micul portret (ghips) păstrat din prima epocă a tinereţii artistului ● Una din materializările (1935) temei păsării care cîntă răsăritul soarelui, temă care l-a preocupat pe Brâncuşi din 1922 pînă în 1949. **2)** Sculptură în lemn din 1917 ● Capitală europeană în care în 1914 la expoziţia **Allied Artists Exhibition** Brâncuşi participă cu trei lucrări despre care Roger Foy avea să spună că sînt **cele mai remarcabile opere de sculptură** de la **Albert Hall.** **3)** Plural (abr.) ● Generalul doctor căruia Brâncuşi îi execută bustul la cea dintîi comandă oficială a sa ca proaspăt absolvent al **Şcolii naţionale de arte frumoase** (1903) ● Get ! **4)** Răzuit ● Desen în peniţă de o mare puritate şi graţie (1924) ● Bloc de gheaţă. **5)** Comună în Belgia ● Din obicei ! ● Rîu în Franţa. **6)** **Fîntîna lui...,** operă-proiect pentru monumentul lui Spiru Haret, respinsă de ministrul V. C. Morţun şi păstrată în atelierul artistului pînă la sfîrşitul vieţii ● A repeta (înv.). **7)** **...cu toartă rotundă,** sculptură de inspiraţie folclorică cunoscută şi sub denumirea de **Cupa lui Socrate** ● **...lumii,** cel din urmă şi cel mai desăvîrşit exemplar din seria ovoidelor marelui artist (neart.). **8)** Simbol al fiinţei legate de pămînt, care tinde să rupă condiţia ei de umilă şi înceată tîrîtoare, sculptură în marmură din 1945. **9)** Cifra geometrului ● Străjuiesc în număr de 24, de o parte şi de alta, aleea ce leagă **Masa tăcerii** cu **Poarta sărutului** ● La noroc ! **10)** Ev ● Calificative. **11)** Operă în marmură de o factură stilistică surprinzătoare (1908), aflată în **Muzeul de artă** al R.S. România ● **Studiu pentru portretul doamnei...,** sculptură care reuşeşte să redea fizionomia modelului prin punerea în valoare a fibrei lemnului lustruit. **12)** **Muză...** sculptură din 1910, reprezentînd o evocare magică a visului ● Articol.

VERTICAL : 1) **...X, ...puritatea, inocenţa şi candoarea întrupate** (A. Salmon), operă care a dus la un

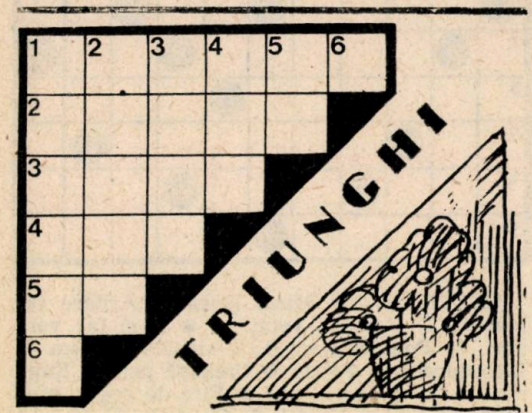

ORIZONTAL ŞI VERTICAL :
1) Poezii cu formă fixă. **2)** Toate scrierile lor. **3)** Căpitan în literatură. **4)** Un erou, unu ! **5)** Literate ! **6)** Asta e !

josnic scandal declanşat de interpretarea vulgară şi răuvoitoare dată operei de un comisar de poliţie. 2) Vas de lut ● Abis ! ● Mască (fig.). 3) Acord final ! ● **Am vrut să fac un lucru care să pomenească nu despre o singură pereche, ci despre toate perechile de oameni ce s-au iubit şi s-au perindat pe pămînt, înainte de a-l fi părăsit** (neart.) ● Iubesc (lat.). 4) Piatră semipreţioasă ● Liberă trecere ● Număr (abr.). 5) Iubiţi ● Cenuşă. 6) Vasile Udrea ● Ciur ● Lei ! 7) Perla Veneţiei ● **...născut**, mică operă a lui Brâncuşi executată în oţel. 8) Coloana fără sfîrşit ! ● Lemn de culoare roşiatică ● Mea ! 9) Trib din Ţara de foc ● Opere brâncuşiene care au alcătuit în 1967, în exclusivitate, obiectul unei expoziţii în sălile Muzeului naţional de artă modernă. 10) Cornel Duma ● Interjecţie (pop). ● Broderie turcească. 11) Bronz (1905) dezvăluind nuanţe psihologice deosebite ● Materialul **Noului născut.** 12) Compozitor de la începutul secolului, al cărui oratoriu **Socrate** îi inspira prietenului său, Brâncuşi, lucrarea omonimă în lemn (1923) ● **Masa...**, una dintre cele trei părţi componente ale monumentalului complex sculptural de la Tîrgu Jiu (nominativ).

Dicţionar : AAT, ILE, ADOI, ONAS, LIOPA, OYA.

CU ŞI DESPRE SCRIITORI

● — Nu vă supăraţi, dar cu dv. nu se poate discuta nimic despre literatură !

— Nu vă înţeleg, ripostă criticul. De ce ?

— Pur şi simplu pentru că dv. vă pricepeţi !

● După cum prea bine se cunoaşte, bunica marelui scriitor francez Alexandre Dumas-tatăl a fost negresă, provenind dintr-o sclavă de pe insula San Domingo, fostă colonie a Franţei. Invidioşi pe talentul şi succesul repurtat de Dumas-tatăl, mulţi confraţi cu pana tocită mai înainte de a se fi apucat să însăileze ceva pe hîrtie, se răzbunau reproşîndu-i acest fapt.

— Maestre, l-a întrebat într-o zi un scîrţa-scîrţa pe hîrtie, e-adevărat că bunica dv. a fost negresă, după cum spun gurile rele ?

— Nimic mai adevărat, stimabile. Şi dacă tot te interesează, pot să-ţi mai spun că tatăl meu a fost mulatru, bunica — după cum zic gurile rele — a fost negresă, străbunicii au fost nişte sălbatici, nişte negri sălbatici mai exact... Şi aşa mai departe. După cum vezi amice, arborele meu genealogic se termină acolo unde începe al dumitale. La maimuţă, adică, stimabile.

● Întorcîndu-se acasă după un lung turneu în Africa, unde a luat parte la safariuri memorabile, **Ernest Hemingway** îşi povestea peripeţiile în faţa unui grup de prieteni şi admiratori. Printre altele, el povesti că într-una din zile a ajuns şi într-un ţinut locuit de canibali.

— Şi nu ţi-a fost frică ? a întrebat cineva.

— O, ba da, a răspuns marele scriitor. Acolo eşti tot timpul cu un picior în lista de bucate...

● Alphonse Allais, celebrul autor de proze cu umor negru, supranumit şi „pirotehnistul umorului", obişnuia să răspundă astfel numeroşilor, prea numeroşilor săi creditori :

„Stimate domnule, vă aduc la cunoştinţă pe această cale că în fiecare lună pun într-o pălărie toate facturile creditorilor mei şi o plătesc pe cea care iese la sorţi. Vă înştiinţez în modul cel mai serios că, dacă veţi continua să mă plictisiţi cu insistenţele şi intervenţiile dv., veţi fi omis din oficiu la tragerea următoare.

Al dv.,
Alphonse Allais."

● Un scriitor ajuns aproape celebru şi-a dedicat unul

din romane : „Soţiei mele care, părăsindu-mă, m-a ajutat să scriu ?"

● Scriitorul spaniol Carlos Arniches, autor al unor comedii de succes, a fost oprit într-o zi pe stradă de un cunoscut, fost căsătorit acuma divorţat.

— Maestre Arniches... maestre, mă căsătoresc ! Ştiţi, n-aţi vrea să fiţi amabil să ne adresaţi o felicitare prin presă... Ştiţi, dacă dv....

— Grea treabă... Pe viitoarea dumitale soţie nu o cunosc, deci nu am cum să te felicit. În schimb te cunosc pe dumneata drept pentru care n-aş avea motive să o felicit pe viitoarea dumitale soaţă.

PE SCENĂ

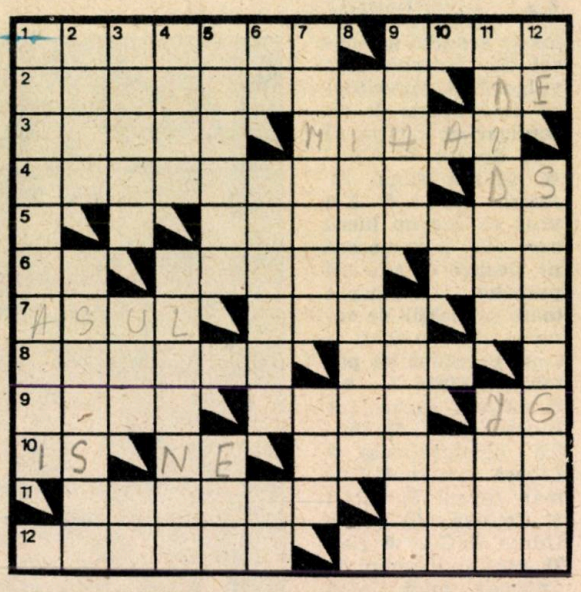

ORIZONTAL: 1) Adevăratul beneficiar al unei **scrisori pierdute** (O adevărată... dandana !) ● E dramatic prin definiție ! 2) Valoros dramaturg contemporan, autor al piesei **Citadela sfărîmată** ● Început de declarație ! 3) Scene suprapuse în **Ferestre deschise** de Paul Everac ● Marele erou național, figură centrală a unei piese de Mircea Micu a cărei premieră a avut loc pe scena clujeană. 4) Marele nostru dramaturg ● Dinu Săraru. 5) Un autentic spectacol de teatru. 6) Maestru ● Secretar literar la **Teatrul de Comedie** și la **Teatrul Național**, din ale cărui scrieri amintim **Modernitatea clasicului I. L. Caragiale** ● Și un foarte răsfățat erou al lui nenea Iancu. 7) Carte bună... de joc ! ● În acest loc (reg.) ● Tipul fără pereche. 8) Critic și istoric literar autor al monografiei **B. P. Hașdeu** (1972, Mihai) ● Liniște ! 9) Joc de imagini și cuvinte ● Prenumele lui Petrescu, o prezență scenică ● Jean Georgescu. 10) Debutul lui Istrati ! ● Scene în final ! ● Învață pe dinafară (înv.). 11) Artiști excesiv de comici ● O sală mult mai mare. 12) Un atribut stricto senso pentru Agamiță Dandanache ● Unul din eroii moderni ai lui Albert Camus, autorul piesei **Caligula.**

VERTICAL: 1) Clasic al literaturii noastre, unul din înaintașii teatrului românesc. 2) Din neamul goților (fem.) ● Poet și dramaturg contemporan foarte apreciat, care a debutat cu piesa **Iona.** 3) Piesă de Moliere sau... ca **Hagi Tudose** al lui Delavrancea (pl.) ● Pseudonim al lui Alexandru A. Bădărău, profesor și publicist român (1859—1927) ● Lei ! 4) Localitate în județul Dîmbovița ● Asigură o normare rațională. 5) Ca un actor care joacă... una caldă, una rece ! ● Prima femeie... dintr-un titlu de Aurel Baranga. 6) La intrarea în Teatru ! ● Scriitor american (1783—1859), autor al unei **Vieți a lui Washington** ● Nuc găunos ! 7) De dincolo de **Cercul de cretă caucazian** ! ● A iubi (reg.). 8) Marcantă personalitate a literelor românești între ale cărui scrieri se deslușește și piesa în cinci acte **Ludovic al XIX-lea.** 9) Cunoscut handbalist român ● Personalitate de primă mărime din secolul trecut cu un rol covîrșitor în întemeierea teatrului în limba română (Gheorghe). 10) Un tîrg mai mic ! ● H. 11) Un teatru mic pe lîngă un teatru mai mare (var. înv.) ● Verbul unei drame. 12) Cute! Omul cu... ambianța strict teatrală !

Dicționar: NOAR, ICEA, AAB.

CU PONDERE

(Monoverb epentetic anagramat : XXXOOXXX)

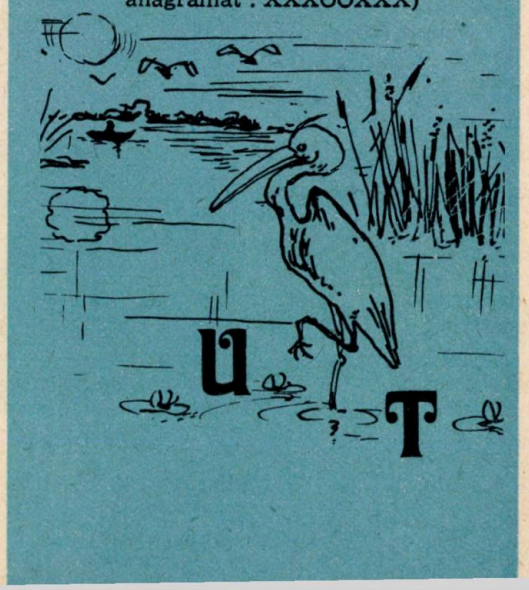

POLO PE CAI

Nu, polo pe cai nu este un joc de aristocrați, așa cum ar putea crede mulți dintre cititorii Almanahului nostru. Este un sport aspru, la care se transpiră cit la un meci de baschet jucat intr-un tempo indrăcit, de la primul pînă la ultimul fluier al arbitrului, un joc în care transpiră din belșug atit calul, cit și călărețul. Călărețul trebuie nu numai să formeze un tot cu calul său, dar el trebuie să fie foarte rapid în gîndire. Se joacă uneori cu o viteză de peste 50 km la oră, se cer soluții rapide, bine calculate, iată de ce se spune că oamenii care gîndesc cu... încetinitorul nu trebuie să se apropie prea mult de acest sport.

Pare ciudat că un sport care în anii 1903, 1920, 1924 și 1936 figura pe lista sporturilor olimpice apare astăzi la rubrica de sporturi neobișnuite. Și totuși așa stau lucrurile. Au existat, cum este și firesc, și echipe campioane olimpice la polo pe cai. Una dintre acestea este cea a Argentinei, care și-a adjudecat la olimpiadele amintite două medalii de aur. Și nici nu e de mirare. Majoritatea cailor pentru acest sport provin din Argentina. Strămoșii lor au fost caii andaluzi și berberi, încrucișați cu cai locali. Au rezultat cai de înălțime medie, robuști, tenaci și nepretențioși. Caii pentru... polo trebuie să fie inteligenți și curajoși. Ei trebuie să fie capabili să frineze și să oprească într-un spațiu incredibil de mic, să se întoarcă „cu iuțeala fulgerului", cum spun admiratorii acestui sport, să demareze cu maximum de viteză în direcția opusă celei din care au venit, să schimbe ritmul de alergare în așa fel încît călărețul să se afle în permanență în cea mai bună poziție pentru a lovi cu paleta mingea de bambus ; să urmărească mingea din proprie inițiativă etc.

Nu este de mirare deci că animalele acestea superbe își fac apariția pe terenurile de sport la virste înaintate de cinci-șase ani, după ce pînă atunci au transpirat din plin exersind la nesfîrșit felurite mișcări, obișnuindu-se cu paleta și cu mingea, învățînd să-și păstreze echilibrul și în momentele de grea încercare prin care trebuie să treacă de-a lungul unui meci. Este interzis jucătorilor să... îndemne caii cu biciușca sau de a-i amenința cu paleta. Jucătorul este obligat să apere calul în orice situație, de altfel, regulile jocului sînt concepute pentru a proteja în primul rînd caii.

Dar cum se joacă polo pe cai ? El nu se aseamănă cu sporturile pe care le cunoaștem cu toții, cu toate că se joacă pe terenuri asemănătoare. Fiecare echipă încearcă să ducă mingea în spatele liniei sau marchează sfîrșitul terenului, pe care este fixată și poarta. Într-o astfel de situație, echipa care a reușit performanța, beneficiază de o lovitură de pedeapsă. Aceasta se execută de la o distanță de 54 de metri... Jucătorul care execută lovitura, și care urmărește mingea, are dreptul așa-numitei prime direcții. Dacă un călăreț advers i se interpune periculos în cale, el comite o infracțiune. Faulturile comise asupra cailor — jocul dur nu este admis în lumea superbelor și inteligentelor patrupede — se pedepsește cu lovituri, indiferent de locul în care au fost comise. Pedeapsa cea mai mare o constituie acordarea unui gol ca urmare a unei infracțiuni deosebit de grave. Cîștigătoare a întîlnirii va fi echipa care a reușit să înscrie cele mai multe goluri.

Polo pe cai cunoaște o răspîndire deosebită în Argentina și în Anglia.

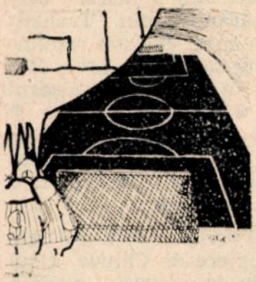

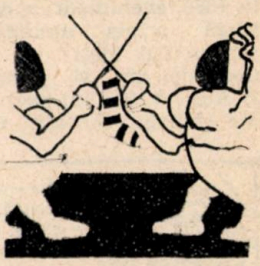

Liviu REBREANU

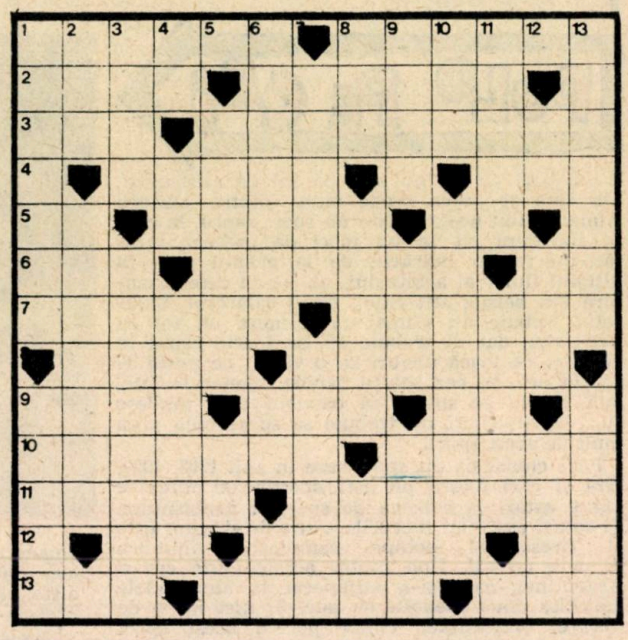

ORIZONTAL : **1)** Cometa cu ale cărei resturi s-a întîlnit Pămîntul în noaptea de 27 noiembrie 1885, noapte în care, după cum povesteşte Liviu Rebreanu, s-a născut pe o formidabilă ploaie de stele ● **...inimii** sau **Codrea,** prima schiţă a lui Rebreanu publicată, după cîteva insuccese în **Luceafărul** din Sibiu la 1 noiembrie 1908. **2)** Fratele lui Rebreanu, ofiţer în armata austro-ungară, a cărui moarte prin spînzurare avea să-l influenţeze covîrşitor în redactarea romanului **Pădurea spînzuraţilor** ● Comună situată între Singeorz şi Rodna unde se mută familia Rebreanu în 1888, eveniment de care se leagă prima amintire a scriitorului (deşi nu avea decît doi ani şi jumătate). **3)** Acea ● Atribut pentru Ion din romanul omonim, ca reprezentant al unei anumite categorii ţărăneşti de odinioară. **4)** Revista teatrală pe care o editează Rebreanu împreună cu Mihail Sorbul între 15 septembrie 1910 şi ianuarie 1911 ● Rîuri. **5)** Merg la Roma ● 10 litri mai demult ● Curge ! **6)** Amplificator de frecvenţă intermediară (abr.) ● Anotimpul în care, în anul 1944, boala avea să-l răpună pe Liviu Rebreanu, aflat în casa de la Valea Mare din apropierea Piteştiului ● 365 de zile. **7)** Cuie speciale ● Tatăl scriitorului despre care acesta avea să afirme că **făcea un fel de literatură populară, aduna poveşti, strigături, cimilituri... 8)** Nume masculin ● Mamă de a doua. **9)** A forţa ● Romanul lui Rebreanu care pleacă de la datele mai vechi ale nuvelei **Ruşinea,** numindu-se apoi **Zestrea,** roman care apare în Editura **Viaţa Românească** în anul 1920 ● Produs galinaceu. **10)** Localitate unde se întoarce Rebreanu, între ai săi, în februarie 1908 cînd demisionează din armată şi unde avea să se îndeletnicească îndeosebi cu traducerile ● ...Herdelea, soţia învăţătorului, fată de ţăran de pe la Monor **(Ion). 11)** Desiş mare într-o pădure ● Trăsătură marcantă a literaturii lui Liviu Rebreanu, scriitorul care-şi desprinde subiectele din viaţa de zi cu zi, încercînd, prin arta compoziţiei, să prezinte întregi categorii sociale. **12)** Nord-est ● Figură centrală a marei răscoale ţărăneşti din Transilvania a cărei evocare romanţată este făcută de Liviu Rebreanu în romanul **Crăişorul** (1929) ● Volum. **13)** Fir ● Capitol din prima parte, **Glasul pămîntului,** a romanului **Ion...** ● ...şi eroină a aceluiaşi roman.

VERTICAL : **1)** Localitate în apropiere de Chiuza, locul de unde se trăgea, dintr-o

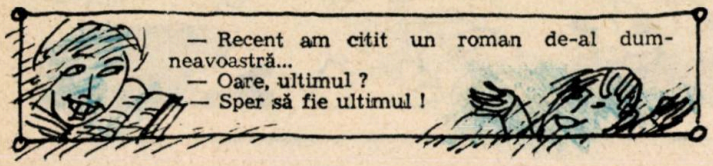

familie de țărani, Vasile Rebreanu, tatăl scriitorului ● Mal înalt al unei ape. **2)** Mame (arh.) ● Nuvelă scrisă de Rebreanu în vremea cînd era ajutor de notar în Nimigea Ungurească, ce avea să apară în **Luceafărul** din 15 decembrie 1908. **3)** Erou al războiului troian ● Limba în care s-a tradus în 1930 atît **Pădurea spînzuraților,** cît și **Ion. 4)** Lele ! ● Ceva avocalic ! ● Roman de o factură deosebită al scriitorului J. Joyce. **5)** O altă mare pasiune a lui Rebreanu alături de proză, susținută prin titluri ca **Plicul, Apostolii** ș.a. (de altfel în decembrie 1928 Rebreanu este numit director al **Național**ului bucurștean) ● Către. **6)** Roman apărut în anul 1940, an în care Rebreanu, ales membru al Academiei Române, rostește discursul de recepție **Lauda țăranului român** ● Eu din cronici ● Horia Ulieru. **7)** A lua parte ● Localitate la a cărei școală este repartizat elevul Rebrean Oliver (un fel de liceu militar), ai cărei trei ani de studiu îi termină în 1903 cu distincție simplă. **8)** Gioc, joc (mold.) ● Bun pentru predică ● Navigator rus. **9)** Termen pentru o femeie de la țară ● Localitate în sud-vestul Norvegiei ● Ferment. **10)** Automobil românesc de teren ● Capodoperă a lui Liviu Rebreanu, amplă frescă a evenimentelor care au zguduit țara în crîncenul an 1907. **11)** Localitate în județul Alba ● Alifii moldovenești. **12)** Comună în Șimleu Silvaniei ● Acela ● Ținut pe nas. **13)** Liviu Rebreanu la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud, 1895—1900, ani din care datează primele sale încercări literare (fem. pl.) ● Revistă la care Rebreanu publică cronici dramatice și articole și la care devine, din 1912, redactor.

Dicționar : AFI, LALU, IME, AIAS, GIO, ERT, NAA.

A admira=Un mijloc comod de a lăsa să se creadă că ai înțeles **(André Prévot)**

Actor = Toți oamenii sînt actori, cu excepția, probabil, a cîtorva artiști. **(Șacha Guitry)**

Altruism = Arta de a te servi de alții avînd aerul că le vrei binele. **(René Dubrueil).**

Amabilitate = Forma cea mai civilizată de egoism. **(Jerôme Klapka Jerôme)**

Antropofag = Asasinul care are o scuză. **(Pierre Valdagne)**

Apa = Acest lichid impur, din care numai o singură picătură e deajuns ca să tulbure un pahar de absint ! **(Alfred Jarry)**

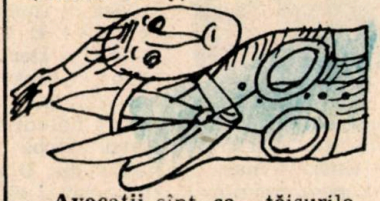

Avocații sînt ca tăișurile unei foarfeci : nu se taie niciodată una pe alta, dar vai de acela ce s-ar pune între ele. **(Anton Cehov).**

Bancă = O instituție care-ți împrumută o umbrelă cînd e timp frumos și ți-o cere înapoi cînd plouă. **(Jerôme K. Jerôme)**

Bărbat = Un adevărat bărbat este compus din soț și rang. **(A. P. Cehov).**

Bărbatul ideal = este cel care întrunește cele mai bune însușiri feminine : hotărîrea, curajul, ingeniozitatea, rezistența, stăpînirea de sine și, desigur, spiritul de sacrificiu. **(Brigitte Bardot)**

Bîrfa este singurul zgomot mai rapid decît sunetul. **(Mario el Monaco)**

Botanica este arta de a usca plantele între file de hîrtie și de a le insulta în limbile latină sau greacă. **(Alphonse Karr).**

Cinicul este omul care cunoaște prețul fiecărui lucru și valoarea nici unui lucru. **(Oscar Wilde)**

Competență = Un om competent este un om care se înșeală după reguli precise. **(Paul Valéry)**

Confrate = Personaj fără pic de talent, care practică, în mod inexplicabil, aceeași meserie ca și tine. **(Pierre Daninos)**

Conștiința = Ceva care nu te împiedică niciodată să comiți un păcat dar te împiedică să te bucuri de el în pace. **(Theodore Dreiser)**

Cucuie = La unii, singura dovadă de autodepășire. **(J.K. Jerôme)**

Decența = Conspirația tăcerii organizată de indecență. **(Bette Davis)**

Dispreț = Dacă cineva mă ține la distanță am satisfacția că el se află în aceeași situație față de mine. **(J. Swift).**

Dragoste = Dragostea e ca ciupercile ; nu știi dacă e bună sau rea decît după ce e prea tîrziu. **(Tristan Bernard)**

Educația constă în a concilia părerea bună pe care o ai despre tine cu cea mai puțin bună pe care o au ceilalți despre persoana sa. **(M. Twain).**

Egoist e cel care nu-și întrebuințează fiecare clipă să asigure fericirea tuturor celorlalți egoiști. **(Lucien Guitry)**

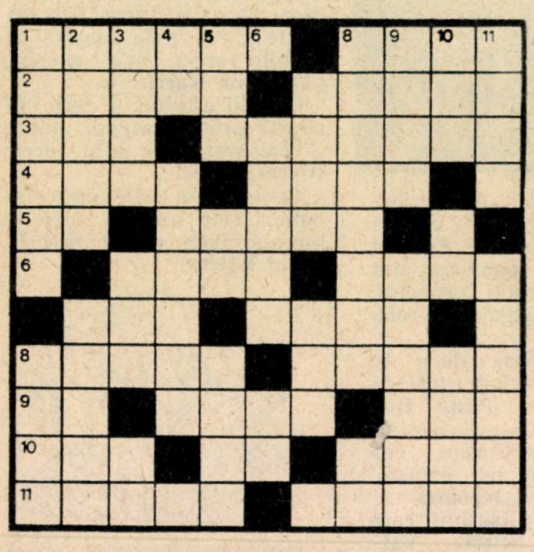

ORIZONTAL : 1) Comisul cel bătrîn din **Fraţii Jderi,** soţul jupînesei Ilisafta, bărbat sobru şi puţin vorbăreţ dar în tinereţe mare **îndrăgitor de ochi frumoşi** ● Alt personaj din **Fraţii Jderi,** pîrcălab la Cetatea Crăciuna **bărbat mare şi lung în spete, c-un cap de leu, cu ochi blînzi, albaştri 2)** Lotru din **Demonul tinereţii, voinic viclean şi cu coraj, bun prieten cu ciobanii din Munţii Neamţului şi duşman neimpăcat al celor bogaţi** ● Verişoara povestitorului din **O istorie de demult (Ispita),** pe care vrea să-l ispitească cu farmecele ei. **3)** Reprezentare grafică în metalurgie ● Personaj din **Fraţii Jderi,** pe care Ionuţ Jder îl poreclea Farmă-Piatră, pentru forţa şi statura sa uriaşă. **4) Tînăr publicist cu oarecare talent,** din **Dureri înăbuşite** ● Rîu în U.R.S.S. **5)** Costache Negruzzi ● Mama Margaretei din **Duduia Margareta, femeie delicată şi bună. 6) Căpitanul de mazîli** din **Ilanu-Ancuţei, om ajuns la căruntîtă, dar (care) se tinea drept şi sprinten pe cal** ● Ursul polar din opera lui Cezar Petrescu. **7) Într-un ..., odată,** povestire din care desprindem personajul Ştefan, om hapsîn şi aproape întotdeauna băut ● A omite. **8)** Personaj principal al romanului cu acelaşi nume, tipul ţăranului revoluţionar, întîiul de acest fel din literatura lui Sadoveanu ● Vînător şi pescar din **Păcat boieresc. 9)** Aurel Florescu ● Morarul de la Cotu Iepii din **Venea o moară pe Siret** sau ţăranul **uriaş cu ochi albaştri,** solidar cu răsculaţii, din **Nada Florilor** ● Lac în Suedia. **10)** Apă curgătoare ● Jean Andrei ● Lucrător ceferist. **11)** Plutaşul înalt **desculţ şi suflecat pînă la genunchi** din **Bulboana lui Vălinaş,** cunoscut în tot muntele pentru multele-i răutăţi şi ticăloşii ● Maiorul în rezervă din **Apa morţilor — om scurt, pieptos.**

VERTICAL : 1) Feciorul cel mare al fierarului Toma din **Lisaveta,** slujbaş la primărie, **strigă poruncile stăpînirii** şi, cum spune autorul, are mult **talent la băutură** ● Pădurarul din **Ţara de dincolo de negură,** neamţ de origine, adus de unul dintre Ghiculeşti să organizeze o făzănărie şi un parc de cerbi. **2)** Sergentul major din **Amintirile căprarului Gheorghiţă,** care de cîte ori putea da drumul soldaţilor în permisie, motivînd că sînt la infirmerie dacă li se observa lipsa ● Fiica colonelului Mărculescu din **Însemnările lui Neculai Manea,** tînără de o frumuseţe deosebită pentru care studentul Manea face o adevărată pasiune. **3)** Nevasta lui Ianoş Gherghel din **Credinţă strămoşească,** femeie foarte frumoasă în tinereţe ● Mamifer tibetan ● Intră în tură ! **4)** Cote mijlocii ! ● Avocat bîrlădean din **Demonul tinereţii,** personaj care se ocupă cu moştenirea lăsată lui Naum Popovici de tatăl său. **5)** Baltă ● Soare egiptean ● Vestit haiduc amintit în povestirea **Vechime.** Avea **iarba fiarelor. 6)** Bătrînul cu talent poetic din **O istorie de demult (Amintire)** ● Între cal şi călăreţ. **7)** Slujitorul devotat a lui Cantemir-bei **(Neamul Şoimăreştilor), credincios ca un cîne, viclean ca un şarpe şi viteaz ca leul** ● Capitala vechii nome libice a Egiptului de Jos. **8)** Jupîneasa lui Manole Jder şi mama lui Ionuţ, Simion, Cristea, Damian şi Nicodim. ● Cal dobrogean. **9)** Localitate în Maramureş ● Ţigancă rudăreasă, eroina principală din **24 iunie,** una dintre cele mai frumoase femei din opera lui Sadoveanu, **făptură (...) uimitoare subt arcul sălciei. Avea mişcări mlădioase şi un obraz oacheş şi pasionat. 10)** Una dintre mătuşile lui Ştefan-Vodă **(Fraţii Jderi)** aflată în **al şaizecelea an al vieţii sale** ● Afirmaţie ● Oraş în Nigeria. **11) Floarea,** din **Ochi de urs,** mama lui Nicula Ursake. **Îşi iubeşte mult fiul.** Femeia cu un mare fond de bunătate omenească şi candoare; se apropie spiritual de Victoria Lipan şi Ilisafta Jder ● Uriaşul **cu fruntea mare din Crişma lui Moş Precu (Două firi).**

Dicţionar : TTT, LUSA, FRAM, UDD, IMU, VIMA, IDAH.

Moto : POETUL
Stă încărcat de versuri
ca toamnele de rod
(Ion Pillat : Poeme într-un vers)

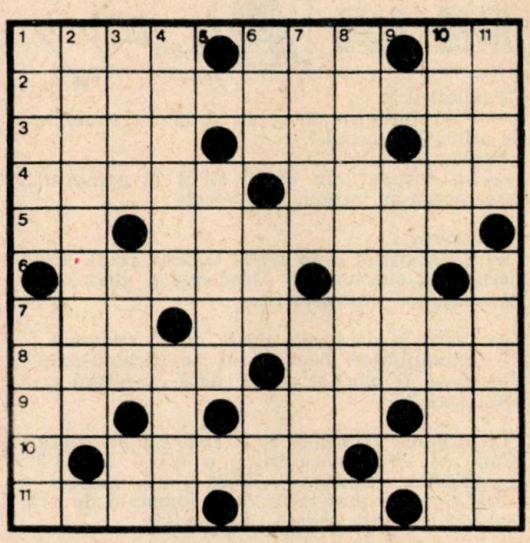

ORIZONTAL : 1) Balauri, munții vineți, păzeau cetăți de-argint ● Mi-ai dat să beau din cană iubire de izvor (...neîncepută) ● *Din toți !* 2) Suia o viță de-aur pe negrul chiparos. 3) *Instrument muzical* ● *Metafora turțurilor* ● *Aer !* 4) Încremeniră patru coloane, cerul, marea... (Templul...) ● Iubirea ta m-ajunge cu umbre tot mai lungi. 5) *Carte !* ● Din ghimpii amintirii Trecutul l-am culeș. 6) O viață-ntreagă bate la poarta liniștirii ● *Nichel.* 7) *Pentru... pentru* ● *În extaz.* 8) *Foarte ușor* ● *De basm.* 9) *Apare !* ● *Să mergem !* ● *Era !* 10) Pe ruguri verzi ard flăcări în inima pădurii (sing.) (...sălbatici) ● *Învechit (abr.).* 11) Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas (...poetică) ● Prin frunza rară, țapul privește, faun trist ● *Ea-i altfel !*

VERTICAL : 1) Nisipul poartă încă plăpîndă urma ta ● Nisip, talazuri, spume și scoici, tu, nicăieri... 2) La cuib o rîndunică prin suflet zboară lung. 3) *Capitala Marocului* ● *Riu în Italia* ● *Bețe !* 4) *Bumbac divers colorat* ● Pășește lin drumețe, pe moartă să n-o scoli (Groapă...). 5) Prin piatra străvezie ca un talaz sirena. 6) *Fir* ● *Saxofon cu economie* ● *De trecut.* 7) *Plouat (fig.)* ● *Coroană orientală.* 8) Viața-i fum — și fumul căminului ți-e drag. 9) *Atașate.* 10) *Medie de timp* ● În zare zurgălăii de sănii... Suflet nins. 11) *Iarmaroc* ● Femei cu trup de soare și miez de soare-aprins.

UN SCRIITOR
(Monoverb . 5—12)

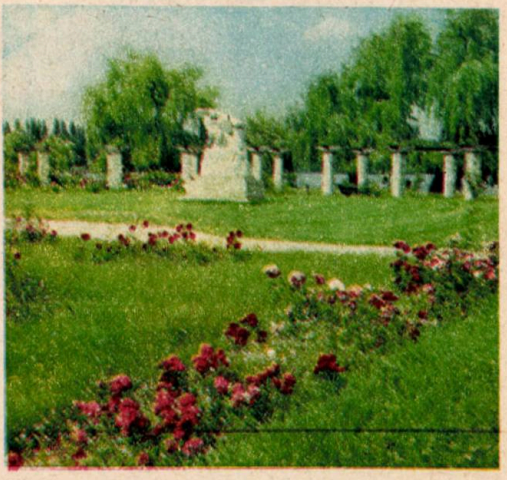

DE LA A ...

Psihiatrul :
— Povestește-mi totul în ordine cronologică. Ce-a fost la început ?
Pacientul, calm ?
— La început am creat cerul și pămîntul... După aceea au început problemele !

Regizorul :
— Principalul este să-ți trăiești rolul. Cînd începi s-o sugrumi pe Desdemona, gîndește-te tot timpul că-i nevastă-ta...

— Crezi in dragostea de la prima vedere ?
— Bineînțeles ! L-ai văzut pe bărbatu-meu ? Mai m-aș fi măritat cu el dacă-l vedeam și-a doua oară ? !

La grădina zoologică se primește o scrisoare ? „Cum se poate recunoaște o cobră regală ?". Specialistul răspunde : „Dacă v-a mușcat o cobră și trăiți mai mult de-o jumătate de oră, n-a fost o cobră regală, asta precis !"

— Învăț engleza, franceza și algebra !
— Bravo ! Cum se spune „bună ziua" în algebră ?

— Aș vrea să trăiesc pînă la o sută de ani ! — suspină soția.
— Imposibil ! — intervine soțul.
— De ce ?
— Pentru că, de zece ani încoace, tot la patruzeci ai rămas !

In tramvai, un bărbat mestecă mereu un „chewing-gum". După vreo jumătate de oră este interpelat de femeia din față :
— Degeaba îmi vorbești atita, sînt complet surdă !

În fața unui mare magazin universal.
— Vai de mine, dragule, ăsta nu-i copilul nostru !
— Taci ! Căruciorul este mult mai bun...

— Cînd devine clasic un scriitor ?
— Cînd oamenii care n-au citit nimic din operele lui, încep să afirme că le-au citit !

— Săptămîna trecută bărbatu-meu a desenat un panou, iar astăzi a și fost expus la Galeria Națională.
— Ce vorbești ? În ulei, sau tempera...
— În vopsea obișnuită, cu care a pictat : „Garderoba obligatorie" !

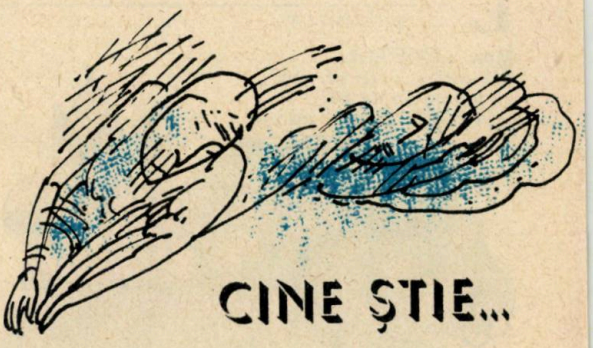

CINE ȘTIE...

ORIZONTAL : 1) E în toate facultățile (fem. pl.). *2)* Materie primă pentru moara birocrației ● Semnul mirării ! *3)* E dată lipsă din neatenție ● Chestie de obraz ! *4)* Fire de artist... à la Beatles ! ● Formație de zburătoare la sol. *5)* Ruptă la... fugă ! ● Vastele apartamente ale... cadînelor. *6)* Prin mijloc ! ● Cetatea de lemn. *7)* Unde se bagă ăștia... iese cu spargeri ! ● De miercuri pînă vineri. *8)* Farfurii zburătoare... luate la ochi ! ● Alfabetul în monograme ! *9)* Pier pe limba lor dulce...

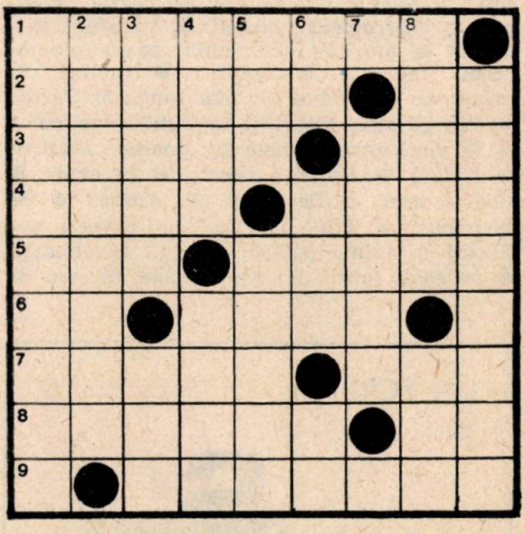

VERTICAL : 1) Valori de schimb din bancă (dim.). *2)* Subiect pentru... predicat ! *3)* Deosebit de... frumoasă ● E de lemn (a ajuns la culme !). *4)* Țigări din import... aflate pe toate drumurile ● Nici una, nici două... *5)* A fost odată... ● Faptul de a... privi de sus ! *6)* Un marș cotidian ● Garsonieră la înălțime pentru un... îngeraș ! ● Sînt înscrise în cerc ! *7)* Exemplare vizavi de publicul cumpărător. *8)* O cursă prin... apă ! ● Țara de Sus. *9)* Sînt oameni și ei.

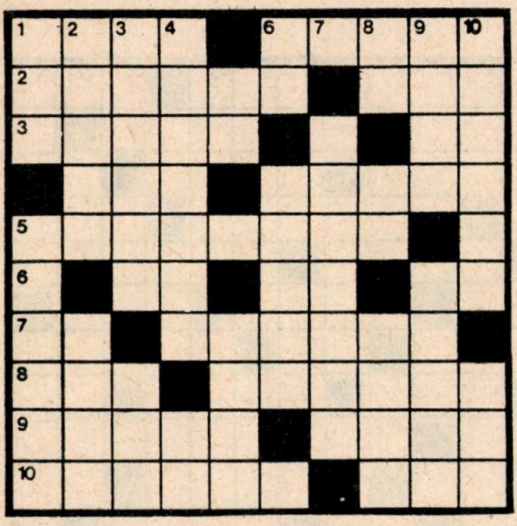

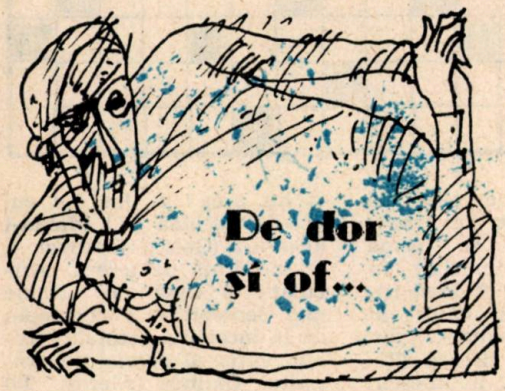

ORIZONTAL : 1) În dorul lelii ! ● Dor... plin de poezie. *2)* A fost cîndva iubit... ● ...şi-a fost cea mai iubită ! *3)* Patria jodlerelor ● Notă de demult. *4)* O întrebare la obiect ● O simplă dorinţă. *5)* Dor de ducă ! *6)* Inimă de... pică ! ● Lene ! ● Seleniu. *7)* Dete peste cap ! ● A dori mai mult decît... a dori ! *8)* Pus la curent ● Între două... scrisorele ! (pl.). *9)* Încurcăturile... dragostei ! ● Imediat. *10)* Nu-i doar dor ! ● Veşnic în încurcături.

VERTICAL : 1) Dor... în acţiune ● Dor aprins cu greu se stinge (pl.). *2)* Cînd sînt departe le duci dorul... ● Cel mai dorit băiat! *3)* Dor... pentru rebusişti ! ● Începe nebunia! *4)* Poezia dragostei ● Început de jignire ! *5)* Dorul ei ● Cub din lemn. *6)* Acuz ! ● A pune mîna pe inimă. *7)* Plină de nerăbdare. *8)* Ele fără el ! ● Ofer din suflet ! ● Nu doresc cu foc (fig.). *9)* Ţine mult la el ● Semn al doritelor regăsiri. *10)* Locul dorului de-o viaţă (pl.) ● Cea mai iubită, dar demult.

— Spune-mi ce citeşti, şi-am să-ţi spun cine eşti !
— Interesant !... Lecturile mele sînt din Ovidiu, Horaţiu, Homer...
— Atunci eşti un mincinos !

— Şefule, aş vrea să merg la înmormîntarea soacră-mii, îmi daţi voie ?
— Cum să nu ! Cine n-ar vrea să participe la o asemena festivitate !

— Dacă asta e artă, atunci eu sînt un idiot !
— E artă ! — exclamă pictorul aflat lîngă exponate.

Cineva a cîştigat o sută de mii de lei la loto.
— Şi cum a reacţionat nevastă-ta ? — îl întrebă un prieten.
— Pur şi simplu a amuţit !
— Doamne Dumnezeule, cite noroace pe capul tău !...

Smith soseşte la întîlnire într-o maşină luxoasă, ultimul tip.
— De unde ai făcut rost de bani, pentru o asemenea limuzină ?
— De la o tombolă de binefacere.
— Ai cîştigat premiul cel mare ?
— Nu. Am organizat-o !...

— Nu vă supăraţi, sînteţi mut ? — îşi întreabă o tînără cavalerul, la un ceai dansant.
— Ferească sfintu'. dar de ce mă-ntrebaţi ?
— Pentru c-aş prefera să-mi faceţi curte fără mîini !

— Te măriţi cu Amadeo ?...
— Nu ! Este ateu, zice că nu există iad şi nici purgatoriu !
— Fii liniştită... După căsătorie, o să le pomenească în fiece zi !

— Urît din partea ta, că nu te-ai dus la înmormîntarea soţiei lui John Frankenberg...
— Mi-a fost ruşine, draga mea ! M-a mai invitat de două ori la celelalte răposate, iar eu pe el niciodată !...

Doctorul, către pacient :
— Parcă aţi mai fost la mine, cum vă numiţi ?...
— Schmidt !
— Adenom ?...
— Nu, Arnold !

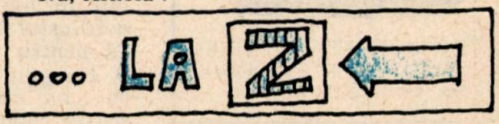

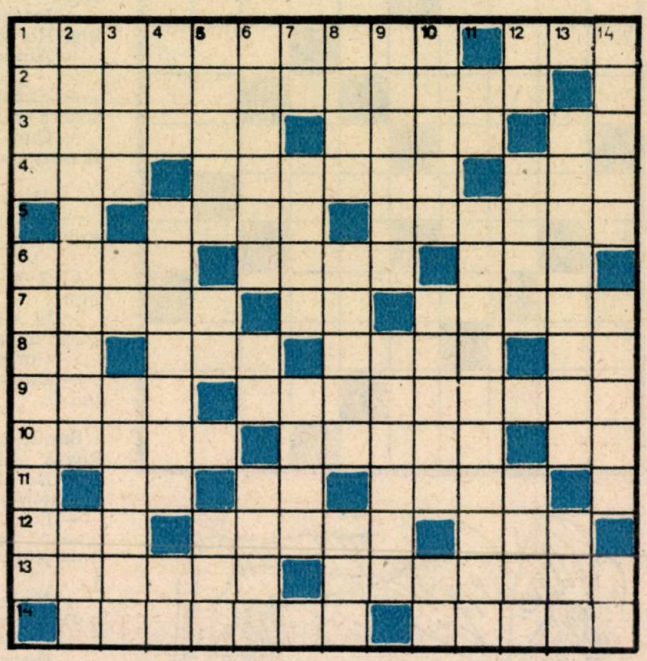

ORIZONTAL : 1) Oglindă care concentrează în focar un fascicul de raze paralele cu axa, folosită în reflectoare şi telescoape ● Poem de Bacovia din care **Cîntau clare sărutări... 2)** Clasic al literaturii române, autor al fabulei **Oglindele** în care apare utilizată şi forma **oglinzi. 3)** Unul invizibil în galeria oglinzilor ● Poet român contemporan, autor al poeziei **Joc de oglinzi,** din ciclul **Pămîntul visează** (Tiberiu) ● Debutul lui Enescu! **4)** Bărbat urît, slut (reg.) ● Poet sovietic rus, reprezentant al simbolismului, autor al poeziei **Din lac culege luna scăpatele oglinzi...** (din ciclul **Motive persane)** ● Vîrf şi cabană din Munţii Bucegi. **5)** În care nu te poţi oglindi (masc. pl.) ● Tînărul grec de o mare frumuseţe care, respingînd dragostea nimfei Acho, este pedepsit de Afrodita ; îndrăgostindu-se de propria sa imagine oglindită în apă, moare tînjind după acest chip de neatins. **6)** Stă de lemn la oglindă ● Oglindiţi în literatură ● Rîu în nord-estul Franţei. **7)** Oglindă pentru viitoare rezolvări ● Începutul unei epoci ! ● Nici nu îndrăzneşte să-şi scoată capul (fig.). **8)** Vede şi nu prea ! ● **Jos din cui acum oglindă / Mama-i dusă-n...** (George Coşbuc) ● O suprafaţă de teren... articulat ! ● Casă ! **9)** Nume mai deosebit ● Poet român de la începutul secolului trecut, autor al poeziei de dragoste **Oglinda** (Alecu). **10)** Oglindesc peisajele prin care îşi poartă undele ● Un om cu... oglindă în frunte ● Veche notă muzicală. **11)** S-a spart la urmă ! ● Semnal de alarmă pe Capitoliu ● Le scapără călcîiele. **12)** Prima femeie ● Stat african ● Cei mai buni. **13)** Folosită înainte de lăcuirea lemnului ● Incendiate în antichitate de către Arhimede prin procedeul concentrării luminii solare în focarul unor imense oglinzi. **14)** Poet român contemporan, autor al poeziei **Oglinda,** din ciclul **Din lumea celor care nu cuvîntă** ● **Mi-adun puterile solare / Şi fulgerînd după un semn / Ca Arhimede-n depărtare / Îi fulgerînd după un semn /** (din poezia **Oglinda).**

COPERTĂ LITERARĂ

(6.8)

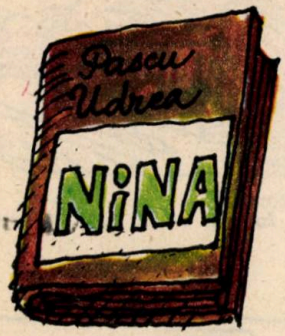

Prin anagramare aflaţi numele unui cunoscut poet contemporan.

VERTICAL : 1) Autoare a romanului **Între două oglinzi** (1965), în care prezintă lumea intelectualilor universitari (Letiția) ● Oglindă metalică montată la o lampă pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcție. **2)** Autor al piesei **Fîntîna Blanduziei,** precum și al poeziilor **Lacul de Como** și **Veneția** ● Imagini în somn. **3)** Care și tot care !... ● Meu ! ● Insulă de lîngă Veneția unde au fost produse primele oglinzi suflate cu amalgam, iar mai tîrziu cu argint. **4)** Element al oglinzilor tehnice (pl.) ● Cel mai mare arhitect francez al epocii (1646—1708), autor al celebrei **Galerii a Oglinzilor** de la Versailles (inspirată după cele ale palatelor Renașterii italiene) ● Dan Laurențiu. **5)** A lovi (var.) ● Cută ! ● Localitate în S.U.A. **6)** Nu îți ascund adevărul (fem.) ● Transmite imagini la domiciliu (abr.) ● Oglindă de ocazie. **7)** Calde ! ● Vechea Irlandă ● Pictor clasic român autor al tabloului **Sultana la oglindă. 8)** Nuri la oglindă ! ● Lipsite de strălucire ● Imagine toracică normală (abr.). **9)** Ramuri, crengi de brad ● Dispus în formă de raze. **10)** A nu lăsa... baltă ! ● Ușor încărunțit ● Pămînt și apă. **11)** Con gol ! ● Oglindiri. **12)** Aur ● Ferestre deschise către Univers ● Pictor român, autor al tabloului **Nud la oglindă. 13)** Luceafărul poeziei românești, autor al versurilor : **Cînd privești oglinda mării / Vezi în ea / Țărmuri verzi și cerul sării / Nor și stea /** ● Mame (arh.). **14)** Poetă română contemporană, autoare a poeziei **Oglindă calmă** (din volumul **Țara fetelor)** ● Și încă un poet român, autor al volumului **Prefață la inima mea** (Nicolae) ● Eterna enigmă îndrăgostită de chipul său din oglindă.

Dicționar : UCE, EHN, ARUL, ERMA, KEO, EIRE, IRUN, IME.

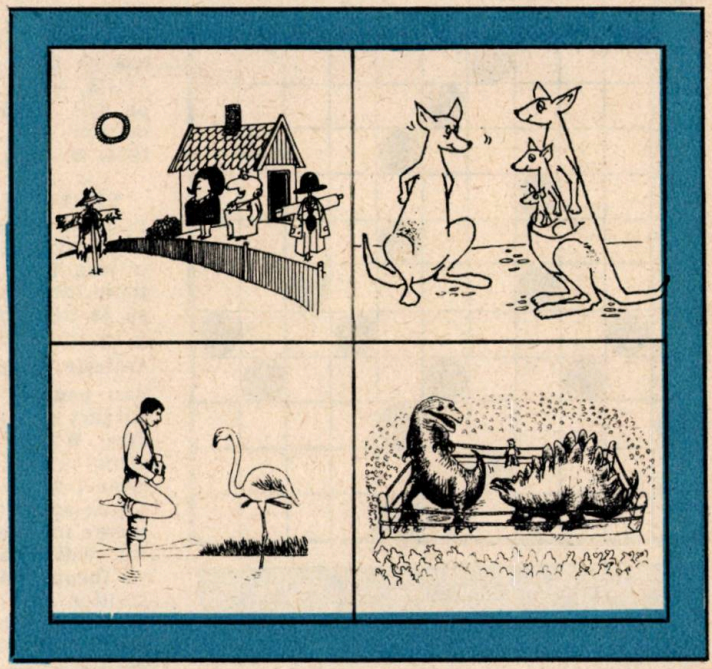

LAPSUSURI PENTRU ETERNITATE

Bătrînețea e o plută de catarge ostenite.

*

Pe cît hămăie și se smucesc, pe atît de neajutorați s-ar simți acești căței dacă li s-ar da drumul din zgardă : prin lesa întinsă ei simt de fapt grija stăpînului.

*

Nu-mi place să fiu așezat în capul bucatelor : e singurul loc de unde mă oglindesc în farfurie.

*

Cîte femei nu se ridică pe propriile lor picioare de pe genunchii altora...

*

Galaxia noastră se mișcă în vid prin Univers; sistemul solar se zbuciumă el însuși la periferia galaxiei ; în cadrul lui planetele delirează în jurul soarelui ; mai mult chiar, pămîntul se învîrte în jurul propriei sale axe. În timp ce noi, cîțiva, sîntem niște tipi cu picioarele pe pămînt.

*

Mă uit la Prunariu, zise baba. Îl văd băiat fin, frumos, inteligent... Așa or fi toți ăia din Cosmos...

*

Caii mei verzi apar mai întîi într-un tiraj de patru pereți, ceea ce revine cam un tavan pe bietul meu cap de locuitor ; îi paginez cît mai sus, inaccesibili igrasiei notelor de subsol.

*

Ce-și spune calul cînd se plesnește de muște ? „Dii !"

Tudor Vasiliu

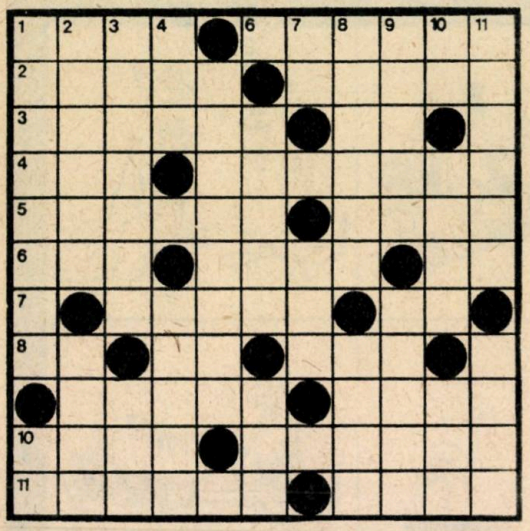

OAMENII ȘI ȚARA

ORIZONTAL : 1) Tărîm al luminilor pure / Mireasă cu pletele verzi, de pădure, / ... Țara mea, inima mea, bucuria mea, / Munții sufletului se închină ție ! (poet român contemporan ; n. 1929) ● Poet și scriitor italian (1908—1950) care în cunoscuta sa lucrare **Meseria de a trăi** afirma : **Cînd un popor nu mai are sentimentul vital al trecutului său, se stinge. 2)** Istoric și filozof francez (1823—1892), care, întrebîndu-se **Ce este o națiune,** arată că **Pămîntul este substratul, cîmpul de luptă și de muncă; omul dă sufletul** ● Județ din centrul României. **3) Națiunea trăiește adînc în conștiința fiecărui individ,** afirma acest filozof și om politic român (1891—1940) ● **În bloc ! 4)** Dromader ● Scriitor spaniol : **A ajunge în admirația oamenilor e foarte mult, dar mai mult este încă a ajunge la iubirea tuturor. 5) Înfăptuiri artistice** ● Suprafețe de pămînt. **6)** Jilave ● **Nu e deloc o simplă întîmplare / Că-n stema țării cresc păduri de brazi : tot pentru om și-acolo ei string lumini solare / din viitorul ce începe azi** (poet român contemporan ; n. 1930) ● Oneste ! **7)** Luat la ochi ● Leșin ! **8)** Particulă domnească ● Siglă buzoiană ● Plin de temei ! **9)** Pămîntul strămoșesc, patria — în cuvîntul înaintașilor ● Mai mult. **10)** Poet și revoluționar american (1755—1776) : **Regret doar că am o singură viață pe care să o pierd pentru țara mea** ● Scriitor și filozof grec (c. 125 — c. 192) căruia îi aparține maxima **Fumul patriei e mai plăcut decît focul străin. 11) Patria se cuvine așezată deasupra a tot ce există, chiar și a zeilor, căci ea îi cuprinde pe toți... altarele zeilor și mormintele strămoșilor, iată patria** (scriitor francez ; 1844—1924) ● Aliat.

VERTICAL : 1) Cel mai mare sculptor român, a cărui profundă convingere asupra misiunii sociale a artistului este exprimată în afirmația sa deterministă : **Există un scop în toate lucrurile. Pentru a ajunge acolo trebuie să te desparți de egoism** ● Herescu Florea. **2)** Scriitor francez (1864—1910) : **Omul nu trăiește pe pămînt numai pentru fericire sau pentru cinste, el trăiește pentru a da lucruri de seamă omenirii (Dialoguri filozofice)** ● Poet, filozof și om de știință persan (1040—1123) din ale cărui **catrene** citățm : **Omu-i țelul, piscul lumii de planeți, / giuvaeru-amarei, trecătoarei vieți. 3) Pentru a merge mai departe, priviți mai des înapoi, altfel, veți uita de unde ați pornit și nu veți ști încotro să vă îndreptați,** povățuia acest scriitor rus (1871—1919) ● Centru solar ! **4)** Cadou ● Mare scriitor și dramaturg norvegian (1828—1906) ce afirma că **omul acela are dreptate care e mai aproape de a înțelege viitorul,** oferind astfel un valoros criteriu de apreciere al acțiunii sociale. **5) Eu sînt român, mi-e dragă țara mea,** își afirma la mijlocul veacului trecut ardentul patriotism acest cunoscut scriitor și memorialist (1808—1868). **6)** A supăra ● Colectiv feminin. **7)** Amici ! ● Fire. **8)** Scriitor și publicist român căruia îi aparțin versurile: **Popor de viță-naltă, / Române, cîntă, saltă ; / Nu piere mișelește / Un rîu ce se pornește / Dintr-un măreț izvor** (1841—1907) ● Lingvist și istoric iluminist român (1745—1806) care, în **Scurtă cunoștința a istoriei românilor** spunea : **Să se gîndească că mai întîi să dobîndească binele și fericirea cea de obște a neamului, nu fieștecare să umble după cum patima și pofta sa îl poartă. 9)** Comportament ce implică sacrificii în slujba unor țeluri înalte. ● **Patriotismul este unul dintre sentimentele cele mai profunde pe care le-a făurit existența seculară și milenară a unor patrii separate** (teoretician și conducător al mișcării muncitorești internaționale ; 1870—1924). **10)** Case ! ● Profesor de istorie generală la **Colegiul Sf. Sava** care definea patriotismul ca **un sentiment nobil, care stă într-o aplicare statornică de a voi tot binele concetățenilor** ● Drumuri. **11)** Scriitor sovietic (1895—1925) : **Mi-e drag locul unde m-am născut, / Iubesc nespus de mult patria mea !** ● Filozof german (1724—1804) : **Cînd dreptatea piere, nu mai este nimic care să poată da preț vieții oamenilor.**

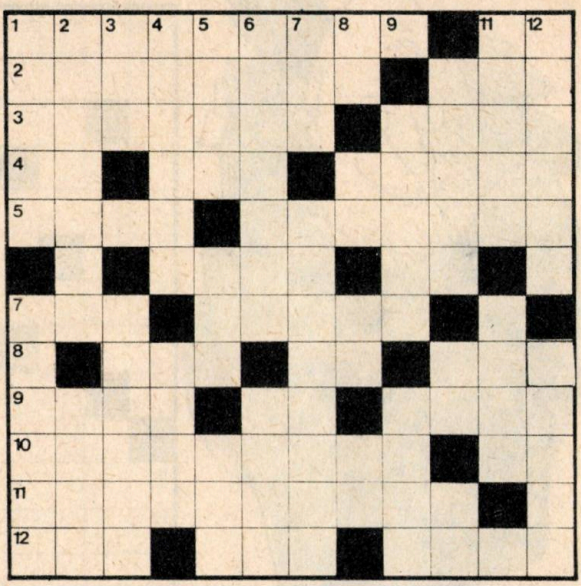

Spune-mi cine eşti...?

ORIZONTAL : 1) Falstaff de la **Moftul român** ● Barbu Delavrancea. 2) X la **Curierul de Iaşi** şi Y la **Convorbiri literare** ● Exclamaţie. 3) Tovarăşul Ghiţă de la **Furnica** ● A scris **Un leagăn pe cer** (Andras). 4) Nicolae Bălcescu ● Fructul şarpelui ● Nici blond, nici brun. 5) În acest loc ● Ion N. Theodorescu. 6) Înălţimi ● Ioan Slavici. 7) Localitate în India ● Are capitala El Beida. 8) O felie de comedie ● Care ! ● Mai jos de. 9) Uzaţi ● Aceasta-i întrebarea ● Tavi din Sibiu la **Luceafărul.** (10) M.S. Cobuz în **Pagini alese** ● Aurel Rău. 11) Un abonat din Moldova la **Steaua Dunării.** 12) Poet şi romancier francez (1873—1918) ● Una din insulele arhipelagului Torres ● Lucian Blaga în Gazeta **Transilvaniei.**

VERTICAL : 1) Elvira M. de la **Semănătorul** ● Fortunio de la **Revista noastră** (Zaharia). 2) Bună ● Vas. 3) Fluviu european ● P.A. Călescu la **Convorbiri literare.** 4) Slab ● Păsărica bate la uşă ! 5) Aglaia Pruteanu la **Opinia** ● Pseudonim al lui Ioanichie Olteanu ● Abreviaţie medicală. 6) P.I. Delabrăila în **L'Humanité** ● Se serveşte cu lămîie. 7) Colea ● Grachus de la **Ordinea.** 8) Leu ! ● Sandu Gurgău ● Cămaşă ţărănească ● Nicolae Dan. 9) Alexandru G. Stănescu ● Spune vrute şi nevrute. 10) A fost redactor la **Luceafărul** (Gica) ● Debutul lui Sorescu ! ● Iniţiale sub care a semnat G. Ibrăileanu. 11) D. Razu de la **Gîndirea** (Demostene) ● Eleonora Almosnino. 12) Una din semnăturile lui Ion Nădejde la **Contemporanul** ● Dan Barbilian.

Dicţionar : IOI, BAH, NAU, HIU, RIN, VSH.

— Ce pămînt frumos ! Cred că dă nişte recolte extraordinare...

— Nu-i adevărat !

— Cum, vrei să spui că acest pămînt nu dă o recoltă bogată, de cartofi, de exemplu ?

— Nu dă.

— Nici de grîu ?

— Nici.

— Nici de porumb ?

— Nici.

— Nici de floarea-soarelui ?

— Nici.

— Nici de roşii ?

— Nici.

— Nici de ricin ?

— Nici.

— Nici de orz ?

— Nici.

— Bade, după dumneata, acest pămînt nu merită să fie cultivat.

— Ba nu ! Cultivatul este altă treabă, tovarăşe reporter. Cultivat, dă o recoltă într-adevăr, foarte bună...

Scurt-circuite

— Vreau să repar acest ceas.

— Rămîne în urmă ?

— Nu, domnule. Cucul iese din zece în zece minute şi mă întreabă cît este ora.

Alexandru Lincu

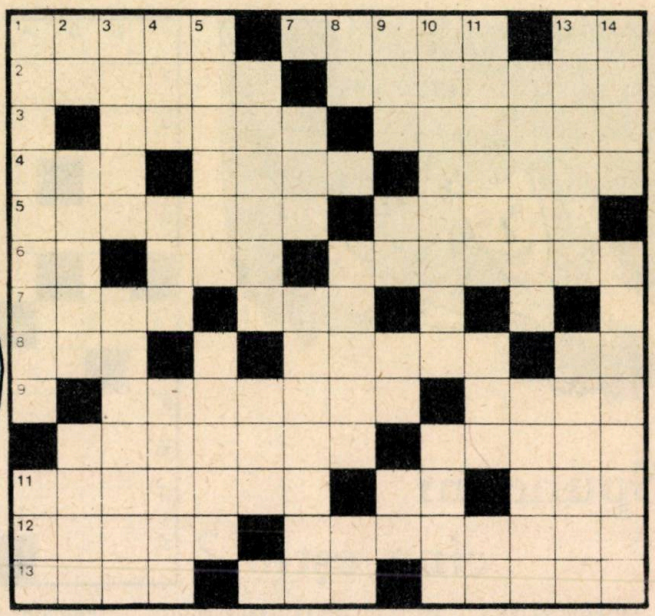

ORIZONTAL : 1) Scriitor, eseist și critic american (1865—1943) căruia îi aparține aforismul **O carte cu succes de public este mormîntul poleit al unui talent mediocru ● Cititul îl face pe om deplin ; vorbirea îl face prompt; iar scrisul exact** (autor al **Noului Organon, Francia,** 1561—1626) ● Coperți de carte ! 2) Compozitor și pianist rus (1856—1915) care, constatînd necesitatea organizării cititului afirmă : **Nici o ocupație nu constituie o asemenea pierdere de timp ca lectura nesistematică ● Marile cunoștințe, cele cu adevărat importante... le-am luat... din cartea lumii** (filozof francez, 1713—1784). 3) Fizician și chimist francez (1859—1906) care sublinia rolul și importanța științei într-o țară care se vrea liberă și independentă ● Unul din părinții cărții românești tipărite. 4) Eu, el și ea ! ● Scriitor francez, autorul romanului **Germinal** ● Povestire pentru copii de Barbu Șt. Delavrancea (neart.). 5) Mamă de-a doua (pl.) ● Reprodus în imagini artistice. 6) Parfum specific ● Morfeu autohton ● Critic literar și publicist rus (1840—1868) care ne sfătuia **să ne dezvoltăm mintea prin citirea cărților celor mai geniali dintre gînditori, care au studiat natura în general și omul în special.** 7) Cufăr ● Sursă de inspirație. 8) Curelușă de meșină ● În plenitudinea forțelor ● Mircea Lupescu. 9) Poet și scriitor satiric spaniol (1580—1645) care constata că **viața se scurge mai mult citind decît învățînd, fiindcă pe oameni îi desfață mai mult să povestească decît să dea pilde altora** ● Coadă de nagît ! 10) Pătată ● Mijloc de muncă. 11) **Nici o carte nu este atît de rea, încît să nu folosească la nimic** (literat roman ; 62 — cca 113 e.n.) ● Teu ! ● A fi bine documentat. 12) **Cultura proletară trebuie să apară ca o dezvoltare firească a acelui bagaj de cunoștințe pe care oamenirea l-a elaborat** (teoretician și conducător, genial al proletariatului) ● În cabina de proiecție. 13) Prefix foarte... cuprinzător ● **Oameni, ..., viață,** titlul unei cunoscute cărți de memorialistică a lui Ilya Ehrenburg ● **Toate cărțile scrise repede... îmi trezesc o anumită prejudecată împotriva autorului** (poet clasic german).

VERTICAL : 1) Cărțile dau naștere visului, îl trezesc la viață, invită la meditație, educă independența gîndirii (economist și statistician sovietic, n. 1877) ● Plan incipient ! 2) Introducere în manual ! ● Cărturar iluminist (1779—1823), fondatorul în-

vățămîntului popular în Țara Românească, cel care afirma : **Fericit este neamul acela carele are credincioși patrioți și oameni întru știință luminați** ● Insulă în Marea Adriatică. **3)** Vechi popor sud-american ● Teolog inspirat din aristotelism (Thomas, 1225—1274). **4)** Instrument pentru desenat ● Diminutivul Filofteiei ● Clintit. **5)** Filozof și prozator rus (1812—1870), care afirma că : **prin lectură omul supraviețuiește veacurilor ● Un singur prieten rămîne neschimbat — cartea,** constată acest cunoscut prozator sovietic contemporan (n. 1892). **6)** Floare de primăvară ● Vale în Elveția. **7)** Dînsele ● **Să nu citești niciodată decît ce-ți place,** ne povățuiește acest eseist, poet și filozof american (1803—1882). **8)** Dă înapoi ! ● **Viața ca o...,** biografie literară apărută sub semnătura lui Marin Preda ● Raport geometric. **9)** Ei întrec ! ● Radu Ionescu ● Cato ! ● Final de carte ! **10)** Scriitor român (1834—1895) care în conferința **Artele în periodul istoric,** lansa îndemnul : **Studiați, lucrați, produceți, fără a pierde un minut din vedere nici sentimentul frumosului, nici conștiința patriei... 11)** Poet chilian, laureat al Premiului Nobel ● Crustaceu ● Diftong latin. **12) Singura carte perfectă o scriam eu, dacă puteam,** afirmă cu mult umor și puțină mîhnire acest cunoscut om de litere francez (Jules) ● **Cultura nu se poate impune de sus... ea trebuie deci să trăiască într-o atmosferă de libertate** (filozof, etician și sociolog român 1880—1955). **13)** Șuvițe de păr ● Poet englez căruia îi aparține maxima **Cine ucide o carte bună, ucide însăși rațiunea** (1608—1674). **14)** Privitor la morală ● **Cele mai bune cărți sînt acelea pe care le întregesc cititorii** (François-Marie Arouet).

ENIGME

TEST

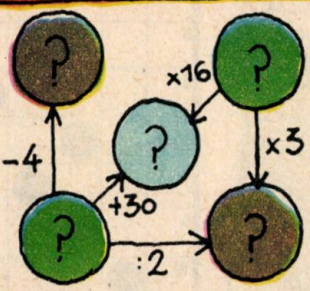

Ce cifre trebuie să înscrieți în cercuri pentru ca operațiile aritmetice să fie corecte ?

COPERTĂ LITERARĂ

(5, 8)

Dina Cocea a scris o carte despre cea mai cunoscută sportivă a noastră ?

UN ROMAN

(Monoverb : 7—10)

TERE

ENIGME

LITERARĂ

(Monoverb : 2—6)

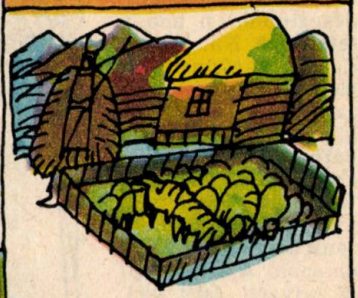

AGRARĂ

(Rebo eliptic anagramat : 6+ (2) = 7)

ENIGME

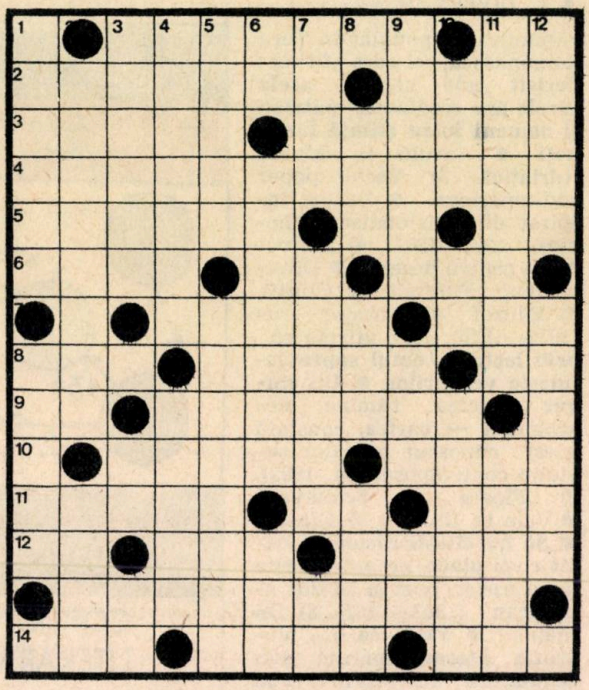

ORIZONTAL : 1) Clasic român, autor al poeziilor : **Susana** și **Fata de boier și fata de țigan** ● Intră la idei ! **2) Fata răzeșului** de Eduard Caudella ● Sălcii de munte. **3)** Din muzica noastră populară, desprindem și una **a fetelor** ● Nume exotic din parfumerie **4)** Un alt clasic al literaturii noastre, autor al basmului **Fata din dafin** și al legendei **Fata de la Cozia. 5)** Întreg ● Inimă de mamă ! ● Semnal pentru mama. **6)** Masa de seară ● Din timp ! ● Adverb (abr. uz.). **7)** Personaj din piesa **Fata cinstită** de Carlo Goldoni ● Diminutiv (temporal) de la Ana. **8)** Săgetătorul Dianei... ● Personaj din **Fata de zăpadă** de Ostrovski ● Aur. **9)** Literat și ea ! ● Fără ocol (fem.). **10)** Sfîrșitul unei curse sportive ● Plecați. ● **11)** Fată ! ● Ene ! ● Titlu scurt ! **12)** Nu duc lipsă ● Literă arabă ● A iubi cu patos. **13)** Încă un poet clasic român, autor al legendei **Prier și fata iernii. 14) Numai...** poezie de G . Coșbuc ● **Ia te... ce mai fete !** ● E de lăsat baltă !

VERTICAL : 1) Poet al satului și al țăranului, autor al poeziei **Fata mamei** ● Zeița înțelepciunii în mitologia greacească. **2)** Fetița cu cravată roșie cu tricolor ● Pictor român, autor al tabloului **Mamă cu fetiță. 3)** Orașul ultimilor ani ai lui Caragiale, tatăl spiritual al unor Zoe, Mița, Veta ● Fes ! ● De două ori la Lala ! **4)** Un zbor... la Lună ! ● **„fiica omului,** cunoscut volum de Nexö. **5)** Una din eroinele lui Coșbuc ● **A fost odată ca-n povești / A fost ca niciodată / Din rude mari, împărătești, / O prea frumoasă fată (Luceafărul). 6)** Locotenent ● Cîntecul privighetorii ● Cei mai buni. **7) Chirița în...** sau **Două fete și-o neneacă,** din creația dramatică a lui Alecsandri ● Fata-n ziua nunții sale (pl.) ● Inimă de fată ! **8)** Fata din... Banat ! ● Concert de baltă ● Nume de fată. **9) Doina** din capitală ● Abreviație medicală ● De la oglindă ! **10)** Cotat mediu ! ● Afirmație de la ofițerul stării civile ● Tudor Arghezi pentru **Fetica** (pl.). **11)** Personaj feminin din **Fata căpitanului** de A.S. Pușkin ● Satul unde s-a născut Ion Slavici, autorul romanului **Mara** și al nuvelei **Pădureanca. 12)** A boteza... la un pahar ! ● Fată dragă.

LITERARĂ

(Anagramă : 6 litere)

TRISTAN BERNARD

Într-o societate se vorbește despre viața viitoare, Infern, Paradis. Fiecare emite idei, unele chiar foarte originale. Singur, ascunzîndu-și un surîs în barbă, Tristan Bernard tace. Vecina de masă, o tînără doamnă, îl interpelează :

— Și dumneavoastră, domnule Tristan Bernard n-aveți nici o părere despre aceste probleme grave ?

— O părere ? Nu, scumpă doamnă, ci o preferință. Desigur mi-ar place Paradisul din cauza climatului ; numai că din păcate va trebui totuși să prefer Infernul din cauza societății mult mai agreabile pe care o voi găsi acolo.

GEORGE FEYDEAU

Un prieten îi recomanda cu insistență dramaturgului G. Feydeau să consulte o prezicătoare, care se părea că făcea furori cu prezicerile ei. Feydeau, trăgînd din eterna sa țigară, manifesta un scepticism cronic. Dar amicul insista, insista : „Ce riști ? Îți va spune lucruri care te vor stupefia". Plictisit, omul de teatru cedă, și promise că-i va face o vizită.

După cîteva zile Feydeau se reîntîlnește cu amicul în chestiune.

— Am fost la prezicătoarea dumitale...

— Ei și ?

— Extraordinară !

— Păi nu ți-am spus ?

— Ei bine, nici n-a întins de tot cărțile alea unsuroase și mi-a spus că voi fi victima unei escrocherii...

— Drace ! și tu... ?

— Mi-a cerut cinci ludovici și i-am plătit !

SACHA GUITRY

Încă de la începuturile carierei sale, Sacha Guitry a reușit să-și constituie un cont de cîteva mii de franci într-o bancă pariziană. De altfel era foarte mîndru că putea achita toate datoriile și onora toate plățile cu un simplu cec. Vine totuși momentul cînd banca îl înștiințează pe tînărul actor și dramaturg despre lichidarea contului său, în urma plăților efectuate, și despre.... un pasiv de 3 000 de franci pe care-i datora băncii. Sacha se duce la bancă și cere explicații. Foarte amabil casierul îi arată cecurile emise și-i demonstrează că datorează băncii suma mai sus amintită.

— Bine, bine — mormăi Guitry în cele din urmă — vă voi trimite un cec !

GEORGES COURTELINE

Georges Courteline povestește prima sa întîlnire cu Verlaine. Maestrul absorbise lichide atît de numeroase și tari încît nu era capabil să se întoarcă acasă pe propriile picioare. Courteline îl urcă într-o mașină și-l întreabă adresa. Verlaine îi răspunde că nu-și mai amintește.

— Este casa pe partea stîngă a Senei ?

— Nu...

— Se găsește pe la Montmartre ?

— Nu...

— Pe lîngă Bastilia ?

— Cam... pe acolo...

— Bulevardul Beaumarchais ?

— Nuuuu...

— Bulevardul Filles-du-Calvaire ?

— ? ! ? ! ?

— Strada Roquette ?

— Hîc, ...da.

— Ce număr ?

— Nu știu ?

— Numărul 1 ?

— Nțț !

— Numărul 2 ?

— (gest negativ din cap)

— Numărul 3 ?

— Nu...

Și Courteline termină povestirea :

Locuia la 248....

HENRY BECQUE

Amorul propriu ascuțit al lui Becque îl făcea să surprindă cele mai mici gesturi sau cuvinte care păreau să atenteze la demnitatea sa. Odată, voiajînd în Italia, a fost invitat la trecerea prin Roma, într-o casă foarte aristocratică. La ora convenită, autorul „Parizienei" ajunge și aruncă băiatului care-l întreabă, numele său pentru a fi anunțat :

— Domnul Henry Becque.

Lacheului, obișnuit să anunțe numele cele mai ilustre și răsunătoare, îi scapă o grimasă elocventă, căreia autorul dramatic îi înțelege perfect semnificația. Și cu prezență de spirit adaugă imediat :

— Nu uita să anunți — spuse el cu toată seriozitatea — Domnul Henry Becque... de Gaz !

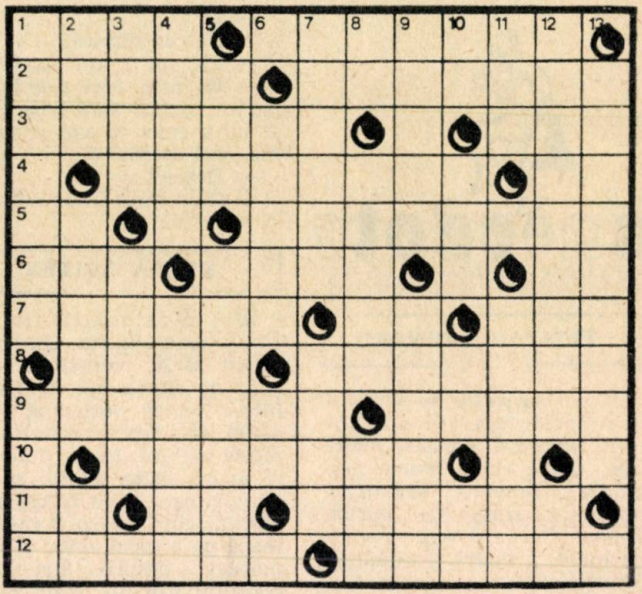

ORIZONTAL: **1)** Marele scriitor romantic francez, autor al romanului **Oamenii mării** (1866) ● **Lacul codrilor albastru** (fig. ; Eminescu). **2)** Scriitor de naționalitate maghiară, autor al volumelor de poezii **Pe-o barcă-n flăcări** (1926) și **Cîntec de lebădă** (1970) ● Una dintre Insulele Riau (Indonezia). **3)** Critic literar de notorietate, autor, printre altele, al unor impresii de călătorie în volumul **Călător pe două continente** (Valeriu) ● Insulă pe coasta Suediei. **4)** Poetă licențiată în litere la Sorbona, autoare a volumelor **Corabia de lumină** și **Strigăt prin lumi** (Veronica) ● Intrate în port! **5)** Posezi ● Autor al unor schițe umoristice și satirice (numele său derivă de la un rîu), adunate în volumele **Pilot fără noroc** și **Amintiri dintr-un jurnal de bord** (Constantin). **6)** Zahăr pisat ● Am... o cămașă înflorată! ● Pene! **7)** Ca un omagiu vieții lor grele petrecute în porturile de altădată li s-a ridicat o statuie la Galați, operă a sculptorului Mircea Ștefănescu ● Nicolae Horia ● ...West, vedetă a filmului din anii '30, protagonistă a filmului lui G. Ratoff **După arșița asta.** **8)** Nume masculin ● Numele a doi pictori belgieni (frați), dintre care Joseph e cunoscut ca autor de peisaje, marine și studii de animale. **9)... și marea,** capodoperă a lui Hemingwai a cărei apariție a constituit prilejul pentru acordarea premiului Nobel (neart. pl. fem.) ● Mult sub nivelul apei. **10)** Critic contemporan foarte apreciat, autor al volumului intitulat **Geografii spirituale** (Dan). **11)** La țărm! ● Sere! ● Luntre mică pescărească (pl.). **12)** În apropiere de Mamaia! ● Localitate de pe malul Hîrtibaciului, așezare de numele căreia se leagă unul din primele șantiere de

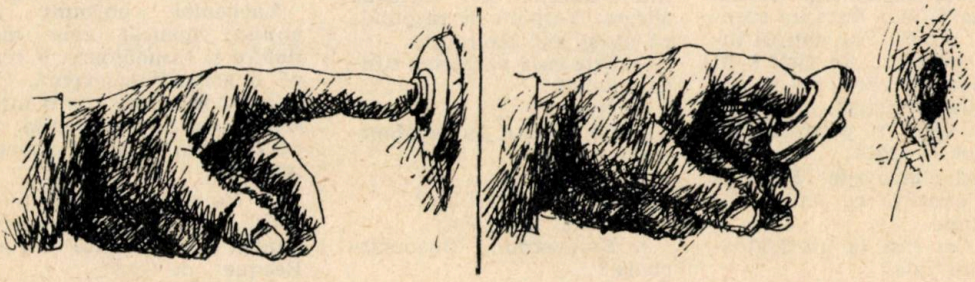

muncă patriotică ale tineretului din ţara noastră.

VERTICAL : 1) Un alt scriitor de naţionalitate maghiară, autor al versurilor din **Se revarsă satul** (1949) şi al prozei din **Stropi de rouă în vîltoare** (1976) ● Autor a nenumărate scrieri despre mare şi marinari, cunoscut mai ales prin romanul **Europolis** (Jean). **2)** Localitate în Norvegia ● Poet contemporan (Nicolae), dintre ale cărui volume l-am ales pe cel intitulat **Templu sub apă** (volum de debut) ● Intrare în mare ! **3)** Cineastul Ion Popescu, autor al celebrului **omuleţ,** care debutează în 1951 cu **Răţoiul neascultător** ● Poet şi eseist englez (1830—1867), autor al volumului de eseuri **O vară în insula Skye** (Alexander). **4)** A face deosebire (pop.) ● Luată de val (fig.) **5)** Munte în insula Honshu ● Pompe (nu de apă !). **6)** Lac din nordul Deşertului Kalahari (Africa), în care se varsă rîul Okovango ● Nicolae Labiş. **7)** Comună subcarpatică din Dobriceni, Horezu ● Mare... în Arabia! **8)** Cale ! ● Apa rîurilor, apa de ploaie, ca termen des folosit de geologi ● Vechiul nume al insulei Keos. **9)** Nu le atinge nimic, nimic ! ● Oraş chinez din valea rîului Sungeri (afluent al Amurului). **10)** O... mare... le desparte ! ● Mare stat federal american cu graniţe în două oceane — Atlantic şi Pacific (abr.) ● Vad... gol ! ● Fără pereche. **11)** Navă arabă cu pînze ● Nutreţ pentru vite (plural uzual). **12) Finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb,** de la care aflăm că **Dreptatea iese ca untdelemnul la suprafaţa apei** (2 cuv.) ● Subit ! **13)** Încă un poet contemporan din care am selectat titlurile volumelor **Orfeu trece punţile, Întoarcerea la Circe** şi romanul **Păcatul fluviului** (Valeriu).

Dicţionar : UTO, ULA, ZAO, CIA, DAU.

Entuziasm = Există momente cînd nu te poţi opri să faci prostii : asta se cheamă entuziasm. **(Henri Meilhac)**

Eventualitate = Închipuiţi-vă ce tăcere s-ar lăsa dacă oamenii n-ar spune decît ceea ce ştiu. **(K. Capek)**

Forţă = Slăbiciunea forţei este de a nu crede decît în forţă **(Paul Valéry)**

Frumuseţea = O scrisoare de recomandare pe care natura o dă favoriţilor săi **(Voltaire)**

Gentleman = Un om capabil de două lucruri : să descrie o femeie frumoasă fără să facă gesturi şi să asculte totdeauna o anecdotă ca şi cum ar auzi-o pentru prima dată... **(Jerry Lewis)**

Glorie = A fi cunoscut de cei pe care nu vrei să-i cunoşti. **(Natalie Gliford Barney)**

Greşeală = Mărturisită, e pe jumătate iertată ; dar ascunsă e iertată pe de-a-ntregul. **(Pierre Véon)**

Hazard = O pasăre care zboară de cele mai multe ori cu picioarele. **(Pierre Etaix)**

Imposibilitate = O imposibilitate aparentă este întotdeauna preferabilă unei posibilităţi nesigure. **(Aristotel)**

Jurămînt = Forma sentimentală a cecului fără acoperire. **(G. A. Masson)**

Istoria este un un roman care a fost ; romanul este o istorie care ar fi putut fi. **(E. şi J. de Goncourt)**

Longevitate = Ceea ce e dificil este să devii octogenar. După aceea, nu trebuie decît să trăieşti. **(Paul Léautuad)**

Moda = Moda este ceea ce se demodează. **(Coco Chanel)**

Modă = O formă a urîţeniei, atît de greu de suportat încît trebuie schimbată la fiecare şase luni. **(Oscar Wilde).**

Nas = Există unele nasuri care au mai mult decît o formă ; au o veritabilă atitudine. **(G. Cesbron)**

Noroc = Norocul aduce succesul şi succesul aduce adesea meritul. **(Etienne Rey)**

Oglinda = Un individ demn de consultat, fiind capabil să reflecteze. **(T. Bernard).**

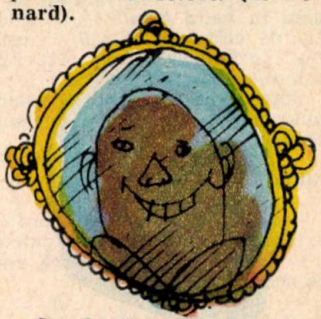

Omul = Singurul animal care roşeşte. Sau care ar trebui să roşească. **(M. Twain)**

Opinie = Adevărul fiecăruia. **(Dicţionarul Academiei umorului francez).**

Optică = Femeile nu văd niciodată ceea ce ai făcut pentru ele, ele nu văd decît ceea ce n-ai făcut. **(G. Courteline)**

Optică = Elefanţii sînt, fără excepţie, desenaţi mai mici decît în realitate, iar puricii totdeauna mai mari. **(Jonathan Swift)**

Profitor = Profitorul crede că important nu este ca el să aibă bani, ci ca ceilalţi să-i aibă. **(Sacha Guitry).**

Peştele = Este o fiinţă a cărei creştere este foarte rapidă între momentul cînd e prins şi cel în care pescarul îl descrie amicilor săi. **(Georges Simenon)**

VORBE DE DUH

— De ce să divorțați, după o conviețuire de douăzeci de ani ?
— Și ce, credeți c-a fost atît de ușor ?

★

— Și soția nu are nimic împotriva pasiunilor dumneavoastră ?
— Cîtuși de puțin.
— Și ce anume vă preocupă în timpul liber ?
— Spălatul rufelor și al vaselor...

— Cum este cu putință să umblați cu mașina în halul ăsta ? — se arată indignat agentul de circulație. Farul vă este spart, stopurile nu funcționează, bara este strîmbată ! Coborîți din mașină...

Șoferul descinde de la volan, își examinează autoturismul proprietate personală și deodată exclamă stupefiat :
— Dumnezeule ! Unde mi-or fi rulota și familia ?...

★

— Soțul dumneavoastră are ceva semne particulare ? Altminteri nu-l putem găsi...
— Încă nu, dar o să aibă, cînd mi-l veți aduce acasă !

★

— Astăzi parcă tușiți mai lejer...
— Păi cum să nu, doctore, toată noaptea am exersat !

★

— Ce este filozofia ?
— Știința de-a fugări o pisică neagră într-o cameră obscură, și să nu existe acolo nici o pisică. Unii filozofi susțin c-ar fi prins-o !

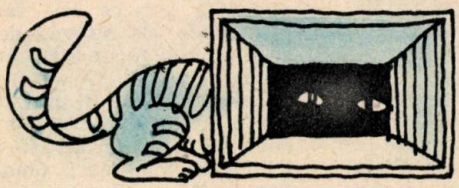

La doctor, după examinarea pacientului :
— Nu-i nimic grav. Va trebui să faci mai multă mișcare. Să mergi zilnic pe jos, un ceas sau două...
— Mă rog, dar cînd ar fi mai bine ? Înainte de-a-mi distribui poșta în oraș, sau după aceea ?

★

— Spune-mi, dragul meu, după ce gătesc ceva pentru cină, hrănesc copiii, îi spăl și-i culc, ești de-acord să mergem la un film ?
— Bineînțeles, dacă faci rost de bilete !

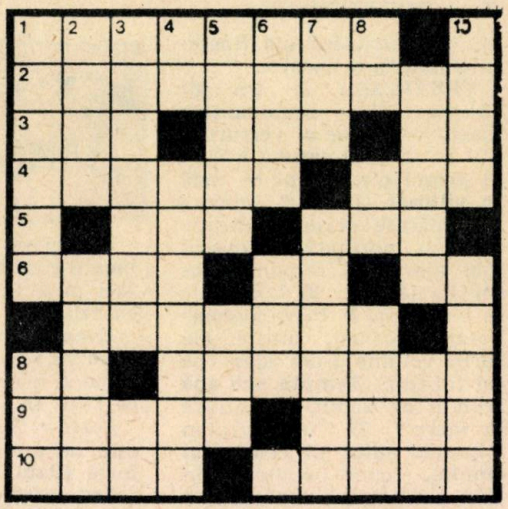

TINEREȚE

ORIZONTAL : 1) Manifestare tinerească cu caracter periodic la scară mondială. 2) **Acel rege-al poeziei, vecinic tînăr și ferice** (M. Eminescu). 3) Cu mare frecvență ● Clubul sportiv **Armata** ● Olga Tudorache. 4) Luat... pe departe ● A iubi (arh.) 5) Vuiet (reg.) ● Fiică, în popor. 6) Drum către inimă ● Un tip de... vază ! ● Ființă rațională. 7) Tînăr cutezător. 8) Una, alta !... Exemplu viu în muncă și disciplină. 9) Debut în sport ! ● Localitate în India. 10) Copilași (fam.) ● În floarea vîrstei.

VERTICAL : 1) Autorul romanului **Tînăra gardă** ● Cei mai buni. 2) Tînăr de pe băncile școlii ● Cei șapte ani de acasă... 3) Cursa cu obstacole în arena universitară ! ● Începutul și sfîrșitul (fig.). 4) Toc gol ! ● Echipe sportive. 5) Născut ● Compozitor german (1788—1847). 6) De necuprins ● Lecții de 50 de minute. 7) Legendara soție a meșterului Manole ● Tinerii satelor noastre. 8) Locomotivă Diesel ● Ce e al tău e al tău ! ● Rîu și lac în Islanda. 9) Veșnic tînărul îndrăgostit (fig.) ● A se odihni. 10) **...fecioara cu ochii sprințari...** ● Om în toată firea.

Dicționar : UET, ANTU, ETT, RINN.

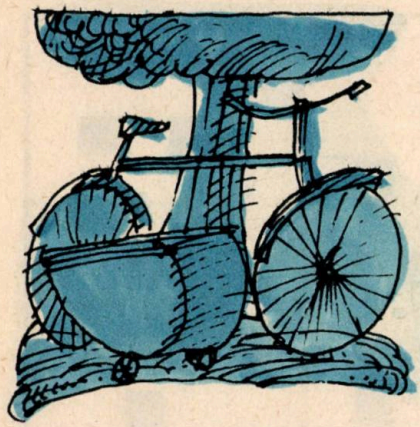

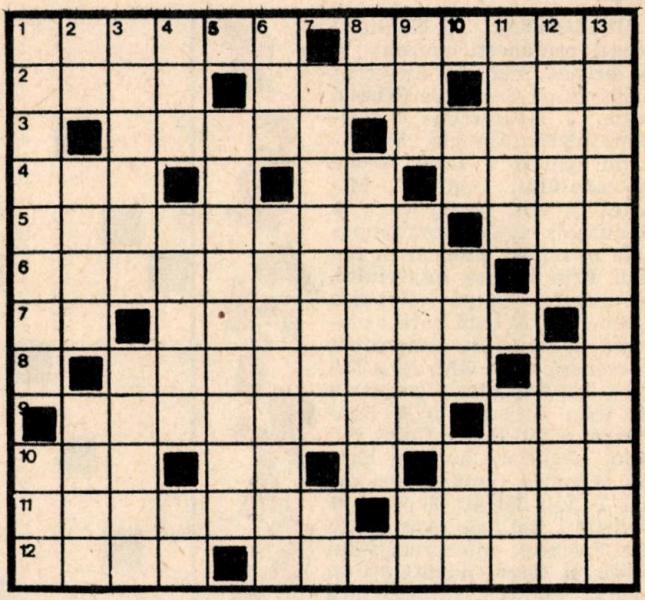

Definiții figurative

ORIZONTAL: 1) Sprijinul gurilor de foc ● Bicicletă cu ataș. 2) Belele ● O slăbiciune omenească ● Carpații Orientali! 3) A întîmpina șansa neșansei ● Acționează în cîmp. 4) A la carte (pl.) ● Sare cu clor ● Avant-scene. 5) Medie ponderată ● Definit cu aproximație. 6) Extrem de protocolară ● Un capăt de țară! 7) Clarinet! ● Apăsare discontinuă! 8) A mare de tipar ● Sîmbure de vișină! 9) Vîrf de atac ● Capitol în proză! 10) Interpret de piese istorice ● Rîie! ● Acoperită cu un praf... ce nu reprezintă nimic. 11) Tratat separat de dinamică (fem.) ● Creează condiții pentru o intrare în legalitate. 12) Date din închipuire ● Ține loc de companie.

VERTICAL: 1) Coroană îngropată ● Pregătește un fel anume. 2) Arici! ● Opune rezistență ● Bate toba (pl.). 3) Nu-i loc de întors ● Ochiul magic. 4) Esență de ceai ● Motan bătrîn ● Cuprinse în eter! 5) Monștri ai combinațiilor iluzorii. 6) Cel puțin de-o palmă ● Tipi impunători. 7) Capital neprețuit la purtător ● Unul după trei mai lungi. 8) Tone scurte! ● Acoperită (cucu!). 9) Vastă, nemărginită! ● Focar de infecție ● Un număr la pronoexpres! 10) O jumătate de ceas! ● Volum de istorie ● Unul căruia nu-i lipsește nimic. 11) Frizer cîmpenesc ● Mijloc de circulație (pl.). 12) Face o expunere à la carte ● Întemeiază un cămin. 13) O apreciere negativă.

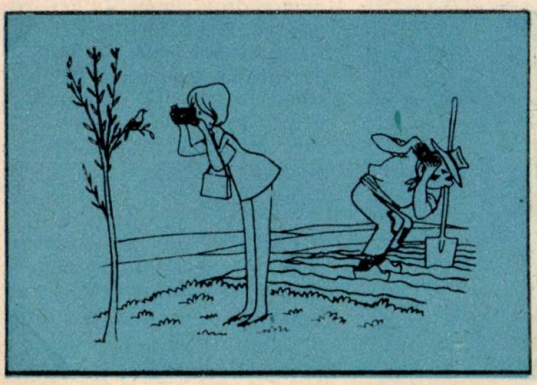

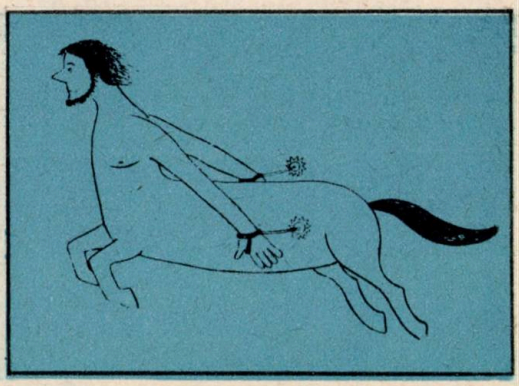

ECRANIZĂRI

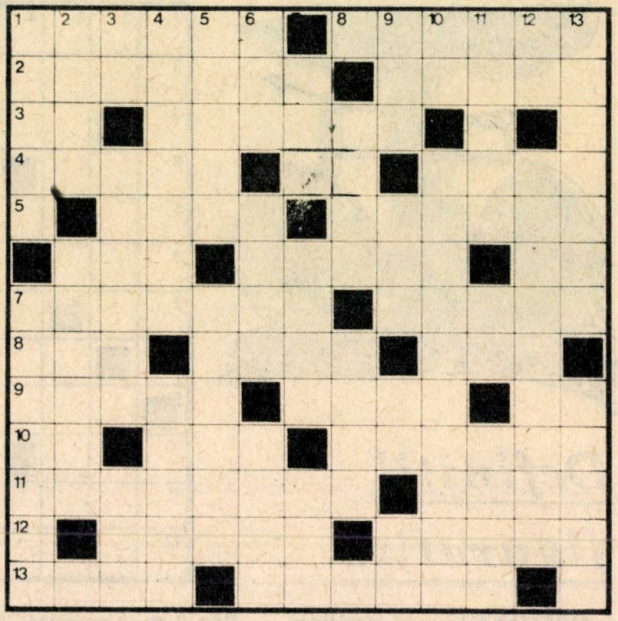

ORIZONTAL : 1) Geniu al scenei românești, prezent și pe ecrane mai ales în ecranizări după Caragiale **(Vizita,** regie : J. Georgescu ; **O scrisoare pierdută,** regia : S. Alexandrescu și V. Iliu ; **D-ale carnavalului,** regia : A. Miheles și Gh. Naghi etc.) ● Redutabil actor contemporan, interpret pincipal în filmul **Prin cenușa imperiului,** ecranizare după Zaharia Stancu. **2)** Actriță care excelează în roluri de compoziție, parteneră a lui Gheorghe Dinică în **Explozia** (scenariu de Ioan Grigorescu) ● Realizare a lui Henri Colpi din anul 1963 care avea la bază un scenariu după scrieri ale lui Panait Istrati. **3)** Tei ! ● Actriță italiană (Antonietta De Pascale), interpretă din **Roșu și negu,** adaptare în regia lui Cl. Autant-Lara după Stendhal. **4)** Film istoric în regia lui Lucian Bratu, pe un scenariu de Mihnea Gheorghiu, premiat la Buenos Aires și Cork ● Mea ! ● Farmec mai franțuzit. **5)** Urmată îndeaproape în **Croaziera** (M. Danieliuc) ● Foarte apreciat regizor român de film, un maestru al realizărilor după opere literare (1964 — **Pădurea spînzuraților)** ; scenograf la **Mitrea Cocor** (1952) și **Facerea lumii** (1971). **6)** Modă cerealieră ● Ochi fără culoare și expresie ● Vorba lui Hîncu. **7)** Interpret principal din ecranizarea **Neamul Șoimărești**lor după Mihail Sadoveanu (Mihai) ● Sportiv. **8)** A fost odată... ● Regizor român între ale cărui realizări se află și pelicula **Felix și Otilia,** o ecranizare după romanul lui G. Călinescu **Enigma Otiliei** (Iulian) ● Văr al lui Heracles. **9)** Arme din **Columna** și **Dacii** ● Din cînd în cînd ● Gheorghe (presc.). **10) ...sat la noi,** film de V. Iliu în colaborare cu J. Georgescu (1951) ● Regele zeilor la sumerieni ● Țara al cărei reprezentant Luis Garcia Berlanga obține în 1953 premiu la Cannes pentru **Bun venit, domnule Marshall. 11)** Interpretă din **La patru pași de infinit,** ecranizare de Francisc Munteanu a unei scrieri proprii (Irina) ● Pseudonim al lui Miron Radu Paraschivescu. **12)** Eroină din piesa lui Horia Lovinescu **Citadela sfărîmată,** transpusă pe ecran în 1957, în regia lui M. Maurette ● Actriță care debutează în **Moara cu noroc** (ecranizare după Ioan Slavici, regia : V. Iliu), care mai apare și în **Atunci i-am condamnat pe toți la moarte** și **Mofturi 1900** (Ioana). **13)** Prenumele actorului Păunescu ● Precum premiile pentru creație cinematografică (Cannes, Oscar ș.a.).

VERTICAL : 1) Actorul-poet de o sensibilitate aparte, care deține roluri în filme ca **Viața nu iartă, Pădurea spînzuraților, Răscoala,** precum și în **Reconstituirea,** filmul

lui Lucian Pintilie inspirat de o remarcabilă nuvelă de Horia Pătrașcu ● Cunoscut actor contemporan care debutează în film încă din 1943 în rolul lui Rică Venturiano din **O noapte furtunoasă** (în regia lui J. Georgescu). **2)** Regizor român din filmografia căruia desprindem ecranizările **Mitrea Cocor** (premiu Karlovy Vary, 1952) și **Moara cu noroc** (1956) (Victor) ● ...Coroamă, regizoare contemporană, autoarea unui serial de televiziune la baza căruia au stat piese din dramaturgia lui Delavrancea. **3)** Carte ! ● Un alt regizor contemporan, realizator al filmelor **Setea** (după un scenariu pe romanul lui Titus Popovici) și **Neamul Șoimărești**lor (după Mihail Sadoveanu) ● Siglă feroviară italiană. **4)** Regizor și operator francez, autor al acelui celebru **Un bărbat și o femeie,** ce obține **Palme d'or** la Cannes în 1966 (Claude) ● Unitate dramaturgică indivizibilă a filmului. **5)** Aliment... cu economie ! ● Pantofi de modă turcească. **6)** Rîu în U.R.S.S. ● Acești (pop.) ● Ghizd al fîntînii. **7)** Arbore ● Un pahar fără picior ! ● Cannes... fonetic ! **8)** Strămoșești ● Alt regizor contemporan de film (Timotei). **9)** În acest loc ● Refren din cîntecele populare ● Ape ! ● Bea ! **10)** Neo ! ● Film în regia lui V. Calotescu în care apare Ștefan Ciubotărașu, figură marcantă a scenei și ecranului românesc. **11)** Mai mult ca perfectul ● Leo ! ● Leon s-a încurcat ! **12)** Cei ! ● Talentat actor român, interpret al unor roluri remarcabile în filme ca **Pădurea spînzuraților** și **Zestrea** (Victor). **13)** Slăbit ● Eroul lui Creangă interpretat într-o originală transpunere cinematografică de Florin Piersic (în regia lui Ion Popescu-Gopo).

Dicționar : EON, ANU, RIC, CNA, USNA, PAHA, NOLE.

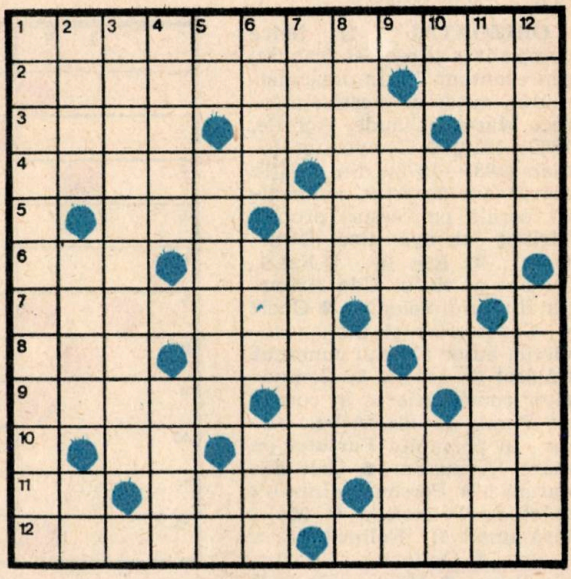

ORIZONTAL : **1)** Marea enciclopedie... literară. **2)** Cuvînt înainte și... sumar (pl.) ● Titlu scurt ! **3)** Semn de mirare, asta e...! (pl.) ● Nume de... roman. ● Erată atemporală ! **4)** Ar fi fost cumnatul lui Hamlet ! ● Lumina cărților. **5)** Orășel în insula Flores ● Carte... care circula odinioară (pl.). **6)** Localitate în Guineea ● Balada... oilor. **7)** Dau cărțile pe față ● Prefața prefețelor ! **8)** Editura pentru literatură universală (abr. od.) ● Domiciliu tematic ● A lega. **9)** Lumină materială ● Surogat de pisică !... ● Vorbă franțuzească. **10)** Și-n carte și-n parte ! ● La o carte, înainte. **11)** Carte pentru rebusiști ! ● A apărea... dicționarul ! ● Caracter... folcloric. **12)** Oameni cu carte ● „Mea culpa" pentru toată tema.

VERTICAL : 1) Scrie toate cărțile ! **2)** Erou al unei cărți de Vergiliu ● Două pagini... la una ! ● Pronumele... cărturarului ! **3)** O lume a cărților. **4)** Carte ! ● Un, doi, trei. **5)** Primele la tipar ! ● Cărți cu profil respectabil ● Carte ! **6)** Chenare solide ● Curelușă de meșină ● Sare-n ochi. **7)** Refrenul cosașilor ● Captare (pl.). **8)** Debara birocratică ! ● Nici mie, nici lui. **9)** Vorbă păsărească ● Eforie Nord ! **10)** Caiete ! ● Domn moldovean ● A răsturna pămîntul. **11)** Citită... parțial ● Scris. **12)** Erată la erată ! ● Ai carte, ai parte.

Dicționar : REO, OFA, UIE, IȚĂI, OC.

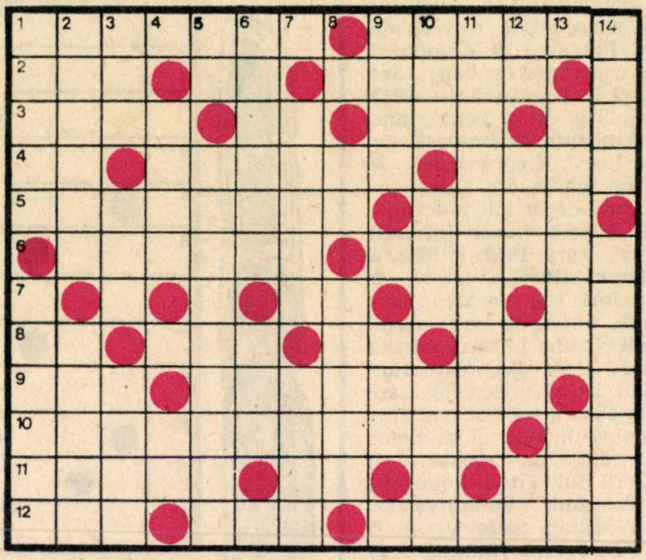

CÎNTECUL APELOR

ORIZONTAL : 1) Mare compozitor şi pianist francez, reprezentant al impresionismului, autor al piesei simfonice **Marea** (Claude- Achille, 1862—1918) ● Compozitor român (1885—1978), din creaţia căruia am desprins compoziţia corală pe versuri proprii **Pîrîuaş cu apă lină** (Dimitrie). **2)** Rîu în U.R.S.S., afluent al rîului Uda (tributar fluviului Selenga) ● Cuci! ● Compozitor şi dirijor sovietic, autor al unui cunoscut **Călăreţ de aramă. 3)** Compozitor român născut în comuna Pianu de Jos (Alba), autor al poemului **Furtuna pe mare** (Augustin) ● Colţ din natură ! ● Personaj dintr-un balet de Prokofiev ● Mai... fără una ! **4)** Nelipsit de la bazin ● Oglinzile albastre ale Terrei ● Mers... prin apă. **5)** Mare compozitor austriac, născut la Lichtenthal, autor al **Cvintetului cu pian Păstrăvul** ● Poet popular (la cazahi şi alte popoare), care se acompaniază cu un instrument popular. **6)** Autor al unor **Însemnări : Din carnetul unui medic de plasă** (George) ● Pretext natural pentru actorul şi regizorul Gene Kelly de a dansa şi a cînta, mai ales a cînta... (dim.). **7)** Culpe ! ● Barbu Voinescu ● Iele ! **8)** Cel mai bun (la înălţime) ● Marcă de insecticid ● Leu ! ● O notă... la un mic instrument ! **9)** Preot din Zair ● Compozitor român (1901—1954), autor de muzică simfonică **(Paparudele** — 1929), muzică vocală **(Salcia,** 1954) etc. (Theodor). **10)** Compozitor rus care a influenţat puternic **(Grupul celor 5,** autor al operelor **Rusalka** şi **Oaspetele de piatră** ● Carte mare. **11)** Om de stat german (1871—1925) ● Notă muzicală pe Capitoliu ● Număr. **12)** Arhipelag în Atlantic, în dreptul capitalei Conakry ● Dans din arhipelagul Tonga accesibil numai căpeteniilor ● Autor al libretului şi al muzicii de teatru **Marin Pescarul,** operă în două acte, după nuvela **Păcat boieresc** de Mihail Sadoveanu (Marţian).

VERTICAL : 1) Alt compozitor român, autor al suitei simfonice **Nunta de pe Someş,** precum şi al operetei în două acte **Nimfa litoralului** (Viorel) ● Mare compozitor german, unul din proeminenţii creatori ai istoriei muzicii, autor al uverturii **Muzica apelor. 2)** Geniu al muzicii româneşti, din creaţia căruia am desprins poemul simfonic **Vox Maris** ● Compozitor de naţionalitate maghiară din România, autor al **Cantatei Bistriţei** (Csaba, n. 1936). **3)** Piesă de schimb ! ● Mică monedă romană ● Superstiţie. **4)** Într-un cuvînt e... a lui ! ● Ger ! **5)** Primele în scenă ! ● Dirijor german al orchestrei **Gewandhaus,** care a concertat şi în ţara noastră (Herman). **6)** Deschis ● Degeţel, un erou de poveste. **7) ... Rinului,** prima operă (prologul) din teatralogia **Inelul Nibelungului** de Wagner ● Vechi dans englezesc, introdus în suită. **8)** Final de concert ! ● **Pe o... japoneză,** din muzica simfonică a compozitorului clujean Mircea Istrate. **9)** Şire de paie ● Rîu în U.R.S.S. **10)** Rîu şi localitate în U.R.S.S. ● Unul din Crişuri ● Insulă în nord-vestul Marii Britanii. **11)** Mare compozitor rus, autor al faimosului balet **Lacul lebedelor** (libretul : V. Berghicev şi V. Ghelzer). **12)** Perle ! ● Marş... de-aici ! ● Cămăşi ţărăneşti ● Opere ! **13)** Compozitor român (1882—1965), din care amintim opera **Fata de la Cozia** (Emil) ● Undele carelui de faţă. **14)** Acut ● Operă de Gluck (libretul de Ranieri da Calzabigi) după tragedia lui Euripide (eroina era soţia lui Admetus, unul dintre argonauţi).

Dicţionar : ONA, AKIN, NZI, HEA, HLS, ULS, UIL, SKIE.

NOTE HAZLII

— Azi, draga mea, nu am pescuit nimic.
— Ştiam, dragul meu. Ai uitat banii pe masă...

★

— Un frigider este strict necesar pentru casa omului. În el puteţi păstra alimentele timp de zece zile.
— Şi-n intervalul acesta ce mănînc ?...

★

— Dar poţi cumpăra un ventilator din Bucureşti ?
— Pot...
— Atunci de ce vrei să-l cumperi din Braşov ?
— Doctorul mi-a recomandat să respir aer de munte...

— Căpitane, vasul se umple de apă.
— Calmează-te, omule, ce crezi că n-o să mai rămînă apă ca să navigăm ?

★

— Ce studiezi acolo ?
— Geografia...
— Poţi să-mi spui unde este Brazilia ?
— La pagina 73...

★

— Felicitări şi casă de piatră ! A fost dragoste la prima vedere ?
— Nu. La a doua vedere. La prima nu ştiam că este inginer...

— În acest hotel, stimată doamnă, vă veţi simţi ca acasă !
— Sper că nu : am venit să mă odihnesc...

★

— Sincer, dumneavoastră nu aveţi pic de talent.
— Acum e prea tîrziu. Deja am ajuns celebru...

★

— Cu ce aţi contribuit la construirea acestei piscine ?
— Am adus o găleată de apă.

— Iubitule, de ce alergi mereu la fereastră cînd eu încep să cînt ?
— Ca să vadă vecinii că nu te bat...

★

— Mi-ai simţit mult lipsa ieri, draga mea ?
— De ce ? Nu ai dormit acasă ?

Renumitul arheolog, specialist în cercetări ale istoriei şi culturii statului sclavagist asirian, MAX MELLOVAN, a fost căsătorit cu AGATHA CHRISTIE. Romanciera era cu mult mai în vîrstă decît soţul ei, ceea ce o făcea să mărturisească, nu fără umor, prietenilor săi : „Ştiţi, ca să te măriţi cu un arheolog este un mare succes. Ei preţuiesc atît de mult vechimea". Este interesant că în multe romane de aventuri scrise de Agatha Christie eroii principali sînt arheologi. Soţului ei îi dădea următoarea explicaţie : „Tu eşti de vină. De ce m-ai învăţat să-mi placă arheologia.

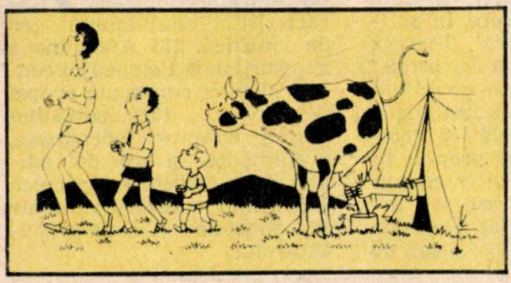

UMOR

Condamnatul se găseşte legat pe scaunul electric. Directorul închisorii îl întreabă care-i este ultima dorinţă.
— Aş dori să mă ţineţi de mînă ! — răspunde condamnatul. Poate voi avea mai mult curaj...

★

În vagonul de dormit. Soţul, are cuşeta de sus. La o trecere printr-un tunel, se aude un bubuit infernal.
— Ce a căzut ? — întreabă soţia — vreun geamantan ?
— Nu, pijamaua mea !
— Şi de ce-a făcut atîta zgomot ?
— Eram şi eu înăuntru !...

★

— Mare greşeală, să mă iau după capul tău, şi să-mbrac costumul ăsta. Era minunat dacă-mi păstram hainele celelalte...
— Nu fi copil, îţi vine splendid !
— Da ! Însă, în costumul pe care l-am schimbat, erau biletele pentru spectacol... Şi-ncepe peste cinci minute !

★

— Nu-i adevărart că suedezii nu-s cavaleri ! Am văzut cu ochii mei, cum un suedez ţinea umbrela unei doamne, în vreme ce aceasta-şi schimba cauciucul de la maşină... Şi era o ploaie de groază !

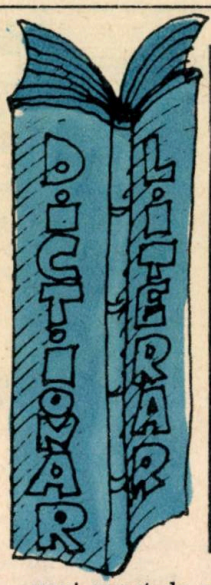

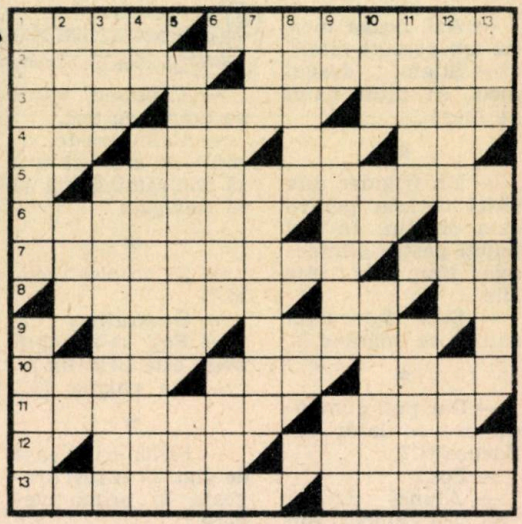

ORIZONTAL: **1)** Poezie cu conținut patriotic ale cărei versuri se cîntă pe o melodie menită să țină cadența pasului ● Termen folosit pentru denumirea unei greșeli de natură sintactică, provenind de la colonia greacă **Solec,** cunoscută prin vorbirea incorectă a limbii grecești. **2)** Opere literare care povestesc în versuri o acțiune eroică ● Provenind de la grecescul **dipodes,** desemnează cele două unități metrice din alcătuirea unui vers (pl.). **3)** Cel artistic desemnează **acea clasă logică în care sînt coordonate toate operele artistice diferențiate analog cu structura lor după natura înrudită a valorilor pe care aceasta le cuprinde** (T. Vianu, **Estetica)** ● Cunoscut de-a lungul istoriei, la diferite popoare sub denumirea de.. aed, bard, rapsod, trubadur ● Subdiviziune a epopeelor, poemelor etc. **4)** Final de vers ! ● Aer franțuzesc ● Zeul Soarelui în Egiptul antic ● Lucia Udrescu. **5)** Procedeu stilistic constînd în folosirea în cuprinsul aceluiași context a unor noțiuni omonime. **6)** Mic poem ale cărui versuri sînt puse pe muzică ; creatorul său este socotit scriitorul J.J. Rousseau (pl.) ● Termen indispensabil al unei comparații ● Idem (presc.). **7)** Reunește o serie de texte reprezentative (unui autor gen literar, etc.), redate în întregime sau fragmentar ● E.. grec ! **8)** De vîrsta... versului liber ! (fem.) ● Introducere la un necrolog ! ● Argint. **9)** Volum ● Denumirea unei lucrări literare sau a unui capitol al acesteia. **10)** Adevărat roman în versuri, această specie a poeziei epice cuprinde mai multe personaje, angrenate într-o intrigă complexă ● Comedie populară antică interpretată de actori de pantomimă ● Aflat la granița filozofiei în literatură, acest gen permite autorului expunerea unui punct de vedere asupra anumitor probleme de interes major. **11)** Figură de stil... prin care poeții își exprimă dorințele ● Zeitate greacă întruchipînd geniul luptei, care a dat numele unei părți constitutive a comediilor antice. **12)** Oraș antic ● Hidrocarbură aromatică. **13)** Strofă alcătuită în genul poetului Alkaios (nimic mai simplu : două versuri endecasilabice, un vers enneasilabic, adică patru spandei sau trahei precedați de o anacruză și un decasilab, respectiv doi dactili, doi trahei) ● Țesut în relief.

VERTICAL: **1)** Îndreptar pentru creația poetică prezentînd regulile referitoare la structura ritmică a versurilor ● Urmează după strofă și antistrofă în tragedia antică, constituind ultima parte a unei tirade lirice. **2)** Boul sacru ● Introducere, în anticitate ! ● Operă (literară sau științifică). **3)** În pripă ! ● Care folosește procedeul stilistic numit și antilogic. **4)** Scandare inițială ! ● Folosirea unui nume propriu în locul unui substantiv comun sau a unei perifraze sau invers. **5)** Epi (pe, la) + **thalamos** (pat nuptial) = poem de scurtă întindere, alcătuit în cinstea mirilor, cu prilejul nunții lor ● Arborele lui Eminescu. **6)** **Vir bonus discendi peritus,** persoană considerată de cei vechi ca un bărbat de seamă, iscusit în arta vorbirii ● Chitic. **7)** Gen liric în care Pindar și Horațiu slăveau odinioară pe zei și pe atleții învingători în jocurile olimpice (pl.) ● Contestă valoarea de adevăr a unei propoziții. **8)** Sfert... neacademic ● Tină. **9)** Început de epistolă ! ● Dinamic, tonic sau afectiv, dă viață și muzicalitate versului ● Atribut... pentru cei grăbiți ! **10)** Tip de pieptănătură ● Nota diapazonului ● Poezie lirică ce exprimă un sentiment de tristețe, de regret, melancolie sau durere... **11)** ...și alta, avînd ca obiect zugrăvirea vieții pastorale și a obiceiurilor cîmpenești ● Caracteristici unui anumit gen de muzică. **12)** Afecțiune a sinusurilor ● Personajul central al unei cunoscute epopei de Virgiliu... **13)** ...povestind despre vremuri îndepărtate, evenimente și eroi de odinioară ● Cugetare laconică exprimînd adevăruri morale sau filozofice ● Nota traducătorului.

DIVERTISMENT

LUATE DIRECT DIN RAFT

O carte împrumutată de la o bibliotecă publică în 1935 a fost de curînd înapoiată însoţită de o notă anonimă : „sînt un cititor care citeşte mai încet".

★

F. K. trece drept mare iubitor de cărţi. Ca să poată ţine evidenţa impresionantului număr de volume pe care le are în bibliotecă, el a întocmit o clasificare originală : a) cărţi cumpărate de la librărie ; b) cărţi primite în dar cu diferite prilejuri ; c) cărţi împrumutate de la prieteni şi cunoscuţi pentru două zile ; d) cărţi împrumutate de la diverse biblioteci din oraş.

★

— Ce s-a întîmplat cu biblioteca ta, de ce ai numai un singur volum ?

— Este catalogul cărţilor împrumutate prietenilor...

★

Studentul medicinist către bibliotecar :

— Nu cumva aveţi un manual de anatomie, dar o ediţie mai nouă ?

— Nu dragul meu. Dar nu cumva crezi că în ultimii ani scheletul omului s-a schimbat ?

★

Faimosul literat francez Amaury Duval, care a lucrat un timp ca bibliotecar al regelui Francisc I (1515—1547) era cunoscut pentru erudiţia dar şi pentru modestia sa. Cînd nu ştia ceva obişnuia să declare făţiş : „Habar n-am" !

— Ascultă, amice, îi spuse odată un ignorant, împăratul doar te plăteşte ca să ştii totul.

— Nu, i-a răspuns Duval. Regele mă plăteşte, de fapt, pentru ceea ce ştiu. Dacă ar trebui să mă plătească pentru tot ce nu ştiu, nu i-ar ajunge toate comorile Franţei şi nici toţi banii din lume!

În cabinetul chimistului N. N. Beketov dădu buzna un om de servici, care striga, agitat :

— Nikolai Nikolaevici, în biblioteca noastră au intrat hoţii.

Ridicînd ochii de pe manuscrisul său, savantul a dat liniştit de o parte materialele pe care le studia şi s-a interesat :

— Şi, mă rog, ce anume citesc ?

★

— În cartea asta am găsit o bancnotă de zece coroane. Nu mai aveţi şi alte lucrări de acelaşi autor ?

★

Un prieten îi ceru lui Hegel părerea în legătură cu faptul că foarte multă lume nu restituie cărţile împrumutate. Celebrul filozof îi răspunse : „Asta se întîmplă din cauză că majoritatea preferă să reţină mai bine cărţile decît conţinutul lor".

— Toată lumea din staţiune mă iubea, pînă şi bibliotecara îşi mai aduce aminte de mine, uite, chiar azi am primit o scrisoare de la ea :

— Şi ce-ţi scrie ?

— Să-i trimit cărţile împrumutate...

★

Marele fizician rus P. I. Lebedev era un mare inamic al erudiţiei sterile. „Biblioteca mea — obişnuia el să spună — ştie mult mai multe decît mine. Totuşi ea nu este fizician, în timp ce eu sînt".

Deşi fusese prevenit că mentorul său, profesorul de filozofie, este cam excentric, novicele fu surprins cînd intră în biroul acestuia pentru o consultaţie şi-l văzu cocoţat sus pe un raft de cărţi. Fără îndoială că studentul se felicita pentru prezenţa sa de spirit : luă loc, citi eseul cu voce tare, ascultă comentariile şi tema pentru lucrarea următoare.

Cînd tocmai se pregătea să iasă, profesorul îl strigă înapoi :

— Apropo, spuse, dacă-l vezi pe intendent trimite-l la mine. Sînt imobilizat aicea sus.

★

Invitat de un mare financiar la un dejun somptuos, Vasile Pîrvan a acceptat invitaţia. Puţin timp după începerea festinului, mesenii au remarcat absenţa marelui istoric din mijlocul lor. L-au aflat în biblioteca gazdei, cufundat în lectură.

— Prefer o bibliotecă oricărei sufragerii, iar o carte bună, înlocuieşte oricînd pentru mine o masă copioasă, a răspuns Pîrvan nedumeririi celor din jur.

Mihai Burduja

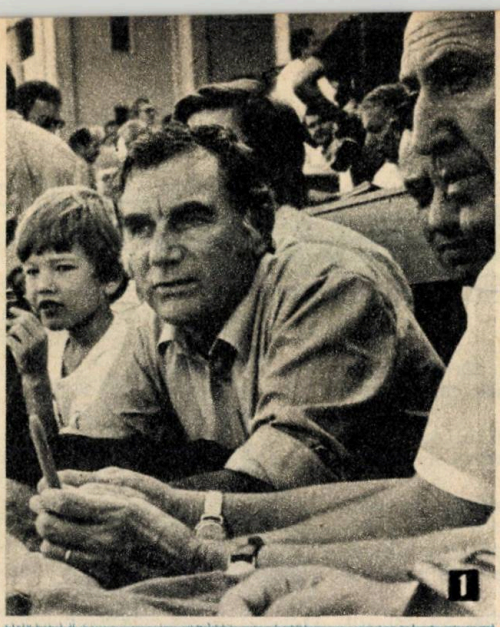

SCRIITORI LA MASA PRESEI

FOTOGRAFII DE DAN DUMITRESCU

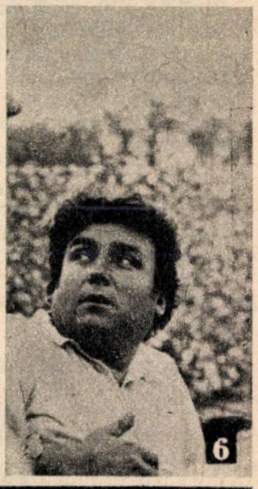

1. D. R. Popescu, atent la ce se întîmplă pe toate terenurile... 2. Înainte de meci, optimiști, Fănuș Neagu și Colea Răutu fac pariu pe două sticle de lapte. 3. D. R. Popescu începe să aibă indo-

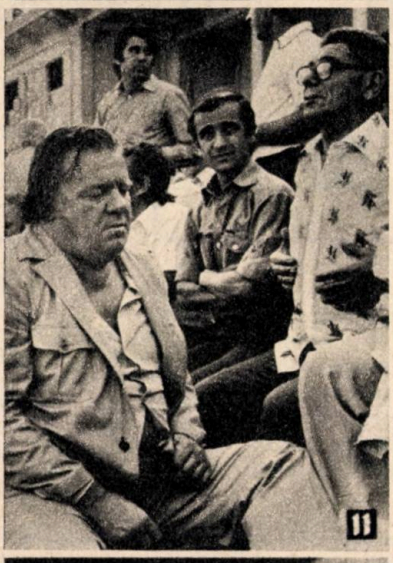

ieli. 4. **Adrian Păunescu** încercînd să-l convingă pe Fănuş Neagu că Dinu e cea mai bună soluţie... 5. Iar Fănuş Neagu, nu şi nu... 6. Iar Păunescu, da. 7. Eugen Barbu între cei doi stoperi ; Ion Lotreanu şi Corneliu Vadim Tudor. 8. Firave aplauze... 9. Te dai tu cu blitzul la nea Fane ? 10. George Bălăiţă, ca un ucenic ascultător. 11. Monumentul Dezolării din Piaţa Giuleşti... 12. ...privit dinspre Cuţarida. 13. Vai de noi şi de troscotul din genunchiul Bălţii Brăilei. 14. Ar mai fi o şansă. 15. S-a dus... 16. Hai acasă !

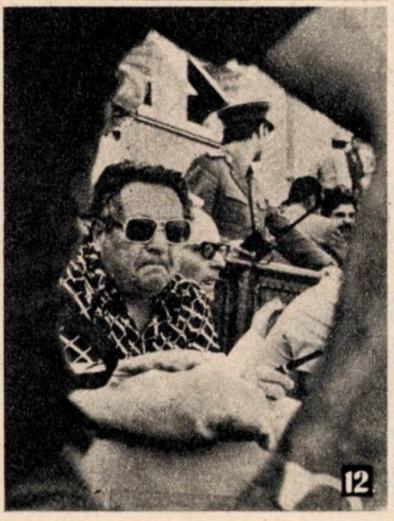

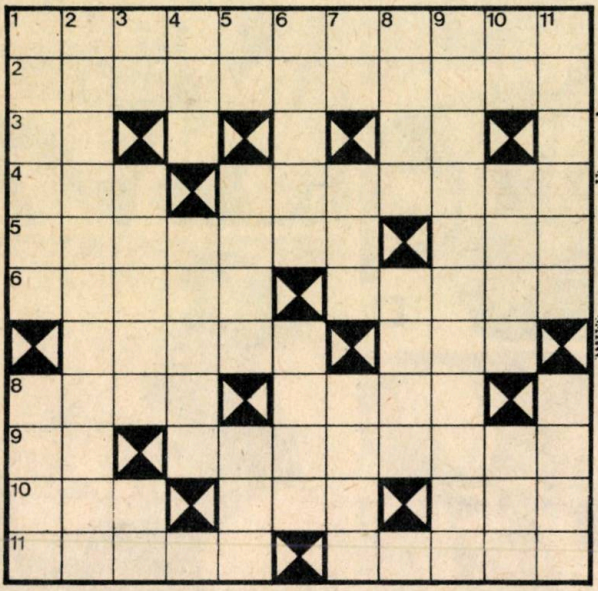

ORIZONTAL : 1) Reci. *2)* Rece. *3)* În cupă! ● Aed ! *4)* Îți stă în gît ● Cu sînge rece (pl.). *5)* Uscări (fig.) ● Frumosul din basme. *6)* Pică ● Fulgi (fig.) sau *Reci* într-un titlu al lui Pievone. *7)* Rece ● A merge cu... plugușorul ! *8)* Joc de numere ● Acestea (pop.). *9)* Inimă de gheață ! ● Reci. *10)* Frig ● Omul din... zăpadă ! ● Superlativ la rece ! *11)* Preludiu hibernal ● Rece.

VERTICAL : 1) Rece ● Să-ți fie de bine. *2)* Rece. *3)* Primele în sport ! ● Pățitul... temei ! ● Aprobare călduroasă. *4)* Glaciară ● Nu-i deloc... dezghețat. *5)* Marș... canin ● Dinții soarelui (sing.) ● Înainte, înainte ! *6)* Rece ● Are nașul ei. *7)* Subit ! ● Nici... atît! ● Rece (fig.). *8)* Cu nasul roșu ● Moș Gerilă... în familie ! *9)* Reci. *10)* Leo! ● Nume muzical ● Țurțur! (sing. !). *11)* Dezghețate ● Sufler la estrada iernii.

EPIGRAME

Există nervi și altele de
Marin Sorescu
Există nervi, *dar din*
biblioteci
Descîncoteca *și* La
Lilieci
Cînd le citim, doar
Insomnii *ne-apasă*
Că ne-ntrebăm Unde
fugim de-acasă ?

Clarobscur de Corneliu Irod

În volumul lui apar
Două părți fără cusur :
Pentru autor e clar,
Pentru cititor — obscur.

Gelu Stoicescu

ENIGMA

Magul îți scrise faima.
Ori ielele cu spaima ?

Nici orbul nu refuză
A principilor muză...

Lîngă portret, cu teamă
Iubirea ne destramă...

Și rîde, rîde — plînge
A demon sau a înger.

Toma Michinici

Soluția : 1) Acrostihul : *Mona Lisa. 2)* Mesajul (a cincea literă din fiecare vers) : *Leonardo. 3.* Acrostihul multiplu (a 3-a literă din versul I, a 4-a literă din versul II, a 5-a literă din versul III ș.a.m.d.) : *Gioconda. 4)* Enigma : poemul definește cunoscutul tablou.

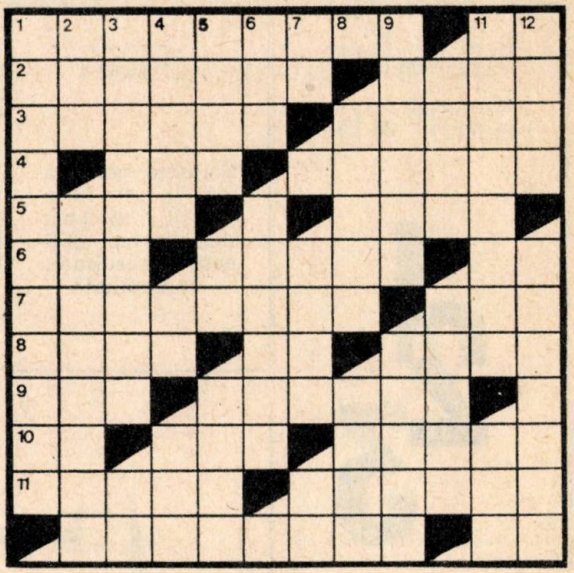

ORIZONTAL : 1) Poet şi om politic bulgar (1827—1895), din a cărui lirică erotică amintim volumul **Izvorul fetei frumoase** ● Bună ! **2)** Pictor şi gravor englez (1697—1764) pe care-l citäm pentru lucrarea sa de estetică **Analiza frumuseţii**, concepută în spiritul iluminismului ● Concurent. **3)** Poet şi romancier francez (n. 1897), autor al romanului realist de factură modernă **Frumoasele cartiere** ● Legătură de o viaţă pentru cei ce se au dragi. **4)** Pe jumătate frumos... fiind mai în vîrstă ! ● Mare poet şi om de ştiinţă german (1749—1832) care în **Faust** afirmă că **Frumuseţea îmblînzeşte orice minie** şi **Îşi pleacă şi cel mai dîrz bărbat simţirea în faţa frumuseţii. 5)** O grădină frumoasă... ca-n poveşti ● Creaţie umană definită întotdeauna... cu frumosul. **6)** Început simplu ! ● Frumoasa soţie a lui Menelau, a cărei răpire de către Paris a provocat războiul troian (mit.) ● Redate ! **7)** Altă eroină din mitologia greacă, soţia lui Ulise, a cărei frumuseţe atrage o mulţime de peţitori după presupusa dispariţie a eroului ● Comandament (abr.). **8)** Ansamblu al trăsăturilor unei colectivităţi, ţinînd de frumuseţea... comportării ● Notă de... trecere ! ● Referitor la goţi (fem.). **9)** Arnici ! ● La cea mai frumoasă vîrstă (fem.). **10)** Fragment de arie ! ● Poet şi eseist american (1809—1849) care în **Naşterea unui poem** spunea că **Frumuseţea este singurul domeniu legitim al poeziei** ● Una din cele mai frumoase flori din familia nimfaceelor, cu petale albastre, trandafirii sau albe. **11)** Colţar ● Cunoscut om politic, filozof şi scriitor roman (cca. 106—43 î.e.n.), căruia îi aparţine maxima **Fiecăruia i se pare frumos tot ce-i al său. 12)** Muzicolog şi pedagog austriac (1825—1904), autor al lucrării **Despre frumosul muzical** ● Primit în cadru festiv !

VERTICAL : 1) Ilustru dramaturg şi poet englez (1564—1616), autor al comediilor **Cum vă place** şi **Visul unei nopţi de vară. 2)** Pronumele din flori ! ● Celebră actriţă de film şi teatru americană (n. 1900), cu roluri de neuitat în peliculele **Frumoasa vrăjitoare** şi **Îngerul albastru. 3)** Erou al **Iliadei** conducător al oastei aheenilor în războiul dezlănţuit de răpirea frumoasei... de la 6 orizontal ● Pui de rîs ! **4)** Odaie pe roate ● Introducere în estetică ! ● Celebru club al scriitorilor... celebri. **5)** Frumosul copil al Afroditei, protector al îndrăgostiţilor ● Deosebirea dintre frumos şi frumuşel ! ● Sculptură reprezentînd partea superioară a corpului omenesc. **6)** Abreviaţie medicală pentru... un coş normal ! ● Ecoul faptelor frumoase. **7)** Kiloherţi ● Pene prin anagramă ! ● Dimpotrivă. **8)** Nume feminin ● Strop de plumb. **9)** Verb conjugat la picioarele celei adorate... pentru zeiţa romană a frumuseţii ! ● Virtuos al spectacolului de clovnerie muzicală (1880—1959), ce-şi povesteşte amintirile scenice în **Viaţa mea de clovn. 10)** Rîu în R. F. Germania ● Propulsoare... la înghesuială. **11)** Scriitor autohton de expresie germană (n. 1914), autor al volumului de lirică socială **Patria noastră frumoasă** ● Exclamaţie de entuziasm. **12)** Drum bun îndrăgostiţilor ! ● Poet şi filozof american (1803—1882) care în eseul **Frumuseţea** afirma că **Frumuseţea fără graţie este ca un cîrlig de undiţă fără momeală.**

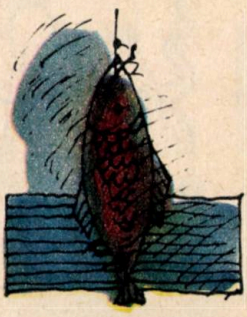

DE BINE

(Monoverb eliptic anagramat : (4)+5=8)

TEST

Folosind cei patru de „8" în operații matematice diverse obțineți rezultatele consemnate

8	8	8	8
	=1		=3
	=2		=4
	=5		

CU UȘURĂTATE

(Rebo eliptic anagramat : (3)+5=7)

ARITMOGRIF

				1	1					
8			7	11	14	7			15	
3	11	5	1	2	9	1	5	3	1	
4	10	10	14	1	15	2	10	1	17	
A 1	2	3	4	5	6	4	3	7	1	B
9	6	13	10	6	12	1	10	10	5	
10	12	3	2	13	16	14	2	11	1	
2		12		7	4		6		2	
1				16	1				17	

Înlocuind cifrele cu litere aflați numele a 10 cunoscuți matematicieni.
Pe orizontala A—B = o ramură a matematicii.

LA DRUM

(Metagramă anagramată : xxoxxxxx — xxxxxoxx)

Stanley Abbott

CAPCANA

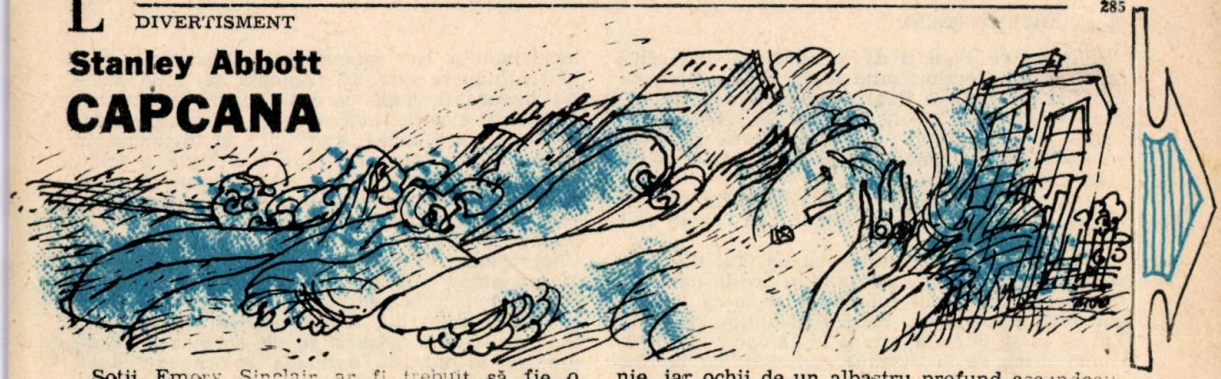

Soţii Emory Sinclair ar fi trebuit să fie o pereche fericită. Erau proprietarii casei din New York în care locuiau, precum şi a unei somptuoase vile la Palm Beach, unde-şi petreceau iernile. Iar bani aveau cu nemiluita.

Dar Emory Sinclair, care făcuse o mare avere înainte de a împlini treizeci şi cinci de ani, încerca acum, la patruzeci şi cinci, să o dubleze. Drept care, Helen Sinclair se simţea neglijată şi plictisită şi, ca să scape de urît, frecventa zilnic saloanele de înfrumuseţare, unde se lăsa masată, coafată, ajustată. În consecinţă, deşi avea treizeci şi şase de ani, nimeni nu i-ar fi dat o zi peste treizeci.

Toate ar fi fost bune dacă Emory Sinclair nu şi-ar fi concediat secretara. Nutrind convingerea că toate femeile sînt imbecile din născare, i-a făcut vînt fetei şi l-a angajat în locul ei pe Paul Fanton. Doamnei Sinclair nu i-a trebuit mult pînă să remarce că tînărul secretar era un bărbat foarte atrăgător şi necăsătorit.

Din biroul său de la etajul trei al imobilului în care locuia, Emory Sinclair mînuia mari fonduri valutare. Investindu-şi vastul capital în toate colţurile globului, miza pe informaţii legate de iminenta prăbuşire a unui guvern, de asasinarea unui dictator, sau de ruinarea recoltei în cutare ţară. Şi, pentru ca secretarul particular să-i fie oricînd la îndemînă, a ţinut morţiş să-l instaleze în locuinţa lui.

Paul Fanton, pe lîngă îndeletnicirile sale obişnuite, avea grijă şi de conturile doamnei Sinclair. Şi cum era plăcut la înfăţişare şi bine îmbrăcat, familia Sinclair îl invita adeseori la dineuri dacă se întîmpla ca numărul musafirilor să fie fără soţ. Uneori, cînd Emory Sinclair era prea covîrşită de treburi, Paul o însoţea pe doamna la teatru.

N-a trecut mult pînă cînd intuiţia feminină a lui Helen a avertizat-o de cele ce se întîmplă. Paul era foarte amuzant, dar Helen ştia bine ce riscă înşelîndu-l pe Emory. Primejdia adăuga însă o nouă savoare la întreaga aventură.

Din legătura lor, începută ca un flirt banal, a izbucnit însă o pasiune mistuitoare, care i-a luat pe amîndoi prin surprindere ; i-a copleşit, au devenit conştienţi că nu pot trăi unul fără de celălalt. Paul ar fi dorit să se ducă la Emory Sinclair şi să-i spună totul, pe faţă, deşi asemenea declaraţie ar fi atras după sine pierderea slujbei. Helen însă l-a oprit. În aparenţă, nu era decît o femeiuşcă obişnuită, drăguţă ; totuşi bărbia ei delicată trăda oarecare dîrzenie, iar ochii de un albastru profund ascundeau, sub privirea lor catifelată, o bine tăinuită viclenie. Helen nu-şi făcea iluzii cu privire la reacţia lui Emory Sinclair, dacă i-ar fi cerut să divorţeze. Şi apoi ea nu vrea nici un fel de avere personală, iar Paul beneficia de salariu doar atîta timp cît îşi păstra slujba. Iubire într-un apartament mizer, fără apă caldă, nu era o treabă pe gustul lui Helen. Pe de altă parte, nu avea chef să se despartă de o avere care, după cîte ştie, depăşea un milion de dolari.

În următoarele cîteva săptămîni chibzui asupra a ceea ce era de făcut ; de fapt, gîndul acesta nu o părăsise nici un moment. Uneori, avea impresia că pe faţa rotofeie şi trandafirie a lui Emory adie un zîmbet batjocoritor şi în acele clipe se întreba dacă nu cumva ştie totul şi se amuză în sinea lui ; îl credea în stare să se joace de-a şoarecele şi pisica. Acest fapt îi sporea senzaţia de frustrare şi-i crea o stare de furie înăbuşită. În mintea ei porniră să încolţească tot felul de idei cum să se descotoroseasc de el (se ferea de cuvîntul „omor", care nu-i plăcea), numai că nu găsea o cale care să nu fie violentă şi să nu atragă bănuielile asupra ei. Dar Helen Sinclair nu se lăsa cu una cu două şi, în cele din urmă, ticluí un plan ingenios.

Prilejul de a-l pune în aplicare se ivi în ziua cînd urmau să închidă casa din New York pentru lunile de iarnă. Helen se afla în biroul de la etajul trei, aşteptînd în timp ce Emory Sinclair revedea împreună cu Paul nişte hîrtii. În mai puţin de o oră urmau să plece. Totul era pregătit : mobila fusese acoperită cu huse, valizele aşteptau jos în hol, servitorii îşi primiseră simbriile.

— Acesta este biletul dumneavoastră de avion, doamnă Sinclair, îi spuse Paul îndreptîndu-se spre ea.

Helen văzu că Emory îi urmărea faţa. Cum îi mai ura zîmbetul zeflemitor ! Niciodată nu puteai şti ce gîndeşte omul ăsta : o enigmă vie.

— Mulţumesc, Paul, răspunse ea, zîmbindu-i graţios.

— Paul trebuie să se ducă imediat în oraş cu hîrtiile astea pe care le aşteaptă Lazard, interveni Emory, aşa că i-am cerut lui Johnson să-l conducă cu maşina. Noi n-o să mai avem nevoie de ea, o să luăm un taxi pînă la aeroport. Apoi, întorcîndu-se spre Paul : Spune-i lui Barton să cheme un taxi peste cincisprezece minute.

În timp ce Paul îi dădea valetului dispoziții la telefonul interior, mintea lui Helen lucra cu rapiditate. După ce Paul va fi plecat, ea va rămine singură cu Emory în casă. Se ridică de pe scaun și se îndreptă spre ușă. Inima îi bătea cu furie, dar își păstră o aparență foarte calmă cînd spuse :

— Atunci îl anunț pe Barton că poate să plece. După ce cheamă taxiul, nu mai avem nevoie de el.

Intră în camera ei, aflată cu un etaj mai jos, și ascultă cu nervii încordați. În aceste clipe de așteptare, revăzu în minte tot ce avea de făcut după plecarea lui Paul. Se stabilise ca ea și Emory să se ducă împreună la aeroport, de unde Helen urma să ia avionul spre Florida, pentru a face o vizită familiei Henderson, la care avea să stea timp de o lună, înainte de a-și deschide vila de la Palm Beach. Emory pleca la Chicago, unde urma să locuiască trei săptămini la clubul Monahan, după care avea să vină s-o ia pe Helen de la Hendersoni. Paul se ducea în Philadelphia, la familia lui. Totul era perfect. Timp de trei săptămini nimeni nu va afla nimic. Cei de la clubul Monahan, cînd vor constata că Emory nu a sosit, își vor închipui că și-a schimbat planul. Și în momentul cînd se va constata că nu e nicăieri de găsit va fi deja prea tirziu. Ceea ce-i rămînea ei acum de făcut era foarte simplu, o chestiune de sincronizare. Și cînd totul se va termina, nu va avea decît să trimită niște telegrame. Metoda era cu totul lipsită de primejdii pentru ea.

Zgomotul ușii din față care se deschise și se închise o făcu să se ridice în picioare. Cînd ajunse la fereastră, mașina tocmai demara. Acum că Paul plecase, trebuia să scape de Barton. Își luă în grabă mantoul, poșeta și mănușile. O ultimă privire în oglindă, o ușoară rearanjare a căciulitei de blană, ca să arate și mai cochet, și apoi intră în liftul cu care cobori la parter.

— Barton, domnul Sinclair s-a răzgindit, îi spuse valetului. Va pleca mai tirziu. Lasă-i valizele aici în hol, iar pe ale mele du-le la taxi. Spune-i șoferului să aștepte cîteva minute.

Barton se întoarse după ce-i executase ordinele, dar Helen îl asigură că nu mai e nevoie să aștepte. După plecarea valetului, încercă ușa din față, pentru a se convinge că e bine închisă.

Își consultă ceasul. Urmau să plece spre aeroport la zece treizeci. Acum era zece și douăzeci și patru de minute. Se îndreptă spre coridorul care ducea din hol la bucătărie, aprinse lumina și deschise un dulăpior, a cărui ușă masca întrerupătoarele și tabloul electric. Pe un raft, sub tablou, se găsea o cutie de carton cu felurite siguranțe. Le cercetă : unele erau noi, altele arse. Scoase o siguranță arsă și o așeză la îndemină pe raft, apoi se întoarse în hol și așteptă lîngă ușa liftului. Întreaga casă părea moartă, cufundată în tăcere. Avea impresia că așteptarea nu va mai lua sfirșit. Se străduia să nu se gindească la nimic, dar imaginația ei o lua razna. Cînd simți că începe să tremure, se întrebă dacă va avea tăria să ducă totul la bun sfirșit.

Înțepeni brusc cînd auzi ușa biroului lui Emory închizindu-se cu zgomot și apoi pașii lui grei îndreptîndu-se spre lift. Așteptă să audă bizitul motorului, după care se repezi în coridor, la tabloul electric, întinse mina, demontă siguranța pe care scria „Ascensor", și introduse în locul ei siguranța arsă ; pe cea bună o trînti în cutie și închise ușa dulăpiorului. Respiră adinc. Acum urma partea cea mai cumplită.

În timp ce străbătea în goană coridorul, îl auzi bătînd de zor în ușa liftului oprit între ziduri. Cînd ajunse în hol, bubuiturile se reverberau în tot puțul liftului, asurzind-o, înnebunind-o. Dar cînd tocurile pantofilor ei țăcănirâ pe dalele de marmură din hol, izbiturile în ușă încetară brusc. Pe măsură ce se apropia însă de ușa de la intrare, bubuiala reîncepu violent, umplînd întreaga casă de larmă ; deodată, un răcnet înfiorător făcu să-i înghețe sîngele în vine. Deschise ușa smucind-o, apoi o trînti în

urma ei și se opri pe prima treaptă, trăgind adînc aer în piept. Îl văzu pe șoferul taxiului holbindu-se la ea. **E posibil să fi auzit ?** se întrebă îngrozită. Rămase locului, ascultînd atentă, în timp ce se prefăcea că scococește prin poșetă. Nu era cu neputință să se fi auzit ceva pînă acolo și apoi ușa nu fusese deschisă decît o frîntură de secundă. Își recăpătă stăpînirea de sine, cobori scările în fugă și urcă în mașină.

— Te rog, grăbește-te, că pierd avionul, rosti cu o voce gîfîită.

În avion luă o pilulă de dormit și-i ceru stewardesei să nu fie deranjată. Se trezi cînd aterizau în Florida. Soții Henderson o întîmpinară la aeroport și o conduseră la casa lor de pe plaja scăldată în soare.

În primele cîteva zile, Helen Sinclair își alungă orice gînd din minte. Înota ; juca tenis ; făcea cumpărături. Nici o clipă nu era singură. În fiecare seară se dădea cîte o petrecere pe undeva, iar cînd se ducea la culcare lua somnifere. Se dovedea capabilă să-și mențină conștiința liniștită. În cea de-a șasea noapte, visă însă că cineva izbea cu pumnii în ușa camerei ei. că se tîri pînă la ușă, dar cînd încercă s-o

deschidă, rămase cu clanța în mină. Bănuielile continuau fără oprire. Înnebunită de spaimă, se năpustii în ușă agățindu-se cu unghiile de ea. Dar ușa rămase neclintită ca o stană de piatră.

Se deșteptă țipind, leoarcă de sudoare. Citva timp stătu în capul oaselor, ascultînd. Casa era învăluită în liniște deplină. Nimeni n-o auzise strigînd. Întrebarea pe care zile întregi încercase să o înăbușe, țișni acum la suprafață. Oare Emory murise sau mai trăia încă ? Această întrebare nu se mai lăsa ocolită ; mintea ei părea să aibă o viață proprie asupra căreia își pierduse controlul. Cu o înfiorătoare limpezime îl vedea în fața ochilor pe Emory, întemnițat în cușca liftului, strigînd după ajutor, ghemuit pe podea, izbind cu pumnii în ușă ; și murind lent, inexorabil.

Helen simțea că nu mai poate îndura. De-ar reuși măcar să povestească cuiva. Privirile îi lunecară spre telefonul de pe noptieră. Se întrebă dacă va avea curajul să-l cheme pe Paul. Ridică receptorul și formă numărul pentru a cere o convorbire interstatală, dar înainte ca operatoarea să-i răspundă, lăsă din nou receptorul în furcă. Ar fi fost prea periculos. Își dădea seama că era vorba de un lucru pe care va trebui să-l păstreze numai pentru sine, pe vecie.

Dar pe măsură ce treceau zilele, conștiința lui Helen Sinclair se despovăra. Și după trei săptămini, întreaga întîmplare lunecase în trecut, încetînd să o mai tortureze.

În acea seară, Hendersonii dădeau o petrecere pentru a sărbători ziua ei de naștere. Se afla în mașină cu Lois Henderson, amindouă ducîndu-se la coafor, cînd prietena ei o întrebă :

— La ce oră va sosi Emory ?

Helen tresări. Aproape uitase că astăzi era ziua în care Emory ar fi trebuit să vină.

— Bănuiesc că în cursul după-amiezei, răspunse.

— Mă rog, dac-o fi semănînd cu bărbatumiu, o să-și amintească la anu' că a fost ziua ta, comentă Lois.

— Exact așa-i și Emory, rise Helen.

Își aduse aminte, cu o ironie crispată, că în urmă cu două luni admiraseră împreună un superb colier de smaragde ; Emory decretase însă că e prea scump. Helen își făgădui să și-l cumpere de îndată ce se va întoarce la New York.

După masă urcă în camera ei să se odihnească puțin înainte de petrecere și-și repetă în gînd cum trebuia să se comporte cînd Emory nu se va arăta. Va trebui să-i lase pe Hendersoni să vadă că e îngrijorată, dar nu va întreprinde nimic pînă a doua zi. Dimineața va telefona la clubul Monahan în Chicago și lui Paul în Philadelphia. O să-l anunțe pe Paul că se reîntoarce la New York și o să-i ceară să-i comunice lui Barton să redeschidă casa. O să-i mai ceară lui Paul să anunțe dispariția lui Emory. Totul o să meargă ca pe roate. Și pînă o să ajungă ea la New York, partea neplăcută se va fi terminat. Începu să viseze cu ochii deschiși la o călătorie în Europa, la Paul, la o cununie discretă.

Mai tirziu, după ce se îmbrăcă și cobori scările, intră în salon și se pomeni față-n față cu Emory Sinclair. Rămase împietrită, simțind că se făcuse albă ca varul. Avu impresia că o să leșine. Se căzni să vorbească. Buzele i se mișcară, dar nu reuși să articuleze nici un sunet. Emory stătea în picioare, cu un pahar în mină, și o privea zimbind în felul lui batjocoritor.

— Bună, Helen, îi zise, arăți de parc-ai fi văzut un strigoi.

Se uită la el, mută, întrebîndu-se ce s-o fi întîmplat. Nu era cu putință să se fi salvat singur din lift. Probabil că l-a scos șoferul de taxi sau Barton. Da, asta era — Barton. El era singurul care avea o cheie a casei. Probabil că uitase ceva și se întorsese. Helen se prăbuși într-un fotoliu.

— Nu mă simt bine, încercă să spună, dar nu izbuti decît să scoată un murmur indistinct.

Fără să rostească o vorbă, Emory se îndreptă spre bar, turnă o băutură, și i-o oferi. Whisky sec. Helen il sorbi pînă la ultima picătură.

— Nu încerca să vorbești, îi spuse el și, așezîndu-se alături, își aprinse un trabuc.

Helen rămase liniștită, simțind cum, treptat, îi revin puterile. Privindu-l pe sub gene, încercă să citească pe fața lui dezlegarea misterului. „Mă ține în șah", își spuse ea.

— Acum ți-ai mai revenit, i se adresă Emory după un timp. Crezi că poți rezista la o surpriză ?

Se înclină în față, urmărind-o, dar Helen nu-i răspunse.

Emory își lăsă trabucul într-o scrumieră și își viri mina în buzunarul hainei.

— De data asta n-am uitat că-i ziua ta. Scoase din buzunar o cutie neagră și i-o întinse, deschizînd capacul. Îți aparține, adăugă el.

Helen întinse o mină șovăitoare. Pe un culcuș de satin alb scinteia colierul de smaragde. Se uită la colier, apoi din nou la fața lui Emory, incercînd, descumpănită, să-i scruteze taina.

— Cînd l-ai...

— L-am cumpărat cînd m-am dus în oraș, în dimineața plecării. Țineam să-l iau înainte de a pleca la Chicago.

— Te-ai dus în oraș în dimineața aceea ? se auzi ea întrebînd.

— Da, de asta nu am venit cu tine la aeroport, îi răspunse, însoțindu-și cuvintele de un zimbet ciudat. I-am cerut lui Paul să te anunțe că m-am dus eu în locul lui cu hîrtiile acelea pe care le aștepta Lazard. Nu voiam să ai vreo bănuială. Doream ca dărul să fie o adevărată surpriză.

Helen scoase un țipăt :

— Paul rămăsese sus, în biroul tău ?

— Desigur. L-am lăsat să pună hîrtiile la punct.

Helen se ridică în picioare, tremurînd toată, și se încleștă de spetează unui scaun ca să nu se prăbușească.

Emory o privi amuzant, batjocoritor.

— Pe urmă m-am întors acasă, să-mi iau valizele, și Paul mai era acolo.

Îl privi cu ochi dilatați de groază, amuțită, și cu fața ca de cenușă.

— Și cînd am plecat, încă mai era acolo, adăugă Emory cu calm.

În românește de
Antoaneta Ralian

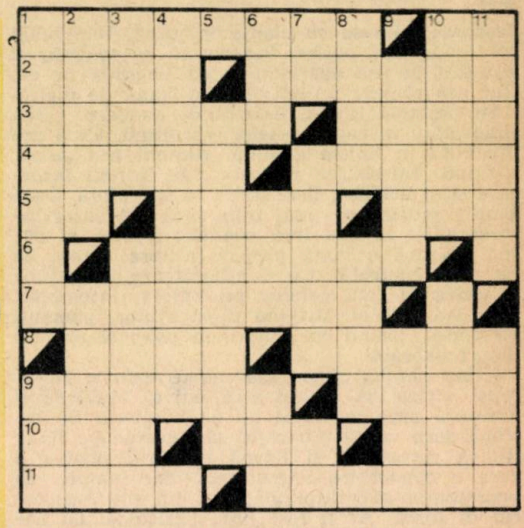

ORIZONTAL : 1) Conținutul unui pahar sărbătoresc ● Tese ! **2)** Zeul care ne-mbată sufletele ● Anul care a trecut a la veac XIX. **3)** Sarea și piperul... plăcintelor ● Sînt cinstiți după faptă. **4)** Un fel de vino-ncoace ! ● Dragoste, mare dragoste ! **5)** Una, alta !... ● Spre soare-a zburat... ● Unde se îneacă unii... **6)** Cupă cu specific autohton. **7)** Revelion prin O.N.T. **8)** Sine (pl.) ● O urare cu paharul sus. **9)** De ani și ani (fem.) ● Sămînță de cîntec. **10)** Anul care vine (pl.) ● Mai mult ca... prăjitul ● Literatură scurtă ! **11)** Mereu înainte ● Colindătorul cu daruri...

VERTICAL : 1) Preparate-n foi de viță (sau de varză, după caz !) ● Nădejdea lui Manole. **2)** Ca pelinul (fem.) ● Caz cam rar. **3)** Roșu și negru (fem. pl.) ● El nu dă nimic. **4)** Servite înainte de spartul chefului. **5)** Un aperitiv strict național. **6)** Omul din... nea ! ● Scriitor maghiar ● Unitate de lucru mecanic. **7)** 2/3 vin ! ● Viețuit ● Case ! **8)** Atmosferă pur poetică ● Face din noapte zi. **9)** Cartea de vizită a bucatelor ● A se văicări (olt.) **10)** A sta în capul mesei ! ● E contra. **11)** Artileria grea a nopții de revelion ● Moș Gerilă ad-hoc.

Ha, ha...

— Iubitule, știi ce s-a întîmplat azi ? A căzut pendula și era gata, gata s-o lovească pe mama în cap.

— Ah ! Nenorocitul ăsta de ceas mereu rămîne în urmă...

★

— Aveți pantofi de șarpe ?

— Da, domnule. Ce număr poartă șarpele dumneavoastră ?

★

— De ce alergați cu pași așa de mari ?

— Ca să fac economie de ghete...

GATA!

A reflecta = Cei mai mulți oameni preferă să moară decît să reflecteze. Este, de atfel, ceea ce și fac. **(Bertrand Russell)**

Schimb de păreri = Te duci la director cu părerea ta și te întorci cu a lui. **(Fernandel)**

Spirit = Spiritul este contrariul bogăției : cu cît ai mai puțin, cu atît ești mai satisfăcut. **(Paul Masson)**

Tăcere = Tăcerea este plină de înțelepciune și de spirit, așa cum marmura netăiată este plină de sculpturi. **(Aforism american)**

Umanitate = Este nemurirea oamenilor muritori. **(L. Börne)**

Ura = Nu este decît un semn de înfrîngere a imaginației. **(Graham Greene)**

Urîțenie = Urîțenia are ceva superior frumuseții : durează **(Daniel Mussy)**

Viață = Viața este o procesiune lungă, așa că e bine să-ți cruți lumînarea. **(Proverb francez)**

Vilegiatura = Odihna cea mai obositoare. **(Norman Wisdom)**

Vis = A visa înseamnă a dormi cu ilustrații în text. **(Eugenio d'Ors Y Rovira)**

Zelos = Se spune despre un colaborator despre care nu poți să spui nimic altceva. **(Pierre Daninos)**

Zero = Nu sînt de acord cu matematicienii. Mi se pare că o sumă de zerouri dă un total periculos. **(S. J. Lec)**

Răzbunarea vine mai tîrziu

Alan Winnington

John Oexley stătea în taxi, privea spre Hamptead şi era foarte liniştit. În sinea lui îşi zicea însă că n-ar trebui să se lase cuprins de automulţumire, întrucît aceasta i-ar putea da peste cap tot planul. Gripa lui Barton se pare a fi fost un semn bun.

Îndată ce secretara plecă, Oexley sună la locuinţa lui Barton :

— Îmi place să cred că nu eu v-am dat jos din pat, spuse el şefului său. Luni o să vină controlul şi în contul firmei „Taylor and Drumont" se găsesc o serie de nereguli... Ar fi cazul să tratăm cu mai multă atenţie acest lucru. Miine veniţi la birou ?

— Mie teamă că nu. Mă simt destul de bine, dar doctorul mi-a recomandat să nu ies din casă, să nu risc nimic cu plăminii ăştia atît de sensibili. Şi, în plus, vremea asta e groaznică !

— Atunci aş putea să trec eu deseară pe la dv. să discutăm pe îndelete ?

— De ce-ţi cauţi de lucru, John ? Crezi că-i chiar atît de important ?

— Mă tem că da, este vorba de o sumă destul de mare. Woods tocmai încearcă să stabilească cît de mare este, cît mai exact.

— Sumă destul de mare... La ce oră crezi că ai putea fi la mine ?

— Pe la opt şi ceva. Trebuie să vă aduc ceva ?

— Nu, mulţumesc. Doamna Simonds a avut grijă de toate, iar miine dimineaţă o să treacă din nou pe la mine.

Oexley rise maliţios.

— Şi cum se poate intra la dv. ?

— Eu nu-s ţintuit la pat, am să-ţi pot deschide chiar eu.

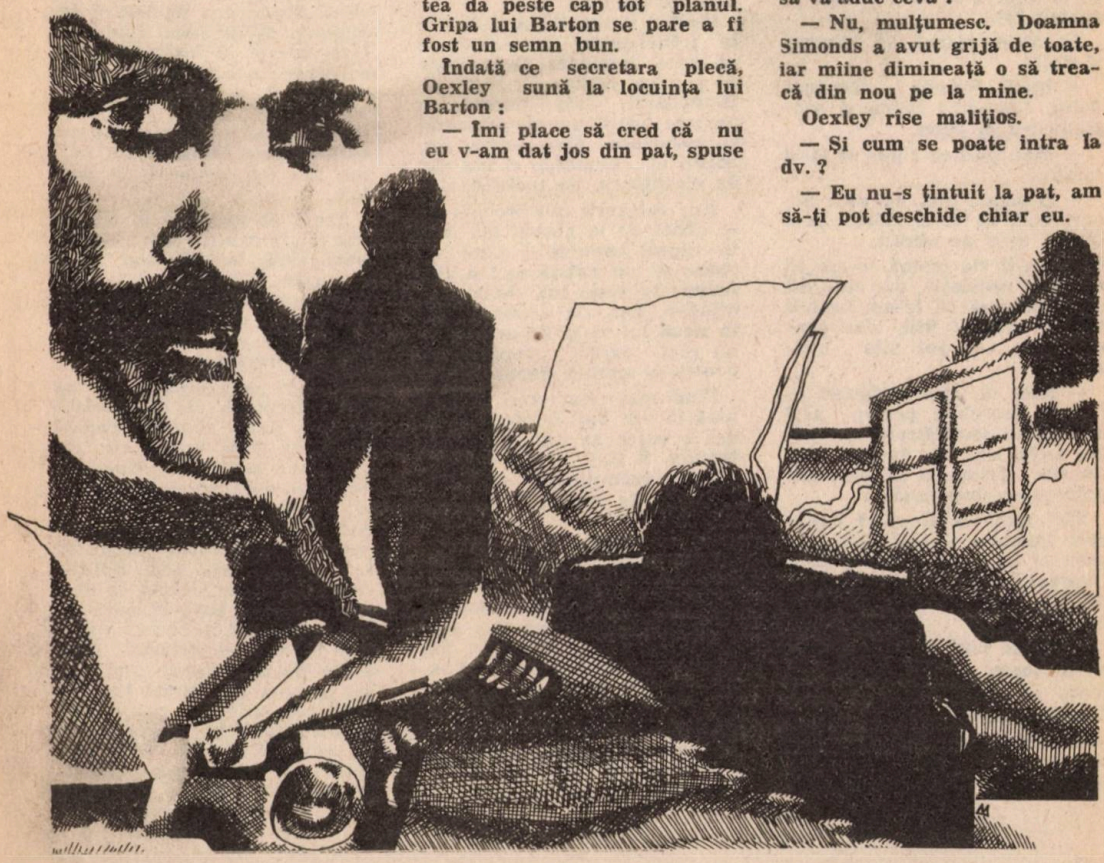

Ex-ce-lent ! gîndi Oexley în timp ce punea receptorul în furcă. Îi rămase suficient timp pentru a pregăti totul în cele mai mici amănunte, ba şi pentru a da o fugă pînă în Soho, la restaurantul „La Jean", un bar franţuzesc unde se pregăteau cele mai delicioase cotlete de viţel din întreaga Londră. Dacă va fi nevoie, cei de aici îşi vor aminti, desigur, de vizita lui la restaurant, de comportarea lui absolut normală. Şi cu asta, toate vor fi în perfectă ordine. Vor aprecia, mai mult ca sigur, că e vorba de o sinucidere şi totul va cădea numai asupra lui Barton, adică a victimei. De la restaurant va pleca cu taxiul din care va cobori nu departe de locuinţa lui Barton.

La orele sapte chelnerul îi aduse nişte chifle lungulețe cu unt, în vreme ce Oexley îşi arunca privirea prin felurite gazete.

— John, dragule, e colosal că ai venit ! se auzi o voce în spatele lui.

Împături ziarul, se întoarse şi zîmbi.

— Bună, Brenda ! răspunse John, luîndu-i haina şi aşezîndu-i-o în cuier.

— Mai mult ca sigur că m-ai uitat...

— Desigur, hm, că nu... Sigur, cum să te fi uitat... Şi o sărută uşor pe obraji.

— Nu-ţi fie teamă, n-am să mă port prosteşte, dar sînt atît de bucuroasă că te-am întîlnit tocmai astăzi ! Ştii, ziua aceea n-am s-o pot uita niciodată.

— Nici eu, zise el făcînd eforturi deosebite pentru a-şi aminti ce semnificaţie ar putea avea ziua de douăzeci ianuarie. Prima zi pe care am petrecut-o împreună... ?

Mai mult ca sigur că douăzeci ianuarie a fost data la care ei au cinat prima dată împreună şi cînd s-au dus pentru prima dată împreună acasă...

— După cum vezi am trecut peste toate, ca să zic aşa, cu toate că atunci te-ai purtat destul de urît cu mine, după cum spune toată lumea. Acum sînt foarte bucuroasă că ţi-ai adus aminte de ziua noastră, iar eu nu mă mai simt ca o mobilă abandonată.

— Dar ştii că arăţi excelent ? spuse John. Ce tot vorbeşti tu de mobilă abandonată ? Mi-amintesc ca acum, da... era douăzeci ianuarie...

— Luăm tot cîte un coţlet de viţel ?

— Da. Aduceţi două cotlete de viţel, zise el chelnerului.

— Nici nu mi-am putut închipui că poţi fi atît de sentimental...

— Sînt foarte sentimental, dar trebuie să-ţi spun că la opt trebuie să plec, am o groază de treburi de rezolvat, zise el arătîndu-i sacoaşa atîrnată în cuier. Luni avem un control pe viaţă şi pe moarte...

Brenda rămase dezamăgită.

— Păcat... Cînd te-am văzut mi-am închipuit că...

John o luă de mînă zicîndu-i :

— Acum să mîncăm cotletele, despre restul vorbim cu altă ocazie.

— Tu vorbeşti serios ?

— Te sun eu.

Oexley îi ascultă mai departe trăncăneala, prefăcîndu-se că nu-i înţelegea insistenţele de a relua vechea lor legătură. E-adevărat, data trecută se purtase brutal cu ea, dar totul se petrecuse aşa numai din cauza ei... Doamne, şi era atît de cicălitoare, de insistentă...

Nu, categoric nu trebuia să se abată de la planul lui. Nici în ruptul capului ! Cînd îi spuse că nu există nici o altă femeie în viaţa lui, Oexley nu minţise, dar, de acum încolo, în noua lui viaţă de om bogat, nu mai exista, desigur, loc pentru o simplă dactilografă.

Cînd mai erau cinci minute pînă la ora opt, îi oferi Brendei o cafea şi un pahar cu brandy, îi lăsă ziarele cu care venise, promiţîndu-i că o va suna cît de curînd, plăti şi dispăru.

În taxi fiind, el se gîndi că apariţia Brendei nu-i putea încurca nicicum socotelile, dimpotrivă, asta ar fi o dovadă a comportării lui absolut normale. Iar cînd o să afle din ziare de moartea lui Barton, ei nici prin cap n-o să-i treacă ce şi cum. Tocmai astăzi trebuia să aibă loc şi întîlnirea asta neaşteptată ! Ideea de a se duce la restaurantul „La Jean" nu i se păru, acum, cea mai inspirată. Întoarse de cîteva ori capul pentru a se convinge că maşina cu care se deplasa nu era urmărită.

— „Belsize Park", spuse el şoferului.

Clipa pregătită atît de minuţios, cu atîta răbdare se apropia. Ideea îi venise în momentul cînd Barton îi comunicase problema reorganizării biroului : „Îmi pare rău, dar n-am găsit altă soluţie. Barton".

Oexley era cît p-aci să arunce hîrtia, dar îi fulgeră prin minte un gînd extraordinar : rîndurile astea ar putea fi foarte bine şi scrisoarea unui sinucigaş ! Şi astfel, în capul lui încolţi un plan care nu-l mai lăsa să doarmă, care nu-i mai dădea linişte. N-o să mai fie un angajat cu o leafă de mizerie, iar viaţa stearpă şi plicticoasă, lipsită de bucurii, pe care a trăit-o va fi înlocuită cu o alta nouă, cu totul altfel croită !

Anul trecut, din contul al cărui titular era Barton el delapidase 92 000 lire. Toată corespondenţa în legătură cu acoperirea acestei tranzacţii o scrisese la o maşină de scris portabilă, pe care o cumpărase special pentru aceasta. Fiecare adresă purta iniţialele lui Barton sau era semnată de Barton...

Acasă el exersase în fiecare seară semnătura lui Barton pînă cînd, în cele din urmă, îi reuşise atît de bine că putea să o reproducă şi pe întuneric. Maşina de scris era destul de mică, iar el o purta într-o husă de culoare verde.

Oexley presupunea, şi pe bună dreptate, că delapidarea lui va putea rămîne nedată în vileag atîta vreme cît nu va veni controlul financiar anual şi, deci, nu va fi controlat bugetul firmei. Acesta ar descoperi imediat lipsa celor 92 000 lire. Această sumă fusese împrăştiată prin diferite conturi pe care Oexley le deschisese şi pe care el avea de gînd să le ridice numai atunci cînd va deveni suspect. Pînă acum nu se atinsese nici măcar de una din aceste lire. Ca unul care citea pe nerăsuflate romane poliţiste, el ştia bine că dacă va începe să cheltuiască mai mult decît cîştiga, întregul lui plan se va nărui.

— Am ajuns, zise taximetristul.

Oexley îi lăsă un bacşiş neînsemnat apoi coborî.

*

— Nu te apropia prea tare de mine, zise Barton vizitatorului său.

În cămin ardea focul, dar abia după ce priveai mai atent îţi dădeai seama că în realitate era vorba de o imitaţie perfectă, realizată de la instalaţia electrică.

Oexley puse jos servieta şi-l urmă pe Barton, care era îmbărcat în pijama.

— Serveşti un whisky ? întrebă Barton.

— Da, cu plăcere.

Barton umplu două pahare.

— Noroc ! Ce zici că nu-i în ordine cu contul firmei „Taylor and Drumont" ?

— Noroc ! răspunse Oexley. Nimic, slavă domnului. Woods a găsit pînă la urmă greşeala. Era vorba de 10 000 de lire. Am transpirat puţin, dar...

— Dar pentru asta nu era nevoie să te deplasezi pînă aici.

— Am drum prin preajmă, mă duc la prietena mea. Şi, în plus, vroiam să vă dau un medicament franţuzesc pe care l-am primit de la doctorul meu. Face minuni, nu alta. O clipă numai.

Oexley bägă mina în buzunar şi scoase de acolo un flacon cu etichetă franţuzească, cu cîteva tablete albe.

— Eşti foarte amabil, John. Sînt oare atît de bune pe cît se spune ? Ştii, eu nu mă prea omor după prostii d-astea...

— Astea luaţi-le acum şi o să vă simţiţi imediat mai bine. Vă spun eu, le-am încercat.

— În cazul meu cel mai bun lucru contra gripei este un pahar cu whisky.

— Şi pentru mine, dar cele două medicamente nu se exclud unul pe altul.. Dacă nu le-aş fi încercat pe pielea mea nu le-aş fi adus...

Oexley făcea eforturi ca vocea să pară indiferentă. Se părea că va trebui să revină la planul lui iniţial : se va oferi să-i facă o cafea şi o să încerce să pună în ea pastilele respective. În flaconul pe care-l văzuse Barton se găseau cîteva aspirine inofensive şi doar deasupra erau cîteva

pastile dintr-un somnifer foarte eficient.

Barton deschise flaconul.

— Păi, dacă ţi-a făcut bine, nu văd de ce nu mi-ar face şi mie ?!

Puse în palmă o tabletă, o aruncă în gură şi bău apoi o gură de whisky.

Oexley se linişti.

— Aşteptaţi numai puţin şi o să vedeţi ce bine o să vă simţiţi. Restul de pastile ţineţi-le şi luaţi cîte una pe zi.

Acum nu mai avea altceva de făcut decît să aştepte. Oexley bău o gură de whisky şi povesti ce s-a mai întîmplat în ultimele zile pe la birou. De fapt, nu urmărea decît ca pastila să-şi facă efectul. În jurul orei opt şi jumătate, lui Barton începură să i se împăienjenească ochii, mîna îi căzu de pe marginea fotoliului, paharul vărsîndu-i-se pe covor...

Oexley se ridică şi bägă în buzunar flaconul cu pastile. În vestibul scoase din buzunar o pereche de mănuşi foarte subţiri. Tot în vestibul găsi şi robinetul principal al instalaţiei de gaz. Din bucătăria lui Barton se putea trece direct în camera lui de zi. Dădu la o parte capacul broaştei de la uşă şi auzi zgomotul gazului. Se întoarse în vestibul, apoi fugi iarăşi în bucătărie : şuieratul gazului nu se mai auzea. Stinse lumina şi, la razele unei lanterne, trase draperiile după care aprinse iarăşi lumina.

Barton zăcea în fotoliu respirînd greu. Oexley îl prinse de umăr şi-l zgîlţîi, dar Barton nu se mişcă.

Oexley introduse o pernă în burlanul sobei, iar o alta o puse în faţa sobei. După aceea îl ridică puţin pe Barton şi îl aşeză cu capul lîngă perna din burlan. Aşaaaa... Acum paharele cu whisky... Cel al lui Barton îl puse în apropierea mîinii acestuia în timp ce paharul din care băuse el îl şterse bine şi îl puse înapoi în sertar.

Pe vechiul text al lui Barton, conţinînd cuvintele „îmi pare rău, dar nu am găsit altă soluţie. Barton", Oexley aplică amprentele digitale ale acestuia. Ezită o clipă gîndindu-se dacă trebuie sau nu să lase pe

biroul lui Barton scrisoarea controlorilor prin care aceştia anunţau că vor începe controlul...

— La urma-urmelor, zise Oexley cu voce tare, vor crede că scrisoarea i-a fost trimisă direct lui Barton...

Cel mai greu i-a fost să etanşeze uşa dinspre bucătărie. Asigurîndu-se că în bucătărie totul era în ordine, luă un prosop, îl răsuci şi-l puse în interiorul uşii astfel deschise. De-a lungul uşii se făcuse o fantă cam de o jumătate de centimetru. Stinse toate luminile apoi, la lumina lanternei, se uită peste carnetul lui de însemnări.

Drace ! Uitase să imprime amprentele digitale ale lui Barton pe maşina de scris... !

Maşina de scris o aşeză într-un colţ, apoi îi scoase învelişul din plastic pe care-l băgă în buzunar. Şi cu asta basta ! Îşi îmbrăcă haina, după care privi iarăşi în carnetel. De data asta nu mai uitase nimic.

Îi mai rămăsese doar să dea drumul robinetului principal de la instalaţia pentru gaz. Făcu şi această operaţiune apoi ieşi în coridor, trăgînd uşa în urma lui. Pe coridor nu era ţipenie de om, dar îndată ce închise uşa îl cuprinse o teamă cumplită. Îi venea să se întoarcă pentru a se convinge că totul este în ordine, dar n-avea cum, nu avea nici o cheie !

Era ora douăzeci şi două şi cincisprezece minute. Cînd ajunse la Hamptead Head începuse să burniţeze. Luă un taxi care îl lăsă la numai o sută de metri de casă. Din cauza încordării nu putu închide ochii toată noaptea. Se gîndea cum va trebui să se comporte dimineaţă cînd va afla vestea sinuciderii lui Barton. Ce va trebui să spună ? Cum să pară cît mai firesc ? Cum să se comporte cu controlorii cînd vor descoperi neregulile din cont ? În cele din urmă luă un somnifer.

★

Barton se trezi cam în acelaşi timp cînd Oexley adormea. Îl durea capul, spatele îi era înţepenit, iar limba îi era foarte aspră. La început nu-şi dădu seama unde se află şi se lovi cu capul de sobă. Înţelese însă repede groaznica înscenare a cărei victimă trebuia să fie chiar el ! Toate în jur i se păreau stranii : paharul cu whisky, sticla, prosopul băgat pe lîngă uşă, pernele...

Îşi turnă un pahar de whisky şi-l sorbi cu nesaţ. Începu să-şi revină şi să înţeleagă situaţia. Căscă, se întinse zdravăn, apoi deschise uşa.

Citi stupefiat textul pe care-l găsise pe masă, ferm convins că era opera lui. Dar cînd îl scrisese ? Şi în ce scop ? Cît privea scrisoarea controlorilor, n-o văzuse pînă atunci. Îşi aminti că seara trecută fusese Oexley pe la el şi îşi zise că o fi adus-o el... În cele din urmă zări şi maşina de scris. Se aşeză în faţa ei. Tîmplele îi zvîcneau. Îl fulgeră deodată un gînd : soba era deschisă, dar nu se simţea nici urmă de miros de gaz ! Cînd văzu că şi ferestrele erau închise, îi deveni toate foarte clare. Ieşi în vestibul şi văzu că robinetul era deschis...

Situaţia era pur şi simplu demenţială. Se întoarse şi închise gazul. Îşi aminti apoi de pastilele pe care i le dăduse Oexley... Dar unde erau restul de pastile ?

Formă 999 şi chemă poliţia.

★

Oexley înţelese abia la poliţie că planul lui cel perfect eşuase. Fu trezit de un poliţist care se purtă foarte politicos :

— Dacă domnul este drăguţ să ne însoţească pînă la centrul de poliţie pentru a ne ajuta să elucidăm circumstanţele „sinuciderii" domnului Barton... zise poliţistul.

Ajuns la poliţie i se ceru să fie drăguţ şi să aştepte pînă vor veni şi cei de la Scotland Yard...

„Să fiu drăguţ" ? îşi zise Oexley.

— N-aţi vrea ca pînă atunci să vă distraţi niţel cu ziarele de aseară ?

Oexley luă un ziar şi citi pe prima pagină următorul text scris cu litere mari şi groase : „Astăzi la orele 22,00 va fi declanşată greva muncitorilor de la reţeaua de gaz metan. Greva va dura pînă cînd muncitorii vor obţine majorarea salariilor pe măsura majorării preţurilor. Sfătuim locatarii..."

Oexley îşi aminti de restaurantul „La Jean" şi de faptul că nu apucase să citească ziarele de seară din cauza netoatei ăleia, blestematei ăleia sentimentale de Brenda...

În românește de
N. Nicoară

Ilustraţii de Alexandru Andrieş

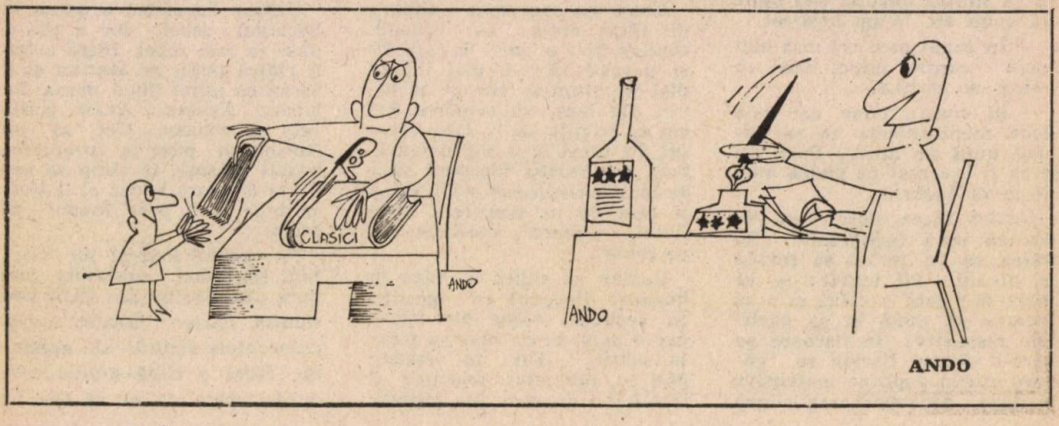

ANDO

Dashiell Hammet

hîrtia de muște

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUŞTE

Era vorba de-o daraveră de dispariţie.

Hambletonii erau de mai multe generaţii o familie din New York bogată şi relativ cunoscută. Nimic în istoria Hambletonilor nu putea să explice atitudinea lui Sue, mezina clanului. Ea ieşise din copilărie cu o proastă deprindere care generase dezgustul pentru tot ceea ce era convenabil şi gustul pentru ceea ce nu era. Cînd a atins vîrsta de 21 de ani, în 1926, a preferat deschis cea de-a Zecea stradă celei de-a Cincea, pe excroci bancherilor şi pe Hymie Pistolarul onorabilului Cecil Windown care-i ceruse mîna.

Hambletonii încercau să-i impună o conduită decentă, dar era prea tîrziu. Era, din punct de vedere legal, majoră. Cînd, într-un sfîrşit, ea hotărî să-i trimită la naiba şi o şterse de acasă, familia n-avu ce-i face. Tatăl ei, maiorul Waldo Hambleton, renunţase la toate speranţele pe care le avusese vreodată de-a o salva, dar nu ţinea ca ea să-şi atragă tot felul de neplăceri nedorite. Se adresă, deci, agenţiei detective „Continental" din New York şi ceru ca ea să fie urmărită cu discreţie.

Hymnie Pistolarul era un scandalagiu din Philadelfia care, după o neînţelegere cu asociaţii lui, urcase spre nord şi spre marele oraş înzestrat cu o mitralieră Thompson învelită într-o bucată de pînză cerată cu carouri albastre. Thompsonul rămăsese nefolosit aproape un an, timp în care Hymnie îşi asigura viaţa datorită unui pistol automat luînd bir micilor jucători de „passe anglaise" din Harlem.

Trei sau patru luni după ce Sue a început să facă menaj comun cu Hymnie, acesta a iniţiat tratative care păreau să-i ofere perspective promiţătoare cu reprezentanţii echipei care venea de la Chicago la New York pentru a organiza oraşul la scară occidentală. Dar băieţii din „Chi" nu pe Hymnie îl voiau, ci Thompsonul. Cînd l-a arătat, ca atú major al cererii sale de angajare, ei îi transformară creştetul capului în strecurătoare şi plecară cu mitralieră cu tot. Sue Hambleton îl îngroapă pe Hymnie, petrecu două săptămîni în singurătate, în timpul cărora îşi amanetă un inel, ca să aibă ce să mănînce, apoi găsi o slujbă de animatoare într-un „speakeasy" ţinut de un grec pe nume Vassos.

Unul dintre clienţii lui Vassos era Babe McCloor, o sută zece chile de oase şi muşchi irlando-indoscoţieni, un uriaş bronzat cu părul negru şi ochi albaştri care se odihnea după ce făcuse cinspe ani la Seaven pentru că devalizase cele mai multe oficii de poştă între New Orleans şi Omaha. În timp ce se odihnea, Babe îşi ciştiga băutura fugărind trecătorii pe străduţele întunecate. Sue îi plăcea lui Babe. Sue îi plăcea lui Vassos. Babe îi plăcea lui Sue. Treaba asta nu-i plăcea lui Vassos. Gelozia tulbură judecata grecului. El închise uşa localului într-o seară, cînd Babe voia să intre. Babe întră luînd în trecere bucăţi din uşă. Vassos scoase pistolul, dar nu reuşi s-o desprindă pe Sue agăţată de braţul lui. Încerca să facă sforţări în această direcţie în clipa în care Babe îl lovi cu bucaţa de uşă în care se găsea mînerul de aramă. Babe şi Sue plecară împreună de la Vassos.

Pînă atunci, biroul de la New York reuşise să păstreze contactul cu Sue. Nu era supravegheată permanent ; mama ei n-o dorea. Era vorba doar ca în fiecare săptămînă să fie trimis în recunoaştere un om care să vadă dacă fata mai e în viaţă şi să culeagă cîteva informaţii de la prieteni şi vecini, bineînţeles fără ca ea să observe că e filată. Toată treaba asta era relativ uşoară, dar, cînd ea şi Babe plecară, după devastarea bistroului, dispărură cu totul din circulaţie. După ce răscoli tot oraşul, biroul din New York trimise un raport asupra afacerii la celelalte sucursale din ţară, dînd informaţiile necesare şi adăugînd la dosar fotografiile şi semnalmentele lui Sue şi ale noului ei partener. Asta se petrecea spre sfîrşitul lui 1927. Aveam la dispoziţia noastră suficiente copii fotografice şi, în luna următoare, toţi cei care aveam un pic de timp liber ni-l petreceam căutînd la San Francisco şi Oakland cuplul dispărut. N-am reuşit să-i găsim. Agenţii din alte oraşe, îndeplinînd aceeaşi misiune, n-au avut mai mult noroc. Pe urmă, aproape un an mai tîrziu, ne-a sosit o telegramă de la biroul din New York. Decodificată, suna aşa : „Maiorul Hambleton a primit azi o telegramă de la fiica sa din San Francisco. Textul : „Trimite telegrafic ţe rog o mie dolari, apartament 206 Eddis Street, număr 601. Stop. Mă întorc acasă dacă permiţi. Stop. Te rog spune dacă pot veni, dar trimite banii totuşi". Sfîrşitul citatului. Hambleţon autorizează vărsarea imediată a sumei. Stop. Dacă e posibil, să fie însoţită de un bărbat şi o femeie de la agenţie. Stop. Hambleton îi telegrafiază. Stop. Adresaţi imediat raport prin telegraf."

Bătrînul mi-a dat telegrama şi un cec, spunîndu-mi :

— Cunoşti situaţia. Descurcă-te !

M-am prefăcut că-s de acord, m-am dus la bancă, am schimbat cecul pe un teanc de bancnote de diferite valori, am luat un tramvai şi m-am dus la Eddis Street 601, un imobil destul de mare situat la colţ de Larkin. Numele de pe cutia de scrisori a apartamentului 206 era J. M. Wales. Am apăsat pe buton la 206. Cînd intrarea automată s-a deschis, am pătruns în imobil, am trecut prin faţa ascensorului şi am urcat un etaj pe scară. 206 era la colţul palierului.

Un om înalt şi slab, de aproximativ 30 de ani, în costum de culoare închisă bine cusut, mi-a deschis uşa. Avea ochi negri înguşti, într-o faţă palidă. Cîteva fire cenuşii îi stricau părul negru, lipit de craniu.

— Miss Hambleton ? am spus.

— Mm... În legătură cu ce ?

Vocea era onctuoasă, dar nu chiar neplăcută.

— Aş vrea s-o văd.

Pleoapele au coborît uşor şi sprîncenele s-au apropiat.

— În legătură cu ?... a întrebat şi s-a oprit, cercetîndu-mă cu atenţie.

Am păstrat tăcere. Atunci şi-a terminat întrebarea :

— În legătură cu o telegramă ?

— Da.

Faţa-i lungă s-a luminat imediat.

— Veniţi din partea tatălui ei ? — a întrebat.

— Da.

Dîndu-se înapoi cu un pas, a deschis uşa larg şi a spus :

— Intraţi. A primit chiar acum telegrama maiorului Hambleton. Spunea c-o să vină cineva.

Am străbătut un mic culoar care dădea într-un living-room însorit, sărăcăcios mobilat, dar bine întreţinut şi curat.

— Luaţi loc, spuse omul arătîndu-mi un balansoar cafeniu.

M-am aşezat. El se aşeză pe divanul acoperit cu pînză, din faţă. Am aruncat o privire prin încăpere. N-am remarcat nimic care ar fi putut indica că o femeie locuia acolo. Tipul îşi frecă vîrful nasului lung cu un deget şi mai lung şi întrebă rar :

— Aţi adus banii ?

I-am răspuns că aş prefera să vorbesc în prezenţa fetei. El îşi examină degetul cu care-şi masase nasul, apoi înălţă privirea spunînd încetişor :

— Dar eu sînt prietenul ei.

— Ah, aşa ? — replicai eu.

— Da, repetă el. (Încruntă uşor sprîncenele şi colţurile buzelor subţiri se strîmbară.) V-am întrebat doar dacă aţi adus banii.

Nu i-am răspuns.

— Înţelegeţi, reluă pe un ton conciliant, dacă aţi adus banii, ea contează pe faptul că nu-i veţi da altcuiva decît ei în persoană. Dacă nu i-aţi adus nu vrea să vă vadă. Nu cred că poate fi făcută să-şi schimbe părerea. Pentru asta v-am întrebat dacă i-aţi adus.

— I-am adus.

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUȘTE

M-a privit cu un aer neîncrezător. I-am arătat banii pe care îi scosesem de la bancă. Dintr-un salt s-a ridicat de pe divan.

— V-o aduc în cîteva minute, spuse peste umăr în vreme ce picioarele lungi îi purtau către ușă. (Ajuns în prag, se opri.) O cunoașteți ? întrebă el. Sau trebuie să-i spun să aducă o probă a identității ?

— Ar fi mai bine, i-am răspuns.

Ieși, lăsînd deschisă ușa spre culoar. Cinci minute mai tîrziu era înapoi cu o fată blondă și cam de douăzeci și trei de ani, îmbrăcată în mătase verde-pal. Aerul vicios al gurii mici, cearcănele de sub ochii albaștri nu erau încă destul de pronunțate pentru a o urîți. M-am ridicat.

— Iat-o pe miss Hambleton, spuse el.

Ea îmi acordă o privire scurtă, apoi își plecă din nou ochii jucîndu-se nervos cu cureaua genții pe care o ținea.

— Puteți să vă probați identitatea ? — am întrebat-o.

— Bineînțeles, zise bărbatul. Arată-i, Sue.

Ea deschise geanta, scoase cîteva hîrtii și mi le întinse.

— Ședeți, ședeți ! — spuse bărbatul în timp ce le luam.

Se instalară pe divan. Eu m-am așezat din nou pe balansoar și am cercetat hîrtiile pe care mi le dăduse ea. Erau două scrisori adresate lui Sue Hambleton la adresa unde ne aflam, telegrama tatălui ei rugînd-o să se întoarcă acasă, două facturi achitate la un mare magazin, un permis de conducere și o scrisoare de la bancă care o anunța că nu mai are în cont decît 10 dolari. Cînd mi-am terminat inspecția, jena fetii dispăruse. Mă spiona atentă, ca și bărbatul așezat alături de ea. M-am căutat prin buzunare, am scos fotografia pe care New Yorkul mi-o trimisese la începutul cercetărilor și am cercetat rînd pe rînd clișeul și fata.

— Gura probabil vi s-a micșorat, am spus, dar cum s-a putut ca nasul să se lungească atîta ?

— Dacă nasul meu nu vă place poate vă place să vă duceți dracului, zise fata.

Se făcuse foarte roșie.

— Problema nu se pune așa. Nasul dumneavoastră este fermecător, dar nu este nasul lui Sue. (I-am întins fotografia) Priviți.

Aplecă asupra fotografiei o privire furibundă pe care a înălțat-o apoi asupra bărbatului :

— A, ești tare deștept tu, îi declară ea.

El mă privi cu ochii negri care luceau cu o sclipire fragilă între pleoapele micșorate. Continuă să mă privească în timp ce răspunse fetei sec, din vîrful buzelor :

— Ține-ți gura !

Ea și-o ținu. Nemișcat, mă privea. Nemișcat, îl priveam. O pendulă picura secundele în spatele meu. Privirea-i începu să rătăcească de la un ochi al meu la celălalt. Fata suspină,

— Atunci ? — spuse ea cu voce coborîtă

— Ați apucat-o pe un drum greșit, am spus.

— Ce poți scoate din asta ? întrebă el pe un ton neglijent.

— Tentativă de extorsiune.

Fata se ridică dintr-un salt și-i lovi pe umăr iritată cu dosul palmei.

— Da, tare mai ești de m-ai băgat într-o încurcătură ca asta ! Totul era asigurat, nu ? Impachetat și legat cu panglicuță, așa ziceai... Și acum, privește! N-ai destul curaj să-l arunci pe tip de-aici ! Se întoarse ca să-mi stea în față, agresivă, cu fața împurpurată, — eram tot pe balansoar — și răcni : Ei, ce mai aștepți ? Să te pupăm înainte de plecare ? Nu-ți datorăm nimic, nu-i așa ? Nici nu ne-am atins de banii tăi împuțiți, nu ? Atunci, afară ! Iute !

— Pune-ți surdina, copilă — am mormăit eu. O să-ți pleznească o arteră.

— Doamne, Peggy, interveni bărbatul, termină cu lătratul și lasă un pic oamenii să discute. (Se întoarse spre mine) Atunci, ce mai vrei ?

— Cum ați ajuns în afacerea asta ? — i-am întrebat.

Îmi răspunse grăbit :

— Un anume Kenny mi-a dat hîrtiile și mi-a vorbit de Sue, zicîndu-mi că bătrînul ei e putred de bani. Mi-am spus că merită să încerc. Mă gîndeam că bătrînul ori o să trimită un mandat, ori nimic. Nu m-am gîndit c-o să-mi expedieze un tip. Pe urmă, cînd a venit telegrama, zicînd c-o să vie o persoană s-o vadă, ar fi trebuit să las totul baltă. Dar, Dumnezeule, iată un tip care descinde cu o mie de foițe ! Ocazia era prea frumoasă. Poate aveam totuși o șansă să-i luăm, și-am rugat-o pe Peggy să joace rolul lui Sue. Dacă tipul venea astăzi, probabil că era de aici, de pe Coastă, și puteam paria că n-o cunoaște pe Sue, avea doar semnalmentele. După ce mi-a spus Kenny despre ea, știam că fizicul lui Peggy mergea cu semnalmentele. Nu pricep cum ți-ai procurat poza. Doar ieri i-am telegrafiat bătrînului. Am trimis două scrisori pe adresa asta tot ieri, ca să le avem cu celelalte hîrtii de identificare să putem încasa mandatul.

— Kenny ți-a dat doar adresa tatălui ?

— Păi, sigur !

— El ți-a dat-o și pe-a lui Sue ?

— Nu !

— Cum și-a procurat Kenny hîrtiile ?

— Nu mi-a spus !

— Unde-i Kenny acum ?

— Nu știu ! Pleca spre Est cu alte combinații și nu putea să-și piardă timpul cu asta. De-aia mi-a vîndut mie pontul.

— „Kenny inimă largă", am remarcat. O cunoști pe Sue Hambleton ?

— Nu, răspunse pe un ton categoric. Nici măcar n-am auzit vorbindu-se de ea înainte să mă pună Kenny la curent.

— Nu-mi place deloc acest Kenny, am remarcat, cu toate că fără el istoria voastră are cîteva elemente interesante. N-ai putea să mi-o repovestești lăsîndu-i deoparte ?

Scutură rar din cap de la stînga la dreapta zicînd :

— N-ar avea nimic de-a face cu felul în care s-au petrecut lucrurile.

— Într-adevăr, păcat ! Tentativele de extorsiune mă interesează mult mai puțin decît s-o recuperez pe Sue. Ne-am fi putut aranja...

Scutură încă o dată din cap, dar privirea îi devine gînditoare și buza inferioară, împinsă înainte, schiță o grimasă de îndoială. Fata se dăduse înapoi ca să poată să ne observe pe amîndoi, în timp ce vorbeam. Fața ei, pe care se citea doar aversiunea pe care i-o inspiram, se întorcea cînd spre unul cînd spre celălalt, pe măsură ce vorbeam. În sfîrșit, privirea i se fixă pe tovarășul său, în timp ce o lucire de minie i se aprinse în ochi. M-am ridicat și i-am spus interlocutorului meu :

— Cum vrei. Dar dacă vrei să joci cu cărțile astea sînt nevoit să vă îmbarc pe amîndoi.

Tipul surise, își mușcă buzele și se ridică.

Fata se aruncă între noi privindu-l în față :

— Ah ! Momentul e nemaipomenit ca să-mi țin gura — îi sculpă ea. Varsă, nenorocitule, ori o fac eu ! Dacă-ți imaginezi c-o să las să cad mesa cu tine nu ești zdravăn !

— Taci ! — îi spuse el din fundul gîtlejului.

— Fă-mă să tac !

Încercă, cu amîndouă mîinile. Pe deasupra umerilor fetii îl apucai de o încheietură și îi proiectai cealaltă mînă în aer ; alunecînd printre noi ,ea alergă în spatele meu urlînd :

— Joe o cunoaște bine. Ea i-a vîndut pontul. E la St. Martin, în O'Farrell Street. Ea și Babe McCloor.

În timp ce ascultam această tiradă a trebuit să dau capul la o parte pentru a permite croșeului de dreapta să mă rateze, i-am răsucit brațul stîng la spate, am pivotat pe un șold ca să încasez lovitura de genunchi, i-am aplicat palma stîngă sub bărbie.

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUȘTE

Mă pregăteam să-i servesc scuturătura japoneză, cînd a încetat să lupte și a mormăit :

— Lasă-mă să-ți povestesc.

— Atunci, mișcă, am consimțit lăsîndu-l și dîndu-mă la o parte. Își frecă încheietura pe care i-o răsucisem aruncînd o privire amenințătoare spre fată, în spatele meu. O gratifică cu patru epitete zbîrnîitoare dintre care cel mai dulce era... și îi spuse :

— Tipul blufa vorbind de închisoare. Îți imaginezi că bătrînului Hambleton îi arde de publicitate la ziar ?

Nu era o supoziție proastă !

Se instală din nou pe divan continuînd să-și frece mîna. Fata rămase în cealaltă parte a camerei, considerîndu-l cu un rictus ironic.

— Hai, dați-i drumul unui din voi

— Știi tot ce e de știut, mormăi el. Am pus mîna pe chestiile astea săptămîna trecută într-o vizită la Babe pentru că știam povestea și mi se rupea inima să scap o ocazie interesantă.

— Ce face Babe în momentul de față ?

— Nu știu.

— Lucrează tot în dinamitarea seifurilor ?

— Nu știu.

— Nu mai spune !

— Nu, e adevărat, insistă el. Dacă l-ai cunoaște pe Babe, ai ști că nu poți să-l tragi de limbă despre ce face.

— El și Sue, de cînd sînt aici ?

— Aproape șase luni, după cîte știu.

— Cu cine e în trampă ?

— Nu știu. Cînd Babe lucrează cu o bandă e doar cît dă o lovitură, între două etape.

— Are bani ?

— Nu știu. E totdeauna de halit și de băut în hogeacul lor.

O jumătate de oră de dialog de tipul ăsta m-a convins că nu voi găsi nici o informație despre clienții mei. M-am dus pe culoar să telefonez la agenție. Băiatul de la standard îmi comunică că Mac-Man se află în biroul anchetatorilor. L-am rugat să-i spună să mă ajungă din urmă și m-am întors în living-room. Joe și Peggy se depărtară unul de celălalt la intrarea mea.

Mac-Man sosi în mai puțin de 10 minute. I-am deschis ușa și i-am zis :

— Tipul zice că-l cheamă Joe Wales și fata se pare că e Peggy Carrol care locuiește deasupra, la 421. I-am prins cu tentativă de extorsiune dar am făcut un tîrg cu ei. Acum mă duc să văd cum se prezintă situația. Rămîi aici, cu ei în cameră. Nimeni nu intră, nimeni nu iese, și nimeni, afară de tine, nu se servește de telefon. E o scară de incendiu în fața ferestrei. Fereastra e închisă deocamdată. De-aș fi în locul tău, aș lăsa-o așa. Dacă tîrgul e valabil îi las în pace, dar dacă îți fac necazuri după plecarea mea nu te jena să le dai cîteva.

Mac Man dădu din capu-i rotund și tare și-și instală un scaun între ei și ușă. Mi-am luat pălăria.

— Ia spune, îmi aruncă Joe Wales, n-o să mă torni la Babe, ce zici ? Asta face parte din tîrg.

— Doar dacă sînt silit.

— Mai bine o încasez. Cel puțin la pîrnaie sînt în siguranță.

— Îți voi lăsa toate șansele posibile, i-am promis, doar trebuie să joc cu cărțile pe care le am servite.

Ducîndu-mă pe jos la St. Martin — doar la șase blocuri distanță de Wales — am hotărît să mă prezint la McCloor și la fată ca un agent de la Continental care ar bănui pe Babe că a participat la hold-upul unei bănci la Almeda săptămîna trecută. Cum nu luase parte la lovitură — dacă semnalmentele bandiților furnizate de cei de la bancă erau cît de cît corecte — așa-zisele mele bănuieli nu riscau să-l neliniștească. Ce voiam în primul rînd era să arunc o privire spre fată, pentru a putea semnala tatălui său că am văzut-o. N-aveam nici un temei să cred că ea și Babe știau că taicăsău încerca s-o supravegheze. Babe avea un cazier judiciar încărcat. Era destul de normal ca sticleții să treacă din timp în timp și să încerce să-i pună în spinare o afacere sau alta. Am apăsat pe butonul soneriei. Nu s-a întîmplat nimic. Nimic nu s-a petrecut de patru ori, cît am sunat. Am apăsat atunci pe butonul indicînd „Portăreasă". Ușa s-a deschis cu un pocnet. Am intrat. O femeie buhăită în rochie de bumbac cu dungi roz care avea urgentă nevoie de un fier de călcat apăru în pragul unui apartament, chiar lîngă ușa de intrare.

— Locuiesc aici unii pe nume McCloor ? am întrebat.

— La 313, spuse.

— Sînt aici de multă vreme ?

Gura ei groasă făcu o strîmbătură. Mă privi insistent, eziță, apoi în final răspunse :

— Din luna iunie.

— Ce știți despre ei ?

Dădu înapoi în fața întrebării, înălțîndu-și deodată și sprîncenele și bărbia.

Fără să-mi asum riscuri prea mari, i-am arătat legitimația care se potrivea aproape perfect cu pretextul pe care speram să-l utilizez sus.

Fața ei, cînd și-o înălță după ce examinase legitimația, lucea de curiozitate.

— Intrați pe-aici, șușoti cu o voce răgușită, intrînd de-a-ndaratelea în apartament.

Am urmat-o, ne-am așezat pe o canapea.

— Despre ce e vorba ? murmură ea.

— Probabil, nimic. (Intrînd în joc, urmai cu voce scăzută). A fost deja condamnat pentru spargere de seif. Pentru moment încerc să mă informez asupra lui pentru eventualitatea c-ar fi participat la o lovitură. Nu știu dacă-i cazul. Și-a cumpărat poate o mașină... se știe ceva ? (Am scos o fotografie, față-profil, luată la Leavenworth.) El este ?

O înhață cu lăcomie, aprobă din cap, răspunse : „Da, chiar el e", întoarse clișeul ca să citească inscripția de pe dos și repetă : „Da, da, chiar el."

— Nevasă-sa e cu el ?

Aprobă viguros.

— N-o cunosc, spusei. Cum arată ?

Îmi descrise o fată care ar fi putut foarte bine să fie Sue Hambleton. Nu puteam să-i arăt fotografia, m-ar fi trădat în caz că Sue și Babe ar fi aflat.

Am întrebat-o pe femeie ce știa despre familia McCloor. De fapt, nu știa mare lucru : își plăteau

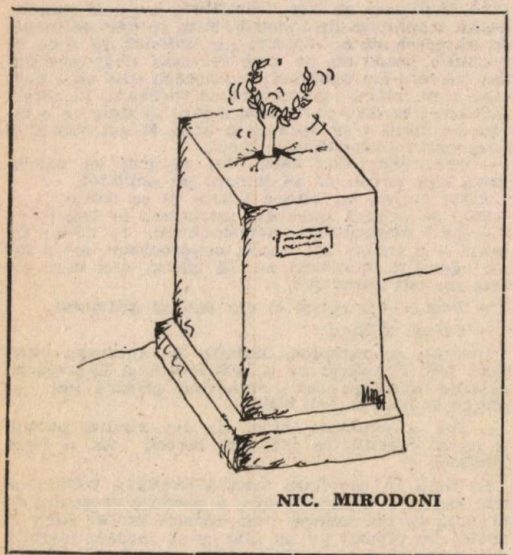

NIC. MIRODONI

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUȘTE

chiria la termen ; aveau orar neregulat, din timp în timp își ofereau seri de beție și se certau mult.

— Credeți că acum sînt acasă ? am întrebat. Am sunat dar n-a răspuns nimeni.

— Nu știu, a șușotit. Nu i-am mai văzut nici pe ea nici pe el de alaltăieri seară, cînd s-au certat.

— O ceartă violentă ?

— Nu mai rău ca de obicei.

— Ați putea merge să vedeți dacă sînt acolo ? am întrebat. M-a privit cu coada ochiului.

— Nu vreau să aveți neplăceri, am asigurat-o. Dar, dacă au șters-o, aș vrea s-o știu și dumneavoastră la fel, presupun.

— Bine, mă duc. (S-a sculat și a bătut peste un buzunar în care zornăiră cheile). Așteptați aici.

— Am să urc cu dumneavoastră pînă la etajul doi și o să aștept fără să mă arăt.

— De acord, spuse, nemulțumită.

La etajul doi m-am oprit aproape de ascensor. A dispărut la colțul culoarului prost luminat și curînd a răsunat o sonerie înnăbușită. A sunat de trei ori. I-am auzit cheile apoi scîrțîitul uneia din ele în broască. Pe urmă a ajuns pînă la mine sunetul cheii răsucite și zgomotul clanței care se deschidea.

Liniștea lungă care urmă fu ruptă de un urlet care se repercută în culoar de la un zid la altul.

Am țîșnit spre colț, l-am depășit, am văzut o ușă deschisă în față, am intrat și am trîntit-o în urma mea.

Urletul încetase.

Mă găseam într-un vestibul mic, întunecos, cu trei uși în afara celei pe care intrasem. Una din ele era închisă. Alta dădea în sala de baie.

M-am îndreptat spre cea de-a treia.

Portăreasa cea grasă era plantată chiar la intrare, cu spatele întors. Am înconjurat-o și am văzut la ce privea.

Sue Hambleton, în pijama galben-deschis bordată cu dantelă neagră, zăcea de-a curmezișul patului. Era culcată pe spate, cu un picior îndoit sub ea, altul alungit, talpa goală odihnea pe podea. Acest picior gol era mult mai alb decît poate fi un picior viu ; fața îi era la fel de albă, cu excepția unei porțiuni tumefiate și învinețite care se întindea de la sprînceana dreaptă la pometele drept și a urmelor întunecate din jurul gîtului.

— Chemă poliția, am spus femeii și am început să cotrobăiesc prin unghere, prin dulapuri și sertare.

După-amiaza era pe sfîrșite cînd am ajuns la agenție. Am întrebat la tipul de la arhivă dacă avem ceva, orice în legătură cu Joe Wales și Paggy Carrol, apoi am intrat în biroul Bătrînului.

A lăsat rapoartele pe care le citea, m-a invitat printr-un semn din cap să mă așez și a întrebat :

— Ai văzut-o ?

— Da. E moartă.

— Într-adevăr ? a făcut bătrînul, ca și cum i-aș fi anunțat că plouă și mi-a surîs cu o atenție politicoasă, în timp ce-i povesteam întreaga istorie — din momentul în care sunasem la Wales pînă cînd venisem după portăreasa grăsană în apartamentul moartei.

— Fusese un pic zgîlțîită și avea urme la față și la gît, am spus în concluzie. Dar nu asta a omorît-o.

— Crezi c-a fost asasinată ? m-a întrebat, surizînd în continuare cu blîndețe.

— Nu știu. După doctorul Jordan, ar putea fi vorba de arsenic. Tocmai caută urmele. Am găsit o chestie bizară în apartament. Cîteva foi groase de hîrtie gri închis puse într-o carte — Contele de Monte Cristo — învelită într-un ziar vechi de o lună și îndesată într-un colț întunecos, între mașina de gătit și zidul bucătăriei.

— Ah : hîrtie de muște cu arsenic, murmură bătrînul. Hîrtia Maybrick-Seddons. Înfuzată în apă, poți scoate de la 24 la 36 miligrame de fiecare foaie, destul să omori două persoane.

Am aprobat și am continuat :

— Am lucrat la un caz de genul ăsta la Louisville în 1936. Portarul mulatru l-a văzut pe McCloor ieșind la nouă și jumătate ieri dimineață. Fără îndoială că ea era deja moartă. Nimeni nu l-a mai văzut de atunci. Un pic mai devreme, în aceeași dimineață, oamenii care locuiesc în apartamentul vecin au auzit fata gemînd. Dar se certau prea des ca vecinii să le mai acorde atenție. Portăreasa mi-a spus că se certaseră și seara. Acum îl caută poliția.

— Ai spus la poliție cine era ea ?

— Nu. Ce facem în privința asta ? Nu putem să le vorbim de Wales fără să le spunem totul.

— Afacerea cu siguranță va izbucni la lumina zilei, observă el gînditor. Mă duc să telegrafiez la New York.

Am ieșit din birou. Băiatul de la arhivă mi-a dat două tăieturi de ziar. Din prima am aflat că, în urmă cu cincisprezece luni, Joseph Wales, alias Holy Joe, fusese arestat în urma unei plîngeri depuse de un cultivator de pămînt numit Toomey și care afirma că Wales și încă trei oameni îl excrocaseră de 2 500 dolari propunîndu-i o așa zisă „afacere grozavă". A doua tăietură declara că afacerea fusese clasată pentru că Toomey nu se prezentase la proces — cumpărat în maniera clasică prin restituirea unei părți sau a întregii sume.

Asta era tot ce conțineau dosarele noastre asupra lui Wales și nu exista nimic despre Peggy Carroll.

Mac Man îmi deschise ușa cînd m-am întors la Wales.

— Ce-i nou ? am întrebat.

— Nimic, doar că n-au încetat să bombănească. Wales înaintă, întrebînd pe un tot presant :

— Ei, sînteți mulțumit ?

Nu i-am răspuns.

— Ați găsit-o ? reluă Wales, încruntînd sprîncenele. Era într-adevăr unde v-am spus ?

— Mda, am făcut.

— Atunci e bine. (Păru să se însenineze). Asta ne dezvinovățește, pe Peggy și pe mine, nu-i... ? Se întrerupse, își trecu limba peste buza de jos, își prinse bărbia între degete și întrebă pe un ton brusc: Le-ați vorbit despre mine, nu-i așa ?

Am clătinat din cap.

Și-a lăsat bărbia și a întrebat iritat :

— Dar, atunci, ce aveți ? Pentru ce faceți mutra asta ?

În spatele lui fata exclamă cu amărăciune :

— Știam bine că așa o să sfîrșească ! Știam că n-o să scăpăm așa de ușor ! Ce să zic, de șmecher nu te întrece nimeni !

— Du-o pe Peggy în bucătărie și închide amîndouă ușile, i-am spus lui Mac Man. Holy Joe și cu mine o să avem o șuetă pe-ndelete. Fata ieși fără să se lase rugată dar, în momentul în care Mac Man închidea ușa, își strecură capul în cameră pentru a-i spune lui Wales.

— Sper c-o să te jupoaie dacă nu spui tot.

Mac Man închise ușa.

— Micuța prietenă pare să creadă că știi ceva.

Wales contemplă ușa cu o mutră sumbră și bombăni :

— Mă ajută ca funia pe spînzurat ! (Se întoarse spre mine, sforțîndu-se să ia un aer franc și amical.) Ce mai doriți ? Am fost sincer cu Dv. adineauri. Ce se petrece acum ?

— Tu ce crezi ?

Își strînse buzele între maxilare.

— Vreți să mă joc de-a ghicitul ? întrebă. Nu vreau decît să fiu parolist. Da' ce pot face dacă nu vreți să-mi spuneți ce vreți ? Nu pot să vă citesc gîndurile.

— Ce te-ai mai distra dacă ai putea s-o faci...

Clătină din cap obosit și se întoarse spre divan unde se așeză, plecat în față, cu mîinile între genunchi.

— Bine, suspină el. Întrebați-mă pe îndelete. Sînt gata să aștept.

M-am așezat în fața lui, i-am luat bărbia între degetul mare și degetele mîinii stîngi, i-am înălțat

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUȘTE

capul și mi l-am plecat pe-al meu pînă cînd nasurile ni s-au atins aproape.

— Greșeala ai făcut-o, Joe, cînd ai trimis telegrama chiar după asasinat.

— Tipul e mort ?

Aceste trei cuvinte îi țîșniră de pe buze înainte chiar ca ochii să i se rotunjească de uimire.

Întrebarea m-a zăpăcit. A trebuit să fac un efort să nu înalț sprîncenele și pe un ton prea calm l-am întrebat :

— Cine e mort ?

— Cine ? Cum să știu ? Ce vreți să spuneți ?

— După părerea ta, despre cine vorbeam ? am insistat.

— Ce știu eu. Bine, fie ! Bătrînul Hambleton, tatăl lui Sue.

— Asta e, am spus, și i-am lăsat bărbia.

— Și spuneți că a fost asasinat ? (Nu mișcase capul din poziția în care îl lăsasem.) Cum ?

— Hîrtie de muște cu arsenic.

— Hîrtie de muște cu arsenic ? (Avea un aer gînditor). Nostimă ideie !

— Da, foarte nostimă. Cum ai face să cumperi ! dacă ai vrea ?

— Să cumpăr ? Nu știu. N-am mai văzut de cînd eram puști. Oricum nimeni nu mai folosește la San Francisco. Nu mai sînt destule muște.

— Cineva s-a folosit aici, am spus, asupra lui Sue.

— Sue ?

Tresări așa de tare că divanul scîrții sub el.

— Da. Asasinată ieri dimineață. Hîrtie de muște cu arsenic.

— Amîndoi ? întrebă, cu voce neîncrezătoare.

— Cine, amîndoi ?

— Ea și taică-su.

— Da.

Își aplecă bărbia în piept și frecă dosul mîinii cu palma celeilalte.

— Atunci, clar, sînt la strîmtoare, articulă cu lentoare în glas.

— Cum ai spus, m-am apropiat, jovial. Vrei să te explici un pic, ca să încerci să ieși ?

— Lasă-mă să reflectez.

L-am lăsat să reflecteze, ascultînd tic-tacul pendulei în timp ce el medita. Reflexia făcea să izvorască picături de sudoare pe fruntea-i plumburie. În sfîrșit, se îndreptă pe scaun și-și șterse fața cu batista multicoloră.

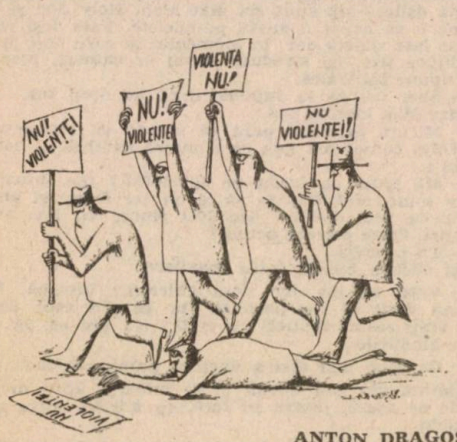

ANTON DRAGOȘ

— Am să vorbesc, spuse. Nu mai am încotro. Sue se pregătea să-l lase pe Babe. Ea și cu mine, trebuia să plecăm împreună. Ea... Uite, o să vă arăt...

Bägă mîna în buzunar și scoase o foaie groasă de hîrtie îndoită.

Am luat-o și am citit :

„Dragă Joe,

Nu mai rezist mult timp, trebuie să fugim cît mai curînd posibil. Babe m-a bătut din nou astă seară. Te implor, dacă mă iubești cu adevărat, să plecăm repede

Sue"

— Pentru asta am încercat să-l fac pe Hambleton să „verse" 1 000 de dolari, spuse el. Eram complet lefter de două luni și, cînd a sosit ieri scrisoarea, trebuia neapărat să găsesc undeva bani ca să pot s-o iau. Dar cum n-ar fi acceptat niciodată să-l tapeze pe tat-su, am încercat lovitura fără să-i spun.

— Cînd ai văzut-o ultima oară ?

— Alaltăieri, în ziua în care mi-a trimis scrisoarea. Numai că eu am văzut-o după-amiază — a venit ea aici — și scrisoarea a scris-o seara.

— Babe bănuia ce puneați la cale ?

— Nu, după părerea noastră. Nu știu. Totdeauna a fost dement de gelos, cu sau fără motiv.

— Și avea motive ?

Wales m-a privit drept în ochi și mi-a răspuns :

— Sue era o fată bună.

— Ei bine, a fost asasinată, am spus.

Nu mi-a răspuns.

Ziua scădea odată cu lăsarea serii. M-am îndreptat spre ușă și am răsucit comutatorul. În timp ce făceam asta, nu l-am pierdut din ochi pe Wales.

În momentul în care îmi îndepărtam degetul de comutator, un zornăit a răsunat în geam. Un zornăit sec și puternic.

M-am întors spre fereastră.

Un om ghemuit pe scara de incendiu privea în încăpere prin geam și prin perdeaua de dantelă. Era bronzat, cu trăsături greoaie și gabaritul lui permitea să-l identific ca fiind Babe McCloor.

Țeava unui pistol automat mare atingea geamul în care lovise ca să ne atragă atenția.

De atras, ne-o atrăsese.

În momentul acela nu puteam face nimic. Nemișcat îl observam. Nu puteam vedea dacă se uită la mine sau la Wales. Silueta îi era foarte clară, dar perdeaua de dantelă mă împiedica să disting amănuntele. Mi-am imaginat că ne supraveghea pe amîndoi și că ecranul de dantelă nu-i ascundea mare lucru. Se găsea mai aproape de perdea decît noi și tocmai aprinsesem lumina.

Wales, înlemnit pe divan, îl privea pe McCloor. O expresie ciudată, morocănoasă și înțepenită îi era fixată pe față. Avea privirea fixă. Nu respira. McCloor lovi ușor geamul cu țeava pistolului. Un triunghi de sticlă se desprinse și căzu zornăind pe podea. Zgomotul produs nu era suficient, mă temeam, pentru a-i alarma pe Mac Man în bucătărie. Două uși închise despărțeau cele două încăperi.

Wales contemplă un moment geamul spart, apoi închise ochii. Îi închise încet, puțin cîte puțin, exact ca și cum ar fi adormit. Își păstra fața morocănoasă și înțepenită întoarsă spre fereastră.

McCloor trase de trei ori.

Gloanțele îl răsturnară pe Wales pe divan, îl proiectară în perete. Ochii i se deschiseră brusc, holbați. Buzele rînjiră, dînd la iveală dinții pînă la gingii. Îi ieși limba. Apoi capul îi căzu în față și nu se mai clinti.

M-am năpustit spre fereastră în momentul în care McCloor se îndepărta printr-un salt. Cît am tras perdeaua, cît am deschis fereastra, i-am și auzit picioarele lovind cimentul curții.

Mac Man deschise ușa și se năpusti în cameră, cu fata după el.

— Ocupă-te de asta, i-am poruncit încălcînd pervazul ferestrei. McCloor l-a doborît.

Apartamentul lui Wales era la primul etaj. Scara de incendiu se termina printr-un element lestat

cu fontă, care, sub greutatea unui om bascula deasupra unei curți pavată cu ciment.

Am coborît pe același drum cu Babe, m-am legănat pe ultima treaptă pînă am reușit să sar. O singură străduță dădea în curte. Am luat-o pe acolo.

Un omuleț speriat, oprit în mijlocul drumului, în apropierea curții, m-a privit cu ochii holbați.

L-am prins de braț și l-am scuturat.

— Un tip solid care alerga (probabil urlam) în ce parte a luat-o ?

Încercă să vorbească, nu reuși, dar mișcă brațul în direcția unui panou de afișaj care mărginea un maidan de cealaltă parte a străzii. În graba mea am uitat să-i mulțumesc.

M-am strecurat pe sub panou în loc să-l ocolesc pe dreapta ori pe stînga, pe unde se găseau deschizături. Terenul era destul de mare și năpădit de buruieni destul de înalte ca să poată ascunde un om așezat pe burtă, decis să-și atace urmăritorul. Îl puteau ascunde chiar pe Babe McCloor.

În timp ce urmăream această eventualitate, am auzit un cîine lătrînd într-o margine a maidanului. Poate lătra la un om care trecuse în fugă. M-am aruncat într-acolo. Cîinele se afla într-o curte înconjurată de gard, în unghiul unei ulicioare strîmte care, pornind din maidan, dădea într-o altă stradă. Înălțîndu-mă pe vîrful picioarelor, am zărit peste gard un fox-terrier slab singur în curte și am început să alerg de-a lungul ulicioarei, în timp ce cîinele se repezi către locul unde mă arătasem.

Mi-am pus pistolul în buzunar înainte de a ajunge în stradă.

O mașină mică era garată lîngă trotuar în fața unui debit la patru-cinci metri de ulicioară. În pragul debitului, un polițist discuta cu un bărbat slab cu fața bronzată.

— Tipul înalt care a ieșit din ulicioară adineauri... am spus. În ce parte a fugit ?

Polițistul părea complet îmbecil. Individul slab mi-a arătat spre stradă cu capul, zicînd „pe acolo" și reluîndu-și conversația.

— Mulțumesc, am spus, și am înaintat pînă la colț. Acolo era un telefon și două taxiuri care așteptau. La distanță de un bloc se îndepărta un tramvai.

— Tipul înalt care a trecut acum un minut a luat un taxi sau tramvaiul ? i-am întrebat pe cei doi șoferi care stăteau rezemați de una din mașini.

— A luat un taxi.

— Am să iau și eu unul. Prinde din urmă tramvaiul.

Tramvaiul era deja la o distanță de trei blocuri cînd am demarat. Strada nu era destul de degajată ca să văd cine vine, cine urcă și cine coboară din el. L-am ajuns la stația Market Street.

— Urmează-mă, i-am spus șoferului, coborînd dintr-un salt. Am privit prin geam pe platforma din spate. Nu erau decît opt, zece persoane.

— S-a urcat un tip solid la Hyde Street, am spus controlorului. Unde a coborît ?

Controlorul privi dolarul de argint pe care îl răsuceam între degete și-și aminti că tipul a coborît la Taylor Street. Asta îi aduse un dolar.

Am sărit din tramvai în momentul în care cotea în Marcket Street. Taxiul care mergea chiar în spate a încetinit și și-a deschis portiera.

— La colțul între strada a Șasea și Mission Street, zisei urcînd.

Pieptul din Taylor Street, McCloor putea să se topească în oricare direcție. Trebuia să mă lansez în presupuneri. După cea mai logică ar fi trebuit să se care spre capătul lui Marcket Street.

Se făcuse noapte. Eram obligați să coborîm pînă în strada a Cincea pentru a părăsi Marcket Street, s-o luăm apoi pe Mission Street și să urcăm spre a Șasea. Sosirăm pe strada a Șasea fără să-l fi zărit pe McCloor. Nu era nici urmă de el nici pe strada a Șasea, nici la un capăt, nici la altul.

— Urcă spre a Noua, am spus șoferului și în timp ce rulam i-am explicat ce tip de om căutam.

Am ajuns pe a Noua. McCloor nu era. Am scos o înjurătură și am pus la lucru celulele cenușii.

Colosul era un spărgător de case de bani nomad. Începea să fie un pic prea cald pentru el la San Francisco. Instinctul îl împingea să folosească calea dură ca să scape de necazuri. Depoul de trenuri de marfă se găsea în acest cartier. Poate că era destul de isteț să facă pe mortu' în loc să încerce să fugă. În acest caz, fără îndoială că nu traversase Marcket Street. Dacă se ascundea, mai era o șansă să-l înhățăm a doua zi. Dacă avea de gînd s-o întindă trebuia prins acum ori niciodată.

— Spre Harisson am spus șoferului.

Am ajuns la Harisson Street, apoi am coborît pînă în strada a Treia, am urcat pe Bryant pînă într-a Opta, am coborît pe Brannan pentru a ajunge din nou la a Treia, am traversat pînă la Towsend, fără să-l vedem deloc pe McCloor.

— Totuși e cam nasol, mă compătimi șoferul, în timp ce opream în fața gării de plecare a Southern Pacificului.

— Mă duc să mă uit prin gară, am spus. Între timp, deschide ochii.

Cînd, în gară, am expus problema unui polițist m-a prezentat imediat la doi sticleți în civil care fuseseră puși acolo să pîndească o eventuală apariție a lui McCloor. Această măsură fusese luată după descoperirea cadavrului lui Sue. Ei nu știau pînă atunci că Holy Joe Wales fusese lichidat.

Am ieșit din gară și am găsit taxiul chiar în fața intrării. Claxonul era în plină funcțiune, dar era prea astmatic ca să fie auzit și în interior. Șoferul cu față de șoarece era în culmea excitării.

— Un tip cum spuneați tocmai a apărut pe strada a Treia și a sărit în 16 în momentul în care demara spuse.

— În ce direcție ?

— Pe aici și arătă spre sud-est.

— Prinde-l, făcui urcîndu-mă.

Tramvaiul dispăruse la o curbă pe strada a Treia, două blocuri mai departe. Cînd am luat virajul, tramvaiul tocmai încetinea. Abia începu să frîneze cînd un om s-a aplecat în afară și a sărit din mers. Era înalt, dar nu părea din cauza lățimii excepționale a umerilor. În loc să-și oprească elanul, îl amplifică pentru a traversa trotuarul și a dispărut. Oprirăm în locul unde omul sărise din tramvai.

I-am dat niște bani în plus șoferului și i-am spus :

— Întoarce-te în Towsend Street și explică polițistului din gară că îl urmăresc pe Babe McCloor în depozitele South Pacificului.

Credeam că înaintez fără zgomot printre cele două rînduri de vagoane, dar n-am făcut nici șase metri cînd un fascicol luminos a fost îndreptat spre mine și o voce tăioasă mi-a poruncit.

— Stai !

M-am oprit. Cîțiva oameni au țîșnit de sub vagoane. Unul mi-a pronunțat numele și a exclamat :

— Ce dracu cauți aici ? Te-ai rătăcit.

Era Hary Pebble, un inspector de poliție.

Am răsuflat cu încetinitorul și i-am zis :

— Salut, Harry. Îl cauți pe Babe ?

— Da. Percheziționăm toate garniturile.

— E acolo. Eram pe urmele lui în stradă acum două minute.

Pebbe scoase o înjurătură și stinse lanterna.

— Fii atent, Harry, l-am sfătuit, nu te juca cu el. Are toată artileria cu el și a mai lichidat un tip astă seară.

— O să vezi cum o să mă distrez, promise Pebble. și ceru unuia din oamenii care îl însoțeau să-i anunțe pe cei care se găseau în cealaltă parte a depoului și să ceară întăriri prin telefon.

— O să rămînem la margini și îl vom prinde aici.

Metoda părea cea mai bună. Ne-am împrăștiat și am așteptat. La un moment dat, Pebbe și cu mine l-am întors pe un vagabond slăbănog care încerca să se furișeze în depou printre noi doi, și un pic mai departe unul din oamenii noștri a adunat un copilandru îngrozit care încerca și el să iasă. Alt-

fel nimic altceva nu s-a petrecut pînă la sosirea locotenentului Duff care aduse două mașini pline cu polițiști.

Grosul trupei noastre formă un cordon în jurul depoului. Restul, împărțit în grupe mici, începu să cerceteze depoul controlînd fiecare vagon, rînd pe rînd.

Am adunat cîțiva vagabonzi pe care Pebbe și oamenii lui îi scăpaseră mai înainte, dar nu l-am găsit pe McCloor.

N-am găsit nici urmă de el pînă cînd unul s-a împiedicat de un vagabond încovrigat în umbra unei platforme. Ne-a trebuit mai mult de două minute ca să-l readucem în simțire ; din nefericire nu putea vorbi. Avea falca fracturată. Cînd l-am întrebat dacă McCloor l-a lovit, a dat din cap, iar cînd l-am întrebat încotro a luat-o, a întins cu greutate mîna în direcția est. Am trecut să cercetăm depoul Santa Fé.

Nu l-am găsit pe McCloor.

Duff m-a adus la Palatul de Justiție, McMan se afla în biroul căpitanului cu trei sau patru polițiști.

— Wales e mort ? am întrebat.

— Da.

— A spus ceva înainte de a muri ?

— A crăpat înainte să sări pe fereastră.

— Iai dat drumul fetei ?

— E aici.

— A spus ceva ?

— Te așteptam să începem s-o prelucrăm, interveni sergentul detectiv O'Gar, pentru că nu știu nimic despre ea.

— Aduceți-o. N-am mîncat încă. Ce rezultat a dat autopsia lui Hambleton ?

— Otrăvire cronică cu arsenic.

— Cronică ? Asta înseamnă că i s-a dat în doze mici, nu deodată ?

— După urmele găsite în rinichi, intestine, ficat, stomac și sînge, Jordan consideră că avea în corp nu mai puțin de șase miligrame. Era suficient s-o lichideze. Dar spune că a găsit arsenic și-n firele de păr, la vîrf, și trebuie să i se fi dat de cel puțin o lună ca să-i ajungă acolo.

— E vreo posibilitate să nu fi murit din cauza arsenicului ?

— Nu, doar dacă Jordan e un șarlatan.

O matroană de la poliție intră în compania lui Peggy Carrol. Fata blondă era obosită. Pleoapele, colțurile buzelor tot corpul îi trăda un fel de prăbușire generală. Abia i-am împins un scaun că s-a și lăsat să cadă pe el.

O'Gar mi-a făcut un semn cu capul lui cărunt în formă de ou.

— Acum, Peggy, începui eu, spune-ne ce rol ai jucat în tot haloimăsul ăsta.

— Nici un rol. (Nici nu ridică capul. Vocea îi era obosită.) Joe m-a virit. V-a spus.

— Ești concubina lui ?

— Dacă vreți, admise ea.

— Ești geloasă ?

Deconcertată ridică ochii spre mine.

— Ce legătură are ? întrebă ea.

— Sue Hambleton se pregătea s-o șteargă cu el cînd a fost asasinată.

Fata se îndreptă în scaun și declară pe un ton hotărît :

— Jur în fața lui Dumnezeu că nu știam că a fost asasinată !

— Dar știai că e moartă, am insistat categoric.

— Nu, replică, la fel de categoric.

I-am dat un cot lui O'Gar. Se aplecă asupra ei cu falca scoasă înainte și lătră :

— Pe cine vrei să duci cu preșu ? Știai că e moartă. Cum puteai s-o omori fără s-o știi ?

În timp ce ea îl privea, i-am chemat cu un gest pe cellalți. Se îngrămădiră în jurul ei și reluară referenul lansat de sergent. În minutele următoare, fu copleșită de lătrături, mugete, mirîituri.

În momentul în care renunțase să se mai apere am intervenit.

— Așteptați, am zis foarte convins. Poate că n-a omorît-o ea !

— Nu mai spune ! se încăpățînă O'Gar, păstrînd rolul principal pentru ca cellalți să se poată depărta fără ca retragerea lor să pară prea artificială.

— Nu ți-am spus că n-a făcut-o, am subliniat eu. Am spus că poate nu e ea.

— Atunci, cine ?

Am pasat întrebarea fetei.

— Cine ?

— Babe ! răspunse imediat.

O'Gar rîcană plin de scepticism.

O întrebai, ca și cum într-adevăr aș fi fost nedumerit.

— Cum știi asta dacă nu știai că e moartă ?

— Sare-n ochi că e el, spuse fata. Oricine își dă seama. A descoperit că voia să fugă cu Joe, atunci

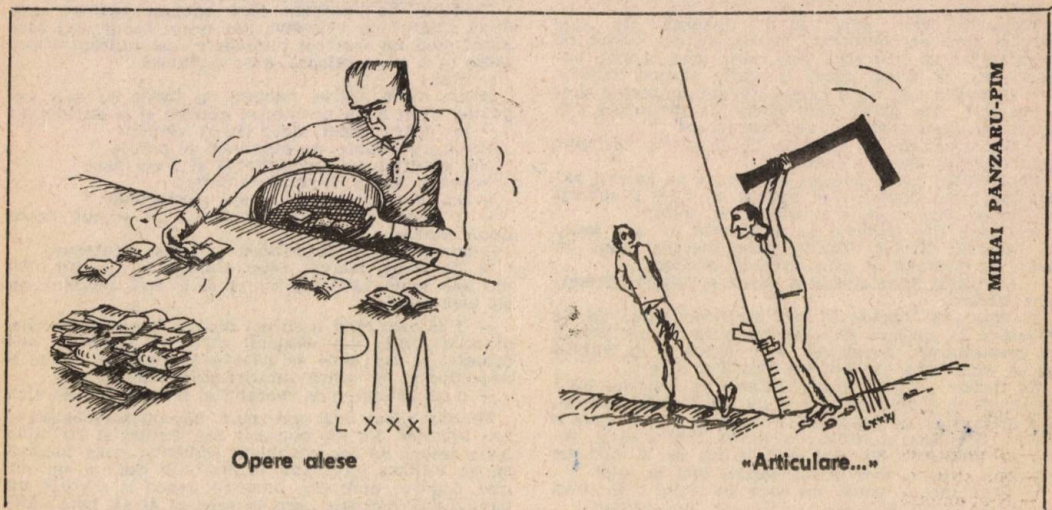

Opere alese «Articulare...»

a omorît-o și pe urmă a venit la Joe și l-a omorît și pe el. E tocmai reacția pe care trebuie s-o fi avut avut Babe cînd a aflat totul.

— A, da ? Și tu atunci de cînd știai c-or să fugă împreună ?

— De cînd s-a hotărît. Joe mi-a spus acum o lună sau două.

— Și-ți era egal ?

— N-ați înțeles nimic, răspunse ea. Bineînțeles că-mi era egal. Trebuia să-mi pice și mie ceva. Știți că taică-su era plin de parale. Asta îl interesa pe Joe. Ea nu era pentru el decît un mijloc să-și strecoare mîna în buzunarul bătrînului. Iar eu aveam partea mea. Doar n-o să credeți că eram așa de înnebunită de Joe să fac o tîmpenie ca asta. L-au scos din minți pe Babe și i-a lichidat pe amîndoi. Asta e...

— Zău ? Și după părerea ta cum i-a lichidat Babe ?

— Tipul ? Doar n-o să credeți că...

— Vreau să zic : cum a omorît-o ?

— O, (înălță din umeri !). Cu mîinile probabil.

— Odată luată hotărîrea a folosit o metodă rapidă și brutală ? i-am sugerat.

— E genul lui Babe.

— Dar nu ți-l închipui otrăvind-o pe-ndelete, timp de-o lună ?

O sclipire de neliniște îi trecu prin ochii albaștri. Își mușcă buza, apoi răspunse cu pauze :

— Nu. Nu-l văd făcînd asta. Nu Babe.

— Și pe cine vezi făcînd așa ceva ?

Ea deschise ochii mari și întrebă :

— Vreți să spuneți că Joe ?...

Nu i-am răspuns.

— Joe ar fi fost în stare, spuse pe un ton viclean. Dumnezeu știe pentru ce ar fi făcut asta, pentru ce ar fi vrut să scape de o vacă așa bună de muls. Da, uneori îți venea greu să înțelegi ce vrea. Făcea tot felul de porcării. Era prea șmecher fără să fie de-a adevăratelea inteligent. Dar dacă ar fi trebuit s-o omoare, în orice caz, cam așa ar fi făcut-o.

— El cu Babe erau prieteni ?

— Nu.

— Se ducea des la Babe ?

— Niciodată, cît știu eu. Îi era prea frică de Bebe ca să rîște să-l prindă acolo. De asta ne-am mutat sus, ca să poată să se vadă la noi cu Sue.

— Atunci cum a putut Joe să ascundă la ea hîrtia de muște cu care a omorît-o ?

— Ce hîrtie de muște ?...

Stupoarea ei părea relativ sinceră.

— Arată-i, i-am spus lui O'Gar.

Dintr-un sertar al biroului, el scoase o foaie și-o băgă sub nasul fetei. Ea privi fix un moment apoi sări de pe scaun și se agăță cu amîndouă mîinile de brațul meu.

— Nu știam ce e, spuse pe un ton surescitat. Joe o avea de aproape două luni. Odată cînd am intrat tocmai se uita la ea. L-am întrebat la ce-i trebuie, a surîs superior și mi-a spus : „Ca să faci îngerași", a împachetat-o și a pus-o în buzunar. Nu prea i-am dat atenție. Tot timpul punea la cale vreo afacere care ar fi trebuit să-i umple buzunarele, da' mereu s-alegea praful.

— Ai revăzut hîrtia asta ?

— Nu.

— O cunoșteai bine pe Sue ?

— N-o cunoaștem deloc. Ba chiar n-am văzut-o niciodată. Stăteam pe tușă ca să nu stric jocul lui Joe.

— Dar îl cunoști pe Babe.

— Da, am fost la două petreceri la care era și el. Dar nu-l cunoșteam de-aproape.

— Cine a omorît-o pe Sue ?

— Joe, spuse. Nu el avea hîrtia asta cu care ziceți că a fost omorîtă ?

— Și pentru ce a ucis-o ?

— Nu știu. I se-ntîmpla să facă tîmpenii.

— N-ai omorît-o tu ?

— Nu, nu, nu !

I-am făcut lui O'Gar un semn din colțul gurii.

— Minți, amenință el, fluturînd hîrtia pe sub nasul fetei. Tu ai omorît-o.

Restul echipei o luă din nou în antrepriză bombardînd-o cu întrebări. Continuarăm circul pînă cînd fu desul de groggy ca matroana de la poliție să se neliniștească.

Am intervenit cu voce iritată.

— Foarte bine, aruncați-o în celulă și lăsați-o să reflecteze. (M-am întors spre ea.) Îți amintești ce ți-a spus Joe azi după amiază. Nu-i momentul să-ți ții gura. Încearcă noaptea asta să-ți pui la lucru meningele.

— Vă jur că n-am ucis-o, spuse fata.

I-am întors spatele. Matroana a scos-o.

— Aaah ! căscă O'Gar. A fost bine, chiar dacă a fost scurt.

— Nu prea rău, am aprobat. Dacă ar fi fost oricare alt suspect aș fi zis că n-a ucis-o pe Sue. Dar dacă spune adevărul, atunci Joe a dat lovitura. Și pentru ce ar fi otrăvit găina cu ouă de aur așa de drăguțe ? Cum și de ce a ascuns otrava în apartamentul lor ? Babe avea un scop, da' nici eu nu-l văd în pielea unuia care otrăvește pe-ndelete. Dar nici asta nu poți ști ; el și Holy Joe puteau fi înțeleși.

— Probabil, zise Duff. Dar îți trebuie o grămadă de imaginație ca să crezi asta. Poți întoarce chestia pe toate fețele, Peggy rămîne pentru moment atu-ul nostru principal. Mîine dimineață o fierbem din nou la foc mic ?

— De acord, am spus. Și trebuie găsit Babe.

Ceilalți deja mîncaseră. Mac Man și cu mine ne-am dus să mîncăm ceva. Cînd ne-am întors după o oră biroul inspectorilor, aproape toată echipa obișnuită plecase.

— Au întins-o toți la cheiul 42 ; li s-a vîndut pontul că ar fi acolo McCloor, ne-a anunțat Steve Ward.

— De mult timp ?

— De zece minute.

Mac Man și cu mine luarăm un taxi pentru cheiul 42. N-am ajuns niciodată la cheiul 42. Pe strada Unu, la jumătate de bloc de debarcader, taxiul se opri brusc în scrîșnet de frîne.

— Ce s-a ?... începui, și văzui un om care se ținea în fața mașinii, un uriaș înarmat cu un pistol enorm. „Babe", am mormăit și-am pus mîna pe brațul lui Mac Man să-l împiedic să-și scoată arma.

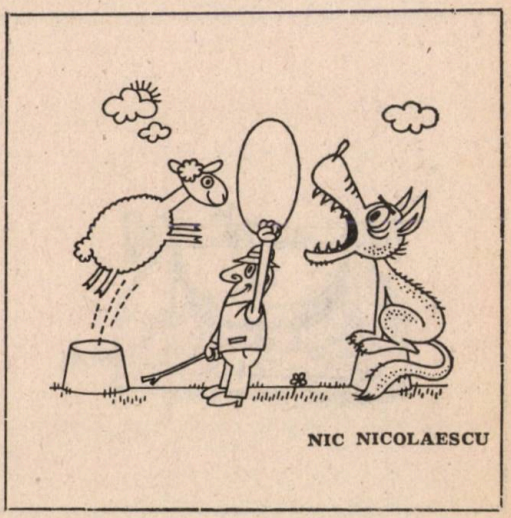

NIC NICOLAESCU

DASHIELL HAMMET : HIRTIA DE MUȘTE

— Conduceți-mă la... era pe cale să spună McCloor șoferului înspăimîntat, cînd ne-a zărit. A înconjurat taxiul ca să vină pe partea mea și a deschis portiera ținîndu-mă sub amenințarea pistolului. Cu capul gol, avea părul umed lipit de craniu. Izvoraşe de apă i se scurgeau pe față. Hainele-i erau muiate.

Ne-a privit uimit și-a ordonat :

— Coborîți !

În vreme ce ne executam, a bombănit la adresa șoferului :

— Ce dracu nu stingi lumina dacă ai clienți ? Șoferul nu mai era acolo. Coborîse pe partea cealaltă și galopa în lungul străzii. McCloor îl înjură și mă împinse ușor cu țeava armei mormăind.

— Hai, ștergeți-o !

Părea că nu mă recunoscuse. Lumina era îndoielnică și acum eram cu pălărie. Nu mă zărise decît cîteva secunde în camera lui Wales.

M-am îndepărtat cu un pas. De cealaltă parte, Mac Man a înaintat.

McCloor dădu înapoi ca să ne împiedice să-l încadrăm și scoase o exclamație iritată.

Am expediat un pumn în falca lui McCloor. Nici nu se sinchisea ca și cînd aș fi dat într-altul. Dintr-un dos de palmă mă îndepărtă și-i arse una peste gura lui MacMan. MacMan, proiectat înapoi se opri în taxi, scuipă un dinte și porni din nou la atac.

Încercai și eu la fel din flancul stîng. MacMan, îl atacă din dreapta, nu reuși să se ferească de o lovitură cu patul pistolului, și încă drept în creștet, și se prăbuși cu zgomot rămînînd la podea. I-am dat lui McCloor una-n gleznă, dar n-am reușit să-l secer ; i-am expediat o dreaptă la rinichi și cu mîna stîngă l-am prins de părul ud trăgînd din toate puterile. A scuturat din cap ridicîndu-mă de la pămînt.

Mi-a aplicat apoi un swing în coaste și le-am simțit lipindu-se de mațe ca foile unei cărți.

Îl lovii cu pumnul în ceafă, ceea ce îi displăcu. Emise un grohăit din fundul pieptului, îmi zobi umărul cu mîna stîngă și abătu asupra mea arma pe care o ținea în dreapta. I-am aruncat o lovitură de picior la întîmplare și l-am atins din nou la ceafă.

În capătul străzii, la Debarcader, se înălță trilul unui fluier de poliție. Oamenii urcau în fugă strada Unu, venind spre noi.

McCloor, suflînd ca o locomotivă, încercă să scape de mine. Nu voiam să-l las și mă cramponam de el din răsputeri. Sfîrșî prin a mă arunca cît colo și o luă la galop.

M-am pus grăbit pe picioare și m-am aruncat în urmărirea lui, scoțîndu-mi pistolul. La primul colț de stradă se opri ca să tragă în direcția mea trei gloanțe. Trăsei și eu în el. Nici unul din cele patru lovituri nu-și atinse ținta.

Dispăru la colțul străzii. Am luat virajul foarte larg așa ca să fiu pregătit în cazul că m-ar fi așteptat lipit de zid. Nu era cazul. Treizeci de metri mai departe sprinta într-un spațiu gol, între două hangare. M-am năpustit în urma lui și am ieșit pe cealaltă parte, înaintînd mult mai repede cu cele optzeci și cinci de kile ale mele, decît el cu o sută zece. Traversă o stradă și o luă oblic îndepărtîndu-se de chei. În colț se înălța un felinar. În momentul în care ajungeam sub conul de lumină se răsuci și îndreptă arma asupra mea. N-am auzit țăcănitul, dar am înțeles că era goală cînd mi-a aruncat-o în cap.

Pistolul mă rată cu cincizeci de centimetri și lovi cu mare gălăgie o ușă în spatele meu.

McCloor se întoarse și o luă iar la goană, urcînd strada. O urcai urmărindu-l. Am țras un glonte în direcția lui pentru a indica celorlalți pe unde eram. La colțul următor se pregăti s-o ia la stînga, se răzgîndi și o ținu drept.

Am grăbit ritmul, reducînd distanța dintre noi la cincizeci de metri și am urlat :

— Stai sau trag :

Dintr-un salt lateral s-a mistuit pe o străduță îngustă.

Am depășit-o în viteză, am constatat că nu mă pîndea și am intrat la rîndul meu. Era destulă lumină ca să putem să ne vedem și să distingem decorul înconjurător. Aleea sfîrșea într-o fundătură închisă pe fiecare parte de ziduri și în fund de o fațadă înaltă de beton cu obloane metalice și uși închise.

McCloor mă aștepta, la mai puțin de zece metri, cu bărbia înainte, cu brațele atîrnînd, ușor îndepărtate, cu capul ghemuit între umeri.

— Mîinile sus ! am ordonat ochindu-l.

— Cară-te din calea mea, stîrpitură, a mormăit făcînd un pas spre mine, cu trupul țeapăn. Am să te înghit cu pene cu tot.

— Continuă să te apropii și te curăț, am spus.

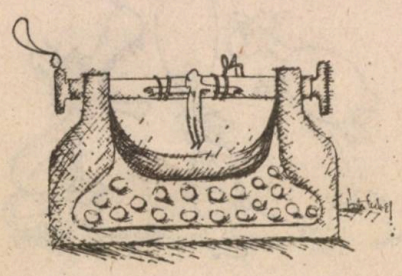

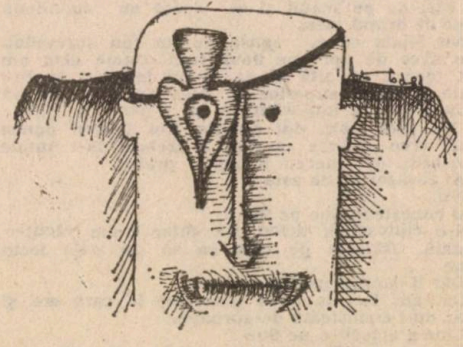

SORIN POSTOLACHE

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUȘTE

— Încearcă. (A înaintat încă c-un pas, ghemuit tot.) Pot să te ajung chiar dacă mă nimerești.

— Nu acolo unde știu eu. (Mă arătam vorbăreț, sperînd să-l fac să aștepte pînă la sosirea celorlalți. Nu voiam să fiu obligat să-l împușc. Am fi putut s-o facem din taxi.) Eu nu sînt Annie Oakley, dar dacă nu pot să-ți zbor rotulele din două focuri de la distanța asta, atunci zic „pas". Dacă îți imaginezi că e nostim să ai rotulele bucățele, fă o încercare.

— Ah ! Rahat ! făcu și se năpusti.

I-am zdrobit genunchiul drept.

Clătinîndu-se merse înainte.

I-am zdrobit genunchiul sting.

Se prăbuși.

— Ce-ai căutat, ai găsit, m-am plîns.

S-a răsucit din mijloc și, sprijinindu-se pe amîndouă brațele, ajunse să se ridice în capul oaselor.

— Nu credeam, că te țin baierile s-o faci, spuse el cu dinții strînși.

I-am vorbit lui McCloor la spital. Era culcat pe spate, cu capul ridicat pe două perne. Avea pielea cenușie și trasă în jurul gurii și ochilor, dar nimic altceva nu arăta cît suferă.

— Al dracului m-ai zdrobit ! spuse el la intrarea mea.

— Îmi pare rău, dar...

— Nu mă plîng. Am căutat-o cu luminarea.

— Pentru ce l-ai omorît pe Holy Joe ? am zis, fără nici o introducere, trăgînd un scaun lîngă pat.

— Tț, Tț,... ai greșit numărul...

Am început să rîd și i-am spus că eu eram în camera lui Joe cînd s-a întîmplat treaba asta.

McCloor surise și replică :

— Îmi tot spuneam eu că te-am mai văzut pe undeva. Asta era. Nu mă prea interesa moaca ta atît timp cît nu mișcai labele.

— De ce l-ai ucis ?

Făcu o mutră, încreți ochii, gîndit un moment și răspunse :

— A mierlit o gagică pe care o cunoșteam.

— El a ucis-o pe Sue Hambleton ? am întrebat.

Mă privi lung înainte de a răspunde :

— Mda.

— Cum îți explici asta ?

— Rahat ! Ce să-mi explic ? Sue mi-a spus. Dă-mi o țigară.

I-am dat, i-am aprins-o cu bricheta și am obiectat :

— Asta nu se potrivește cu alte detalii pe care le știu. De fapt, ce s-a petrecut și ce ți-a spus ea ? Poate poți începe de la seara cînd i-ai făcut o vînătaie.

Cu un aer gînditor, lăsă fumul să se prelingă încet pe nări, apoi declară :

— N-ar fi trebuit s-o plesnesc peste ochi, asta așa e. Dar bagă de seamă, toată după amiaza fusese naiba știe unde și nu voia să-mi spună unde a fost, ajunse ne-am luat la harță. Ce zi e... joi dimineață ? Atunci, luni a fost. După meci, am plecat și am petrecut noaptea într-o cameră mobilată pe Army Street. M-am întors pe la 7 a doua zi dimineața. Sue era bolnavă ca un cîine, dar n-a vrut să chem doctorul. Da' să știi că era tare ciudat, căci murea de frică.

Gînditor, McCloor se scărpină în creștet și trase cu sete din țigară că nu mai rămase nimic din ea. Lăsă fumul să se filtreze printre buze și pe nări, privindu-mă posomorît prin norul albăstrui. Apoi, declară cu bruschețe :

— Scurt, a dat ortul popii. Da'nainte mi-a spus că a fost otrăvită de Holy Joe.

— Ți-a zis cum ?

— Am întrebat-o de mai multe ori ce are și nu scotea o vorbă. Deodată începe să geamă c-a fost otrăvită. „Sînt otrăvită, Babe", schiaună. „Cu arsenic. Porcu de Holy Joe !", zice. Și pe urmă n-a mai scos o vorbă.

— A, da ? Și tu, ce-ai făcut atunci ?

— M-am dus să-l caut pe Holy Joe ca să-l împușc. Îl cunoșteam, dar nu știam unde are hogeacul și nu l-am găsit pînă ieri. Erai acolo cînd am apărut. Zulisem o mașină și am garat în Turk Street ca să pot s-o șterg. Cînd m-am întors era un sticlete lîngă ea. Mi-am zis că poate știe că-i furată și aștepta să vadă cine vine, atunci n-am atins-o și am luat un tramvai spre docuri. Acolo am căzut peste o grămadă de copoi și a trebuit să mă arunc în China Basin, am înotat pînă la un ponton unde alt gardian era cît p-aci să mă vadă și m-am bălăcit pînă la altul. Acolo, în fine, am reușit să trec barajul da' înc-odată n-am avut noroc. Niciodată n-aș fi făcut semn unui taxi ocupat.

— Știai că Sue voia să te lase și să fugă cu Joe ?

— Nici acum n-o știu, mi-o întoarse el. Știam al dracului de bine că mă traduce, nu cu cine.

— Și dacă ai fi știut-o, ce-ai fi făcut ? l-am întrebat.

— Eu ? (Avu un rînjet de lup.) Exact ce-am făcut.

— I-ai fi lichidat pe amîndoi, am spus.

Își frecă buza de jos cu degetul și întrebă calm :

— Crezi c-am omorît-o pe Sue ?

— Tu ai omorît-o.

— Mă doare-n cot, zise. M-am tîmpit la bătrînețe. Dracu' mă pune să pălăvrăgesc c-un polițai ? Asta n-a adus nimănui nimic, decît necazuri. Ei bine, băiete, ai face mai bine s-o întinzi. Am terminat conversația.

Și era adevărat. N-am mai scos un cuvînt de la el.

★

Bătrînul mă asculta ciocănind încet în birou cu vîrful unui creion lung și galben și ochii lui binevoitori, albaștri, în spatele ochelarilor fără montură, priveau în gol undeva deasupra capului meu. Cînd am adus povestea la zi, m-a întrebat cu amabilitate :

— Ce face Mac Man ?

— A pierdut doi dinți, dar capul nu-i spart. Va fi pe picioare în două, trei zile.

Bătrînul aprobă din cap și întrebă :

— Ce rămîne de făcut ?

— Nimic. Putem s-o strîngem cu ușa pe Peggy Carroll, dar e puțin probabil c-o să mai scoatem ceva de la ea. Afară de asta, avem toate rapoartele.

— Și ce concluzie tragi ?

— Sinucidere.

Bătrînul îmi adresă un surîs politicos, dar sceptic.

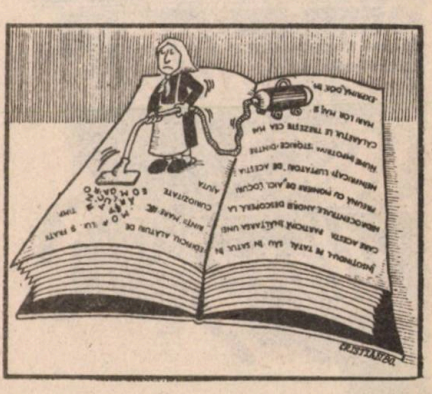

CRISTIAN MIHĂILESCU

DASHIELL HAMMET : HÎRTIA DE MUŞTE

— Nici mie nu-mi place, am mormăit eu. Şi nu sînt încă gata să fac raportul. Dar e singura concluzie la care putem ajunge ţinînd seama de toate elementele de care dispunem. Hîrtia de muşte era ascunsă în spatele maşinii de gătit. Nu-i nimeni aşa de nebun să încerce să ascundă ceva de-o femeie în propria ei bucătărie. Dar femeia însăşi poate alege această ascunzătoare.

După Peggy, Holy avea hîrtia. Dacă Sue a ascuns-o, o avea de la el. Ei proiectau să plece împreună şi mai aşteptau doar ca Joe, care era lefter, să găsească destui bani. Poate că Babe îi îngrozea şi păstrau otrava pe aproape să-i administreze o doză, dacă afla de proiectul lor. De altminteri, poate că oricum voiau să i-o dea.

Cînd am început să-i vorbesc lui Holy Joe de omor, a crezut că Babe a mierlit-o. Era poate surprins, dar surprins că asta a venit aşa repede. A fost şi mai tare cînd a aflat că şi Sue e moartă, dar mult mai puţin ca atunci cînd l-a văzut pe McCloor viu la fereastră.

Ea a murit blestemîndu-l pe Holy Joe şi ştia că a fost otrăvită şi n-a vrut ca McCloor să cheme un doctor. Oare asta n-ar putea însemna că s-a întors împotriva lui Joe şi a înghiţit ea însăşi otrava în loc să i-o dea lui Babe ? Otrava ascunsă pentru ca Babe să n-o găsească. Dar chiar de ar fi găsit-o, nu-l văd în rolul de otrăvitor. E prea violent. Doar dacă nu a surprins-o încercînd să-i otrăvească şi atunci a silit-o să înghită ea otrava. Dar asta nu explică urmele de arsenic din păr, vechi de o lună.

— Şi ipoteza sinuciderii explică ? întrebă Bătrînul.

— N-ar fi imposibil, am zis. Nu începeţi să-mi demolaţi teoria. Şchioapătă destul şi aşa. Dar dacă s-a sinucis de data asta, poate că a mai încercat şi înainte, — să zicem, după o ceartă cu Joe, acum o lună, — şi a ratat. Prin urmare ar fi avut arsenic în corp. Nu există nici o probă valabilă că a mai înghiţit de acum o lună pînă ieri.

AUREL ŞTEFAN ALEXANDRESCU

— Nici o probă valabilă — protestă politicos Bătrînul, în afara raportului de autopsie : otrăvire cronică.

Nu eram genul care să se lase tulburat de concluziile experţilor.

— Se bazează pe o mică cantitate găsită în corp — inferioară dozei mortale. Şi cantitatea găsită în stomac după moarte depinde de ce a vomitat înainte de a muri.

— Bătrînul îmi surîse cu blîndeţe.

— Dar nu eşti gata — aşa spui — să-ţi expui teoria într-un raport ? Între timp ce-ţi propui să faci ?

— Dacă nu-i nimic de făcut aici, m-aş duce acasă să fac o şedinţă de afumarea creierului cu ţigări Fatimas şi să încerc să fac un bilanţ al întregii daraveri. Cred că o să-mi procur un exemplar din „Contele de Monte Cristo“ şi am să-mi arunc ochii prin el. Nu l-am mai citit de cînd eram puşti. Se pare că cartea fusese învelită în hîrtia de muşte, doar ca să facă un pachet destul de gros ca să poată fi bine înţepenit între zid şi maşina de gătit, ca să nu cadă. Dar poate e totuşi ceva în carte. Oricum, vreau să verific.

— E ceea ce am făcut ieri seară, murmură Bătrînul.

— Şi ? am întrebat.

Scoase o carte din sertarul biroului, o deschise la o pagină marcată cu o foaie de hîrtie şi mi-o întinse, indicîndu-mi cu degetul rozaliu un paragraf.

— Să presupunem că iei un miligram din această otravă în prima zi, două miligrame în a doua zi şi aşa mai departe. După zece zile ai absorbit un centigram : după douăzeci de zile, mărind doza cu un alt miligram, vei fi absorbit trei sute de centigrame. Adică, o doză pe care o vei suporta fără nici un inconvenient şi care ar fi extrem de periculoasă pentru oricare altă persoană ce n-ar fi luat aceleaşi precauţiuni. Astfel, la sfîrşitul lunii, bînd apă dintr-o carafă, ai putea ucide persoana care ar bea şi ea această apă, fără ca tu însuţi să observi, — în afara unei uşoare indispoziţii, — că o substanţă otrăvitoare era amestecată în apă.

— Deci, iată explicaţia, am spus. Asta e. Le era frică să fugă fără să-i ucidă pe Babe, ştiind foarte bine că-i va urmări. Ea a încercat să se imunizeze cu arsenic obişnuindu-şi organismul cu doze din ce în ce mai puternice ceea ce i-ar fi permis, cînd ar fi strecurat o doză bună în mîncarea lui Babe, să mănînce şi ea fără nici un pericol. Ar fi fost bolnavă, dar ar fi scăpat şi poliţia n-ar fi putut să-i pună în spinare moartea lui Babe, pentru că ea înseşi ar fi consumat din hrana otrăvită.

Toate astea se potrivesc perfect. După cearta de luni seara, cînd i-a scris un bilet lui Joe, implorîndu-l să grăbească plecarea, a încercat să accelereze imunizarea şi a crescut rapid dozele şi aşa a luat o doză prea mare. Pentru asta l-a blestemat pe Joe înainte de a muri ; planul era al lui.

— Poate că a exagerat doza ca să activeze procesul, încuviinţă Bătrînul, dar nu neapărat. Există oameni care posedă facultatea de a putea înghiţi cantităţi excesive de arsenic fără primejdie dar se pare că e un fel de dar natural, o singularitate a constituţiei lor. Normal, orice persoană care-şi asumă acest risc va ajunge la acelaşi rezultat ca şi Sue Hambleton : se va intoxica lent pînă cînd rezultatul cumulat va fi destul de violent pentru a-i provoca moartea.

★

Babe McCloor a fost spînzurat pentru uciderea lui Holy Joe Wales şase luni mai tîrziu.

În românește de
Maria M. Ciobanu
Coperta de Robert Drăghici

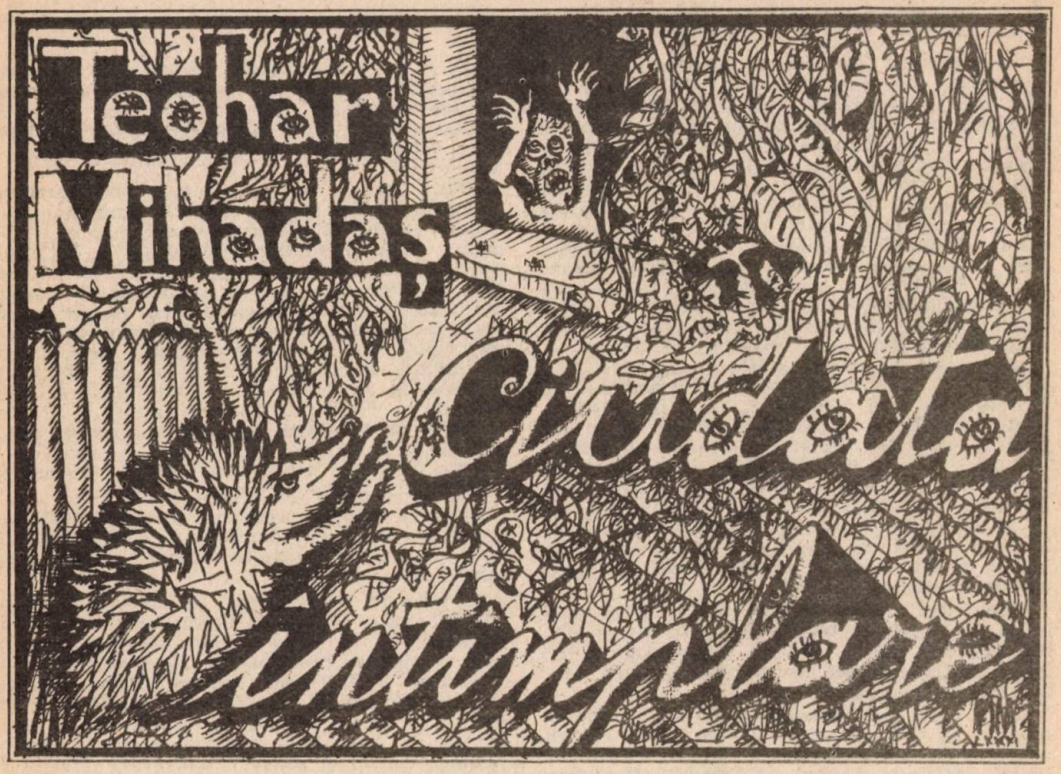

Pe strada Cotită, nr. 19, se afla o casă, toată acoperită de iederă.

Seminții felurite de păianjeni și-au instalat sub frunzarul iederii și printre crăpăturile dintre zid și rămurișul acesteia tenebroasă sălășuire ; păianjeni mici, agili și veninoși ; rozacei și străvezii ; alții cenușii, cu privirea neagră, glacială, avînd licăr iscoditor în mărgea și cu păr mărunt pe trupul lor minuscul și satanaelic ; alții, ridicați pe picioroange înalte, ca pe pirostrii, dominînd de sus lumea, mari și groși cît niște căpușe, avînd cruce pe umăr, blestemată, oficiind parcă în chip de prelați ai cine știi cărui întuneric ; iar alții, îmbrăcați în alb, ca doctorii, aveau fețe palide și siringi fosforescente în gheare.

În curte se intra printr-o poartă de fier. În spatele casei o grădină îngrădită ermetic cu scînduri înalte, țuguiate, adăpostea într-însa toate ierburile, brusturii și buruienile nopții, crescute acolo unele asupra altora, ca-ntr-o mută și învălmășită întruposedare a regnului vegetal.

Un arici — singurul suflet de om și paznic de la începutul lumii parcă prin această feudă a uitării — a ucis toate vietățile, pînă și șarpele casei, a cărui cămașă, lepădată, se putea vedea uitată pe treptele intrării, lîngă prag.

În acea casă a fost găsit mort, în ziua de 31 noiembrie 1936, însul pe nume Ewald Ionescu, proprietarul ei și locatar exclusiv, om singur și ciudat, tăinuindu-și viața cu o ură și-o tăcere dură.

La autopsia care i s-a făcut s-a descoperit, spre stupefacția tuturora și-n ciuda competenței medicilor, că toate organele erau absolut sănătoase și intacte, în special inima, și că, prin urmare a murit din cu totul altceva decît din atingerea în vreun fel sau altul a unuia dintre organe.

Ambiționați în marea lor neștiință, doctorii chirurgi au cerut părerea colegilor lor, interniști ; aceștia însă au tras aceeași concluzie ; moarte fără nici o cauză, organism perfect sănătos, nevătămat nicicum.

S-a apelat la organele de poliție...

Ele au răspuns prompt. În timpul primelor informații, — informații de tatonare, un agent mai cu fler, prizărit și pricăjit, cu o mutră șuie, și-a permis să observe un amănunt straniu : ochii mortului erau bulbucați altfel decît la morții obișnuiți, și-n adîncul lor de gheață stăruia parcă și-acum imaginea unei stări de groază neobișnuite. „Nu te-am adus aici să iei cuvîntul... ci să taci și să execuți", i-a retezat cu autoritate fermă șeful intervenția... și-a continuat cu aceeași autoritate : „Optica ta este aceea a unui superstițios, superstiția nu este compatibilă cu știința polițienească, iar matale va trebui să-ți mai ridici nivelul pregătirii profesionale și științifice".

„Am înțeles, să trăiți" s-a supus cu smerenie prizăritul funcționar.

Șeful atunci a decis să vie ciinii, și ciinii au sosit deîndată, nestăpîniți și impetuoși în zelul lor ciinesc, fanatici pînă la devotiune.

THEOHAR MIHADAŞ : CIUDATA ÎNTÎMPLARE

Au scormonit cu boturile viforoase în toate ungherele, prin toate boarfele din pivniţă, au dat de-a dura toată debaraua, au stîrnit pulberea cu miros de pămînt mort în podul casei şi-au băgat nările adînc în scoica latrinei, apoi au dat năvală în grădină, unde-au călcat sub labe toată sălbăticia ierburilor infernal crescute acolo. În această incursiune radicală au dat însă peste arici, misteriosul paznic al acestei blestemate sihăstrii... Şi, bineînţeles, l-au strivit domnii oameni sub călciiele cizmelor pe bietul arici, sihăstrit aici cine ştie cu ce rosturi ascunse, după ce domnii ciini, încercînd cu mult devotament să-l sfîşie-n fălci, n-au izbutit, din cauza ţepoasei lui cuirase.

„Cine să-l fi omorît p'ăsta ?“ se întreba în gîndul său mai marele peste detaşamentul de ordine... Ei, nu-i nimica... o să mai vedem. Trebuieşte timp şi răbdare. Adevărul o să iasă pînă la urmă la iveală. Or, l-au ucis pentru a-l jefui (dar, bagu-l în mă-sa, era sărac ca o boarfă), or l-au supus unui omor ritual nişte din ăştia cu pletele la vale, malagambiştii, ori — şi asta cred că este mai aproape de adevăr — l-au achitat cei din banda în care intrase, bandă de traficanţi de droguri, unde devenise, pesemne, dubios.

„Bine, dar... nu a rămas nici o urmă, nici un semn că l-ar fi omorît cineva în vreun fel... Nu sînt nici măcar semne ale vreunei boli“, interveni reverenţios în gîndirea şefului acelaşi funcţionar pirlit.

„Sînt mult mai deştepţi decît ne închipuim noi... şi, ca să le dovedim că nici noi nu sîntem proşti, o să stabilim adevărul, o să regulăm lucrurile şi-o să dibuim pe făptaşi. Din clipa aceasta încep cercetările în fondul chestiunii“.

„Vă rog cu respect... să-mi permiteţi a adăuga încă ceva : uşa camerei era închisă pe dinlăuntru şi cu cheia şi cu foraibărul, ferestrele la fel, ermetic închise pe dinlăuntru,... toate“.

„Tocmai de aceea uşa şi ferestrele au fost închise pe dinlăuntru, ca să ne dovedim noi vrednicia, să ne punem la contribuţie inteligenţa...“ Şi comisarul-şef a distribuit sarcinile subalternilor pe secţii şi compartimente, pe cartiere şi cheiuri, ordonînd o severă evidenţă a tuturor celor vizaţi şi dubioşi : unde se aflau şi ce anume făceau în seara respectivă a comiterii crimei.

„Dar... totuşi... eu v-aş ruga să-mi aprobaţi a dormi aci, în această cameră, pînă la clarificarea cauzei“. Comisarul-şef a rămas în cumpănă ; după o gîndire concentrată a îngăduit solicitantului să stea de „priveghiu“ poruncind însă în taină celor trei să se posteze în casele din faţă şi să-i urmărească cu atenţie mare toate mişcările. „Nu ştii de unde sare iepurele ; nu poţi să ştii dacă acest pirpiriu o face numai pe idiotul, de-al dracului, şi să fie chiar el implicat în afacerea asta... Mutră are ; se ştie ascunde cu dibăcie şi poate să inducă în eroare cu aerul lui de ţîmpit superstiţios... pe oricine... E vicleană potaia !“

...Aşa că omul nostru s-a instalat în locuinţa dispărutului, singur, în liniştе.

A închis uşile şi ferestrele toate pe dinlăuntru şi s-a întins cu pălmile după ceafă pe patul liber de-acum, deoarece mortul a fost dus într-ale lui.

Se pare că pe undeva, structura psihică a acestui ciudat slujbaş al poliţiei era aceeaşi cu a mortului. Nu se ştie dacă nu cumva erau una şi aceeaşi persoană... Nu-i vorba de o dedublare în întrupări aparent diferite aceluiaşi eu ci, pur şi simplu, că în infinitele ei combinaţii şi permutări, în marele joc al întîmplărilor din sînul materiei, e foarte firesc şi logic, ca, la un moment dat, elementele care compun viaţa cuiva să se grupeze exact şi perfect la aceleaşi dozaje, aşa încît unul, doi sau mai mulţi indivizi să fie una şi aceeaşi persoană, să li se întîmple aceleaşi lucruri, să sufere aceeaşi soartă, chiar dacă poartă alt nume şi apar în locuri şi timpuri diferite.

Stătea întins în pat şi se simţea ca acasă la dînsul, într-atîta de familiare îi păreau toate din jurul său, ca şi cum ar fi locuit aici toată viaţa, şi chiar încă una, poate înainte de

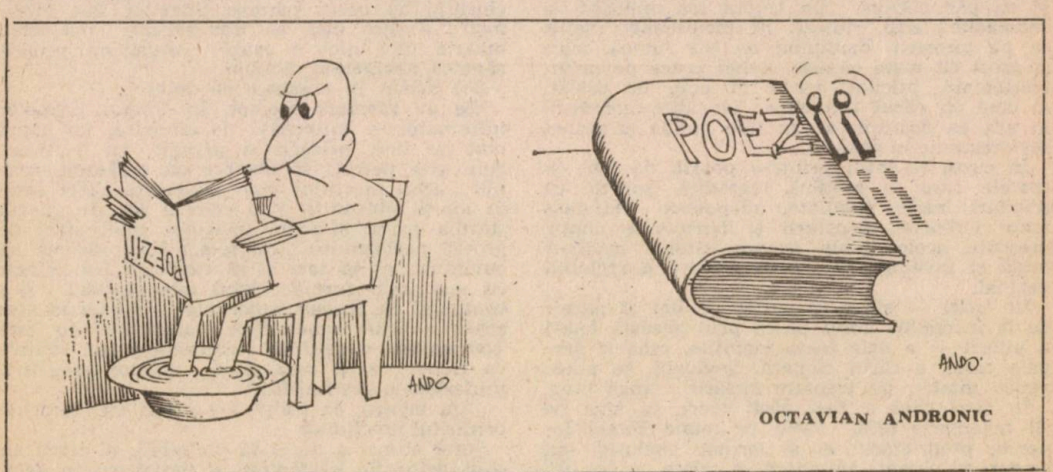

OCTAVIAN ANDRONIC

aceasta ; ca-ntr-o casă pe care singur şi-ar fi făcut-o, după gustul şi blestemul său.

Stătea şi aştepta... Nu ştia şi nici nu vrea să ştie ce anume aşteaptă, dar trăia o stare de aşteptare care-l mistuia plăcut şi care-l purta lent, abia perceptibil, spre ceva, ceva care trebuia să se întîmple.

Colegii lui de breaslă, fixaţi la posturile de observaţie, în casele din faţă, dotaţi cu instrumente tehnice foarte moderne de detectare şi mărire a obiectivului, nu-l slăbeau din vedere nici o clipă.

Au trecut astfel orele fără să le simtă ; supraveghetorii lui însă le-au drămuit pînă la oboseală, la lehamite. Peste lucrurile din cameră ca şi peste întreagă-i fiinţă a început să se aşeze liniştea care precede miezul nopţii. Se simţea din ce în ce mai adînc învăluit de misterul unei amintiri care suia de dincolo de orice margine, pe care nu şi-o putea deslusi nicicum.

A stins lumina cu un gest lipsit de orice voinţă. Se simţea acum şi mai bine, încolăcit în amintire, în întuneric, ca de-o iubire îndelung şi intens aşteptată.

Prin cele trei ferestre peste care atîrnau şuvoaie de iederi în chip de draperii, pătrundea galben-verzuie lumina lunii. Întins aşa pe pat cum se afla, părea mai mult mort decît viu, mai degrabă un spectru decît un om acoperit de lună ca de linţolii.

Observatorii îşi ascuţeau atenţia : de ce oare a stins lumina ? se întrebau ei, bănuind că se apropie momentul cînd se va denunţa secretul.

Şi nu s-au înşelat : la un scurt răstimp, spectrul omului care stătea întins pe spate în pat şi învăluit de blîndeţea morbidă a lunii s-a ridicat brusc în capul oaselor, ridicînd mîinile în lături a groază, holbînd ochii spre uşa care dădea în cealaltă cameră, deschizînd gura ca-ntr-un strigăt de moarte. A apucat doar atîta : să-şi dea capul pe spate cu un gest de apărare şi a rămas înţepenit aşa, cu mîinile ridicate-n văzduhuri, ochii răsturnaţi în genuni, părul înnălbindu-i tot, deodată, ridicat măciucă deasupra feţei moarte.

Colegii lui de la posturile de observaţie au intrat în alertă numaidecît, au dat glas de fluiere, au roit înconjurînd casa, păzind toate ieşirile posibile din imobil. Au dat telefoane fulgerătoare la ofiţerul de gardă să trimită întăriri şi, cu multă atenţie şi grijă, cu ţevile puştilor înainte, prevăzute cu lanterne puternice la vîrf, mai tremurînd, mai îndemnîndu-se unul pe altul, cot lîngă cot, au pătruns înlăuntru.

A sosit şi echipa de ciini. Au cotrobăit peste tot (dar unde n-au cotrobăit). Nimic. Absolut nimic. Nici urmă de prezenţa, la acea oră imediat după miezul nopţii, a vreunei persoane străine şi asasine.

Omul nostru însă zăcea mort în poziţia exact asemenea ca aceea în care-l găsiseră mort şi pe Ewald Ionescu, înainte cu două zile. Şi, lucru şi mai ciudat, sărmanul poliţist avea imprimată pe faţa lui, şi mai ales în adîncul ochilor, aceeaşi expresie de teroare încremenită care se putea citi şi pe faţa şi pe ochii mortului celuilalt. Tiparul acestei stări de groază care se pare că i-a izbit pe amîndoi este absolut identic unul cu altul ; se putea observa cu uşurinţă această asemănare perfectă.

A sosit şi comandantul, dar cu toată autoritatea conferită lui n-a putut spune altceva după cîteva secunde de şovăială hamletică şi privind iscoditor, cu bănuială, spre mort, decît atît, şi-n doi peri : „Superstiţia i-a mîncat capul lu' ăsta ; i-am atras atenţia să se lepede de aceste fleacuri obscurantiste, l-am şi sancţionat ca să se îndrepte, nu l-am avansat să aibă timp să mediteze şi să se corijeze, dar el a ţinut-o pe-a lui"... Apoi, după o pauză filozofică, a ordonat : „La morgă cu el".

Uimiţi şi doctorii de faptul că n-au găsit nici o cauză a morţii, nici o urmă cît de vagă a vreunei maladii ascunse, înainte de a trece la efectuarea autopsiei au pus în folosinţă — pentru prima dată — nişte aparate fotoscopice importate de curînd din Japonia, aparate a căror funcţionare trecea dincolo de perfecţiune,

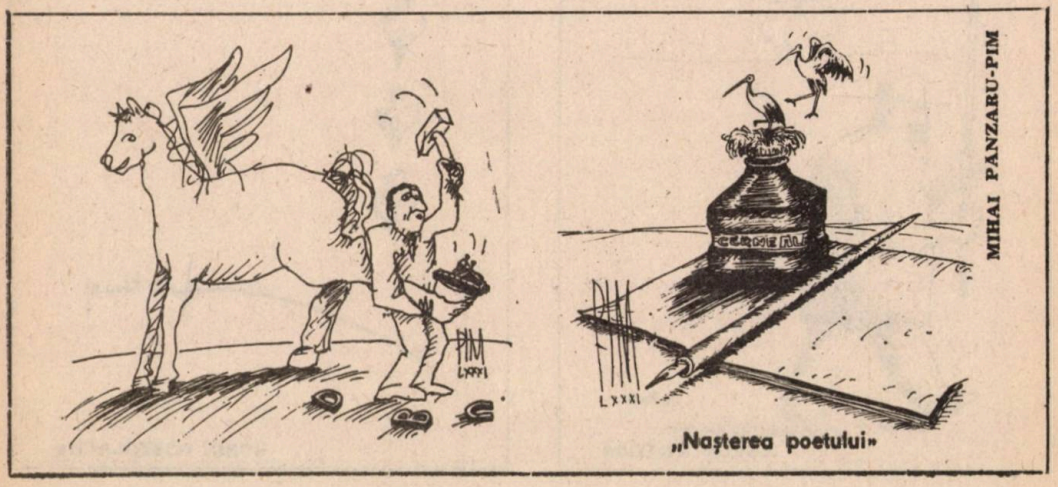

„Naşterea poetului"

THEOHAR MIHADAŞ : CIUDATA ÎNTÎMPLARE

întrucît nu se blocau nici măcar în fața acesteia, a perfecțiunii, a absolutului.

Au radiografiat astfel cu ajutorul acestor aparate, performanță a diabolismului nipon, toate organele, insistînd în mod special asupra ochilor, scurtînd cu atenție, fotografiind în toate pozițiile și momentele expresia aceea terifică, grefată acolo în genunea din albul ochilor. Dacă a fost cineva și l-a omorît, să zicem prin lansarea unei raze extraterestre iar apoi s-a pulverizat, ori dacă s-a ivit o altă arătare de groază, o arătare criminală, această arătare s-a imprimat pe retina ochiului iar aparatul funcționînd ultraperfect al clinicii, de curînd importat din Japonia, va trebui să-l surprindă.

S-a făcut rapid developarea fotogramelor. În sala de un alb luciferic, șapte doctori îmbrăcați în alb, avînd pe nas ochelari — tot luciferici — se uitau și vizionau îngroziți, năpădiți de veninul galben verzui al morții, gîtuiți parcă de umbra nevăzută dar prezentă a necunoscutului, următoarea arătare :

Ușa din fața mortului, care dădea în camera cealaltă — unde murise cu șase luni înainte soția lui Ewald Ionescu — era deschisă larg. În cadrul ușii se arăta, de sub pragul cîrnit la o parte, un arici ridicat în două picioare, purtînd cuirasa țepoasă dată larg în lături ca niște mîini, în semn de primire, rîzînd milos din gîtul lui subțiratic, prelung.

În spatele lui, o femeie, toată învăluită în alb, își arăta doar ochii negri, cu privirea fixă, din nemișcătoarea horbotă albă... În colțul genelor sticleau lacrimi. Iar în încăperea de dincolo de ușă, cînta parcă din mulțimea de culori fosforescente, mulțimea de păianjeni feluriți ai căror ochi licăreau prin straniul întuneric al acelei clipe fantastice, precum minuscule lumini veninoase, peste și jur-împrejurul unui catafalc.

Ca să nu se facă vinovați de crimă împotriva progresului și-a științei, doctorii au dresat un proces-verbal prin care făceau cunoscut înaltei Academii Epistemologice că pe fotografiile făcute prin mijlocirea ultraperfectului aparat nipon nu se observa nimic. Suprafața este complet albă. Apoi au iscălit, conjurîndu-se că nu vor divulga nimic din aberanta întîmplare.

P.S. — Datele care stau la baza acestei istorisiri se pot consulta oricînd în dosarul nr. 36912/35, aflător în arhiva secretă a poliției orașului.

(Din volumul „FRUMOASA RISIPĂ")

Coperta de Mihai Pânzaru-Pim

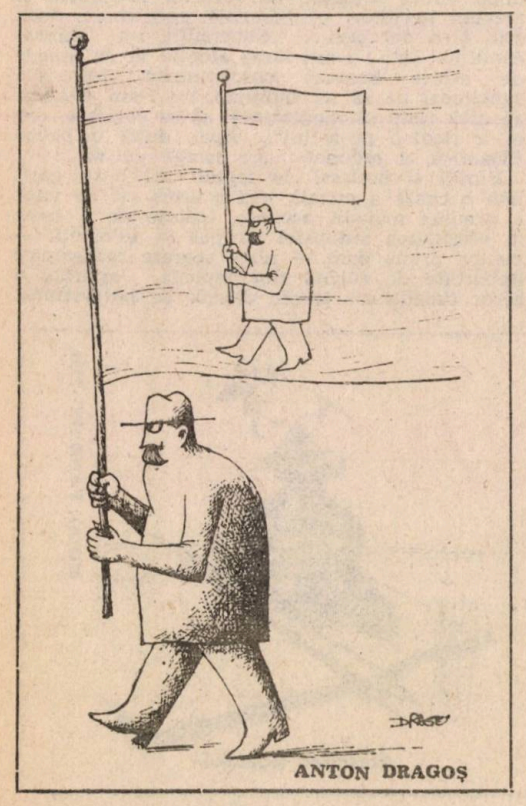

ANTON DRAGOȘ

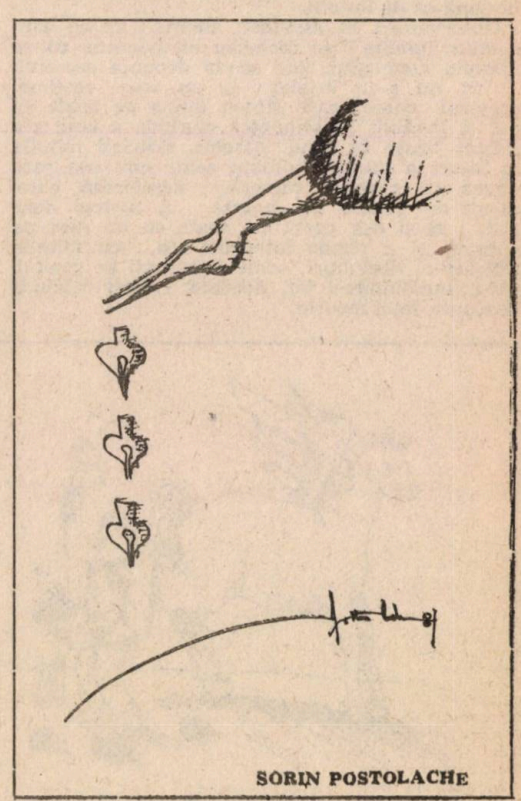

SORIN POSTOLACHE

un «alibi» care dezertează

Vic Sunneson

În clipa cînd Margot închise în urma ei uşa apartamentului, avu sentimentul că nu se va mai întoarce acolo niciodată. Ştia totuşi că acesta era un gînd prostesc, pentru că era sigură că Pavel nu va fi de acord cu divorţul nici în ruptul capului. Chipurile, asta i-ar leza orgoliul lui de bărbat, cu toate că în realitate nu se purta chiar atît de mîndru.

Faptul că bea peste măsură era o adevărată calamitate. Era un om dificil şi pe deasupra gelos fără motiv. Se certa cu cine-i ieşea în cale şi ajungea ca turbat. Cel mai neînsemnat amănunt putea trezi în el o reacţie neaşteptată. La serviciu lucra fără nici un chef...

În timp ce liftul cobora, Margot se privi în oglindă şi constată cu disperare că starea de continuă iritare şi tristeţea au început să lase urme. Descoperi cîteva riduri care nu arătau tocmai frumos. În scurt timp n-am să mai arăt ca o femeie sub 30 de ani, ci ca una între două vîrste, tracasată şi acră, gîndi ea. Dar părul ei lung şi negru era încă foarte frumos şi aşa ar trebui să rămînă. Dar va trebui să se lupte pentru asta ! Ochii ei priveau trişti, dar Margot ştia că ei s-ar lumina dintr-odată dacă cineva ar privi în ei cu admiraţie. Avea un nas drept şi frumos, gura puţin cam mare şi avea uneori o grimasă de îndărătnicie şi nemulţumire pentru viaţa ei lipsită de bucurii...

Ajunsă jos, rămase o clipă pe gînduri dacă să scoată sau nu maşina din garaj. Se hotărî să plece fără maşină. Vroia să fie înconjurată de oameni mulţi, care să nu-i cunoască problemele, vroia să simtă pulsul oraşului care clocotea în jurul ei, pen-

tru ca măcar cîteva clipe să uite de Pavel și de veșnicele lor certuri.

Coborî cu pas sigur spre stația de autobuz. În apropierea stației stăteau două femei care discutau aprins. Margot nu le cunoștea și nu le dădu nici o atenție. Dealtfel, nici ele nu o prea băgau în seamă...

Autobuzul opri în stație. Margot se urcă și își cumpără un bilet pînă la capăt, fără ca măcar să știe în care direcție. Îi era totuna. Autobuzul era plin numai pe jumătate. Margot se uită mecanic la ceas. Era exact ora două după-amiază. Ca de obicei, majoritatea călătorilor erau munciți de propriile gînduri, privind în gol înainte...

La Stureplan coborî și o luă încet spre Kungsgatan, uitîndu-se la vitrine și la torentul de oameni care curgea pe lîngă ea. Prin cap îi treceau fel de fel de gînduri. Ar fi trebuit oare să avem copii ? Dar dacă nu ? Pavel n-a vrut să avem, și-apoi dacă stau să mă gîndesc bine la comportarea lui irresponsabilă, nici n-ar fi fost bine să avem... Primii doi ani după căsătorie au fost frumoși, dar nu știu cum s-a întîmplat... Cu timpul Pavel s-a schimbat... Despre ultimii doi ani mai bine să nu vorbim... Poate c-ar fi mai bine să încep iarăși să mă duc la lucru... Eram o secretară capabilă, apreciată. Cel puțin Walter așa spunea. Poate ar trebui să încep prin a fi tot secretară. De bună seamă însă că Pavel s-ar burzului : „Soția mea n-are nevoie să lucreze !“ ar spune el. „Rostul ei este să stea acasă, să aibă grijă de mine și de locuință. Să fie cît mai decorativă, cît mai reprezentativă !“.

Tare-i mai plăcea să se arate cu ea prin localurile acelea luxoase... Asta mai mult teoretic, pentru că în realitate Pavel...

Walter era colaboratorul mai vîrstnic al lui Pavel. Lucrau amîndoi la biroul de avocatură și era un camard de nădejde. Numai că Pavel avea mai mulți bani...

Și tot gîndindu-se la una, la alta, ajunse la Höjorg și traversă strada. Zgomotul viu al pieței și culorile vesele ale toamnei îi produceau o mare bucurie. Acum, în octombrie, toate începură însă să arate cenușii, șterse. Zumzetul pieței își trăia ultimele zile.

N-ar trebui să intru în hală și să cumpăr ceva pentru masă ? Respinse repede acest gînd : ce rost ar avea ? Pavel tot nu-i acasă. De cîte ori ne-am certat, el fiind beat, n-a rămas niciodată acasă. Pleca prin oraș și se întorcea tîrziu în noapte, iar a doua zi era blînd ca un mieluțel. Și supus...

Vitrinele erau pline cu fel de fel de lucruri interesante, dar care pe Margot n-o atrăgeau. Se întoarse iarăși la Sveavägen, ocoli din nou pe Kungsgatan cînd deodată simți că i se făcuse foame. Se opri în fața localului „Golden Days“. E mult de atunci, pe vremea aceea se numea altfel. Uneori veneam pe aici, Pavel și cu mine. Dar pînă a nu ne lua... Pînă n-a prins gustul restaurantelor de lux...

Intră dar nu mai recunoscu nimic. Numai barul englezesc rămase ca mai înainte. Pe scaunele rotative de lîngă tejghea stăteau cîțiva tineri. La măsuțele joase, înghesuiți unul într-altul, ca pe parchetul unei săli de dans, ședeau mulți tineri, care beau bere și cîntau. Rideau zgomotos. Pentru starea în care se găsea ea, era într-adevăr cam mare zgomotul, de aceea depăși barul întrînd mai spre fundul salonului.

Spațiul în care ajunse în cele din urmă era mult mai mare. Aici mesele erau aranjate în separeuri despărțite prin pereți subțiri din material plastic, Margot se hotărî însă pentru o masă mai retrasă, la margine. De ea se apropie de îndată o chelneriță tînără, îmbrăcată nițeluș cam demodat, cu bluză albă și fustă lungă.

— O listă, vă rog, și o halbă de bere, zise Margot.

Faptul că Margot bea bere, dar nu punea în gură nici un strop de cafea, era una din ciudățeniile ei... Mai alese un sanviși cu crabi și unul cu pate de ficat.

La un moment dat, fără ca ea să observe, în local intră un bărbat care se așeză la masa vecină. Ceru o halbă și un sanviși cu crabi. Cînd privirile lor se întîlniră, Margot întoarse repede capul în cealaltă parte.

Era foarte plăcut să stai în liniștea și tihna din această parte a localului, unde nu era zgomotul și zarva de la barul englezesc. Margot se simți mai mult obosită decît tristă.

— Aș putea să vă fiu de vreun folos ? o întrebă noul venit.

— Poftim ? făcu ea încurcată, oprindu-i-se mîncarea în gît.

— Păreți cumva strîmtorată, stînjenită... poate aș putea să...

Doamne, gîndi Margot, drept cine mă ia ? Bine, dar ăsta-i un truc vechi de cînd lumea ! Fără îndoială, tipul arată bine, e proaspăt și e sportiv. Și e îmbrăcat cu gust. Costum gri, iar cravata aia de culoare deschisă pe galben e într-adevăr frumoasă. Dar...

— Aici e-atîta liniște, chiar prea multă liniște, spuse individul ca și cînd i-ar fi citit gîndurile. Vă cer iertare că am îndrăznit, dar e pur și simplu plăcut cînd omul are ocazia să stea de vorbă cu cineva... Nu credeți ?

De ce nu ? gîndi Margot. Și, mă rog, în definitiv, de ce nu ? Mai mult ca sigur că în escapadele lui, Pavel se distra cu fel de fel de femei...

— De ce nu, zise Margot ridicînd ușor din umeri, ca și cînd spusele lui n-ar fi interesat-o Și așa mă cam plictisesc.

Chelnerița aduse comanda, inclusiv berea. Cît timp au servit au tăcut amîndoi. În timp ce se ștergea cu un șervețel, Margot îl privi atentă pe vecinul ei de masă. El făcu același lucru. Rîseră.

Arată într-adevăr bine, gîndi Margot. Numai că părul negru o să-i cadă și în curînd cele două întrînduri de deasupra tîmplelor or să i se facă tot mai adînci... Cam cîți ani să aibă ? Aș fi gata să zic treizeci și cinci spre patruzeci... Băgă însă de seamă că el o privea insistent, de aceea își văzu mai departe de mîncare. Sanvișurile erau bune, dar cu pateul de ficat, după care nu se prea dădea în vînt, a cam lungit-o.

— Numele meu e Nils, zise el pe nepusă masă, dar te rog mult, nu-mi spune Nils. Numele tău care-i ?

Mi-a venit rîndul, își zise Margot, și începu iarăși să mănînce, trăgînd de timp. Azi toți se tutuiesc, ce să-i faci...

— Numele meu e Margot, răspunse.

— Mai ai și un alt nume ? Eventual un pronume...

— Mai am, dar pe acesta îl țin pentru mine.

El zîmbi.

— Atunci fac și eu la fel. O cafea dorești ?

— Eu nu beau cafea niciodată.

— Ceva tare, atunci ?

— Mulțumesc, nimic. Piața juma-juma...

— Bine înțeles. Dacă îmi dai voie, eu aș lua o cafea.

Nils luă o țigară, fuma „Look“ cu filtru, exact țigările care-i plăceau și lui Margot. Luă și ea una și-i mulțumi printr-o înclinare ușoară a capului. Individul începu să povestească ceva despre teatru, domeniu în care se pricepea, probabil, mai bine. Trecu apoi la muzică unde, de asemenea, se părea că se pricepe. Timpul însă trecea și Margot constată dintr-odată că se simțea bine. Se înțelege că în tot acest timp ea a fost foarte atentă la ce face și ce spune, el era șarmant și-i făcea mereu complimente, care o bucurau și-i făceau bine.

Chelnerița se scuză și-i rugă să spună dacă mai doresc ceva pentru că trebuia să-i vină schimbul. Venind cu nota de plată, fata trebui să împartă suma pe din două ; ea făcuse o singură socoteală. Margot își plăti singură consumația. După aceea ei se ridicară și ieșiră în stradă. Margot îi întinse mîna și-i mulțumi pentru companie, adăugînd că se duce să ia autobuzul.

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

— Nu te las ! protestă Nils. Te duc eu pînă unde vrei. Unde locuiești ?

— În Gärdet.

— O nimica toată ! Mai întîi însă trebuie să scot mașina din garaj, dacă bine-nțeles nu ai nimic împotriva unei mici plimbări. Și așa și tot ajungi acasă înainte de ora la care ai fi ajuns luînd autobuzul acela arhiplin, după ce ai fi așteptat la coadă o groază de vreme...

Ei, fir-ar ! își zise Margot. Din lac în puț ! Dar din moment ce am zis A, trebuie să zic și B...

— Dacă vrei să-ți bați cuie-n talpă...

— Cu multă plăcere.

Îl luă de braț și o porniră discutînd vesel spre Kungsgatan. În garaj ajunseră după ce coborîră cu liftul. Margot nu știa cum să se comporte, cum să continue aventura : era pentru prima dată în viața ei cînd mergea cu un bărbat străin. Nils găsi repede mașina și o ajută pe Margot să se așeze pe scaunul din față. Era cam întuneric și lui Margot mașina i se păru a fi de culoare neagră, mare și elegantă. Dar cît se pricepea ea la mașini...

Trecînd pe lîngă portar, Nils opri și plăti parcarea. Margot se întoarse instinctiv pentru ca portarul să nu-i vadă fața. Se simți rușinată... Dar ce bine se simțea într-o mașină confortabilă, față de autobuzul ticsit de lume...

Ajunși în centrul orașului, Nils o privi pe sub sprînceană, își arboră un zîmbet strengăresc și zise :

— N-ar fi păcat să ne despărțim așa repede ?

Acușica vine și partea aia, exact cum mă așteptam, își zise Margot în gînd. Și numai tu ești de vină, păpușico ! Să-și pună pofta-n cui !

— Aș vrea să mă duci acasă, răspunse ea pe un ton aspru.

— Nu m-am gîndit la nimic rău, se scuză bărbatul. Mă gîndeam că o ieșire la Djurgarden acum, în amurg..., n-ar fi ceva rău...

— La urma urmelor, ce știu eu despre tine ?

— Că sînt un bărbat de treabă, cuminte și ascultător, care nu are o tovarășă de viață așa cum își dorește și care caută din cînd în cînd o companie plăcută. Asta-i tot. Acum, că știi, mergi ?

Spusele lui sunară atît de convingător că Margot — mai mult sau mai puțin împotriva voinței ei — nu protestă. Rămase mai departe liniștită în mașină în timp ce el îi povestea lucruri foarte vesele. Mașina trecu prin Strandvägen îndreptîndu-se spre Djurgarden. Orașul începu să se deslușească la orizont. Din cauza frunzelor căzute drumul deveni alunecos, de aceea Nils conducea foarte prudent, foarte sigur pe el. La Blockhusuden opri pentru a prezenta actele la punctul de acces în port.

— Ultima țigară ? șopti el, oferindu-i pachetul.

Margot luă țigara, o aprinse, apoi rămaseră amîndoi tăcuți. Afară se întuneca tot mai mult. Femeia tresări toată, ca și cînd i-ar fi fost frig. El zîmbi foarte cavaleresc.

— Să mergem, zise Nils, nu mai înainte însă de a-ți mulțumi pentru această minunată după-amiază. Și zicînd acestea, o îmbrățișă și o sărută prietenește. Apăsă apoi pe accelerație și o porni spre casă. La Gärdet, Margot îl dirijă pentru a ajunge cît mai repede acasă. La poartă îi zise „rămîi cu bine" și o lăsă să plece. Părea foarte abătut...

Margot urcă cu liftul și cînd ajunse sus constată, spre surprinderea ei, că lipsise de acasă aproape trei ceasuri. Doamne, cum mai trece timpul... Deschizînd ușa, observă lumină în mai multe încăperi.

— Pavel ! strigă și se repezi în sufragerie fără a-și scoate haina de blană. Pavel stătea întins pe podea într-o poziție ciudată. Cămașa îi era plină de sînge.

Ceva mai încolo — un pistol.

Pavel era mort !

S-a împușcat ! a fost primul ei gînd. Observă apoi că nu se afla singură în cameră. În ușa dormitorului apăru un lungan necunoscut, privind-o fix cu ochii lui verzi-căprui pe sub sprîncenele stufoase.

— Doamna Schall ? zise acesta cu voce gravă. Soțul dv. este mort. Împușcat. Dv. ați făcut-o ?

Pe moment Margot nu înțelese sensul cuvintelor lui. Bine, Pavel e mort, dar nu încape îndoială că s-a împușcat singur. Și-a dat însă repede seama că Pavel fusese împușcat. Asasinat ! Îl privi disperată pe individul din fața ei, apoi privi covorul.

Pistolul !

Blestematul ăsta de pistol !

Ridică privirea și zise răspicat :

— Nu, nu eu l-am împușcat !

Făcu un pas înainte, ieșină și, căzînd pe podea, prinse în mînă minerul pistolului. Îi dădu apoi drumul și rămase întinsă cu ochii închiși.

— N-a fost prea înțelept, doamnă Schall, ce-ați făcut ! zise lunganul. Din bucătărie ieșiră doi bărbați în spatele cărora se vedea un al treilea, care zise :

— Eu n-aș fi atins pistolul, doamnă Schall. Sînt comisarul O. P. Nilsson, dacă acest nume vă spune ceva. Dinșii sînt oamenii mei din secția de criminalistică. Vă așteptam, doamnă Schall. Și acum fiți amabilă și terminați cu comédia asta !

Margot stătea mai departe nemișcată pe podea.

— Sjöberg, zise comisarul, adă din bucătărie o cană mare cu apă rece, e mult mai bună și de efect decît niște alice cu sare...

Auzind spusele comisarului, Margot se ridică brusc.

— Pentru dumnezeu, zise ea încurcată, terminați odată cu metodele astea gangsterești ! Priviți mai bine covorul...

— ...care, din păcate, are urme de sînge, spuse comisarul. Sîngele soțului dv. Ziceți că nu dv. l-ați împușcat... Nu vreți să trecem într-altă cameră ?

— Ba da, vă mulțumesc, răspunse Margot. Se ridică și privirea i se opri asupra cadavrului lui Pavel. E mai bine așa.

— Cadavrul va fi dus pentru autopsie, zise comisarul cu voce calmă. Chestie de rutină, după cum bine știți... Pe dv., doamnă Schall, trebuie să vă rog să nu mișcați nimic de la locul lui. N-ați vrea mai bine să vă mutați la un hotel pînă cînd vom termina cercetările ?

— Dacă mi-ați permite să-mi iau și geanta ar fi foarte bine, răspunse Margot buimăcită. Cînd o să terminați ?

— Bănuiesc că noaptea tîrziu. Acum sînteți amabilă să treceți puțin în bucătărie sau într-altă cameră ?

— În bucătărie, zise Margot, luînd-o înainte.

În bucătărie era dezordine, vasele erau nespălate, dar în situația lor...

Margot își dezbrăcă blana și se lăsă într-un fotoliu. Comisarul luă haina și i-o dădu unuia dintre oamenii săi, rămas mai în spate. Luă apoi și el loc și începu să bată cu piciorul tactul unui cîntec. Ochii lui pătrunzători se pironiseră asupra femeii.

Omul ăsta e periculos, își zise Margot, îmi vede pînă în adîncul sufletului...

— Unde ați fost ? întrebă comisarul. Dar mai înainte de a-mi răspunde, spuneți-mi, vă rog, cînd l-ați văzut ultima dată pe soțul dv. ?

— Ne-am certat, răspunse ea cu glas de om resemnat... Una din certurile noastre fără rost... Era băut. Am plecat de acasă cu cîteva minute înainte de ora două. Tin minte acest lucru pentru că era două fix cînd m-am urcat în autobuz.

— Și după aceea ?

— Trebuie să povestesc totul ?

— Nu-i un interogatoriu oficial, nu întocmim nici măcar un proces verbal, vreau însă să știu ce și cum. Pentru cercetările noastre e foarte important. Soțul dv. a fost împușcat, iar sarcina noastră este să-l prindem pe criminal. Dacă nu vreți, nu sînteți obligată să vorbiți, vă atrag însă atenția că mai tîrziu, la interogatoriul oficial, veți fi obligată să o faceți.

Margot îi povesti cum și-a petrecut după-amiaza, sărind intenționat peste unele amănunte. A omis plimbarea cu mașina, zicîndu-și că n-are rost să le spună, tot nu vor crede. Pentru moment comisarul s-a arătat mulțumit și îi permise — sub supravegherea unuia dintre oamenii săi — să-și ia poșeta

și niște lucruri. Era destul de neplăcut, dealtfel întreaga situație era absurdă...

O bănuiau într-adevăr ?

Comisarul nu o mai chinui cu alte întrebări, și Margot putu să plece în cîteva minute. În taxiul care o ducea spre „Parkhotel", unde primise o cameră, capul îi era plin de fel de fel de gînduri : cine să-l fi putut urî atît de tare pe Pavel încît să-l omoare ? Nu știa pe nimeni capabil s-o facă. Știa în schimb că Pavel avea mulți prieteni... Putea fi vorba despre orice, despre o datorie la cărți... Bine, dar Pavel era bogat... el... Vreo iubită, poate... Vreuna părăsită... Margot știa că în ultima vreme Pavel mai umblase și cu alte femei...

La „Parkhotel" primi o cameră frumoasă. Dormi însă prost și se sculă devreme. Se îmbrăcă, își luă poșeta, plăti hotelul, luă un taxi și se duse acasă. Locuința i se păru pustie. Își pregăti micul dejun apoi se apucă să facă curățenie. În felul acesta reuși să se mai lepede pentru vreo două ore bune de gîndurile care o năpădiseră. Își zise că ar fi cazul să bea ceva. Își turnă puțin „Martini" și se așeză în fotoliu. Nu credea în stafii și nu-i era frică să stea singură în camera în care-l găsise mort pe Pavel. Ce-a fost, a fost ! Acum cel mai mult o interesă ce va fi... O așteptau o groază de lucruri de rezolvat. Va trebui să vîndă casa și asta cere timp berechet și alergătură... Nu știa cum îi mergeau afacerile lui Walter, dar lui o să-i spună. Sigur o să-i spună, poate are cum să o ajute...

Sigur mă bănuie pe mine de uciderea lui Pavel ? Sigur ? se întreba Margot fără încetare.

Pavel fusese asasinat în timp ce Margot se afla în oraș și singurul care putea dovedi acest lucru era domnul acela bine, cu haina gri, Nils...

Chelnerița ? S-ar putea ca ea să-și amintească.

Margot îmbrăcă haina de blană și telefonă după un taxi. Ajunse la „Golden Days" și se așeză la masa la care stătuse prima dată, așteptînd să se arate chelnerița.

Chelnerița veni dar nu mai era cea din seara cu pricina. Margot luă ceva de mîncare și după ce termină o întrebă despre fata care o servise cu o seară în urmă.

— A ! Vă referiți la Lilian ? zise fata, are zi liberă astăzi.

Asta-i, deci...

Istoria se repetă. Nu trecu mult timp și în local intră un individ, care se așeză la masa vecină. Acesta trecu imediat la atac. Nu prea avea tact. Femeile singure sînt pentru a fi vînate ! și-o fi zis el. Dar dacă am spus odată A, de ce n-aș spune și B încă odată ?

— Îl cunoașteți pe Nils ? întrebă ea deodată.

— Bineînțeles că-l cunosc pe Nils, zise el zîmbind larg. Eu cunosc o mulțime de Nilși : Nils Lindman [1] ...Nils Holgerson [2] și... și... Pe care din ei ?

— Unul care vine des pe aici.

— Și eu vin destul de des, dar pînă acum nu am reușit să cunosc nici un Nils. Kalle, nu-ți place ? Numele meu e Kalle, tu cum te numești ?

La auzul acestei întrebări Margot o rupse la fugă. Ajunsă acasă, o sună Walter Berg, spunîndu-i că o mai sunase de cîteva ori pentru a-i spune că poate conta pe toț sprijinul lui. Margot îi mulțumi, apoi îi povesti despre toate, despre temerile ei legate de presupunerea poliției că ea își caută un alibi, că nu știe cum să-l găsească pe omul acela în costum gri... Walter îi propuse să dea un anunț la „Mica publicitate", o să se ocupe chiar el de treaba asta. Căzură de acord asupra textului și se înțeleseră să se întîlnească a doua zi, întrucît în seara aceea Walter era ocupat.

Se simțea singură, neobișnuită în casa goală. Sună telefonul. La început nu avu de gînd să ridice receptorul, dar se răzgîndi. Era comisarul Nilsson, care o întrebă cu glas aspru dacă o deranjează faptul că trebuie să meargă la poliție pentru interogatoriul oficial.

— E-n ordine, răspunse Margot.

— Ar fi bine dacă ați veni singură, să nu vină cineva de la noi după dv.

Promise că se va duce singură și chiar plecă într-acolo. Dură ceva pînă să ajungă la comisar, dar, odată ajunsă acolo, constată că acesta nu mai era nici ironic, nici sarcastic cum se așteptă ea să-l găsească. O invită în biroul lui, unde se putea simți mai lejer decît în camera destinată exclusiv interogatoriilor. Îi spuse că este foarte important să spună numai adevărul.

Comisarul chemă pe unul dintre subalternii lui în calitate de martor la interogatoriu, apoi apăsă pe butonul magnetofonului. După cîteva întrebări de rutină, trecu la cele directe. Nu părea a fi prea vesel.

— Aș vrea să vă comunic că, de comun acord cu procuratura, sînteți persoana asupra căreia cade presupunerea de a-l fi ucis ieri seară la orele 14,30 pe soțul dv.

Margot simți că fierbe, dar se mulțumi să stringă din dinți.

— Resping această acuzație, la ora aceea eu mă aflam în oraș, departe de casă ! protestă Margot.

— Repetați, vă rog, tot ce ați spus aseară, continuă comisarul. Pînă în cele mai mici amănunte...

Margot povesti despre cearta ei cu Pavel, cum a plecat de acasă rătăcind prin oraș și cum s-a dus la „Golden Days". De data aceasta vorbi și despre bărbatul în gri și despre plimbarea lor la Blockhusuden și Djurgarden și avu un sentiment de ușurare.

Comisarul nu era nervos, el știa de cé spusele ei de acum se deosebeau puțin de cele de ieri, era obișnuit cu astfel de situații. Se mulțumi să o privească foarte cercetător.

— Nu l-ați cunoscut mai înainte pe bărbatul de care spuneți ?, întrebă el.

— Nu, nu l-am cunoscut mai înainte, zise Margot.

— Și cum spuneți că se numește ?

— Nils, răspunse femeia.

— Nils și mai cum ?

— Nils și atît !

— La toți dracii ! Cum naiba să găsim un om pe care îl cheamă Nils și atît ?! Dar nu-i nimic, o să vedem noi. Cum arăta ? Ce mașină avea ?

— Mașina avea tapițeria cafenie, iar pe radiator avea ceva care semăna cu o stea, dar eu nu mă pricep la mașini. În mod cert era de culoare neagră. Da, da, neagră.

— Din păcate, există o grămadă de Mercedesuri negre cu tapițeria cafenie, spuse comisarul. Dar bărbatul, bărbatul cum arăta ? Descrieți-ni-l cît puteți mai exact. Cu ce era îmbrăcat ?

— Era îmbrăcat cu mult gust. Costum gri, cravată de culoare deschisă, cred că galbenă. Avea părul negru, tuns destul de scurt, bine pieptănat și cu două întrinduri la marginea frunții.

— Ochii, nasul, fruntea, barba ?

Margot îl privi cuprinsă de disperare.

— Nu știu, nu l-am studiat în amănunțime. Știu că avea mîini frumoase, le-am văzut cînd le ținea pe volan. Mai știu că avea o haină de ploaie de culoare galbenă și pălărie. Și că era căsătorit. Mi-a spus de soția lui...

— ...că nu-l înțelege, nu-i așa ?

— De unde știți ? Avea și un inel pe deget... Îmi pare rău, dar nu l-am privit cu atîta atenție încît să vi-l pot descrie cu lux de amănunte.

— Dar, cu toate astea, vi l-ați amintit destul de bine, o încurajă comisarul.

Interogatoriul continuă apoi cu întrebări de control după care comisarul opri magnetofonul și-i făcu semn polițistului că poate pleca.

— Este ceva care mă interesează în mod special, zise comisarul. De ce ați pus atunci mîna pe pistol.

— A fost un gest instinctiv, încercă Margot să explice.

---

[1]) Prezentator la televiziunea suedeză — nota trad.
[2]) Eroul volumului „Minunata călătorie a lui Nils Holgerson" de Selma Lagerlöf.

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

— A fost o prostie ceea ce ați făcut, amprentele dv. digitale erau pe minerul pistolului, dar nu în poziția în care ați fi tras cu el. Noi am cercetat foarte atent urmele...

Margot îl privi debusolată. Comisarul se ridică și începu să rîdă.

— Doamnă Schall, cazul rămîne în continuare foarte grav, dar nu văd nici un motiv pentru care v-aș putea aresta. Și știți de ce? Pentru că ați lăsat amprentele degitale pe minerul pistolului. De ce ați fi făcut-o dacă dv. ați fi fost asasinul? Aș vrea însă să știu de ce ați pus mîna pe pistol?

— Am să vă spun, răsuflă Margot ușurată. Înțelegeți? L-am amenințat pe Pavel cu acest pistol în timp ce ne-am certat! Dar de împușcat nu l-am împușcat eu!

Ajungînd acasă Margot făcu mai întîi o baie. Se simțea ușurată pentru că i se destăinuise comisarului. Desigur, nu-l împușcase ea pe Pavel, dar pe pistol era amprentele ei, rămase de la amenințarea din timpul certei lor. Dacă asasinul a lucrat cu mănuși, amprentele ei ar fi rămas mai mult ca sigur pe miner, iată de ce Margot simulă leșinul: pentru a putea șterge — căzută fiind la podea — amprentele...

Seara i se păru lungă, telefonul era încă închis așa că nimeni n-o putea deranja. Se uită indiferentă la programul de la televizor, după care încercă să citească ceva. Stinse lumina dar nu putu închide ochii, foindu-se de pe o parte pe cealaltă.

Doamne, ce puțin îl cunoscuse pe Pavel! Oare cînd a început căsătoria lor să se destrame? Ea era un caracter puternic, era sigură de acest lucru, poate ar fi trebuit să facă ceva...

Nu știa ce era în capul comisarului. Oare continuă să creadă că ea îl ucisese pe Pavel? S-ar putea să n-o lase în pace pînă ce nu-i va găsi pe omul în gri? Dar cum să-l găsească de una singură?

Muncită de aceste gînduri, adormi într-un tîrziu, dar se trezi repede, parcă mai obosită de cît se culcase. Îi sună pe Walter și se înțeleseră să ia prînzul la „Golden Days", Walter urmînd să rețină o masă.

Ajunseseră devreme, localul era plin numai pe jumătate. Nu-i nimic, o să se umple el în curînd. Îi servi o altă fată, dar Margot o zări pe Lilian la o altă masă. La început Lilian păru surprinsă, dar recunoscînd-o, rise.

— Ah, dv. sînteți? Data trecută erați așa de tristă, dar după ce a venit el...

— Nu-l cunoșteam, spuse Margot. Dv. știți cum se numește?

Fata deveni dintr-odată foarte rezervată.

— Nu-l cunoașteți? Dar v-am făcut o singură notă de plată. Da, da e drept că ați plătit pe din două. Ați și glumit pe tema asta, domnul director Lindgren glumește destul de des.

— Lindgren se numește? întrebă Walter.

— Lindgren am spus? făcu fata. Da, așa se numește și vine destul de des pe aici.

— Știți cumva unde lucrează? întrebă Walter în continuare. Știți, vrem să-i mulțumim... ne-a trimis înapoi mănușa pe care doamna, doamna... Svensson a uitat-o în mașina dînsului...

— Lucrează, cred în al doilea imobil înalt, zise fata. Al doilea de aici, dar asta-i tot ce știu. Fiți buni acum și spuneți ce doriți să serviți. Nu am vreme de stat la discuții cu clienții.

— Dar vă amintiți că doamna Svensson a fost aici cu o seară în urmă împreună cu directorul Lindgren? întrebă Walter.

— A fost mai demult, răspunse fata foarte sigură pe ea. Cu o seară în urmă eu am avut liber. Dar, vă rog, ce doriți să serviți?

Și zicînd acestea, fata le întinse o listă cu meniuri și întoarse capul într-o parte.

— Bine, dar se înșală, zise Margot după ce fata plecă de lîngă masa lor.

— Un martor incomod, constată Walter. Spune, fata a spus adevărul?

Margot mișcă involuntar buza de jos în timp ce barba începu să-i tremure.

— Și tu începi? Ce naiba, nimeni nu mă crede? A fost în seara aceea cînd a fost împușcat Pavel. Cum aș putea uita? Ți-am mai spus, nu! Și comisarului i-am spus.

— Eu te cred, zise Walter calm, dar trebuie să să fim foarte siguri. E nevoie de un avocat...

Fata le aduse comanda și ei mîncară în liniște. Walter bău o cafea, Margot o bere. Discutară apoi de toate, dar problema numărul unu era cum să-l găsească pe directorul Lindgren.

— E-o treabă destul de complicată să cauți un Lindgren în imobilele alea înalte...

— Am să-l găsesc, răspunse Margot foarte sigură pe ea. Am să încep de jos și pînă ajung sus dau eu de el. Mai devreme sau mai tîrziu tot am să dau eu de Lindgren.

— Asta în măsura în care el lucrează într-adevăr acolo, obiectă Walter. De unde poate ști fata așa atît de precis?

Walter plăti și o mai întrebă o dată pe fată dacă e sigură că Margot fusese în local cu o seară înainte ori mai demult. Fata o ținu mai departe pe a ei...

— De unde știți că domnul director Lindgren lucrează acolo unde ați spus că lucrează? întreabă Walter, avînd grijă ca în glas să nu i se deslușească nimic oficial.

— Așa știu eu, răspunse fata uitîndu-se în jur și plecînd.

— Îmi pare rău, zise Walter, dar cercetările trebuie să le faci singură. La trei trebuie să mă scol și trebuie să-mi pregătesc și cîteva lucruri.

— Bine-nțeles, răspunse Margot și se ridică. Mulțumesc pentru tratație. Cel puțin acum știm cum îl cheamă și unde lucrează. Cît privește ziua în care am fost aici e clar că fata se înșală.

Se despărțiră în fața localului, Margot plecînd încet spre imobilul cel înalt din apropiere.

Walter avea desigur dreptate: să găsești un Lindgren oarecare într-o clădire înaltă ca asta era o treabă nu prea simplă. Margot își începu investigațiile cu prima clădire și avu suficiente prilejuri să cunoască și oameni buni și mai puțin buni, fie direct, fie prin telefon. Pe directorul Lindgren însă nu-l găsi!

La al doilea imobil înalt, același rezultat. Începură să o doară picioarele și, în plus, o părăsi și curajul. Să cauți acul în carul cu fîn...

La cel de-al treilea imobil, ghinionul femeii se frînse. La unul din secretariate, una din femei îi spuse: „Domnul Lindgren e ocupat. Pe cine trebuie să anunț, sau știe că veniți?".

— Pe doamna Schall, răspunse Margot fără să stea pe gînduri.

Dactilografa deveni dintr-odată foarte atentă, numele îi era cunoscut dar nu știa de unde.

— Vă rog, luați loc, o invită femeia.

Margot luă loc într-un fotoliu neașteptat de comod, privi în jur și își zise că biroul e foarte elegant. Se gîndi că nu citise numele întreprinderii întrucît era obosită și dorea să termine cu toate în timpul cel mai scurt... Speranțele începură să-i renască. Dar cum să înceapă? Să treacă direct la obiect? Așa ar fi cel mai bine, să-l șocheze puțin și să aștepte apoi să vadă cum reacționează.

Așteptarea se prelungi. După vreo oră, dactilografa îi făcu semn lui Margot că poate intra.

Bărbatul de la birou era la vreo cincizeci de ani. Zîmbi nesigur și se înclină puțin în scaun.

— Cu ce aș putea să vă fiu de folos, doamnă Schall? întrebă el.

— Doamne, zise Margot, cum să ies acum din încurcătura asta?

— Iertați-mă, zise. E vorba de o neînțelegere... Și eu vă reții de la treburi. Eu caut un anume director Lindgren despre care știu doar că lucrează într-unul din aceste imobile.

— Oh, făcu omul de la birou.

— Știți, nu știu cum se numește întreprinderea la care lucrează, nici măcar nu știu în care clădire lucrează, alerg și eu de jos-sus, de sus-jos și întreb pe toată lumea de directorul Lindgren...

Omul de la birou, care de bună seamă era și el un director Lindgren, rămase încurcat.

— Asta-i lucrul cel mai comic pe care l-am auzit în viața mea, zise el încet. Sînteți desigur obosită, n-ați vrea să beți ceva ?

— Cu multă plăcere, răspunse Margot fără să stea pe gînduri, numai să nu vă reținprea mult de la treabă. Un pahar cu apă.

— Poate un coniac, șopti directorul Lindgren cu speranța pe care i-o trăda fața lui puțin schimbată la culoare.

— Cu condiția să fie foarte mic, răspunse ea.

Lindgren se ridică și Margot observă că avea cîteva kilograme bune peste greutatea pe care ar fi trebuit să o aibă și înțelese că acesta dorea ca ea să-i țină companie la un coniac. Și nu se înșela.

— Iertați-mă, zise, sînteți doamna Schall dacă am reținut bine.

— Ba da, răspunse Margot.

— Înseamnă că soțul dv., se încurcă Lindgren, a murit în împrejurări ciudate...

— Da.

— Dar de ce alergați de zor căutîndu-l pe directorul Lindgren ?

Margot deveni bănuitoare. Omul ăsta e desigur mai bătrîn decît arată, își zise. Să tot aibă la șaizeci de ani... Ar fi exclus oare să aibă un fiu de vreo patruzeci... ?

— Domnule Lindgren, zise, dv. nu aveți un fiu, tot director ?

— Din păcate nu am nici un fiu, răspunse, iar în întreprinderea aceasta nu mai există nici un bărbat cu numele Lindgren, dacă asta vă interesează. Dar nu mi-ați răspuns la întrebare.

— Dar ce m-ați întrebat ?

— De ce alergați de colo-colo întrebînd de directorul Lindgren, tocmai acum cînd soțul dv. a murit ?

— E o poveste lungă, îmi pare rău dar n-o pot da în vileag. Acum trebuie să plec.

Margot se ridică și își luă haina de blană.

— Ați fost foarte amabil, domnule director Lindgren, tare aș fi vrut ca dv. să fiți directorul Lindgren pe care îl caut...

— Și eu, zise el înconjurînd biroul și ajutînd-o pe Margot să-și îmbrace blana. Vă doresc mult noroc în cercetările ulterioare.

După acest intermezzo se simți oarecum înviorată, chiar dacă acțiunea ei nu fusese încununată cu succes. Examină apoi și restul celui de-al treilea imobil, dar fără nici un rezultat. Hotărî să-și ia o pauză binemeritată și intră într-o ceainărie. Atmosfera era aici neobișnuit de calmă, dar Margot se simți de parcă cineva ar fi mînat-o de la spate...

Se îndreptă apoi spre ultimul imobil. Curajul începuse să o cam părăsească. Fiecare insucces o marca și e de mirare că încă nu depusese armele. De fapt, nici nu-și putea permite să capituleze. Toate imobilele astea înalte trebuiau bine puricate. Și iat-o pornind mai departe cu gîndul de a le cerceta pînă la ultimul apartament.

Ieși din al cincilea imobil și se opri în stradă, gîndindu-se la ghinionul care o păștea. Totul fusese în zadar. Dar dacă fata de la restaurant a indus-o în eroare atunci cînd i-a indicat imobilul înalt ? Cu pași grei se întoarse la al doilea imobil. Oare îl examinase destul de atent ? Își aminti că liftul nu oprise la un etaj. Să fi fost cumva al nouălea ?

Începu să urce.

În principiu toate palierele erau la fel, dar știa cu precizie că la etajul al nouălea nu oprise. Încercă să deschidă o ușă și în încăpere văzu o fată care aranja niște hîrtii pe un birou...

— Pe cine să anunț ? întrebă fata.

— Pe doamna Svensson, spuse Margot, care între timp învățase lecția.

Fata o anunță șefului și, spre plăcuta surpriză a lui Margot, îi spuse că directorul va fi liber peste cîteva minute.

Stînd pe scaun, Margot simți o durere cumplită în picioare, dar spera că se află în sfîrșit pe drumul cel bun. Acum sau niciodată ! În sfîrșit, fata o pofti să intre. Bărbatul de la birou se ridică să o întîmpine.

Era el !

O privi cu ochi lipsiți de orice expresie.

— Vă rog să luați loc, doamnă Svensson, spuse, cu ce vă pot fi de folos ?

— Cum, nu mă mai cunoști ? strigă Margot.

El o privi cu răceală.

— Dar nu v-am văzut niciodată, zise el.

Disperată, Margot căzu într-un fotoliu.

— Bine, dar trebuie să-ți amintești de mine, am fost împreună la „Golden Days“ și apoi m-ai dus la Blockhusuden și la...

— Nu înțeleg nimic, nu știu despre ce vorbiți, spuse Lindgren și fața lui căpătă o expresie de răutate. Dacă ați venit aici sub nume străin și identitate falsă pentru a-mi face reproșuri fără noimă, aș putea să vă cer foarte clar să mă lăsați în pace. Și așa am de lucru pînă peste cap...

— Data trecută nu vorbeai astfel ! spuse Margot cu voce calmă și în plus erai de-a dreptul fermecător. Și aveai și timp berechet... Ba, la urmă, m-ai și sărutat...

— Povestea asta începe să devină agasantă, zise Lindgren cu voce fermă. Nu știu cine sînteți și nici nu vreau să știu ! Și vă repet că nu v-am văzut în viața mea. Acum, dacă sînteți bună, vă rog să plecați...

Margot se ridică și se îndreptă spre ușă. Puse mîna pe clanță și se opri :

— Să nu cumva să-ți închipui că am capitulat. Am să vorbesc cu comisarul Nilsson, te va face el să-ți schimbi atitudinea...

— Dv. ați înnebunit cu totul, zise Lindgren ridicîndu-se. Ce amestecați poliția în povestea asta ? Și, la urma urmelor, dv. cine sînteți ?

— Sînt Margot Schall și soțul meu a fost asasinat exact în timpul cînd eram împreună la „Golden Days“ și poliția mă suspectează... și eu trebuie să le dovedesc că am fost acolo cu tine, asta-i tot ! spuse Margot dintr-o singură răsuflare.

— Din moment ce nu dv. l-ați ucis pe soțul dv. nu vi se poate întîmpla nimic, zise el calm. În ceea ce mă privește, vă asigur că vă înșelați, nu v-am văzut pînă azi...

— Rămîne de văzut, răspunse Margot, reușind să se stăpînească atît de bine, că nici măcar nu trînti ușa.

Își notă foarte exact numele firmei „Halidex-Import-Export“. În mod cert nu trebuia să capituleze ! Directorul Lindgren de la „Halidex“ era una și aceeași persoană cu Nils al ei de la „Golden Days“...

Dar de ce nega ? De ce o ținea morțiș că nu o cunoștea ? Ea nu putea înțelege acest lucru și își repetă cele două întrebări pînă spre seară, cînd veni Walter să cerceteze niște hîrtii. Stînd la un pahar de coniac, pe canapea, Margot își dădu seama ce lucru minunat e să ai pe cineva apropiat, alături de tine, așa cum îl avea ea pe Walter.

— De ce n-a vrut să recunoască că ne-am întîlnit ? repetă Margot.

— O fi avînd și el motivele lui. Dar tu ești sigură că el este ?

— Absolut ! Același păr, aceeași ochi, același glas. Doar și chelnerița a recunoscut că ne-a văzut împreună.

— Da, dar ea spune că a fost într-altă zi.

— Se înșală. N-am mai fost pe la „Golden Days“ de cîțiva ani. Desigur se înșală în privința datei, dar nu vrea să recunoască...

— Și cum ai de gînd s-o dovedești ?

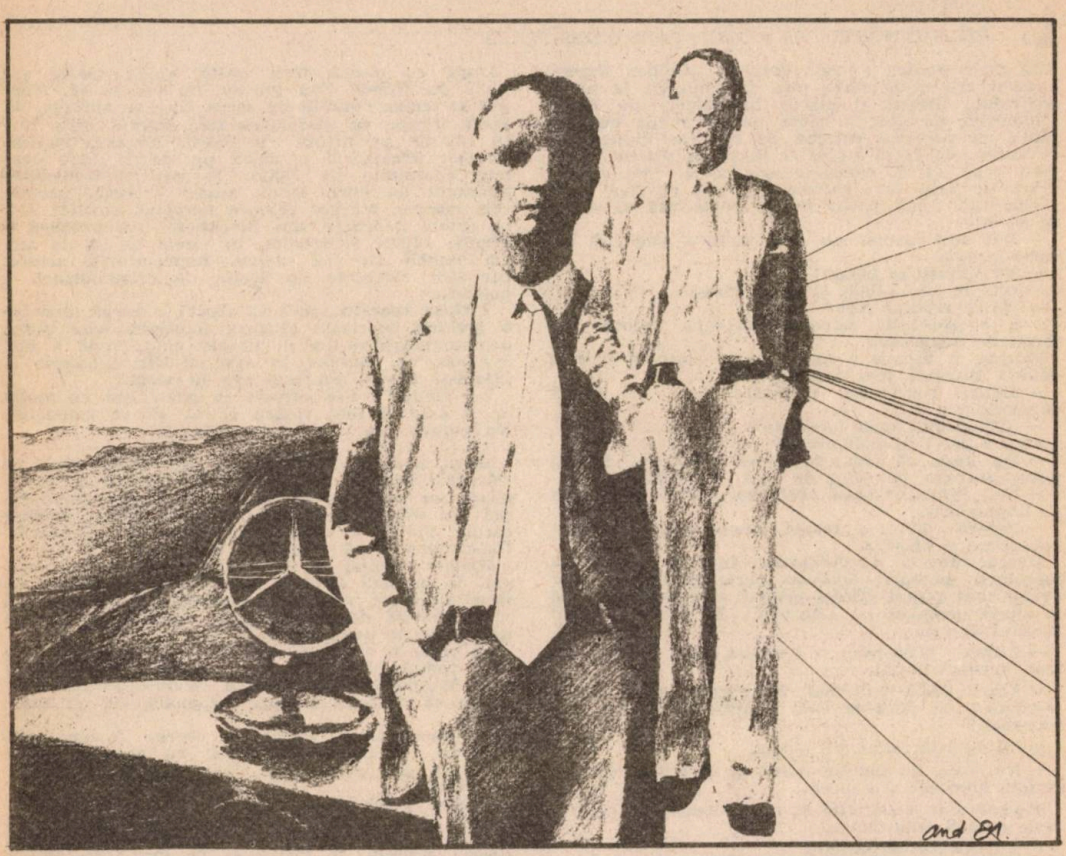

— Trebuie să vorbesc cu comisarul, o să-i vină el de hac lui Lindgren. Blestematului ăstuia de Nils ! Auzi la el : „Numai te rog să nu-mi spui Nils !“ Halal secătură !

Margot făcu deodată ochii mari.

— Ascultă, Walter, tu crezi că el îl cunoştea pe Pavel ?

Walter rămase o clipă pe gînduri.

— Pavel avea o mulţime de cunoscuţi, dar nu-mi amintesc ca, vreodată, să fi pomenit de vreun Lindgren sau de firma lui. Dar să nu zic vorbă mare, s-ar fi putut ca Pavel să-l fi cunoscut dinafara serviciului. Nimic nu-i imposibil...

— Ce părere ai, dacă el n-a venit întîmplător la „Golden Days“ ? Dacă m-a urmărit ?

— Sună niţel cam fantastic...

Rămaseră o clipă amîndoi tăcuţi.

— Totdeauna trebuie să existe ceva care să-mi dea mie bătaie de cap, zise Margot. El e însurat, mi-a vorbit de soţia lui, avea şi verighetă... Ce crezi, nu cumva o face din motivul banal că soţia lui e teribil de geloasă şi el nu vrea să se trădeze că mai are legături cu vreo femeie, cu vreo femeiuşcă ?

— Femeiuşca fiind tu ?

— Să zicem.

— Totuşi tu i-ai spus de ce-l cauţi. Orice bărbat cumsecade te-ar ajuta într-o situaţie ca asta...

— Numai că Nils Lindgren nu-i un bărbat cumsecade...

— Nu ştiu, cred însă că la ideea de a-i spune totul comisarului ar trebui să renunţi. El şi aşa ştie deja despre Lindgren.

— Da, dar nu ştie de care Lindgren e vorba.

— E adevărat, dar îi poţi spune la telefon. Vrei să mai discutăm sau preferi să te duci să te culci ?

— E timpul să mă întind puţin ; mă tem că mîine o să am febră musculară. Urcatul şi coboritul a cinci imobile înalte e o treabă serioasă, chiar dacă am mai folosit şi liftul.

A doua zi, Margot sună la secţia de criminalistică, dar comisarul Nilsson nu era acolo. Ea lăsă vorbă cine l-a căutat şi că-l va chema ea mai tîrziu. Deocamdată nu voia să primească nici un telefon. Ca să se deconecteze, o sună pe coafeza ei şi fixară o zi şi o oră. Se duse apoi la bucătărie, mîncă ceva în fugă, coborî şi se urcă în autobuzul de oraş. Se simţea din nou proaspătă şi remontată.

La poliţie avu norocul să-l găsească imediat pe comisarul Nilsson, căruia îi povesti toată goana ei după Lindgren. Comisarul rise cu subînţeles cînd Margot îi povesti că Lindgren se prefăcea că n-o cunoaşte.

— Dar e el, domnule comisar ! îl asigură Margot, sînt absolut sigură. Şi, în plus, şi o chelneriţă de la „Golden Days“ poate depune mărturie că ne-a văzut împreună.... Chiar dacă afirmă că am fost acolo într-o altă zi, se înşală, pentru că intram acolo pentru prima dată după mulţi ani...

— E o poveste destul de ciudată, răspunse comisarul gînditor. Pe chelneriţă cum o cheamă ?

— Nu ştiu.

— Încercaţi mai întîi să aflaţi şi vom vedea după aceea ce-i de făcut.

Cu aceste cuvinte o conduse pe Margot, care devenise din nou neliniştită. Comisarul nu o crezuse, asta era clar.

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

Se duse pentru a treia oară la „Golden Days". Localul era neschimbat, plin şi zgomotos la barul englezesc, liniştit şi plăcut în partea din fund. Chelneriţa pe care o căuta nu se vedea însă. O căuta cu privirea, întrebă de ea, dar nimeni nu o văzuse. Se aşeză atunci la masa cu pricina. Fata care veni să ia comanda era nouă. Margot întrebă de fata care servise înaintea ei, dar chelneriţa cea nouă părea foarte refractară şi spuse că nu ştie.

— Dar nici măcar nu ştiţi cum o chema ? întrebă Margot.

— Vă referiţi la Lilian ?

— Da, la ea. Lilian şi mai cum ?

— De ce vreţi să ştiţi ?

— E o problemă foarte importantă. Trebuie s-o întîlnesc neapărat !

Margot îi întinse o hîrtie de 10 coroane şi fata deveni imediat mai înţelegătoare.

— Lilian Karlström, răspunse fata. Ce doriţi să serviţi ?

— Ştiţi cumva unde locuieşte ?

Fata o privi cu nedumerire.

— De unde să ştiu, nu sîntem prietene, dar îl puteţi întreba pe şeful de sală. Ce serviţi ?

— Un „Martini" dacă problema asta e chiar atît de importantă.

— Pentru mine e foarte importantă, răspunse chelneriţa şi dispăru.

Margot deveni nerăbdătoare. Înţelese îndată că lucrătorii localului foloseau perioada din zi cînd aveau mai puţini clienţi pentru a se odihni. Fata îi aduse paharul cu „Martini". În urma ei veni şi şeful de sală.

— Lilian Karlström o cheamă, zise el, dar nu mai lucrează la noi.

— Cum adică nu mai lucrează ? Aşa, dintr-odată ? Şi, dacă-mi este permis, de ce nu mai lucrează ?

Şeful de sală ridică din umeri.

— Nu ştiu, nu cunosc motivul. Şi-a luat pur şi simplu lucrurile şi a plecat.

Margot avu o senzaţie stranie. Ciudat cît de nefavorabile îi erau toate...

— Adresa i-o cunoaşteţi ?

— Pe dinafară nu, dar o putem afla de la birou. Pot să întreb, dacă...

— Vă mulţumesc, sînteţi foarte amabil, foarte drăguţ din partea dv.

Şeful se întoarse după scurt timp şi-i spuse o adresă, pe Asögatan. Margot îi mulţumi şi plăti băutura de care nici nu se atinsese. Chelneriţei îi întinse, spre surprinderea ei, un bacşiş consistent.

În stradă luă un taxi şi ajunse în cartierul Söder în faţa unei case care abia se mai ţinea... După ce bîjbîi pe nişte scări întunecoase şi fără lift ajunse la uşa pe care o căuta. Bătu, dar nu-i răspunse nimeni. Apăsă pe clanţă. Uşa era închisă. Pe scări era un aer înecăcios, şi Margot coborî foarte abătută.

Să-i lase fetei un bilet în cutia de poştă ? Dar ce să-i scrie ? Din aceste gînduri o întrerupse un gentleman, om între două vîrste, care-i făcu în fugă cîteva propuneri, considerînd-o, desigur, altceva decît era în realitate. Reuşi să se descotorosească de el şi coborî în fugă scările. Ajunsă în uşa imobilului, trebui să aştepte puţin deoarece tocmai intra o mămică cu doi copii de mînă. Femeia părea obosită. O privi cercetător pe Margot, dar aceasta îşi întoarse faţa.

Un taxi era greu de găsit pe acolo. Luă metroul. Era foarte prost dispusă. Vagonul era plin, aşa că dispoziţia ei rămase neschimbată. Ajunse acasă, deretică puţin prin bucătărie şi făcu o omletă, deşi nu-i era deloc foame. Gîndul la casa de pe strada Asögatan nu-i dădea pace. Aerul şi mirosul acela produceau o impresie neplăcută prin ele însele...

După ce mîncă fără poftă, spălă vasele şi-i sună pe Walter. Din păcate, nu era acasă. Margot se temea cumplit de seara care se apropia, de aceea începu să răsfoiască fără interes nişte hîrtii rămase pe biroul lui Pavel. Renunţă repede. Întrucît televizorul o călca pe nervi, dădu drumul aparatului de radio. Tocmai se transmitea buletinul de ştiri. După ştirile externe, urmară cele interne. Margot rămase perplexă auzind: Azi, în strada Asögatan din Stockholm s-a petrecut o dramă. Lilian Karlström, în vîrstă de 23 de ani, s-a sinucis cu gaz metan. Împrejurările acestui caz sînt cercetate de secţia de criminalistică a poliţiei..."

Închise aparatul, fără să scoată o vorbă. Primise o lovitură mortală: singura persoană care putea depune mărturie că în timpul cînd Pavel a fost asasinat, ea, Margot, se afla cu Nils Lindgren la „Golden Days", nu mai era în viaţă !

S-a sinucis ? S-a otrăvit cu gaz ? Dar ce motiv ar fi avut o fată tînără ca ea să se sinucidă ? Nu cumva era altceva la mijloc ?

Seara, noaptea şi dimineaţa zilei următoare i se părură o veşnicie. Reportajele din ziarele de dimineaţă nu aduceau elemente noi despre întîmplarea din strada Asögatan, în afara unuia potrivit căruia poliţia criminală îşi continuă cercetările. Deocamdată însă nici un comunicat.

Margot îl sună pe Walter, dar acesta era ocupat. În această situaţie nu-i rămăsese altceva de făcut decît să trieze corespondenţa : începură să vină scrisori de condoleanţe, redactate toate pe un ton destul de ambiguu.

La prînz o chemară din nou la poliţie. De data asta veniră şi o luară cu maşina, fapt pentru care Margot le era profund recunoscătoare. Nu-i plăcea să conducă maşina personală, iar cu autobuzul...

Comisarul trecu direct la obiect. Începu fără ocolişuri cu Lilian Karlström, cu moartea ei şi vroia să ştie ce făcuse Margot în după amiaza respectivă.

Margot îi povesti cum făcuse rost de adresa lui Lilian, dar comisarul o lăsă să înţeleagă că era la curent cu acest amănunt. După aceea povesti despre drumul şi vizita ei la casa din strada Asögatan, lucruri pe care comisarul le cunoştea, de asemenea.

— Cît aţi stat în casa din Asögatan ? o întrebă.

— Numai cît am urcat scările, am bătut la uşă, am apăsat pe clanţă şi am coborît. Acum îmi dau seama că mirosul pe care l-am simţit pe scări era de gaz. Eu nu am aragaz cu gaz, ci electric, ştiţi... nu prea sînt obişnuită cu gazul...

— Aţi fost văzută cînd ieşeaţi din casa aceea, doamnă Schall, zise comisarul, iar martorii spun că eraţi foarte răvăşită.

— Nu mai mult decît în mod obişnuit, domnule comisar, se apără Margot. Totul acolo era neprietenos : cartierul, casa, oamenii... Pînă şi tipul care m-a acostat pe scară, m-a luat probabil drept una d-alea...

— Casa respectivă este înregistrată în cartoteca noastră de case rău famate, spuse comisarul. Aşa că nu era nimic ciudat în atitudinea lui. Greşeala lui este de neiertat, desigur, dar de înţeles.

— Mămica aceea cu doi copii părea însă o femeie de treabă.

— Doamna aceea va fi un martor valoros, spuse comisarul. Ea susţine că v-aţi ascuns faţa cînd aţi trecut pe lîngă ea. V-a descris foarte exact.

— Dar, de fapt, ce s-a întîmplat în casa de pe strada Asögatan ?

— Cum, chiar nu ştiţi, doamnă Schall ?

— Adică vreţi să spuneţi că mă bănuiţi...

— Sînteţi amestecată în comiterea a două crime, stimată doamnă Schall !

— Moartea lui Lilian a fost deci o crimă !

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

— Așa se pare, dar încă nu sînt toate lucrurile clare. În amîndouă cazurile însă dv. ați fost la locul crimei ! Și vă mai mirați că bănuiala cade asupra dv. ?

— Nu, nu mă mir deloc, numai că eu n-am nimic comun cu ele.

Comisarul se uită la Margot cu o privire aproape părintească, apoi zise :

— S-ar putea ca dv. să luați lucrurile foarte ușor, doamnă Schall, dar situația este foarte gravă. Procurorul înclină pentru arestarea dv., am căzut însă de acord să mai așteptăm puțin.

— Dar ce s-a întîmplat acolo ?

— În mod normal n-ar trebui să vă spun, zise comisarul. Aparent, otrăvire cu gaz, dar fata are cîteva urme, iar autopsia nu și-a spus încă cuvîntul. Părerea mea este că o să se confirme ipoteza potrivit căreia Lilian Karlström a fost sugrumată cu un fular de mătase. Am găsit pe gîtul ei cîteva fire de mătase.

— Asta-i groaznic ! zise Margot, se pare că sînt înconjurată numai de criminali.

— Cam așa s-ar părea, doamnă Schall. Și, spre informarea dv., vă pot spune că am vorbit cu directorul Lindgren. El neagă vehement că ar fi fost nu demult cu dv. la „Golden Days".

Margot încremeni.

— Nemernicul ! Minte, domnule comisar, minte !

— Se pare că toți mint, numai dv. spuneți adevărul, doamnă Schall, zise comisarul. E un caz cu totul aparte.

— Mai mult decît aparte, răspunse Margot ridicîndu-se. Am terminat ?

— Pentru astăzi, da. Vă mulțumesc că ați venit.

— Aveam de ales ? întrebă Margot.

Plecînd de la comisar, Margot era convinsă că nu avea de ales. Și mai era convinsă că Lindgren trebuie făcut să recunoască. Dar cum ? Iată ce nu știa Margot !

Acasă Margot aprofundă această problemă. Lindgren trebuie atins în punctul său cel mai vulnerabil și punctul acesta era soția lui. Dar cum să facă ? Să declanșeze atacul mai înainte ca el să vină acasă ? Bine, dar nici măcar adresa nu i-o știa....

Puse mîna pe telefon și sună la „Halldex". Vorbi prin centrală.

— Alo, aici florăria „Centrum", începu ea. Avem un buchet de flori pentru doamna Lindgren și nu știm unde să-l trimitem... Nu-i știm adresa de acasă, ați putea să ne-o spuneți ?

— Așteptați să vă facem legătura cu domnul director Lindgren...

— Poate n-ar trebui, știți, s-ar putea să fie... N-ați putea s-o aflați dv. ?

— Locuiește în Saltsjöbaden, dar... o clipă, tocmai vine domnul director. Cel mai bine ar fi să vorbiți chiar cu dînsul...

Margot închise imediat. Luă apoi cartea de telefon și începu să caute. Din fericire, în Saltsjöbaden locuia un singur director cu numele Lindgren. Notă adresa și se uită la ceas. Avea destul timp, dar n-ar strica să dea o raită pe lîngă casa lui Lindgren să vadă dacă locuiește acolo sau în altă parte.

Îi era cald, de aceea îmbrăcă ceva mai subțire. La gît își puse un fular de mătase, gîndul la Lilian Karlström o îngheță însă.

Cine să fie individul care îl ura atît de mult pe Pavel încît a ajuns să-l ucidă ? Și cine era omul care o ura atît de mult pe Margot, încît urmărește ca ambele crime să cadă asupra ei ?

Iată două întrebări care nu erau nici de departe cele mai plăcute. La urma-urmelor poate că nici nu era vorba de ură. Crimele se comit și din alte motive : din frică, de exemplu. Sau pentru bani, de cele mai multe ori.

Cum o fi stînd Pavel cu finanțele ?

Toate aceste întrebări i se împleticeau în cap, de aceea — gîndi ea — cel mai bun lucru ar fi să-și vadă de planurile ei. Mai precis, de noul ei atac asupra lui Lindgren, a „frumosului Nils", cum îl botezase.

De data aceasta luă mașina. Traversă orașul fără să-și dea seama cînd ajunse la Saltsjöbaden. Încercă să se orienteze după plan, dar nu reuși să găsească strada pe care o căuta. Trecu prin Typpen noul centru comercial din Saltsjöbaden și ajunse la o florărie. Aici cineva îi făcu o descriere amănunțită a drumului. Merse mai departe spre Solsidan și opri în Älgövägen. Aici era. O vilă ca toate celelalte, nimic deosebit, constată ea.

Parcă cu grijă mașina pe-o stradă lăturalnică și rămase în așteptare. Își puse la punct pînă în cele mai mici amănunte planul strategic : Lindgren o să vină acasă, o să coboare din mașină și atunci ea o să-i iasă în cale.

Trebui să aștepte destul de mult, dar în sfîrșit în fața casei lui Lindgren opri o mașină din care coborî un bărbat. Afară se întunecase, dar Margot îl recunoscu ușor. Era el !

Coborî și ea din mașină și începu să alerge pe stradă spre el. Nils tocmai puse mîna să deschidă poarta cînd, întorcîndu-se, o văzu.

— Nils ! strigă femeia, tot nu mă cunoști ?

El rămase stană de piatră. Respiră apoi din adîncul plămînilor.

— Oh, dv. din nou ! zise. Acum ce mai doriți, doamnă Svensson ?

— Așadar, nu m-ai uitat !?

— După cum v-am spus cu prilejul singurei întîlniri de la biroul meu, povestea asta începe să devină agasantă, zise el cu voce aspră. Iar acum veniți după mine și acasă !

Margot se uită înspre vilă și văzu cum draperia se dădea încet la o parte.

— Cred că soția ta te vede, zise Margot.

Nils se întoarse și o porni spre mașina lui. Margot îl urma ca o umbră. Cînd ajunseră lîngă portiera mașinii îl opri. Îi puse mîna pe umăr.

— Ți-am spus doar că sînt hotărîtă să nu capitulez, zise ea șuerat. Nu-mi vei scăpa ! Am să te oblig să recunoști că am fost nu demult împreună la „Golden Days" și că ne-am plimbat apoi pînă la Djurgarden. Cu riscul de a-ți strica liniștea căminului !

— Dv. sînteți nebună ? Nu vă ajunge că ați pus poliția pe urmele mele, acum îmi veniți și în casă ? Nu vă este rușine !

— Nu, domnule Lindgren, cînd la mijloc e viața mea, nu mi-e rușine !

— Dar dacă sînteți nevinovată, n-are ce să vi se întîmple. Dați-vă la o parte, altfel, pe dumnezeul meu, trec peste dv. !

Și zicînd acestea se aruncă pe volan și răsuci cheia în contact. Mașina porni în viteză, iar Margot trebui să sară în lături pentru a nu fi prinsă cu bara din față. Mașina se frecă puțin de un zid, trecu însă de el și intră în curte. Nils lăsă poarta deschisă și intră în casă.

Margot rămase înciudată în stradă, abia mai respirînd. Asta era prea de tot ! Îi venea să sune, să intre și să-l vadă cum va reacționa. Dar mai există și alte modalități, nu ?

Plecă încet spre mașina ei, după care o luă agale spre oraș. Așadar el se complăcea mai departe în rolul omului de nimic ! Ce motiv să aibă ? Să-i fie frică de soția geloasă ? Ce altceva ar putea fi ?

Ajunsă acasă se așeză pe un scaun și încercă să-și adune gîndurile. Nu știa dacă va mai găsi în ea puteri pentru a rezista. Îi era însă teamă de poliție... Iar dacă Lindgren va continua să nu recunoască, n-o să aibă nici o șansă...

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

Îl sună pe Walter doar ca să se afle în treabă şi îl invită la cină. El îi mulţumi şi-i promise că o să vină. Margot începu de îndată pregătirile pentru a-l primi pe Walter aşa cum se cuvenea. Walter veni şi îi aduse un buchet de flori, care o înveseli puţin. Mîncară în bucătărie, apoi spălară vasele împreună. Se aşezară pe canapea încercînd apoi să se destindă, fără însă să reuşească.

Margot îi povesti escapada ei din Saltsjöbaden, apoi trecu repede la cea mai importantă dintre probleme: cum să-l facă pe Lindgren să recunoască că se cunoscuseră la „Golden Days" ?

— Ce motive ar putea avea pentru a nega că ne-am cunoscut acolo ? Doar între noi nu s-a întîmplat nimic. S-au întîlnit doi oameni, un bărbat şi o femeie. Ei şi ?

— Am început nişte investigaţii, zise Walter aprinzîndu-şi o ţigară. N-am găsit nici o legătură între biroul nostru şi firma „Halidex". Ceva însă tot am aflat despre firma asta. Ea aparţine bătrînului Egbert Hall, care deţine majoritatea acţiunilor. Fiica lui are şi ea o parte, iar frumosul tău Nils o altă parte. Una mică. Bătrînul domn încă mai conduce firma, deşi are peste şaptezeci de ani. Un adevărat patriarh. În fiecare duminică se duce la biserică şi face acte de caritate, condamnă păcatele vremurilor noastre şi îmi este destul de lesne să-mi imaginez reacţia lui cînd va afla că dragul lui ginere mai face din cînd în cînd escapade şi cu alte femei decît fiica lui ! Ca să nu zic... femeiuşti. Pricepi ?

— Încep să pricep cît de cît. Au cumva şi copii nenorociţii ăştia ?

— Nu, copii nu au, dar au un ciine.

— L-am auzit lătrînd.

— Se zice că ar fi la fel de urît ca şi stăpîna lui.

— Nu vorbi aşa.

— Nils nu-şi închipuia că lucrurile or să evolueze aşa cum au evoluat. El şi-a închipuit că o să aibă o aventură cu o doamnă care-i convenea şi care o să-şi ţină gura, aşa cum o să facă şi el. De aceea a fost foarte şocat cînd s-a pomenit faţă-n faţă cu tine, cerîndu-i să recunoască că v-aţi întîlnit.

— Dar a fost o întîlnire cu totul şi cu totul nevinovată.

— Aşa crezi tu, dar care crezi că ar fi părerea lui papa Hall ? În mod categoric, el o să fie de altă părere. Nu uita că prietenul tău Nils este dependent de stăpînul firmei, de raporturile cu socrul său.

— Bine, zise Margot, şi eu trebuie să sufăr din pricina asta ? Ce-ar fi dacă aş porni un atac direct la papa Hall ?

Walter o privi aproape năucit.

— Nu poţi face una ca asta !

— Şi de ce, mă rog ?

— Pentru că aşa ceva nu se face !

— Îi declar război, zise Margot, şi ochii îi străluciră într-un fel aparte. Un război al nervilor. Trebuie atacat pe toate fronturile. Am să-i scriu şi am să-i spun că am să relatez soţiei şi socrului lui toată povestea, toate propunerile lui imorale. Să vedem, poate o să-şi revină la sentimente mai bune...

— Nu te sfătuiesc s-o faci, ăsta-i şantaj !

— Aş putea să-l chem la birou, dar nu mi-ar spune nimic... N-ai vrea să vorbeşti tu cu el ? În calitate de consilier juridic al meu. Ar fi ceva oficial...

— N-ar fi tocmai lucrul cel mai bun, cel mai bine ar fi ca eu să rămîn în umbră, dar dacă ţii neapărat...

— Nu, nu ţin neapărat, ai făcut destule pentru mine şi fără asta... Dar îţi dai seama ce importanţă are pentru mine problema asta ?

— Bineînţeles că îmi dau seama, dar, din moment ce n-ai săvîrşit tu crima, n-are ce să ţi se întîmple...

— Aşa spunea şi Nils ! zise Margot ridicîndu-se. Acum te rog să pleci, mai am încă ceva de rezolvat. Îţi mulţumesc mult pentru flori şi pentru întreaga seară.

Margot se aşeză la birou şi luă o bucată de hîrtie şi un creion. Făcu cîteva ciorne pînă cînd, în final, ajunse la următoarea formă a scrisorii adresate lui Lindgren :

„Nu înţeleg de ce te încăpăţînezi să nu recunoşti că ne-am întîlnit la „Golden Days", că am fost la Djurgarden, că ne-am sărutat şi că după aceea ne-am dus fiecare la casa lui ! Doar totul a fost cît se poate de nevinovat. Te rog să mă crezi că pentru mine acest lucru are o importanţă excepţională. Trebuie să dovedesc că nu mă aflam acasă atunci cînd soţul meu a fost asasinat. Or, acest lucru nu-l pot face decît cu sprijinul tău. Nu-mi face greutăţi. Sînt disperată ! În caz contrar voi fi nevoită să fac ceea ce n-aş face într-o altă situaţie : mă voi adresa soţiei tale şi socrului tău.

Margot Schall."

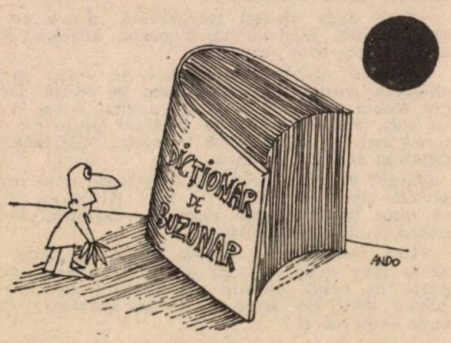

OCTAVIAN ANDRONIC

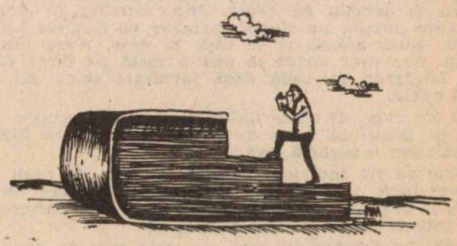

MIHAI PANZARU-PIM

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

Luă plicul, aplică un timbru şi dădu să coboare pentru a-l pune la cutia poştală. Puse adresa biroului lui şi adăugă „personal". Se răzgîndi însă. Dacă punea scrisoarea acum, ea va ajunge la destinaţie abia peste două zile. Mai bine o va duce personal mîine dimineaţă.

În ziua următoare, Margot plecă dis-de-dimineaţă în oraş şi aruncă scrisoarea în cutia firmei „Halidex". Şi pentru că tot se afla în oraş, a mai făcuţ nişte mici tîrguieli, a luat masa, astfel că acasă a ajuns abia spre seară. Deschizînd uşa antreului găsi o scrisoare netimbrată şi fără adresă. Era foarte curioasă. Se duse la birou şi desfăcu plicul :

„Doamnă Schall,
aşteptaţi-mă astă seară la orele opt în locuinţa dv. Sper să ajungem la o înţelegere,
Al dv. Nils Lindgren"

Rămîne de văzut, îşi zise Margot. Peştele a prins ! Scrisoarea o îmbujoră. Vroia să-l anunţe cît mai repede pe Walter. Acesta nu era însă la birou, de aceea se mulţumi să parcurgă şi restul de corespondenţă şi să se pregătească pentru seară. În plicul de la Nils nu era nici antetul firmei, nici o altă adresă particulară.

Discret băiat, îşi zise Margot. Nici măcar hîrtie de corespondenţă cu numele sau cu monograma lui nu are ! Dar dacă are şi n-a vrut s-o folosească ? Oricum, tipul are stil ! Chiar dacă e um om de nimic.

Sună din nou la Walter şi de data aceasta îl găsi. Îi povesti de scrisoarea primită, dar glasul lui nu era prea vesel.

— N-ai vrea să fiu şi eu de faţă ? întrebă el.

— Categoric, nu ! răspunse scurt Margot. E o problemă între mine şi frumosul Nils. Tu rămîi în umbră.

— Tu te gîndeşti ce vrei să faci ? zise Walter, doar ştii prea bine ce i s-a întîmplat sărmanei Lilian... Ce ştii tu despre Lindgren ăsta ?

— Nimic mai mult decît că e un om de nimic şi un mincinos.

— Chiar crezi că-i un ins de nimic ?

— Da, însă un ins de nimic fermecător.

— N-o lua aşa de uşor, Margot, fii cu băgare de seamă !

— Bine, dar tu ştii că el vine la mine, şi acesta va fi primul lucru pe care i-l voi spune. Ca să fiu cumva asigurată. Să ştii că nu mă tem...

— Ştiu că nu te temi, dar ai grijă.

— Tu crezi că Lindgren este cel care l-a ucis pe Pavel ? schimbă Margot vorba.

— Nu ştiu.

— Ceea ce am înţeles eu este că Pavel cunoştea oameni foarte feluriţi. De ce nu l-ar fi cunoscut şi pe el ?

— Nu ştiu.

Din clipa aceea totul încetă să mai fie vesel.

— Nu ! zise Margot, categoric nu veni aici ! Îi voi spune că ştii de vizita lui, asta ca să fiu în siguranţă...

— Repet, zise Walter, fii foarte atentă !

Margot se duse în bucătărie, aranjă cîte ceva pe ici-colo apoi se întoarse în dormitor. Netezi o pernă, aprinse veioza, dar era atît de nervoasă încît începu să tremure. Adună-ţi gîndurile, fată, îşi zise cu glas tare, nu-i chiar atît de afurisit de greu !

Se mai linişti puţin. Se aşeză pe canapea. De ce oi fi aşa de neliniştită ? îşi zise mai departe în gînd. Lindgren nu-i totuşi un asasin. E caraghios. O să recunoască cum că ne-am întîlnit, o să-mi promită că va veni la poliţie unde o să dea o declaraţie, iar eu îi voi promite că n-am să-i fac nici un fel de greutăţi cu soţia sau cu socrul lui.

Temerile o mai părăsiseră, dar simţi ceva ciudat în regiunea stomacului.

Deodată auzi bătăi în uşă. Se uită la ceas : era opt fără un sfert. Vine cam devreme, gîndi Margot, în timp ce se îndrepta spre uşă.

Era Walter.

— Iartă-mă, te rog, zise Walter intrînd şi închizînd uşa în urma lui, dar n-am rezistat să rămîn acasă.

— Va trebui să pleci ! spuse Margot foarte explicit.

— N-o să mă amestec în discuţia voastră, o asigură Walter. Nici nu ţin să fiu de faţă, o să stau în bucătărie sau în dormitor. Aş vrea să înţelegi că nu te pot lăsa singură, numai tu cu nebunul...

— Numai că Nils nu-i nebun, e-un om de nimic, dar asta-i altceva. Fie, dar te rog să stai în dormitor cu lumina stinsă. Să te ferească dumnezeu să aud cel mai mic zgomot ! Te ucid ! Şi n-o să mai fim prieteni niciodată ! E clar, avocatule Walter Berg ?

— Da, e clar, răspunse Walter. O să pun pe mine haina de ploaie şi pătura şi nimeni n-o să ştie că sînt şi eu prin preajmă. Pentru tine o să vezi că o să fie bine, nu se ştie niciodată...

— Grăbeşte-te, îl zori Margot în timp ce-l împingea pe Walter în dormitor. Nils trebuie să pice din clipă-n clipă.

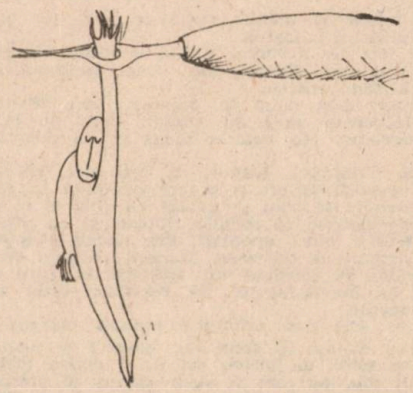

SORIN POSTOLACHE

VIC SUNNESON : UN «ALIBI» CARE DEZERTEAZĂ

Walter dispăru în dormitor, iar Margot închise ușa în urma lui. Femeia se așeză pe canapea și încercă să se concentreze. Prezența lui Walter o deranja : un înger păzitor, care prinicinuiește oamenilor necazuri... Cine-a mai auzit ?

În sfîrșit, se auzi soneria. Era Lindgren în persoană, puțin cam nervos de data aceasta.

— Bună ziua, doamnă Svenson, zise încercînd să zîmbească.

— Acum nu-i nevoie să mai joci nici un fel de teatru, zise Margot. Fă-te comod și să începem. Avem ce discuta...

Lindgren închise ușa și intră în urma ei.

— Sîntem singuri ?

— Bine-nțeles, minți Margot. Credeai că am să te aștept cu poliția ? E drept, un prieten bun de-al meu a ținut morțiș să fie de față, să nu fie cumva vorba de un truc...

Lindgren se așeză într-un fotoliu, Margot pe o canapea, fiecare așteptînd ca celălalt să înceapă jocul.

— Am primit scrisoarea de amenințare și... zise Lindgren cu voce stinsă. De aceea mă aflu aici.

Zîmbi, dar nu s-ar putea spune că zîmbetul lui făcea parte din categoria celor vesele. Lui Margot i se păru că Lindgren era fals și o cuprinse o mare bucurie la gîndul că Walter era în încăperea alăturată.

— Ei, și-acum să trecem la oile noastre, începu Margot, și să zicem că ne-am întîlnit la „Golden Days“ și că...

— Doamnă Schall, o întrerupse, știți cum se pedepsește asta ?

— Dar dv., domnule Lindgren, știți cum se pedepsește tăinuirea de dovezi ? De probe ?

— În felul acesta n-o să ajungem departe. Dacă recunosc că am fost împreună la „Golden Days“, îmi promiteți că nu-mi faceți greutăți la soție sau la socru ?

— Vă promit, însă nu știu care va fi reacția poliției, pentru că îmi închipui că ați înțeles că depoziția va trebui s-o faceți la poliție...

— ...desigur.

— Așadar, ne-am întîlnit atunci...

— Vă cer să-mi dați în scris că n-o să-mi faceți neplăceri în familie. Luați loc în birou și scrieți...

Margot rămase o clipă în cumpănă, dacă e bine sau nu să-i dea ceva la mînă. Dar de ce vrea el să mă așez la birou ? Se ridică iar Lindgren o însoți pînă la birou. Se așeză și luă o bucată de hîrtie. El rămase exact în spatele ei. Ce-o avea de gînd să facă ?

— Scrieți, porunci Lindgren, scrieți tot ce vă dictez eu...

— Nu mișca și mîinile sus ! se auzi un glas adresîndu-se lui Lindgren.

Walter ieși din dormitor ținînd în mînă un pistol. Îi zîmbi lui Margot, dar acum zîmbetul nu mai era al unui prieten.

— Tocmai băga mîna în buzunar, zise Walter, și mă întrebam dacă nu cumva avea de gînd să te sugrume, așa cum a făcut și cu sărmana Lilian.

— Slavă domnului, Walter, că ești aici, răsuflă Margot ușurată. Mi-era o groază cumplită la gîndul că trebuie să stau pe scaun cu spatele la el.

Lindgren rămase cu mîinile ridicate și cu pistolul lui Walter între omoplați. Era teribil de palid.

— Dă drumul la televizor, Margot, porunci Walter. Tocmai se prezintă un western în care se împușcă de mama-focului. Să rezolvăm totul așa cum se cuvine.

— De ce să-i dau drumul ? întrebă Margot.

— Pentru că așa îți spun eu, iubito ! Și pentru că am în mînă un pistol, cel de-al doilea pistol al soțului tău, pe care îl avea ascuns în permanență sub pat. Știi, Pavel era un romantic... Doar nu-ți închipui cumva că aș fi permis ca el să ruineze înfloritoarea noastră afacere. Dumnezeu îmi este martor că am trudit din greu ca să păstrăm tot ce am agonisit...

Margot înțelese în sfîrșit crudul adevăr.

— Va să zică, tu l-ai ucis pe Pavel ! zise femeia cu voce stinsă, tu, cel mai bun prieten al lui ! Și apoi ai ucis-o și pe sărmana Lilian. Cum ai făcut-o să plece de la slujba ei ?

— Promițîndu-i o leafă dublă într-un local de noapte, răspunse Walter rizînd în același timp și împingînd pistolul între omoplații lui Nils Lindgren.

— Stai și nu mișca, strigă Walter. Tu du-te și deschide fereastra și dă drumul televizorului.

Incapabilă să opună vreo rezistență, Margot apăsă pe buton și toți trei rămaseră în așteptarea imaginii, dar mai ales a sunetului. Se auzi însă un dialog, un dialog din cele cum numai americanii știu să-l poarte.

— Acușica o să-nceapă canonada, zise Walter și-l împinse pe Lindgren spre fereastră. De acum va urma o comedie mută : o să-l împușc acum pe frumosul tău Nilss, apoi ai să urmezi tu la rînd, vei zbura foarte frumușel pe fereastră...

— N-ai să reușești, am să fug.

— Am să te împușc și apoi am să-l împușc pe Lindgren. Dar am s-o fac în așa fel încît să pară sinucidere.

— N-ai să reușești, zise Lindgren simțind în spate țeava pistolului lui Walter.

— N-ai s-o faci, domnule avocat Berg ! se auzi o voce puternică din ușa vestibulului.

Comisarul O.P. Nilsson rămase în prag, iar din bucătărie își făcură apariția alți doi indivizi.

— Domnule avocat Walter Berg, zise comisarul, sînteți arestat pentru uciderea lui Pavel Schall și a Lillianei Karlström. Cred că vă dați seama că este inutil să încercați să faceți vreo mișcare... N-ați avea nici o șansă !

Îi puseră cătușele și-l luară.

Margot rămase pe canapea împreună cu Lindgren. Comisarul se așeză pe un fotoliu în fața lor.

— Știi, Margot, începu Lindgren, cînd am primit scrisoarea prin care mă înștiințai că ai de gînd să iei legătura cu soția și socrul meu, mi-am zis că nu erai de nebăgat în seamă. După aceea am primit de la tine o altă scrisoare în care mă chemai să trec pe aici la orele opt, pentru a discuta. Numai că scrisoarea a doua era scrisă de altă mînă. Asta m-a pus pe gînduri. L-am căutat pe comisar și am pus la cale împreună un plan de bătaie. Trebuia, conform planului, să vin aici și să joc mai departe rolul de pînă acum. Cînd ai venit să-mi deschizi, tu ai luat-o înaintea mea, îți minte ? Eu am rămas în urmă și am blocat yala în așa fel încît comisarul să poată intra în casă fără nici o greutate.

— N-am avut încotro, a trebuit să accept istoria pe care mi-o povestise directorul Lindgren, zise comisarul. În amîndouă cazurile el avea alibi ceea ce m-a făcut să cred că „eroul“ era o altă persoană. S-a produs o situație dramatică atunci cînd Berg a pus pistolul în spatele lui Lindgren. Walter Berg avea mănuși, ceea ce ar fi însemnat că pe pistol să nu rămînă nici o urmă de-a lui. Planul lui dement era următorul: îl va împușca pe Lindgren, iar pe dv., doamnă Schall, urma să vă arunce pe fereastră. Prin aceasta el dorea să dovedească faptul că, ajungînd lîngă fereastră, presată fiind de Lindgren, înainte de a cădea, l-ați împușcat din greșeală pe directorul Lindgren. Un plan de-a dreptul demențial ! Și pe deplin realizabil ! Cine ce ar mai fi putut dovedi ceva după aceea ?

Comisarul Nilsson se ridică și zîmbi, ceea ce la el era un lucru rar, foarte rar...

În românește de
Nicolae Nicoară

Ilustrații de Andrei G. Dan

IUL. 2005

Vibrantă chemare a României, a poporului său, a bărbatului care ne conduce în demnitate și libertate destinele, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU :

„Să asigurăm înfăptuirea dreptului fundamental al tuturor popoarelor la viață, pace și libertate, printr-o largă mișcare a tuturor forțelor iubitoare de pace, să împiedicăm izbucnirea unui nou război, să instaurăm liniștea și securitatea pe planeta noastră !"

(Din „Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România")

ȚARA VĂZUTĂ DE TINERI SCRIITORI ● LUCEAFĂRUL 1000
CĂRȚI DESPRE CARE SE VORBEȘTE ● ARGHEZI INEDIT
O DIVERSIUNE POLITICĂ : CRUZIMEA LUI ȚEPEȘ
UN AMERICAN DESPRE ROMÂNIA ANILOR 1940
«INCORUPTIBILII» PRESEI DE MARE TIRAJ
TUDOR VLADIMIRESCU, ANTIETERISTUL
POVESTIRI CU HAIDUCI ● HRONIC
D. R. POPESCU : „PLÎNSUL OȚILOR"
FĂNUȘ NEAGU : „APE GALBENE"
FASCINAȚIA COMORILOR DACE
MITURI ASTRALE ȘI O.Z.N.-URI
NICOLAE IORGA, ORATORUL
ION DRUȚĂ : „ARIONEȘTI"
ALBUM MARIN PREDA

CÎTEVA ROMANE «CU CHEIE»
ȚĂRI MICI, LITERATURI MARI ?
CABARET LITERAR ● VERSURI
LITERATURA ȘI SOCIETĂȚILE SECRETE
ROMANE POLIȚISTE ● DIVERTISMENT
EPILOG LA „INCOGNITO" ● PROZĂ
NICOLAE DENSUSIANU, CONFIRMAT ?
POEȚI IUGOSLAVI ● POEZIA PIEILOR ROȘII, AZI
S.F. ● ROBERT SHECKLEY : «PELERINAJ LA TERRA»
CUVINTE ÎNCRUCIȘATE ● ANECDOTE ● PARODII
MILIOANELE ȘI „NEVINOVĂȚIA" UNUI FOST SERGENT SS
MIRCEA ELIADE : „NOSTALGIA PARADISULUI"
MAI MULTE OPERE LITERARE ÎN CĂUTAREA UNOR INTERPREȚI
SAUL BELOW DESPRE LITERATURA AMERICANĂ CONTEMPORANĂ

Lei 25